

ORATIONES
CLARORVM HOMINVM,
VEL HONORIS OFFICIQVE
causa ad Principes, vel in funere de vir-
tutibus eorum habitæ.

Nuper in Academia Veneta primùm in lucem
editæ, & nunc diligentius multo quām antè
typis excusa.

Adiecit nouis aliquot disertissimis eius-
dem argumenti Orationibus, quarum
catalogum sequens pagella indicabit.

PARISIIS,
Apud Petrum Caueplat sub intersignio flor.
Liberaria ad diuinam Iacobin.

1577.

ORATIONVM RE-
CENS ADIECTARVM
ex ordine catalogus.

O R A T I O funebris in obitum D. M A-
XIMILIANI RO. IMP. Friburgi habita.

O R A T I O funebris Illustriss. BLANCAE
MARIAE cōiugi D. MAX. IMP. ibi. habita

O R A T I O funebris D. CAROLO V. RO.
IMP. Viennæ Austriæ habita.

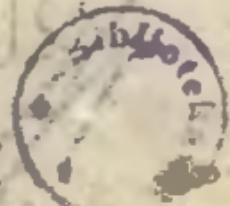
O R A T I O gratulatoria ad MAX. IMP.
Academiae Friburgeñ. nomine.

T R I V M P H V S D. F E R D I N A N D O I. R O.
IMP. pro felicibus IMPERII auspiciis,
Academie Viēnci. nomine renūciat⁹.

E P I S T O L A H E N R I C I I I . G a l l o r u m
Regis, ad D. F E R D I N A N D U M I M P. &
S T A T U S S A C R I R O. I M P. Augustæ
congregatos.

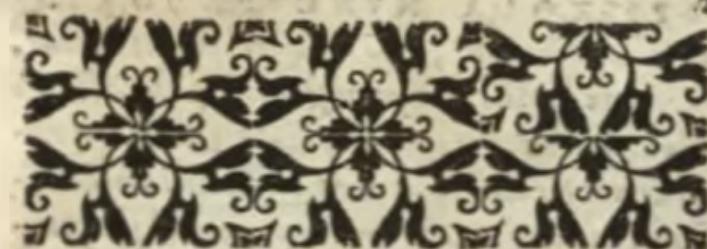
O R A T I O eiusdem Regis H E N R I C I I I .
nomine, Nuper ibi. in Comitiis habita.

R E S P O N S I O ad eandem, D. F E R D I N A N -
D I I M P. & S T A T U V M I M P.

104460

ILLVSTRISS. ET

REVERENDISS. ALFON-
SO CARAFÆ, Tit. Sanctæ MARIAE
in Porticu Cardinali, & Cameræ Apo-
stolicæ Regenti, Domino nostro ob-
scrudandiss.

I QVIS uniuersum ritus
cursus Pauli quarti, Pon-
tificis omnium maximi atque
optimi patrinitus, animo per-
currat, ita multa reperiet,
atque ita preclara, in omni
genere laudis ab eo gesta, ut inde omnium vir-
tutum egregia capi documenta facile possunt.
Quo mirandum non est, si etiam omnes boni, re-
cteque intelligentes admirantur, colunt, am-
plissimis laudibus exornant. nec dubium est,
quoniam omnes homines, quicunque in omni etate
futuri sunt, non modo merita illius erga genus
humanum propè innumerabilia predicet atque
extollat, verum etiam piis & Christianis ho-

EPISTOLA NVNCVATORIA

noribus afficiant , qui conferri solent in eos ,
quorum consiliis atque institutis patefacta in
celum via est , veraque ac solida felicitatis ra-
tio demonstrata . Natus est ex familia nobilis-
sima , propinquis illustrissimis , omnique com-
modorum copia circumfluens : qui cum bona cor-
poris nulla desideraret , cum thesauros posside-
ret omnium scientiarum maximus , ita semper
vitam traduxit , & ita cum oneribus suis &
cognitionibus & factis pietatem , continentiam ,
humilitatem , parsimoniāq; cōmūxit , omni prorsus
ambitione , honorūq; terrestriū cupiditate lōgē
remota , ut iure quidem omnes gentes excellen-
tiā vereātur sanēissimi illius animi , qui ex
dignitate in dignitatē manifesta vi propriarū
virtutum deductus , ad illud solium , quo nul-
lum in orbe terrarum sublimius , clatus est .
Quod ut ita esse constet , signa perspicua diu-
nina Maiestatis apparent , quae ob illius religio-
sissimam mentem altissimāque merita , non
modo eam talem reddidit , verū etiam incredi-
bili prosperitate conseruat , mentēque diuinitus
inspirat agendi eas res , quibus si quis prestante-
riores requirat , is planè , id quod esse nullo modo
potest , requirere videatur , & quāquam om-
nia sūt in eo gloria , immortaliisque laude
dignissima & tamen illud excellit , planēque
diuinum existimat , quod te , quem ipse
à fuero sanctissimis moribus imbuerat , ca-

testumque doctrinarum studiis erudierat, in
 Cardinalium collegium, bonis omnibus exo-
 ptantibus, eximisque laudantibus, cooptauit.
 quo tempore sanctissimo illi ordini bonitas illa
 necessaria non defuit, quam anteā sanctissimus
 pater tuus egregie præstiterat. Cardinalem
 te creauit, & in Christi Ecclesia plantam con-
 stituit, ex qua præstantes non modo flores appa-
 rent, qui bonorum animis latitiam & spem vi-
 tæ latioris afferant, verum etiam fructus osten-
 duntur q̄, quibus alantur Christianæ mentes,
 & quibus nihil esse possit non modo suauius,
 verum etiam ad aeternam salutem utilius. &
 iure quidem, fit ut tali dignitate decoratus,
 talem se præstet is, qui natus in illustri familia
 educatus atque institutus in ea domo, in qua
 semper viguit pietas, semper culta probitas est,
 totum se ad tāti præceptoris, tanti patris, tanti
 principis imitationem contulit. His te summis
 virtutibus ac tantis meritis illustrem, nemo
 iam non admiratur, non obseruat, non petiam
 futurum auguratur, animoque cernit, ut ex
 hoc quasi purissimo flumine, quod ex illo uber-
 imo perennique fonte manauerit, precedentibus
 annis irrigentur ac pingueſiant Christianæ
 ditionis agri, ut inde postea fructus exort,
 oblatique in sacrificium diuinæ Maiestati,
 impetrēt ab ea & sui populi salute, & tuā per-
 petuā felicitatē. Cūq; te orbis terrarū vniuersus

EPISTOLA NVNCVPAT.

egregius animi tui bonis impulsus diligat, ve-
neretur, mirificisque laudibus extollat: tum ve-
rò Dei, vniuersaque nostra Academia, in ean-
dem mentem adducti sumus, quos (ut ornamen-
tum liberalibus disciplinis adferret, gratiam
que à magnis ac præstantibus viris iniret) col-
legit, & in unum cœtum perduxit singulari
prudentia præditus, rerum nobilissimarum stu-
die inflammatus, Fridericus Radoarius, in hac
felicissima perpetuaque republika Senator in-
signis, cui doctrina, rerum usus, morum integri-
tas, eloquentiae præstantia, veraq; studiū reli-
gionis miram apud omnes benevolentiam exi-
stimationemq; peperit. Nostra consilia, nostre
cogitationes eò pricipue diriguntur, ut animos
nostrorum formenius atque instituamus eruditis
ac frequentibus de qualibet rerum optimarum
scientia atque arte sermonibus, assidua lectio-
ne librorum, qui penè nos habentur, de prouin-
ciis omnibus vniuersi terrarum orbis præclarè
scripti: neque id ob vnam illam causam, ut ani-
mos tantum nostros, qui Academie nostræ om-
nem operam, omnia ingenia, omniaque studia
dicauimus, pricipua virtutis cognitione locu-
pletemus, sed ut aliorum quoque utilitati ser-
uiamus, admittēdis & Senatoribus huinsce pa-
triae nobilissimis, & quisquis ita virtute clা-
ret, ut, quocunq; accedat, secum ipse nobilita-
tem afferre videatur. Nostrum in eo studium

accuratè consumitur, ut excellentium virorum nomina ab interitu vindicemus, quorum scripta vel hominum iniuria, vel alia de causa ita latebant, ut aeternæ obliuionis periculum subitura videretur. Nostra id maximè spectat industria, ut, que multis in libris, scientiis ac linguis iniqui & scelerati interpretes à recta sententia deduxerunt, et ad impias opiniones perditio consilio traduxerunt, ea purissimis mentibus, nihil preter salutem animorum spectantibus, ad Catholicā veritatem referamus. Etiā in eam curam incumbimus, ut eorum laudes persequamur, literarūnq; monumentis produamus, quibus viuentibus honor summus, post obitum sempiterna memoria debetur. atque hoc fore speramus, ut multis modis consequanur: primum, scribendis peritè historiis, ipsorum merita, maiorūnq; suorum præclara facinora cōmemorantibus: deinde, mittēdis ad eos egregiis libris, quorum editionem cogitamus, quorūnq; nomina, si minus omnia, saltem multa, in Summa librorum iam à nobis diuulgata, leguntur. qua quidem in re habebiur à nobis ratio diligenter cuiusque dignitatis ac studij, ut, quos ad principes viros mittemus libros, aptè ipsis conuenire videantur. Hæc magna iam ex parte confecta sunt à nobis, quotidiēq; fiunt: reliqua, si diuina Majestati sua nos benigna manu protegere placuerit, quod ab ea precamur as

EPISTOLA NVNC VPA.

fiduè, agentur diligentissimè. Et quoniam, vt
dictum est, id maximè curamus, vt vel nostra,
vel aliorū scripta eorum meritis dignitatique
respondeant, ad quos mittenda iudicamus: il-
lustrissimo tuo nomine statuimus ornare duos
orationum Latinarum libros, tum à Venetis
clarissimis patriciis, tum ab aliis excellentibus
ingenii ad Pontifices, Imperatores, Reges,
Principesque conscriptos: quorum dedicatio, si
ea que in iis aguntur, q̄d de quorum lau-
de scripti sunt, & scriptores ipsi eloquentia prae-
stātes, considernār, iure tibi optimo debetur: si
quidem ex ea stirpe natus es, in qua tot iā
heroes, tot Principes ita floruerunt, vt verè li-
ceat affirmare, diuinum hunc Pontificatū non
minus ab antiqua gentis nobilitate splendoris
accepisse, quam dederit multis, quibus nulla ma-
iorum gloria commendatis, tam excelsum ad
honoris gradum licuit peruenire. Deinde, Car-
dinalis dignitate ornatus es: quæ cām semper
eximia fuerit, suoque splendore expetenda, tum
verò tantum accepit à tuis maximis virtu-
tibus ornamenti, vt possit esse uberrimum vel
præclarissimæ orationis argumentum. Accedit,
quod harum orationum pleraque à nobilissi-
mis huiusc serenissimæ Republicæ patriciis ha-
bitæ sunt: quorum in numero tua nunc elucet
nobilissima & illustrissima familia. quodque
spectandum imprimis est, ea videtur in iis di-

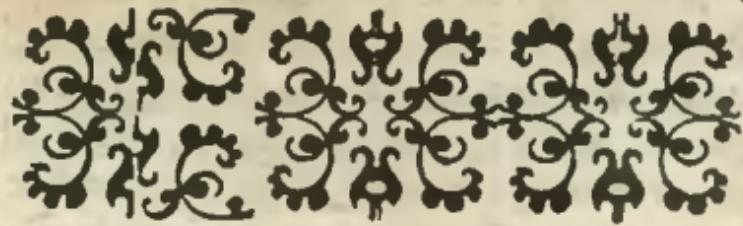
AD CARAFAM CARDIN. 5

tendi ratio, quam tu & à natura & à studio acceptam, tuis in sermonibus, et scriptis felicissime ostendis: qui, ne quid in beatissimo & eloquentissimo tuo patruo non imitareris, contendisti omnes neros, ut eloquentiae thesauros possideres, quodque cupiebas, ita consecutus es, ut nemo te semel audierit loquentem, qui non admiratione affectus incredibili, arctissimis aeternae in te obseruantia & benevolentia vinculis obstringatur. adeò in suavitate grauitateque sermonum tuorum elucet candor, benignitas pietas animi tui. Que omnia & aliis omnibus, & nobis præcipue causam afferent, materialique præbebunt operis in tua lante adornandi, multo quidem præstantioris, quam quod nunc ad te mittimus. Petimus igitur aste, quando talis es, & quando ita erga laudabiles doctrinas animatus, ut virtutis patrocinium suscepis, virtute inque colentibus vehementer faueas, hoc primum summi nostri erga te study testimonium benigne accipias: & si quid aliquando à grauissimus curia, quas tibi summa tua dignitas adfert, vacui temporis conceditur, sumas in manus, libenterque animo, ex his orationibus aliquam legas, gloriarisque ipse tecum pro tua singulari modestia, quod, cum iis, quas cœmmemoravimus, affluas laudibus, studiose tamen pergis in via virtutis, probitatis & sapientiae, imitarisque gloria Bea-
tissimi patruo cui vestigia, in omnibus rebus

EPISTOLA NVNCVPA.

omnibusque & celestibus & humanis muneribus ad unum Deum referendis: ut in diuturna vita, quam tibi omnes, omni molestia vacuam, omnibus refertam bonis exceptant, ad utriusque voluntatem re declarandam, instrumentum esse possis: atque illud pro certo existimes, nullam Academia nostra ex omnibus occasiōnibus optabiliorem fore, nullam omnino splendidiorem, aut maiori dignam laude vide ri posse, quam que nostram omnem industria m nostrā ad te celebrandum studia conuerteret.

Illusterrime ac Reuerendissime
Dñationis tue deditissimi serui
Rhetores Academia
Veneta.

ORATIO
AD PAVLVM II. PON-
TIF. MAXIMVM, BER-
nardi Iustiniani Pa-
tritij Veneti.

 Vanquam nihil mihi esse
debet antiquius, Beatissi-
me ac glorioſiſſime Pa-
ter, quām ut mādatis pa-
ream Illustriſſimi Princi-
pis mei atque Senatus:
utque ea, quę mihi per legationis munus
ipſius nominę agenda ſunt, referam: bo-
na tamen cum venia, priuquam de Re-
pub. loquar, pauca quædam meo nomi-
ne præfari liceat, & magnitudinem læti-
tiaꝝ meꝝ, qui te nūc primūm Pontificem
Max. intueor, breuiter aperire. q̄ si quid
in ea re fortassis ab officio declinare vi-
dear, quippe qui priuata publicis ante po-
nam: ſatisfaciam paulopōst, vt ſpero,

Principi meo Sed interim incredibilis illa tua clementia, quæ vna cum dignitatis gloria, instar cœlestis numinis, aucta est, in partē accipiet bonā, & gestienti adhuc lætitiae atq; effertenī gaudio indulget. Efficiā autē, si potero, vt, sicut legationis munus occasionē dedit priuatæ gratulationi corām declarandæ, ita quoque priuata ratio publicū officiu:m omnino nō deserat: illud ante omnia deprecatus, ne tarditas gratulandi, officiat gratulationi: absit enim, vt tu, qui semper cūctis mortalibus patientiæ, mansuetudinis, humanitatis exempla tribuis, has tam insignes præstātēsque virtutes, amplitudine Pōticatus amiseris: atque vt minūs lēto vultu pedum oscula impertias, quām anteā dexterę cōsueuisses. Quin vide, quid mihi de tua humanitate pollicear: si seriūs ad te venio, vt tu me ctiam benigniūs excipiias: ille enim supremus humanitatis gradus est, quem etiā qui non merentur, experiuntur: noli enim credere, si datū esset ad primum huius gaudij nuncium alas (vt ita dixerim) mihi non exoptâsse.

Annus vertitar secundus, ex quo sacra-tissimæ huius Sedis altitudinem diuina prouidentia conseruasti. Quid primūm agitur prædicē, aut admirer? si dignitatem

equidem non video, quid maius in terris.
dici aut singi possit, quām si Domini no-
strī Iesu Christi summi Dēi locum inter
mortales obtineas: si verò potentia, quos
fasces, aut quod tribunal, quod denique
diadema aut imperium cum hac cælesti
maiestate comparetur? tibi claudere cæ-
los, & aperire: detrudere ad inferos, atq;
cruere, quoscūque velis, datum est atque
cōcessum. At si amplitudinem malumus,
magnum quidem est, ecclesiā vnam admi-
nistrate: longè verò prēstātius, metropo-
litanam: quid dicam autem, vniuersastō-
tius orbis ecclesias? ut quicquid terrarum
Oceano alluitur, quod quidem Christiano
nomine cēseat: omnes populi, pro-
uincię nationes, tam linguis varię, quām
moribus, cælestis huius pastoris vocem
moderationēmque depositant. Verbum
profetā non habeo, quo tantæ rei ma-
gnitudinē, satis digna significatione cō-
pleteat. Sicut itaq;, Beatissime Pater, glo-
riæ tuae nullus fuit modus: ita nec profe-
ctō lætitiae communis, ac prēcipue meæ.
An ego de tua gloria nō lætarer? versatur
adhuc etiā ante oculos faustissimus ille
pūcius, cū Venetiā appulit: audio in Se-
natū literas, video cōcursus, video lachry-
mas omniū, ac prēcipue meas: cū omnes

Matt. 16,

AD P A V L V M I I . P O N T . M A X .
omnipotenti Deo , vota faceremus , vt
ea l ætitia humano generi atque tibi , om-
ni felicitate redundaret . Vellem animum
meum vidisses . Notare enim affectus o-
ratio potest , exprimere autem non po-
test , si magni sunt . Putasne igitur , optime
Pontifex , eam l ætitiam lapsu temporis
exaruisse ? quotidie reflorescit . Dics , quæ
solet ægris mortalium animis sicut mœ-
rori , ita quoque l ætitiae vires demere , ad-
didit : & quo plus temporis , eo l ætitiae plus
accessit . N a si illius primi temporis gaudio
metiri , & cum præsentibus bonis cōfer-
re voluerimus : nihil est , quod dies istos ,
quæ illos , feliciores non putemus . N ūc
enim sapiētia regimur , doctrina instrui-
mur , exemplo monemur , disciplina cor-
ripimur , liberalitate iuuamur . anteā autē
sperabamus ista , non experiebamur : n ūc
fructus vberes , optimosque colligimus :
vt verear interdum , ne nunc officij ma-
gis sit , gratias agere , quæ gratulari . In
conferendis autem ecclesiis , ànne aliud
spectas , quæ virtutem atq ; doctrinam ?
Non dico præterea , qua prudētia , virtute
felicitate temporale imperium admini-
stres : neq ; illa dico , quo ardore spiritus ,
quibus pecuniae subsidiis , ex tuo ærario
depromptis , Christiana regna labantia , à

barbaricis furoribus stabilias & tuearis.
Expertus nunc est Hungariæ Rex: ad cuius imperium sustinendum, magnam auxili vim nuper trāsmisisti: opésque tuas ingentes declarasti, ad quid parares. Hæc tametsi, optime Pontifex, magna sunt atque præclara: eximia tamen bonitas pie-tatisque tua, maiora nobis in dies & meliora pollicetur: imprimis autē ille incredibilis humanarū diuinarūmque rerum usus atque peritia. Non enim tu heri aut nudius tertius ex priuato Pōtifex maximus, id est, ex primo in supremū euasisti locū: numera ætatis tuæ ab adolescentia annos: tot anni ferè sunt, quib⁹ orbis terrarū gubernacula retines: nōnne sanctissimę memorię Eugenius quartus Pontifex sapiētissimus, & dulcissimus auunculus tuus, prius te Cardinalem fecit, quām sacerdotē posset facere? quod nunquam fecisset, nisi ipse qui legū esset interpres & conditor, idēmq; moderator, eas vbi-cunque moderādas intelligeret. Intellexit autē, in te præsertim, quem tum videbat iuueniles annos lōgē superare sapiētia: certè tu illi semper aderas, audiebas, assistebas, multa consulebas, exequebare cōplura. Sic hausisti in greniō sapiētissimi Principis, regēdi disciplinam: sic à te-

neris annis imbibisti moderationē, pru-
 dentiā, cōstantiā; grauitatē: quibus dein-
 de posses Christi nauiculā, vel potius na-
 uē omnium maximā, mediis quoque in
 fluctibus ac tempestatibus gubernare. O
 felix imperiū, quod antē dūcitur, quām
 administratur. Nicolaus deinde Eugenio
 succedit. Nōnne quicquid arduū accide-
 ret atq; difficile, sine tuo consilio atq; o-
 pera nō agebatur? Callisti certè tēporib⁹
 tu vñus obtinuisti pōtificatum: certè ille
 nomine, tu re. Erat ille pater senio cōfe-
 etus: tāti negocij munus solus obire non
 poterat: ad te omnia deferebat: tu rege-
 bas omnia, in te vñū penē omnia recūbe-
 bāt: vt si sacra profanis cōferre liceat, ille
 sit Nerua, tu Traian⁹: sin Christiana exē-
 pla malumus, sicuti debemus: ille sit Pe-
 trus, tu Clemens. Pius verò, qui Callisto
 for. *mirū. successit, *nimiū quām libenter te aduo-
 cārit ad aliquā laboris sui partēm, nisi tu
 paulūm cedere, & defatigatū lōgis labo-
 rib⁹ ēanimū recreare maluisses. Quid igi-
 tur nobis expectare non liceat ab eo Pō-
 tifice, qui triū Pontificū quasi gymnasii
 & palestra, Pontificatus clauā per tot an-
 nos tractare didicerit? Sed cur nos etiam
 testimonio nostro non vtimur? qui annū
 & eo amplius, dies atq; noctes tecū ver-
 sari,

sati, eximiā prudentiā illam & vsum om-
 nium terū, maximis tractādis gubernan-
 dīsque negociis experti sumus, p̄cipue
 tamen in hoc nouissimo fœdere, omniū,
 quæ viderit etas vestra, (si superi fauissent)
 sanctissimo, nobilissimo, maximo, q̄ in-
 ter Ecclesiam Burgundūmq; Ducē atq;
 Venetum, aduersus Turcam à Pio Ponti-
 fice confectum est. Erā, vt scis, pro patria
 legatus mea : Burgūdi iam legati altera
 ex parte conuenerāt: maxima omniū res
 cudebatur. Quid multa? tu mihi dux, tu X
 gubernator extitisti: nihil tractavi, nisi te
 consulente: nihil egi, nisi te iubente: & q̄
 tantarū rerum moles versabatur, vt, tam-
 et si omnis à Senatu nostro mihi vni fa-
 cultas esset attributa, nullius tamen ad id
 negocij vires, nisi tuas, pares tanto nego-
 cio existimare. Sed vide nunc, Beatissime
 Pater, quid mihi veniat in mentem, & si-
 mul illud, quām paruæ sæpè res magna
 portendāt. Meministine, vt in illis fami-
 liaribus colloquiis tecum interdum non
 aduertens, loquebar quasi cum summo
 Pontifice? sed q̄ libēter nescio quomodo
 fallebar: cùm excusarem, tu subridebas
 ingenuè: & me pudebat: & mirabar of-
 fendere me tam sæpè, & nesciebā, quia ex *Psal. 8.*
 ore infantū Deus perficere suā laudem

AD P A V L . I I . P O N T . M A X .
interdū solet. O me felicem si verba illa-
nouissem à Spiritu sancto esse, nō ab er-
rōre: & futurum aliquādo, quod non in-
telligens usurpabam. Proruissēm in am-
plexus tuos: exosculatus essem pedes il-
los sanctissimos: faciem venustissimā, &
verè summo Pontifice dignā adorāssēm.
Posteaquam dies impletī, & te Pontificē
maximum cunctis suffragiis declarauit
Ecclesia, Senatus noster gratulabundus
me quoq; inter illum prēstantissimū flo-
rem X.legatorū annumerauit. Suscepi e-
quidē id muneris nimia cum voluptate.
Quid ni susciperē splēdidissimā legatio-
nem ad summum Pōtificem, vel ad Pau-
lū, qui me semper inter charissimos, suī-
que nominis obseruātissimos filios, miro
studio humanitatis habuisset? nōnne tu
mihi Dominus, & ego seruus? tu mihi pa-
ter, & ego filius? tu decus meū, columen,
prēsidium? sed profectō nihil est humanis
in rebus solidū ac fidele. ecce enim desi-
deriū meum, inopinati & domestici ca-
sus inuidia turbauit: vt longē molestiūs
legationē dimittere cogerer, quam ala-
ctiūs suscepisse. Reddita deinde mihi
mea nūc occasio est, vt designarer iterūm
legatus. Media igitur hyc me, tam alpiū
niuiūm que immemor, quam meq; imbe-

cellitatis, iter arripui. Cùm autem ad Ari-
minum peruenisse, audisti, vt opinor,
quid acciderit: nēpe naufragiū in portu
feci cū omni familia. Nihil omnino su-
perfuit incorruptū, vt adactus sim renū-
ciare suscepto muneri legationis. Haud
placuit Senatui. Quin iterum iam tertio
deligor cunctis suffragiis: nouōq; edito
exēplo, instructum necessariis omnibus
prosequi iussit iter incepturn. Suscepi, &
benē, iuuante Deo, iter peregi, tā parendi
desiderio, quām tui vidēdi omnia dehinc
spero meliora. Dura sēpē principia feli-
ces exitus habēt. Immēsa etenim clemē-
tia tua, & illius ordinis, qui me misit, re-
ctū iustūmq; propositū, omnia maligni
spiritus tela, fauente Deo, dissipabit. qui
quidē nostri Senatus ordo, Optime Pō-
tifex, tuus est: totus, inquā, tuus, vel natu-
ra, vel animo. licet enim Ecclesia te pue-
rū à nobis abduxerit, adolescentē Cardi-
nalem fecerit, nūc deniq; crearit summū
Pont. natale tamen solū, & illa prima cu-
nabula, vbi natus, altus, educatūsq; es, ne-
gare nō potes. Vnde enim ista animi ma-
gnitudo, ista sapientia, nisi ab illis Barbis
clarissimis maioribus tuis, & eiusdē pa-
triæ tuæ filiis, quorū virtute & fortitudi-
ne Adriacū sēpē pelagus, & Tyrrhenū, &

AD P A V L . I I . P O N T . M A X .

Ioniū, & Ægeū, hostili sanguine fœdata
funt? Sit Roma tibi chara, vt esse debet: sic
Romana Ecclesia spōsa tua, filia tua istis
illa nominibus contenta sit, dum patriæ
nomen Venetiis tuis relinquat, neque tu
dedignabere. Deo etenim immortali ho-
nor & gloria + quando quidē cæteris tuis
laudibus atq; ornamētis, quæ innumerā-
bilia sunt, Veneta quoque patria nō nisi
tibi, decori est & dignitati. Quām dulce
autē patriæ nomē? vt Lyricus ille Roma-
nus dicere nō sit veritus, Dulce & decorū
esse, mori pro patria. Huius tu igitur vt
obliuiscaris? hęc tibi mēte vt excidat? aut
illa te lacte suo nutritū nō recognoscat?
Audeo quidē dicere, Beatissime Pater, te
cūm omnia possis, hoc tamen vnum non
posse, si velis: sicut neque illa quidē obli-
uisci tui vellet, etiā si posset: quæ te velut
parentem colit, velut Pōtificem venera-
tur, vel, quod ad rem maximè pertinet,
velut alumnum suum gloriabunda totis
visceribus cordis quasi vlnis amplectitur
nō minūs profecto, quām faceret dulcis-
sima mater tua. Ecce autē nescio quo pa-
cto illustrissimæ fœminæ facta mentio,
animū meū non mediocri teneritudine
afficit. Quanta nūc enim, si viuat, exultet
Eugenio 4 lætitia? O illā felicē, fratre p̄imūm Pōti-

*Horatius
in Odis.*

fice, deinde filio : quis tale priuilegiū germinatæ huius letitiæ, de vlla fœmina audiuit vnquam? Sed vtro felicior? an fratre quē vidit? an filio, quē non vidit? Evidē felicissimā fuisse dicerē, si fructū beatissimi ventris, in auunculi solio sedentē videare potuisset. Quid tamen insipiēs queror? quasi defuerit illi aliquid ad felicitatē. Nā si purissima illa anima inter cælestes Spiritus æuū ducit, vt ex sanctissimè acta vita nō dubitamus: diuina profecto fruitur visione, & in æterno illo rerū omnīū lucidissimo speculo omnia, quæcūq; sunt, fuerūt, futura sunt, limpidissimis oculis intuetur. Hinc illud Gregorij natū est: Quid est quod nō videāt, qui videntē omnia vident? Cernit igitur ex alto filiū, & sedētem in alto videt. Paulus itē tuus, Beatissime Pater, te ex eodē loco despicit lxtabundus : Paulus, inquam, frater tuus charissimus, vir sapientissimus, Senator optimus ciuitatis olim nostræ, nunc paradisi preclarissimum sidus & lumen. Sed quia tamē in luteis vasis adhuc positi, de terra homines terreni, figere in cælestib⁹ aciem perpetuo adspectu non possumus, videtur optimo iure aliquid etiam terrenis affectibus cōdonandum. Demaratus etiam Corinthius, Philippi Macedonis

amicus, cùm Alexandrum filium, profili-
gato Dario, & Oriente deuicto, seden-
tem in throno Datij conspicaretur, la-
chrymans præ gaudio dixisse fertur : O
infelices patres nostros, quibus tale spe-
ctaculum videre non licuit. Ego, Beatissime
Pater, parentes quidem tuos & fra-
trem, non sanè infelices fuisse dixerim,
qui fuere felicissimi: sed magna profectò
caruisse lætitia : quibus te non solùm
vnius Regis solium tenentem, sed totius
orbis gubernacula regentem, videre non
licuit. Beati igitur oculi, qui vident, quæ
nos videmus: beata Christiana Ecclesia,
quæ à tanto Principe gubernatur : beati
Christiani Principes tali parente : beata
membra tali capite: beatus denique tu,
beati nos, beati omnes, qui tua beatitu-
dine perfruuntur: nisi fortè humanus a-
nimus, vt est natura præteriti quidem
immemor & ingratus, futuri autem ni-
miùm audius & insatiabilis, aliquid nūc
etiam concupiscit. Queris, quid illud sit?
dicam audacter: noui enim animi tui
magnitudinē, noui fidē. Quicquid Chri-
stianis omnibus populis recepisti, scio te
dies atque noctes hac ipsa de re vigilan-
tissimè cogitare. Aduerte queso, Ponti-
fex magnanime, & vide quid velim. Pro-

vinciæ Christianæ ferè omnes pacatissi-
mę sūt: peccata gallia est, pacata Germa-
nia, Anglia, Pānonia, Illyricū, & (q̄ rari-
simè accidit omnibus retrò temporibus)
pacatissima est Italia: vt nunquam ferè,
q̄ quidē audierimus aut legerius, tran-
quilliores aut quietiores omnes extite-
rint. Quid sibi velit ista tranquillitas,
nescio: illud scio, nullum vñquam tem-
pus opportunius illi magno negocio
aggreendiendo, quod meditaris. Hæc tibi
est à superis reseruata palma, vt tu con-
ficeres aliquandò, quod omnes retrò
Pontifices concupuerunt, nemo est af-
sequutus, hostis metuit, nos speramus.
Tunc mihi felicissimus, & omni laude
atque immortalitate dignissimus, altissi-
mum cæli locum meruisse viderere.

Dent itaque superi longam diem: suc-
cessibus omnibus tuis faueant, & secun-
dent: vt & nobis sub umbra alarum tua-
rum securam vitam liceat agere: & tibi
superiores omnes Principes atque Pon-
tifices, splendore nominis & cælesti glo-
ria superare. Dixi.

AD XYSTVM IIII. PONT.

MAX. BERNARDI IVSTI-
niani Particij Veneti oratio.

B iiii

AD XYST. IIII. PONT. MAX.

SI vñquām anteā , Sanctissime & Bea-
tissime pater, diuinæ prouidentiæ lu-
men humanis laboribus affulxit: hac pro-
fetò tempestate, atque his diebus, quasi
lucidissimum sidus oculis nostris appa-
ruisti: vt in illo altissimo Pontificatus so-
lio constitutus , vniuerso Christiano ge-
neri laboranti portum salutis aperires.
Nam cùm peccatis nostris ità poscenti-
bus, Christiana resp. partim intestinis se-
ditionibus vexaretur, partim truculentis-
simarum gentium gladiis ludibrio esset:
ecce visitauit nos oriens ex alto, & velut

Luce. I.

Psal. 77.

Isal. 94.

excitatus à somno Dominus , fluctuanti
nauiculæ suæ imposuit gubernatorem:
qui bonitate veller, sapientia scitet , au-
thoritate posset, tantis in fluctibus , tan-
tóque rerum motu , magni huius guber-
naculi pondus sustinere. Venimus igitur,
Beatissime Pater, oues pascuæ tuæ, & gre-
gis dominici pars aliqua non spernenda:
venimus inquām adoratum sanctissimos
pedes tuos , atque adeò declaratum illu-
strissimi Principis nostri & vniuersæ ci-
uitatis incredibile gaudium & lætitiam:
in cuius quidem gratulationis officio,
non equidem ignoro, quæ facultas inge-
nij requiratur . Gaudium enim nostrum
aperire, præsertim manifestum , parui la-

boris : tanti verò gaudij causas vel omnes explicare , vel animorum sensibus orationem adæquare, non parui sanè operis. Quod si fortassis, ut cupimus, non assequemur: erit clementię, eo benignius nobiscum agere , quo amplissima maiestas tua in causa est , si tantis tuis meritis & expectationi omnium satisfacere non possumus. Neminem enim plus , quam nos , pœnitentia . Erit præterea , ut opinor , huic loco non indecorum , si genus orationis sequamur, Christianæ pietati proprius quam gentilitati . Nam si vates illa Cumana apud poëtam , rem sacram ora , conclamauit , Procūl ô , procūl este prophani , quasi eorum præsentia sacrum illius cœptum contaminaret: quanto magis nos Christianos decet , genus electum , gentem sanctam , regale sacerdotium appellatos, apud sacrorum omnium Principem, coram sacratissimis Pontificibus , pro sacro denique huius nostræ lœtitiæ munere verba facturos , sanctorum patrum nostrorum inhærere literis, prophana autem omnia, tam dicta quam exempla, deuitare ? Aggrediar igitur bona cū venia tua, & sicut à numine aliquo olim solebant, ita nunc ego non aliundè ordiar , quam ut cum

AD X Y S T . I I I I . P O N T . M A X
inuocem , qui te sibi delegit verissimum
certissimumque vicarium , ipse propitius
ad sit fidei meæ , ipse pietati , vt dignum
aliquid dicere possim hoc communi
gaudio , dignum pontifice , dignum te.

Quod maximè , vt opinor , assequemur , si
paucis aperiemus , quām necessaria fue-
rit hæc cælestis assumptio tua : deinde ,
quām benè merita : postremò , quām læta
prosperaque omnia , te Pontifice , sint
speranda.

Vtinam autem Principes nostri , glo-
riosissime Pater , nimio damno suo non
didicissent , quo duce aut pastore indi-
geat Christiana religio : nempe eo , qui &
inter ouile Dominicū pacem vnitatem
que conseruet , & aduersus barbaras na-
tiones Christianum sanguinem sitiētes ,
commissum sibi populum tueatur . Vn-
dē enim tot , non dico ciuitatum , sed
prouinciarum : nec prouinciarum tan-
tum , sed regnum etiam , imperio-
rūmque iactura? imminuti enim sumus
super omnes gentes . Queri olim solebāt
patres nostri amissam esse Syriam , Phœ-
nicē , Ægyptum : spoliatos Asia , eiecos
Aphrica & Mauritania : in Hispaniam
deinceps Maumetum ausum transfinitte-
re , & in Bethica nobilissima Hispaniæ

prouincia, hoc est , in mediis Christiani
populi visceribus, perfidissimæ blasphemie
suæ trophæum constituisse: ut, etiam
si diuina negligimus, pudere tamē oporteat,
fortes ab imbellibus, viros à fœminis,
homines à belluis, esse superatos. Ser
ui enim nostri dominati sunt nobis . Sin
verò diuino honore tangimur, quo tan-
dém animo ferendum , summum Deum
à pseuso propheta totius Orientis &
Aphricæ possessione depulsum,in Euro-
pam deinceps, atque adeò in Asiam , im-
manissimum hostem veluti in reliquias
Christiani patrimonij, * penetratū ? Eu-
ropa inquam illa , cui omnibus retrò se-
culis Asia prædæ fuerat , ipsa nunc Asia
præda facta est. Breue enim nescio quem
angulum circa Hellespontum occupa-
uere, prorogauere deinde sensim astu at-
que perfidia plus quam armis , donec a-
perto* mari Vrbem nobilissimam, Ciui-
uitatum reginam, sedem imperij, Domi-
nam gentium, principem prouinciarum, Thren. 1.
Constantinopolim sustulere. Tantorum
autem causa malorum afferri profectò
alia non potest , nisi quod dissidentes in-
ter se Principes nostri , & (quod fœdum
dictu est) de mutua interdùm pernicie
gaudentes , dum non est qui conciliet,

*Thren. 5.***penetras-**ses*** marte.*

AD XYST. IIII. PONT. MAX
qui componat , aperuere viam commu-
nibus hostibus : & qui laborantibus opē
ferre debuerant, quasi illorum calamitas
ad eos non pertineret : ipsi postremò vel
perfidiaz, vel desidiæ dedere pœnas . Arq;
Tbren. 5. in hunc modum, ut ille inquit, hæreditas
nostra quotidiè vertitur ad alienos. Nón-
ne sic Thraces euersi, Tribali deleti , Ma-
cedones, Acarnanes, atq; Ætoli propriis
sedibus pulsi? Nostra erat Myisia: proditio
rege & trucidato, amissa est? nostra Pelo-
ponnesus: altero rege eiecto, altero dece-
pto, & ipsam eripuit. Trapezuntius Chri-
stianus Imperator, per fraudem imperio
pulsus. Tantis igitur rerum incrementis
elatus hostis , cùm iam nihil optaret,
quod non aggrediceretur : nihil aggrede-
retur, quod non expugnaret: perfringere
tandem instituit Hellesponti fauces &
claustra, ut vacuo deinceps solutóque a-
nimo , per omnia maria impunè volita-
ret: inq; omnium gentium nationumque
perniciem , vbi cunquè libido rabiésque
ferrer, *in terram posset exponere. De su-
bœa enim insula tam opulētissima, quam
nobilissima , Græciæ quondam oculo,
quid dicam? quam nupèr terra ducente-
nis millibus , mari autem nauibus penè
innumerabilibus, tormentis & machinis

*exercitu.

tam magnitudine, quām numero horrē-
 dis expugnatā, cæsis ad vnum oppidanis
 omnibus, sempiterna clade nobilitauit.
 Sed hæc fortasse haētenū dissimulare
 potuimus. Alienā videbatur agi res, pérq;
 lusum iocūmque audiri, quasi sæpiūs de-
 cātata. Interiectū erat Ioniū, Illyricūm-
 que mare pro munimento: alpes autem à
 Norico pro mœnibus: vt reliquum illud
 Christiani populi quicquid esset, satis tu-
 to munitōque loco cōstitutū multis vi-
 deretur. Eccè autem nuper superatis alpi-
 bus, in Cæsarīs prouincias impetum fecit
 diripuit, ferro ignīque vastauit: reuertēns-
 que per Tauriscos & Noricos, ante ipsas
 Italīæ fores, ante Italīæ oculos, prædam
 innumerabilē omnis sexus, omnis etatis,
 veluti victimarū pecudūmque, trahens,
 iactabundo incedebat carnine, se breui
 periculum facturum, au suis armis clausa
 foret Italia, quę Atilę quondam & Alari-
 co patuisset. Ut benè Isaias hæc tempora
 viderit, Regiones, inquiens, nostras corā
 oculis nostris alieni deuorant. *Quid* tum
 posteā? nōnne his proximis diebus idī-
 psum de Italia experiri voluit, quod vnū
 maximē omnium concupiscit, inhiat,
 anhelat: Reuersus enim ad Italīæ saltus,
 Italīā ipsā ingress⁹ est: Liburnos & Istros

Isiae I.

AD X Y S T . I I I I . P O N T . M A X .
nil tale metuentes adoritur : & miseras
illas finitimas regiones , quæ non minùs
Italiæ nomine , quām alpium altitudine ,
se tutas esse putarent , cædibus & incen-
diis & rapinis depopulatus est : vt à quin-
gentesimo & amplius anno hæc Mau-
metana rabies semel ab Italia repulsa ,
iterum Italiam iugo premere nunc au-
deat . Nisi fortè credimus , vt semel Italici
sanguinis dulcedinem degustarit , nō re-
ueretur : aut non longè potentius at-
que paratius , exploratis iam itineribus ,
ad explendam sitim non redditurum : aut
ullam omnino fore credimus Italiæ par-
tem , quæ , nisi communibus viribus hæc
bellua reprimatur , non sit illius sævitiam
crudelitatēmque sensura . Vide præterea ,
vt , quicquid illi libet , etiam liceat . Nam
vno eodemque tempore hinc Germanię
& Italiæ fines populatur : hinc in Asiam
maximis traiectis copiis , adiecta insuper
ingenti classe , Chandelorum Ciliciæ op-
pidum maritimum , peropportunum ad
eas res , quas meditatur , quadringentis
Christianis , qui tunc ibi præsidio erant ,
crudelissimè trucidatis , expugnauit . In
omnium quidem insularū littorūmque
ceruicem imminet . Quid mirum igitur ,
si , cùm ille tanta gente sit , geratque : cùm

duo imperia, quatuor regna, prouincias
viginti, ducentas vrbes Christianis prin-
cipibus eripuit, mari denique maximas
classes explicare nunc cœperit? Quid, in-
quam, mirum, si totius orbis imperium
sibi deberi dicit: & , qui Orientem sube-
gerit, Occidentem nunc sibi inuadēdūm
rapiendūmque proponit? Est etiam, mi-
hi crede, maius aliquid aliud, ad quod ad-
spirat: quod quidem dicere fas non est:
sed, Usque quo Domine improperabit
inimicus? irritabit aduersarius nomē tuū *Psal. 73.*
in finem? Excurri pluribus, Beatissime
Pater, quām consilij fuerat, miserandas
calamitates christiani generis: sed profe-
ctō longē paucioribus, quām oportue-
rat, si id agendum desumpsissem. Finiam
hanc partem, si illud addidero, & liberiūs
fortasse loquar, temerē tamē nō loquar:
aut actum de Republica christiana est,
aut, quod certissimē credim⁹, tu ille vnuſ
de cælo demissus: tibi vni illa palma de-
betur, ut arceas has belluas ab ouili Do-
minico: restituásque christiano nomini
pristinum decus & imperium. Cur autem
restitui posse diffidimus, si ille nobis spē
dat, qui sicuti peccanti populo minatur,
itā pœnitenti victoram pollicetur? Cu-
sus enim verba sunt illa: Si defeliquerint *Psal. 88.*

A D X Y S T . I I I I . P O N T . M A X .
filij tui legem meam, si in mandatis meis
non ambulauerint: visitabo in virga ini-
quitates eorum, & in verberibus peccata
eorum? Eccè minas experti sumus, nimis
quidem acerbas , cur promissis quoque

Psal. 80. non credimus: Si populus meus audiērit
me, Israel si in viis meis ambulauerit : ad
nihilum inimicos eorum humiliabo , &
super tribulantes eos, mittam manum
meam? manum, inquam, illam, quæ sem-
per fuit non minus fidelis erga filios,
quam in hostes terribilis. Duce te igitur,
optime Pater, nobis opus erat, ut reuerem-
mur: Pontifice verò te , ut inuitanti deo

Heb. 4. conciliaremur. Neque enim, ut spero, ha-
bebimus Pontificem , qui non compati
possit infirmitatibus nostris . Quę cùm
itā sint , incredibile est , Reuerendissimi
Patres, quantum vobis debeat Christiana
religio pro Pontifice , quem dedistis,
sancto, innocentie, sapiente, &, quod ma-
xime optandum erat, pio . Vereor autem
interdūm, Benignissime Pater , ne , si de
laudibus tuis aliquid dicam , pudicas au-
res tuas lèdam potius, quam oblectem:
vel quia fessæ iam sint quotidiana au-
ditione: quasi dici iam nihil possit, quod
non sit dictum : vel quia modestia tua,
virtutis actione contenta , mauult benè
agere,

agere, quām audire . Vtique autem sic occurram: primō quidem, vt vincam, si possim , satietatem audiendi tuam , vel rerum nouitate , vel breuitate dicendi, alterius autem , optime Pater, nisi verear liberiū loqui, tu in culpa es. Qui enim benē facit, benē audiat necesse est , nam comes virtuti semper fuit gloria: & quo magis spernitur , magis sequitur . Facile patietur se æquissima modestia tua in eo superari,in quo vno vinci longè præclarus est , quām vicisse . Ordinarne igitur à te, an à maioribus ? Nulla enim humanæ vitæ conditio non habet laudes suas . Sed nunquām ego nobilissimum solem illum ideò ignobiliorē existimauī,quia à seipso splendesceret , & non ab alio sidere superiori: neque fontis copiam & vberitatē ideò ignobiliorē , quia à seipso proflueret, & non aliundē scaturiret. Verūm, sicuti sapiētibus viris placet omne principium suo effectu esse nobilius , & omnem causam suo causato: deniqūe independens omne,perfectius eo, quod ab ipso dependet: sic tuæ nobilitatis initia à te ipso fluxere gloriosius , vt fonte : & solis in speciem , spargere potuisse lumen in alios , non aliundē mendicare opus habuisse vidēris. Itaque cùm

A D X Y S T . I I I I . P O N T . M A X .

in omni Pōtifice duo maximē requiran-
tur, vt scilicet verbo doceat, exēplo etiam
inflāmet: utrunq; cumulatissimo virtutis
numero es cōplexus , vt & sapientia mo-
res instrueres, & moribus sapientiā con-
decorares . Quid enim de admirabili sa-
piētia tua dici potest pro dignitate, qui à
teneris annis usque ad hanc ætatem,
nulli omnino rei nisi literis insudaris?
liberales artes omnes penitus hausisti:
Ius omne Pontificium tenere voluisti:
nullum omisisti literarum genus, cui non
animum intenderis . Sic Augustinus, sic
Hieronymus, Basilius, Gregorius , alií-

Sapiēt. 7. que complures, qui profecto nō dubita-
runt in omni literarum genere & ratione
versari . Sic ille Sapiens antiquior, qui de
seipso loquens , ita gloriatur : Ipse mihi
dedit horū, quæ sunt , scientiam veram,
vt sciā dispositionē orbis terrarū , virtu-
tes elementorū , initiū & consummatio-
nē seculorū , vicissitudines terū, mutatio-
nes morū, anni cursus , dispositionē stel-
larū, naturas animantiū & herbarū . Quis
igitur docet omnia hæc, nisi illæ , quibus
iuvensis insudasti , disciplinæ liberales?
Quantūm autem conferant alii gubernationem
terum humanarū, in lè perspici-
licet, quod vbi cunquè sapientia cum po-

tentia conspirauit , ibi mirabile nescio quid effici vidimus . Neque enim facilè quisquā, ut illis tēporib⁹ , aut Moise eruditior, aut Salomone sapiētior : quorum hic pace, ille bello, summā sunt gloriam consequuti . Pontifices autē nostros enumerare si libeat , sanè illi præter cæteros clarissimi, qui in primis doctissimi literatissimique fuere . Nam, ut omittā superiores illos numinum instar , quis Alexander tertio, qui Fridericum primum: quis Innocentio tertio , qui secundum insolentiū Ecclesiæ , dignitati insultantes compescuere , imperiorum suorum finibus contentos esse fecere : aut eruditior, aut eloquētior? Vrbanus quidem secundus tantū doctrina & eloquentia potuit, ut concilio apud Claramontē in Arvernis habito, admirandis eloquētiæ viribus omnes Gallias ad arma concuerit: trecentorum millium exercitū coegerit, sanctas ciuitates, patriam Domini, Christiani populi hæreditatē, incredibili gloria recuperarit. Quod utinam, felicissime Pater, tibi etiā eueniat nunc idem moliēti . Beatas igitur ciuitates illas & regna, quib⁹ cōtigit à sapiētib⁹ gubernari. Omniū enim artifex est sapiētia. Sed, ut ad te redeā , quicquid dicebas, legebas, audie-

Rom. 1.

Gala. 6.

AD XYST. IIII. PONT. MAX.
bas , omnia dirigebas ad sapientiam:sapientiam,inquam,illam , quæ à Deo est:
quæ sicuti inter cæteras artes & disciplinas altior sublimiorque , & veluti regina
incedit,ità ad huius altitudinem sine illis
quasi quibusdam gradibus ascendi non
potest . Inuisibilia enim Dei per ea , quæ
facta sunt,intellecta conspicuntur . Ta-
lia igitur iacienda nobis iuuenili ætate
fundamenta,quale edificium in senectute
excitare volumus: & talia priuatis dis-
cenda nobis,qualia docenda; si magistra-
tus efficiamur . Quę enim seminauerit ho-
mo,hęc & metet . Periculum enim certe
nunc non est , ne tu à puerō sic imbutus,
quid mores exigant,nescias : quid nostra
religio,quid Christianæ leges,quid fides,
quid pietas , quid prælatorum officium,
quid populorum necessitas desideret,
non intelligas:nec etiam intelligas , quo
pacto labanti rei Christianę succurratur.
Facile enim est,diuinis instructum , ter-
rena moderari . Sed da veniam , optime
Pater , vno tantum deceptus es,qui spe-
rasti posse in iucundissimis sapientiae stu-
diis , veluti in tranquillo portu , con-
quiescere.Maius erat quod futurus eras:
maius,ad quod parabar: molestius for-
tale tibi,sed viili is humano generi : li-

cet molestum tibi esse non possit , quod illi intelligeres necessarium, pro cuius salute tuenda, vitam etiam ipsam expende-re non dubitares. Dedit enim te Deus in *Isaia. 49.*
 lucem gentium, vt sis salus eius vsque ad extre-mum terræ. Nunc de moribus & vi-ta, pauca subiiciam. Fides enim habetur non verbis, sed operibus : neque pos-su-mus illi credere, qui sibi ipse mendax re-peritur . Statim igitur à puero diuinis mysteriis à parente dicatus es : apud no-bilissimum Minorum ordinem initiaris. Sic Samuel , sic Hieremias à pueris con-secrati. Potuitne huius amplissimi sacer-dotij magnitudo, à pulchriori fundamē-to consugere , quām vt Ecclesię tiruncu-lus esset à puero , qui futurus erat totius Ecclesię maximus Imperator : vt veluti Seraphicus ille dux tuus, Dominici gregis vitia dispulit , ità tu Barbarica tela in eum contorta dissipares ? Adolescen-tior deinde factus , patrię incunabula relinquisti: venis Patauium, fama ciuitatis illectus ad sapientiam capessendam: vbi pro nobilitate ingenij quām gratissimè exciperis. & nisi Sauonam patriam tuam charissimam nobilissimāmque inuidere verear, sanè non minori studio & amo-re Paduę cultus, obseruatūsque es, quām

*I. Reg. 2.**Hier. 1.*

A D X Y S T . I I I I . P O N T . M A X .

si in ipsi⁹ brachiis & sinu nascereris. quām
benē igitur in utriusque ciuitatis erga te

* pietat⁹. * pietatem te gessisti, vt & Sauonam tuis
natalibus, & Patauim tuis studiis nobi-
litares: in quo moratus per xx. ferè annos
nobilis alumnus legendo, orando, scri-
bendo, vniuersum orbem splendidissi-
mis sapientiæ radiis illustrasti: Incurrunt
studiorum tuorum illa duo admiratio-
ne dignissima: Primum, quod neque ipsa
religio cursum addiscendi retardare po-
tuit: neque ardor addiscendi vitæ teno-
rem inhibere: Alterum autem, quod cum
vitæ sanctimonia, morum grauitate, in-
genic & sapientia aliis excelleres, om-
nibus tamen humilior appareres. Non
dicam hic, vt te mature patres illi ad om-
nes suas dignitates euexerint, vt ætatem
honoribus viceris, honores virtute su-
peraris, vt demum omnia sua monasteria
per vniuersum orbem dispersa, tuae fidei
sanctitatique crediderint. Neque in eo
etiam morabor, quod in hunc Senatum
Reuerendissimi gloriosissimumque,
sola sapientia atque virtute nixus, con-
scendisti. Maiora me rapiunt: & quām
illa maxima sunt, & omnibus laudibus
celebranda, multa tamen præclara inge-
nia in tuis laudibus singulatim recensen-

dis certant quotidiè , atque certabunt.
 Discedere ego mente nō possum ab hoc
 tuo Pontificatu , quasi nobilissima palæ-
 stra,vbi vide,quid ego considerem . Co-
 gor interdùm existimare factum esse di-
 uino consilio , vt qui ad supremum in
 Ecclesia Dei locum regendum parabare,
 mores emendares, principibus præcesses,
 Christi gloriam defenderes , illis potissi-
 mū virtutibus & imbuerēre natura , &
 studio effingerēre , quæ essent maximè
 necessariæ ad tantum munus admini-
 strādū. Quid enim magis elucet in Prin-
 cipe , quām liberalitas & munificentia?
 Pecuniam tu semper,vt ille inquit, sicuti
 lutum existimasti:omne aurum, in com-
 paratione virtutis,pro arena habuisti exi-
 gua.Pastorem enim te Deus fingebat,nō
 mercenarium. Illæ tibi semper visæ veræ
 diuitię,diuitias non appetere.quod si illo
 seculo felicitori,quasi pro miraculo,quæ-
 rebatur beatus ille vir , qui post aurum Eccl. 31.
 non abiit, nec sperauit in pecuniæ the-
 sautis:nobis certè gloriari liceat, iā diu
 quæsitum tandem inuenisse, qui mirabi-
 lium operatione rerum , quas expecta-
 mus,& nos beatos efficias,& ipse sis noī
 min⁹ re,quā noīnīnis appellatiōe,beatif-
 simus. Quām benè præterea iūgitur huic

AD XYST. IIII. PONT. MAX.
munificentia tuae incredibilis charitas &
mansuetudo. Vnum de plurimis attingā.
Meministīne optime Pater, vt Generalis
ordinis minister, fratrem Papiae in scelere
depræhendetis? depræhensum pro alio-
rum exemplo punieris? vt temperare la-
chrymis non potueris, quin diceres, acer-
bius tibi, quām fratri illud fuisse suppli-
cium? O vocem dignam memoria sem-
piterna. Quantum enim illud amabile,
quod etiam puniens, ingenitæ tibi man-
suetudinis non potueris obliuisci. Quid
enim parcendo faceres, si tam clementer
puniendo misereris? Illa enim præclaris-
sima obeundæ iustitiæ pars, vbi non tam
scelus odisse, quām etiam hominem di-
lexisse videri possumus. Pulchrè igitur in
te illud Euangelicum impletum est: Bea-
ti mites, quoniā ipsi possidebunt terram.
Cæterūm quis hoc credat? excellentiam
animi & humilitatem, magnitudinem &
mansuetudinem, contemptum omnium
& affectum, in uno eodemque animo
sociari potuisse? Sapientia, virtusque tua
sæderare potuit omnia hęc: Sed immis-
cete laudibus tuis spes etiā nostras, iam
tempus est, & maiora nunc aggredi. In
Deum etenim immortalem eximia tua
pietas mansuetudini adiuncta, mirificè

attb. 5.

nobis representat illi⁹ magni ducis imaginem: quem sicuti mitissimū super omnes mortales scriptura prædicat, ita nimirūm diuini honoris amore flagrantem: qui cùm orabat, Domine, aut dimitte illis hanc noxam, aut dele me de libro, quem scripsisti: plus tamen de diuino honore, quām de populi sui salute cogitabat: ne fortè arguerent Ægyptij Dominum calliditatis & astus, quasi illi populo Dominus fugam ex Ægypto suassisset, non ut à seruitute liberaret, sed ut perderet eos faciliter in solitudine. Tu verò dux noster & pater, quem expectauimus, in quē respicimus: obsecro te, quid aliud noctes & dies ingemiscis? quid ante Deum positus, aliud in oratione deploras, nisi perfundari diuinum honorē? & ut inquit propheta, iugiter tota die nomen Domini blasphemari? Blasphemant hostes, qui peculiaris vineæ tuę delicias immanissimō furore proculcant: blasphemant filij, qui quasi derelicti, de parentis sui bonitate desperant, nisi quod tu es iam omnium reliqua spes, tu expectatio: in te omnium ora oculique cōiecti: audiūt sapientiam, vidēt sanctitatem, liberalitatē, clementiā magnitudinē animi, pietatem in Deum, charitatem in omnes. Quæ quidē omnia

Num. 12.

Exod. 32.

Isaia 1.

A D X Y S T . I I I I . P O N T . M A X
cùm audiunt , non possunt de te sibi nisi
omnia magna salutariāq; polliceri . Quid?
illud sanctissimū decretū , quod generalis
designatus edixisti , nōnne fuit quasi spe-
cimen aliquod , piissimi animi tui argu-
mentū locuples , quātum etiam , si posset
Christianā rē iuuares ? Nam cùm dolore
nimio afficereris , hinc assiduis cladibus
Christi populum exinaniri , diripi ciuita-
tes , templa dirui , virgines & pueros ex
parentum amplexibus ad libidinē euelli:
senes innocuos , nec predicio nec libini
satisaptos , mactari quasi pecudes : quid
ageres , cùm hæc videres ? autem ex vidēre
alia parte , saeuissimę huius belluę trucem
formidādāmque potentiam quotidie la-
tiūs excrescere : remedia autem alia tunc
tibi non erant , non arma , non milites ,
non copiæ : quod reliquum fuit , confu-
gis ad diuinam opem , vnicum tunc tibi
& singulare præsidium . Statim enim edi-
cis per omnes tuas Ecclesias , vt quoties
diuinæ Horæ dicuntur , totiès pro Chri-
sti bellatoribus supplicatio fiat . Quid
potuit amplius inermis aduersus arma-
tos , quām qui ferro non posset , lachry-
mis & oratione dimicaret ? velut ille no-
bilis Pontifex , qui dicebat : Aduersus
arma militésque Gothos , Lachrymæ

meæ mea sunt arma. Itaque hoc instituto facile declarasti, affectum animi bene cupientis, adesse tibi, vires desiderari: cœterū neque vites etiam defuturas, si modò exoraretur ille, qui, quando vellet, non minus vires addere poterat, quām animum antè potuerat, cùm voluisset, penetrat autem nubes ipsūmque cælum assidua iusti supplicatio. Eccè enim exoratus iam Deus est: eccè nunc vires additæ: authoritas autem omnium maxima tibi cælitùs collata. Mutauit ne, quod interdùm solet, immutabile desiderium tuum fortunæ mutatio? Quin noua te nuper obstrinxisti fide. Dediti enim arrham pietatis tuæ: voti tui signum gentibus omnibus extulisti. Vix fuisti Pontifex salutatus, cùm tu thesauros Ecclesiæ, vel eorum premium in fidei defensionem promisisti, ut antè penè eos ascripseris, quām possederis: licet tūc tui verè esse cœperint, cum tu primùm illos esse voluisti tuos. Pius Secūdus gloriissimæ memoriæ, quem magna parantem, pulchra molientem inuida mors oppressit, cùm designatus esset Pontifex, oblati sunt ei ad spectaculū thesauri à Pōtifice de mortuo relicti, quasi magnū q̄ppiā & visu pulcherrimū, ubi oculos depasceret.

Ecc. 35.

at diuinus ille vir videre noluit: Auferte
hinc, inquit, citius enim expendemus,
quām alij congesserint. O magnum Prin-
cipem, & vita longiore dignissimum.
pace tamen illius dixerim: non tu mihi
vidēris inferior animi magnitudine,
qui illum auri gemmarūmque fulgo-
rem & ferre potuisti oculis, & contem-
nere animo, recensere pariter & negli-
gere. Sed, si mihi liceat inter tanti no-
minis Prīncipes dirimere hanc litem, ille
fortasse cautior, qui noluit videre: tu
certè animo celsior, qui tam potuisti
spernere, quām cernere: si tamen illud
spernere est, tam nobile precium, rei
omnium sanctissimæ & imprimis ne-
cessariæ accommodare. Pulchrum erat
videre illum splendorem, sed te ma-
gna meditantem longè speciosius: pul-
chrum audire laudantes, & precium sin-
gulis statuentes: sed longè pulchrius,
quod animo versabas, quantum scilicet
in armatos, quantum in munitiones,
quantum terra, quantum mari paran-
dum esset. Sed quid ego diutiū de the-
sauris istis loquor, cùm in ore semper ha-
beas, nedūm tua omnia, verūm etiam
te ipsum pro Republica Christiana deuo-
uisse? Videte quid possit exemplum. Cu-

piebant quidem antea fratres tui, semperque cupierant: sed tunc incensi sunt quasi legati tui, duces tui, ad sui Imperatoris ardorem & ipsi opes suas offerre, omnia polliceri, ad victum usque ipsamque vitam, si necessitas exigeret. O te beatum, cui certatim fortuna viciusque tua pro gloria tua contendit. habes enim, quibus plura desiderare non possis. Germania nunc ardet belli gerendi studio. Quid apud Ratisponensem conuentum nuper decretum sit, intelligis: omnes ad arma conspirant: non potest Cesar tantum decus ferre: sumere arma volunt: vlcisci volunt vel communem, vel priuatam injuriam. Quid si autoritatem adiunxeris tuam, utrumque gladium ambo strinxeritis, & veluti conjunctis signis hostem hunc persequamini? Hæc ab Occasu, verte nunc oculos ad Orientem. Vidésne, ut trans Tauri iuga ab Caspiis usque littoribus moueantur ultimæ nationes in auxilium piissimæ causæ tuæ? Tanta est huius terrimi hostis perfidia, ranta crudelitas, ut cum iam gentes omnes pro communi hoste habeant, qui sit totius humani generis crudelissimus inimicus. De Italia vero tua nil dicam amplius iuncta tibi fœdere est. Cum signum

dederis, propositumque tuum certum omnibus feceris, non dubito, quin habeat omnes & diuini honoris, & proprij periculi, & officij sui rationem. Quod si ista non moueant, ne illud quidem tot clarissimos Principes mouebit, veterem illam Italicę bellorum armorumque gloriam, Barbaris illis nationibus imperatare solitam, ad Asiaticum nescio quem Phrygem aut Cappadocem, omnis diuini & humani iuris expertem, sine fide, sine virtute, sine humanitate, tanto cum dedecore esse translatam. Ecce iam Ferdinandus ipse Rex Christianissimus fortissimusq; ferre non potuit: in armis est, bellum hoc glorioissimum sponte suscepit, fidei zelo, non iniuria, commotus. Idem ceteri facient: pari ardore concurrent. Hactenus potuit vel suspicio, vel cupiditas dominari: nunc tua lux fugabit illas tenebras. Omnia principum mentes clarissimo concordiae lumine perfudisti. De nobis autem, maxime Pater, pulchrius est racere, quam loqui: ne laudes nostras satis alieno tempore agere velle videar. Loquentur fortassis omnia secula, validissimos exercitus, potentissimas classes, quibus cum anteā multis in bellis cum hoc hoste, tum verò hoc

nouissimo maximóque, per octo & amplius annos, opibus corporibúsque nostris rem Christianam ab hac truculentissima rabie, quoad potuimus, tutati sumus. Respice nunc quid velim. Nā si vniuersam hāc belli molem itā per nos ipsi haetenus, auxiliāte nullo, ferre potuimus ut vsque ad Eubœam amissam plures intulerimus hosti clades, quam acceperimus: tu verò, si hoc bellum excuso, ut facis, animo suscepferis, alios Principes monueris, vndique auxilia contraxeris, terra marique arma intuleris, à fronte, à tergo, à latere hostem perculeris: dubitálne, quin liberatis tandem ab hoc tēterrīmo iugo Christianorum prouinciis, non tam deinceps de Europæ, quam de Asiac atque Africæ possessio ne certetur? Quam gloriam tuam ut his oculis aliquando hauriam, libenter cum haec animula vel per ipsum sanguinem profundenda depaciscar. Dixi de gratulatione, Beatissime Pater, quæ dicenda erant, pauca quidem pro magnitudine rerum dicendarum, pro temporis verò tui ratione nimis fortasse multa.

Reliquum est, ut exoluamus, quod nobis propriè hac legatione ab Illustrissimo Principe nostro atque Senatu est

AD INNOC. IIII. PONT. MAX.

demandatum. Nam cùm memoria reper-tunt, hanc Sedem illam fuisse, quę à pri-mis nostrę religionis exordijs super soli-dissima petra fundata fuerit, non huma-no consilio aut sapientia aliquandò de-lecta , sed ipsius Domini nostri I E S V C H R I S T I diuino ore declarata , Apo-stolorum suorum Petri & Pauli sanguine cōsecrata : in quam irruere quidem vēti, turbinēsq; possint, fidem verò loco mo-uere nō possint:cūmq; prēterea legerint, quid Anacletus, Gelasius, Leo , Grego-rius Stephanus , Nicolaus , quid multa denique vniuersalia Concilia de huius sacrosanctæ Sedis authoritate, excellen-tia, potestate & senserint, & decreuerint: nunc te prēterea videant huic gloriofis-simæ Sedi Antistitem delectum, illis su-perioribus sanctissimis Pōtificibus legiti

Matt. 16. mè successisse:ad te delatas esse regni ce-lestis claves illas omnipotentes : tuæ de-nique fidei , tuæ diligentia dilectissi-mam Christi sponsam , totius orbis Ec-clesiam, esse commissam:cū hæc inquam omnia viderent , misere nos legatos ex veteri* primōq; instituto, vt tuæ Beatitu-dini humilē deuotāmque obedientiā suo nomine deferamus : te primū Pastorem summū Sacerdotē, Pōt. Max. Petri succe-sorem,

* patr. oj;

sorem , Christi Vicarium omni cultu ve-
nerationis & reuerētiæ persequamur, ni-
hil erit præterea illis antiquius, nihil iu-
cundius, quā desideriis tuis obsequi , di-
gnitatem amplitudinēmque tueri tuam.
Nam si omnipotēti Deo, & non viribus
nostris aut virtuti acceptum ferimus ,
quicquid priuatim vel terra , vel mari
possidere contigit , Dominus enim uni-
uersorum ipse est : Itēmque alibi, Regnū
in manu eius , & potestas & imperium:
quo tandem pacto satis in eum grati esse
poterimus, si illi omnia aperta non erūt,
quem suum in terris duxerem, suum Vi-
carium , cœlesti pariter & terrena digni-
tate constituit? Hoc sensere maiores no-
stri: hoc ipsi à parentibus acceperunt, qui
multa bella suscepserunt pro Ecclesiæ di-
gnitate tuenda , maxima pericula adie-
runt , opes absumperunt , sanguinem
profuderunt : hoc nos ab illis cum lacte
suximus, & ingenitæ nostræ pietatis nō-
nullum etiam argumentum , vt opinor,
edidimus. Tibi igitur ante pedes deponūt
quicquid opibus valent , quicquid im-
perio terra marique pollent : ciuitates,
oppida , insulæ , classes , exercitus , o-
pes tua sunt omnia : vtere ipsis : fac, cùm
vis , periculum : reperies profecto nec-

AD INNOC. VII. PONT. MAX.

ingratos in Deum , nec degeneres in patriam , nec in promisso fallaces : sed presenti animo , constantique fide semper erunt, re atque opere , quam verbo & oratione , veriores.

AD INNOCENTIVM VIII.

Pont. Max. Hectoris Flisci, Genuen-
sium Resp.oratoris, oratio.

NE MO admirabitur, Beatissime pater, si inter hos duodecim oratores, per tuam Genuensem Remp. ad te missos , ego aetate , ingenio , authoritate multo inferior, coram te Christi vicario, tuoque hoc diuino , admirabilue tantorum patrum cetu , hodierna die de summis rebus aliquid etiam pro virili dicturus : pauens , trepidus , toruisque perterritus adeo contremiscam , ut paleat facies , vox titubet , lingua balbutiens fauibus adhæreat. Nam sicut immortalis Dei adspectus in oculos humanæ fragilitatis , tanquam fulgur egrediens , adeo splendet , quod neminem , qui vixerit,

Exo.l.33. Deum videre potuisse sacræ literæ attestentur : ita Celsitudinis tuæ maiestatem illius diuini numinis splendore corruscantem , imbecilles oculi mei , velut

nycticoracis, solis radios nequeunt tolerare. Verum me, per se excusabilis, patendi necessitas cogit. Recreat autem atque reficit consistorialis nuperrimè aduocationis meæ, & aliquando tecum priuatæ consuetudinis recordatio: sed ante omnia, summa ac admirabilis erga omnes clemētia tua, qua ætatis nostræ nemini cedis: & quæ vna inter innumeræ virtutes tuas adeò splendet, ut existimem⁹ veniam mihi facile concedendā, si quid minus ornatè, minus accuratè, disertè que dixerim. Atque illud imprimis mihi lætadum iure esse video, quod in hac iuncta mihi hodie ex hoc loco ratione dicendi, causa talis oblata est, in qua oratio nemini deesse potest. In quo enim sublimius atque iucundius mea versari potest oratio, quam si, quod primum est, te Pont. Maximo, gratulandum sit de ciuis sui ad summi Apostolatus apicē assumptionē: inde, si de Apostolicæ Sedis laudibus, tuisque amplissimis virtutibus loqui voluero: postremò, si quos fructus Christiana Resp. ex hoc tuo Pontificatu sperate possit, aliquid attigero: quæ omnia tanti ponderis, tantæque magnitudinis esse reor, ut non hominum, sed vix angelorum linguis explicari queant.

AD INNOC. VIII. PONT. MAX.

Verum quia & philosophi sententia, &
utriusque iuris censura monemur, nihil dic
i oportere, quod vel ratione, vel au
thoritate non probetur: opera precium
esse sentio, priusquam dicendi campuna
ingrediar, percontari, an ad Apostola
tum assumpto gratulari deceat, & coram
laudes eius enarrare: Scio enim con
suetudinis esse fermè omnium, qui ad

tuam Sanctitatem legationis officio pri
mum accedunt, ut orationem habeant,
gratulationem ac laudes continentem.
Scio præterea nonnullos adesse, qui mo
rem hunc non probent: & alterum, ho
minisparum consideratè loquentis alte
rum, adulatio[n]is vitiū esse cēseant. Quid
enim, inquiunt, ei gratuleris, qui ad im
mensos animi corporisque labores, ad

2. Cor. II. maximas curas, ad diuersarum gentium
regimen, ad solicitudinem omniū Eccle
siarum, &c, quod his maius est omnibus,
ad difficultem & periculis plenam est ser
uitutem aslumptus? Rectius tali viro, tan
ta rerum mole opppresso, condolendum
& compatiendum esse dictitant. Postre
mò commemoratis malis omnibus, que
huic pastorali dignitati necessitate qua
dam coniuncta sunt, ea proculdubio
& innumera, & maxima esse, & Sisyphi

saxum voluere Pontifices prædicant: & ob id gratulationis munus abhorrent. Mea tamen sententia non est ei gratulandum , qui locum hunc ambitione possideat , qui communi omnium stultitia feratur atque errore , vt ea optima ducat , ad quæ velut ampla & speciosa, mortalium fertur ambitio : qui Epicureorum secutus errorem , felicitatem in voluptate constituat : huic sanè conuenit , quod moralis ille Seneca verissimè *Seneca.* scribit: Magna fortuna,magna seruitus.

Multipliciter quippe , teste Aristotele , hominum natura serua est: sed eorum seruitusmiserabilior,qui ad maximas dignitates euecti , vitiis & voluptatibus inferuiunt , & proprij corporis sunt fœda mancipia. Sed si de iis loqui velimus, qui ambulant in viis & in lege Domini: qui non , quod libeat , sed quod deceat, *Psal. 118.* spectant : qui non in voluptate , sed in virtute felicitatem constituunt , iis censendo congaudendum. Etenim virtus est, ut Aristoteli placet in Ethicis , quæ promptam ac delectabilē elicit operationē: & virtus sine operatione mortua est. hinc Imperator noster Iustinianus , libro xij. sui condicis, milites , qui à Repub.aluntur,frequentius in acie imperat exhiberi,

AD INNOCENT. VIII. PONT. MAX.
ut armorum quotidiano exercitio ad bel-
la se præparent. Nec medici, nec Orato-
res nec Imperatores, quanuis artis præ-
cepta didicerint, quicquam magna laude
dignum absque usu & exercitatione con-
sequi possunt. Cur igitur ei non con-
gaudeas, qui, iuxta Iacobum Aposto-
lum, gaudium existimat, cum in varias
inciderit tentationes? cui vita omnis
gaudium est, cum recte ad naturam vi-
uat, qui & secundis & aduersis rebus
euadat melior atque perfectior. Huic
sanè potiores sunt Herculis ærumnæ,
sæuique labores, Et Venere, & plumis, &
cœnis Sardanapali. Tibi igitur, clemen-
tissime Pontifex, qui ab ineunte ætate,
& totius agè ætæ vitæ discursu ita vi-
tam inserviuit, ut non in voluptate &
ocio: sed in laboribus, virtute, continuo-
q; negocio glorieris: prote, pro tua virtu-
te congaudemus, congratulamur, & ap-
plaudimus. Nec sera quidem accusabitur
gratulatio nostra, quæ nulla negligentia
prætermissa est. Scimus enim Beatitudi-
nem tuam non ignorare, nobis venien-
di non voluntatem, sed facultatem de-
fuisse: cum tandem necessarium fuerit
nobis Legatis ad hanc sanctissimam Se-
dem adorandam venientibus, mari, hy-

Iacob. I.

berno tempore, nauibus etiam onerariis
huc traiicere. Congaudemus tibi præ-
tereà. Nam vt Vlpianus Iurisconsultus
lib. xxxvij, ff. scribit, Ipsa naturali lege
non minus patriæ nascimur, quàm pa-
rentibus. Iure autem gentium, vt Pom-
ponio placet, nedum patriæ, priusquàm
parentibus, parendum: sed tutelæ pro-
prij corporis, ipsam quoque patriam es-
se præferendam. Ciuli verò iure, vt ait §. filii us. ff.
Paulus, disciplina castrorum pro patria de capt. &
antiquior fuit parentibus Romanorum postl. reu.
quàm charitas liberorum. & Marcellus
memorat libro xj. ff. Minimè lugendum
maiores putauerunt eum, qui aduersus
patriam venerit: quem si filius patrem,
aut pater filium occidisset, sine scelere
non puniendum, sed præmio afficien-
dum omnes constituerunt. Postremò
lex Euangelica, nostros licet doceat di-
ligere inimicos: hostes tamen patriæ
nedum non diligere, sed, si incorrigi-
biles sint, necare iubet. Horum non
immemor, philosophorum Princeps
Aristoteles Stagirita, dum apud Philip-
pum Macedonum Regem eius esset au-
thoritatis, quod nec dimidiū regne* si-
bi denegare Philippus instituisset, (nam *es
& regni, & vnici filij Alexādri cura* sibi

Matt. 5.
Deut. 20.

AD INNOC. VIII. PONT. MAX.
credebatur) nullum maius beneficium à
rege consequi posse existimauit, quām
ut Stagiram suam patriam euersam resti-
tui aſſequeretur. Inde legem & formam
ſuæ Reipub. ipſe descripsit: qua postmo-
dum ſua ciuitas uſa eſt. habuitque, licet
absens, ſuæ patriæ diligentissimam cu-
ram: unde ciues ſui ob hæc merita tanto
in honore illum habuere, ut festi dies &
ludi quotannis, & eo etiamdum viuen-
te, faciendi illi publicè dicarentur. Festa
ipsa celebritas, Aristotelea nuncupata.
Cato denique Romanorum sapientiſſi-
mus, dum de ſuæ reipub. salute desperaſ-
ſet, non amplius ſibi viuendum existima-
vit. Cūm itaque naturali, gentium, ciuili,
& Euangelico iure, omniq[ue] sapientiſſi-
morum virorum exemplo, patriæ magis
debeamus; quām parentibus, quām fi-
lliis, quām nobis ipſis: quid eſt, quod in
tanto, tam grandi, tam equo, tam oppor-
tuno patriæ gaudio, à maxima temperes
iucunditate? Ex hoc enim immenso Dei
beneficio tantum tua patria exultauit, ut
nemo sit, qui viderit ullo tempore rem ei-
nunciatam, quæ iucundiùs ac maiore
omnium gaudio ſit excepta. Conſterna-
tis nempe tuorum ciuium animis obitu
felicissime recordationis Xysti prixces-

5. bel. ci.
cap. 62.

foris tui, & Romanæ Ecclesiæ scitutam
verentibus, (cùm omnia armis agi vide-
rentur) nouum sidus oriri visum est, pro-
culdubio cælo demissum: quod tantam
rerum mutationem ipso nuncio effecit,
vt natalem diem non homines modò,
sed iumenta, parietes & saxa celebrare
credidisses. Affulxit hæc lux omnibus
Christianis, fateor, sed patriæ tuæ potissi-
mum: quæ & si dono Dei Pontifices ma-
ximos plures ex suo secundum carnem
sanguine suscepserit, Innocentium illum
quartum ciuilis & Canonicæ scientiæ il-
lustratorem eminentissimum: qui non
modò Genuensium gloria, sed totius or-
bis & terræ decus & lunien fuit: & cuius
ea fuit animi sapientia & magnitudo,
Principum maximè secularium, Roma-
næ Ecclesiæ aduersantium, deprimendo
potentiam, grauium veò virotum, lite-
ris ac moribus ornatorum, sublimando
virtutem, vt Apostolicę Sedis authoritas
eisdem principibus Augustali quoque
dignitate fulgentibus, suo tempore for-
miliini esset, quibus antea Iudibrio fue-
rat. Itaque solus omnium, vt puto, Pon-
tificum, duo maxima munera & diffici-
lima adimpleuit: vt in Rep. orbis terra-
rum moderatrice occupauissimus, me-

liora scripserit, quām excellentissimi Iu-
risconsulti in ocio solōque studio viuen-
tes: & rursus studio, libris scribendis, le-
gibūsque condendis maximē occupatus
maiora negocia obiērit, quām hi, qui
vacui sunt ab omni cura literarū. Adria-
num deinde quintum, præfati Iunocen-
tij ex fratre nepotem, qui patrui vestigia
imitatus, sicut literatorum virorū ama-
tor fuit & cultor, ita ab eis extitit sum-
mis honoribus celebratus. hic Adrianus
ille Pontifex fuit, cui Otobono Cardi-

*Durādi. nali Guliermus *Duranti speculum, au-
reum opus dedicauit: & Ioānes Andreæ,
cui Vas Canorum, nomen est, Specula-
toris & aliorum doctrina excellentium
virorum speim ad Cardinalatum, cum
ipso Adriano ante coronationis diem

*defuncto. *functo, sepultam fuisse scribit. Et cu-
ius etiam maximis conatibus, in tuer-
da à tyrannis Romanæ Ecclesiæ ditio-
ne, mors obstitit inuida & immatura.
Nicolaum etiam quintum sacræ Theo-
logiæ peritissimum, quo in cōcionē cum
Græcis habita in Synodo Ferrariensi, ca-
tholica fides nullum habuit maiore
fensorem: Xystum pariter proximū præ-
cessorem tuum, qui vltra literarū studia
tantæ fuit animi magnitudinis & glorie,

ut nemo æquare eum sua ætate credere-
tur. Te vero nunc cernimus, Innocenti
Octave, omnium, quos anteà tua patria
edidit, Pontificem dignissimum: quē di-
uina bonitas eo tempore nobis dedit, quo
Christianæ Resp. bono rectore, auriga, &
moderatore quam maximè indigebat: &
Italia præfertim, quæ diuturnis fluctibus
agitata, non amplius sine tali Pastore
quietescere posse videretur. O ineffabilem
Dei pietatem, quæ nunquam deserit spe-
rantes in se, & eos tunc sanat, tunc erigit,
cum fuerint maiori in periculo consti-
tuti. Quid est quod tibi, nobis ipsis, uni-
uersoque populo Christiano maiori ac
honestiori gaudio & lætitia gratulari
possimus, quam habere altissimo crea-
tori, vobisque, Reverendissimi patres,
gratias immensas, quod admirabili ac
diuino penè vestro consensu, eum nobis
pastorem dedit, & huic sanctissimæ Sedi
fessorem, qui bonitate vellet, sapientia
sciret, autoritate posset coercere om-
nes ad bene, honestè, & in pace viuendū.
Huius vero Sedis amplitudinem ac ma-
iestatem si referre vellem, quod me sec-
undo loco facturum dixi, supra homi-
nis ingenium est: ubi cum plura dixero,
nihil pro rōsus, quod dignum re sit, dixisse

AD INNOC. VIII. PONT. MAX.
videar. Quare nostri consilij est, nemine
quicunque eloquentissimus fuerit, imi-
tari: vbi in medio penè cursu multi ple-
runque doctissimi viri defecere: sed nos
contentos humili tantè Sedis veneratio-
ne, admirari & adorare eam tacitò ore
potius velle, quam verbis, licet ornatissi-
mis, extollere, quod per seipsum in su-
prema extollitur Nam hæc Sedes cùm è
cælo diuinitus fuerit instituta, quo bre-
uior de rebus diuinis sermo fuerit, eo
censeri dignior poterit: si ad veneratio-
nem magis, quam ad laudem omnia de-
ferantur. Liceat iam, dignissime Ponti-
fex, tuarum virtutum laudes attingere: si
tamen prius cognouerimus, præsentis
laudem, vbi fallax non sit, parcéque ac
modestè fiat, à sanctissimis sapientissi-
misque viris maximè probatum iri. Par-
enim non est, non laudare virtutem, &
vitia non improbare. Cur igitur verear
assentator videri, si ita te laudem, ut vir-
tutes longè maiores tibi inesse cognos-
cant omnes, quam exprimant verba di-
centis? Nam tuarum laudum difficilius
est exitum, quam principium inuenire.
Quid enim vel ad patriam, vel ad genus,
vel ad vim animi & corporis pertinet,
quod in te amplissimè laudari non pos-

Matt. 16.

Sit? Si patriæ splendor quæritur, quæ & ipsa ad hominis felicitatē non nihil confert, Vlpiano Iurisconsulto lib. xxij. ff. dicente, Multūm nostra interesse scire hominis nationem: proinde mancipium redhibendum, si in eius venditione natio non foret expressa. hinc Simonides lyricorum scriptor docet, perfectè beata ratione* victuros, imprimis opus esse patriam habere gloriosam. Tuæ igitur patriæ gloriam, res ab ea amplissimè gestas, Principes maximos, potentissimos Reges superatos memorare, sicut meæ non est facultatis, ita nostræ non esset modestiæ, qui ciuius legatione fungimur, & quæ sine multorum inuidia referre non possemus. illud tamen sine cuiusquam iniuria palam fateri licebit, urbem tuam Genuam, inter cæteras Christianorum fuisse semper Christianissimam, & Apostolicæ Sedis obseruatiissimam. Fuere namque Genuenses inter primos Christianorum Italiæ populos, qui sacrū corporis Christi sacrificium publicè suscepérunt. Apud patriam tuam nulla vñquam hætesis deprehensa est: in ea usque ad hæc tempora, propter Christianæ religionis & Dominicæ passionis reuerentiam, Hebræi nunquam habitare potuerunt: aduersus

AD INNO. VIII. PONT. MAX.

Rom. Ecclesiam Genuenses arma sum-
psisse nusquam compertum est. Quæ ve-
rò pro Christianæ religionis dignitate
angenda, & huius sanctæ Sedis authori-
tate tuenda, & multa & præclara egerint,
ac memoranda, testis est Hierosolymita-
na ciuitas, quæ à duce Gotfredo cum
Genuensi clavis capta est: testis Rhodia-
na insula è manibus Turcarum cum no-
stra classe erepta, ac postmodùm etiam
defensata: testis Hydruntina in Italia me-
tropolis: testes infiniti populi, Græci,
Scythæ, Armeni, Cappadoces: de quibus
pro religione Christiana patria tua sæ-
penumeiò triumphauit: testes, inquam,
innumeri Romanorum Pontifices, quos
à tyrannorum obsidione ciuitas tua li-
berauit. vi pulsis Pontificibus hospitium
præbuit: & rursus eos in Sede, sua ope,
diuino fauente numine, collocauit. quo
fit, ut nemini indignum videri possit, si
patria tua apud Apostolicam Sedem in
dignitatibus Ecclesiasticis tanti habita
fuerit, quod, ne dicam ex patria, aut vr-
be, sed vna tantum tuæ ciuitatis familia,
plures Pontifices maximos, duos supra
septuaginta Cardinales, & fauente Ec-
clesia etiam Siciliæ Regem habere me-
ruerit: & quod ætas nostra nunquam vi-

dit, vno deficiente, alterum immedia-
tum successorem Pontificem maximum
paria tua nunc habere glorietur. Sed
tua forsan iam illustri vībe oriundus,
nullas maiorum imagines p̄æ te fers,
nullo splendore familiæ fulges? immo
verò necessariis ac parentibus non mi-
nùs clarus & eminens, quām patrīa, es.
Nam, vt omittam nobilitatis tuæ stem-
mata, quæ à longa origine per viros o-
ptimates & reipub. nostræ Principes, in
gente Cibo patricia repetenda essent, vt
fileam viginti patricias familias, ex hac
vna vrbi tuę proditas: vt præterea auo-
rum tuorum domi forisque tum bello,
tum toga mirifice gesta: quis nostrūm
non meminit Aaronem patrem tuum, e-
quitem auratum, sacri Imperialis palatij
comitem, & Rom. vrbis Senatorem, cu-
ius angelicus adspectus, regiaque effi-
gies, velut à proavis hæreditaria, ad te
quoque transmissa esse videtur? Istantæ
prudentiæ fuit in rebus agendis, tanti
consilij, tantæ magnitudinis & fidei, vt
Siciliæ regnum Renati regis vice admi-
nistrauerit. & quemadmodum Quintum
Ligarium in Africa fecisse scribit Cicero,
regno sic p̄xfuit, vt & sociis & ciuibus
gratissima esset eius integritas & fides.

talem etiam se omnibus probauit, ut regno pulso per Alfonsum Renato, satisfacere hominibus non posset Alfonsus, si quemquam alium regno præfecisset. Itaque Aaroni apud Alfonsum euenit, quod Ciceroni apud Cæsarem, cùm Cæsar, superato Pompeio, ex Ægypto ad eum literas misit, ut esset idem qui fuisse. Sed ego te illis annumerari minimè velim, quos Cicero in legis Agrariæ impugnatione commemorat, maiorū sola gratia & illustribus auorum monumentis, primis honoribus fuisse ornatos. Tu ipse, Sanctissime pater, tua virtute, tuis laborib[us], viam tibi struxisti ad id fastigium, quò nunc euectus es, nónne sicut priuato nomine Ioannes Baptista, ita re es gratia plenus? & pontificio Innocens? ita nemini obesse, ac omnibus semper
 vt, prodesse, natura docente, vidisti ita, ut de te dici possit, quod apud Cæsarem Titum legimus, non decere quempiam tristem à facie Principis discedere? Quid igitur singulas tuas virtutes hoc loco enumerem, cùm in te natura ita omnes congesserit, quod inter se, quænam maior sit, aliquando pugnare videātur? Quis igitur sis, & quales sint virtutes tuæ, satis declarauit ille omnium iustus iudex, qui

 inter

inter ingētem Romanę Ecclesię patrum
numerum, scientia, moribus, ac vitae san-
ctimonia prædi orum, te vnum in terris
Vicarium sibi delegit, cui gregem suum
committeret, & claves traderet regni cę-
lorum. Hoc contentus esse potes, nec ab
homine in terris quærere, quod è cælo
diuinitùs consecutus es. Dicturo postre-
mò, quósnam fructus ex hoc tuo Ponti-
ficatu sperare possimus, illud imprimis
mihi venit in mentem, quod Septimius
Seuerus Augustus, vir bello & pace insi-
gnis, moriens supremis verbis velut cla-
rum & memorabile facinus sibi adscri-
psit, accepisse initio sui imperij Remp.
conturbatam, relinquere vero pacatam
& tranquillissimam. Tu verò Romam
tuę Sedis vrbum, ne dicam turbatam, ac-
cipiens, sed ciuibus ac intestinis odiis,
simultatibus & seditionibus palam &
publicè furentem, vix adhuc sedens, ita
pacatam reddidisti, vt nedum Seueri, sed
Octauiani etiam temporibus nunc tua
Roma inuidere minimè possit. Nam si
cum Innocentio illo quarto, diuino ho-
mīne, quem paulò antè memorauimus,
patria, nobilitate, Cardinalatus titulo,
& Pontificio etiam nomine, diuino (vt
autumo) potius quam humano consi-

Matt. 16.

lio, idem esse & meruisti & voluisti : cur
ambigendum, quin rerum gerendarum
gloria eum æquare debeas, aut etiam si-
ne controversia superare, hoc præsertim
tempore, quo plurima se offerunt Chri-
stianæ Reipub. pericula, re & exemplo
pertimescenda? Pudet nanque referre
Christianorum miserias, ex quibus im-
manissimus hostis maiores vires accepit.
Vidimus iam, paucis penè elapsis annis,
Turcam ingressum Italiam : &, quod si-
ne magno dolore referre non possumus,
paruis admodum viribus ita fecisse, ut
toti Italiae iam formidini esset: cuius nisi
mors cursum præripuisset, sunt qui haud
temere credant, aut Italicorum desidia,
aut inter eos pertinaci contentione, ma-
gnam cladem toti Italiae inferri potuiss-
se. Nunc filium eius, quem fama erat o-
tio magis ac deliciis, quam belli cupi-
ditate teneri, quod pater illius non sine
magnis cladibus frustrà sæpè tentauer-
rat, Licostomum, Macastrumque, oppi-
da in ostio fluminis Danubij posita, mi-
ra celeritate expugnâsse: Quid nunc fa-
cturum cum hac victoria elatum, arbi-
triamur, nisi extensurum se (ô bone Deus,
ne irascaris populo tuo) vel in Chios, vel
in Rhodios: aut Aulona maioribus viri-

bus in Apuliam traiecturum , & (vtinam
sim falsus vates) ruptis simulatē pacis fœ-
deribus, Venetam etiam ditionem incur-
surum? quo tempore assurgemus omnes,
cūm nihilo magis proficere poterimus.
Dies & facultas me defecerint, si hæc o-
mnia pro rerum indignitate & periculo
recensere velim. quin potius immortali
Deo & agendas, & habendas gratias cu-
mлатissimas reor, quod te opportune
admodum rebus fessis opem laturum,
summę rerum præfecerit. Non erit igitur
à te Pōtifice maximo periculū hoc con-
temnendum : neque illa incredulitate
aut mora pr̄termitendum, quin excites
Christianos Principes ad hanc curam: &
priùs occurrentum, quām magis ignis
inualescat. &, si quispiam repugnare vi-
debitur, tuæ Sāctitatis officium erit, tuo
imperio, tua authoritate, tuis viribus o-
mnes cogere. in quo, inter multos præci-
puos, & ad parendum promptos, habes
nos Genuenses tuos: qui sicut veri Chri-
stiani semper fuimus, semp̄rque esse vo-
lumus, ita te, Innocenti Octave, sum-
mum, verum, & indubitatum Pontifi-
cem esse testamur.

Tibi igitur, ditionique tuæ, quod præ-
cipue à Reuerendissimo Illustrissimō

A D INN O . VIII . P O N T . M A X .

que Cardinali, & Duce, atque inclyto Se-
natu nostro est demandatum, omnem ac
perpetuam deferimus obedientiam: obe-
dientiam, inquam, quam legitimo Pon-
tifici fideles Christiani præstare solent &
debent: eoque libenter ac paratius id
facimus, quo & fidei, & communis pa-
triæ nexu stringimur. Tibi præterea, si
quid nobis virium, potentia, dignitatis
est, promptissimo animo ante tuos iam-
iam deosculatos pedes humiliter depo-
nimus, in fine cum Ecclesia dicentes:
Ecc. 50. Ecce sacerdos magnus, qui in diebus
& 44. suis placuit Deo, & inuentus est iustus
& in tempore iracundiae factus est re-
conciliatio, nec est inuentus similis illi,
qui conseruaret legem excelsi: ideo iure-
iurando fecit illum Dominus crescere in-
plebem suam.

A D I N N O C E N T I V M V I I I .

*Pont. Max. Ioannis Camerarij Dalbur-
gij, Vormatiensis Episcopi, Baua-
riæ Ducis nomine.*

VEnimus, Beatissime Pater, iusto ve-
nerationis officio recens hoc Celsi-
tudinis tue fastigium prosecuturi: quod
ut faceremus, gratularemurque cùm

Sanctitati tuae, tum felicitati, vel, si re-
 stius est ita dicere, saluti vniuersae Rei-
 pub. Christianæ, misit nos summo reli-
 gionis, summo pietatis & in S. tuam, &
 in Sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ Sedem
 præditus affectu, vir Illustrissimus Phi-
 lippus Comes Palatinus Rheni, Bauariæ
 Dux, & Sacri Romani Imperij Princeps
 Elector. Videtur autem præfandum esse
 mihi, quod præfari res ipsa me cogit: hoc
 est, optandam esse mihi, & ante omnia
 huic qualicunque dictioni meæ veniam
 petendam à S. tua, & ab hoc amplissimo
 ordine Senatus Cardinalium, qui diuinū
 tuum participat consilium. Arbitror au-
 tem orationis gratiam, & quemuis elo-
 quēdi cultum atque splendorem, ex ho-
 mine Germano expectari magnopere
 neque posse, neque debere. & mihi quidē
 aduersus hanc solitudinem, æquitas est
 animi vel eo constantior, quod persua-
 sum habeo, S. tuam de Philippi in te of-
 ficio studiōque, non ex hac, quæcunque
 ea fuerit, oratione mea, sed ex rebus illi-
 ius, operibūsq; facturam estimationem.
 quod nisi districtus ipse teneretur multi-
 pli magnorum negociorum cura, nec
 illum necessaria quædū ratio rerum sua-
 rum reuocasset ab instituto tanto, labo-

AD INNO. VIII. PONT. MAX.
rioso quidem, sed tamen illi votis omnibus expedito, non ille Legatis ad S. tuam mittendis, aut alienæ vocis vteretur ministerio: sed hoc, quamvis longum difficileque, suscepisset iter: & quantum pietas sua gaudium, quātam voluptatem ex hac publica cunctorum perceperisset lætitia, præsenti tibi præsens ipse declarâisset: credidissetque sic quoque, tenui se tamen indicio perfunditum, pro quanta quāmque intenta tenetur erga S. tuam, sacrāmque Sedem deuotione: quod illi tantum Christiani nominis studium est, ut pro ea, qua erga religionem nostram cura sollicitudinēque ducitur, nec satisfisse officio se putaret, sed solūm pignus hoc, obsidēmque mentis dedisse, quo perspici posset, nihil tantum esse, tamque arduum suscepitu, modò incrementis id tuis, v̄sibūsque Ecclesiæ Ro. conduceret, quod non ipse prompto esset animo alacriquæ subiturus. Accepit hanc à maiori- bus suis persuasionem: quam protinus à primis comprehensam annis, & cum successu deinde ætatis auctam, altius subinde pectori suo, altiusque semper infixit, ut nihil in rebus humanis sanctius, grarius, venerabilius putaret, quām sacræ Apostolicæ sedis maiestatem: nec posse

quicquam vtilius Ecclesiæ, quicquā ho-
minū generi salubrius contiugere, quàm
vt summa Dei benignitate daretur illi
prudentissimus gubernator, sanctissimus
rector.

Æquum est profectò, Principes omnes
hanc tenere sententiam, vt in Romanæ
Sedis salute contineri suam arbitrentur
salutem: & nedum Principes, verùm cun-
ctos, qui in Christianam militiam no-
men dederunt, sic animatos esse oportet,
& credere pro sua cuique portione
excubiās agēdas esse pro Sedis huius in-
columitate: & magnitudinem eius, qui-
buscunq; possint, rebus, si cui sunt opes,
opibus: cui prudentia, consilio: cui robur
viribus prouehere. Quòd si cui nihil a-
liud sit, precibus saltē, piisq; ad Deum
votis nuncupandis illam iuuare. Si nanq;
maiores nostri Romam, communem ge-
neris humani esse patriam volebant, nec
intelligi potuisse in exilio fuisse eum, qui
vndecunq; veniēs Romæ fuisse, hācque
ratione velut sacro quodam affectu, ani-
mos omniū benevolentiamque vrbi ter-
rarū principi obligabāt: quā ergo necesse
est esse nunc mentem, quod studiū cun-
ctis erga hāc vrbum, & sanctissimum il-
lius atq; adeò orbis terrarum Antistitem

& Rectorem, cùm nedū terrena cunctorum ea iam sit patria, sed quicunque bona fide ciues illius fuerint facti, & legibus eius paratas in omnia dederint manus, eos cælestis quoque patriæ faciat ciues? Huius in Ro. Ecclesiam deuotionis, qua omnes Christiani nominis Principes esse spero & opto, Philippo possū locupletissimus esse testis, ut facilimum sit tibi, Beatissime Pater, perspicere, quo necesse fuerit illū cumulari gaudio, quantæ se compotem credere felicitatis, cùm audiisset nauiculæ Petri gubernaculis esse manus tuæ S. admotas, & ab optimo Deo optimam rerum humanarum Ecclesiam, esse optimi tui prouidētiæ commissam. Adductus est in eam spem, inquam video cunctos in hoc nouo tuo Pontificatu cōcessisse:rem Christianam, si quando aliàs, tuo certè ductu, tuis auspiciis illustrem, felicissimāmque futuram. Quid enim non credemus vel S. tuam posse impetrare à Deo ad hominum felicitatem, vel virtutem efficere apud homines ad Dei placationem? quid

*non poterit.

*non prudentia tua instituere, magnitudo animi peruincere, cōstantia consummare? Vigilantia verò tua, quod institutum, peruictum, consummatumque fue-

rit, quid non confirmare poterit ac tueri?
Nihil lapsum est aut quassum in Christianæ religionis cultu cœremoniisque,
quod non integritas, diligētia, pietas tua
erigere rursus & stabilire possit. Si quid
vsquam desiderabitur, si qua in parte la-
banti succurrendum erit fidelis populi
tutelæ, tua solicitudo sufficiens in omnes
vsus præsidium præstabit. tu publicas pri-
uatâsque res, tu sacras, tu prophanas, tu
temporaria, ceternâque bona nostra im-
menso prouidentiæ tuæ sinu complecte-
ris, exactissimo moderationis tuæ for-
mabis exemplo, & clementissima in om-
nes dispensabis benignitatis tuæ manu.
Dirgis tu quidem, Beatissime Pater, vi-
tam hominum, & actiones eorum mo-
râsque in saluberrimum habitum com-
ponis, authoritate iubendo, monitishor-
tando, seueritate castigando: sed ante o-
mnia, exemplo virtutum tuarum ducen-
do eos, & tanto iam tempore prætentatū
à te iter velut digitis indicâdo. Quis non
prouidentiæ cōsiliisque tuis se salutem-
que suam cōmitti tutissimè putabit? cu-
ius cùm summa sit prudentia, tum explo-
ratissima semper in omni vita fuit naturæ
immensa bonitas, & nunc propensissimus
in subditos omnes perspicitur amor.

A D I N N O C . V I I I . P O N T . M A X .

Quicquid iussoris, nemo erit qui recusare cupiet. certatim in hoc contendetur ab omnibus , vt quām maximē dictis tuis audiens quisque conspici possit. Est

Matt. 16. tibi quidem à Deo rerum omnium tradita potestas. non tu tamen, quod multis v̄su venit, potestatem iustitiae titulis inanibus exornas: sed iustitiam pridem tuis conceptam præcordiis , potestate nunc instructam expeditāmque tenes: adeōq; nunquam , quid possis , semper quid velis , ostendis. Vis autem, voluistiique semper omnibus quamplurimūm prodesse. Assecutus es itaque, vel nos potius per te sumus assecuti, vt, quātum antè prodesse volueris , tantum nunc possis, tantum etiam & prosis. Video me, Beatiss. Pater, in amplissimum campum tuarum laudum esse perlatum: quāquam initio mihi censuim abstinendum ab eis , vt quæ non meam modò, sed præstantissimi cuiusvis facundiam & ingenium vincant : satiūsque duxerim modesta eas taciturnitate venerari , quām oratione, quæ longè es- set inferior futura, præstringere. Ægypti sacerdotes accepimus , olim inter sacra solitos sonum tantūm vocalium literarum decantare: id illis pīj gratissimique Deo concentus loco fuisse. credebant,

puto , nullum se posse dignum Deo car-
men inuenire . Fusō itaque muto illo , &
sine mente (vt ita dicam) sono , cùm pro-
rerum dignitate nihil possent , hoc ipsum
vt arbitror , significabant , nihil se posse ,
& plurimū velle . Germanos item no-
stros proditum est , priscos illos , prius-
quām sacræ Christianæ fidei mysteriis
essent iniciati , quicquid id erat , quod
Dei colerent loco , nullis sustinuisse si-
mulacris effingere : quod crederent falsa
Deo non conuenire , vera se reperire non
posse . Adeo visum est utrisque his , recti⁹
esse , pudenter quenque secum reputare
quid possit , quām impudenter conari
quod nequeat . Sic mihi commemoran-
dis laudibus tuis plenum insolentiæ vi-
detur , si quis vel conetur eas extollere ,
quæ per se sunt amplissimæ : vel recensem-
re , quæ sunt innumeræ : vel quouis modo
demonstrare , quarum lumen & splen-
dor omnium oculos iam mentesque
præstrigit . Illa , Beatissime Pater , illa qui-
dem mallem , si commodè possem , com-
memorare , quę protinus cum nouo pon-
tificatu tuo felicitati publicæ prouenē-
re : pax gentium , fœcunditas terrarum ,
salubritas vitæ . Fremebant armis om-
nia : arx ipsa orbis terrarum Italia , bellis

A D IN N O . V I I I . P O N T . M A X .

grauissimè quatiebatur: Galliæ, velut o-
mine lætiore tuum excepturæ Pontifi-
catum, tum primùm respirabant: Hispa-
niæ, Britannia, Sarmatia, aut externis, aut
domesticis concitæ motibus erant. Iam
verò perpetua bellorum comes caritas
annonæ: iam, sicuti quies ab armis erat,
cruelior armis pestilentia fæuiebat.

Quin etiam ex aliorum comparatione
tolerabilius miseri sibi videbantur, qui
vna tantum aut altera cladium istarum,
& non omnibus simul vrgarentur. Hæc
cuncta tam grauia, tam acerba, Pontifi-
catus tuus protinus, velut salubre quad-
dam affulgens rebus humanis sidus, re-
pressit, dispulit, abegit. Agitatus est ma-
gnis bellorum motibus vir sacræ memo-
riæ Xystus Pōtifex, S. iuxæ præcessor: quæ
ille summo cōsilio suscepta, prudentissi-
mè administrauit, constantissimè pertu-
lit. Magni hoc vel summi potius homi-
nis est, tot vndique circumfrentibus
tempestatibus armorum, non moueri a-
nimo, non concuti, sed rectum in om-
nia constantemq; dirigere vultum. sum-
mi hoc, vt dico, sed hominis. At hæc
cum noua tua dignitate rerum om̄hium
prolata tranquillitas, non hominis so-
lūm habet laudem, sed de hominis laude

virtutib^{us}que plenum diuini fauoris præ se fert iudicium. Coniunxit quippe Deus in tua ad Pontificatum vocatione suum cum hominum sententia iudicium, nec id dubiis vtique colligendum coniecturis. Homines enim, præficiendo te rebus humanis rectissimè se facere vt volebant, sic & sperabant. Deus verò, quām rectè fecerint, signis maximis eisdēmque lætissimis indicauit. Tam felices enim successus, tantam prosperitatē, copiam, salubritatem nouæ tuæ circunfudit dignitati, ut cùm ad eam cuncti te prouehi plurimūm vellent, immenso plūs tamen gauderent esse prouectū. Quod itaque vulgo de principibus dici audimus, aut legimus, Dei hominūmque consensu ad Principatum vocatos eos esse, id vnius tui vocationem propriè signatissimèque definit. Quis potuit enim maior esse cōsensus? volebant homines Pontificem te fieri: & fecere, quod volebant. idque ipsum vt vellent, vt facetent, Deus instinxit: & quod instinxerat, summa rerum omnium felicitate cumulauit: & incommodis cladib^{us}que terrarum omnibus, serenissimum hunc tuum & plenum natu^{re} benignitatis opposuit vultum. Cùm verò vultum tuum dico, Latinè tantūm

loquor , & non ut aurium tuarum ineam gratiam . Nec enim in cuiusquam suspicione relictum velim, hoc me non ex integra animi sententia dicere . Vidimus enim proximis his diebus , corporis tui vires pondere curarum iniquiis affectas: & ut publico te conspectui subduceres, necessaria valetudinis tuae ratio coegerit.

Quid ergo? nonne statim vultus tuus ab omnib⁹ est desideratus? nonne senserunt continuò mala publica deesse sibi dominatore suum? nonne rursus pestilentia, rursus arma prorumpunt ? Quin tu, Beatisime Pater, diligenter omnique cura valetudinem tuam confirma. redde te fruendum rebus humanis : & videndum tantum te præbe: simulque cuncta conspectui tuo incommoda cessisse videbis.

Potuit aditus Pontificatus tui mala haec vetusta, & actis altissimè radicibus iam firma dissipare : poterit certè haec eadem tenera adhuc, & velut in herba , reprimere dignitas tua iam stabilita. Hinc ergo venit, venietque maior indies publica per omne Christianum nomen latitia, hinc omnium in te affectus , non qui in rectorem aut Dominum, quæ nomina per se inuidiae plerunque obiacent : sed qui in authorem salutis , datorem felici-

tatis, parentem bonorum omnium, aut, si
quod his aliud arctioris pietatis excogi-
tari vinculum poterit aut nomen . Hinc
quoque spes omnium iam subit mentes,
in qua magis ipse quotidiè cōfirmor, fu-
turū, vt si quādō, nunc certè imperio du-
ctūq; felicitatis tuę, perpetuus ille & per-
niciosissimus Christiani nominis hostis
Turca retundatur . Cùm sit enim malis
nostris haētenūs abusus, & dissensiones
armāq; Christianorū suā crediderit oc-
casione: quis dubitet, quin, quorum cre-
uit aduersis, eorū rursus sit felicitate p̄e-
ceps iturus? Vidimus quidē, quām graui-
ter multos iam annos Deus, immisis in
Christianos Principes bellis, mutuis eos
certaminibus attruerit & profligārit,
nec licet dissimulare nobis, quorsum
pertinuerit tantum in nos effundi malo-
rum , modò videre velimus , quid sit ea
secutum . Infestissimus ille latro, qui pri-
dēm boni consulebat , vt intra angustissi-
mum Asiæ angulum liceret tutò sibi la-
tēte, quique sāpē sine Christianarum vi-
rium præsidio se non sat̄ munitum in-
tra regni sui fines putabat : is tandem tot
regnis, prouinciis, reb⁹ publicis expugna-
tis, & in ditionem execrandā redactis, eō
magnitudinis processit , vt quorum antē

AD INNO. VIII. PONT. MAX.
perhorrescebat mentionem, illis nunc sit
vltrò timori: parùm dico : immò quibus
anteà ne nomen quidem illius satis fue-
rat notum , apud eos nunc omnia ferro
illius vastentur, flammis colluceant, san-
guine redundant. Atqui iam tandem pla-
catoris animi signa nobis dat Deus. red-
dita cum Pontificatu tuo quies est tem-
porum: æstus armorum resedit. Scire cu-
pimus an temerè hæc latiora contingat.
respiciamus, quare cōtingerint tristiora.
Quod ergò reliquum est, non expurgis-
etur omne nomen Christianum ? non
arma cuncti rapient ? non obuiam ibunt
crudelissimo hosti, immanissimo tyran-
no ? dum tu, Beatiss. pater , innocentia,
sanctitate, religione, pietate præs, pe-
culiare quoddam præsidium terris : ora-
bis tu quidem, & sacris precibus militum
tuorū mouebis ac animabis arma. Nullius
tuo ductu in hostes irritum decidet
telum , nullius frustra gladius vibrabi-
tur, * nullum sine vulnere iaculum mit-
terur. omnium vulnera torrens sanguini-
nis, omnium sanguinem perfidorum a-
nima sequetur. Dumque tu castas , vt
Moises, ad Deum leuabis manus, nullus
Exod. 17. erit metus, vt aut impius hostis impetum
nostroū perferat, aut pius noster exerci-
tus

* nullius.

Exod. 17.

eris illius cæde lassetur. Oportebat quidē tales bellorum exitus de cuiusuis Pontificis pietate sperare? cùm verò tuæ dignitatis initii tanta benè gerendarum rerum affulserint omina, cessare vltrà, & occasionses perdere, non iam cunctantium, sed segnium, ignauorum, & indormientium felicitati suæ, potest videri. Possum quidem, Beatiss. pater, hoc tuæ S. de Philippi principis nostri promittere deuotione: nihil esse quod ille cupiat & quæ, quam, quicquid est opum armorumque sibi in hanc tam piam conferre militiam. Non ille laboribus aut periculis, nō sanguini aut vitæ suæ parsurus erit, modò profundere hæc in aliquos Christiani populi sibi contingat vsus. Nec verò hac in re solùm, sed vbi cunque posset aliquid Rom. Ecclesiæ tuæq; S. vel dignitati adstruere vel fortunis, id illi tam gratum esset futurū, ut immensi muneris duxerit loco, suū hac in parte officiū, studiūmq; deposci. Hoc ille quū iustū religiosimque putet, tamē velut hæreditate à maioribus suscepturn, propemodū necesarium esse sibi persuadet. Nullum est adeò genus virtutū, aut vllijs illustrioris rei, sed ne cultūs quidem & observantiæ in sacram R. Sedem, cuius non ipse domi-

AD INNO. VIII. PONT. MAX.
suæ plurima sit clarissimáque reperturus
exempla. Quia in re si ad institutum ora-
tionis huius id pertinere putarem, & nisi
præterea vererer, ne hac tua abuterer au-
diendi benignitate, maxima mihi nasce-
retur copia dicendi. Possem ab Ariouisto
illo, literarum monumentis insigni, ini-
tium facere: qui quum Bauariæ posset,
fidei & virtutis ergo à Sebatu rex est &
amicus populi Romani appellatus, vir
fortissimus, & ab omnibus inuestus, pre-
terquam ab uno, sed eo, à quo non tam
turpe fuit vinci, quam gloriosum cum il-
lo decertare: & eo quidem, cuius viri-
bus & armis orbis terrarum, & vrbs hæc
orbis viætrix atque domitrix cessit. Di-
cerem Carolum, qui gloria rerum gesta-
rum Magnus cognominatus, Germanis
primus Imperij habitus est author. Cō-
memorare in Henricum, qui cum con-
iuge sua Romanorum Pontificum de-
creto inter sanctos est relatus. Recense-
rem aliquos itidem Henricos, Ludouicum
etiam, & Ropertum Philippi proauum:
omnes Romanos aut reges, aut Impera-
tores, eosdémque ingentibus in vniuer-
sam Remp. Christianam, & in sacrâ hanc
Sedem beneficiis illustres. Fuit Ropertus
item avus Principis nostri, cuius que ve-

neratio fuerit in R. Antistitem, vel vno illius factō licet æstimare. Erat ei collata in matrimonium filia ducis Sabaudæ, eius, quem Felicem nominatū, plerique Romani Pontificis specie ambiebāt. Erant id temporis plena erroris omnia, aliis aliò, quocunque spes aut fauor rapuisset, inclinantibus. Ropertus tamen, posthabitæ charissimæ sibi coniugis affectibus, & omni affinitatis iure neglecto, priuatis necessitudinibus suis publicam Romanæ Ecclesiæ prætulit dignitatem. Pater autem Philippi Ludouicus, ea religionis & virtutū omnium iecerat fundamenta, vt, nisi præmatura foret morte defunctus, nullius præ eo in Romanam Sedē merita laudarētur. Huius frater Fridericus, Philippi per ætatem tutor, difficile dijudicatu est, prudentior, fortior, an felicior fuerit. qui crebrò admodum collatis cū hoste signis, cùm præfens ipse dimicauerit, victoriam, quæ natura incertissima est, vt vbique industriæ suæ certa esset, virtute perfecit. Quindecim Germaniq; Principes bellū illi vno eodémq; tempore cupidissimè indixerunt. id cùm acerrimè gererēt inferrēntque, tres ex eis vna acie victos cepit eōq; res perducta est, vt cōditiones pacis à nullo acciperet,

omnibus daret. Primus is veterem rei
militaris disciplinam, quantum temporū
ratio passa est, renouauit: primus Germaniam
post Augustum Cæsarem purgare
Iatrociniis est adorsus. Fuit tempus, quo
simultate & factione hostium coactus
est de se præbere alienioris animi in Sa-
cram hanc Sedem opinionem: paruit
tempori, & vrgenti se necessitatī cessit.
Postea verò quam datus est liberior de
omnibus cognoscendi locus, tum qui-
dem est illius accepta excusatio: præsti-
tūque deinde, quod semper antè præ-
stiterat, ut Ecclesiam Ro. nullo in loco
fidei obsequiique sui pœniteret. Ho-
rum vestigia clarissimorum virorum quū
Philippus sextanda sibi virtutibus om-
nibus, & recte factis iustituerit: adsumus,
Beatissime Pater, illius nomine: & omne
obsequium, studium, pietatemque illius,
& quicquid id est, quo obedientia sacræ
Ro. Sedi à Christiano Principe debita,
præstari vberimè amplissimèque potest
id illius iussu tuæ proferimus dicamus-
que Sanctitati. putas, si quid est opum
illi, si quæ sunt fortunæ, si quæ vires, nec
ea modò, quæ sua sunt, sed quibusunque
gratia, meritis, necessitudine deuinatis
pro suis vtitur, ea omnia ante tuæ Sancti-

tis esse deposita pedes : & hanc deuotio-
nē suam vt clemen's atque benignus acci-
pias, precatur orat quoquè, vt se, liberos,
familiam, domūmque, & quicquid est
ditionis suæ, Sanctitas tua ea velit indul-
gentia humanitatéque complecti, quam
semper ipse, maioresque sui ab hac sacra
Sede petiuerūt, sempérque sunt assecuti.
Ipse dabit operā , prōque virili enitetur,
vt quoniam munificentia , meritisque in
Sanctitatem tuam cōferendis , quantum
cupit, præstare non potest : quod potest,
cultu certè & obsequio omnia præstet:
cūmque deuotione erga Sanctitatem
tuam alteri quidem cesserit nemini, tum
ipse quotidiè secum omni obseruantiae
genere decerret.

A D I N N O C E N T I V M

*vij. Pont. Max. Titi Vespasiani Strozæ,
Ferrariensium Ducus Nomine.*

M Agnum mihi munus ab immorta-
li Deo, Beatissime Pater, oblatum
esse video, quòd hac potissimum tempe-
state, vnà cum his clarissimis collegis
meis, hanc augustam vibem, hoc sacrum
concilium Legatus adierim: vbl sancti-
tatem tuam, atque hos Reuerendissimos

AD INNOC. VIII. PONT. MAX.
& sapientissimos fratres tuos, quos vidē-
di summo desiderio detinebar, corā in-
tueri atque alloqui possim. Nec tamen
minūs oneris iniunctū mihi esse sentio,
cūm ego nulla eloquētia prēdictus, & vix
vllis literarum studiis imbutus, atque ad
hoc dicēdi genus inexercitatus, ac peni-
tus insolens, in hoc frequentissimo, cele-
berrimōque doctissimorum hominum
confessu verba facturus sim: quorū com-
plures excellenti facundia insignes, ex
longinquis orbis terrarum partibus, ad
offerendū atque exhibendum Sanctitati
tuæ obsequium, à Regibus ac Principi-
bus suis missi confluxerunt. quamobrem
non parua mihi dubitatio sub oritur: &,
vtrūm hoc munere gaudere, an potius
contristari debeam, nescius, huc atque il-
luc mētis incertus agor: vereorque, cūm
maximis de rebus orationem hic habi-
turus sim, de te scilicet, quem Christi vi-
ces in terris agentem, & videmus, & con-
fitemur, & colimus: vereor inquam, ne
quid maiestate tua, & huius eruditissi-
morū virorum coronæ cultissimis au-
ribus indignum mihi excidat, quod om-
nem voluptatem meam, quam venerabi-
lis ac iucundissimus cōspectus vester no-
bis affert, animo perturbare possit. Sed

tantus est amor meus in optimum ac magna-
num ducem meum Herculem, tan-
ta est obseruantia & fides , vt nihil tam
arduum , nihil tam difficile excogitari
possit, modò ad eius beneficium ac digni-
tatem spectet , quin ego illud omni stu-
dio ac diligentia protinus aggredi atque
exequi contendam . Accedit ad hoc ,
Beatiss. Pater, tua singularis humanitas,
& incredibilis ac propè inaudita mansue-
tudo : vestrāque, Reuerendissimi patres,
summa benignitas & sapientia, quos ego
attentissimè audientes in me ora conuer-
tisse animaduerto : quibus inducor , vt
sperem me facile à vobis veniam impe-
traturum, si ea, quæ à Principe nostro no-
bis mandata sunt, à me, cui parere neces-
sarium fuit , fortasse minus eleganter ac
minus ornatè , quam hic locus & rei di-
gnitas postulat, explicabuntur.

Nos igitur, Innocenti Octaue Pon-
tifex maxime: nos inquam , Ferrarienses
tui, ad te venimus , ab Illustrissimo Prin-
cipe nostro , filio ac seruo tuo dilectissimo ,
Duce Hercule, fidelissimo Aposto-
licæ sedis Vicario missi : vt eius nomine
sacratiſſimos pedes tuos cum omni offi-
ciosa veneratione primum osculemur
atque adoremus : deinde vt in ista tui

AD INNOC. VIII. PONT. MAX.

Pontificatus electione , tibi atque vniuersæ Christianæ religioni plurimum gratulemur : quæ , cùm anno superiore ob ingentem iacturam ex interitu clementissimi , & æterna commendatione prosequendi Xysti Pontificis factam , grauiter perturbata & afflita fuerit: te postea talem tantumque successorem rectorem feliciter sic adepta , in cuius egregia virtute Dei populus meritò conquiescere ac benè sperare possit. Necnon ut tibi referamus , eum ipsum Herculem promptum ac paratum esse ea omnia Beatitudini tuæ præstare , quæ tu ipse ad veram fidelémque obediētiā pertinere arbitratus fueris: Postremò , ut vobis prudentissimi atque omni laude digni patres ingentes gratias agamus , qui cælitus inspirati , hūc sapientissimum religiosissimumque Principem , ad Romanæ Sedis molem sustentandā , vestro solertiſſimo iudicio eligendum censuistis : summaque ratione & magno consilio electū ingenti cōcordia cōfirmastis. Nihil certè Duci nostro , qui & prudētissim⁹ & iustissim⁹ est , ac tibi omnino , Beatis. Pater , deditissimus : nihil inquam , aut gratius , aut optabilius cuenire potuisset , quām ut Romaña Sedes ad gubernēdos greges suos

te pastorem adipisceretur: quem ipse iam
pridem Neapoli adolescens, cùm tu quo-
que in ætate iuuenili adhuc essem, apud
magnanimū & gloriosissimum Regem
Alfonsum viderat & cognouerat: & ob
præclarā patriæ generisque nobilitatem,
atque insignem morum elegantiam, &
egregiam præstatis ingenij promptitudi-
nem, summo studio dilexerat. Deinde vi-
rum iam factum, & religionis honore in-
signitum, fama latè de tuis clarissimis vir-
tutibus crebrescente, mirum in modum
amauit, coluit, veneratus est: & cùm
te doctissimum, integerimum, bonorū
omnium fautorem, malorum hostem
acerrimum, fidei nostræ propugnatorem
ac defensorem eximum intelligeret: in
in eam demum opinionem venerat, vt te
beati Petri, quod vitæ laudatissima ratio
pollicebatur, quādōque successorem fu-
turum, & sibi persuaderet, & cuperet. Il-
lius igitur opinioni & voto cùm Deus
optimus maximus, Ecclesiæ suæ atque
omnibus populis Christianis prospiciens
annuisset: & cùm iam nonnullis rumori-
bus ad nos perferretur, te aut creatum
aut sine dubio creandum Pontificem esse
ipse ingenti voluptate affectus vehemē-
ter lætabatur, ac certiorem famā de tuis

Secundis rebus audiissimè prestolabatur.
Sed postquon nostrorū literis ab urbe relatū
est, te patrū suffragiis ad istius supremæ
dignitatis fastigiū esse clatum, quæ prius
secū mente conceperat, gaudia protinus
effudit: nihilque ab eo prætermissum est,
quod ad iucundissimam pro Pontificatu
tuo hilaritatē declarandā pertinere vide-
retur. Id verò in urbibus atque oppidis no-
stris ita factitatum fuisse, non modò ex
aliorū sermonibus me accepisse, verū etiā
executum esse testari possum. Nam cùm
Flaminiæ prouinciæ, quæ Duci nostro
paret, mihi commissæ iampridem præ-
fuerim, præsimque: illius literis ac man-
datis obtemperans, ea omnia, quæ tantæ
lætitiae magnitudo poscere videbatur, ac-
curatissimè fieri iussi: & solennibus im-
mortali Deo supplicationibus habitis, le-
tisque hominum exultantium clamori-
bus, ubique tuum sacrum nomen inuo-
cantium, necnon festiuis omnium tem-
plorum sonis, & crebris die noctuque per
vias ignibus accensis, studia nostra & mi-
rificos in te animorum nostrorum affe-
ctus atque ardores, apertissimè demon-
straimus. Superfluum est, Sanctissime
Pater, ea nunc à nobis hoc in loco com-
memorari, quæ principū Estēsiū familia

toto terrarū orbe celeberrima , multis in locis, varijs tēporibus, nōparuis sūptibus innumeris laboribus ac periculis suis, ad cōmoditatē ac decus Ecclesiæ Romanæ summorūmq; Pontificū, & pace & bello magna cūfidegesserit: plurima quidē sūt, ac per oēs terrarū plagas iampridē diuulgata, atq; omnib' fermè vobis audita sæpius & cognita: quę si per seriē suādigesta verbiscōlecti, & in mediū afferre voluerimus, lōgiore oratione nobis opus erit. Sed cauēdū est, ne humanitatibus vestris importunè abutamur : néve illas, dū singula persequi cupimus, ineptè defatigemus. Habēda est prētereā tēporis ratio, vt his, si qui aliquid post nos dicturi sūt, locū quoque suum relinquamus . Ad eorū vero fidem, quæ nunc consultò relinquimus hoc vnum referre satis erit : plurimos Pontifices Romanos huius gentis virtutē ac merita sēpenuinero & sapiētissimē pēsates, multa illi & magna, grata & larga manu , piē ac liberaliter indulsisse. Quodetiā apertissimē testātur illa amplissima Bonifacij prēcessoris quōdā tui priuilegia, in Ferrariēsi foro, ppe aurcā Alber ti Marchionis statuā, marmoreis tabulis insculpta: de quibus in Borsiade nostra ad ipsius Pontificis laudē sic à me dictū est.

AD INNOC. VIII. PONT MAX.

*Parte alia Albertus grati memorabile donū
Pontificis populo ostendit : concessaque plura,
Parietibus templi sacris affixa, leguntur.*

Nemo igitur mirari debet, cùm Estensis domus Ecclesiae Romanæ amicissima semper fuerit, & eius Imperio libentissimè ac fidelissimè semper paruerit, si nonnunquam bellico tumultu per Italiā excitato, summi Pontifices, his, quæ diximus, diligentissimè consideratis, Principum nostrorum curam sibi suscipiendam, & urbem Ferrariam ab imminētibus hostilium armorum periculis protegendarū putauerunt. Fuit illa urbs longo iam tempore Romanorum Pontificum gratum ac fidele hospitium. Quoties autem, & qui ex illis superioribus temporibus ad eam amicissimè se contulerint, longum quidem esset nunc recensere: præsertim cùm oratio mea occupatissimæ Sanctitatis tux, & horum Reuerendissimorum patrum, atque omnium hic adstantium ratione habita ea, quæ necessaria sunt, carptim adstringendo, ad breuitatem omnino spectare debeat. Reticendum tamen non censeo, mea memoria duos glorioſissimos Pontifices cum maximo Prælatorum agmine Ferrariam veniſ-

se , atque illic cum ingenti totius populi Ferrariensis , ac Principum nostrorum lætitia , honorificentissimè susceptos fuisse . Hi autem fuere felicissimæ recordationis Eugenius ac Pius . Quorum Eugenius , Nicolao Marchionne Principe optimo ac liberalissimo & huius Herculis , de quo loquimur , patre imperante , ad nos accessit : ibique Italorum gentium , exterarumque nationum publicum & generale concilium habuit . Cui etiam Ioannem illum Palæologum Cōstantinopolitanum Imperatorem , cū ingenti nobilium Græcorum multiudine , vixdum puer interesse memini . Atq ; Pius , indicte Mantuæ concilio , cūm ab vrbe profectus Ferrariam diuertisset , à Borsio Duce , vt eius Principis mos & cōfuetudo semper fuit , in eūdō ac redeūdō magnificè ac splēdidissimè acceptus est . De Borsij verò laudibus si pauca loquimur , neq ; satis officio nostro fecerimus , neque eius dignitati ac meritis , vt eūdō esset , paria reperendemus . At multa dicere neq ; locus , neq ; tempus patitur . Quapropter ab illius felicissimis manibus venia petita , quod reliquum est in causa , nunc breuissimè peragemus . Horum Pontificum , quos modo commemorauī , ad vr-

AD INNOC. VIII. PONT. MAX.

bem nostram aduentus , in rem inconsultam , ac penitus ab omni ratione alienam me penè impulit. Mecum enim tacitus animo voluebam , quod nunc palam proferre constitui : num scilicet nobis optandum esset , ut maximus ille mundi atque omnium rerum conditor & moderator, pro ineffabili benignitate sua hoc nobis munus elargiretur , ut tibi quoque Ferrariæ tuæ nunc videndæ summa cupiditas iniiceretur : ubi Duciis Herculis benevolentiam in te singularem,& incredibilem obseruantiam* pro spiceres : ac verè illius regiam cunctis in rebus magnanimitatem tua Sanctitas experiretur : cum non armis modo & artis bellicæ gloria insignem iudicares, verum etiam pace plurimi faciendum, prudentiâque & iustitia , necnon pietate ac religione, multisque aliis præstantissimis virtutibus excellētē animaduerteres : dignumque censeret, quem omnibus maximis beneficiis dū eius ingentia merita tua liberalitas prosequeretur . Hæc quidem mecum cogitabam : quę tu Ferrariā nunc accedens & ab omnibus intelligere & ipse coram intueri potuisses. At per Deum immortalem , quorsum tam intempestiuā & tam inepta cogitatio?quid

*perspicere.
res.

peto? quid cupio? nimirum ego parum
pensi & considerationis habuisse iudica-
ri deberem, si hoc in nostris mentibus
consilium nunc inhætere desiderarem.
Non enim Beatitudinem tuam à satis
longa & periculosa ægrotatione vix-
dum etiam conualecentem multisque
ac variis & urgentibus negotiis occu-
patam, ad villam ex Urbe profectionem
nunc adhortari decet: quod poste à rebus
compositis, & ad meliorem tranquillio-
remque statum redactis, à nobis erit sum-
mo studio atq; omnibus votis expeten-
dum. Sed ne sermonem meum latius va-
gari sinam, præsertim cùm breuitati stu-
dere proposuerim: vndè initium sum-
pserat, eò nunc reuertatur oratio. Gra-
tulamur itaque tibi vehementer, sum-
me atque optime Pontifex, te omnipo-
tentis Dei nutu, ac meritis tuis in ista
sanctissima & gloriofissima Sede collo-
catum: quæ non facile iudicari potest,
an plus tibi sublimitate sua dignitatis
attulerit, quam tu illi ob egregias virtu-
tes tuas addideris. Nihil enim tam præ-
clarum, nihil tam singulare nobis pro-
ponere valemus, quod ad doctrinam &
ad gubernandam rem publ. Christianam
spectet, quin id in Beatitudine tua plu-

rium excellere , & copiosissimè supereminenre videamus . Nec sanè hoc de te immerito dici potest : lucifer iste matutinus mirificum splendorem ac cœleste iubar secum afferens , radiis suæ laetatis ante oculos nostros effulsit . Nobis quoquè plurimum gaudemus , cùm Dominus oues pacifico , fideli , prudentissimo ac vere innocentì pastori cōmisericit , qui eas diligēter & egregiè custodire ac rege re sciat , velit , possitq ;. Quod cùm ita sit , nemo profecto dubitare debet , Dei populu his annis atrocibus bellis crudeliter agitatū , consilio atque opera & ope tua , placida posthac optatissimæ pacis tranquillitate fructurum . & cùm vniuersæ nationes & cuncti reges atque populi , Romanis legibus & maiestati tuæ parentes , gratiam , honores , beneficia , commoditates omnes , ab ista tua singulari & incredibili benignitate se facile consecuturos putent : vñus est inter cæteros Hercules dux , quem maiorum insignis gloria , & (ut antè diximus) certissima semper erga R. Ecclesiam fides , quem ipsius plurima ac præstatißima pace & bello spectata virtus , necnon animus iussis tuis semper obsequentissimus , Beatitudini tuæ plurimum commendent . Eum nunc tibi
persua-

persuadeas tuis sacrī genībus aduolutū, ac supplicem rogare, vt inter fideles
ac deditissimōs suos tua Sanctitas ipsum
admittere, ac fouere & protegere dignē-
tur. Quidquid per te opum, quicquid au-
thoritatis, quicquid gratiæ, quicquid di-
gnitatis, quicquid gloriæ consequetur,
cùm ipse etiam tuus sit, id omne rebus
tuis accessurum certo scias. Hoc si fece-
ris, quod te facturum omnino explora-
tum habemus: & ipsum Dūcem Hercu-
lem cum magnanima & excellentissima
coniuge, & eius liberos egregia quidem
indole præditos, & iam nunc per pater-
næ virtutis vestigia incedentes, atque o-
mnem illam adeò illustrem familiam E-
stensem, & illos qui ab ea nunc sunt, ac
posteros eius omnes, simul cum Ferrari-
ensibus tuis, & cum vniuersis populis
Estensi imperio subiectis, ac Beatitudinī
tuæ plurimūm affectis: æterna tibi obli-
gatione deuincies: nec minùs tibi nos
deberē putabimus, quām optimis ac
obseruandissimis dominis fideles serui,
& quām charissimis parentibus aman-
tissimi filij debeant. Hunc igitur talem
tantūmque Principem, atque adeò tibi
deditum, Benignissime Pater, vt ipse cō-
fudit, humanitate tua complectere: nec

A D A L E X . V I . P O N T . M A X .

paruæ gloriæ tibi futurum putaueris, te
in eum tua beneficia cōtulisse, quem me-
ritorum erga te tuorum nunquam aut
immemorem, aut ingratū fore eius no-
mine, Beatitudini tuæ pollicemur. Hæc
coram Sanctitate tua in hoc clarissimo
tot illustrium virorum conuentu breui-
ter à me dicta sint: quæ magnifici atque
eloquètissimi collegæ mei, grauiore qui-
dem & magis culta oratione facundiùs
& elegantiùs explicare potuissent. Sed e-
go, ut antè dictum est, optimi Principis
nostrí mandatis parens, ad hunc locum
accessi: ne scilicet inobedientiæ crimen
incurrerem, néve recusatio mea laborem
potiùs subterfugere voluisse, quàm vl-
lam rei difficultatem pertimusse iudica-
ri posset.

A D A L E X A N D R V M VI.

Pont. Max. Jacobi Spinole I. C.

Genuensium nomine.

CVm s̄apenumero mecum ipse cogi-
tās animo reperio, hinc felicis & aus-
picatissimi Pontificatus tui gloriā im-
mensam & admirabilem, hinc summum
& incredibile gaudium, quod pro tanti
numinis tui claritate patria nostra Ge-
nuensis vniuersa concepit: non sine du-

bia protinus & incerta sententia diu volutās ac anceps existo, qui coram tot Semideorū Reuerendissimorūmq; patrum cœtu, devtroque tibi, Pater Beatissime ac Sanctissime, sim verba facturus. Nam si supremum tui apicem Pōtificatus intuebimur, quo cæteros vniuersi terrarū orbis Principatus exuperas: nedū ipsi Rhetorum principes, eloquentiæ lumina, recensendo deficerent, qui superioribus seculis orandi copia & grauitate floruerunt, sed nec minimam quidem portiunculam attingerent: si maximam populi Genuensis lætitiam, ingentésque acclamations afferri voluero, nullis humani ingenij viribus, nullo labiorum motu, nullaque linguarum vi poterit explicari. Sed cùm primum officij nostri vinculum & præcipuam Christianorum omnium obligationem intueor, vt, quem sibi Romana basilica summum pastorē assumpserit, eum Christi Vicarium salutantes in terris veneremur: idque nedum pietati & officio congruum, sed etiam iustitiæ & honestati proximum, veteri consuetudine seruetur: statui potius vniuersæ ritum obseruantiae pro ingenioli mei viribus adimplere, quam aut gloriæ altitudinis tuæ necessaria non impendere, aut

AD ALEX. VI. PONT. MAX.

omnium primatum procerūmque nostrū votis aduersari : qui profectò non tam rei magnitudine ac difficultate contrititi , pro qua tuæ clementissimæ Sanctitatis prudentiam & humanitatem exposcunt , quām feroore compulsi , tantæ gratulationis habendæ per hos præstantissimos Oratores , mēque inter eos minimum & iuniorem , decreuere tuū Sanctissimum ac Beatissimum numen salutari , supplicari , flexisque ad terrā genibus adorari . Cūm itaque tam grauissimi munieris causam humeris meis imparem suscepimus , offeratūrque mihi tam latissimus dicendi campus , vt quocunque diuertā , maiores & vberiores progrediendi vias reperiātanti primò Pontificatus tui laudes , deinde tui ipsius , postremò gaudiū nostrum immensum tenui hac oratione complector , ea tātummodo explicando , quę vel rerum nouitate attentam , vel breuitate clementem & benevolam tuam Sanctitatem reddere possint . Proponuntur ergo imprimis hæ laudes referendæ : quæ cūm satis abundantter & copiose videbuntur adductæ , tamen adhuc & numero maiores , & exorpiatores gloria supereiūt . Quare vñreor magnopere , ne tam grauē , tam difficultem prouinciam

O R A T I O.

aggressuro mihi eueniat, quod diuo Augustino contigisse traditur: cui opus altissimum Trinitatis præmolienti, puer viſus exiguæ ſoueæ totam maris aquam admouere, facilius ſibi hoc opus, quām Augustino, quod parabat, futurum aſſerens. Verūm ſi non ita pinguem, copioſam, & elegantem orationem habuero, vti rei magnitudo & excellentia poſtulat, glorioſiſſima tamen & clemētiſſima tua maiestas, de qua *nuper agēdum eſt, *nunc per ardentiſſimæ potiūs voluntatis meæ ſibi me. gratulandi, & inclinatis genibus obſequendi, quam ætatis, animosæ forſan & Phaëthonteo tramite procedentis, rationem habeat.

Si igitur ad tantæ dignitatis magnitudinem primo loco exornandam, ipſius vim nominis conſiderare liceat: Pontifex, alio nomine Papa nūcupatus, vtriusque vocabuli exitu, rei vehementiam ac potestatem indicat: tū quod Papa *inter-for. *iniectionem papę admirabilem ſonet: tūm ſtar inter quod Pontifex, Max. Scæuola authore, à ielctionis, posse & facere, Isidoro verò in vij. Ety-papę, admologiarū, quod ad cælum pontem fa-mirabilē, ciar, interpretetur. Nec inconueniēs aut abſonum putes, quandōque ab effectu dignitates aliquas nominari. Imperato-

res enim ab imperando, Reges à regendo, Duces quoque à ducendo pariter deniunt. sicque Clerici à *cleros, quod est sors, cùm ea Matthiè ab Apostolis ordinando priori contigerit: Episcopi, à subditorum cura: Metropolitani, à mensura ciuitatum vocantur. Si eius originem & antiquitatem quærimus, anno

Exod. 28. ante Christi aduentum m. d. x c v. insti-
29. 35-39. tutum fuisse comperimus, & iussu Domini per Moisen Aaroni fratri suo primùm fuisse collatum. Si dignitatē istam, vel omnium potius dignitatum culmen intuebimur, hæc supereeminēs & glorio-
sa maiestas multipliciter decoratur. Ea enim est, quæ pastoralem dignitatem in totum ac vniuersum Christianū gregem gerit, quæ omnium Ecclesiarum protec-
tionem continet, quæ nullo prossus im-
petu ac vi labefactari potest. Ea est, quæ deuios & errantes ad veritatem reducit,
quæ subditos ad pacem & concordiam dirigit, quæ pro nobis cogitat, vigilit, &
insudat. Ea est, quæ sanctissima & beatissima, nedum nostro, verùm & cælesti ar-
bitrio existimatur: quæ tanta potestate à Deo summo & optimo condonatur,
quæ Dei vices & omnipotentis consi-
storum sortita denique nuncupatur. Si

**κληρος.*
Act. I.

excellentiam quærimus, quis in toto terrarum orbe vel ordinis dignitate, vel officij claritate, vel magistratus auctoritate, summo Pontifici sit adæquandas? Exurgat illa potens & egregia maiestas, quæ cum tuo altissimo numine comparari temere audeat. Qua vñquam præteritæ tempestatis memoria euasit, qui aut comitatu potens, aut duca^{ju} insignis, aut domino excelsus, Beatissimæ huic Sedi non succubuerit? Quid egregios Principatus, altissima regna, imperiaque totius terrarum orbis ingentia meminerim? Sileant Assyrij Ninum, qui primus omnium intulit bella finitimis: Cyrus Persæ silentio transeant: conticeant Macedones Amyntam, Philippum & Alexandrum. Pœni Hannonem, Hasdrubalem, atque Hannibalem taceant. Siquidem hi aliqua regnandi gloria vel imperandi laude micuerunt: certè eorum nemo tam latum, tamque propagatum imperium obtinuit, & id quidem vi aut astu occupatum, non tam ad subditorum utilitatē & honestatē, quam ad imperantis nutum & voluntatē regebatur. Tu autē virtute prævia, Deo authore, omniūque totius Ecclesiæ militatis Cardinaliū voto, singulorūmque suffragiis, ne vlo-

quidem dissentiente, ad tantæ gloriæ
Sanctitatis admireris: qui totius Domi-
nici gregis pastor vnicus, eum ad hone-
statem, ad pacem, & ad gloriæ æternam
dirigas, instruas & promoueas. Si iusti-
tiæ inspicimus, quæ firmum dicitur &
immobile propositū, cuilibet perpetuò
sua iura tribuens: quis non eam fru-
stratoriam dubitet, ni foret, qui eius admi-
nistrator in terris diceretur? Quid enim
nuda esset voluntas, si ab omnibus esset
incognita? Quid constantia, si iura & eo-
rum dispositiones ignorarentur? Quid
perpetuum, si nullæ leges, nullæ consti-
tutiones, nulla edita, quæ Princeps om-
nium summus exequeretur? Est igitur
Pontifex, qui Canones edidit, editos au-
xit, auctos confirmauit: Pontifex est, qui
iura correxit, correcta promulgauit, pro-
mulgata seruauit: Pontifex est, qui lege,
Canone, & propria constitutione Papali
solutus, ea tamē viuere non deditur:
qui Canon in terris animatus vocatur,
qui deniq; omnium Principium, Regum
& Imperatorum iudex legitimus appel-
latur. Eius enim sententia, cæteris omni-
bus præferenda: eius, in alterius defectu
iudicis, tanquam alicuius numinis im-
ploranda: eius, tantummodo ipsi Deo

corrígenda. Cùm ergo vnum Pontificem iustitiae cultorem, legum seruátorem, cundémque in terris animatum ius esse videamus: quid ei vel honoris addendum, vel gloriæ cumulandum, vel laudis ampliūs aggregandum, reperiri, inueniri, vel excogitari queat, quo gens hominum vniuersa eum extollere, exornare, & magnificare æquè possit? Si potestatis plenitudinem meminerimus, quid est quod vis vlla mortalium asséqui posse videatur, in quo suprema tua potestas non exuperet? Quis erit adeò temporaria fortuna præditus, adeóque temerarius? Quis tam yesanæ mentis & vecordis animi, qui te primum Sacerdotem ac supremū Pontificem non agnoscet? qui te Dominici gregis pastorem, totiusque nauiculæ Petri gubernatorem ne sciat? eundémque Sacro sanctæ vniuersalilis Ecclesiæ basim & fundamentum, Petriique successorem, ac optimi Dei Vicarium non honoret? nónne, cùm cætera desint, hoc salutandi tamen & suppli cādi munere, Beatissimōsque pedes tuos osculandi, non modò id ipsum penitus intelligunt, verūm & communi ore fatentur? Negabítne ergo quispiam, quòd gladij potestate in vtriusque à vero Deo

demandatā non obtineas? quòd plenaria
in spiritualibus iurisdictionem, suprāque
omnes Ecclesias non exerceas? quòd si
cæteri sollicitudinis in partem aduocen-
tur: tu Dominatus excellentia, potesta-
tisq; plenitudo ne non decoreris? respuēt-
ne etiam, per te vountium & peccatiūm
casus non absoluī? per te de gradu deie-
ctos, ad pristinę vitę statum non restituī?
per te solum, scripta omnia & *consilia
non approbari? Evidēt hæc omnia li-
quidò vera esse cognoscimus: quibus ac-
cedat, quod tuæ proprium etiam autho-
ritatis existit, templa erigere, clericos or-
dinare, Episcopos creare. Tuæ propriam
authoritatis est, non solum mitras & an-
nulos, verūm & baculos pastorales cæ-
teraque Episcoporum insignia tribuere.
propriūmque tuæ erit authoritatis, pal-
lia poscentibus concedere, cruces ante se
portari permittere, omnésque, totius
terrarum orbis dignitates instituere. Ad
te præterea vacantis Imperij pertinet ad-
ministratio, ad te Cæsarī electi conse-
cratio, ad te vñctione addita coronatio.
& si Electores negligentia ducti, vel dis-
cordia impediti, Cæsarem non eligunt,
vel indignum ex certa scientia decernūt:
eo reiecto, alterius ad te Imperatoris ele-

*concilia.

Atio deuoluitur, adeoque *suorum defe- *illorum.
 Etuum & vitiorum ad te magna spectat
 castigatio, ut propter ipsorum iniuncta-
 tes, solus & sine concilio, ab Imperij di-
 gnitate eos deponere possis. Quid tan-
 dem? quascunque dignitates & potesta-
 tes unquam Patriarchæ omnes habue-
 rint, solus habet Pontifex: qui solus lo-
 cum Principis Apostolorum obtinet, &
 in illa sede, quam sibi Dominus in B. Pe-
 tri personam elegit, consideret: cuius au-
 thoritas sanctorum omnium praestat au-
 thoritati. Nec ullus, quacunque etiam
 fulgens miraculis, pro sancto debet ve-
 nerari, qui non fuerit per summum Pon-
 tificem approbatus antea, canonizatus,
 & in Catalogo sanctorum descriptus. Haec
 & alia permulta à me adduci possent, que
 penuria temporum, tanquam omnibus
 notissima, duxi omnino præterea fore
 & in praesentia resecanda, ne apud *tuam
 quandoque Sanctitatem sim longior ha-
 bitus, quam propositi mei ducat intētio.
 Ad te igitur: pluim, Beatiss. Pater, sum de-
 uenturus: qui adeò virtutum gloria &
 disciplinarum laude, & vita sanctimonia
 decoratis: & adeò singularum ac om-
 niū rerum ornamento, dotaris, que ta-
 lem summam ac venerādam dignitatem

Matt. 16.

*tuā San-
 citatē sum
 longior,
 quam.

AD ALEXAN. VI. PONT. MAX.

præbeant, vt valde ab omnibus ambigen-
dum sit, tûne magis, Pontificatui, an illa
tibi sacratissima & gloriofissima Papatus
dignitas offerenda fuerit. & ni eius decre-
mēto dictum putetur, quod mortali cui-
quam assumatur comparanda, in hanc
ausim profecto sententiā deuenire, quod
tu illi futurus & maiori ornamento & v-
sui, non solum exoptādus & ad hoc pro-
mouendus eras, verūm & inuitus cogendus.
**non parū* Nam tibi vt ipſi * parum adiumenti
parūmque gloriæ arbitror accreuiſſe, vt
curarum pondus & laborum cumulum
quām maximum ſileam : ſiquidem ſatis
conſtat, excelsis dignitatibus & magi-
ſtratibus ampliſſimis ſæpenumero virtu-
tem & excellentiam augeri, famāmque
& authoritatem in homiue ſutcrescere:
tuæ tamen virtutis & gloriæ, iam diu li-
quidiffimum & maniſtiffimum do-
cumentum extitit, vel quod adhuc adoles-
cens inter reuerendiss. & excellentiss. Car-
dinales conſtitutus, vel etiam quod non
multo post Vicecancellarij locum ſorti-
tus, vtrōque declarasti te vnum quando-
que non imminerto futurum, cui totius
Ecclesiæ gubernaculum demandandum
& committendum foret. Quare his tan-
tummodo dignitatem, non eos dignitati

contigisse putamus, qui Sedis eminentia * veris lar
eucti, habitusque solius pulchritudine uati q̄ or-
induti, * & verius laruati progrediuntur. natiprogre
Eos vero magistratum gessisse iudico, diuntur.
qui cùm authoritate, prudentia, sapientia
& iustitia id ipsum, cui præsunt, moderan-
tur: qui pro rei dignitate, summo studio,
summa diligentia à malis optima quæ-
que secernentes, administrant. Tu ergo,
qui horum omnium scientia præditus,
& experientia refertissimus haberis, ipse
es, qui vere designandus & euocandus,
accurrere debuisti, qui fluctuantem Petri
nauiculam gubernares, & totum ouile
Dominicum destitutum custodires. Cùm
que, Portio Catone semel à Prætura re-
pulso, dici consueisset, non Præturam
Catoni, sed Catonem Præturæ fuisse nega-
xum: sic in præsentia magnopere est exul-
tandum, quod, ut aliâs Romano Imperio
Numa Pompilius obtigit, ita & tibi Pon-
tificate, & tu Pontificatui datus fueris:
tu inquam datus, qui, quanto maiora &
ampliora per superiores Pontifices acta
reperiuntur, tanto & altiora cogitabis, &
longè magis admiranda perficies: quod
etsi tua tantummodò præsentis authori-
tas, & herilis ac regia ipsius faciei digni-
tas præ se ferre videtur, tamen imprimis

AD ALEX. VI. PONT. MAX.

Iberie.

accedit nobilissima natio tua Hispaniæ-fis, inter cæteras vniuersæ terræ prouincias, aëris salubritate temperata, omnium que rerum copia & bonitate præcipua: viros progenetans, qui & corporis agilitate, & ingenij acrimonia, & omnium virtutum gloria summi clarissimq; semper extitere. Dehinc eximia tua Valentina ciuitas, quæ & sui antiquitate, & situs pulchritudine, & virorum copia, & omnium mercimoniorum genere longè reliquas Hiberiæ ciuitates antecellit: nec non illustris & excelsa illa Boriarum familia, quæ te nobis talem peperit, qui verè nationem, patriam, & familiam illustrasti, & recolendæ ac beatissimæ memoriæ auunculi tui Callisti semper æmulator, præclaris eum facinoribus ac virtute propria quamprimum non modo adæquabis verū etiā nominis tui glorialō gē superabis. Adeſt tibi præterea morum probatissimorum qualitas, literalis disciplinæ scientiarūmque omnium peritia ac optima viuendi ratio. Adeſt humanitas illa inclyta, cum tuæ tamen authoritatis ratione feruata: adeſt optimum & salubre consilium, ipsaque liquida & aperta veritas, nulla plica, nulla fucatione nullaque verborum captione conteſta.

adest & vite ipsius sanctimonia, & pietas
cultus, ac omnium eorum cognitio,
quæ tam inclytæ dignitati expedire, aut
vñsi esse possint. Felix igitur, qui tot
virtutibus exornatus, tot laudibus cumu-
latus, in tam maximi altissimique Ma-
gistratus culmine collocatus, post tot an-
norum interuallum, tot opera sanctissima
de summo & optimo Deo tam benè me-
ritus, diu tibi & proximo, mox tibi & vni-
uerso generi Christiano profuturus euau-
seris: & per rabidos itinerum anfractus,
perque sublimes & periculosos scopulos
deductus, semitam tandem affectatam
feliciter occupaueris. Postremo superest,
quoniam longiori admodum tuæ laudis
commemoratione aures tuas defatigari
quam meipsum satiari fortasse contigit,
ut mentes nostras exultantes, & non par-
uum animorum nostrorum gaudentium
vim atque alacritatem adducam: Quam
quidem adeò magnam incredibilēmque
imprimis concepimus, quod cùm vniuer-
sum Reip. Christianæ commodum &
utilitatem certimus, eam expectationem
præ te ferre, spēmque ac certitudinem
præbere existimaris, quam quispiam
ullo vñquam exacto tempore vel inspe-
ctione spondet, vel re ipsi nunquam

AD ALEXAN. IIII. PONT. MAX.

fecellerit. Adeoque tuę splendor claritatis omnium mentibus affulsi, ut aurea illa, quæ à maioribus nostris tempora Saturni vocabantur, euenisce profecto videamus, quibus Astræam ipsam in terras è cælo, tuę maiestatis fretam numine, rediisse conspiciamus, pacem Christiano generi ac concordiam attulisse concernamus, mutua propediem obsequia & humanę societatis officia non desitura: quibus minime diffidendum esse vaticinor: breui enim futurum, ut pudor, fides, mores, sanctitas, ac virtutes omnes ita firmam, ita stabilem, ita immutabilem sedē in terris statuant, ut nullum vñquam argenteum, æneum, ferreūmque seculum, vel illo deterius incursura* sit. sicque vniuersalis Ecclesiæ lux splendidissima lucebit, non solum pace, vnitate, fide ac veritate, verūm adeò supra æternæ vitæ semitam splendescet, quod cæci quoque viā veritatis adspicient, & Christiani nominis insecuruos ad veri Dei cultum convertentur. Deinde cùm primum publica animorum nostrorum vota metimur, non possumus non ingenti lætitia exultasse, qui quod nec propriæ iactantiae nec aliorum dedecori adscribendum putetur inter primo sextimus, qui in tota

*sint.

ea Italia statim post aduentum Christi
 Ecclesiastica sumpsimus sacramenta: qui
 nunquam Romanæ Ecclesiæ aduersati, for. * auxi-
 lèpissimè * & perpetuo, si ausim dicere, lantes, et
 & fauentes, continuo Ecclesiasticam li- perpetuo (si
 bertatem ac dignitatē propugnauimus ausim di-
 in posterum longè recentiores, & singu- cere)fauen-
 lis diebus audentiores ac procliuiores tes.
 futuri. Quare ingenita nobis & huic splē-
 didissimo culmini fides assueta, nulla tē-
 pestate vñquam defutura, intantum om-
 nium Regum & nationum animis inno-
 tuit, quod, ne dicam negasse, qui eam di-
 simulasse cogitaret, haud facilē * posset. * inueniri
 Tibi vero ipsi potissimè ac libentissimè posset.
 afficimur, quod, cùm recolendæ ac san-
 ctissimæ memoriæ Callisto tertio prote-
 tori nostro sanguine fores coniunctus,
 qui nos apprimè diligebat, iuuabat, &
 tuebatur: idē quoque tu Cardinalis eris
 nec ab incepto * desistens, immo, si expe-
 diens aut oportunum erit, potiūs * forsitan
 aucturus. Denique, Pater obseruandissi- * desistes.
 me, si tua ista creatio splendidissima tan- * etiam ait
 to animi gaudio, tantaque lætitia mentis gebis.
 affecit illustrissimum ac præclarissimum
 Principem nostrum, Ioannem Galeatiū
 Mariam Mediolani ducem, ac inuictissi-
 mum & excellentissimū Dominū D. Lu-

A D A L E X . V I . P O N T . M A X .

douicūm Sfortiam ducem Barī, totius Italiæ decus & ornamentum : quanto ex voti sui ratione & maiorem voluptatem : & exultationem nobis quoque capiēdam putabis ? Nam si eos tantundem diliges, quantum ab ipsis lēta & hilari fronte exceptus & auditus fuisti Papa creatus, non dubitamus eiusdem quoque dilectionis partem consequi. Cumque animorum nostrorum fides eis perpetuō dicata sit, & excellentiæ suæ studium erga nos continuè magis indefessum videamus, eorū gaudium & serenitatem nobis propterea communem fore putamus.

Nunc igitur, ut aliquādo ea omnia persoluantur, quæ tam per Illustrē Dominū Augustinum Adornum Gubernatorem nostrum , Illustrissimi & excellentissimi Principis Mediolani Ducis, Locūtenentem dignissimum, quāper magnificum Senatum Genuensem nobis iniuncta & expressè demandata fuere, horum omnium vice ac nomine tibi reverentiam & obedientiam deferimus, quæ per cæteros Principes Christianos & maiores nostros, summis Pontificibus offerri ac impendi consuevit : eāmq̄e nunc tibi perpetuum trādentes , pollicemur quicquid it nobis vitium , fortunatum , aut

opus existat, quod Beatissimæ Sanctitati
tuæ usui expediens, aut illa vñquam tem-
pestate necessarium esse possit.

AD ALEXANDRVM VI.

*Pont. Max. Iasonis Maini I. C. Medio-
lanensem Principis nomine.*

PRISCORUM monumentis accepimus, Sanctissime, Maxime Pontifex, & vos clarissima mundi lumina, pleiosque discretissimos forensium causarum patronos, non quidem frequenter comitiis, non multo Senatu, nec pleno foro: sed unius aliquando excelsi viri presentia commotos, sic expalluisse, ut & attoniti, & quasi elingues redderentur. Magnæ apud Græcos auctoritatis Demosthenes, qui primas dicendi partes sine controversia obtinuit, Phocionem ciuem suum Atheniensem, notam eloquentia quam morum grauitate celebrem, ita metuebat ac venerabatur ut, cum in Senatum oratus accederet, eorum eo eloqui pertimesceret, submissa ad amicos voce, Hic est nouacula seu gladius tollori verborum meorum. Curio pater pro Seruij Neuij magna & graui causa:

AD ALEXAN. VI. PONT. MAX.

Ciceroni responsurus, eius præsentia & authoritate, quasi Ticiniæ venenis, creptam sibi omnem dicendorum memoriā palam est attestatus L. Crassus Romana facūdia disertissimus, adeò Q. Scēnuolam sacerum veneratus est, vt, cùm ad petendum consulatum circūm forū supplex ire cogeretur, nunquam adduci potuerit, vt id præsente Scēnuola grauissimo & seuerissimo viro faceret: eum timorem non vestis senatoria aut candida toga, sed Scēnuolę præstantia Lucio infrebat. Idem L. Crassus, paternam vlturus iniuriam, cùni apud Q. Maximum aduersus Cn. Carbonem causam acturus foret: sic eius præsentia turbatus est, vt totam causam oblitus perhibeat. Cn.* Sicinius pro Seruio Neuio apud Prætorem Romanum, virum clarissimum, dicturus, idem passus affirmatur. Omitto, quod M. Ciceronē, in causa Miloniana, illa tanta dicendi felicitas omnino destituit. Prætereo quod Demosthenes apud Philippum Macedonum Regem orationem habitus, sic expauit & animo cōmotus est, vt paucis admodū verbis expressis, obmutuisse feratur: item quod Theophrastus Philosophus alioqui eloquētissimus, apud Alexādrū Regē verba

*Sicinius.

factur⁹ maxima verecūdia suffusus, nihil
effari potuerit. Quod si tales & tam sumi
oratores, vnius viri præsentia commoti,
defecerunt: nemini mirum videri debet,
si mihi coram summo sacrorum omnium
Antistite, qui Dei simul & hominis pri-
mum in terris locum tenet, coram excel-
so Pōtificiæ maiestatis throno, quo nul-
lus in humanis neque sublimior, neque
excelsior reperitur: in splendidissima Re-
uerendissimorum Cardinalium corona,
in celebri tot Præfulum confessu, & tot
illustrium ac clarissimorum virorum cō-
uentu: tantæ rei nouitate & excellentia
confuso præcordia palpitant, caligant o-
culi, artus refrigescunt, gelidusque coit
formidine sanguis. Sed me non parùm
recreat ac reficit, cū animaduerto, quod
eos maiori clementia inniti decet, quos
maiora dignitatum culmina altius ex-
tollunt. Natura hoc in brutis animanti-
bus ostendit, vt, quæ cæteris præstant,
mansuetiores reddantur. Apes iracundissimæ sunt, & graues in morsu aculeos re-
linquunt: earum tamen Rex caret acu-
leo. Præter naturæ legem, ex Salvatore
nostro, quem clementissimum & super om-
nes mortales mitissimum scriptura præ- *Esaie 49.*
dicat, clementiā discūt, qui eius in terris *Hiere. 3.*

AD ALEX. VI. PONT. MAX.

vicem gerunt , & qui ipsius vestigia se-
stantur.nihil est, vt diuus Gregorius in-
quit, quod in Pontificali ceruice splendi-
dius fulgeat, quam humilitas & clemen-
tia.Clementia , dos est prima Romano-
rum Pontificum : & nullos magis ,quàm
summos Præsules decet . Inde est ,
quod quæcunque Christianorum Princi-
pum vota , quibuscunque verbis emissâ,
clementer & inoffensa aure excipiunt :
benignè admittant quascunque salutan-
tium & gratulantium voces:nec qua ver-
borum pompa , aut quo orationis dele-
ctu, sed qua fide & qua devotione colan-
tur, attendunt : non ex verborum inopia,
sed ex animi copia, vt par est, rem metiun-
tur nec minorem bonę voluntatis,quàm
culti sermonis,habent rationem. Quan-
to autem grauior est sarcina,qua preimor
quantomaiori negociorum fasce vrgeor
tato maioris erit clemétiæ, mecum beni-
gnius agere.

Gratulatur igitur, Pater Beatissime , tuæ
maiestati , tuæque felicitati , immò non
minus nobis ipsis, quam tuæ amplissimæ
dignitati, vel rectius communi vniuersæ
Christianæ Reip. saluti, debitū obediētię
ac Canonicæ deuotionis officium abso-
luturi, pro veteri fidelium instituto & pri-

sca catholicoū Principū consuetudine,
tria breuiter exequemur. Apericmus im-
primis, quām benemerita fuerit hæc tua
cælestis assūptio, immò quā necessaria,
ex qua Christianorum omniū animi ma-
ximā spēm conceperunt, vt lēta prospe-
ráq; omnia in tuo Pontificatu speranda
sint: in eāq; haud multo minorem Ele-
ctorū prudentiam, quām electi meritum
ostendemus. Deindè, quia modestiam
tuam nouimus virtutis actione conten-
tā, malle benē agere, quām benē audire:
& gloriā tuam potiū factis, quām ullius
prædicatione conspicuam reddere: per-
stringemus aliqua de tuis laudibus, ne, si
in eis diutiū immoremur, pudicas aures
tuas offendamus potiū, quām oblecte-
mus. Postremò, vbi Illustrissimi Medio-
lanensium Principis, & sapientissimi eius
patrii Ducis * Barri, quorum legatione
fungimur, lætitiam immortalem, gaudiū
incredibile, & veras gaudij causas signi-
ficauerimus, extremum legationis no-
stræ munus perficiemus.

* Bar.

Si vnquām anteà Reuerendissimi mi-
litantis Ecclesiæ Cardinales, diuino spi-
ritu afflati, puris mērib' ac recto iudicio
electionis sanctæ mysteriū absoluerunt,
hac profectō tēpestate, & sinceriūs quām

AD ALEXAN. VI. PONT. MAX.
vnquam , & candidius ac felicius officio
functi sunt : te ex sacratissimo conclavi,
omnium suffragiis, Pontificem maximū
declararunt : te Dominici gregis verum
& optimum pastorem iudicarunt: tibi, vt
legitimo Petri successori, hanc gloriosissi-
mam summi Apostolatus sedem con-
tulerunt : te idoneum decreuerunt , qui
tanti regiminis molem sustinere , & to-
tius Catholicæ Ecclesiæ gubernacula
moderareris . Tu verò optima eorum de-
te opinione, nulla ex parte inferior , eo-
rundem grauissimis iudiciis non modò
respondes, sed etiam vincis , superas , &
excedis . In Romano Pontifice duo præ-
cipua requiri , ex geminarum clauium
traditione , sacri Canones interpretatur:
quarum vna potestatem designat , altera
sapientiam : potestatem , ex fortitudine
& animi magnitudine constare liquet ,
ne timore aut formidine à recto pastoris
officio declinet : sed impavidus & con-
stans, quibuscumque refragantibus stren-
uè forritérque resistat : circunfrementib-
us yndiquè tempestatibus , non com-
moueatur animo , non concutiatur , sed
rectum in omnia cōstantēque vultū
proferat , sit à recto immobilis , à iusto in-
uiolabilis , à decoro inexorabilis ex ore

sedentis in throno procedat gladius bis
acutus, sicuti Ioannes in Apocalypsi scri-
ptum reliquit. Sapientia verò tanta sit,
quæ non solùm literis & sacra doctrina
constet, sed etiam longo rerum usu, &
experientia rerum magistra. Verissimè
Africanus poëta opinatus est, sapientiā,
usu & experientiæ filiam esse: propterea
quòd ei, qui sapiens esse velit, non libris
solis neque disciplinis opus sit, sed oport-
teat eum versari, exercerique in rebus
cominùs noscendis periclitandisque, &
proindè sapere atque consulere ex his,
quæ acta & euenta, & ipsa rerum pericu-
la, docuerint. Ennius Tarentinus litera-
rum cognitionem mácam esse asserebat,
si nulla actio, nulla experientia, nulla re-
xum expetendarum fugiendarumq; sciē-
tia sequatur. Plato vir diuinus in Gorgia
suo monuit, disciplinarum studium sine
actione & sine experientia, soliuagum
acieiunum esse, nisi & ea quis sapiat, quæ
rerum pericula docent. Inexperti nego-
ciorum minùs apti minùsque idonei ge-
rendis magistratibus semper habiti sunt.
Vndè Cornelius Sylla Marij Consulis iu-
uentam irridens, Remigem, inquit, priùs
esse oportere, quam ad gubernacula ina-
gus admouere. Solō Philosophus Athē-

Apoc. I.

A D A L E X . VI , P O N T . M A X .

nienib[us] suadebat , ne anteà Principatum aut Magistratum appeterent , quām imperare aut magistratus gerere didicis- sent . Quòd si potestas fortitudine & animi robore consistit , si sapientia constat non solūm literis , sed etiam multa expe- rientia & longo rerum vſu : exactissi- mum fuit iudicium huius sacri Cardi- nei Senatus in diligendo te summo Pon- tifice , qui & fortitudine præstas , & ma- gna sapientia præditus es . Iam multis magnisque periculis apertè declarasti , quām sis invicta constantis animi ma- gnitudine , & infracto solidissimæ men- tis robore . Tu nec aduersis deterrei so- litus , nec secundis afferri : inflexibili re- citudine , incorrupto iudicio , & inte- gritate incommutabili idem persistis . In omni vitæ cursu , aduersus quoſcurque fortunæ impetus eadem frons & idem vultus perdurat . Tibi illud Fabricij Ro- mani Consulis elogium meritò ascribi pōtest , te difficiūs à recto , quām Solem a suo cursu auerti posse . Nemo etiam literarum eruditione , cum longo rerum vſu , te doctior : nemo varia & multipli- ci multarum rerum experientia pruden- tior : nemo cōplurium negotiorum ad- ministratio ne cautior : nemo longa & af-

fidua diuersarum gentium consuetudine
in noscendis ac liberādis hominibus cal-
lidior: nemo rerū antiquatum ac nouarū
cognitione peritior: nemo morū veterū
ac nouorum scientia præstantior. Iam
annis septem & triginta ad Cardinalatus
apicem cœctus, & paulò pōst in Vicecā-
cellarium assumptus, non solūm Roma-
næ cutiæ mores ac ritus omnes percal-
luiisti, non solūm Ecclesiarum ac Eccle-
siasticarum personarum instituta causas-
que didicisti, verūm etiam secretiora
quæque populorum, nationum, Princi-
pum, Regūmque negocia pertractāsti:
Romanorum quinque Pontificum, qui
te antecesserunt Callisti, Pij, Pauli, Xysti
& Innocentij vitas & decreta omnia, co-
ram & viuo in speculo inspexisti. pro
Apostolica Sede varia functus es legatio-
ne, præsertim Hispaniensi, Picentina, &
Parthenopæa, non minùs sapienter &
prosperè, quam gloriose. Non est quòd
amplius ex alio discas, quæ tuæ in hoc
Pontificatu gubernando partes sint fu-
turæ: nosti, quid Christiana religio re-
quirat, quid fides, pietas, charitásque ve-
llint, quid prælatorū officiū postulet, quid
Christiani gregis tuæ curæ cōmissi neces-
sitas exigat: nosti, quæ Romano Pōtifici

conducant, & quæ sunt necessaria: nosti, quid Romanum Pōtificem deceat: quid ei liceat: quid expediat: nosti Romano Pontifici plenam administrationis potestatem nō sūnūpliciter & absolute fuisse attributam, sed clave rationis & prudenter non errante: prius didicisti, quibus bonis artibus, qua industria, qua sollicitudine, quo studio pastorale officium regi debeat, quām ad illud adspirare p̄fsumūpseris. Instructus regendi administrandique peritia, prius meruisti ad summi sacerdotij gubernacula assumi, quām bene promeritus assumeris. Te ergo cōsule, te audi, tibi ausculta, tibi obtempera. Non est, in quo alterius cōsilio tibi opus sit. Tē vnum tibi imitandum propone, quo nihil in humanis diuinius repieres. & qui cæterorum norma & verū es exemplar, nunquām aberrabis, si à te ipso nusquām discesseris, si tuo acri ingenio parueris, & tuo grauissimo iudicio fueris obsecutus. nihil vñquām deerit, quod vlla in re in consummatissimo Pōtifice exigatur. Quod si beatas esse Resp. Plato non minūs verè, quām eleganter monebat, si aut sapientes imperaret, aut earum Principes sapientiæ studio tene-rentur, Beatissima es vniuersa Christiana

Resp. quæ tam sapientissimi pastoris regimini credita es. Nec multo minor vestra laus est, sacratissimi Cardinales, talem elegisse, qui sapiētia sciret, & auctoritate posset tanti regiminis habenas recte gubernare. Eum promouistis, qui gētium, Principum, morum, consuetudinū, dignitatum, bonorum cognitione & experientia admodūn est eruditus: rectitudine verò, æquitate & iustitia in uiolabilis, animi fortitudine & constantia insuperabilis: ut liquidò appareat, in eo potestatis & sapientiæ cōiunctionem, ambaramque clauium rectitudinem adesse.

Quoties autem sapientia & potentia in Romano Pontifice conspirant, ibi mirabiles effectus expectādi sunt, quales nūc Christiani omnes prēstolantur. Non potestis, Reuerendissimi Cardinales, non optimi censeri, qui pastorem vniuerso gregi Christiano optimum prospexit. Proinde cùm huiuscemodi sit, quem elegistis, ut non solūm ab omnibus eligi & ex omnibus meruerit, verum etiam omnibus anteponi & ab omnibus debuerit: immortales vobis & incredibiles gratiæ turmatim, caternatimque per vniuersum Christianum orbem & habentur, & agūtur. Talem enim Pontificio solio præse-

AD ALEX. VI. PONT. MAX.

cistis, quo Duce, quo Pontifice, omnia
læta, omnia felicia sunt sperāda. Omnes,
qui Christiana professione censentur, eo
gubernante, eo aurigante, in maximam
tranquillitatis & prosperitatis spem sunt
animis erecti. Grex Dominicus, tāti pa-
storis custodiæ traditus, ad læta pascua
deduci sperat. sub tam consummato Pō-
tifice, qui ab omnibꝫ virtutibus summi-
tates apicēsq; decerpſit, omniū doctri-
narum & omnium ingenuarū artium stu-
dia florebunt: excitabuntur ingenia, &
scientiarum professores ad excolenda
gymnasia præmiorum spe prop̄fūs ac-
tendentur. Qui doctrina & claris mori-
bus præstabunt, vel ad sacra consilia ad-
uocabuntur, vel ad altas dignitates ex-
tollentur. Iamiam literarum studia sese
erigere, & sub tanto virtutum vexillifero
altius efferti, & in aurea retrò secula re-
duci videntur. Tu autem Alexander Sex-
te Pontifex Maxime, suscepisti culmen
pastoralis fastigij, locum summi sacer-
dotij, vicariatum Christi. Te Christus
Matt. 16. non vni tantūm Ecclesiæ, sed vniuersis;
Esaiæ 49. non in parte, sed in plenitudine præesse
voluit. Dedit te Deus in lucem gentium,
ut sis earum salus usque ad extremū ter-
ræ. Vocauit te Deus in hunc excelsum

locum, ut lucernam operum tuorum ho- *Matt. 5.*
mines viderent, & glorificarent patrem,
qui in cælis est. Probitas & sapientia tua
gradu excellentissimo decorata est, &
quasi lucerna super candelabrum in do-
mo Domini posita, ut omnibus non tan-
tum, qui in domo sunt, sed qui in mun-
do sunt, eluceat, Refulsisti quasi lucidissi-
mum sidus, & quasi stella matutina in
medio nebulæ: quasi sol, rutilas in tem-
plo Dei. De te cùm Ecclesia verè dicere
possimus: Ecce sacerdos magnus, qui in
diebus suis placuit Deo: & inuentus est
iustus, & in tempore iracundiæ factus est
reconciliator: nec est inuentus similis ei,
qui conseruaret legem excelsi. Ideò iure-
jurando fecit illum Dominus crescere in
plebem suam. Fuit, Beatissime Pater, hęc
tua cælestis assumptio Reip. Christianæ
non minus necessaria, quàm salutaris: si
quis publicas clades, horrendas Chri-
stiani generis calamitates, conuulta Or-
thodoxæ Religionis membra secum
consideret: si quis, quantūm barbaræ
nationes aduersus Christianos populos
non uno, sed in numeris locis inuale-
tint, animaduertat. Eo tēpore diuina bo-
nitas te Ecclesiæ pastore dedit, quo Chri-
stiana Reip. bono rectore, auriga peri-

Eccle. 50.

Eccl. 44.

to, & moderatore circunspecto quam
maxime indigebat. Arbitrabantur Chri-
stiani Principes, Mahumete Turcarum
Rege validissimo vita functo, Baissetem
filium maiorem natu, qui paterno Impe-
rio successit, desidię ac turpi ocio vacatu-
rum, & quasi Domitianum alterum mu-
cis captandis, stylisque præacuto confi-
gendifis incubiturum, sed longe secus præ-
ter omnium opinionem successit. Nam
proxima æstate maximas copias ex Hel-
lesponto traiecit: ingentem ac potentiissi-
mam classem ad quamcunque expedi-
tionem instructam & expeditam habet,
maximo omnibus timori fuit, cum in-
certum esset, quid moliretur, quorsum
eius conatus tenderent. Non conquies-
cer truculentissima bellua Christiani san-
guinis sitibunda, nisi eius impetus repre-
mantur, donec paterno exemplo succé-
sus, aliqua graui & miseranda clade chri-
stianos afficiat. Tu ergo, Pontifex Ma-
xime, in pastorem Ecclesiæ es assumptus
ut gregi tibi commisso benè consulas.
Tuum est excubare, & vigilias agere su-
per gregem, & ex alto throni tui solio
speculari futuras clades. Tui muneris est
procul arcere hanc immanem feram ab
ouili Dominico, comprimere hostiles
barbarorum

barbarorum incursus, & eorum sequitiam
à Christianorum ceruicibus amouere.
Tuarum partium est , pro instauranda
Ecclesiae dignitate , omni studio atque
conatu intendere : laborare pro viribus,
vt Christiani nominis pristinū decus &
Imperiū tua opera restituatur. Ista haud
difficulter conficies cum ^{*}immortalis tui ^{*}immor-
nominis gloria , si , vt est tui propositi , *tali.*
Christianæ paci quām maximè consu-
lueris: dissidētes inter se Principes ac po-
pulos , authoritate tua composueris , &
tua prudentia ad vnitatem concordiam-
que redegeris. Non poterat tanto nego-
cio commodatior adhiberi. Tu non tam
humano , quām diuino consilio assum-
ptus , & voles , & scies , & poteris tanto
discrimini prouidere . Quid enī non
credimus posse Sanctitatem tuam ab im-
mortali Deo impetrare ad nostram in-
columitatem ? Quid non speremus vir-
tute & prudentia tua posse institui , ma-
gnitudine confici , constantia vigilantiā
que obtineri ? Quis non iussionibus tuis
obsequatur ? quis Imperia tua recuset ?
certatim omnes contendent , vt quām
maximè dictis tuis audientes conspicā-
tur. Est tibi à D e o rerum omnium tri-
buta potestas. Assēcutus es , vt , quantum

anteà prodesse desiderabas , tantum & nunc possis. Voluntati potestas accessit, & desiderio tuo exequendi facultas est associata. Occurrentum est in tempore imminentि periculo. Restinguendus est ignis priùs, q̄ magis inualeſcat. Admouēda est in tempore medela : nec est procrastinandum, quoad morbi vis ingraueſens, ſera remedia aspernetur. Non eſt tantum periculum negligendum, aut parui æſtimandum, propterea quòd nūc barbarorum conatus ex eorum ſententia non ſuccellent. Nosti, Sanctissime Pater, quantum æſtumnarum , quantum detrimenti Christiana Resp. Principum desidia, ex Pontificum negligentia ſit perpeſſa. nosti nimium, quæ commemo- rare nunc etiam animus horreat. Sæpenumerò antecellorum tuorum cunctationem indoluisti, incuſasti tarditatem, ignauiam & torporem es deteſtatus. Ma- humetani, Scytharum populi, paruis pri- mūm viribus vix breuem Hellesponti angulum astu & perfidia potiùs , quām virtute bellica aut armis , occupauēre : Deinde creuēre viribus , & in dies non parūm incrementi ſuis rebus attulerunt, dum Principes Christiani inter ſe diſ- dientes, aliorum funefias clades , ca- uni-

catésque negligunt, dum priuatis magis,
quàm publicis commodis * studere cre- * studendū
dunt : & suæ potiùs , quàm communi * cōsulēdū
Christianæ vtilitati* consulere arbitran-
tūt. Tandem eoùsque elati sunt, & tantis
secundarum rerum incremētis intumue-
runt, vt vniuersum propè terrarum or-
bem maxima trepidatione affecerint.

Sic, qui negligitur, igne de magno cinis
sensim vires tantas reassumit, quibus po-
steà haud facilè resistitur. Quàm sāpē ex
paruis principiis , dum * res negligitur, * modice
grauiſſima mala prouenient ? Diximus, res.

Sanctissime Pontifex, de tua felici necef-
ſariāque vocatione: non quantum pro
rei dignitate & excellentia dici & potuif-
ſet & debuifſet, ſed quantum temporis
& ratio & breuitatis institutio præſcripſe-
runt. Iam virtutum tuarum præconia
maiore voto , quàm ingenio paucis at-
tingamus: quæ secundas orationis par-
tes abſoluant. Nec eſt Beatissime Pater,
quòd me præſentia tua à dicendo deter-
reat. Magis me perspecta animi tui mo-
deſtia , quàm præſentia offendit: magis
me anxiū reddit, quòd eius nō ſim
ingenij , quo poffim mea verbiſ adæ-
quare , & diuinā virtutes æquo præ-
conio celebrare . Nam & præſentis

laudes, quæ parcè & pudicè & sine fallacia afferuntur, nec à sapientissimis increpantur : & sicuti non improbare vicia, maligni est, ita inuidi, non approbare virtutem. Indignum quoque est, non commēdare & non admirari hominem, cōmendatione & admiratione dignissimum, propterea quod præsens sit : & eius gloriam præsentia, quasi satietate, langescere. Veris laudibus præsentia conducit, cum præsens eas viua attestatione corroboret ac cōfirmet. Hæc mihi etiam fœdæ assentationis nota obiici potest, cum lōgè maiores sint virtutes tuæ, quam mea sit futura prædicatio. Quid igitur primum assūmam ? quid auspicabor ? unde ordiar ? an à patriæ & generis splendore, qui non nihil ad hominis felicitatem confert ? Simonides poëta Lyricorum scriptor, nobilem patriam in non mediocrem hominis beatitudinem dicens, docuit beatè secundum perfectam rationem victoris, imprimis opus esse patriam habere gloriosam. patriæ splendor non in postremis habetur, si se quis tanta patria dignum præstat. Thales Milesius, vel, ut quibusdam placuit, Socrates, sua patria latabundus, tribus de rebus gloriari, & Deo gratias agere solitus perhi-

betur: quod homo esset, non fera: quod vir, non foemina: deinde, quod Græcus esset, non Barbarus. Patriæ gloria generosis animis calcar ad virtutem, ad res præclaras stimulum, & ad magna facinora incitabulū præbet. Patria tibi est Hispania, cuius orientale & septentrionale latus Pyrenæi montes undequaq; includunt: reliquæ partes usque ad Herculeas Gades & Borealem Oceanū protenduntur. Quæ in eo montium & Oceani maris ambitu includuntur, quasi alterū orbem facientia, ad Hispaniam spectant: cuius latitudo & longitudo tam multa, tam ampla, & tam immensa est, ut plūs habeat admirationis, quam credulitatis. Interfluunt complures fluuij, non solum nauigabiles, sed auriferi. Hispania nec æstibus obnoxia, nec frigorib⁹ subiecta, media temperie confouetur. Ibi suaves Zephyri molles auras exuscitat: ibi Elysij campi, deliciarum & omnis amœnitatis pleni sunt, quos felices animas incolere Poëtæ decantârūt. Terra optima, ferax frugum, fructuum, & omnium optimarum rerum fertilis, gregibus arméisque abundat. Hæc in omni virtutum genere viros præstantes parit, qui & animi & corporis dotibus excellunt. Hæc

etiam Imperatorum & Romanorū Pontificum mater, Neruam, Traianum, Adrianum ac Theodosium, Hispanos tres Romanos Imperatores, tulit. hæc eadem Apostolicæ Sedi Damasum, dehinc Iohannem xxij. deinde Callistum tertium, Hispanos summos Pastores dedit. novissimè te, Alexander Sexte, protulit: qui summi Præsulatus fascibus insignitus, patræ tuæ longè plus splendoris referas, quam ab ea acceperis. Natus es è familia Borgia, heroica, vetere & honorata, quæ illustres maiorum ac progenitorum tuorum imagines præ se ferat. Sed non vacat stemmata generosissimæ familie tuæ recensere. Multi præclaro ingenio præditi, in his celebrandis certabunt, & accuratiore stylo prolixius immorabuntur. Præstant, & pluris æstimantur, quæ in teipso sunt, quam quæ circa te extensiùs versantur. Hec propria & ingenita sunt, illa externa & aliena habentur. Minùs quoque decorum est, solis maiorum laudibus censeri, & illustribus auorum monumentis umbratilem gloriam venerari. Creuisti tu virtutibus tuis: tuis meritis, tuis laboribus viam tibi aperuisti ad istud fastigium, quò nunc es cœctus. Talia tibi à pucro fundamenta iecisti,

quale ædificium in senectute excitan-
dam conceperas. Nescio an natura præ-
sagiente, an diuino consilio factum sit,
vt, quasi ab incunabulis, ita vitam tuam
institueres, mores componeres, actio-
nes tuas formares, vt dignus reddereris
tanto solio, ad cuius regimen parari &
ordinari videbaris. Vacasti illis potissi-
mum virtutibus, illis disciplinis incubui-
sti, quæ ad tantum munus obeundum
necessariæ videbantur, & ad reddendum
te tanto sceptro dignum essent accom-
modata. Per rectam artium bonarum
semitam progrediens, & per aureos vir-
tutum gradus ascendens, ad felicitatis
apicem es perductus. Accessit formæ ele-
gantia, quæ virtuti suffragium addit, la-
ta frons, regium supercilium, facies li-
beralis, & tota maiestatis plena, inge-
nuus & heroicus totius corporis decor:
vt appareat, naturam quoque formæ di-
gnitatē indulisse, quæ tibi primū mul-
tum gratiæ & venerationis acquiteret, &
nunc Apostolicā Sedem hac tua diuina
forma, quasi numinis vice, decoraret.
Post prima literarum rudimenta, depo-
sita prætexta, virilem togam induisti:
petiisti Bononiam bonarum doctrina-
rum altricem, pro assequendo ingenij

cultu & sapientia capessenda, ciuitatis fama allestus, & ob Hispanorum Academiam ibi sitam, quæ collegiali sodalitate, scholasticoque contubernio complures Hispanos in sola literarum palæstra nutrit: vacasti Pontificiæ Imperatoriæq; censuræ, ut, quæ à Romanis Pontificibus decreta, quæ à sacris cōciliis sancta essent, tu futurus Pontifex Max. non ignorares. Raris concessum est, ut qui ingenij acumine excellunt, tenacis memoriæ fœcunditate lætentur. Sed in te* adeò cumulatè cōcurrunt, ut, * quo magis præstes, alacriori ingenio, an tenaciori memoria, non sit facile iudicare. Intra septennij metam peracto celebri studiorum cursu, doctoris insulas suscepisti, quoddam futuræ felicitatis præludium. Interea Callistus auunculus tuus in summum Ecclesiæ pastorem assumpsus, te post aliquod tempus in sacrum & gloriosissimum Cardinaliū ordinem cooptauit, cùm præsentiret te Dei iudicio ad maius tribunal destinatum: te in Ecclesiæ cardinalem felici fidere constituit, quem futurum totius Ecclesiæ summum columen præuidebat: collocauit te in solidam Ecclesiæ columnam; quæ posteà altius supra montem Domini ex-

* hæc duo
adeò.

* utro

celsum erat erigenda. Nec cuiquam admirabile videri debet, à Callisto summo Christi Vicario de te diuinatum, quod de altero Hispano apud gentiles à fatidica nympha ante ducentos annos pronunciatum, Galba de se vaticinatum voluit: oriturum quandoque ex Hispania Principem, Dominumq; rerum. Per annos multos, quibus Cardinalatus & vicecancellarius officio functus es, nemo tuam opera requisiuit, cui non prōptissimam exhiberes: nemini vnquam iustum patrocinium denegasti: nemo calamitate affectus aut iniuria laceritus, frustrā tuā opem imploravit. Fuit tibi familiare, non solum potentibus subuenire, sed etiam non potentibus vltro suppetias ferre. Faciles semper ad te aditus patuerunt: nec maximis aliquando negotiis implicatus, vnquam es de occupatione causatus. Consuetudo modesta & familiaris, quam comitas non sine severitate, cum severitate hilaritas, cum grauitate benignitas pari libra condirent. Sermo liberalis & compositus, & adeo suavis, ut tanquam Euripidis, à melle & Sirenibus profluere videatur. Tua grauissima responsa inter Catoniana apophthegmata numerari possunt. Quoscunque te ad-

cuntes, non solum benignè excipiebas,
verum etiam suauibus verbis, familiari-
busque blandimentis demulcebas. Exe-
plo Titi Imperatoris, neminem vñquam
abs te tristem abire patiebaris: & diem
perdidisse existimabas, qua nihil cuiquam
præstitisses. Liberalitatem & munificen-
tiam tuam largitiones splendide, sum-
ptusque magnifici aperte cumularéque
ostenderunt. Infinitum esset singula re-
censere, quibus dinumerandis, non di-
cam exornandis, nec tempus lege Pom-
peia præfixum sufficeret. Iam ergo vela
contraham, aut canam receptui: &, quod
postremò expediendum proposui, con-
festim absoluam.

Inclytissimus Mediolanensium Prin-
ceps, & sapientissimus eius patruus Dux
Bari, vt primùm te ad Apostolicum cul-
men enectum intellexerunt, concepe-
runt animis letitiam singularem, gaudiū
incredibile, voluptatem incomparabi-
lem. Gaudent, non quantum ceteri, sed
quantum rari admodum Sanctitatis tuę
deuotissimi: nec quantum dici vel cogi-
tari potest, sed quantum nec dici nec co-
gitari fas est. Si enim quisquam gaudere
meritò debet, (& debent omnes) Illustris-
simi Principes nostri, qui obseruantia in

Apostolicam Sedem, cultu & deuotione
in sanctitatem tuam nemini cedunt: im-
primis gaudent & exultant, & tanta leti-
tia afficiuntur, quantam maximam hu-
mani sensus cōcipere possunt: cuius ma-
gnitudo humana c̄redulitatem & fidem
exuperat. Nihil enim iucundius eis nun-
ciari, nihil gratius aut salubrius afferri
poterat, quam te Pontificale fastigium
ascendisse, in quo neque probitatis, neq;
sapientiae, neq; potestatis, neque eorum
omoium, que in consummatissimo Pon-
tifice exiguntur, pars aliqua desiderari
potest. Felix faustusque illuxit tuæ subli-
mationis candidissimus dies, qui te Pon-
tificio solio inauguauit, & Principes no-
stros maximi voti compotes reddidit.
Sed cum mentis gaudia exprimere, &
eausas explicare aīdum sit, animorum
sensus oratione adēquare difficultimū ha-
beatur: imitabor in hac parte. Tūmanthē
pictorem egregium, qui in depingenda
Iphigeniæ immolatione, cum paterni
mœroris acerbitatē dignis satis affecti-
bus exprimere non posset, velauit cius
caput, & suo cuiq; animi iudicio reliquit
existimandum. Existimarunt excellen-
tissimi Principes nostri, nō aliter melius
posse debitū gratulationis officiū imple-

re, nec aliter efficacius posse pium humili & deuotæ obediæ obsequium præstare, quæm si ad hoc munus obeundum eos legatos destinarent, qui essent Duca- lis sanguinis necessitudine coniunctio- res. Hoc officium per seipso expedire, non minoris fuisset discriminis, quæm difficultatis. Illustrem itaque fratrem & nepotem Hermetem Sforciam Viceco- mitem Marchionem strenuum, præstan- tissimum Heroem Ioannem Franciscum Sanseuerinatem Caiet Comitem, & in- viictum militarium copiarū præfectum, insignem Comitem, Franciscum Sfor- cianum Ducalem consanguineum, Magni- ficum procerem Nicolaum Corrigien- sem, non minus Palladis quæm Martis artibus excultum, mēque apud eos mi- nimum & indignum delegerunt. Veni- mus eorum legati, tuæ Beatitudini & A- postolico throno omnem venerationis & reuerentiæ cultum præstituri. Eorum nomine & præcipuo mandato deuotissi- mè impartimur, quæcunque à Christia- nis Principibus erga summum Dei Vi- carium præstari conuenit. Tuæ sanctita- ti perpetuam obedientiam & sincerā de- uotionem cum humili reuerentia exhi- bemus. Te sunimum Sacerdotem, Ponti-

ficem Maximum, patrum Patrem, ac' pa-
storum Pastorem profitemur: te indubia-
tum Petri successorem, legitimū Chri-
sti Vicarium, & clauigerum regni cæle-
stis attestamur. Tibi tuęque ditioni Prin-
cipes nostri deuouent ac prædicāt, quic-
quid opibus valent, quicquid facultati-
bus possunt, quicquid viribus pollent.
fortunas omnes, copias, classes, exerci-
tus, vniuersum Ducale imperium, & se-
ipsos ac liberos in quemcunque rerum
euentum, promptissimo animo & con-
stantissima fide exponunt, & ante sancti-
tatis tuę deosculatos pedes deponunt.
His omnibus tuo iure vtere, pro tuo ar-
bitrio dispone: non solùm pro militan-
tis Ecclesiæ dignitate, pro solij Pontifi-
calis amplitudine, verùm etiam pro tuis
priuatis & familiaribus cōmodis. Quid
enīm illi aut facere promptius, aut liben-
tiūs prēstare, & maiori cum desiderio vel
debēt vel possunt, quàm tibi & huic glo-
riosissimæ Sedi sua omnia dicare, qui vi-
ces in terris tenes omnipotentis Dei: à
quo, quicquid publicè vel priuatim pos-
sident, precariò recognoscunt? Vtere,
Beatissime Pater in quamcunque catho-
licam expeditionem firmissimo Viceco-
mitum exercitu, vtere Sforcianis victri-

A D A L E X . V I . P O N T . M A X .

cibus copiis. utere Duca libus Insubrium signis: quæ quo cunque se conferunt, certam victoriam spondent. Illustria Sforcianorum Principium facinora, celebres victorias, parta toties ex hostibus trophyæ, non solum Latium, sed vniuersus orbis & prædicat, & admiratur. Peculiarie illis & hæreditarium est, sese acerrimos & assiduos Apostolicæ Sedis defensores, & indefessos propugnatores præstare. Excipe Sanctissime Pater & toto animo ac tota charitate complectere hos inclytissimos Principes, Sanctitati tuæ obsequantissimos: quos semper non minùs re & opere, quam verbis & oratione promptos, paratos, expeditosque inuenies: nec minùs memores, quam gratos, omnia æuo experieris.

A D A L E X A N D R V M VI.

*Pont. Max. Gentilis Episcopi Aretri,
Florentiorum nomine.*

VEnimus, Beatissime Pater, acceptu-
ri primūm in Pontificem, quem-
cunque sacer iste Senatus dedisset: mox
Sanctitati tuæ, quam dedit, solitam obe-
dientiam promissuri: alterum debitæ,
alterum deuotæ Florentini populi erga

Romanam Sedem obseruantiae. Ex quo
enim Gerardus Florentinus, & quidem
Episcopus, Nicolaus scilicet secundus,
ius eligendi Pontificis ad Cardinales re-
duxit: obligauit nos reliquos Christia-
nos eum in pastorem accipere, quem
Patres ipsi sua creatione dedissent. Parui-
mus haec tenus religiosissime tam sancte
constitutioni: à nullaque vñquam huius
Apostolici collegij electione ciuitas Flo-
rentina deflexit. Hanc verò, quam mo-
dò fecistis, Reuerendiss. Patres, tam li-
benter accipimus, vt & gratias agamus
Reuerendiss. Dominationibus vestris, &
omnem illis Domini retributionem sup-
plicemus. Cupiebamus enim vel ultimū
vestri ordinis: dedistis primarium. Nole-
bamus aliquem, qui sal ab aliis esset em-
pturus: dedistis eum, qui possit illud ven-
dere & sapiētibus. Cupiebamus Pontifi-
cem, qui compati posset infirmitatibus Hebr. 4.
nostris: dedistis eum, qui clementia bo-
nus Christi vicarius, qui liberalitate ma-
gnus nobis Alexander sit futurus. Nole-
bamus gubernatorem, qui aut fluctuan-
te nauicula dubitaret, aut dormiret tran-
quilla: dedistis eum, qui & in fluctibus
marin. vñam ad clauum, altejam ad re-
mittit teneat, & in portu sua sit semper

i. Reg. 2. retia refecturus: declarasti denique omnibus, quām Domini sint Cardines terræ, qui posuit super eos orbem: *verę columnæ aureæ super bases argenteas, & fundamenta æterna supra solidam petram, qui oblii omnis vestri priuati cedificij, communi Christianorum Ecclesiarum subuenistis. Licet enim è tam sancto collegio nihil non sanctum eligi poterat: siue tamen quod in eo vota omnium vestrum cernimus, siue quod illum in omnibus vobis arbitramur: utiliorem dari nobis Pontificē his temporibus potuisse non credimus. Non alia valebat esse rerum experientia, non minor animi magnitudo. talem decebat moderatorē esse eum, qui soli Deo esset suæ villicationis rationem redditurus. Empta profectō non fuit in templo columba, quæ tam sancte vos inspirauit: sed volitans, orantibus vobis, venit ex alto. spiritus enim

*Luc. 16.**Sapient. 1.**Ioan. 3.**Ioan. 14.*

sanctus disciplinæ *effudit fructum: &, quod nostris manibus fabricatum in Dei templo quandoque putamus, illius strutura est, qui spirat ubi vult, qui per nolentes etiam operatur ministros: qui non esset is, qui datus est patribus vestris, ut maneat vobiscum in æternum, si concluvi vestro in tanta electione defuisset. Pro tam

cam vera igitur Spiritus Dei Canonica
ac cælesti electione, Reuerendissimi Pa-
tres, filioli illi vestri, qui nos miserunt, si
referre non possunt, supra vires se tamen
debere fatentur, & sanctum hoc opus ve-
strum, quantum in eis est, extollunt, ve-
nerantur, adorant.

Ad te verò conuersi, Beatissime Pater,
hæsitamus, an communem illam assump-
tionis gratulationem imitemur. noui-
mus enim Sanctitatem tuam hoc oneris,
ad communem utilitatem, non priuatam
laudem, suscepisse. Adeò præterea vere-
mur, ne hæc plenitudo potestatis, cura-
rum plenitudo sit: ut condolendum po-
tius quieti Sanctitatis tuæ, quam pot-
esti gratulandum quandoque putemus.
Vincit tamen priuatam solicitudinē pu-
blica ratio, nec sinit nos non lætos vide-
re thronum Christianæ gloriæ plenum
maiestate sua. Ingenium illud ad omnia
summa natum, illa mentis & in gerendis
rebus felicitas, peculiares affectus no-
stros non recipiunt. Vox enim in terra *Cant. 2.*
nostra audita est: Exultate & lætamini in *Ioel. 2.*
Domino Deo vestro, quia dedit vobis
doctorem iustitię. Sanctitati quoque tuę
qui dixit, Tu pasces populum meum, & *2. Reg. 5.*
tu eris princeps super eum: is est, qui dat *1. Cor. 10.*

AD ALEX. VI. PONT. MAX.

- Psal. 68.* etiam cum tentatione prouentum. Venisti enim in altitudinem maris: non dif-
- Matt. 14.* fitemur. at super illud Petrus præcessor olim tuus siccis pedibus, cùm iam amplius non dubitasset, ambulauit. Ingressus es fluctuantē nauiculam, non negamus, sed quæ mergi nō possit, & cui præsist, qui imperat ventis & mari. Fidem in fidelibus plenam in custodiam suscepisti: pro illa orauit Saluator noster, ut non deficeret. Mortales artus immortali sarcinæ submisisti: at huic labori ministri sunt cæli, & corona aurea super mitram eius. Fuisti denique haec tenus homo diuinus,
- Philip. 2.* eris posthac Deus humanus. Tenes enim
- I. Tim. 6.* vicem in terris eius, cui flebitur omne
- Apoc. 17.* genu eius, qui est Rex regum & Domini-
- & 19.* nus dominantium: qui auferit spiritum
- Psal. 75.* Principum, & ministros suos facit ignem
- & 103.* ventem. Habes sedem, de qua Dominus:
- Hebr. 1.* Locus solij mei & locus vestigiorum pedum meorum, ubi habito in æternum.
- Eze. 43.* De qua rursus: Nonne hæc, quæ humilem exaltauit & sublimem humiliavit? cuius, inquam, proprium est, ut tunc vincat, cùm laeditur: tunc secura sit, cùm superata videtur. Locus certè, in quo sanctas, Beatissime Pater, terra sancta est: locus Petri Principis Apostolorum,
- Exod. 3.*

vbi steterunt pedes eius, Locus illius quē
constituit Dominus Principem omnis *Psal. 131.*
possessionis eius. Stat inconcussum pri- & 104.
uilegium tuum tibi. Tu solus ha: mo pif- *Luc. 5.*
cari, tu in altum potes retia laxare, tu hæ-
res Apostolorum, tu viua lex, tu specula;
tu es cui claves traditæ, cui oues creditæ *Matt. 16.*
sunt. Non potes non trahere plenum *Ioan. 21.*
magnis piscibus rete, cùm Dominus sit, *Luc. 5.*
qui in altum mittere iubeat. Non potes
non aperire cælos aliis, qui ih̄s tibi tam
nolentes aperisti. Non potes non di-
uinè diuinam sedem tenere, qui terre-
num nihil in illam contulisti. Exultat
igitur meritò vbique & gloriatur in Do-
mino omnis Ecclesia sanctorum, quia
fuscitauit illi Dominus pastorem, qui
gregem suum pascat in herbis videnti- *Eze. 34-*
bus super montes Israel: cuius virgo cor-
ruerat, & non erat qui subleuaret eam. *Amos 5-*
In tempore opportuno aperuit manu-
suam, parauit sanctum suum in oculis
omnium gentium, in medio necessitatis
nostræ recordatus est misericordiæ suæ. *Isaie 52-*
Concipe modò tu, Beatissime Pater, for-
titudinem ad saluandas gentes: concipe,
supplicamus, per eas æternitates, ad quas
fulgebunt tanquam stellæ firmamenti, *Dan. 12-*
qui erudiunt alios. Timeat omnis po-

AD ALEX. VI PONT. MAX.

pulus sacerdotem Domini, audiens sapientiam Dei esse in illo: & sciant gentes
4. Reg. 5. prophetam esse in Israel. Erue à fratre
Psal. 21. & de manu canis vnicam Domini. Dona,
Ioan. 10. siquid laboris isti Atlatis humeri subituri
sunt, ouibus illis, pro quibus primus pa-
stor bonus animam suam ponere non
dubitauit. Aut enim sui ac tot Martyrum
sanguinis obliuiscetur Dominus: aut ec-
clesiam, pro qua crucifixus est, tecum su-
stinebit. Vobis est, vnum, Beatissime Pa-
ter, quod ab humeris Sanctitatis tuæ ex-
cutere non possum: hoc illud vnum est,
quod nihil ignorantia, nihil impoten-
tia, nihil fortunæ condonabitur. Quic-
quid erit ouibus tuis, à sola voluntate
Sanctitatis tuæ reputabitur. Quam ta-
men bonam & secundum gloriam Pon-
tificatus sui speramus non minùs, quam
optamus. Quid enim illi nunc superest
aliud ad summum humanæ conditionis
eueræ, nisi ut cælo viuat, ac nomen Ro-
dorici Alexandri diuinis operibus faciat
immortale? Sed hæc omnes tangūt, Bea-
tissime Pater: hæc vniuersis fidelibus læ-
titia communis est ratio. Nos vero, quan-
tulacunque pars simus Christiani gregis,
qui ex oleis facti oleastri, eramus (non
diu est) tanquam ones errates, quomodo

nunc conuersi ad Pastorem & Episco- 1. Pet. 2.
pum animarum nostrarum , possumus
non lætari? Quomodo præuenti benedi-
ctionibus dulcedinis , hanc mutationem Psal. 20.
dexteræ excelsi sine gaudio possumus in- & 76.
tueri? Spectamus nunc in matris nostræ
sinu patriæ nostræ delicias. Videmus pri-
mariaæ familiae hæreditatis nostræ funi- Psal. 112.
culū sedere tandem cum Principibus po-
puli sui, siliquæ iam nobis omnes in sagi-
natum versæ sunt : nihil non pristinum ,
nihil non maternum experimur. Callisti
sanctissimi auunculi ac præcessoris tui, ea
ad Cosmum Medicem primum patriæ
nostræ patrem , vox fuit : Ostensurum
illi se esse Vicarium Christi, cui tot Eccle-
sias fabricauit: nec passurum , illum aut
populum eius , sedi Apostolicæ charos
non esse , quos nouerit sapientia & diui-
tiis Domino suo Christo fore charissi- Psal. 130.
mos. Cogitat modo Sanctitas tua, an a-
blactatus super matrem suam, lætitiae la- Psal. 29.
chrymas queat continere. Consolatus Tobie. 13
est certè Dominus populum suum Flo- Cant. 4.
rentinum : conscidit saccum eius, lætitia Isai. 5.
circundedit : per omnes vicos nostros
Alleluia cantatur. Hortus conclusus am-
plius non dissipabitur: vinea Domini Sa-
baoth spinas vltrâ non feret: ager Domi-

A D A L E X . V I . P O N T . M A X .

- nicus non syluescer in posterum. Ponet
Isaie 51. desertum eius Dominus quasi delicias,
solitudinem eius quasi hortum irriguū:
gaudium & lātitia inuenietur in eo Hę
sunt gratulationes nostrę, Beatissime Pa-
Pſul. 15. ter: propter hoc lātatum est cor nostrū,
& exultauit lingua nostra. In medio e-
nīm Italiæ positi, iuncti non minūs fini-
bus quām animis rebus Ecclesiat, nō pos-
sumus fortunam eius non sentire: non
** cum ea,* possumus non angi ** secum, non lātari.*
- non possumus non* Pars non parua Romanæ curiæ, quomo-
dò columbam Domini gementem, quo-
modò Petrum de fluctibus tendentem
brachia, sine dolore spectare possemus?
Cantantem pariter alteram, exultantem
alterum, vt nunc, ex nouo pastore, quo-
modò sine gaudio intueri? Tā multa est
certè affinitas togæ cum tunica, q̄ nulla
cassidi cum tiara. & mirantur quidem, q̄
primi voluimus obedientiam profiteri?
Nunquā suimus secundi, Beatissime Pa-
ter, in his, quæ ad huius tuæ sanctæ Sedis
Mat. 20. reuarentiam pertinent, sed primi omniū
semper, qui in vineam Domini veneri-
mus. Utinām modò parem saltē cum
vltimis mercedem recepissimus. Illi ra-
mē sumus, qui à Lino cœpimus superedi-
Eph. 4. ficii supra fundamentū Apostolorū, &

ptimi huius tuæ sanctæ Sedis esse dome-
stici. Siquidem Christus è cælo , Petrus è
Galilæa, Linus è Tuscia nostra originem
ducens , primus Italorum omnium, pri-
mus earum nationum , quæ nunc Chri-
stianæ sunt, hanc tuam Sedem guberna-
uit , vbi tu nunc sedes , Beatissime Pater
& ipse primus post Petrum sedit. Illi ,
inquam , sumus , qui sanguinem no-
strum contra Henricum tertium, contra
Corradinos, contra Manfredos pro Ec-
clesia fudimus. Illi sumus, qui, non dicam
Eugenium i i i i . eiectum Roma , sed
Petrum ipsum Apostolum, ex Antiochia
in Italiam venientem , primi excepimus,
fouimus, nutriuimus , non crucifiximus.
ad Arni ripā, Beatissime Pater, nō Tyberis,
nō * Hiberi, non Padi, Petrus apostolorū
princeps primum altare Christianorum
extruxit , Clemens , Isidoro teste con-
secrauit. Plura non referemus , ne vi-
deamur venisse huc (vt multi) expli-
catum merita nostra in Ecclesiam. hæc
tamen pauca tetigimus, vt videat Sæcitas
tua, quā merito gratulemur , quā innata
nobis sit huius tuæ sanctæ Sedis reuerē-
tia, quā trita pedibus nostris via illi⁹ in ob-
sequiis eius. Tuos igitur religione, tuos
iure, tuos cōsuetudine, tuos fide, tuos vo-

*Iber.

A D ALEX. VI. P O N T . M A X .

luntate suscipe, Beatissime Pater, Floren-
tinorum, & ea manu, quo ipsi te genu, in pa-
storem accipiunt, animas & corpora San-
ctitati tuae commendant: quicquid ha-
bent, ante scabellum pedum tuorum ex-
ponunt. Utinam modo videre potuisset
Sanctitas tua, aut quibus haec animis
Patiens illi nobis mandata dederunt, aut
quibus vocibus populus ille frequens nos
ad te venientes sequebatur: iudicaret San-
ctitas tua, non dubitamus, iudicaret nos
elingues fuisse in exprimenda populi il-
lius spe, deuotione, laetitia. Nos te indu-
bitatum Christi vicarium, verum Petri
successorem, ac Romanum Pontificem
confitemur. Tibi Christianorum Prin-
cipi ac vniuersali Domino Spirituali, o-
bedientiam pollicemur. vicem quam ge-
ris in terris, pro diuina salutamus, vene-
ramur, adoramus.

A D A L E X A N D R V M
VI. Pont. Max. Angels Politiani,
pro Senensium oratoribus.

E T si Christiana omnis Resp. electio-
ne Romani Pontificis, quemcunque
cum tandem esse contigerit, gaudere sem-
per ure ac laetari debet, quoniam sin pa-

Itore ḡtex Domini periclitatur , tamen
 h. c tempus est, Beatissime Pater , in quo
 pi ſecto redundantem l̄etitiam suam
 cohibere homines nequeant, quod is tu
 nobis Pontifex Maximus contigisti , cu-
 ius & prudentiam, & virtutem diu Roma
 Resp. Ecclesiāque maximis arduisque in
 rebus experta , admiratāque ſemper eſt.
 Verūm Senensi ciuitati, hoc eſt, Reip. no-
 stræ, ad communem hanc omnium Chri-
 ftianorum, propriæ quoque & peculiares
 accedunt l̄etitiæ cauſæ, ſic, ut penè à sedi-
 bus commouere ſe ipſa , & ſua quadam
 voce gratulatum venire ad te , tuisque ſe
 aduoluere sanctissimis pedibus velle ac
 gestire videatur. Sed quoniam hoc facere
 eam natura nō ſinit, nos ad te ciues ſuos,
 Beatissime Pater , publicæ gratulationis
 oratores misit, qui ſcilicet in hoc celeber
 rimo gratiſſimōq; nobis munere vicem
 totius ciuitatis impleremus.

Gratulamur igitur tibi, Alexáder Sexte,
 Romane Pontifex, quod ad rerum huma-
 natum fastigium subiectus, immo addi-
 uinitatem ipsam planè ſublatus , omnia
 præter Deum, minora inferioraque te vi-
 deas, ſic, ut Reges etiam ipſi & principes
 adorare ſubmiſſi veſtigia tua , & pulue-
 rem pedum tuorum lingere non modo

non dedignentur, sed loco etiam preclari
muneris concupiscant. Gratulamur &
Christiano gregi, cui tu videlicet iusta-
tor diuina prouidentia datus es, ut il-
lum facilè tutum securumque præstitu-
rus, & à furum insidiis, & à luporum
incursibus videare. Gratulamur quoque
nobis ipsis, hoc est, Senensi ciuitati, pri-
uatis quibusdam gratulandi causis, quas
proximè suo loco commodius attinge-
mus. Post hoc autem obedientiam tibi
humilem, ac deuotum obsequium vero
Christi in terris vicario, quanta maximè
possim⁹ veneratione exhibeim⁹: paratōs-
que semper fore pollicemur usque, etiā
vitam ipsam & sanguinem, ubi opus sit,
pro incolumente & dignitate Sanctitatis
tux, Romanæque Ecclesiæ profundere.
— tum iidem & sentimus, & clarè profi-
teinur, hoc obedientiæ officium non ad
gratiam ullam, sed ex debito, tibi esse of-
ferendum sic, ut à quoquam mortalium
sine summo scelere, sine grauissimo peri-
culo, prætermitti neque possit, neque de-
beat. Nam si rerum natura ordine quo-
dam miro, & pulcherrima varietate di-
stincta est sic, ut à summo ad imum per
medios quosdā gradus, diuinitatis ima-
go resulgeat: quanto hic ordo magis, atq;

itas nixa inter se, apta & con-
grediens, in Ecclesia ipsa conspicere atque
cuius uere debet, quæ proorsus naturâ trans-
uolat, omnique impetu conaturque suo
tendit ad gratiam? An verò triumphans
illa in cælis Ecclesia, ordine mixto ful-
gebit Angelorum, quorū alij aliis præfe-
cti subiectiue sint: hæc vero militans Ec-
clesia, ad illius exemplar in terris institu-
ta, incondita erit, & carebit ordine? Et
quo pacto igitur terribilis erit, ut castro-
rum acies ordinata? aut quomodò om-
nino acies, nisi in ea ad vnum quasi Im-
peratorem diuersi quidam ordines, aliis
alij gradatim vel parentes, vel imperatores
redigantur? Siquidem unitatis ipsius, que
maxime in Ecclesia queritur, congruen-
tior causa est, unus quam multi. Quocir-
ca ille etiam rerum naturæ sagacissimus
interpres Aristoteles, ubi diutius optima
præstantissimamque regendæ ac gubernan-
tiae universitatis rationem querierat,
sic Homericis tandem verbis exclamauit
Rex unicus esto. Rex autem & Princeps
noster haud dubie Christus est: cuius in
terris locum vertex Apostolorū Simon
obtinuit, etiam Petrus ob id appellatus
super eum dñs, quasi super petram, Ec-
clesiā suā fuerat edificatur. Huic & claves Matt. 16.

Cant. 6.

A. p.

AD ALEX. VI. PONT. MAX.

- cælestis terrenique regni, & po
Christus illam immensam tradidit,
Ioan. 21. quod ligaret in terris aut solueret, li
solutumque etiam foret in cælo. Hic est,
cui cælum assensurus mandauit, ut oues
pasceret suas: quo verbo vicarium succes
sorémque eum sibi & instituit & conse
crauit. Hic est etiam, quem venite ad se
Matt. 14 super mare ipsum, relicta nauicula, iussit:
quia non nauem, hoc est Ecclesiam vñā
sicuti alij suam quisque, sed nare hoc est
seculum ipsum, suscipere gubeinādum.
Ioan. 21. Hic est etiam, cui dixit vñ, vt se sequere
Aet. 10. tur. Hic idem vñus linteum illud ē cælo
demissum vidit, quadrupedibus omnigen
nis, serpentibus, volatilibusq; refertum,
ac surgere, occidere, & manducare inde
iussus est: vnde etiam merito de illo ma
ter decantat Ecclesia: Tu es pastor om
nium, Princeps Apostolorum: tibi tradi
dit Deus omnia regna mundi. Ut igitur
hæc omnia in pauca conferantur, & or
dinem habere militans Ecclesia debuit,
& is ordo ad vnum quasi caput fuerat re
ferendus, & totius Ecclesiæ caput ac fun
Matt. 28 damentū Petrus est Apostolus. Sed quā
do Ecclesiā suam Christus ita instituit, vt
non protinus euansceret, sed ad con
summationem seculi usque perduraret:

bius um non est, quin potestas illa
ta ea in ipsius quoque Petri successionē
quae ē posteritatem descenderet. opor-
tuit enim ut Paulus inquit, tantiū hanc *i. Cor. 15.*
durare potestatem, quandiu Ecclesia ip-
sa ædificatione indigeret. ædificatione
autem ad finem usque seculi indigeret, in
quo electorum numerus cōplebitur. Iure
igitur pro patribus tuis nati sunt tibi fi-
lii, canimus in Ecclesia: constitues eos
Principes super omnem terram. Neque
enim fas erat, ut ordo ille Apostolicus, à
sapientissimo *IESV C H R I S T O* institu-
tus, in sui statim primordio deficeret.
Sed quis, rogo, verus Petri successor? an
alius quam Romanus Pontifex? non e-
nīm Episcopi sedes est, in qua primò, sed
in qua postremò sederit. Petrus autem,
Hierosolymis Antiochiāque relictis, Ro-
mam, iubente Domino, Romam, hoc est
in locum pascuæ suæ properabat, ibi ad
extremum usque vitæ spiritum pastoris
functurus officio. Quod si Petrus loco
Domini semper, si Romanus Pontifex
Petri successor, & Christi Vicarius in ter-
ris est: profecto iure diuino caput omnes
tibi, Sancte Pater, & genua inclinamus,
omnesque tibi tanquam ipsi Domino
I E S V C H R I S T O obtemperamus, tan-

Psal. 44.

AD ALEXAN. VI. PONT. MAX
tāmque tuam, Beatissime Pater es,
testatē fatemur, ut iudicia quoque
firma immobiliaque permaneant, si
Deus ipse per te iudicet. Nec autem po-
testas ista conferri homini ab homine
tanta potuit: sed ille solus contulit, qui
Romanam Ecclesiam solus fundauit, &
supra petram fidei mox crescentis erexit
quique beato Petro, æternæ vitæ clau-
gero, terreni simul & cœlestis imperij
iura commisit. Quapropter Apostolicæ
Sedis iura privilegiaque sic alte radices,
atque ita in solidum egerunt, ut transser-
ri commouerique non possint. Trahere
fortasse tentabit quispiam, sed eas non
viribus ullis rumpere, nec duro poterit
conuellere ferro. Si autem in veteri lege
tantus Pontifici honos diuino Imperio
habebatur, ut, qui iusti illius detrectaret
extremo supplicio afficeretur: quid no-
bis faciendum Christianis, nomen illius
gerentibus, est? qui sic Vicariis suis lo-
catus est: Quivos audit, me audit: quivos
spernit, me spernit. Læsa profecto diuine
maiestatis crimē incurrit, quisquis, dum
Christianū se asselerit, Sedi isti Apostolicæ
obedire cōtemnit. Verū sit aliis cōmunis
hæc & publica, nobis autē, hoc est, Senen
si ciuitati, priuatæ quoq; sunt & propriæ.

iu. v. standi officij causæ. Nam &
Re nana semper ita nos Ecclesia prote-
xit, tilli vni libertatem, dignitatem,
incolumitatemque nostram debeamus:
& tuus ille secundum carnem patiuss,
cuius in Pontificatu es successor, sanctæ
immortalisque memorie Callistus, eius
nominis tertius, toto eam sui Pontifica-
tus corpore, atque omnibus Ecclesiæ
Romanæ viribus Ecclesiæ Romanæ vi-
ribus, auxiliante etiam diuinæ virtutis
Principe Francisco Sforzia, ab Iacobi *
Picinini incursu impressioneque defen-
dit. Idemque Æneam Piccolomineum,
nostræ ciuitatis hominem, doctrina &
nobilitate præstantissimum, Præsulem
tunc Senensem, in amplissimum Car-
dinalium collegium cooptauit. qui qui-
dem post eius obitum statim successor
eidem in Pontificatu electus, & Pius verè
nobis, & secundus fuit, quippe qui Rem.
nostrâ perè ab interitu ad vitâ reuocauit,
viribus sumauit, authoritate muniuit, di-
gnitate auxit, opib: honestauit: vt ne plu-
ra quidē aut maiora optare à superis no-
stra ciuitas auderet, quam quot in eam
Pius ille Pontifex, quantaq; contulit. E-
animuelo, si referri cōpia ad suas causas
debent, sicuti certè debent, profecto q

viuimus, quod libertatem nostram . . .
quod dignitate, gloria, diuinitatis auctoritate
nenses, decoratique sumus, nullus ostendit
Deum neque magis, neque prius, quam
patruo illi tuo adorandem nobis memoriam
callisto, acceptum referimur, à quo videlicet
tāq; à fōte quodā perenni, tāta illa in nos
tānque affluens omnium rerum felicitas
redundauerit. Nec verò ingratus, aut im-
memor accepit à Callisto beneficij Pius
fuit, sed expeditionem, quam ille aduer-
sus immanissimum Turcarum tyrannum
susceperebat obitu interpellatam, statim ut
ipse ad Pontificatum adscitus est, ita gna-
uiter continuauit, ut in ipso molimine
apparatuq; rerum vitam efflauerit, nihil
sibi neque ad salutem certius, neque ad
laudem maius existimans, quam si san-
ctissimi illius sapientissimique Pontificis
promotoris prædecessorisque sui vesti-
giis institisset. Ceterum illis forsitan im-
portuna mors tantum illud decus ob id
ipsum inuidit, ut hæc ad te laus integra
ilibata, indefloratāq; descenderet. Nam
& sapientia singularis, cuius tam multa
experimenta tot annis sacri Princeps Se-
natus dedisti, & præstans animi magni-
tudo, qua mortales crederis omnes ante-
tellere, & q̄tas ipsa pariter authoritati re-
tinenda

tinendæ laborib[us]que ferendis , idonea,
& vigor iste tuus oculorum , ac vultus ,
plenaque dignitatis , plena maiestatis
facies , ac totius corporis viuida quæ-
dam vis & solidum robur , tum istud ip-
sum Alexandri nomen , omnibus Orien-
tis populis formidabile , quod tibi cre-
do non frustra , sed diuinitus adoptasti :
magna quædam de te nobis , rara , ardua ,
singularia , incredibilia inaudita polli-
centur . Non enim dubitatur , quin rece-
ptura , retenturaque ius , maiestatēque
suam Romana Ecclesia sit : quin virtuti
& bonis artibus honos , te Pontifice , sit
habendus ; ac viri docti disciplinarū
que omni genere ingeniisque florentes ,
præmia laborū sint vigiliarūque laturi :
quin Principes omnes Christiani arma ,
quibus inter se nunc impiè sauiunt , con-
tra Mahumeticam potius rabiem , impul-
si authoritatēque tua , conuersuri sint .
Tibi enim , tibi laus hæc verè Alexandro
debetur , non magno , sed maximo : non
Regi , sed Pontifici : tunc autem verè ,
tunc Pastori , cùm belluas illas teterri-
mas , tot annos Christianorum , hoc est ,
tui gregis cruoie & cædibus pastas , totiq;
quotidie Italiæ , atque adeò Sedi isti tuæ
sanctissimæ rabidis fauibus inhiantes ,

A D A L E X . V I . P O N T . M A X .

baculo isto diuinæ potestatis repelles, abiges, contundes. Quod ut fortiter aggredi constanjerque non dubites, en ipsa tua te patria pulcherrima illa Hispania nunc maximè adhortatur: quæ quasi rebus tuis præludens, Regem Reginamque suos diuinis honoribus efferendos, alacri studio in bellum secuta maximis quidem laboribus & periculis, sed maiore profecto laude gloriāque barbariem illā truculentam & fœdam, nostris toties cladibus triumphantem, Europetandem finibus exturbauit. Sed quid ego hæc apud te summe Pontifex? quasi verò aut meæ partes sint tui adhortandi, ac nō potius adorādi: aut tu stimulis indigas vallis incitandūsque cuiquam sis, qui tua sponte nihil unquam nisi arduum, nisi excelsum, nisi singulare, vel cogitas vel moliris.

Quare fine dicendi faciam, si prius Réponstram deditissimam deuotissimamque tibi, Sancte Pater, cunctis animi & cordis viribus suppliciter cōmēdauero: quæ non minus Alexandro Sexto Pontifice Maximo nunc exultat, quam olim Alejandro tertio ciue suo, Romano item Pontifice, exultauit, illo, qui Friderici Imperatoris veniam petentis, ceruicem pede calcauit: Nā neque dubitamus, quin tun-

semper sub vmbra alarum tuarum Senes
ses futuri simus, sicuti sub aliorum Pon-
tificum præsidio fuimus haçtenus: & be-
neficia, commodaque , nec pauciora abs-
te, nec minora prolsus expectamus , quā
olim à patruo illo tuo Sanctissimo Pon-
tifice acceperimus. Reliqui est, ut Deum
optimum maximūmque precemur, ut fe-
lix faustūmque tibi sic semper, quidquid
agas, quicquid cogites: vtq; in ista subli-
mi cathedra sedens atq; imperās , annos
Petri procul excedas , quo videlicet oves
tuæ vocem agnoscentes tuā cutæ, vndiq;
sub tanto pastore, & saturæ diutina secu-
ritate perfruantur.

*AD ALEXANDRVM
VI. Pont. Max. Nicolai Tygrini, pro
Lucensib[us].*

VEror, Beatissime Pater, ne , dum ci-
uitatis nostræ mandata exequimur,
parum debitè Sanctitati tuæ, & huius au-
gustissimi loci amplitudini , & Lucensis
populi desiderio satisfaciamus : qui vni-
uersus sine sexus, ætatis , ordinisque dis-
crimine , ad deosculandos Beatitudinis
tuæ pedes , ad signa veræ obedientiæ
gratulationisque præstanta , si fieri
posset, accessisset. Dabis , ut es in omnes

humanus, pro tua Beatitudine, Pont. Maxime, veniam: & animum Lucensium, si non potentiam magnum, fide obseruantia que nemini sedentem, non verba, pensabis. Existimet Sanctitas tua, Lucam ipsa nūc loqui, sed magis ornate: existimet Lucensem populum, ipsam, quam eius nomine præstamus, obedientiam, sed efficacius promptiusque: præstare quam semper incorruptam, perfectam, inuolatamque seruauit, seruaturiusque est, ex quo Beatus ille Paulinus, præsul & martyr, ab Apostolorum Principe missus, primam Hetruriæ urbem Lucam, ad veram Christi fidem ab idolorum cultu reuocauit, eaque iecit in istam sanctissimam Sedem deuotionis constantiæque fundamenta, ut nec tempore, quod omnia consumit, nec vi vlla vnquam dirui, aut labefactari potuerint, possintve. Quantum vniuerso populo Christiano lætandum sit, quam maximæ Deo immortali gratiæ agendæ, qui talem ac tantum Pastorem gregi suo præficere dignatus sit, nemo est qui nesciat. Quid innumerabiles virtutes tuæ cūcto orbi note? Quid maxima doctrina cum longa teru experientia coniuncta? quid religio à tenebris annis imbuta, ad hanc usq; perfectissi-

mam etatem continuata? quid naturalis bonitas & liberalitas polliceri aliud debent aut possunt, quam cum supremæ dignitatis cumulo ea omnia suprema , cumulataque in religionis Christianæ capite futura ? Quid istud Alexandri diuinatus impositum nomen , & animi tui magnitudini conueniens, nonne victoriam aduersus omnes catholicæ fidei hostes promittere videtur? Nam quanto superat Alexander Maximus magnum , quantoque maius est, Romanorum esse Principem, quam Macedonum: & quanto excellenter est, Dei omnipotentis Vicarium, quam hominum Regem esse: quantoque dignior est Pontificalis à Deo potestas quacunque terrena dignitate: tanto magis spectandū, immo credendū, Christianorū Imperium , Religionēmque ipsam non solum firmam solidāmve futuram, sed omnes Orientis populos , sub Alexandri Maximi Pontificis ductu atque auspicio ad Sacratissimā, Sanctissimāmque fidem nostram redituros . Quid iste tuus diuinus & maiestate plenus adspectus? quid vultus & facies venerabilis? nonne omnes , qui intuentur , ad quæque maxima capessenda incitare videtur? Si enim C. Iuliū Cæfarem Hispanię quæstorem, vn-

dè tibi origo est, Beatissime Pater, sola Alexandri Magni vel statua, vel inanis pictura apud Gades conspecta, ad eius magnifica gesta imitanda commouere potuit: quid, non effectam, sed veram, viuāmque Alexandri Maximi effigiem, effecturam credimus? Iamiam, audito solo nomine, totius Italie, Hispaniarum, Germaniae, Galliae, Britanniae, Pannoniæque Principes & populi commouentur, incitantur, inflammantur, omnes sese præparant, ut debita reverentia signa Christianorum patri, & Principi augustissimo exhibeant. Alexandri nomen quām Christo Deo nostro gratum semper fuerit, vel hoc vnicō argumento comprobasse satis sit, quod nec Tiberium de cultu eius cogitantem, nec Traianum Christianis placidum, & magnæ virtutis vicem Adrianum, qui ei quoque templo construxit: sed solum Alexandrum Mammeæ filium, primum à clatorū Romanorum Imperatorum, à quo inter Deos refertetur, & honore diuino coleretur, elegit. Quid non perfectum spectare possumus sub tuo Imperio, Beatissime Pater, cùm ita omnia conueniant? Senatus numerus, qui Alexandri nomini additur, & in musicis, & Arithmeticis, &

sacris literis perfectionem tenet: & , ut Pla-
tonis in Timæo sententiam prætermittā,
diuīque Gregorij in aureo Moralium li-
bro verbis utar . Senarius numerus idcir-
co perfectus est , quia primus in numeris
completur suis partibus , id est , sexta sui
parte , tertia , & dimidia , quæ sunt vnum ,
duo , tria : quæ in summam ducta , sunt sex .
nec ante senarium numerum alias repe-
ritur , qui suis partibus dum diuiditur , to-
ta eius summa compleatur . Senarius
quippe numerus in scriptura sacra perfe-
ctus est : quia in mundi origine Dominus
quæ primo die cœpit , sexto opera imple-
uit . Optimi ac supremi Dei voluntas , à
quo cuncta procedunt , Eligentium di-
gnitas & excellentia , totius amplissimi
ordinis consensus , Electi : merita , nomen ,
numerus , ita concordat , tam dulcem sua-
uemque sonum mentibus omnium red-
dunt , ut harmoniam , ex qua mundus ipse
constare dicitur , in ipsius mundi à Deo
constituto Vicario tam optimam perficiant ,
quod nihil dissonū , nihil incōcinnū , nihil discrepās inueniri possit . Quātū
gaudij , lætitiae , spei q; deuotissimi tui Lucē
ses ex vniuersali bono percipiāt , quisque
facile cogitare potest : sed esteis peculiare
qdā ex obligatione pcedēsvinculū , quo

ita alligantur, ita adstringuntur, ut ne
dissolutum quidem non sit, sed ne dissolu-
ui possit, haud cupiant: tam dulce & sua-
ue est. Quo se, vt proprios animi affectus
exprimere nequeamus. Tantus est enim
beneficiorum cumulus à Pontificibus
maximis in Licenses profectus, vt nec e-
numerari, nec referri possit. Plena est ci-
uitas nostra priuilegiis amplissimis, cùm
in Episcopum, Canonicos, Abbates,
Priores, Ecclesiasticosque omnes: tum
in ipsas seculares magistratus, ciuita-
tē inque vniuersam: pleni libri Decreta-
lium Licensibus. Quòd libertatem reti-
nemus, quod centum vigintitribus annis
nulli extero seruimus, beneficio Sedis A-
postolicæ factum quis ignorat? Recēs est
Urbani v. Lemouicensis liberalitas, inau-
dita Pont. Max. magnificentia, qui mise-
ratus urbem Ecclesiæ deuotissimam ser-
uire, accito Catolo 1111. ex Germania,
erogatis quinquaginta millibus aureo-
rum, nos a durissima & immanissima ser-
uitute eripuit, quod Urbanus vi. paulo-
post confirmans, vt ad libertatis quoque
& iusticiæ, sine qua libertas staret non
potest, insignia adderet, dū Genua Romā
peteret, nocte natalis Domini diuinis
peractis, supremum ciuitatis nostræ ma-

gistratum ense & pileo , gemmis, auró-
que ornato , donauit : quæ hodie ad A-
postolicæ Sedis reuerentiam , publicè
deferuntur. Callisti i. r. Lucij i i i. Ḡe-
gorij ix. Benedicti xii. Nicolai v. Pij
ii.. reliquorūmque ferè omnium Pon-
tificum beneficia innumerabilia omitta-
mus: ad Alexandros festinat oratio. Bre-
ui perstringam, quām benignum , quām
munificum, quām liberale Alexandri no-
men in Pontificibus Lucensibus fuerit.
Primus ille Romanus , qui cum Pontifi-
catu martyrij quoque coronam meruit ,
corpus suum in nostram ciuitatem de-
ferri dignatus est. vbi in templo marmo-
reo, altero etiam prius eius in honore cō-
structo, Canonicorum collegio & prio-
re ornato, sepultus honoratur & colitur:
singulisque annis v. Nonas Maias maxi-
mo populorum concursu martyrium e-
ius, quod cum Euentio & Theodoro sub
Adriano passus est, religiose piéque cele-
bratur, multisque & maximis miraculis
quotidie eius sanctitas refulget. Alexātri
ii. Mediolanensis, Episcopique Lucensis
immēsa in filios suos beneficia tanquam
notiora prætermittam: Matildisque no-
bilissimæ fœminæ , in Apostolicam Sedē
deuotionē, præsidiisque à Lucensibus cō-

AD ALEX. VI. PONT. MAX.

tra Cadulum missa tacebo. Illud dunt
xat amoris signum reseram, quod existes
in Pontificis Maximi dignitate, nunquam
designatus est se Sacro sanctæ Romanae
Ecclesiæ Præsulem, & Lucensem Episco-
pum appellare: magnū quidem dilectio-
nis in patriam nostram monumentum.
ad Alexandrum III. venio, quem patria
Sena à natura nobis amicissima cum satis
conciliaret, deuotionis tamen nostræ in
Ecclesiâ Ro. conscius, post multa veri a-
moris signa, Alderigū Alucingū nobilem
Lucensem, Cardinalem creavit, quem si-
bi successorem in Pontificatu ficeret: Lu-
cius III. appellatus est. Quarti Alexandri
tempore quanta fuerit Lucensium fides
bella illa pro Apostolicæ sedis defensio-
ne contra Manfredum Regem suscepta
satis declarare possunt: In quovno prælio
apud Arbiā facto, quinque millia Lucen-
sium desiderata sunt: & cum post cladē
illam, immo stragem cæteræ Hennuriæ
ciuitates Pôtificis partes deseruissent, so-
la Luca in fide permansit, omnesq; Ec-
clesiæ fautores à propriis sedibus ciectos
recepit & tutata est: obsidionem durissi-
mam, famem, incendia, rapinas, cædēsq;
constantissimè pertulit. De Quarto Ale-
jandro, viro quidē & doctissimo & san-

Etissimo, cùm antea morte p̄ræuētus fuerit, quām qualis futurus eset, mundo ostendere potuerit, pauca referri possunt: Pisis tamen Pistoriū, & deinde Bononiā petituius, per agrum nostrum iter fecit, Lucēsibus satis in illo rerū turbine fidēs: ubi benigne habitus, & vt Pontificem decebat, cum veneratione acceptus, optimè nobis affectus discellit.

Hæc attiḡ: sic iuuat, Beatissime Pater, non quo te Alexandriū exempla in Lucenses moueant, qui satis abundè domestica virtute, propria liberalitate, & animi magnitudine suffultus es: sed vt intelligeres, quantum post Pontificalem dignitatem, post naturalem bonitatem tuam, in isto etiam nomine, pro suæ libertatis conseruandæ & ciuitatis amplificatione desiderio, fidei speique reponant. Tu tos enim se futuros tuo sub iustissimo imperio confidunt. Sanctitas tua deuotissimos Lucenses suos, quorum omnium seruitutem, deuotionem, animosque ante eius pedes conspectumque offerimus, in eam protectionem recipiat, in quam omnes, quibus diuinitus datum est in ista Sanctissima sede sedere, recipere dignati sunt. ita rogamus, ita precamur, ita toto mentis annixu petimus.

A D F R I D E R I C V M I M P E R .

summus ille misericordiarum Pater, vt te
verum I E S U C H R I S T I Vicariū cre-
dimus, veneramur & colimus, id tibi Bea-
tissime Pater, dum vita supererit, quam
quidem longissimam optamus, tribuat,
quod optimo Dominici gregis pastori
iustum, conueniens, piū sit: & * celi rese-
ret limina post obitum, ita oramus.
** vt ei cali*

A D F R I D E R I C V M I M-
peratorem, & Maximilianum Regem
Romanorū, Hermolai Barbari.

P O S T Q V A M literę tuę, Sacer Impe-
rator, iucundissimum Reip. nostrę
nuncium attulere, Maximilianum Celsi-
tudinis tuę filium, Principem celeberrimi-
mum & fortissimum, admirabili popu-
lorum & Optimatum consensu, dele-
ctum & salutatum esse Regem Roma-
norum: senatus & vniuersa ciuitas no-
stra, non contenta id per epistolam fe-
cisse, congratulatum vtrique nos misit:
& in mandatis adiecit, vt magnitudinem
gaudij sui, quod pro tanta re meritā cō-
cepisset, non duobus modò vobis, Prin-
cipes inuictissimi, sed Galliæ, sed Germa-
nię, sed omnibus gentibus, omnibus na-
tionibus testatissimam & conspicuam

faceremus: tum quia nihil tam amplum,
tam gloriosum sacratissimæ Maiestati
vestræ potest contingere, quod sibi quo-
que pro sua in vos obseruantia, fide, be-
nevolentia commune non putet: tum
verò maximè, quia cùm Christianum
nomen & Romanum Imperium hoc al-
tissimo prouidentiæ vestræ confilio di-
uinitùs amplificatum sit, hoc tāto & tam
communi bono sic afficitur vniuersa no-
stra Resp. vt solicita sit admodùm, ne læ-
titiam incredibilem suam oratione con-
sequi valeamus. Quanquàm enim, Cæ-
sar glorioſiſſime, vt à te primùm incipiā,
nihil est ferè, quod vel à natura, vel à vir-
tute, vel à fortuna sit expectandum, quin
cumulatissimè consecutus esse videaris:
& iampridem eas res gesseris, artibus pa-
cis & belli, quæ nomen tuum æternitati
commendare possint: hinc tamen opi-
nione nostra fructum omnis antea ētæ
vitæ tuæ maximum cepisti, quòd filium
generoſiſſimum, qui nobilissimas gen-
tes, ferociſſimos populos, bellicoſiſſi-
mas nationes non minùs armis, quàm
sapientia vicisset, Regem Romanum, te
vīno, renunciari permis̄teris. Multa sunt
Maiorum tuorū Cæſar egregia cùm bel-
lo, tum pace monumenta, quorum perse-

AD FRIDERICVM IMPER.

cutio neque loci, neque temporis huius est. Sed omnia ea, ut per se magna sunt, & immortali memoria digna, ita cum hoc uno tuo facto comparata, multò reperiuntur esse minora, quam præ se ferunt. Ac gesserunt quidem illi rem Romanā tam preclarè, ut nihil addi potuerit: sed quandiu vixerunt, sibi tantum vixerunt: tu autem, filio tuo ad gubernacula tantarū rerum promoto, posteritati quoque consulis, & pluribus in futurum seculis prouides, ratione inuenta, quem admodum curam publicæ salutis retinere videaris etiam post mortem, ratus id, quod est, Imperatoris esse boni, prospicere, ne possit esse malus Imperator: Principem esse malum, quem vitia successoris commendent, & bonum videri faciant. Nam quotusquisque Princeps non bonus sit, ad alterum collatus? Congratulatur ergo tecum sibi, & secum tibi, Princeps eminentissime, non resp. modò nostra, sed Christianus orbis vniuersus, quod Principem eum, quem certatim omnes efflagitabant, & tibi facere, & sibi habere contigerit. Rara & visenda felicitas tua, Cæsar beatissime, filium genuisse, quem Galliæ, quem Germaniæ, quem Barbari, quem Romani, quem po-

pulus Christianus Imperatorem optare,
te viuo, te reluctante, non erubescunt.
Dixi, te reluctante: nam hæc tua, Diue
Friderice, propria laus est, non minùs ti-
bi, quàm cæteris moderari. Verebaris,
audio, modestissimus & grauissimus Im-
perator, ne, si precibus populorum &
Principum omnium protinùs annuisses,
aut charitati patris in filium, aut ambi-
tioni datum esse iudicaretur. Parùm tibi
videbatur, præstare Cæsarem in alios,
nisi aduersus te ipsum quoque præstis-
ses? immò, qui clementissimus, huma-
nissimus, & facilimus es in cæteros, (id
quod ego non famæ credo, sed expertus
loquor) in te parum æquus & duriuscu-
lus esse voluisti. Nihil erat apud te fuga
voluptatum & continentia, quas virtu-
tes vno te nullus ante te magis commen-
davit, nisi & paternum affectum, quo
nihil esse constat in homine poten-
tius, nihil tam legitimum, castigâsses
& compressisses. Nec enim vitium e-
rat in Cæsare, liberos suos, qui & ipsi
sunt Cæsares, protinùs quàm nascun-
tur, Reges esse cupere: quandoquidem
non magis honestum est, Regem vo-
cari, quàm Cæsar is esse filium. Iam pa-
tris in filios indulgentia, popularis &

plausibilis quoque solet esse, nedum ut
vel inuidiosa sit, vel probrosa. Nam in
Cæsare commendabilis semper fuit: in
te verò etiam expetitur quasi debita: nec
iam indulgentiæ nomen habet, sed iuris
& æquitatis. **Quis** enim est filio tuo vel
bello, vel pace clarior? quem res aduer-
sæ magis exercuere? **Quis** prosperis &
secundis minùs intumuit? **Quis** in vtra-
que fortuna constantior? in labore per-
tinax? in remissione diligens ac præcinc-
ctus? Mitto bellicas virtutes, quæ ut in
eo præstabiles & eximiæ, ita nec tempo-
rum sunt omnium, nec locorum. Attin-
gantur pacis artes, quæ semper & ubique
sunt viui, sapientia, temperantia, placa-
bilitas, innocentia, religio, frugalitas.

Hæ in iuuene uno tam præclaræ, tam e-
minentæ esse perhibentur, ut ne in sene
quidem Imperatore maiora desiderari
posse videantur: futuræ proorsus incredi-
biles, nisi eum ex *** Austria** gente cele-
bratissima, & filium tuum esse meminif-
semus. **Quæ** cùm ita sint, immortales
tibi gratiæ prouinciatim, oppidatimque
habentur, & semper habebuntur, Impe-
rator consultissime, quod pro communi
bono verecundiam & modestiam tuam
expugnari passus es. Ergo bis te ipsum
viciisti,

*** in labo-**
re magis
pertinax, i-
remissione
magis di-
ligens.

*** Austria**
ca.

vicisti, Cæsar inuictissime : primò, cùm oblatum filio tuo Regnum, minimè dissimuláter auersatus & deprecatus es, naturalémque patris in filios pietatem virtute plusquam heroica, immò diuina quadam mentis & animi magnitudine, superästi : secundò, cùm hanc ipsam virtutem, qua modò te vicisses, vtilitatis publicæ contemplatio peruicit: & impetravit à Cæsare, quod impetrari non potuisset à patre. Sed iamdudū mihi Cæsar inuit, Maximiliane Auguste Princeps generosissime, vt à se digressus, orationem ad te conuertam. Obtemperabo lubens atque latus : cùm quia laudes tuas pater æquiore animo, quam suas, audit: tum quia per hunc modum imperio Senatus & desiderio Reip. melius & yberiùs satisfecero. Ergò maiestatis tuæ nomen apud nos tam celebre semper fuit, vt ad diligendum amandumque te prop̄sos, etiam ad colendum & obseruandum impulerit. Est hic mos Reip. nostræ peruetus atque sanctus, perniciosos & improbos tyrannos exitialiter odiſſe: Principibus bonis & fortibus non solum fauere, sed etiam obsequi: dignitatem eorum & amplitudinem omnib⁹ modis iuuare, tueri, defendre. Ætate porrò nostra ne-

AD FRIDERICVM IMPER.

mo de Regum & Principū numero fuerit, quem collidi tecū & comparari posse iudicemus. Omnipotē talis & tantus es apud nos, in quo vel plura, vel maiora, quām p̄ te feras, optare, comminisci, desiderare pudor sit: ut nemo mirari debat, si lātitiam immortalem, gaudium incredibile, voluptatem incomparabilem, quā te Romano Rege declarato cōcepimus, dicēdo repräsentare nullo modo possimus. Enītēt ac praeludent in vno te, sed iuuene, (mirum dictu) virtutes omnes imperatoriæ: iustitia, liberalitas, animi magnitudo, clementia, placabilitas, abstinentia voluptatum omnium: & ut complectar vno verbo multa, quām immaturum æui te ceterūmus, tam matrum Imperij te cognoscimus. Peruidit hanc indolis altitudinem Carolus * rex Belgarum, experientissimus belli dux, & acerrimi vir ingenij: qua usque adeò exarsit, vt nihil prius habere videretur, quām vt unicam sibi filiam, virginem magnæ spei, fœminam lectissimam, hæredem multarum gentium nationumq; futuram, & omnipotē quam multi reges appeterent, obseruarent, ambitent: tibi vni fere puerio, nec vxorio, nec quæriēti, despōnſare posset. vnde uigilimo autem

*dux Bur
gundionum

æratis anno, cùm Princeps ille, cui mox
adsciscédus gener eras, ab Leucis & Hel-
uetiis interceptus esset, socii tui regnū
à Gallis occupatum, ingressus, parua ma-
nu fusis & trucidatis ingentibus hostium
copiis, seruitute liberasti: uxorem defun-
cti Ducis, & filiam, fortunatissimas mo-
dò fœminas, tum miserrimas & exāgues,
nec magis mœstore, quām metu confe-
ctas, omni diuina & humana spe destitu-
tas erexisti, subleuasti, redemisti: vitam
earum & dignitatem & pudicitiam con-
seruasti. Hoc mater, hoc prouinciae tanto
& tā immortali beneficio deuinctæ, vir-
ginem ope tua recreatam, virtute tua de-
fensam, tuis armis inimicorum ereptam
iniutiæ, despōsatam à patre priùs animo,
tunc certatim opere tibi collocant: vide-
licet ut eundem genitū atque virum ha-
berent, quem habebant & assertorem &
vindicem. Hactenus rudimenta virtutis
& fortitudinis tuę diximus. Quid illa,
quę mox egisti? quām fainigerata? quām
mita? quām visenda? nato tibi filio, ci-
uiles ortæ seditiones sunt, Morinis au-
thoribus: quorum opera factū est, ut cha-
rissimum tibi pignus, nescio quo prætex-
tu, custodiendum & afferuandum criperi-
tur. Fuit hoc eorū nō perfidia, non defe-

AD FRIDERICVM IMPER.

Etio, Princeps glorioſiſſime, ſed fati viſ
hoc agentis, vt per iñteſina quoque bel-
la clarior & celebrior fieres. Nec enim
plūs eos amat fortuna, quos indulgenter
habet, & quibus parcit, ſed quos iaſtat,
quos exerceſt: alioqui clari nec bello, nec
pace duces intelliguntur, quibus omnia
proſperè cedunt: ſed quibus contingit
per labores, per ærumnas, per incom-
moda ſplendescere. Nam vt ſecundè reſ
felicem, magnum certè faciunt aduersæ.
Alexandrum illum Macedonem ſunt
qui minùs egregium bello ducem fuſſe
prædicent, quòd ei nullius pugnæ non
ſecunda fortuna fuerit, quódque in ipſo
rētiñ incremento, nondum vertentem
fortunam expertus, vita deceſſerit. In te
verò, quem certa ſiderum decreta ſce-
ptro patris & folio destinauerant, quid
mirum, ſi aliqui operam dederunt, vt tri-
ſtiora tibi tempora inciderent, ne aut
virtus quiete languesceret, aut parùm
dignus imperio fuſſe videreris, qui om-
nino futurus eſſes Imperator? Itaque
continuos nouem annos in caſtris agēs,
diſſicilima quinq; bella profligasti, Gal-
licum ſiue Francicum, Eburonicum, Si-
cambricum, Batauicum, Morinicum,
quod quidem poſtremum haud facilè

iudicari potest, vtra tibi re gloriofius fuerit, eōne, quod filium tamdiu tibi ademptum, auulsumque recepisti: an eō, quod nobilissimas gentes, scientissimos bellicæ rei populos, vrbes opulentissimas, ad deditioñem & pœnitentiam compulisti: id quod nec Carolus ficer, nec prosofer. Philippus excellentissimi Duces, hic bello, ille sapientia, consequi potuisse memorantur. Non cogito panegyricum, Rex clarissime: non labore verborum ambitu: nihil amplifico, nihil alleuo: sed decurro per capita, & nudas rerum à te gestarum summas attingo. Mirantur tamen hæc omnes, mirantur etiam citra fucum & negligenter effusa. Plus mirentur, si qui te propriis introspicerent, & virtutes eas intuerentur, quarum præsidis munitus, tot insignes victorias, tam multa belli decora consecutus essem. videretur istud os tam probum, tam facundum, hæc tracta de cælo species, ista laceritorum & pectoris firmitas, hic totius corporis vigor, hæc animi tempestuitas & * volucritas, hic Imperatorius * alacritas. ardor oculorum: præterea quam ferox in prælio, mitis in contubernio, effusus aliis, tibi parcus, in castris non veste, non mensa præcipuus. Aguntur hyemes cum

cætero milite sub pellibus: sudantur æstates æqualiter, epulæ modico & castrensi cibo contentæ. Iam quis te solerius castris locum capiat? commeatus expediatur? hostem ludificetur? pugnæ tempus eligat? aciem instruat? vrbes ob-sidione cingat? neque verò partes Imperatoris & optimi Ducis imples, militis non imples. nullum tibi castrense munus sordet, non stare pro signis, non excubias sorte agere, non vallum ferre, non speculatum egredi, primus inire prælium, postremus excedere: vtrunque iuxta doctus, opere militem, & consilio ducem agere. nullam tibi vel principalis fortuna, vel maiestas Imperij functionem remittit. Nihil tibi parcis, nihil blandiris: indulgentissimus cæteris, tibi parum lætus: & omnino nihil gregario plūs habes, nisi quod plūs laboras, ratus id, quod est, non tam honorem, quam onus esse, quod regnas: Imperatoris hoc esse munus, ut opes & magnitudinem suam non ad ambitum aliquem priuatum, sed ad salutem & commoda reip. conuertat: ut que non Imperium sibi, sed seipsum Imperio dedititium faciat. Sed & illa tibi peculiaria feruntur: diligere quidem omnes, sed amicos etiam diligere, non obla-

tos istos & passim obuios de palæstra, de
Sphæristero, de fritillo : sed quos ad in-
nocentiam, patientiam, continentia, ad
algores, ad æstus, ad opera militaria sæ-
pius exploraueris. Nec enim amici sunt,
quicunque vos sequuntur : alioqui tam
multi, quam sunt (vt Plutarchus inquit) in
culina muscæ, que cum ipso nidore con-
fluunt & recedunt, sed quos amicitia di-
gnos esse iudicaueritis, eos debetis vos
vltiō sequi. Itaque cum iis, qui se tibi ali-
quando virtute commendauissent, con-
suetudine delectassent, vtilitate deme-
ruissent, in omnia familiaritatis officia
descendis, & Cæsarem obliuisceris, vt a-
amicū præstare possis. Neq; verò postre-
num inter laudes tuas posuerim, quod
literas & ingenia, sicut audio, tam impē-
se diligis : quodque bonas artes non fo-
ues modò, sed alis atque promoues. Im-
peratoriū & hoc decus: tum quod in nul-
lo plus emicat hic nitor, & hoc lumē do-
ctrinæ, quam in Regibus: vnde natum sit
illud ex Homero, Platonis interpreta-
tione, Discipulos Deorum non alios esse,
quam Reges : tum verò maximè, q; præ-
cepta sapientiæ non habentibus modò
prosunt, sed in alios etiam (ferè dixerim)
plus redundat. Quis ignorat Anaxagorā

AD FRIDERICVM IMP.

in Pericle, Platonem in Dione multos
instituisse? Non nauigâsset ab exercitu
Cato Rhodon, vt Athenodorum audi-
ret: nec Panætium Scipio videre concu-
pisset, nisi tantum in ea re vel ornamen-
ti, vel fructus inesse iudicauissent. Præ-
tereo multa prudens atque conscientius, ni-
hil me fugit, quâm religiosè, quâm in-
nocenter, quâm sanctè iuuëtutem tuam
exigas. Patet omnibus, obsequentiorem
te patri filium nec esse, nec fuisse quem-
quam. Scio quâm præclaræ, quâm ma-
gnificæ cogitationes tuæ sint omnes.
Non ignoro, quæ pridem vota conce-
peris, nuncupârisq; digna Principe Chri-
stiano, digna maioribus tuis, digna Cæ-
fare, digna te ipso. Hæ virtutes illæ tuæ
sunt, Imperator vñice, propter quas du-
cem suum te bellicosissima terræ Galliæ
pars Belgæ non modò non dedignantur
aduenam & Germanum: quibus alioqui
tam sunt infensi, quâm proximi, lingua,
cælo, moribûsque disiuncti: sed appetūt
vt indigenam, venerantur vt Principem,
diligunt vt parentem. Hæc ingentia tua
merita, propter quæ Fridericus pater, in-
nocentissimus & grauissimus Imperator,
adduci persuaderique potuit, vti te Re-
gem Romanum, se viuo, renunciari pa-

teretur. Ac differebat quidem ille primum & cunctabatur, simul ut verecundiam & modestiam suam, quemadmodum prædiximus, ab omni labore suspcionis assereret: simul ut exploraret, assentarenturne patri, qui pro filio tam enixe laborarent: an consultum saluti suæ vellent. Sed exemplo patuit, acclamations illas atque preces, non adulantium voces fuisse, sed studentium. Nam adulatio semel elisa, protinus frangitur atque languescit. studia quo plus arcentur, eo magis gliscunt & exardescunt. Quanto nunc, Diue Friderice, gaudio perfunderis, quod filius tuus, te incolumi, placere potest Imperator? quam iucundum tibi, quod te comparari filio tuo sentis? & quoniam cōtrouersa res videtur, modò vincis, modò vinceris? Cæterum quid prouidētia tua dignius, amplitudini gloriosius, clementiæ, pietati, felicitati convenientius facere potuisses, quam, uti, quem ex utilitate publica fuit ut genuisses, eidem quoque per patrem, & decus & nomen Imperatoris accresceret? Magis ingenti utroque in Remp. meritò: etiam si difficile percipitur, ut inquit ille, pulchrius & honestius fuerit, genuisse talem, an cooptasse. Non multo minor

tamen vestra laus, Germani Principes integerrimi, quorum ius id est, Regem Romanum, mox futurum Imperatorem, eligere. Nec enim possunt nō optimi censeri, qui Principes sibi optimos prospiciunt. Proinde cum talis & tantus esset is, quem legistis, ut & omnibus anteponi meruerit, & ab omnibus: scitote vos utrumque cumulatissimè cōsecutos fuisse, & ut gratiæ vobis ab omnibus immortales & incredibiles haberentur, & ut nomen vestrum æternitati commendatum & consecratum esset. Etenim ut nomine Vitelij vel Othonis subinde admoneremur eorū, qui faces illas atq; pestes ad dissipandum & incendendum orbem intulissent: ita hæc optimi Principis electio, nunquam memoriæ hominum sine vobis recurret. quotiesque posteri vestries ab illo fortiter gestas recognoscent, toties laudabunt, qui talem Imperio præfecerint. Sed redeamus, vnde nos contemplatio patris & eorum, qui te legerunt, abduxit. Magna per se res erat, omnibus punctis, omnibus suffragiis, & ut ita dicam, tributim, centuriatimque declaratum esse Regem Romanorum, sed fecit occasio maiorem. Ea sunt enim Reipub. Christianæ tempora, is ha-

bitus Imperij, vt non tam speciosum fuerit te Regem creari, quām necessarium: nec ad futura modò, sed ad presentia rerum momenta salutare. Omitto singulatim enumerare publicas clades. omitto percensere, quām luxata, quām conuulta sint omnia religionis Christianæ membra. omitto bella, quibus Imperium hoc distringitur. Sit enim piaculum, in tam festa presentium gaudiorum luce miseri tristia. Illud sine periculo violatę publicę lētitię dicetur, hoc, quod Principes Germani de creando te sibi Rege cogitauerunt, non tam consilium fuisse, quām remedium. Ergo non ad otium, non ad remissionem, nō ad quietem, alioqui tibi debitam post tam multos labores, sed ad nouas expeditiones, noua bella, nouas difficultates, Imperium tibi traditur. omnicōque pet hoc non solatum tibi, sed aliis quæritur. Nihil enim aliud cogitasse video summos viros, qui te patri tuo Principi nobilissimo, sed annorum pleno, socium addidere, quām vt ille consilio Remp. tu laboribus & operibus adiuuare posses? Quid illud? quām gloriosum tibi, quām lētum patri, quām omnibus in tempore, vt Regem decerni tunc demūm te cōtingeret,

cum opem tuam non Imperium, sed Imperator: nec Imperator, sed pater, expectatur esse videretur? Accessit hoc ad cumulum amplitudinis & fortunæ tuæ, Rex præstantissime, ut, qui filium infantem è penitissimis hostium munimentis eripuisses, apud eundem patris quoque recreati gloria staret. Duos omnino legimus cognomento Pios fuisse: nec argumentum ignoratur, unde sic appellari ineruerint. In te posteritas ambiget, uter euentus hoc nomen tibi conciliauerit, quod pius in parentem, an quod pius in filium apparueris.

Sed iam tempus est, ut vela retraham: neù longius me, quam volo, aut quam partes Legati sunt, laudum vestrarum splendore, numero, magnitudine detineri patiar. Quamobrem, si nihil est in rebus humanis Principe Romano maius & augustius: si talis & tatus est filius tuus Cæsar, ut ab omnibus legi debuerit & ex omnibus: denique si nihil vel nobilius ad gloriam, vel certius ad salutem excoxitari poterat, quam ut ille Remp. difficilimo tempore capesseret: nemini mirum videri debet, si, quod per initia testatus sum, ad huius magnitudinem lætitiae nullius hominis facundia, nullius

vis ingenij peruenire potest. Sed hæc
translatitia sunt, communia sunt omni-
bus. Illæ peculiares Veneto causæ, quod
neque gens est vlla, neque natio, absit
verbo inuidia, cuius vel plura, vel maio-
ra & in Christianam Rempub. cuius vos
caput estis, & in Romanum Imperium
argumenta benevolentiae, fidei, pietatis
appareant. Non auderem ista profiteri,
Cæsar optime, nisi & vera esse constaret,
& tu vera libéter audires: *alioquin scie- *alioqui.
bam scelus esse, coram te parùm certa di-
cere, nedum falsa. Sunt & illa nobis pro-
pria, Maximiliane Rex fortissime, quod
clarissimū nomen *Austriæ familiæ, qua *Austria-
nulla fuit vnquam Regum, Imperato- cæ.
rūmque fecundior, religiosum & vene-
rabile semper habuimus: quòd Friderico
patri tuo Principi saluberrimo, quæcun-
que se res tulerūt, enixè studuimus, qui-
buscunque eum locis & temporibus sin-
gulari significatione voluntatis & ob-
seruantiae prosecuti sumus: quod ipsum
te semper à teneris vnguiculis, inducção-
ne quadam animi non occulta, impen-
sissimè coluimus, authoritati tuæ faui-
mus, amplitudinem, quantum vires fu-
re, defendimus. Iam qui Principibus Lu-
sitanis nobilissimis & fortissimis, vnde

AD FRIDERICVM IMP.

maternum tibi genus est : qui socero tuo
Carolo Duci generosissimo, qui Philip-
po eius patri sapientissimo Principi, cha-
riores vñquam fuêre, quâm Veneti? Tot
modis copulati cum sublimitate vestra
sumus, tam multiplici nexu vincti, vt, qui
hæc non videt, nihil omnino videat : qui
plus desiderat, nihil omnino desidereret.
Gratulatur ergo prorsus in vobis sibi, &
in se vobis Senatus & vniuersa ciuitas
nostra, non quantum cæteri fecere, sed
quantum nulli: nec quantum dici vel co-
gitari potest, sed quantum nec dici, nec
cogitari fas est : & quoniam ambo vos,
celeberrimi Principes, hinc pater, inde fi-
lius, ita mutuò creuistis, vt neque tu ma-
ior, neq; tu felicior esse possis : reliquum
est, vt Deum Opt. Max. conditorem hu-
ius & seruatorem Imperij, publica vice
comprecer & obrester, vt, quandò rem
Romanam Principum duorum, patris &
filij, huius maturitate senioris, illius vir-
tute iuuenis, florentissimam esse voluit:
beneficio suo foueat, pietatemque suam
& voluntatem conseruandi per optimos
Principes generis humani, lanciat & per-
petuâ esse iubeat: Postremò, vt Illustris-
simum Ducē nostrū, & inclytam Remp.
incolumentatis & gloriæ vestrae cupidissi-

mam, quæ te, Cæsar, semper & Patrem & Principē Christianæ religionis agnouit, coluit, & suspexit: Sacro sanctæ Maiestati tuæ, quanta maxima possumus, veneratione, religione, deuotione commendemus: opes nostras omneis atque vires, ad ornamentum & incrementum Imperij, dignatatem & amplitudinem Sacratissimi nominis vestri, promptas, expositas & dicatas esse* doceamus.

**docemus*

AD LUDOVICVM GAL-
lorum Regem Hieronymi Donati
Patricij Veneti.

SI cum vniuersa Rep. Senatus noster, Christianiss. Rex, affectum animi erga te sui coram explicare atque effundere potuisse, id profectò nulla mora interposita, absque nobis internunciis non tam facilius, quam libenter egisset: sicut enim ea, quæ corpus afficiunt, nemo melius explorata potest ceteris facere, quamvis, qui proprio sensu premitur: ita ea, quæ intumam animi sedem attingunt, nemo vberius effusiisque potest præ se ferre, quamvis, ad quem primo loco pertinet vniuersi ratio, qua impeillimur, siue ea ad dolendū, siue ad gratulandū accommo-

danda sit. Sed cùm nulla vñquam neque nationi , neque Principi maiore nexu ciuitas nostra sese coniunxerit, eo qui cum tua Celsitudine Christianissima nobiscum intercedit: quod re exequi non potuit, id in animo habuit, & ex abundantia quadam benevolentissimæ erga te mentis optauit. Ea nánqu natura est concitati & vehementis affectus, vt plus concipiamus animo, quàm educere in opus plerunque possimus: atque ob id sæpenumerò idem in officio, atque in artificio summa diligentia solet efficere, vt, dum cæteris satisfacimus, ipsi nobis satisfacere non valeamus. Ferunt Apollo-dorum studij exactioris artificem, crebro absoluta & perfecta vel insignis elegantiæ signa fregisse, cùm artis cupiditatem satiare non posset: ita propè Senatus noster, dum diutiùs in benevolentissimo & plenissimo obseruantia ac fidei officio versatur, & sub huius nostræ legationis persona, ardentissimum suum & totius ciuitatis erga te animum , minùs æquari posse animaduertit , re longiùs, quàm par erat, tempore sensim obrepente, protracta, cupiditatem benevolentissimi animi atque optimæ mentis satiare non potuit : vt iam missio hæc ad te nostra,

stra, non senior, sed quæ finem diligentia
& studij vix habuerit, videri possit. Tam-
etsi interea, dum itineri accingimur,
mora quoque aliquanto longior acces-
sit obitu Ducis nostri: quæ quanquam
nihil, quod ad Rempub. attinet, turbare
aut impedire solet, id tamen efficere po-
test, ut, dum in subrogando optimo Du-
ce, optima pars Senatus intenta est, cæte-
ra, quæ momento non vrgeant, legitima
apud nos excusatione differri posse iu-
dicentur.

Adsumus itaque, Rex Christianissime,
& quod Maiestati tuæ satis (ut credimus)
futurum est, ipsam tibi Senatus noster
plenam sincerissimæ voluntatis mentem
afferimus, eiisque penetralia, quantum
possimus, explicamus, quæ alioqui non
explicari solùm, sed in manus tuas Sere-
nissimas ac Christianiss. deferri, & collo-
cari idem Senatus exoptat. Hoc deside-
rio immenso, hac cupiditate incredibili
ad te mittimur: hæc Legationis nostræ
summa prouincia est: quæ proculdubio
maxime ardua, atque inexhausti pelagi
magna ope & cultu orationis egeret, si
hac in parte eas res Maiestati tuæ expo-
nere atque attollere verbis vellemus, qui-
bus explicādis vix ipsa cogitatio satis est.

Verum eò creuit magnitudo obseruantiae erga te nostrae, id in benevolentia ac fide studium, in födere certus ac confirmatus animus, & pertinax fides atq; cōstantia: ut, sicut iis re ipsa nihil addi potest, ita verbis quicquid additur, semper minus esse necesse sit eo, quod animo recessetur. Scimus difficilimum factu semper extitisse, vehementissimis affectibus vim orationis parem aptare, quando in vultu & fronte facilius & melius saepenumero reddi possunt: minus tamen negotij nobis esse videmus agentibus apud Celsitudinem tuam, quæ nostram erga se fidem, benevolentiamque commodissime potest, nō tam ex ipsa rerum occasione, quam ex suo erga nos amore. metiri. Igitur Deo Opt. Max. qui nos cū Maiestate tua ab ipsis regni tui felicissimis auspiciis, perpetuo atque inuiolabili födere coniunxit, nostri Senatus nomine cotam tua Celsitudine gratias agimus sempiternas atque immortales, quod te Rex Christianissime, (id quod omnibus horis optamus) corporis animiq; sospitate incolorem, summa amplitudine ac gloria incredibili auctum ornatumque cernimus, & dignissimum insuper propria virtute, cui tot honores & cōmoda pro-

spērē eueniant. Neapolitani regni adeptam tua vel absentis virtute possessio nem tuis titulis, & nostris religionisque Christianæ commodis accessisse, ex eiusdem Senatus animo, enixissimè gratulamur & gaudemus. Præterquam enim, q̄ in censu nostro ponimus, quicquid rem tuæ Maiestatis Christianissimæ meliore efficit: nihil sanè nobis optatius accidere poterat, quam rebus tuæ Celsitudinis incrementa ibi potissimum accedere, vbi contra peculiares nostros & communes hostes Christiani nominis, cuius tu pri uato titulo & hæreditaria prærogativa insignitis, maximè opportuna ac necessaria viderentur. Cessat iam tuo munere infamis ille ac periculosus rumor, qui non solùm per Italiam, sed per omnes Christianas regiones vagabatur, ingressuros iamiam, atq; ex ea parte impetum facturos perfidissimos hostes Christi ad Romanam Ecclesiam euertendam, funditusque delēdam accinctos. Cessat, cessabitque (ut speramus) in dies latiūs: prospectum ea parte diuino consilio imminentibus præsentibúsque rei Christianæ periculis, cum tuæ Celsitudinis gloria, quantū possumus, lætamur. Reliquū esse videbatur ad amplitudinē tuæ Maiesta-

AD LUDOVIC. GALLO. REG.

tis augendam, quò res tibi Christiana expeditior fieret, post res plurimas diuina ope & tua virtute, bello atque armis preclarè gestas, togæ ac pacis artes aggredi, conciliare finitimos, eosque tibi benevolentiae atque affinitatis vinculo copulare. Id subinde effectum est glorioso cœlitusque demissio connubio, quod inter Christianissimam tuæ Sublimitatis filiam, Illusterrimique Principis Philippi Archiducis filium, diuina nuper accedente bonitate, contractum est: quod Senatus nostrus ex eodem privato amoris atque obseruantiae suæ instituto, & ex publica rei Christianæ causa pariter gratulatur, præfertim, quod ex ea re indies ampliores atque vberiores tranquillitatis, pacisque Christianæ prouentus expectari conuenit. id simul proli, ac vobis vtrinque parentibus felix, faustum, & sine querela Deus optimus omnium honorū author efficiat. Quanquam verò in re vtraq;, vt primum nobis nūciata est, gratulationis officium viro clarissimo & Senatori probiss. Fráncisco Phoscharo oratori apud nostrum Senatum iniunxit, idq; (vti non dubitamus) pro eius virtute atque prudētia exactissimè absolutum est: nostræ tamen in Maiestatem tuam obseruantiae atque

amori maximè conuenire censuimus, vt
res vtraque per proprios, atque ad id im-
primis destinatos oratores ageretur, vt
optimæ nostræ mentis affectus, propen-
sissimùsque animus, licet Maiestati tuæ
perspectissimus, vniuerso etiam orbi ter-
rarum nobis testibus ostenderetur. Solēt
profectò, qui secundioris nuncij aut rei
cuiuspiam alacritate tanguntur, non tan-
tum intra domesticos parietes indulgere
Genio, & lætitiam continere, sed prodi-
re sæpiùs in publicum ornatores, & po-
pulo frontis hilaritatem exponere. Idem
plerunque euenit in Rebus publicis, vt
multa alienis oculis, atque alienis auri-
bus, & omnino iis, ad quos etiam res non
pertinet, deberi videantur. Perspectissi-
mam enim atque exploratissimam Ma-
iestati tuæ mètem nostram esse non am-
bigimus, indissolubilis atque æterni fœ-
deris benevolentia coniunctam: quæ vt
ab ipsis Regni tui primordiis, vsui atque
honorí rebus tuę Celsitudinis semper af-
fuit, ita cum tua gloria atque amplitudi-
ne, res quoque nostras locupletiores fa-
ctas esse arbitramur: neque tantum nobis
testibus obseruantiam erga te nostram,
cunctis gentibus ac populis latissimè pa-
tēre cupimus, sed ybicunque sese occasio-

AD L Y D O V I C . G A L L O . R E G .
obtulerit, re ipsa quibusuis argumentis
ac documentis semper ostendi: vt sciant
omnes quicquid ad gloriam tuæ Celsi-
tudinis pertinet, id omni ex parte com-
mune nobiscum haberi, & iure beneuo-
lentiæ ac fœderis statutum, & certum a-
pud nos esse, vt semper è re nostra duca-
tur, quicquid Christianissimæ tuæ Mai-
estatis dignitatem amplitudinemque for-
tunet. Hæret proculdubio imis summi-
misque radicibus animorū vtrinque so-
cetas, quæ nullis coocuti flatibus, nul-
lis auelli vitibus posset, dum mens Deo
benè iuuante, mutuò manet immobilis,
& quicquid incassum male obstrepere
potest, non solùm surda aure vtrinque
præteritur, sed prorsus reiicitur & proflig-
atur. Quas ob res liceat nobis, Rex
Christianissime, ob felicissimostuos suc-
cessus non solùm Maiestati tuæ gratula-
ri, sed etiam nobis ipsis gaudere: quod
sanè facimus, quantum possumus, effu-
sissimo mentis affectu. Sed tu pro tua er-
ga nos benevolentia in hoc propensissi-
mæ voluntatis officio, non tam ea quæ
dicimus, quam quæ dicere optamus, a-
nimaduertes: & si quid ad culmen hoc
tuæ Celsitudinis & gloriæ, nostri Sena-
tus Reisque publice opera potest accede-

te, cum hac ipsa ardentissimi animi gratulatione, quantum mentis obsequio ac viribus valemus, id Maiestati tuæ iamdiu oblatum dicatúmque eiusdem Senatus nomine, amantissimè & constansissimè pollicemur.

Supereft, Serenissime & Christianissime Rex, vt, quos tibi gratulamur successus fortunatissimos, tua hac probitate Regia & inuidia animi magnitudine diligenteris ponderes, pensitèisque: eósque in Maiestate tua rectissimè collocatos putes: teipsum in hac tanta gloria conspicias, parémque (vt facis) diuinis iis munibibus reddas, quibus (vt cœpisti) non solum ad Christianæ religionis defensionem, quæ nunc maximè opus est, sed propagationem atque incrementum utaris. Profectò, Rex Christianissime, si quis exterius fortunæ tuæ gloriam attentiùs intueri voluerit, si interius ingentes animi tui præclaraisque virtutes inspexerit, facile comperiet hæc omnia, non tam diuini esse muneris, quam prouidentiæ. Nam si rerum tuarum gloriostissimos euentus cum hac ipsa temporum cōditione conferimus, id de te cogimur sentire atque proferre, quod de electissima opportunitatissimâque illa Dauidis Regis vocatione *Psal. 88.*

sacra recenset historia, inuenisse sibi Deū
 virum secundum cor suum, qui dubiis
 iis, grauissimisque Reip. Christianę tem-
 poribus, sternētis populantisque omnia
 Philisthæi rabiem percutiat, atque pro-
 sternat. Tribuit tibi Deus optimus hæc
 ipsa prænoscens, Christianissimi atq; la-
 tissimi huius regni solium, non tam suc-
 cessione legitima, quām (quod maius est)
 virtutibus tuis debitum, qui tua probita-
 te Rex fueras antè, quām fieres. Contu-
 lit Regalem hanc speciem, atq; oris ha-
 bitum regno dignissimum, vires corpo-
 ris heroicæ virtutis ac robotis, mentem
 in prosperis iis rebus æquissimam, in
 qua semper ratio arcem principatūmque
 possideat. quibus singulatim enumeran-
 dis extollendisque tempus terere super-
 uacuum existimamus: quandoquidem
 cui instituti esse scimus, malle te Regem
 bonum esse, quām dīci: & libentiūs face-
 re, quām audire præclara: quæ vt maxi-
 mè omnibus perspicua sunt, ita minimè
 egent, vt à nobis promoueātur in lucem,
 præsentim quod fax ista tuæ virtutis &
 gloriæ sese iam altius exeret, atque (vt
 videre videmur) accenfa, & super candē²¹
 Matt. 5. labrum fidei posita, omnibus qui in do-
 mo Christiana sunt, lucidissimum splen-

dorem, cæteris verò terrorem atque incendium grande portendit. propediemque omnis tua laus breuissimo vnius periodi spiritu, à Christiana religione perorabitur, quum te præsidem, custodem, propugnatorem, conseruatorémq; gloriolissimis titulis nuncupabit, vbi conuersis iam in Christi hostes mucronibus, immensam Serenissimorum maiorum tuorum Christianissimorum Regū gloriam non solùm pari metto æquaueris, sed cumulatissimè excellueris. Præter regnum ipsum Neapolitanum, ac nuptias, hanc quoque spem (in qua iam maius aliquid & præclarius diuiniſisque cernimus) gratulatur tibi Senatus noster, qui hunc tot felicitatum in maiestate tua cumulum, in cenſu Reipublicæ Christianæ computat, vt demùm de medio ſublatiſ iis, quæ ſancto eius expeditionis proposito ſiue obſuerant, ſiue obefſe poterant, ipsos (quod reliquum eſt tuæ gloria) Christiani nominis enereſores Rēx Christianissimus & felicissimus, Christianissimis & felicissimis armis vincas, Serenissimos maiores tuos rebus pro fide gloriofissimè gestis excellas, te ipsum gloria ſuperes, hāc vna mercede tot a ſummo largitōre mūterum Deo in-

AD FERDIN. HIS P. REG.

tuam Maiestatem rectissimè collocata
beneficia, tuis operibus ac meritis æqua-
turus. Hoc de te, Rex Christianissime,
cæteri autem, sperentque: nos ut rem
certissimè futuram expectamus, ita &
gratulari tecum in ea re, & consumma-
tissimam atque omnibus numeris abso-
lutam gloriam optamus.

AD FERDIN ANDVM

Hispanie & utriusque Siciliae Regem,
Marsi Panduli Patricij Veneti.

S I Veneta Respub. Serenissime Rex,
summo amore & benevolentia singu-
lati Catholicam Maiestatem tuam sem-
per prosecuta, optare gratularique ex a-
nnino semper solet incolumente, atque
prosperimos quosque felicissimosque
successus a ampleitudinis tuae: quanto nunc
maiori studio & pleniori, quoad fieri po-
test, animorum significatione, pro hu-
iusemodi declarationis officio uti nos
decer, non tantum apud Maiestatem
tuam, cui iam diu exploratissimus est a-
nimus Veneti Senatus, sed & apud ipsum
etiam terrarum orbem? quandoquidem
diuina prouidentia id certissimè factum
est, ut regnum hoc opulentissimum con-

securus, glorioſiſſimè adiēris, ſuſceptūſque honoriſcentiſſimè fueris ſummo procerum incolarūmque cuiuſuis gene-
riſ conſenſu. Pro cuiuſ rei magnitudine maximum ciuitatis noſtræ gaudium, id quod tunc à Veneto Senatu p̄eſtari po-
terat, cùm primā in eum iucundiſſimum accepilſet nunciū, ſignificauit p̄eſtan-
iſſimus hic Orator noſter apud Celsitu-
dinem tuam affiſtere ſolitus, ex veteri ci-
vitatiſ instituto, id eſt, pro illa ſumma
beneuolentia, quaꝝ ſemp̄r viguit, viget,
ac perpeſuō vigebit, Deo benē iuuante,
inter Catholicam Maiestatem tuam &
Venetum Senatum. Qui non contentus
huiuſce modi declaratione, nunc vberio-
ri animorum ſignificatione, & pleniori
teſtimonio tecum agit, nō ſque miſit ad
te legatos, qui teſtes fidei, amoris & ob-
ſeruantię in Maiestatem tuam, ſummuſ
gaudium atque incredibilem lētitiam
vniuersæ Reipub. noſtræ declararemus.
Quare ſicuti proculdubiō attēſtari po-
ſumus atq; debemus, nullam vñquā ami-
citiā firmitorem conſtātiorēmque quan-
dōque cōſtitiſſe inter aliquos Reges aut
Principes, quām inter Celsitudinē tuam
& nos: ita ſanc̄ ſumus conſtantissimè af-
ſueraturi, ex Regibus aut Principibus

AD FERDINAN. HISP REG.

Christianis nullum esse , qui ex hac tua felicissima opulentissimi huius Regni adeptione , aduentuque tuo in hanc amplissimam ditionem, maiori lætitia atque vehementiore animi hilaritate fuerit affectus, quam Illustrissimus Princeps Venetus atque Senatus, & vniuersa denique Resp. nostra. q̄ profecto gratulationis officium pro voluntate ciuitatis nostræ, Amplitudini tuæ verbis implere atque oratione complecti, difficilimum sanè existimamus. Quis enim exprimere satis dignæ possit, quam incredibilem conceperit inde lætitiam ciuitas nostra? cùm videamus te Regē optimum, Venetæ Amplitudinis studiosum , ac præsertim de Christiana religione optimè meritum, in amplissimo hoc regno collocatum esse: quem, cuiusq; maiores Veneta Resp. sane summoperè semper dilexit, atque coluit ex animo qui, cuiusque maiores contra , nos maiorēsque nostros amore incredibili, singulati benevolentia, eximia charitate sunt ita semper prosecuti , vt nulla coniunctior constantiorque amicitia vñquam viguerit inter aliquos Principes , quām inter te maiorēsque tuos & Venetum Senatum : quos idem semper studium , eadēmque animorum con-

spiratio conciliauit. Quid dicam de ini-
uictissimo Alfonso Rege, ut alios omit-
tam, patruo tuo excellētissimo? Qui o-
pulentissimum hoc regnum in maxima
illa tunc temporum difficultate glorio-
sissimè consecutus, qua summa beneuo-
lentia, neque solum benevolentia, sed &
arctissimo quoque fœdere maiores no-
stros nostrāmque Remp. sibi concilia-
uerit, conciliatōsque reddiderit sibi sem-
per, benevolentissimos, quoad vixit, ac
veluti hæreditariam illam nobiscum be-
nevolentiam posteris reliquerit, pro
communi Italæ pace atque concordia,
nemo est qui nesciat. Sed illud imprimis
exploratissimum semper fuit, nullum sa-
nè aut Regem aut Principem vñquam di-
lexisse magis ciuitatem nostram, quam
Catholicam Maiestatem tuam. cuius rei
rarissimæ profecto inter Principes (vera
fateri liceat) ob humanarum rerum vicis-
fitudinem inconstantiāmque fortunæ,
quid sit, fueritque in causa, planè com-
pertum est, inter nos præsertim, quorum
par eadēmque viuendi ratio à sanctissi-
mo pacis studio profecta, nihil vñquam
potuit optare, quod non paci, concordiæ
amoriisque videretur conducere. idque
peculiare ferè virisque, atque ab ipsa na-

AD FERDINAN. HISP. REG.
tura inditū honestissimum propositum,
vt ad decus & amplitudinem Christianæ
religionis, neque tu maioresque tui per-
petua plenāque summo discrimine cer-
tamina, ac denique maxima quæque peri-
cula strenuè fortissimèque obire vnquā
dubitaueritis: neque ipsa Veneta Resp.
nostrique maiores aduersus barbaras
nationes bella pugnásque vnquam de-
trectauerint: quin immò nulla vnq̄ com-
munis facta est aduersus infideles Chri-
stiana expeditio, cui Ciuitas nostra in-
gentes natales copias, maximāq; auxilia
alacri animo non contulerit: cùm nullū
vnquā iustius duxerit bellādi genus, quā
aduersus barbaras & perfidas nationes:
atq; cùm primūm ea opibus pollere cœ-
pit, domestica ferè Ciuitati nostræ huius
cēmodi bella semper fuēre pro Christi fi-
de: ita vt nulla penè sint maria, nulla Ga-
ditanum intra sinū ora, quæ barbaricis in
prælijs Veneto sanguine nō sit adspersa.

Vndē igitur exordiar? dicámne celeber-
imæ patriæ tuæ laudes? eas casptim etiā
recensere si vellemus, neq; id ingenio ver-
bisque assequi possemus, neque dies ipse
satis esset magnitudini rei. Id dixisse cō-
tentī erimus, nullam sanè toto terrarū or-
be regionē esse, quā vberiori laudare set-

monē possimus: nullam præferē à vñquā
legiſſe alacrioribus incolarum animis
contendisse pro Sacrosanctæ Catholicæ
fidei dignitate, gessisséque diuturniora
bella cum perfidissimis Christi hostibus,
plura denique de illis gentibus trophæa
erexisse, quām Hispanias ipsas. Quid,
quōd tot præclarissimos imperatores ac
Reges protulerunt, qui Romano Imperio & ipſi ferè terrarum orbi diutius glo-
riosissimè præfuere, Traianum, Hadrianū
Antoninos, Theodosios Honorium, Ar-
chadiū, cōplurēsque álios Principes ex-
cellentissimos, omni laudum atque virtu-
tum genere ita ornatos, ut exquisitissima
etiam Romanorum ingenia, quibus ea
tempora felicissimè floruere, in decantan-
dis summis suis laudibus maiorem in mo-
dum defatigauerint? Omitto ex genti-
libus tuis Regibus Principibúsque ex-
cellentissimis, quos Hispaniz quoq; ipſe
peperere, Pelagium illum Regem præ-
stantissimum, qui fortissimus veluti ath-
leta Christi, Mauritanorum impetum
egregiè, strenuèque sustinuit, ac fortissi-
mè denique eos profligauit, qui iamiam
Hispanias ipsas occupauerunt. Ramí-
rium prætereo: qui eisdem Mauritanos
Hispanias ipsas lōgè latéque deuastātes,

AD FERDIN. HISPA. REG.

auspiciis præsertim atque apertissimis
monitis ipsius Diui Iacobi Apostoli, in-
ferioribus longè viribus aggressus repres-
sit, deuicit, debellavit, ac penitus ad inter-
nacionem prostravit, haud inferior Con-
stantino ipso glorioſiſſimo Imperatore,
qui cum perfidissimis Chriſti hostibus,
duxe Maxentio aduersus fideles militan-
tibus, confidentiſſime ut congrederetur,
ſimiliter monitus: ſigno & ipſe inuictiſ-
ſimæ Crucis cum vniuerso exercitu mu-
nitus, glorioſiſſimam illam victoriam
ſumma Dei clementia consecutns, fidei
decus & amplitudinem toto terrarum
orbe exaltavit. Prætereo Ramirum
alterum, qui & ipſe in manu Domi-
ni potenti valde atque terribili super
omnem terram, ad Tagum fluuium in-
numeros penè fidei hostes profligavit, at-
truitque. Quid dicam de Alfonsis Regi-
bus clarissimis & iphis gentilibus tuis? ex
quibus ille senior, Catholicus & ipſe rex
iure optimo ab omnibus nūcupatus, Lu-
ſitaniam ipsam & eam omnem regionē
quæ inde ad Pyreneos vsque saltus pro-
tendit, ab infidelibus liberatam, Chri-
ſtianorum ditioni glorioſiſſimè restituit.
Quid dicam denique de Ferdinandis
ipſis quoque maioribus tuis, Regibus

religiosissimis ? quorum ille antiquior
Cordubam, Hispalim, Carmonam, nobis-
lissimas primari asque totius Hispaniae ur-
bes, ac eam denique omnem oram, à per-
fidissimis fidei hostibus occupatam, glo-
riosissime subegit, Christiano que nomi-
ni immortali sua gloria vindicauit . qui
denique omnes, præter rarissimas cuius-
uis generis virtutes suas ac præclarissima
facinora, quantum de Christiana religio-
ne promeruerint , norunt adhuc Afri-
cana littora , norunt barbaricæ Libyæ
nationes, quibuscum perpetuo bella ges-
sere, fusis, fugatis, pulsis ac deletis pe-
nitus infinitis penè barbarorum gētibus,
quæ diutius fuerant barbarico furore
in Hispaniis debacchatæ. Quo consulto
prætereo, cùm præsertim te ptoculdubio
omnes illos non æquauisse modò, sed &
lōgè quidē superauisse intueamur admir-
abili tua animi magnitudine, immortali
tua gloria , maximis denique ac propè
diuinis cùm corporis, tum animi virtu-
tibus tuis: quæ sicuti rarissimæ sunt, in v-
num quempiam præsertim congestæ,
ita sanè in te mira summi Dei clementia
collocatæ, te summe ornatum inter Re-
ges ac Principes , lucidissimum veluti si-
dus inter reliqua micantia sidera , red-

dunt, atque summoperè illustrant, adeò
ut præstantissimæ hæ virtutes tuæ ita fe-
rè inter se contendere videantur, ut ne-
que bona ipsa corporis, animi virtuti-
bus subesse, minus vero ipse animus cor-
pori patiatur non præesse. Speciem hanc
in te verè regiam quis non miretur? oris
leporem ac venustatem quis nō summo-
perè laudet? splendidissimos hos tuos
oculos, præfulgentia veluti lumina, va-
letudinem prosperam, sensuum om-
nium vim & integritatem, cæteraque ip-
sius corporis bona, quæ ad decus & di-
gnitatem præstantissimi cuiusuis Princi-
pis plurimum sanè conducere videntur,
quis non summis efferat laudibus? Quæ
tametsi magna sint, & ab omnib' perop-
tanda, maiora tamen me abducunt, quæ
in te admiranda magis quam laudanda
sese offerunt, quæ Regem te omni laudis
atque virtutum genere ornatissimum red-
dunt. Non dicam de fortitudine, conti-
nentia, temperantia, comitate, cæterisq;
huiusmodi virtutibus tuis, ex quibus
id sanè speciosissimum conspicitur,
quod ista admirabilis mansuetudo tua
atque facilitas, adeò grata omnibus po-
pularisque sit, sempérque fuerit, ut vicisse
ferè cæteras videatur, atq;;, cùm clemen-

tissimus sis, minimè tamē à seueritate ip-
sa, grauitatēq; recedis: affabilis præterea
cūm natura ipsa omnibus existas, neque
tamen abes à tibi insita Maiestate. Iusti-
tię amor in te immēsus erga omnes, haud
saxienstamen absque animi moderatio-
ne: misericordia denique, sed minime ma-
gis quam expedit, parcens. Quibus rariſ
sumis virtutibus quantum commodo vti-
litatique populorum tibi subiectorum
semper contuleris, vel ex hoc etiam
coniectrurari facile potest, quod per
quadraginta ferè annos amplissimis
illis tuis regnis tāta iustitia præfuiſti, ad-
mirabilique clementia, ea præterea in te
populorū obſeruantia, eoque amore, vt
vehementissimū ſupra quam dici poſſit,
tui deſiderium omnibus illis nationibus
& populis reliqueris. Quid dicam de ipsa
religione in Deū Opt. Max. tibi ſanē ab
incunabulis (vt aiūt) atque ipsa natura in-
ſita? quæ profecto inter cæteras virtutes
tuas, ſplendidissimū veluti ſolare ſidus in-
ter inimora ſidera ita fulgeat, ſemp̄eque
fulſerit, vt adolescentiā vix ingressus, id
eſt, cūm primū illud abſ te Sacroſanctę
Catholicę fidei præſtari licuit, eam o-
muſimque etatem tuam barbaricis bellis
coſecratur, ſemper p; cū fidei hoſtibus

AD FERDINAN. HISP. REG.

bellum habueris indicium, vt ue paterna autaque vestigia imitatus, vires, opes, autoritatem, vita denique ipsam dedicaueris huic sanctissimo proposito, summa tua laud: & gloria immortali. At que virtutem satis dignè carptim etiam recensere possumus, quam gloriosissime ad hanc usque extatim vixetis: pacis artes quanto studio excolueris: cum vero exercitum ad negotia renotaueris, id est, in bellorum causas incideris?qua diligentia qua animi magnitudine constantiaque bella ipsa confesseris: victorias deinde vel terra, vel mari quam strenue prudenterque partas reportaueris: quam longe denique latèque regnorum tuorum fines propagaueris ad fidei decus & amplitudinem. Sed quis iure optimo non admirabitur, nusquam sane potuisse te aut rerum multitudine opprimi, aut negociorum varietate confundi, aut agendorum magnitudines superari? magnum profecto illud est, sapiètissime Rex, urbana res unū quempia administrare. nonne difficultius bellicas? quam magnopere vero ad miranduerit utrasque? sed quid unquam ad mirabilius, ita ut pene miraculo haberi debeat, quam si contingat, unum cunctaque præcellentissimum Principi in tot

vrbes, tot regna, tot prouincias, tot exercitus, tot denique res tamque varias mente concipere, ratione disponere, diligentia obire, sapientia gubernare? quod in te ipso semper extitit perspectissimum. Sed nihil est profecto tam arduum, gloriissime Rex, quod magna tua sapientia cum admirabili ista auiumi magnitudine non possis efficere: qui prius penè, quam opus exigat, omnia excogitas: priusquam cogites, disponis: priusquam disponas, ferè efficis: ita tamen, ut neque celeritatem ordo finisque: neque ordinem aut finem, operis celeritas impedit: quæ omnia quam fortiter, strenue, prudenterque prestatueris, testis est celeberrima illa Victoria, tuæ gloriae atque splendori potissimum reseruata, atque tibi relieta à maioribus tuis: splendidissimumque triumphus ille, ac nobilissimum trophyum, quo gloriosius nullus unquam Principum pro Sacrosancta Catholica fide excitauit: quando tu immanissimos Christi hostes * Bæticam ipsam, quam * Bethycæ Granatam appellant, incoleentes aggressus repressisti, repulisti, deuicisti, atque ad internacionem penitus deleuisti. Quod bellum tanta alacritate suscepisti, tanto animi ardore gestisti, tanta prudentia, ea

AD FERDINAN. HISP. REG.
animi magnitudine , felicitatéque con-
fecisti, vt tandem hostes fidei acerrimos
attrueris , castris exueris , intra mœnia
compuleris, castella expugnaueris , vrbē
denique ipsam regiā amplissimam ambi-
tu, opibus refertissimā, toto terrarū orbe
celeberimā , summis viribus ob sessam,
tametsi egregiè strenuēque defendebatur
ad deditio nem coegeris , dissipatis his,
qui fidei lumen suscipere recusarunt. Sc-
que glorio sissimè expulisti ex Hispaniis
id est, ex amœnissimo illo Europæ angu-
lo, perfidas illas barbaras nationes , quæ
assiduis incursionibus atque incōmodis
finitimos infectantes, regionē illā per o-
cētingentos ferè annos incoluerant. Id e-
gregium atque de fidei hostibus pro reli-
gione Christiana speciosissimū trophēū
erigi: hoc holocaustum Deo Opt. Max.
acceptissimum, à te potissimum Rege glo-
riosissimo , de Orthodoxa fide Catho-
lica optimè merito persolui, offerri que
debuerat : tibi immortalis ista palma
debebatur : de rēque iure optimo illud
Prophetæ perpetuò dici poterit, quod
dederit te Deus in lucem gentium ,
vt es ses illis salus vsque ad extreum
terræ: quippe qui non contentus religio-
sissime Rex , tanto tamq;que glorio so

facinore fidei decus & amplitudinem extulisse, non destitisti, quo ad in extremas quoque ipsius orbis partes, quin potius extra ipsum ferè orbem, idem fidei lumē extenderes. Dispersas nānque ipsas insulas, & omnibus hactenus incognitas, maioribus, quām exprimi possit, difficultatibus exquisiūsti: perquisitas, inuenisti: inuentas denique, eāisque incolentes, belluas veluti, ad Sacrosanctā fidei cognitionem ac veri luminis claritatem deduxisti: redemistique tam innumerās perditorum animas, in acceptabile sacrificium Christo Domino. Neque tamen satis fidei, satis immortali tuā gloriā, satis tuo desiderio & propensiissimā volunti, ad decus & dignitatē Christianā religionis prēstitiisse visus tibi es: nisi nuper quoque in Africam ipsam nobilissimam orbis partem, summa indignitate Christiani nominis iam diu ab immanissimis eius hostibus occupatam, potentissima classe, validissimāque manu traiiceres: fidei hostes propriis etiam laribus expelleres: portus ac litora longē latēque vastares: Mazachabit munitissimum oppidum, celeberrimūmque apud omnes barbaras nationes, strenuē, egregiēque defensum, deuinceres tamē, expugnare,

A'D F E R D I N A N . H I S P . R E G .
& in potestatem redigetes, imposito mu-
nitissimo pr̄esidio, id est, nobilissimo ve-
xillo fidei in mediis ipsis Africanis oris :
quo facilius adiacentia cætera, Africam
que ipsam quandoque consequereris,
Christianis Principibus exemplum præ-
biturus, quibus in bellis eos deceat vires
suas experiri, in quem hostem gladios
distringere, pro quo gloriae nomine o-
pes, vires, autoritatem, vitam denique
ipsam exponere. Sensissest profecto nō
solum Africana littora, verum etiam ip-
sas incolentes arenas Libycæ nationes,
quām facile, quāmve celeri cursu, pro ti-
bi ingenita religione, admirabilique ista
tua animi magnitudine ad ipsas quoque,
quinimò & ad Auroram ferè ipsam, &
Gangem usque fuisses Crucis vexillum
prolatus: nisi zelus quoque Christianæ
fidei & pacis studium, indè te ad opulen-
tiora hæc regna diuertissent. Quod si in-
ter Catholicam Maiestatem tuam, & Ve-
netam Rem publicam, clarissime Rex, ca-
vis amoris summâque benevolentia per-
petuò viguit ita, ut nil sanè potuerit quā-
doque contigisse seu Celsitudini tue, si-
ue Venetæ ciuitati, quod non communi
semper ferendum fortuna iudicaueri-
mus, quanuis ipse tantum à nobis abe-

ras in ea amplissima ditione tua, id est, in
extremis etiam Hispaniis ipsis: quanto
coniunctioribus nunc animis, propen-
siorib[us]que animorum affectib[us] (si quid
tamen mutuò inter nos ac vetustissimo
amori addi potest) sumus constantissimè
perseueraturi cum Celsitudine tua, in hoc
amplissimo regno iure optimo colloca-
ta? quandoquidem pari eodemque au-
spicio atque communibus viribus, pro
communi quoque nostrorum salute &
commodo, ut potè qui expositi magis
periculo, propinquiores etiam Imperiis
constituti, sumus perfidissimorum com-
munium hostium iniurias propulsaturi:
tu, qui Hispaniarum Rex potentissimus,
pro religione Christiana strenuè semper
fortissimèque contendoris, indeque Ca-
tholici Regis nomen tibi iure optimo
gloriosissimèque vendicaueris: nūc Hie-
rusalem quoque Rex declaratus, quasi
tibi præ cæteris huiuscmodi palma de-
beatur, isti tuo tam sanctissimo proposi-
to tibi ab ipsa natura insito minimè sis
defuturus. neque nos etiam simus in po-
sterum desituri ab eodem religiosissimo
animorum nostrorum instituto, qui cū
perfidis nationib[us] semper certauerimus,
atque imprimis cum potentissimo illo

acerrimóque Christi hoste, dissidentibus quandoque inter se principibus Christiani, minúsque considerantibus, quanto magis eos decuisset, omnésque Christi fideles, cōmūnibus armis & coniunctiōibus inter se animis occurrisse communi hosti, qui tot oppida, tot vrbes, tot populos, tot prouincias, tot regna, tot imperia, maximam denique atque præcipuam ipsius orbis terrarum partem ab ouili Dominico emancipauerit, subegebit, prostrauerit, ac denique in miserrimam captiuitatem abegerit innumeros populos Christianos, qui ex truculentissimis cædibus superfuerant, in contempnum & dedecus Christi fidei. Quam miserrimam gregis Dominici conditionem tristissimāmq; memoriam, quia animus horret meminisse, silentio præterire conflij est. Reliquum est, vt Reipublicę nostrę nomine plurimū condoleamus, Philippum Regem præstantissimum genetum filiūmque charissimum Celsitudinis tuę, immatura morte preceptum obiisse: cuius eximiæ excellentēsq; virtutes, illa magnitudo animi, munificētia, clementia, pietas, religiō, cæterāq; id genus, ea de se polliceri humano generi videbātur, ad fidei quandoque decus & dignita-

*Is fuit Ma
ximiliani
Cæſſilius,
Carols V.
pater.*

tem, quæ de quo uis religiosissimo Rege aut Principe expectari exoptarique contingat. Sed cùm mors ipsa, id est, naturæ lex, nec virtutis specie, nec gloriæ splendore, nec potentia magnitudine aut fleti aut terreti possit: tua illa admirabili fortitudine animi, quam scepissimè in adversis immortali tua gloria constantissimè præstitisti, sapientissime Rex, æquiori hanc iacturam ut feras animo, hortamur plurimum atque precamur, quò nō creptus tibi, sed in spectatissimæ indolis filius restitutus idem rex reseruatissime videatur: quos Deus Opt. Max. sicuti ad iucundissimum solatum Amplitudinis tuæ, clementissimè pientissimèque protulisse constat: ita, vt eos protegat, tueatur sub umbra alarum suarum, seruētque incolumes benignissima sua misericordia & clementia, cupimus maiorem in modum ac per optamus.

Qui postremò, vt, quod in mandatis habemus, tandem exequamur, gloriosissime Rex, Veneti Senatus ac Reipublicæ nostræ nomine offerimus ad decus & amplitudinem Catholicæ Maiestatis tuæ, quicquid aut terra, aut mari, aut copiis, aut opibus, siue authoritate, siue viribus potest Veneta Respublica,

AD MARC. ANTO. TRIVISA.
His omnibus, propriis veluti commo-
dis, utere pro arbitrio, clemētissime Rex.
hoc à te petit atque magnopere exoptat
Leonardus Lauredanus, inclytus Prin-
ceps noster, atque Senatus. Inueniet pro-
fectò, periculum si faciet, amplissima
Maiestas tua vniuersam Ciuitatem no-
stram ita propensissimi in te semper ani-
mi, ut nunquam sanè sit defatura com-
modo, dignitati, & amplitudini Celsitudi-
nis tuæ: quam Deus opt. max. ut diu-
tissimè protegat & tueatur, ad splendo-
rem presertim & gloriam Orthodoxæ
fidei, summoperè cupimus atque preca-
musr: ut & tu opulentissimo hoc, cæte-
risque tuis amplissimis regnis felicissimè
frui valeas: & nos tecum tua ista felici-
tate & gloria, quoad vixeris, iucundissi-
mè, communique voto gaudere possi-
mus. quod & Catholicæ tuæ Maiestati,
& Veneræ Reip. nostræ felix, faustum,
fortunatumque sit.

AD MARCV M ANTO-
nium Trivisanum, Venetiarū Principem,
Cynthij Ioannis Baptiste Giraldi, Ferrara-
iensium Ducis nomine.

SI QVANTVS est, Serenissime Prin-
ceps, dignitatis tuæ splendor, & quā-

ta est, clarissimi Patres, augusti huius ordinis Maiestas, tanta mihi quoque ines-
set dicendi vbertas & copia: ioperarem eā,
quam excellentissimus Princeps noster
mihi imposuit, prouinciam, lætitię scili-
cer testificandæ, quam ipſe animo con-
cepit, pro ſablimi hoc gradu, ad quem,
Serenissime Princeps, ſapientissimus hic
Senatus te euexit, magnifice: c luculen-
ter absoluere. Verū cùm videam ea o-
mnia, quæ ad dicendum attinent, in me
eſſe admodūm exilia, vires, ingenium,
facundiam: hic verò nihil eſſe, niſi excel-
ſum, ſublime & eximium, ſeu in te, Prin-
ceps, oculos conuertam, ſiue clarissimos
hos Patres, qui tibi aſſiſtunt, intuear: he-
ret ferè faucibus vox, vixq; verbum ver-
bo neſtere audeo, nedūm rem tantam,
pro dignitate ac pro magnanimi Princi-
pis nostri voto, oratione conſequi. Nec
vlla planè mihi ad hoc munus obeundū
daretur facultas, niſi tua huic dignitati,
Serenissime Princeps, coniuicta beni-
ginitas, & horum Patrum amplitudini
addita humanitas, tantum mihi virium
adderet, quantum adeinit tantæ maiesta-
tis imago. Postquām igitur benigniſſi-
mus ac iucundiſſimus hic vſper adſpe-
ctus me torpem excitat, ac fractum

AD MARC. ANTO. TRIVISA.

propemodum reficit ac recreat: vestra cū
venia ad delatum mihi mun^o aggrediar.
Illud omnibus exploratum esse arbitror,
inter eos omnes, qui rem Italiam saluam
atque incolumem cupiunt, neminem es-
se, qui summo studio id magis affectet
excellentissimo Principe nostro, qui & si
eo est excelsō inuictōque animo, ut eius
mens sit semper in rebus arduis, & nun-
quām sit in ocio sine negocio: tamen,
cūm ipsum non lateat, pacem, rem planē
diuinam ac omnium maximè salutarem
esse, virtutēsque omnes ac omnia mor-
talium bona, illius ope ac munere flore-
re: ipsaque sublata, pessum ire: id opti-
mi potissimum Principis munus existi-
mat, optare, dareque operam, ut, qui in-
ter Christianos Principes rerum summa
potiuntur, odiis extinctis, sic in fœdus
coēant, ut inter eos pax perennis existat.
& medius fidiūs, si Principis nostri studiis
ac conatibus res & fortuna responde-
rent, non modò Italia vniuersa, ied to-
tus Christianus orbis pace & tranquilli-
tate honesto in ocio frueretur: neque in-
ter potentissimos Reges tanto cum Ita-
liæ discrimine ac iactura, de rerū summa
dimicaretur: quin ipsi, simultatibus depo-
sitis, in atrocissimos ac ieterrimos Chri-

stiani nominis hostes arma conuerteret.
 Cùm verò ipse huius voti haec tenus compo-
 sisse esse non potuerit, licet diu muliūm-
 que hoc saxum voluerit, diem noctēmque
 hanc incudem tundere non desiderat, ne-
 sciūsque non sit in huius optimę ac be-
 nē institutę Reipublicae sinu ac potentia,
 vniuersam Italiam, veluti in tutissimo
 portu ac perfugio recumbere, quod ipsa
 ob horum patrum & prudentiam, integri-
 tatem, iustitiam, & ^{*maximam} ~~X~~ maximarum omniū
 rerum, & pr̄sertim Reip. gubernandæ,
 reique militaris scientiam, contra exte-
 ratum gentium impetum, totius Italiae
 firmissimum sit vallum, & communis sa-
 lutis arx munitissima: nō summa ipsum
 letitia afficere non possunt, quæcunque
 huic nobilissimę ac pr̄stantissimę ciui-
 tati fausta, felicia & fortunata eueniunt.
 Verūm cùm inter rotac tanta amplissi-
 ma dona, florentissimę vibī Venetę hac
 longa seculorum serie diuinitus conces-
 sa, nihil ipsi vel felicius, vel auspiciatus
 vñquam à diis immortalibus datum sit
 bono Principe, quod ipse iustitiam ser-
 uet, ciuium commodo consulat atque
 utilitati, & vniuersum ciuitatis corpus
 tueatur: nō potest nūc non summopere
 letari Princeps noster, q̄ tu optimus ab

AD MARC. ANTO. TRIVISA.

optimo Senatu, maximo omnium consensu, huic Reipublice praefectus fueris: & eo maiori etiam perfunditur gaudio, quod, cum ea sit totius huius ordinis amplitudo & prudentia, ea probitas & vigilancia, ea rerum administrandarum ratio & fortunae euentorum experientia, ut nemo inter hos Patres existat, qui ad hoc dignitatis fastigium iure ac merito promoueri non possit, Princeps noster te deorum potius dispensatione, quam humanis consiliis omnibus prelatum arbitratur, his presentim miseris temporibus, quibus omnia concussa armis & bello labefactata sunt: quibus Italia eò calamitatis redacta est, ut ob accepta vulnera, grauia illa quidem ac multa, non validè ab interitu absit. Te enini censet, Serenissime Princeps, non modò Reip. tuę, sed labenti Italie signum quoddam eretum, non solum optimæ spei, sed certissimæ salutis. & mehercle non iniuria.

Quis enim, Princeps optime, iustus rerum estimator, abs te omnia bona nō speret? de te sibi omnia summa non polliceatur, siue genus, vnde originem ducis, siue maiores tuos, siue parentem, aut te ipsum sibi proponat? Primum Triuisanorum familia inter omnes alias, quæ in hac ciuitate

uitate floruerunt, celebris semper ac nobilissima habita est. ex hac enim plures omni virtutum genere illustres exierunt, quam ex equo Troiano præstantissimi Duces & licet omnes maiores tui inter tantorum virorum splendorem tum bello, tum pace tantopere claruerint, ut magno in angustis rebus semper animo fuerint, in secundis vero modesto ac temperato, nihilque unquam prætermiserint, quod ad decus, nihil quod ad gloriam pertineret: eorumque hac de causa omnium quidem seculorum posteritas immemor non sit futura: tamen inter eos Dominicus pater tuus, sanctum omnibus gentibus & seculis nomen, cuius haec in urbe semper vixit authoritas, non modo doctrina & eloquentia, quae semper primas tenuit in libera ciuitate: sed in regenda tractandaque Republica illustris, omnes obiit magistratus, quos vel domini, vel foris hic Senatus, optimus hominum estimator, principibus Reip. viris decernere consuevit: eosque omnes tanta cum laude gessit, ut illi sapietissimi ac prudentissimi viri nomen & haec ipsa ciuitas, & maximorum regum consensus attribuerit. Bellicis vero in rebus omnibus, & præsertim maritima in ratione atque mu-

A D M A R C . A N T O . T R I V I S A .

nere, adeò excelluit, adeò omnibus præstítit, vt totius Venetæ classis Dux ac præfectus declaratus fuerit calamitosis periculosisssimisque illis temporibus, quibus immanissimus Turcarū Imperator Rhodum obsidebat, eaque illius fuit hac in se prudentia, alacritas, industria, atque contentio, vt cum omnibus omnium ætatum eximiis imperatoribus conferri potuerit. Nihil enim in ipso desideratum est, quod in optimo esse debeat Imperatore: siue scientiam rei militaris, siue virtutem, siue autoritatem, siue felicitatem spectare voluerimus. Tu verò ex hoc genere ortus, ex his maioribus, ex hoc parente, qui sic omnium inuidiam superauit, vt orbis ipse terrarū de illo semper locuturus sit: etsi pulchrum duxisti, tot tibi, tantorūmque virorum virtutes, veluti faces accensas, præluxisse: tamen non alienis vestigiis nixus, sed tuopte ingenio, te ab incunabulis vsque talem præstististi, tale magni ac generosi animi specimen dedisti, vt omnes te tanto genere, & tanto ac tam celebri patente filium dignum iudicauerint, viderintque aliquando eam esse naturæ solertiam, vt cùm summa atque excelsa variis ac diversis temporibus vna in familia sparsa-

rit, ea studeat nō modò in posteros propagare, sed viii tātūm, quæ omnibus anteā præstiterat, concedere. Hinc tuam fidem, modestiam, consilium, probitatem, religionem, animi præstantiam & fortitudinem hic Senatus admiratus tibi Cyprum ac Cretam, opulentissimas illas quidem ac nobilissimas insulas, regendas ac moderandas dedit. Qua in re ea tua fuit ratio & prudentia magistratus illius gerendi, vt (cùm multo plura, quām omnes de te sibi polliciti essent, præstiteris) ab eo usque tempore tacito ciuium tuorum consensu decretum fuerit, nihil in hac Republica tam illustre, tam magnificum, tamque excellens esse, quo tu quidem non posses te dignum præstare. Quare ab eo magistratu cum sapietissimis publici huius consilij principibus adnumeratus es, in Decemviriūm collegium cooptatus, in ædis Marciae procuratorum albo sæpiùs adscriptus. Et cùm omnibus his in muneribus obeundis te eo vitæ instituto, atque ea semper animi moderatione usum fuisse prudenterissimi Patres animaduerterint, vt nulla vitæ tuæ pars laude caruerit, nunquam te munera belli ab officiis pacis auertent, non te à mansuetudine alienauerint.

A D M A R C . A N T O . T R I V I S A .

seueritas , non à comitate grauitas , non dignitas ab humanitate , non à clementia iustitia , & nihil vñquam probaueris , quod non fuerit cum pietate ac religione coniunctū : nihil dixeris , feceris , cogitaueris , quod cùm maiorum tuorum splendori non responderet , tum huic ciuitati , ac toti Reipublicæ maximo usui atque ornamento non esset futurum : viderintque tandem , te adeò invicto infractoque animo aduersus varias fortunæ vices semper fuisse , vt eundem illa semper te viderit , siue prospera flauerit , siue aduersa restauerit : miram de te opinionem apud vniuersum hunc ordinem , tua hac omnibus cognita & probata vita ratione concitasti . & cùm hac tempestate Reipublicæ & Senatui Princeps diligendus esset , (quod Princeps Donatus , qui tanti imperij clavum summa cum prudentia ac felicitate diu moderatus erat , & Reipublicæ gubernacula sanctissimè tractauerat , ex hac corporis custodia ad superos euolâsset) Patrésque isti nefas ducerent , nobilissimo huic cœtui quenquam præesse , qui esset ullo laudis genere iis inferior , quibus præcesset , te tot luminibus clarum , tot animi dotibus illustrem , tot dignitatibus auctum at-

que honestatum , tanta rerum gestarum
magnitudine conspicuum, dignum iudi-
carunt, quem Principem crearent, & sibi
& toti Reipublicæ administrandæ præ-
ponerent. Quo sanè arbitror Domini-
cum patrem tuum , qui nunc inter cæli-
tes beatus ævo fruitur sempiterno , (si
quis eorum, quæ inter nos geruntur, ipsi
sensus inest) mirum in modum lætari,
quod tibi , quasi hæreditario iure , ea di-
gnitas collata sit , quam ipse , si superui-
xisset, proculdubio consecutus esset. Vi-
det enim vir felix ab alto cæli loco , te
verissimum sui exemplar atque simula-
crum , non tantum paternæ , sed propriæ
etiam virtutis radiis illustrem , in tanta
illustrium virorum luce non secus ac So-
lem nitescere : quo sanè in splendore &
virtutem suam , & seipsum reuiuiscere
cernit, præuidetque ipse, et si eò iam pro-
gressus es , ubi meiito & propter ingra-
uescentem ætatem , & propter rerum ge-
starum magnitudinem posses quiete-
re: tamen dignitatem hanc & stimulos &
calcaria tibi admoturam , quibus hoc in
laudis stadio adeò inciteris, ut non alios
modò, sed te ipsum etiam superes atque
antecedas: & ex Senatore Princeps effe-
ctus, iis; quæ nullo pacto fieri posse illu-

AD MARC. ANTO. TRIVIS A.

striora putabantur, eo maiorem addas
splēdorem, quo senatorio munere Prin-
cipis munus est longē amplius & magni-
ficentius. Sed vt à cælestibus ad humana
reuertamur, cùm ea omnia, quæ comme-
morauimus, non tātūm ciuibus ac opti-
matibus tuis, sed cæteris etiā gentibus
ac nationibus, & cognita & perspecta
sint, hic tuus per omnes honoris gradus
ad hunc locum ascensus, omnibus om-
nium ordinum & nationum hominibus
magnam attulit lætitiae causam: diem e-
nam illum optatissimum, te Princepe, il-
luxisse sibi persuaserūt, quo de rebus hu-
manis optimè sit sperandum.

Cæterūm excellentissimus Princeps
noster maiori gaudio, maiori, quām om-
nes, voluptate perfusus est. Ipse enim pro-
fusa in amplissimum hunc ordinem ob-
seruantia, atque in hanc Rem publicam
propensa voluntate ac studio, quæcun-
que huic clarissimæ vrbi & potentissimæ
Reip. prospera ac secunda eueniunt, sibi
populiisque suis communia ducit. Gratu-
latur igitur tibi, Serenissime Princeps, su-
blimem hanc tuam dignitatem, supre-
mūmque hunc locū tuæ iampridem de-
bitum virtuti, velūm ad hæc usque tem-
pora dilatū: quod tu in hoc maximi hu-

ius Imperij solio , veluti in totius Italiæ statione positus, Italiæ saluti atque incolumentati inuigiles , idque difficilimis ac turbulentissimis his temporibus, quibus bellis ac seditionibus ardere orbem terrarum, ac propè flagrare videmus. Ipsum enim omnium rerum effectorem Deum, fœderumque omnium ac pacis auctorē, quem semper sanctè ac piè coluisti , studiorum tuorum ac consiliorum moderatorem, operūmq; adiutorem assiduum futuriū sperat. Gratulatur vobis, Amplissimi patres , quòd ex hoc celeberrimo conuentu eum vobis Principem delegeritis, qui tantundē addat splēdoris sublimi huic dignitati, ad quam vestris suffragiis electus est , quantum ipse ab illa accipit decoris & ornamenti. Princeps enim vester, non tantūm amplitudine ista (quamuis maxima) magnus existit , sed iustitia, pietate, religione, animi integritate, & aliis magnificis suis virtutibus, quibus Priscorum virorum gloriam penè superauit. Ipsi etiā sibi gaudet excellētissimus Princeps noster : tum, quod ea omnia commoda , quæ à Principe hoc huic Reipub. eventura iam diximus, sibi non secus communia opinatur, ac si ipse inter hos Patres natus esset , & in hunc

A D M A R C . A N T O . T R I V I S A .

ordinem receptus , bonis vestris vnà vo-
biscum assiduè potiretur : tum , quòd om-
nes huius Reip. Principes ingenti sem-
per amore ac pietate pro fœcatus est . Qui-
bus ut semper perinde ac filius obsequēs
fuit , ita etiam illos tanquam patres sui a-
mantissimos habuit , & tibi , Serenissime
Princeps , eo magis charum se futurum
putat , quo te magis & propensiore ani-
mo colet ac obseruabit , speratque iti-
dem te illum paterna charitate comple-
xurū . Quod verò ad ipsum spectat , quæ-
cunque , Serenissime Princeps , ad tuam
dignitatem , quæcunque ad vestram am-
plitudinem , Patres optimi , attinere vide-
buntur : quæ ab ipso cura , solertia , studio ,
diligentia , sedulitate , ac vigilantia præ-
stari possint , volens ac lubens omni ani-
mi alacritate vobis pollicetur ac defert .
Hud enim vobis omnibus testatum esse
vult , nihil sibi charius esse rebus illis , quæ
ad commodum atq; amplitudinem ve-
stram pertinere videbuntur , nihil anti-
quius quam de te , Serenissime Princeps ,
& de vobis omnibus bene mereri . Nos ~~x~~
verò & Principis nostri , & nostro etiam
nomine Deum optimū Maximum sup-
plies oramus ac obsecramus , vt te , Se-
renissime Princeps , & vnà tecum hunc

amplissimum ordinem foueat ac fortunet, & perpetua felicitate atque incolumente tueatur: Téque huic ciuitati, ciuitatēque hanc tibi, quam diutissimè conseruet.

*AD FRANCISCVM VENETIUM Venetiarum Principem, Cynthij
Ioannis Baptiste Girardi, Ferrarensium Ducis nomine.*

QUOD mihi munus nunc etiam excellētissimus Princeps noster imposuit, quo tuam hāc dignitatem, quam optimi hi Patres in te contulerunt, tibi suo nomine gratularer, Serenissime Princeps, tanto operosius ac difficilius futurum esse cognosco: quanto id, quod mihi adiumento esse deberet, rem magis arduam efficit atque grauiorem. Nam cūm aliis in rebus v̄su atque experientia euenire compertum sit, vt ea, quæ nobis primo adspectu sese offerunt admirabilia, si semel paulò diligentius conspecta fuerint, nos nulla amplius afficiant admiratione: ita etiam mihi nunc contingere deberet, qui semel præterito anno hanc Principis dignitatem, hūncque amplissimum horum Patrum ordinem con-

spexi. Nam si hæc tunc mihi tantum intulerunt admirationis, ut ad dicendum tardiorē effecerint: nūc orationis meæ cursum non modò retardare non deberent, sed multo etiā reddere faciliorem. Verūm hercle secus ac cogitārā, res sese habet. Nam hæc eadem omnia tanto angustiora atque ampliora nunc sese offerunt, ut non modò, quod hæc eadē semel viderim, siam ad dicendum promptior ac paratior, sed ipsa oratio mea hāc amplitudinē magis, quām anteā obstupescat: & hac maiestate usque adeò torpeat, ut nesciat propemodum unde incipiat, aut ubi desinat. Id enim mihi hac in re contigit, quod iis euenire solet, qui oculorum aciem innitentes Solis radios intendunt: nam quo magis illos intuentur, eo ipsa videndi vis ac sensus fit nimio lumine ac claritate maximi sideris, languidior atque hebetior. Verūm licet ipsa rei difficultas me à dicendo deterreat, tamen cùm mihi facile persuadeam, Scrutissime Princeps, amplissimi Patres, vos (quæ vestra est humanitas) non minùs & quo animo nunc me audituros, quām præterito anno audieritis, & quæcumque à me dicentur, boni consulturos: ad eam lætitia, voluntatis ac obseruanti

erga te, Princeps & nobilissimum hunc confessum, significationem, quam excellentissimus Princeps noster hac oratione declarandam mihi imposuit, vestra cum venia me conuertam: quam et si tu æ amplitudini, Principisque mei voto parenim minimè futuram cognosco, tamen quantum mea ferret imbecillitas, demonstrare conabor. Adeste igitur bonis animis.

Cum Princeps noster in iuerso huic ordini vestro, atque huius Reip. Principibus filij pietatem semper prestatiterit, videturque vos etiam vicissim illum paterno amore complexos fuisse, audito Marci Antonij Triuisani olim Principis optimi atque sanctissimi obitu, optauit eum Principem ex vestro hoc clarissimo cœtu à vobis eligi, qui Remp. hanc consilio iuuaret, authoritate muniret, prudentia foueret, dignitate augeret. cum enim ipse in huius Senatus benignitate, ac potentissimæ huius Reipub. sinu, veluti filius, conquiescat, si que huius ordinis incolumitatis & gloriæ cupidissimus, quantum ad Venetum imperium accedit commodi atque incrementi, tantundem propè suæ ditioni additum arbitratur. hacque de causa ubi te Serenissime

AD FRAN. VENER. VENET. PRIN.

Princeps ab his Patribus electum fuisse
intellexit, sanctitate, religione, consilio,
prudentia, iisque omnibus virtutibus,
quibus optimum Principem praeditum
esse oportet, illustrem, quique parem im-
perio animum habeas: non potuit, non
summopere lætari, sapientissimumque
hunc Senatum mirum in modum non
probare: qui cùni nihil vñquā, nisi sum-
mo consilio vel agat, vel decernat, nunc
eum sibi Principem elegerit, qui genere,
parentibus, suapte natura is eslet, cui
tantum muneris committi meritò debe-
ret, quique ab ineunte ætate in vniuer-
so vitæ cursu tanti imperij fastigio se
dignum præstisset. Nam quantum ad
genus attinet, tu Serenissime Princeps
ex præclarissima Venetiorum familia
ortus es: quæ sanè felici quoipiam fato
huic Reipub. data est, vt ipsa inde semi-
narum quoddam haberet doctissimo-
rum ac fortissimorum hominū, qui bel-
li pacisq; gloria insignes existerent: quo-
rum sanè longo seculorum ordine is
fuit numerus, vt si eos nunc mihi recen-
sendos proposuerim, nihil aliud hodie
vel agam, vel cogitem necesse sit. Ex pro-
genie igitur hac præstantissima Ioannes
pater tuus, omni inuidia maior, originē

duxit, à cuius rebus gestis commemorādis me abstineo: tum quia earum memoriā in omnium horum patrum animis vigere existimo, & ob oculos versari: tū quia ad te, Serenissime Princeps, nostra festinat oratio. cùm verò nobilissimus vir proli propagandæ, pro huius Reipub. splendore, ac dignitate operam dare maximè cuperet, præstantissimæque huic ciuitati ex se filium relinquere, qui majorum suorum vestigiis innixus, eam terret semitam, quà eò virtutis perueniret, quò eum peruenire dignum esset, qui hac in patria ab iis parentibus prognatus esset: id pro voto contingere posse arbitratus est, si eius generis vxorem acciperet, ex qua illum, quem animo conceperat filium, posset suscipere. Magni enim refert ad filios procreandos, quàm sibi quisque vxorem sumat, quibuscque parentibus illa nata sit, ex qua ipse affectet esse pater. At cùm homo omnium prudentissimus non ignoraret, in hac Veneriorū familia fuisse olim Antonium optimum atque clarissimum virum, qui Venetæ Reipub. Dux præfuit: quique ipsam ea prudentia, ea animi magnitudine moderatus est, ut de ipso non vrbs hęc tantum, sed ipse etiamnū terrarum orbis loqua-

A D FRAN. VENER. VENET. PRIN.
tur : tacita quādam rerum cōsequutio-
ne, ac certo mentis præfigio prænouit, si
eam fœminam vxorem duceret, quæ ab
vrbis Venetæ Principe prognata esset, &
quæ morib⁹ egregiis, & ingenio illustri
prædita existeret, euētūrum ut ex ea filiū
fūsciperet, qui aliquādo illi vrbī Princeps
præponeretur, cui & Antonius olim, &
tunc eius socer præpositus fuisset. Quare,
cū illis temporibus Leonardus Laure-
danus hac in ciuitate Principem ageret,
Leonardus inquam ille Lauredanus, qui
& in bello, & in pace, & domi, & foris
talem sese præstítit, ut vel nulli, vel pauci
suis temporibus inuenti sint, qui cum il-
lo conferri possent : filiamque ipse habe-
ret iis dotibus ornatam, quæ vix in egre-
giis viris inueniri consueuerunt, eam sibi
matrimonio iungi curauit. Quia in re illi
multūm haud fuit laborandum. Nam
prudentissimus pater, cui nobilissimi viri
virtus cognita erat, vt potè qui multa in
illo cognouerat, quæ in aliis vix optari
possunt : eo lubentius illi filiam uxorem
dedit, quo videbat virum virtute illu-
strem, ex illustri fœmina illustres etiam
filios, hacque ciuitate dignos, geniturū:
quíq; nec à paterno, nec à materno san-
guine degenerarent. Ducta ergò uxore

virgine illa lectiss. honorisque ac pudoris amantissima, ex ea sibi tori & vitæ socia, te talem filium suscepit, qualem ab illis parentibus suscipi dignissimum fuit. Diuino enim ac arcano quodam cōsilio factum est, ut eximius pater, matérque clarissima cum filium generit, cuius si à Diis immortalib⁹ ipsis data fuisset optio, nec meliorem, nec magis se dignum gignere potuissent: tūque ab illis parentibus ortum duxeris, quibus nec maiores, nec magis te dignos, hæc Respub. dare potuisset. Te igitur filio dignissimus pater, cùm vel ex ipso infantis vagitu, ardorem quendam animi prævideret, maximèque aueret hac in præstantiss. ciuitate successorem sibi filiū reliquere, in quo vno, quæ in omnibus Veneriis tam longis annorum spatiis probata fuerant, & eximia reperirentur, & cumulatissima: summo studio operam dedit, ut parem ortui educationem haberes, infansque iis artibus instruerere, quibus ad omne virtutis decus, quantum per ætatem licet, fingeretis, atque adeò formarere, ut ad laudem excellentis viri essemus educatus, eaque tibi ex iis iactis fundamentis pararetur adolescentia, quæ spem atque expectationem maximæ virtutis

AD FRAN. VENER. VENET. PRIN.
omnibus præberet. At verò cum ipsi om-
nia pro sententia euenissent, cámque in-
dolem præ te ferres, taléque ac tam exi-
miūm dignitatis specimen dares, vt om-
nes omnia bona de te sibi pollicerentur:
scirétque vir optimus , & ad regendas
Resp. altus, ad rerum gerendarum ratio-
nem plurimùm conferre, ne iuuenes in
ocio torperent, & in desidia vitam duce-
rent: sed primos annos, iuxta Lycurgi
sententiā, in omni opere & labore age-
rent: nec priùs in vrbem reuertenterunt,
quàm viri facti essent: voluit te, iam adul-
tum, diuersas regiones adire, multa diuer-
sarum gentium instituta, multosque po-
pulorum atque hominum mores cogno-
scere, varias legendarum vrbium ac pro-
uinciarum, rerumque publicarum ritus
intueri. Hinc te ex vrbē ad diuersas orbis
regiones peregrè misit, vt posteà cautior,
prudentior, rerum cognitione maior, in
vrbem redires. Quam rem (cùm tu dili-
gētissimè cogitates, quid maioribus tuis
reddere deberes, & quàm te deceret au-
gere patrimonium gloriæ , tibi ab illis
relictum) tu adeò strenuè, tantaque cum
integritate peregisti, vt egregia virtutum
semina à natura atq; à nobili educatiōe,
domesticāq; disciplina tibi insita, labore,
industria,

industria, diligentia sic abs te culta fuerint, ut quanuis illa vberes fructus reddiderint, multò tamen ab iisdem ampliores expectari cœperint. Quare cùm te in patriam recepisti, omnes in te oculos converterunt. In te enim non modò prisci illius Antonij Venerij, & Leonardi Laudani, huius eiusdem Reipub. (quod iam dictum est) olim clarissimorum Principum, imaginem impressam intueri videbantur: sed sibi in animum inducebant, te non modò Venerios omnes, & Leonardum auum maternum æquaturum, sed longo etiam interuallo superaturum, si fortè fortuna contingeret, vt ad eum Reipub. clauum regendum ac moderandum vocareris, quem illi magna cū prudentia ac felicitate rexerunt, & moderati fuerunt. Quid enim aliud ab illa tua adolescentia religiose, innocenter, sancteque ac sapienter exacta, expectari poterat? Nam (vt de te nunc tantum dicam, Serenissime Princeps) id tibi natura insitum atque innatum fuit, præclara semper ac magnifica animo concipere, ardua ac excelsa moliri, & in maximis rebus primis ab annis ad hæc usque tempora versari, omnianque sic ad laude, ac ad dignitatem referre, vt summae virtutis admirata-

AD FRAN. VENER. VENET. PRIN.
tionem obtineres, & ab vniuerso hoc or-
dine is haberi posses, cui tanti Imperij
summa crederetur, & summo omnium
consensu illis imperares, quorū quilibet
quocūque Imperio dignissimus est: hæc
que ipsa Patria fitu pulcherrima: atq; ad-
mirabilis, fortissimorum ac sapientissi-
morum hominum feracissima, quæ te ge-
nuit, quæ te aluit, te sibi Principem vide-
ret ac moderatorem: gauderetque se mi-
seris his temporibus, & in hac ferè totius
orbis Christiani calamitate, eum sibi filiū
genuisse, sub cuius Imperio ac præsidio,
ab omni esset periculo quām tutissima.
Quæ sanè vitæ ratio, grauisq; ac magni-
fica virtutis species, te talem ciuibus tuis
& amplissimo huic ordini ostendit, vt
ipsi virtutum tuarum excellētiam admi-
rarentur, nescirēntque dum tuas admira-
rentur, cui primas darent, iudicio an cō-
silio, prudentiæ an sapientiæ, seueritati
an beuignitati, æquitati an iustitiæ, ra-
tioni an rerum vsui, modestiæ an forti-
tudini, grauitati an comitati, religioni
an integritati. Harū enim unaquæque in-
te adeò eminebat, vi certatim propemo-
dūm se se ferrent, & altera alteram su-
perare niteretur: essetq; animi dubius lau-
dum tuarū spectator, vtram alteri præpo-

neret. Quæ singulares ac cumulatissimæ
 animi tui dotes, efficiunt, ut pro laudib⁹
 tuis non cōmunes mihi loci sint petendi,
 quibus passim oratores vti consueverūt,
 vt illorum crescant p̄̄econia, de quibus
 ipsi dicturi sunt : sed ex teipso **S E R I-**
N I S S. **P R I N C E P S,** tua est mihi laus
 ducenda. tu vnus tibi sufficis ad gloriam.
 Tu ita tuo splendore nites, vt potius co-
 gitādum sit, quæ ex refertissima laudum
 tuarum sylua sine piaculo præteriti de-
 beant, quām opus sit dicenti perquirere,
 quæ accurata dicendi ratione, aut spe-
 ciosa oratione exornari possint. Non
 oratoriis cnim fucis, sed tuis tu colorib⁹
 pingendus es: quippe qui is existas, in
 quo non adumbratum simulaerum, sed
 tota virtutis effigies illustris cernitur at-
 que conspicua. Tu omnibus in magi-
 stratibus, qui * quām plures & egregij * **cōplures**
 fuerunt, quos ab adolescentia in hunc
 usque diem tum Brixiae, tum Veronæ, tū
 Patauij, tum Utini, Diis approbantibus
 & iuuantibus, obiisti, tam prudenter, tam
 integrè, tam magnificè semper te egisti,
 vt nemo tam magna de te animo conce-
 petit, quin tu multo maiora præstiteris.
 Semper enim tibi proposuisti, in te ciues
 tuos magis habere quod probaret, quām

Q ij

A D FRAN. VENER. VENET. PRIN.
quod tibi indulgerent: quo sancè vitæ te-
nore tui expectationem, tua virtute non
tantum sustinuisti, sed valdè etiam su-
perasti: paruit enim in te semper cupidi-
tas rationi, & actionum splendore, mo-
rum nobilitate, modestia ac continentia
omnibus antecelluisti. Iustitiae verò stu-
dio, quæ mater omnium virtutum est, &
omnium bonarum actionum norma ac
regula, sic semper flagrabas, quod quan-
tus illius fueris custos acerrimus: quic-
quid in illa administranda erat asperita-
tis, æquitate & miti quoipam tempera-
mento lenires. In controuersiis enim in-
ter se ciuium vel iudicandis, vel compo-
nendis, te totum ad id, quod æquum bo-
numque esset, componebas: dabásque
operam, ut partium vtranque ad concor-
diā perduceres: quod si omnino iudi-
candum erat, omnia vel veritate, vel pre-
scripto, vel iure, vel iudicij formula, vel
legibus ipsis iudicabas. Nullæ preces,
nulla munera, nullius callida persuasio,
nulla potentum authoritas, te vnquam
à recto deflexit, aut tuæ vitium intulit
integritati. Æquas apud te partes semi-
per omnes omnium ordinum homines
habebāt. Tu enim cunctos eodem iusti-
tia lumine æquè spectabas, & pari libra

lance omnia pendebas : qua quidem re
 ciuim societatem, animorūmq; coniun
 ctionem mirificè tuebare. non austerus
 vñquām, non tetricus, non difficultis, sed
 hilaris, comis, facilis, & (paucis vt omnia
 complectar) nulli noxius, omnibus beni
 gnus. Quibus virtutibus allecti ij popu
 li , quibus præpositus fueras, non præsi
 dem in vrbe , sed optimum parentem se
 habere sibi persuadebant. Tuis verò in
 legationibus(mirum dictu) quām omni
 bus satisfeceris, quām in Repub. tua iu
 uanda solers ac diligens fueris, quām il
 lis gratius, apud quos legatum obiisti, &
 quām illi magna de te animo concepe
 rint. Vulgata est illa Pauli tertij Pontifi
 cis Maximi ac sapientissimi de te vox : se
 scilicet toto suæ vitæ cursu, qui longissi
 mus fuit, & maxima semper laude refer
 tus , neminem vñquām nouisse, qui vel
 prudentiùs, vel indulgentiùs in rebus a
 gendis versaretur te ipso ; neminem , qui
 occasionem vel maturiùs, vel feliciùs ar
 riperet, aut temporis momenta obserua
 ret , quibus commodè ad eos accederet,
 quibuscum publica negocia erant tra
 ctanda , te ipso : neminem , qui maiori
 studio & (si opus erat) artificio in capien
 dis hominum animis, & in suam senten
 ciam

AD FRAN. VENER. VENET. PRIN.
tiam trahendis vteretur, te ipsa. Diuinus
enim ille senex, qui ob summā eius pru-
dentiam raro conjectura fallebatur, (ipsa
enim dies, & longus rerum usus, ipsum
in rebus omnibus censendis acerrimum
iudicem atque optimum ingeniotum at-
que hominum aestimatorem effecerat)
quasi diuino numine afflatus, quod futu-
rum erat, mentis acie vigili cum praedi-
sset, dum tu Romæ tua pro Repub. a-
pud ipsum essem, dicere non veritus es, se
in te nescio quid summi ac maximi co-
gnitum, quo facilè conjectabat, te o-
lim Reipub. tuæ gubernacula modera-
tur, felicemque ac beatam illam futuram,
cum tu illi Princeps praefueris. Maximū
sanè eximiæ tuæ virtutis testimonium, &
præclara diuini hominis vox, quam pla-
nè vocem Vrbem hanc ita veram tua hac
in gubernatione cognitum confido, ut
te sibi (sicut ille tunc praedixerat) nunc
Principem videt. Cum vero matura iam
ætate ab externis magistratibus, legatio-
nibusque ad ea, quæ domi hac in Repub.
gerenda erant, veluti ab undis ad por-
tum, te recepisti, iisdem tunc, quibus sem-
per, te ciues cui virtutibus praeditum co-
gnouerunt, maiore tamē reñū cognitione
atq; experientia. Quare ad omnes honoris

gradus, qui hac in ciuitate plurimi ac maximi sunt, facilimus tibi semper aditus patuit. In quibus cum te ciuitatis personam gerere cognosceres, eius semper dignitatem ac decus praetclare sustinuisti: quo factum est, ut non minus tu tibi domini dignitatis adeptus fueris, quam fortis existimationis: & non minus te presentem ciues tui admirati fuerint, quam absentem probauerint, ac miris laudibus extulerint. Maximo enim consilio & alta quadam mente omnia peregisti, in idque summo studio incubuisti, ut quo maiores tui fuerunt magistratus, tua eo magis virtus enituerit. Haec orationis amplificandæ gratia à me dicta esse credi possent, si te in Patria (quod iam diximus) fortissimorum ac sapientissimorum hominum fœcundissima, & à Veneria Lauredanaque familia prognatum nesciremus: quarum proprium semper fuit præstantissimos homines progenuisse, cumverò ambæ in te gignendo iunctæ fuerint, nemini mirum videri debet, si tu semper omnibus admirabilis fuisti: si summam dignitatem generis, integritatis, iustitiae, cæterorumque ornatorum omnium sustinuisti. In sententiis vero tuo hoc in senatu pro re, pro tempore di-

AD FRANC. VENERIUM VENET. PR.
cendis, ea verborum grauitate, ea oratio-
nis dignitate, ea moderatione ac tempe-
rantia usus es, ut in nullius sententia fre-
quentiora senatus consulta, quam in tua
fancita fuerint: opere enim senator au-
thoritate vero Princeps videbare. Ob tuam
enim in patriam charitatem, ac singula-
rem in Rempu. amorem, sciebant Patres
hi, te nil aliud dies ac noctes cogitare,
quam quod ciuibus tuis faustum, felix,
fortunatumque esset: Quae propter in-
nocentissimam a te aetam vitam, in om-
nium animis de te impressa opinio, maxi-
mum pondus orationi tuae, maximam autho-
ritatem sententiæ semper praebuit. Semper
enim recta, vera, simplicia loquebare: ni-
hil fictum, nihil fallax, nihil versutum, nihil
simulatum habebas. Adde, quod patres hi
videbant te non odio, non amore, non
priuata aliqua re, non tuo commodo du-
ci, sed plublica tantum utilitate impelli.
Tu enim illud tantum tibi commodum,
utile ac conducibile arbitrabare, quod in
re Reipub. esset, illique conduceret. Sed
quae tanta est ingenij vis, quae tanta di-
cendi libertas & copia, Serenissime Prin-
ceps, quae tuarum laudum amplitudinem
assequi posset? Profecto, si ego illas una
oratione, vel uno die complectivoluero,

nihil amplius agam, quam si vnius riuuli
angustiis vniuersum Oceanum restringe-
re tentauero. Quare temperabo orationi
meæ, quæ iandædum ponderi non suffi-
cit, & tempori seruiam: præsertim cùm
tu ille sis, qui præclare agere malis quām
diserta oratione celebrari, & apud illos
de te agam, qui optimè sciunt nullam vi-
tæ tuę partem laude aut admiratione ca-
ruiſſe: quippe tuis eximijs ac præclarissi-
mis virtutibus incitati, in hanc celsissimā
dignitatis atq; honoris sedem te alacres
euexerunt, vbi possis te teipso maiorem
ostendere: & ex hoc excelso loco tuis re-
bus iam gestis tantum luminis afferre, vt
quæ vix illustriora fieri posse credebātur
ab hac tua huius Imperij administratio-
ne multum accipient splendoris ac digni-
tatis. Ut vero hic tuus ad hunc gradum
assensus multo illustrior ac probabilior
esset, cùm inueterata huius Reip. consue-
tudo, ac iampridem receptus mos fuerit,
vt nemo ex hoc cœtu Princeps eligeretur
qui Senatorum suffragiis. inter Marcios
procuratores prius cooptatus nō fuisset,
quod inde ad sublimem hunc gradum
pateat accessus: tuis hi patres eximiis do-
tibus impulsi, ptiūs quam id muneris at-
tigeris, huc vnanimes summo consensu

AD FRANC. VENER. VENET. PR.

felicissimè te vocauerunt, vt apud omnes
testatuin relinquerent, ipsos tanti te æsti-
mâsse, quanti eò æquis iudicibus ac opti-
mis viris tui similes debent æstimari. Na-
tura igitur te nobilissimæ huius ciuitatis
ciuē genuit, tua verò virtus, qua princeps
creatus es, te nunc huius eiuldem paren-
tem effecit. illa fuit planè speciosa, sed
communis omnium ciuium, nascendi
conditio: hæc verò probitatis ac pruden-
tiæ singularis testis eximia. Natura iis,
qui dominabantur, parére te docuit. At
tu a te virtus, vt aliis imperares, huc te e-
uexit. Maximum sanè Deorum immor-
talium erga te benevolentiae testimo-
nium, quod planè vniuerso orbi Chri-
stiano, & præcipuè languenti Italiæ spem
optimam dedit, posse aliquando euenire
vt post tot suas clades, tu sapientissimo
horū Patrum iudicio, ad hoc principatus
fastigium elatus, possis fœdis illius vul-
neribus salutarem manum admouere,
eaque ad cicatricem ducere. Arbitrata
est enim Italia, suapte natura orbis
pars felicissima, sed Principum dissen-
sionibus ac populorum odiis nuper mi-
serima: te eam labentem tuo præsidio sic
fulturum ac sustentaturū, vt non corruat
prosperus, atque ad extremū exitium non

deducatur. Hoc etiā abs te sperat excel-
lētissimus Princeps noster. Te cū illū co-
gnoscit Serenissime Princeps, qui popu-
lorum ac Principum consilia in bello, in
pace, in induciis, in fœderibus optimè
noscas: perspiciatq; hanc pulcherrimam
totius orbis terrarum partem, non mi-
nus iō vna hac Repub. illūisque Principe
ac Senatu, quām in Iulij Tertij Pontifi-
cis Maximi tutela recumbere. Non enim
habet Italia, olim gentium ac nationum
omnium domina: nunc verò, malo suo
fato, omnibus ferè omnium gentium na-
tionibus subiecta, quò post ipsum Pon-
tificem Maximum se vertat, cuius auxi-
lium cuius fidem, cuius opem imploreret,
nisi Serenissime Princeps ad te, totūmq;
hunc senatum confugiat. Videt enim te
illum esse, qui in tuo hoc ingenti ac no-
uo magistratu nouos etiam virtutis fiu-
ctus, ac prouentus velis p̄tibere. hos au-
tem vberes atque amplissimos praestite-
ris, si tu, qui miseris his ac calamitosis tē-
potibus, veluti prosperum ac salutare si-
dus, huic urbi ac vniuerso oībi Christia-
no affulsiſti, discordes potentissimorum
Regum animos ad fœdus percutiendum
ad amicitiam conciliandam, ad pacem
incundam deducere conaberis. Et, quod

AD FRANC VENERIVM VENET. PR.
excellentissimus Princeps noster, dies no
ctesque summo studio ac diligentia pro
virili parte tentauit, tentatque adhuc : tu
tandem perficias, ut omnia tua virtute,
tuo consilio, prudentia atque authorita-
te inter Christianæ Reip. Proceres pacata
sint, optatae tranquillitatis referta, almæ pa-
cis plena & felicis plena concordia. Hęc-
que arma, hęc acies, hęcque iam expli-
cata atque erecta signa ad rem Christia-
nam turbandam ac diripiendam, in te-
terrimas gentes conuertantur : & quod
sanguinis nostri effundendum est, non
hic, Serenissime Princeps, non hic, vbi o-
mnia Christianorum sunt, vbi religioni
nostræ nihil acquiritur, sed in Asia, in A-
frica, in ea Europæ parte, cui impiæ gētes
non sine magno nostro dedecore domi-
nantur, pro communilibertate, pro com-
muni salute, pro aris & focis, pro Dīs pe-
nitibus, pro nostra religione, pro Chri-
stiani nominis amplitudine effundatur.
Eruatūrq; penitus impiū illud genus ho-
minū, quod nil hil, nisi nefandū, nisi inhu-
manū, nisi crudelissimū cogitat, nihilq;
magis auet, quam nostro sanguine arden-
tissimam, quam habet, necis, sitim exple-
re. Horrent, Serenissime Princeps, hęc gē-
tes Christianorum pacem, non exalta

nunc arma, quod illa videant vires no-
stras in suam perniciem foueri, his verò
nostras labefactari ac debiliores reddi.
Res hæc, Sereniss. Princeps, digna est ma-
joribus tuis, digna Chriſtiano homine, di-
gna Principe, digna te ipſo: qui diuini nu-
minis cultū, pacēmq; humanis omnibus
rebus prætulisti. Præclarū hoc facinus tibi
reſeruatum eſt, vt tu, qui immortalitatis
amore ſemper flagrāſti, vidistiq; breuem
eſſe vitæ curſam, gloriæ verò ſempiter-
num, hinc tibi æternum nomen pares,
quod nullavñquam deleat vetuſtas, nulla
ſit obliuio obſcuratura. Habebis excel-
lentissimum Principem noſtrum, vt aliis
omnibus in rebus, quæ ad tuum decus, ad
huiusque optimæ ac potentissimæ Rei-
pub. commodum attinebūt, ita etiam ad
hanc rem promptissimū. Te enim, quem
colit ac veneratur, vt Principem, diligit
ac obſeruat vt parentem, veluti optimus
ſilius, imitabitur. Ipsiſum enim nihil vñquā
prætermiſſerum, quanta maiori voce pos-
ſum, tibi eius nomine polliceor, quod ti-
bi atque adeò vniuersæ huic Reip. nomi-
nique Chriſtiano præſidio eſſe poſſit. Nā
vt ſe ſuāq; omnia, in tua totiūsq; huius Se-
natus tutela maxima cum fiducia repo-
ſuit ac collocauit, ita etiam ſe tibi reddet

INNOCENTII VIII. PONT. MAX.

quam obsequentiissimū: omnēsque opes suas , omnes vires ad huius Reip. ornamētum,& Christiani Imperij incremen- tum amplitudinēmq;, pro tuo voto libē- tissimē exponet. Da igitur operam, Sere- nissime Princeps , vt quam Deorum im- mortalium nutu,& horum Patrum con- filio ac sapientia hēc ciuitas, totāque eius ditio pacem habet, eadem, te hortante, te procurante, te impellente, vniuersus Chri- stian⁹ orbis potiatur. Cura, obsecro, quod hēc seditionis fax , qua vniuersus Chri- stianus oībis propemodum flagrat , sic extinguitur, vt succedat odioamor, bello pax , & seditioni concordia. Huc enim si mentem cogitationēmque conuerteris : si ad hanc rem (vt omnes sperant) animum appuleris : ipse Deus Optimus Maximus , bonorum omnium , & pa- cis præsertim , author , cuius arbitrio ac nutu omnia reguntur, cuiusque auspi- ciis hēc vībs fundata est, sub cuiusque tu- tela maximē floret : sic votis omnibus tuis fauebit , tibi semper usque ad eo ad- spirabit, adeo tuo hoc in dominatu huius imperij rebus præsens erit, vt diū te Prin- cipe hēc ciuitas sit gauisura : & ubi ea, tua virtute, florētissima, magna cuī tranquillitate ac pace diu fueris potitus , tan-

dem illam eandem his Patribus, huic Senatui, totique Populo Veneto, multo ampliorem, multoque magis florentem, quam acceperis, relinquas.

IN FUNERE

INNOCENTII VIII.

Post Max. Leonelli Episcopi Concordiensis Oratio.

Rursus ad hoc stadium dicendi, à quo iamdudum desueveram, atescente, si qua vñquam in me fuit, orationis vena: repete quodā inodo reuocor, Patres Amplissimi, nec tā piū à me contendentibus officiū audeo refragari: ne ingrati animi vitio erga Principein meum, qui me plurimum dilexit, nec minus, ut palam est, ornauit: etiam postquam inter homines esse desit, accuser. Sed vnde p̄x dolore initium dicendi faciam, non satis constituo: flere tamen magis libet, quam vel laminationem, vel consolationem attingere. Quis erit quælo tam ferreus? quis tam sa- xeus, Patres amplissimi, qui non potius ubertim effundatur in lachrymas?

Summus Pontifex Innocentius Octauus discessit à nobis. dereliquit nos Pontifex mansuetissimus prudentissi- mus, integerrimus, destituta est Ecclesia

INNOCENTII VIII. PONT. MAX.
magno in rerum turbine humano recto-
re. Quis dabit capiti meo aquam , aut o-
culis meis fontem lachrimarum? & com-
munem amissi tanti Pontificis vnà vobis
cum calamitatem plorabo? sic filij Israel
defunctos Aaronem & Mosen xxx.die-
bus defleuere, quamuis utrique successor
iam designatus esset à Domino : huic ad
regendum populum Iosue, illi ad obeun-
dum Pontificatum Eleazarus. At quanto
magis lugendum est nobis, non tam ob-
dormientis Pontificis , qui tranquillam
translatus in requiem, nos ancipiti in cer-
tamine dereliquit, quam ob miseram vi-
cem nostram, quos undique tot mala cir-
cunstant? imminet quotidie Christianis
ceruicibus immanissima Turcarum fe-
rocitas, sicut adhuc, cum potest, in catho-
licos fratres furibunda & armata Hussi-
tarum perfidia . pullulant ubique aduer-
sus orthodoxam fidem nefandissimi er-
rores. Crescit in dies magis pericula in
Sacrosanctam Romanam Ecclesiam uni-
uersalis Ecclesiæ matricem, radicemque
contumacia. viget ingens tam in clero
quam in populo luxus. Quassatum est in
testinis dissidiis beati Petri Apostolorum
Principis patrimonium . Eminentiores
Christiani nominis Principes, ardentiissi-
mis

mis odiis in mutuum , nisi celeriter occurritur , armantur excidium . Turbatus est ager Romanus , viis ipsa quotidie cædibus & rapinis quorundam temeritate cupiditatéque fœdatur . tanta denique (vt Hieremiæ verbis utar) super contritione vocata est contritio , vt ad ipsam matrem nostram Ecclesiam conuersi , cū eodem Hieremia merito lamentari valeamus : Filia Sion , magna est velut mare *Thren. 2.* contritio tua : quis medebitur tui ? Sumus enim adhuc incerti , quem elegerit Dominus Innocentij locum & Apostolatum accipere , qui tot tantaque ingruentia pericula non secus repellere , quam nubes sol oriens dissipare , valeat . Sed videamus qualem Pontificem amiserimus , vt vel succincta eximiarum eius laudum enumeratione , acerbissimo leuemur dolore : vel vota nostra non inferiorem habendi successorem , Seruatorinostro pandamus . Patria ortus Genua , Ligurum metropoli terra marique potentissima : cuius amplitudinem ad claritatem consequendam non parum conferre , Themistocles apud Platonem obiicienti sibi Athenas Seriphio non diffitetur : familia * Ciborum vetusta nobilitate , apud Neapolitanos quoque sub Tomacellorum cognomine

insigni: ex qua & Romanus pontifex Bonifacius, eius nominis nonus, & Cardinales & Episcopi complures tanquam ex equo Troiano prodiere parentibus honestissimis. ex bonis enim (ut idem Plato ait) boni nascuntur, & bona arbor (ut Seruator noster affirmat) bonos fructus producit. Aaron siquidem pater equestris ordinis vir probatissimus, & in regenda Neapoli, & in Praetura urbana, quem nunc Senatum appellant, administranda mirificè claruit. liberalibus cum primum per ætatem licuit, à parentibus traditus disciplinis, ad erudititionem magis quam ostentationem profecit. initiatus Ecclesiasticis sacris, Romanam veniens, in clientelam Philippi Cardinalis Bononiensis, Nicolai Quinti primæ sedis Antistitis germani, se cotulit: qui eius virtuti tantum tribuit, ut ipsius fidei ac diligentiae proprij corporis ac rerum suarum curam crediderit, & per omnes eum gradus ad Episcopatum usque prouexerit. Quo in statu tantam omnium suauissimis moribus benevolenter sibi conciliauit, ut assumpitus ad supremam cathedram Xystus eius nominis quartus, quem prius ob eius ingenij amicitatem, dexteritatem atque mode-

stiam, maiorem in modum dilexerat, in
domesticum & Datarium, quod est, ve
noscis, non paruae existimationis officium
adsciuit: in quo ita se industrium, fidum,
vigilantem & integrum gessit, ut crescen
te indies magis magisque ipsius apud Xy
stum gratia & autoritate, non solum ex
Sauonensi Ecclesia ad Melfitensem trans
latus, verum etiam secundis Cardinalium
creandorum comitiis in amplissimum or
dinem vestrum summo omnium consen
su, nec minori gratulatione fuerit coop
tatus. Hic mihi in tanta non vulgarium
laudum occurrentium copia immoran
dum force, praestantissimi Patres, ut eas si
non exornarem, saltem aliqua ex parte
recenserem: sed tam aetate temporis an
gustia premor, ut unica probataque sen
tentia illas ante oculos vestros ponere
statuerim, neque enim, ut ait ille, quispiam
aliquando ad summam rerum peruenit,
qui non prima aetate gradibus virtutis as
cenderit. Expectatis forte, patres Amplissimi, ut qualiter se Cardinalem habuerit
edificeret: sed id ego superuacaneum puto
ipsi audistis: ipsividistis, quam crebro, quod
est optimi Senatoris, in Senatu vobis
quam graues, quam liberas, quam oppor
tunas de rebus magnis & arduis senten-

IN FVNERE

tias dicebat. Aderat assiduus publicis solennitatibus rei diuinæ: & præter suam, quam promptissimè obibat, aliorum quoque desidentium vicem hilari & deuota mente supplebat. Alebat prætereà vir ditissimæ paupertatis multam honestamque familiam tanta moderatione, ut in recta priuatæ domus gubernatione, iuxta scitam diui Apostoli traditionem, optimum se vniuersalis Ecclesiæ rectorem futurum demonstrarit. præbuit tamen prius maius de se specimen probitatis. Demandatam siquidem turbulentissima pestilentia tempestate legationem Romanam, Xysto Pont. Max. cum tota curia vibem Romam deferente, sanctè, integrè, ac etiam pacatissimè administravit. Senensem quoque difficultimis sanè temporibus tanta prudentia & magnitudine animi gessit, ut ex ea splendidissimā laudem reportauerit. Designatus est deinde in Germaniam Legatus: cum in cunctis ad Ecclesiæ dignitatem prosperitate, inque spectantibus, se obsequientissimum, omni labore postposito: summo Pontifici exhiberet. sed visum est posteà Xysto, per inferiorem minore incōmodo rem petagi posse. Hæc summatim per capita percurso, Patres amplissimi: nec

decoro sermone singula narro: tum quia
vobis notissima sunt, tum quia nolo vos
diutius detinere: ut commodius his, que
in tanta Ecclesiæ necessitate in horas ac-
cidunt, prospicere valeatis. Quare ad Pô-
tificatum festinat oratio: quo se tot tan-
tisque meritis dignum reddidisse iudica-
stis, ad quem vos ipsum propenso studio
diuinæ prouidentiæ ministri vnanimiter
euexistis. cuius si in Christi Vicariatu re-
ctè administrando immensa præconia
exactè pergam referare, haud equidem
obseruare propositæ breuitatis institu-
tum, & eius vitæ historiam potius texere
quam epitaphium dicere, viderer. Cupe-
rem nihilominus vehementissimè singu-
larem & inauditam, atque ipsi innatam
humilitatem, quæ non minus in eo iam
Pontifice, quam in omni anteacta vita ex-
cellenter emicuit, idoneis exprimere ver-
bis, cum nihil (ut magnus Gregorius est
author) in Pontificali ceruice splendidius
fulgeat, quam humilitas. Vidimus ipsum
quod sanè rarissimum est, eadem se in
Pontificatu adeuntes humanitate, affa-
bilitate ac benignitate suscipere: qua &
Episcopus, & Cardinalis anteà consue-
uerat: ut idem semper, seruato tamen
decoro, fuisse videretur: nec immutati

in eo mores, sed aucta tantum dignitas cognosceretur. Quanta vero sermonis dulcedine & elegantia, quāta perspicacia atque memoria, quam aptis rationibus & postulata colligeret, & potentibus respondebat, nemo unquam sine admiracione potuit audire. Obsetuabat illud quod est Principis proprium, ut siue concedendo, siue negando neminem à se tristem dimitteret. Quis autem tanta facundia praeditus, qui magnificas ac salutares ipsius de Rep. cogitationes apposito valeat explicare sermonem? Omnem curam, mentemque ac diligentiam ad subditorum commoda, ad tuendam dignitatem Ecclesiæ, & contra ipsam rebelliones delendas, ac religionē, habito iam maximis laboribus Zizimo Sultano propagandam conuerterat. Quibus in rebus cum mea (quantulacūmque sit) opera, sicut nostis, uti voluerit, multa mihi de his saepenumero illuin sapientissimè loquentem audiuisse nequeo reticere. constantissimus iustitiae cultor, pacis studiosissimus amator, & exuberantis annorum vigilantissimus instructor, sedatishonorifice sibi inguentibus bellis, peculiares Ecclesiæ populos, & Romanos imprimis, quam felicissimos exoptauit.

Exultauit summopere, cùm ad maiores dignitates viros extulit eruditos & probos. erat enim ipsi vera insita bonitas, quæ illum ad quascunque optimas actiones propensissimū super omnia reddebat. sic propterea in pauperes misericors, afflictorum non minus consolator, quām principum susceptor liberalis, & Dei ac Sanctorum eius pientissimus venerator. Pontificale palatum miro sumptuosissimōque opere exornauit amplificauitque, & multiplici preciosissimāque supellectile tam diuinis quām domesticis vībus apta, largissimē decorauit visitatus à Domino pluribus longisque morbis, quos patientissimē tolerauit, multa sancta & utilia cogitata perficere nequiuit. Adueniente demum diuinę vocationis hora, sumptis ex ritu Christiano deuotissimo animo salutaribus sacramētis, intrepidè adeo spiritum reddidit creatori, ut quasi iam compos æternæ glorię videretur (sicut erat) cælestem vitā morte commutare.

Ecce quamē quamtūmque Pontificem amisimus, Patres amplissimi: ideò luctus magnus est in Ecclesia: quam vos facile consolari poteritis, si proprio affectu, si ambitu, si falsa persuasione (ut spe-

IN FUNERE

ramus) eliminatis, diuinæ cooperatores
volūtatis, nil nisi de sanctimonia, doctrina &
rerū peritia fulgente Pontifice deli-
gendo cogitaueritis. sunt enim totius Ec-
clesiæ in vos oculi coniecti, Patres opti-
mi. date illi Pontificem, qui solo boni no-
minis odore cunctos post se fideles po-
pulos ad salutem trahere queat. sicut eñ
(ut est in sapientum libris) cupiditatibus
Principum & vitiis solet infici tota ciui-
tas, sic emendari & corripi continentia.
Nam qualiscunque mutatio morum in
principibus extiterit, eadem & in populo
sequetur. planèque verissimum est illud:
Principes plus exemplo, quam peccato
nocere. Optimus itaque constituendus
est Princeps: quem facile cognoscetis, si
Platonem audiueritis, qui eum deligen-
dum putat, qui singulis semper ætatibus
probatus fuerit, & immaculatum se præ-
stiterit, ac perseveranter id agere studue-
rit, quod Reipubli. conducere arbitrare-
tur: aliter quasi ex diuino oraculo censet
Reipubl. perituram. Eadem fermè sen-
tentia vos instruit beatissimus Leo Pon-
tifax, ut illum eligatis, cuius omnis ætas
à puerilibus exordiis usque ad perfectio-
res annos, per disciplinæ stipendia Ec-
clesiasticæ cucurrit, cuíq; testimonium

præbeat prior vita: quia non potest de eius prouectione dubitari, cui pro laboribus multis, pro moribus castis, pro actionibus strenuis celsioris loci præmium debetur. Exhorreatis terribilem illam Domini vocem, Patres amplissimi, ne unquam de vobis exclamet: Fecerunt sibi Regem, & non per me: Principem, & non per consilium meum. Consilium autem Domini est, (si Hieronymo credimus) ut, qui præstantior est ex omnibus, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille pure sincerèque sine ambitu ad summum Sacerdotium eligatur. Recordamini (ut reliqua prætermittam) Abimelech, qui Israelitici populi principatum ambiuit, & modico tempore turbulentissimè imperauit, & turpi tandem cæde vitam finiuit. Infigite cordibus vestris, ut breui clausula vniuersa comprehendendam: exequimini factos Canones vobis notissimos, de Romani Pontificis & aliorum Præsulum electione cōscriptos, & iterum sub expectato successore nouo proculdubio florebit Ecclesia, præstante Domino nostro IESV CHRISTO, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

FRANCISCI CORNELII
Cardinalis, Hieronymi Nigri Oratio.

Posteaquam Fráncisco Cornelio Cardinali, more institutóque Maiorum iusta fecimus, Princeps optime, Patres amplissimi, si vitæ curius ab eo summa cum laude confessus, pari splendore copiaque orationis hodierno die representeret, non video cur mihi vni potissimum ex tanto eloquentissimorum virorum cœtu id oneris fuerit subeundum, qui iampridem sepositis eloquentiæ studiis, intermissioneque dicendi usu longè aliam studiorum rationem, meo magis ordini consentaneam, sim secutus. At si eo imprimis homine suscipenda & tractanda fuerat hæc laudatio, qui ob veterem cum Cornelia gente necessitudinem, familiarémque conuictum, nullo negocio locupletissimum laudis testimonium afferre posset, equidem fateor hac in re neminem mihi fuisse præponendum: qui in Cornelio domo prope natus atque altus, cum Francisco Cardinale ita vixerim familiariter, ut omnium ferè itinerum ipsius comes omnium consiliorum cōscius, laborum

omniū particeps fuerim. quanquā multa
me in præsentia vehementer commouēt
atque perturbant: versatur enim mihi ob
oculos honestissimæ familiæ squalor, pu-
blicus ciuitatis mœror, longo iam inter-
vallo renouatus, grauis admodū iactura
Christianæ Reip. tam profligatis, perdi-
tisque temporibus, & in tanta bonorum
sapientiūmque virorum penuria, quan-
tam nemo nostūm est qui nō agnoscat
& sentiat: accedit ad hæc priuata mea ca-
lamitas, & singularis huius erga me be-
nevolentiæ, multo lūnique officiorum
tristis recordatio, quibus iesbus ita confi-
cior atque angor animo, ut magnopere
vereat, ne quantum mea me fides ad di-
cendum hortatur, tantundem dolor im-
pediat. Sed me non nihil consolatur ac
recreat conspectus vester frequētissimus,
atque ad hoc honestādum funus incre-
dibilis penè omnium ætatum, ordinūm-
que concursus. Quamobrem iam intel-
lico pari officio ac potius pietate vobis-
cum mihi esse certandum, ne mea vox
desit mortuo, cui viuenti mea opera atq;
industria non defuit. Quod dum brevi-
ter facio, adeste quæso animis Patres, &
date veniam, si quid indignum eruditis
autibus vestris artulero: confido tamen

IN FUNERE

fōre, vt , si cætera fortasse à vobis desiderabuntur , meum certè studium, gratique animi officium non desideretur.

Qui de moribus ac ciuili vita scripsere diuinitus, & si primo loco eā laudem statuerūt, quę à propria viri virtute sumitur, non in postrema tamen classe eam posuēre , quæ à nobilitate generis proficiscitur : quòd ea plurimum lucis atque splendoris afferat virtuti : quam sententiam iamdiu in hominum mentibus insedisse , ob eam potissimum causam credimus , quod viri fortes ex fortibus præuenire videantur. Nam si in brutis animalibus , in plantis atque arboribus ita natura comparatum videmus , vt ea plerunque seminariam vim, bonitatēmque referant , quanto id magis consentaneū est vsu venire hominibus, quibus & natura & disciplina datum est, vt Maiorum suorum imagines agnoscere, eorūmque præclarè facta, sibi ad imitandum possint proponere? Haud iniuria Romani illi veteres, à quibus plutima ad nos, & pulcher rima vitæ instituta manarunt, atria ædiū porticūsque Maiorū imaginibus ornabāt eásque in funerum pompa circumferentes, facile ostendebant , quantum nobilitati deferendum putauerunt. Ingentes

profectò sunt ad virtutem stimuli Maiorum laudes , factaque fortia. Enim si Milciadis trophæis è somno excitabatur Themistocles, quanto magis excitari debent ij, quibus intra domesticos parietes quocunque se vertant, occurunt monimenta virtutis & gloriae? Itaque primum hoc beneficium Deo optimo maximo acceptum referre debemus, si summo loco nascimur: secundum, si rectè ac liberaliter educamur: tertium , si *eduicti, *educati, eos ferimus fructus, qui cum stirpe consentiant, hos omneis numeros Franciscus Cornelius Cardinalis tam diligenter impleuit , quam qui maximè. Natus est enim in hac vrbe, quæ non solùm ipsa est, sicutque semper libera: verùm & *ars, *ars
& propugnaculum publicæ libertatis, in hoc intimo sinu Adriatici maris, dextera Dei altissimi ad profugium bonorum omnium , & ad tutelam sanctissimæ religionis collocata. de cuius vibis laudibus, non est nostrum ex hoc loco plura dicere: cùm quod hæc nobis patria est , vita quidem nostra charior atque amabilior : tum quod tanta est huius amplitudo & maiestas, ut eam potius admirari & colere, quam pro dignitate laudare valeamus. Natus est insuper Frãscus

IN FVNERE

Georgio Cornelio & Helisabeta Maurocena parentibus nobilissimis, ut auum, proauum, abauumque, & longam Hestoum seriem prætermittam: nec annales repetam vestros, quum ad propria & recentiora, mea iam festinet oratio. Georgius enim Marci Senatoris optimi & fortissimi filius, per vestigia Maiorum suorum ad gloriam contendens, ita semper in hac Repub. est versatus, ut quamvis ab ea honestissimis muneribus ornatus fuerit, habitus tamen sit omni honore ac dignitate superior. huius cum multa magnaque extant in hanc Rempub. merita ac beneficia, tum vero illud silentio minimè prætereundū videtur: quod, & si perulgatum est, ac in recenti hominum memoria fixum perstat, ob sui tamen magnitudinē dignum censeo, quod perpetuis sermonibus, prædicatione, literis æternitati cōsecretur. Nam is quum animaduerteret prudentia Marci patris, & sanguine Andreæ patrui patefactum fuisse vobis aditum ad Cypri regnum vestro Imperio adiungendum, neque villa spe priuati commodi allici, neque ullo metu impendentis periculi abduci potuit, quin hanc Remp. in opulentissimi regni possessione, sua virtute atque

industria retineret. Mortuo nanq; Ioanne Lusciniano Cypri rege, Iacobus magno vir animo, ac viribus corporis præstantissimus, Ægypti regis ope paternum regnum est adeptus, ac deinde ad firmandas noui regni opes plurimū ratus pertinere, si vobiscum amicitiam, propinquitatēmque iniret: *Caterinam Corne-
liam Georgij sororem, duxit uxore. Quo nam.
rege vita functo, nonnulli ex primariis
ciuibus inito de secundis reginæ nuptiis
consilio, Andream Cornelium reginæ
patrum id fieri prohibētem, quod contra Rempub. vestram esse videretur, multis
confossum. vulneribus, crudelissimè
trucidauerunt. Exemplo ad eam insulam
decreto senatus Georgius nauigauit,
qui, paucis diebus pacato regno, forori
reginæ persuasit, ut, coronam capiti
detractam suo, ad pedes vestros pone-
ret, mallētque patriæ utilitati, honoriique
seruire, quam exteris nationibus imperare.
O spectaculum illud non modò hominibus,
verùm etiam hisce vndis atque
litoribus admirabile, ac periucundū, fratre
reginam sororem in triumphum
ducere ad patrios lares, ut patria ipsa re-
gno illo opportunissimo amplissimōq;
potiretur. Non te Georgi insontis pa-

IN FVNERE

trui cædes, & recentia adhuc illa vulnera
à proposito deterruerunt: non spes nouę
affinitatis, & splendor ille regius ani-
mum tuum deflexit à patriæ commodis.
Tu detracto sorori diademate, patriam
tuam coronâsti. tu teipsum, posterosque
tuos, spreto regno, regio honore deco-
râsti. quod factum nulla vñquam dele-
bit obliuio, nulla vñquam posteritas cō-
ticescet. hoc patre, atque his maioribus
ortus Franciscus, à matre sanctissima
fœmina piè sancteque educatus, vt pri-
mùm per ætatem versari in luce homi-
num potuit, magnam sui spem apud o-
ptimum quénque ciuem cōcitauit. Nam
quum sibi per commoda rei familiaris,
quietam domi vitam agere licuisset, imi-
tatus Herculem illum Xenophonteum,
maluit in maximis laboribus & in lon-
gissimis peregrinationibus magnam suæ
ætatis partem consumere. Sciebat enim
non rectè eos facere, qui rudes & inex-
pertii rerum, locorum, atque hominum
Rempub. capessunt. Itaque quo primùm
tempore Ludouicus Gallorum rex cum
potentissimo exercitu vestros ingressus
fines, huic vrbi atque Imperio excidium
minaretur, Frāscus, Georgium patrem
secutus, cuius virtuti ac prudentiæ præci-
puam

puam eius belli curam commiseratis, calamitoso illi Abduensi prælio interfuit, magnóque in aduersis rebus patri solatio, in secundis v̄sui & voluptati fuit. Ius-
su deinde vestro classe ad præsidium Ro-
mani Pontificis comparata, cum trire-
mi omniū instructissima, cui præterat su-
peruin atque inferum mare peruagatus,
oram Ligusticam primus infestam red-
dedit. qua in nauigatione in freto Siculo
sæua iactatus tēpestate, è Scyllæ & Cha-
rybdis faucibus diuino beneficio creptus
Romam ad Iulium secundū Pont. Max.
se contulit: apud quem florebat gratia &
authoritate Marcus Cornelius Cardina-
lis, Francisci frater: cuius ego viri memo-
riā, propter eam, quæ mihi cum illo fuit,
familiaritatem, vix possum sine lachry-
mis recensere. Fuit enim ille vir cùm ma-
gnitudine animi clarus, tum potentia o-
pibúsque insignis: quem nisi immatura
mors è blandientis fortunæ sinu tam su-
bitò eripuissest, facile sui ordinis princi-
pem vidissimus. Sed ad Franciscum re-
deo: qui reuersus in patriam, laborante
adhuc Rep. cum delecta iuuenum manu
Patauiniū ad ferendam obseßsæ vtbi o-
pem vltrò est profectus. qua in obsidio-
ne vel ipsius Andreæ Griti summi ducis

I N F V N E R E

testimonio, cùm aliorum ciuiū, tum vē-
rō maximē Frācisci Cornelij virtus emi-
cuit. Ea enim vrbs, quam vobis vnam ex
tota continente fortuna belli reliquam
fecerat, contra innumerabilem exerci-
tum, totius fermē Europæ viribus con-
flatum, vestrorum virtutē militum stetit
inuicta. Haud ita multō pōst, iam respi-
rante Rep. Franciscus Hierosolyma na-
uigauit, vt phana illa religiosissima & an-
tiqua illa Christianæ pietatis vestigia ve-
netaretur. quibus locis & regionibus (vt
est corum hominum in Christianos fe-
ritas & barbaries) non inco mmoda so-
lūm plurima, verūm & contumelias &
verbera æquissimo tulit animo: non im-
memor iliusmet locis Christum summi
Dei filium, multō grauiora nostri cau-
sa pertulisse. regreslus inde domum, ho-
norificis à vobis magistratibus auctus,
ornatusque ex Senatuscōsulto ad Caro-
lum Cæsarē legatus mittitur. qua in le-
gatione Hispaniam, Germaniam, & eam
partē Galliæ, quæ Belgica dicta est, per-
agravit. Aquisgrani interfuit, quum pri-
mūm Cæsar de more Romanorum Im-
perator est cōsalutatus: apud quem qua-
driennio ita splendidē, ita prudenter, ita
deūm ex huius senatus sentētia legatū

egit, ut non exiguum ab eo rege gratiam,
atque à vobis laudem reportarit. Argumento sunt non vulgares prærogatiæ
& insignes tituli, quibus Cornelia gens
beneficio Cæsaris aucta est in omnē po-
steritatem. Successorem verò eius lega-
tionis habuit Gasparum Contarenū, vi-
rum optimum & sapientissimum, posteà
in summo antistitum ordine collegā ha-
buit, consiliorum omnium societate sibi
coniunctissimū: quique alieno Christia-
næ Reip. tempore extinctus, probitatis &
sapientiæ suæ triste nobis desideriū reli-
quit. Sed quid ego iam in eo vitæ expli-
candæ curſu, quem Franciscus apud vos
fortiter moderatéque confecit, diutiū
immoror? Meministis enim Patres, me-
ministis hunc neque opibus, neque con-
ſilio, neq; ſui corporis oppofitu, vlo un-
quā loco Reip. defuiffc. Venio iam ad al-
teram vitæ rationem, ad quam fata ipsa
(quæ à Dei voluntate non ſeiungo) Fran-
ciscum Cornelium destinarant. Nam is
quū in veftria floreret Rep. eaque omnia
ſperare facilè posſet, quæ vos benemerē-
tibus ciuibus tribuere cōſucuifis, à Cle-
mente ſeptimo Pont. Max. in Cardinalit̄
collegium eft cooptatus: tum primū
ſenſit vir prudētissimus, omni studio ſibi.

IN FVNERE

adnitendum fore, vt nouam personā in-
dueret, ad eāq; sese accommodaret, quæ
illius ordinis viros maximè decēre arbit-
raretur. & quanquam prouecta iam æta-
te esset, neque à puero satis eruditus fui-
set in literis, tamen in ea re tantum studij
diligentiæque adhibuit, vt breui faculta-
tem sibi & copiam Latini sermonis cō-
parârit. ac propter excellentem ingenij
vim, multarūmque rerum peritiam, adeò
graues in senatu sententias dicebat, adeò
prudenter consultus respōdebat, vt cum
veteranis senatoribus, dicendi grauitate
copiaque certaret. Memini ego s̄penu-
merò dum magnis de rebus in senatu a-
geretur, Pontificem Maximum ad hunc
fecto affixum misisse nuncios, qui sen-
tentiam ipsius exquirerēt: renunciatam,
publicè miris laudibus fuisse prosecutū.
Nec iam dubitare quispiam debet, quin
is legationes honestissimas & amplissi-
ma quæque Reipublicæ munera fuisse
obitutus, si per valetudinem licuisset. Ve-
rūm ô infelicem corporis habitū, ô mi-
seram vitæ conditionem. Vixit Franci-
cus ingrauescente iam ætate, (si modò ea
vita dicenda est) artuum dolore ita op-
pressus, ita à vertice ad calcem vsque dis-
cruciatus atq; afflictus, vt quum optimè

haberet, non nisi lectica delatus in senatum venire posset. Nulla huius pars corporis doloribus vacua, nulla nō suis destituta functionibus, præter linguā, qua semper ad æterni Dei laudem, ad patriæ utilitatem, ad Romanę Sedis dignitatem tuendā amplificandāmque est usus. Nulla vñquām Francisci vox querula in dolore, nullus vñquām eiulatus in acerbissimis cruciatibus est exauditus: vt vel ea re facilè ostenderit, qua virtute, quo animi robore aduersos omneis fortunæ causas potuisset perferre, qui tam sequos corporis dolores tam fortiter ferre didicisset. Christianā verò pietatem ita coluit, vt eam principe semper loco habendam duxerit. Nam Brixianorum Pōtifex vestro imprimis beneficio factus, quamquam imbecilla esset valetudine, tamen vrbe Roma profectus, eos populos fidei suæ creditos, commēdatosque adiit: atq; in sincero cultu religionis ita diligenter continuit, vt eam prouinciam nulla vñquām peruersarum opinionum labes inquinavit. Non est, non est, inquā, Patres optimi, hæc pars iustitiæ, quæ ad Deum ritè colendum pertinet, ullo pacto negligenda ab iis, quibus regendarum ciuitatū administratio, & cura à Deo ipso im-

IN FVNERE

primis tradita & concessa est. Ipsa enim religio, & sacrorū cultus si purè integrēque seruetur, populos in fide & officio continet: neq; solum intra urbium mœnia, verū & inter priuatos parietes pacem & cōcordiam nutrit. contrà, si à veteribus institutis recedatur, sublata sacrorū reuerentia, paulatim à disceptationibus ad arma cōcurritur. Neque vñquā alicubi gentium conuulsa est aut immutata religio, quin & subitò sit deletū Im-

* alterum. perium: adeò *altera sine altero, neque diutiùs consistere, neque deleti potest: quod quum optimè intelligeret Franciscus, præcipuam in ea re curā semper adhibendam censuit, vt sacrī antiquis hominibus, cultusque debitus religioni deferre-
cur. & si quando apud Brixianos suos diutiùs commorati non posset, quòd à Pontifice Maximo ad urbem accersere-
tur, in ea gerenda prouincia eiusmodi semper viroium opera vrebatur, quorum imprimis fidem, prudentiam, doctrinam maximè cognitam, spectatamque haberet. Solebat enim Franciscus illud fre-
quēter in ore habere, bonum principem malis vtentem ministris, malo Principe bonis ministris utere, multò esse deterio-
rē. Quapropter eoru, quos apud se habe-

ret, quorūm ve opera vteretur, ingenium,
mores, vitæ instituta diligenter ob-
seruabat: atque in omnem partem per-
uigil acutusque speculator, ita publicas
& priuatas res gessit, vt nullam vñquam
insignem iacturam aut dignitatis, aut
fortunarum fecisse videatur. & quoniam
sapientis viri est prouidere, vt mors ipsa
benè actæ vitæ respondeat, ne postremus
actus inconcinnus, ineptusve totam fa-
bulam deturpet, Franciscus Cardinalis,
rebus domesticis ad pietatem & benefi-
centiam ritè sapienterque compositis, sic
evita deceperit, vt de domo in domum mi-
grasse visus sit. Non fletu suorum inge-
muit, non mortem plūs æquo exhortauit:
sed ad extremū usque spiritum Deo im-
mortali gratias agere non destitit, quod
in Christiana pietate, in qua natus fuerat,
moreretur. Multos nouim⁹, grauissimos
alioqui viros, qui paupertatem, exilium,
orbitatem, morbos forti animo pertule-
runt: at ubi incumbentem ceruici respe-
xere mortem, sic animo sunt collapsi, vt
gloriosum præteritæ vitæ cursum turpis-
simo exitu dehonestarint. usq; adeò per-
pauci sunt inuenti, qui nō hanc extremā
rerum humanarū lineam reformidarint.
quanquā viri fortis non est, ea nō timere,

IN FVNERE

quæ timenda sunt: sed ut in ceteris rebus,
ita & in timore modum quendam esse
adhibendum sapientes viri iudicarunt.

Quid enim tam indignum viro , quām
lamenta, lachrymæ, commemoratio re-
rum linquendarum , & id genus multa,
quæ horribiliorem mortis faciem repre-
sentant, & afferunt secum turpitudinem?
Quocircà iure optimo Franciscus Cardi-
nalis, quem animum incolumi vita ges-
serat, eundem retinuit moriens, hoc est,
fortem atque inuictum. Obiit autem vir
clarissimus Viterbij , quod oppidum est
Hetruriæ, annum ætatis agens quintum
supra sexagesimum. qui si nunc vos pro-
pinquos ac necessarios, quotquot ade-
stis, afflictos luctu & in mœrore iacentes
adspiceret, in hunc, vt arbitror , modum
alloqueretur : Non est ô amici, cur inte-
ritum meum immodicè defleatis: eorum
enim lachrymabilis & calamitosa mors
est, quorum cum vita omnia extingūtur,
non eorum , qui amplam gloriæ posses-
sionem sibi à Maioribus relietam , am-
plorem fecerunt. Sanè domestica exem-
pla virtutis , multo magis in censu hære-
dum sunt, quām diuitiæ & opes, quæ mo-
biles & caducæ sunt, possidentib[us]que
inuidiam, & interdum perniciem patiunt:

virtus verò altissimis defixa radicibus,
nulla vñquām vi labefactari, nunquām
loco dimoueri potest. Ego (quod ad glo-
riam Dei omnipotentis dixerim) non tā
diuitias & opes, quām dignitatem splen-
dorēmque familię nostrāe, & conseruauī,
& auxi. Quòd si vos patresfamiliās in 2. Cor. 12.
augenda re familiari decet esse diligētes,
(naturæ enim lex iubet, vt parentes filiis
prospiciant, per quos etiam mortui vi-
dentur viuere) multò quidem diligentio-
res vos fore par est in augenda gloria,
quām Maiores vestri sua virtute, atque
imprimis charitate in patriam, vobis pe-
ppererunt. Quo in certamine si eos supe-
rabitis, erit hic illis gloriosissimus trium-
phus: sīn vos ipsi superauerint, erit hæc
illis funesta victoria. Nemo enim iam
nostrūm est, qui fato functi sumus, qui
non modò cupiat tales vos esse, quales
ipsi fuimus, verūm etiam præstantiores.
Mea verò causā dolendum est vestrūm
nemini, quòd è tererrimo carcere ad li-
bertatem, ab exilio ad patriam, à perpe-
tuis languoribus ad optimam & peren-
nem valetudinem, comigrarim. Quid
est enim aliud piorum hominum mōts,
quām ærumnarum finis, & vitæ princi-
pium melioris? quām quum non aliter,

IN FVNERE

quam moriendo assequi valeatis, quæ
(malum) amentia est, eam viam defuge-
re, quæ ad meliora perducit? Itaque si
me verè atque ex animo diligitis, gratu-
lemini mihi, quod periculoso vitæ istius
enavigato mari, portum iam teneam,
fruāique hac solida & æterna gloria, quā
Deus optimus maximus proposuit iis,
qui rectè cum fide & pietate vixerunt.
His (vt opinor) verbis vos propinquos,
amicosque, si possit, Franciscus Corne-
lius cōsolaretur. Vos autem patres opti-
mi, qui hanc pulcherrimam, fortunatissi-
māque urbem, hoc domicilium fir-
missimi imperij paribus habenis iustitiæ
& misericordiæ moderamini, oraret at-
que obtestaretur, vt suæ, Maiorūque
suorum pietatis in patriam memores es-
se velletis, vt familiam suam, si vobiscum
in fide officioque persistiterit, paterno a-
more complectemini: cuius quidem
familiae decora & ornamenta, quantacū-
que ea sunt, vestra sunt: nam à vobis pro-
fecta, redeunt ad vos: maiestatēque
imperij vestri cunctis nationibus & po-
pulis faciunt illustriorem. Proinde si hāc
florentem opibus, clariorem virtute, pie-
tate insignem conseruabitis, vestram ipsi
retinebitis dignitatem: quæ tota splēdo-

143

re ciuium, legibus obtemperantium, cō-
tinetur. Diceret se, incolumi vita, boni
semper ciuis officia præstisſe: morien-
tem veſò declarasse, quām optarit vobis
eſſe coniunctiſſimus, quòd ad vos defer-
ri ſuos cineres, atque in media vrbe ve-
ſtra condi testamento iuſſerit: vt quem-
admodūm viuens nunquām ab huius Se-
natus authoritate nutūq; diſcēſſerat, ita
& mortuum chariſſima parēs patiia dul-
ciſſimo gremio contineret, donec audiat
voceſ filij Dei, & terribilem illum tubæ *Ioan. 5.*
ſonum, pios atque impios in ſupremum *I. Cor. 15:*
iudicium conuocantis, quem ſcilicet clā-
gorem tantum abeſt, vt Franciſcus Cor-
nelius perhorrefacat, vt eum etiam diuina
fretus clemētia exoptet, auidēque expe-
ctet, quo reſurgeñs incorruptus, non
ſolūm animo, verūm & corpore, gloria
perfruatur ſemipeterna.

IN FVNERE

FRANCISCI GALLORVM

*Regis, Oratio Cynthij Ioannis Bapti-
ſta Gyraldi, ad Herculem Ferr-
rien. Ducem.*

ET SI ea eſt rerum humanarum vicis-
titudo atque inconstantia, Illuſtrissi-
me Princeps, vt nihil certi, nihil peren-

IN FVNERE

nis humana fragilitas sibi polliceri pos-
sit : tamen inter has mortalis vitæ miserias, graues illas quidem atque innume-
rables, satis benè ac feliciter cum huma-
no genere actum esset , si quoties aliquis
felici fato è cælo nobis demissus est, qui
iis tum corporis, tum animi dotibus pre-
ditus sit, quibus speciem atque imaginē
quandam diuinitatis præ se ferat, tamdiu
saltem in terris esset , vt mortale genus
longis seculorum ætatibus eandem vi-
uendi rationem ab illo posset addiscere.
Sed nos miseris , atque plūs, quàm dici
possit, infelices : vt grauior sit mortalita-
tis nostræ conditio , nobis aduersa fata
bona nostra adeò inuident, vt in eos, qui
præclaris dotibus ac diuinis propè virtu-
tibus maximè excellunt , quàm certissi-
mè de industria irrumptant : in eósque o-
mnem vim seuissimè exerceant , quos
maximo nobis ornamento futuros exi-
stiment, quasi ex nostris incrementis ali-
quid imminutionis eorum potentiae es-
set euenturum : suaque maximè interes-
set, eos quàm primùm de medio tollere,
quos vident mortalibus suo exemplo a-
deò profuturos, eósque supra humanam
conditionem adeò elaturos , vt eos Dīs
immortalib⁹ penè pares possint efficere.

cuius quidem fatorum sœuitię atque ini-
quitatis, cùm sæpè aliàs multa acerba &
misera exempla viderimus: tum hac po-
tissimum tempestate id nobis propositū
est, quo nullum vel grauius, vel tristius
ne mente quidem excogitare quisquam
mortaliū potest, nedūm oculis intueri.
Frāciscum enim Gallorum Regem, quo
nihil maidū, nihil augustius, non dixerim
nostra, sed prisca tempora viderunt, im-
pia fata, quasi insanabili vulnere nos af-
ficere studebent, ac nostris damnis dites-
cere, terris intempestiuè admodūm eri-
puerunt. Cuius interitu non tantūm Gal-
lia, cui ipse sanctissimè imperabat, om-
nēsque alij populi eius ditioni atque im-
perio subiecti, sed omnis Christianorum
Respub. tantam iacturam fecit, vt arbit-
tror illam vllis vnquam seculis vix posse
reparari.

Nimis me hercle, nimis crudeli exem-
plo, hoc Rege è vita sublato, atque im-
portuna hac nobis illata clade, fata ostē-
dēre, neminem esse adeò cælitibus proxи-
mum, quin in illum, cùm libuerit, suam
sequitiam non exerceant, & durissimæ eo-
rum nequitię grauissima nobis documē-
ta non præstent. Nam si quid in terris ab
hac ineuitabili fatorum lege liberum ac

IN FVNERE

solutum esse debuisset: quis, quæso, vel
naturæ bonis, vel fortunæ ornamentis,
vel animi dotibus, vel rerum gestarum
magnitudine hanc sibi magis immuni-
tatem poterat polliceti hoc ipso Galloïū
Rege? quē Gallia, Germania, Hispania,
nōlque cum vniuersa Italia ac toto penè
terratum oībe extinctum lugemus. cui
tu, Princeps Illustrissime, facie & forma
hac, plena fletus, plena misericordia ac infiniti
mœroris, pietatis & necessitudinis ergo
inferias facis. Primum natura in ipsum
ea bona contulerat, ut formam, speciem,
ac corporis staturam heroicam planè, &
totam ad dignitatem appositam præ se
fetter: quæ non mortali imperio, sed ip-
sa propemodùm æternitate digna vide-
batur. Erat enim in ipso regia corporis
proceritas, mira memborum firmitas,
singularis formæ tum dignitas, tum gra-
tia, & diuina frontis maiestas, in qua cer-
tissima pacis indicia, sed belli notis ad-
mixta cernebas: amabilis verò faciei
decor. qua quidem formæ pięstantia, ac
adspexit suavitate, quod de P. Scipio-
ne Africano historici memorie prodide-
runt, quæcunque vel pace, vel bello mo-
litetur, ceu luminibus quibusdam illu-
strata, lögè clariora atque illustriora red-

debantur. Videbatur enim diuino quodam consilio factum esse, ut præexcelsa ac cælesti animo, qui huic Regi destinatus erat, pulcherrimum etiam domicilium pararetur, ne minora ipso apparent naturæ, quam fortunæ ornamenta. Quibus quidem fortunæ ornamentiis adeò reliquis omnibus antecellebat, ut seu imperij magnitudinem, siue regni tranquillitatem, aut virium & populosorum numerum, quibus ipse imperabat, vel constantem subiectoru fidem, reiūmve omnium copiam, et atemque, qua Ludouico Regi inuictissimo atque amplissimo successit, (vix enim XX. annū agebat) mente animoque conceperimus: vix alterum Regem inueniemus, qui imperandi felicitate cum Francisco possit cōfieri. Quorum quidem naturæ & fortunæ bonorum, licet lubrica sit & incerta possessio, quod illa minimo incommodo deflorescant, & vnā cum ipso corpore prorsus corruant: hęc verò fortunæ arbitrio sic subiecta sint, ut illius nutu ac renatu, accedat & recedant, minimaque offensione, perinde ac tempestate quadā, percussæ, nos nimia felicitate ebrios sapissimè fallant: tamen illos. Diis immortalibus longè alii gratiores semper

existimauit, quibus (licet peritura perituras contulerint) haec vna cum animi bonis, & amplissima contigerunt, & speciosissima, quod illa mutam quandam hominis commendationem ac iucundam dignitatem secum ferat, haec verò virtuti & gloriae tantum afferant emolumenti, ut sine fortunae bonis neminem esse posse felicem, ipse veritatis philosophus existimat. Sed quoniam longè maius est, scire uti imperio, quam imperium nancisci: quod illud virtutis sit, hoc fortunæ, illud admirabile est, & ipsa dignum immortalitate, summum Regem eo animo esse, quo fortunæ indulgentia ac liberalitate non abutatur: sed omnia ad virtutem, ad deos, ad honorem, ad gloriam summa prudentia ac constanti referat moderatione. Quæ sane omnia cum prudenter etiam tacitus cogitasset, ipsaque sibi interiore mentis sensu in consilio esset, vel in primo adolescentiae gradu talem se populis suis prestitit, tale probitatis specimen dedit, ut omnes omnium ordinum atque ætatum, innumerabilia haberent quæ probarent, paucaque, quæ eius indulgerent adolescentiae. Videbant enim in iuene regio canam ac grauem consiliorum maturitatē,

acre

acre & certum iudicium, mentem atque animum ad omnia summa paratum, ipsumque eo gradu laudis ac gloriæ viam ingressum, ut nihil cuperet, quod non esset cum virtute dignitatéque coniunctū: nihilque utile iudicaret, quod ab honesto esset alienum. Quibus quidem virtutibus ac optimis vite institutis sic sensim in omnium corda irrepserat, adeò omnium mentem sibi deuinxerat, ut quæcunque ipse cogitaret, diceret, decerneret, omnes perinde rata ac firma haberent, ac si ab ipso deorum immortalium numine prouenirent. Erant enim omnia eius dicta ac facta plena consilij, plena prudentiæ ac sapientiæ: ominelque eius cogitationes, omnia vota, non aliò tendebant, quam ut iustitiam, atque æquitatem coleret, & populorum suorum cum commodo, tum gloriæ studeret: idque tantum sibi lucro cedere arbitrabatur, quod populis utilitatem decūsque afferret. Quare tantus erat omnium consensus in ipso amando, colendo, observando, ut nihil antiquius ducerent, quam optimi Regis voluntatibus assentire, ac eius iussa libenter capessere, longeque melius huic Regi parere iudicabant, quam imperare. Cum verò gene-

toſa illa animi vis, & accensa quædam
ad amplitudinem voluntas, inflammata
tumque studium ad res fortiter ac p̄x-
elare agendas, adolescentem Regem,
gloriæ p̄xter cæteros appetentem, ma-
gisque omnibus laudis auidum, dies no-
ctesque stimularet ac pungeret: ipſe vel
in primo imperij anno maximorum re-
gum, quos non tantum emulandos,
ſed ſuperandos ſibi proposuerat, tro-
phœis excitatus, poſthabitis omnib⁹ igno-
bilis ac desidioſiocij deliciis, & deſpectis
omnibus voluptatum illecebris, ad ea
quæ honoris plena erant, & ſempiterna
memoria diuina, mentem animumque
cōuertit. quarè cūm Rex Ludouicus, cu-
ius virtuti nō minùs, quām imperio, Frā-
ciscus ſuccederat, totam Ducis Inſubriū
ditionem ad Gallorum Reges iure ſpe-
cere arbitraretur, cāmque vi & iniuria
ablatam, ſibi bello & armis vindicare
decreuifſet, idque ob repentinam mor-
tem p̄xſtare ne quiuifſet: Franciscus ea,
quæ rex mortuus cogitatione concepe-
rat, re ipsa perficere decreuit. Omni-
bus igitur belii ducibus, quos in eius
imperio egregios habebat, omnib⁹ ſque
regibus ac principib⁹ ſibi vel fœdere, vel
amicitia, vel consanguinitate, vel alia

quauis ratione coniunctis in vnum con-
vocatis, illis sententiam suam exposuit,
inter quos nemo fuit, qui nobilem ado-
lescentis animum, ac regij spiritus gene-
rosam indolem non miraretur, summā-
que omnia de ipso adolescentे non spe-
raret: quandò ipsum tam fortia, tam præ-
clara intra primum adolescētiæ limē ani-
mo cōcepisse cognoscerent. Egregiis igit-
tur huius ausis nō secus fauerūt, ac si Re-
gem maturioris ætatis, ac mira rerum ex-
perientia, in bellorūmque discriminibus
assiduè versatum naēti essent. Nam etsi
sciebant se arduam ac perdifficilem pro-
vinciam aggressuros, tamen suppudebat
veteranos milites minorē rege per ado-
lescente animum ad res bellicas afferre.
Cūm autem exercitum his auspiciis Rex
instruxisset, iamq; superatis alpiū iugis,
& omnibus itineris difficultatibus deui-
ctis, copias in Italiam perduxisset, Insu-
brium Dux, qui tantum belli apparatus
persenserat, suis iam viribus diffidens, vt
se ab imminēti hostiū impetu tutaretur,
magnum Heluetiorum numerū, qui bel-
lorum omnium ac maximorū erant peri-
tissimi, in Mediolanensem agrū vocauit.
Heluetij verò, quos nemo vnuquām lōga-
tēporum serie, ob cōfirmatā de corū vir-

IN FVNERE

virtute opinionem, aut laceressendos bello, aut tentandos putārat, cùm Regiam aciem appropinquare cognoscerēt, quasi imperatorem adolescentem milites gnaui ac strenui aspernarentur, numero, viribus; ac solita vincendi felicitate confisi, in Gallos impressionem facere statuerunt, tanta alacritate, ut ipsam victoriam ducem ac comitem habere viderentur. Quod planè Gallorum copiis tantum improuisi terroris incusserat, ut qui modò plurimū audebant, tantam hostiū vim, tanto apparatu instructas acies, ac tam iugem eorum in bellis gerundis felicitatem, cœperint formidare, & in tu-to potius loco se optassent continuisse, quam in tanta hostilis animi alacritate ad manus conserendas descendere. & mediusfidiū nisi admirabilis quædam huius Regis virtus in illo temporis articulo territis militibus subuenisset, res omnis Gallorum pessum issit. Nam ipse, cui longè facilius erat in mediis hostiibus animam fortiter pugnando effundere, quam tantulum formidinis in magna re- rium difficultate, & certo fere vitæ discrimine præ se ferre, ut qui statuerat vel Insolrium regno potiri, vel occumbere: hanc primam hostiū irruptionem se-

stinendam, eorumque furorem contundendum, atque audaciam comprimendam, frangendamq; iudicauit: & in confertissimos hostes, collatis signis, irrumpendum, in densissimásq; acies validissimè irruendum censuit: omnemque vincendi spem posuit in hac prima insolentium hostium feritate domāda. Hoc igitur cùm secum Rex statuisset, milites ac eorum duces summa illa copia ac singulari facultate dicendi, quam à natura in hortandis capiendisque hominum animis admirabilem habuerat, ingenio adauxerat, & arte excoluerat, eos ignes ad bellum intrepidè suscipiendum militum animis subdidit, eos addidit gloriæ ac laudis stimulos, (ostendebat enim inimicorum ferociam, perpetuam illis fore materiā virtutis ac gloriæ, eosque sine victoris laude vinci, quivel paruo negocio, vel nullo periculo superantur, ideoque nihil fortibus viris optabilius esse deberet, quam cum benè paratis fortiter configere, atque de victoria decertare) ut eorum animis maximus hostium contemptus exortus fuerit, adeò ut qui ante à Panico propè terrore perciti erāt ac perculsi, sese collegerint, ac vires suas aduersum hostium insolentiam experiri non modò

IN F V N E R E

concupierint, sed incredibili animi ardore flagrarent, & vincendi occasionem ex insolenti hostium irruptione arripientem iudicarint, rati nihil aduersi contingere posse, vbi cunque tanti ac tam strenui adolescentis virtus affulsiisset. Eum enim omnia consilio regere, virtute tueri, ac fortitudine confidere posse sperabant: quod iam sibi persuasissent, nullam rem esse in vsu militari positam, que tanti animi Regem fallere potuisset, illiusve prudentiam fugere. Rex igitur, cum militum animos ad pugnandum accensos videret, instructis equitum turmis & peditum cateruis, nihil eorum pratermittens, que vel horrando, vel consulendo, vel prospiciendo, vel pugnando ad regem ac strenuum imperatorem attinere videbantur, cum iam ad Marignani oppidum ab utroque exercitu magno pugnandi studio ventum esset, ipsum equo incitato, omnium primus se in hostes immisit, aliisque se sequi iussit. Qui ubi Regem viderunt tanto animo in hostes vadentem, concurrere omnes clamore sublato, & diu dubio ac communi marte acerrime pugnatum est. Sed cum ad multam noctem pugna esset producta, & adspectus utriusque exercitui

148

ademptus esset, nox prælium diremit. pugna igitur ab vtroq; exercitu noctis aduentu intermissa, Rex ad victoriā, quam noctis tenebrae interceperant, adspirans, tum magnorum principum, decurionū, centurionum, equitum, peditūmq; animos excitando, tum bellicas omnes machinas opportunis locis ponendo, tum turmas, legiones, cohortes certis ordinibus digerendo, totam noctem insomnē peregit. Vbi verò primū illuxit, ardentiore, quām anteā, animo & maiori cum spe victoriæ obtinendę, hostes invasit. Hic oratio mihi deerit, ac dies me deficiet, si quæcunque fortiter ac strenuè in illo bello à Rege gesta sunt, nūc velim dicendo complecti. Quare illud vnum vobis cōmemorare satis supérque duxi, nunquām maioribus viribus aut maiori cōtentione pugnatum esse: sed ea Regis Francisci virtute ac felicitate, vt hostes collatas acies & Regis adspectum, ardore victoriæ micantem, ferre non potuerint. Profectò Franciscus quantum consilio, viribus, belli scientia in ipso virentis ætatis flore præstaret, adeò abunde in hoc vno prælio demōstrauit, vt omnes priscos duces atq; imperatores, omnes veteres triūphos contēnat is.

IN FUNERE

qui repentinam hanc Francisci de gente
pugnacissima victoriam sibi proposue-
rit. Constitit enim hoc uno prælio, ho-
minem per adolescentem tantū virutis
habuisse, quantum imperatores omnes
longa seculorum serie vix habuerunt:
multorumque fortium ac sapietum im-
peratorum gloriam post se lōgo reliquit
interuallo. Non enim imparatas, imbel-
les, desiderave nationes vicit ac fregit, sed
illos milites fudit ac fugavit, quorum
quilibet & corporis robore, & animi
fortitudine, & belli peritia, imperatoris
vicem gerere potuisset. Illos inquam ma-
gna belli contentionе contudit, atrivit,
ac propè deleuit, qui anteā nimia virium
suarum fiducia ducti, se principum do-
mitores appellauunt, & tantum omnibus
gentibus insuperabili fortitudine præ-
stare crediderunt, ut eorum arbitrio ad
quæcunque vel vellent, vel nollent, om-
nes compelli posse sibi persuaserint. Pro-
fectò isti, qui se bello insuperabiles ar-
bitrabantur, ab uno adolescente didice-
runt, se posse vinci, in hōcque uno vide-
runt, quod olim Carthaginenses in Pub.
Scipione Africano, quid scilicet referat
cum his militibus pugnare, quibus calli-
dus, fortis ac spicns præsit imperator: in

quo ea omnia, quæ præcipua in Imperatore desiderantur, & maxima existant, & clarissima. Nam Regis ductu atque auspicio, efferaç hñius gentis atque omniū insolentissimæ, hac vna pugna ranta cædes facta fuit, tantū sanguinis effusū, tātum pauoris ac formidinis superstitionibus incussū, vt qui è bello superfuerūt, tā ingenti ac tam repentina strage percorsi, non aliis præsidio esse, sed sua tutari statuerint. Franciscus igitur hostibus cæsis ac fugatis, & Insubrium Ducis ditione potitus vniuersa, tam longè latēque nominis sui memoriam propagauit, vt nullus fuerit locus, tam agrestis, nulla regio tam inculta, ad quam tātæ victoriæ fama non peruerterit, cāmque apud omnes sui opinionem reliquit, vt creditum fuerit, in tanta victoria nullū fuisse locū fortunæ, maximum verò inuicti Regis cōsilio atque virtuti, eiūisque nominis memoriam non fato, sed omnium temporum atque locorum finibus terminari. Sed me imprudentem, qui huius Regis res cùm domi, tum foris bello fortiter ac sapienter gestas, in tanta temporis breuitate exprimere tento: quarum quidem faciliorem ingressum, quām exitum video. Nam si mihi propositum erit dicendo enumera-

tare, quo animo semper fuit contra potentissimos hostes, qui ipsi magnis viribus, summis copiis ac magno consilio bellum intulerunt: quo ingenio eorum impetum declinatit, qua virtute ditio-
nem, imperiumque suum tutatus fue-
rit misericio ac diffcili bellorum
tempore, nullum finem oratio nostra
est inuentura. Sed quoniam me clam
non est, non me historiam compone-
re, sed orationem habere, à bellorum
tumultu, à turbarum sono & clangore,
ad ea quæ sine sanguine, sine cæde in
pace gessit, me conuertam. Ad quæ eo
lubentius aggredior, quod omnibus
compertum est, sapientissimum Regem
non alia ratione bellum suscipiendum
esse existimasse, quam ut post victoriam
quam finem belli esse sciebat, eius po-
puli honesto ac moderato in ocio, ac in
summa pacis tranquillitate, ab omni per-
turbatione securi vitam agerent. Et li-
cet hac in re tam multa mihi occurrant,
ut sentiam mei muneris esse, non tantum
ea perquirere, quæ dicenda sunt, sed ma-
xime studere, quæ ex infinitarum sylua
sint prætereunda: consulam temporisan-
gustiæ, & necessitati orationis breuitate.
Ex illis igitur seminibus iuuentæ Fran-

cisci Regis, quæ grauior ætas cura ac studio diligentius excoluit, iij fructus prouenerunt, quos omnes ab illo feraci bonorum omnium animo expectabat. Nā cùm omnes homines ad iustitiam natos esse sciret, tum maximè sibi in animum induxerat rerum dominos decere, illam virtutum omnium reginam, & veræ parpetuæque commendationis fundamentum, integerimè colere ac obseruare: quo planè sibi proposito, regiæ æquitatis æquabilitate omnium commode utilitati, dignitati, ac honori consultum erat. Summæ enim illi curæ erat, vt non quod amplissimæ potestatis, sed incorruptæ æquitatis esset, in regno vbique appareret, omnisque sib⁹ eius præsidio ac tutela, quod decebat, obtineret. Cùm autem Rex ipse nimia rerum mole premeretur, & iuri dicundo præesse non posset, & iudiciis interesse, eos viros foro ac iudicio præfecit, quibus nec sanctiores, nec æqui boniq; amatiores seuerissimus ille Atheniensiu Arcopagus vnq̄ vidit: In rebus vero moderandis ac populis regūdis ea vrebatur modestia, ea humanitate ac lenitate, vt in eo summa grauitas esset ad sparsa regia comitate, & cōdita benignitate seueritas, q̄etsi inter se contraria vide-

IN FVNERE

tur, tamen in hoc vno sic erant coniuncta, ut nihil seueritari comitas, nihil grauitati benignitas, nihil maiestati mansuetudo detraheret, sed altera alterius splendore & illustrior fieret, & splendiferior: quo quidem temperamento non frontis contractione, non elato supercilie, populorum reverentiam aduersum se parabat, sed māsuetudine, humanitate ac peculiari quadam sermonis affabilitate. Satiūs enim ducebat, subiectos placidissimo regnandi tenore in sui obseruantiam ducere, quam armis & terrore, quod hoc Tyranni esset, illud verò Patriæ Patris officium: quo sanè omnes eum, quamuis Regem, longè magis amabant, quam timebant. Eius verò munificentia tam insignis fuit, tam singularis, ut nulla ferè sit gens tam barbara, tam agrestis, nullum hominum genus, nulli rerum domini, qui non dixerim medios, sed uberrimos eius munificentiae fructus nō perceperint. Neminem enim cum ipso beneficiis priorem certasse pœnitiebat, & cum in reges & potentes viros munificentissimus esset, tum in eos præcipue homines, siue exteri essent, siue Galli, qui moribus essent, & virtute & doctrina præstantes. omnes enim non modò

honoribus dignitatib[us]q[ue]; afficiebat, sed
veluti certum bonorum omnium perfu-
gium, multū etiam illis de thesauris suis
suppeditabat, rarus eam solam precio-
sam esse pecuniam, quam largiendi ac li-
beralitatis v[er]su amplius non possideret: q[ui]
in beneficio, sumptu & honesta largitio-
ne, rectam pecuniatarum functionem ines-
se arbitraretur. Videbatur enim Rex mu-
nificus sibi quodammodo persuasissime, ni-
hil se constantis ac firmi possidere, nisi
quod dignis & merentibus erogasset, seq[ue]ntia
nulla re magis frui, quam ea, qua illi, qui-
bus ipse donauerat, fruerentur. Diisque
immortalibus longè maiores gratias ha-
bebat, quod multis & vellet & posset pro *Francisco*
desse, quam quod regnaret. hæcque de *Gallorum*
causa illud frequens in ore habebat, quo *regis apoc-*
ünque regno maius existere, regias opes philegma-
regio animo scire munificè clargiri. Ma-
gnifica veò vox, & regali maiestate di-
gna sententia, digna inquam sententia,
quæ in regum colonis, in Imperatorum
sceptris vel aureis notis imprimatur. Hu-
ius vero liberalitatis multa ac magnani-
ma exempla, prudens ac sciencitatem pre-
tereo: lōgē enim clariora sunt, quā vñius
indiget oratione. Illud tamen cū muni-
facta, tū singulans ipsius in subiectos

benignitatis eximium atque illustre monumētū silentio non inuoluam, quod is præter regiam illā bibliotecam, quā ex omnibus linguarum antiquarum authoribus refertissimā fecerat, nullis sumptibus, nullo labore vñquām pepercit, vt omnes omnium lingarum authores, qui vel de morib⁹ & vita, vel de rebus fortiter ac præclarè gestis, vel de orbis situ, vel de prudētia & sapiētia egissent in Gal-

* transla- licam linguam * omnes omnium ordi-
tos omnes. nū eius populi legere possēt. Di immor-
tales, si Ptolemæus Philadelphus literarū monumētis probatur, q̄ tantū librorum numerum conquisicerit, vt illis pro re-
gio splendore ostēdendo bibliotecam suam refertā redderet: quibus laudibus,
quibūsve præconiis dignus est Franciscus, qui non ad magnificam & glorio-
sam ostentationem, authores omnes in patriū sermonem conuerti curauit, sed tantum, vt qui eius Imperio parebant,
quanuis aliatū linguarum expertes es-
sent ac ignari, totius tam enī humanita-
tis rationem possent addiscere, qua id si-
bi vitæ genus eligerent, quo optimus Rex optimis etiam populis imperaret.
At quo animi robore, qua cōstantia, qua
magnitudine ea omnia, quæ nos &

optamus & timemus , semper despexit?
Ea profecto , vt nos homines insinatis
ærumnis natos,nunquam secundis effe-
ri , aut aduersis consternari oportere
censeret , omniaque se ipso minora
arbitraretur , ac veluti cælesti virtute
ac sapientia fultus intimis tantum bo-
ni s, quæ ab ipsa rerum humanarum do-
mina nec afferri possunt, nec auferri , si-
bi gloriandum iudicabat, quod ille qui
esset tali animo, tali virtute præditus, ni-
hil se perdidisse cum fortuna vlo vn-
quam tempore conqueri posset. Quo si-
bi proposito, vt res secudas pulcherrimè
ferebat, ità aduersas non extimescebat,
nihilque ab homine alienum arbitraba-
tur , quod illi pro lubrica rerum huma-
narum mutabilitate humanitus posset
accidere. Hæcque animi constantia flu-
ctus omnes, qui restantibus ventis in æ-
rumno huius viræ salo ipsum inuase-
runt, non secus ac vndas scopulus , per-
fregit: sempérq; illi acer anim' fuit, sem-
per præsens: tantūnq; aberat, vt vllis pro-
cellis vel fluctuaret, vel obrueretur, vt di-
cete solit' fuerit , nihil eo homine infe-
licius esse, cui toto vitæ spatio nihil vnuq;
cōtigerat* in felicis, qd de eo tā malè Dī
immortales iudicarēt, vt illis indign' vi-

IN FVNERE

deretur , quem humanæ sortis admone-
rent, aut à quo aliquando fortuna posset
superari. Et profecto ex secundis aduer-
sa, & ex aduersis secunda deducunt Dī
immortales , suntque ipsi nobis perinde
ac optimi parentes charissimis filiis.
Nam sicut prouidi patres non patiuntur
eos filios ociosos esse , quos ad liberales
disciplinas, & ad vitæ decus natos cogno-
scunt, & illis plerunque, quorum certior
spes est, plus laboris imponunt , & exer-
citacione sudorem , nonnunquam e-
tiam plagis lachrymas excutiunt : sic
Dī ipsi fortes animos aduersis probant,
eosque docent dura ac difficilia non for-
midare , & sece cum fortuna luctando
ac pugnando exercere, ut egregia conten-
tione , quid eorum virtus val eat, possint
ostendere . Fortis enim animi virtus eo
magis ad victoriam excitatur , quo du-
rius ac difficilius certamen sibi videt es-
se propositum . Quæ quidem cogitatio
faciebat , vt Franciscus suis viribus ni-
xus, in aduersis (si qua contigerant) felix
videretur , & in mediis tempestatibus se-
curus, secundo cursu mare placidum na-
uigaret. Maiorique sibi adscriberet laudi,
quod fortunam, si quando cū illa cōgres-
sus est , vicegit ac domuerit , quam quo d
victores

FRANCISCI GALLOR. REGIS. 153
victores gentium superarit. Ad hæc autem accedebat eximia animi benignitas, & singularis in hostes clementia, ad quam non erat arte institutus, sed natura factus. Hac planè, extincto belli furore, nihil amplius sanguinis appetebat, nihil vindictæ, & una cum armis omne odium, omnes ponebat inimicitias. statuerat enim longè pulchrius esse ac magnificenterius, iniurias obliuioni tradere sempiternæ, ac odium cum amicitia commutare, (quod de uno C. Julio Cæsare literis proditum est) quam de illis vindictam sumere. Hac de causa illos, cum quibus paulò antè confixerat, si ad eum fidentius accessissent, non perhumanè modò, sed regio etiam apparatu ac amplissimis accipiebat muneribus, regnique in parte benignissimè ferè locabat, & quos perdere potuisset, fraterno animo amplectebatur. Nā vt turpe existimabat, pati se humanitatis officio superari, sic omniū turpissimū aiebat, in iniuria vlciscenda alios superare. Quo quidem omnibus manifestum esse poterat, quod etsi in summa pacis quiete prouidus Rex non adeò rebus secundis fidēdū esse iudicabat, quin etiā cogitaret ea, qua plurimum pollebat prudētia, fortunam nunquam simpliciter in-

dulgere, & in tranquilla rerum facie clara
nocitura quiescere: eaque aliquando tem-
pora incidere posse, quibus maximis pre-
fidiis Regi ac rerū Domino sit opus, suā
que maxime interesse animaduerteret, se
ad omnem vim sustinendam sic compo-
nere, ut quemcūq; impetum (si quando
opus esset) posset propellere, & quamcū-
que iniuriam propulsare, & ea ratione
magnas militum copias instructas ha-
beret, ipsum tamen nemini iniuriū fuisse
ultra nemini bella intulisse: sed quæ ges-
sit, sic impendisse, ut ea nulla posset ratio-
ne recusare. Quid vero de eius erga deos
immortales cultu, pietate, religione, ob-
sequio attinet dicere? cuius tam acer-
vindex ac propugnator fuit, ut cùm Chri-
stianissimi cognomē obtineret, C H R I-
S T O, salutis nostræ authori, se maximè
Christianū in sanctissima eius religione
& colenda & defendenda prestiterit. Ip-
se enim arcana quadam mentis vi iam-
diū perspexerat, quod ut regum impie-
tate vniuersum imperium vitium capit,
sic vera eorum religione ad veram pie-
tatem excitatur, sibique facile persuadet
cum regem nihil non honestū, nihil non
publicæ utilitati consentaneum vel co-
gitare posse, vel decernere, qui integra

atq; incorrupta mente Deos immortales iustis afficiat honoribus, & sanctissimis precibus veneretur. Proinde cū illa Petri nauis nimis difficult ac periculosa nauigatione in mare impiorum æstu ac procellis agitaretur, & naufragium propè esset factura, ipséque moderator eo discriinis iam redactus esset, ut clavo ferè amissio, concussum fluctibus nauigium, ac penè dissipatum nullo ingenio posset moderari, non prius destitit Rex religiosissimus, quām turbinibus ac fluctibus omnibus sedatis, strauerit illi placidum æquor ac maximè tranquillum, quo se intuitum portum posset recipere. Cūmverò ex gentium annalibus vidisset Numam, Sertorium, Scipionem Africanum simulata quadam religionis specie populos allexisse, eisque multa ac maxima persuasisse, se & hoc & illud quam facilimè consequi posse existimatbat, si dum ipse æterni patris vnigenam pura mente colebat, eos quoque, qui quasi Erymanthij-apri vineam Domini, quam piis colonis-tum custodiendam, tum colendam tra-diderat, immani morsu vastare tentabant, ab ea sic abigeret, ut à letali eorum morsu non posset offendri. Quapropter quoscunque videbat hostilem rictum

intendentes, vel venenatos morsus in
eam parantes, cruce, tormentis, incendio
petinde ac suis venatori & tribus, confi-
ciebat. Quia quidem pietate effectum est,
ut concullam misericordis his temporibus, ac
propè labefactatam impiorum scelere
religionem, ab eius heretico labo, qua
magni mortalium malo vniuersus fere
Christianus orbis infectus est, in tota e-
ius ditione vindicauerit, ab omnique
impietate proflus in columem semper ser-
uauerit: quo pio in religionē animo Dis
immortibus semper charissimus fuit.
Sed quid ego lachrymabili hoc tempore
ac calamitoso, omnes huius Regis vir-
tutes longa laudatione produco? quæ, ut
vullo verborum sermonisve splendore il-
lustriores effici non possunt, vllaue di-
cendi copia, vlla orationis vi complecti,
(nulla enim eius vitæ pars laude & gloria
caruit) ita earum cōmemoratione om-
nem hunc confessum, omnem hūc ordi-
nem adeò commoueri video, & acceptū
vulnus adeo retrudescere, vt eomaiorē
animis vestris dolendi causam iniiciat,
eo omnibus maiorem vim excutiat la-
chymarum, quo ego illas longiori ora-
tione conuimero, tibique in primis
Illustrissime Princeps, qui lugubri hac

& luctuosa specie fletus , intimi tui mœroris & conceptę mœstitia (dum illi iusta persoluis) signa dedisti non ambigua.

Quare ne videar & tibi , & reliquis nō minūs dolorem , quām Regi defuncto gloriam dicendo comparare , hic cursum sister oratio mea: pr̄fertim cūm pr̄clarissimarum eius laudum apud omnes tam recens , tam celebris vigeat memoria , vt vno omnium ore prædicentur , extollantur , enarrentur , omnibūsque occurrant , vnde cūquè clarissimæ . quod sanè , Inuictissime Princeps , si tibi proposueris , in hōcque acrem illam mentis aciē intenderis , qua omnia prudentissimè circunspicis , quanuis illum Regem intempestiuā fatorum sœvitia tibi surreptum dolcas , qui Estensem hanc domum tanta benevolētia ac charitate complexus est , vt eam semper in tutelam ac clientelam acceperit , & arctissimo necessitudinis vinculo sibi deuinctam voluerit : eum inquam Regem , qui amātissimi huius in hanc familiam animi , tibi , Princeps Illusterrissime , significationes amplissimas: honoratissimo verò Antistiti Hyppolyto fratri tuo optimo ac clarissimo , ob singularem eius religionem , fidem , prudentiam , probitatem , reliquāsque egre-

IN FVNERE

gias virtutes , certissima dedit monu-
menta : tamen te ipsum colliges , & ab
immensa hac doloris vi animum auo-
cabis . Quod si aliquem doloris sensum
triste tanti Regis desiderium (quæ tua
humanitas est) tibi excitabit , tamen si
cogitaueris eum , quām diū opus fuerit ,
tam diū nobiscum fuisse , pacatūmque
regnum & longè amplius , quām acce-
pisset , reliquissē , eoque ætatis prouectū
fuisse , vt etsi nobis parūm , satis tamen
sibi , satis naturæ , satis gloriæ vixerit ,
ipsumque in summa rerum felicitate ac
trāquillitate è vita sanctissimè discessisse ,
gratulaberis potiùs Francisco hunc ex-
cessum è vita , quām illius vicem dole-
bis . Ipse enim omnibus vitæ aetibus sum-
ma cum laude peractis , ex hac corporis
custodia , ex his mortalis vitæ miseriis ,
& ancipiti rerum humanarum mutabi-
litate , relicta post se ea nominis celebri-
tate , qua , quandiu inferior hic orbis erit ,
tam diū viuet in omnium animis cele-
berrimus , ad cælestem illam patriam ,
vbi felices ævo sempiterno fruuntur , euo-
lauit : ibique inter cælites beatus , trans-
actæ eius vitæ fructus debitos decer-
pit , sempiternaque illa beatitate conten-
tos , mortalia omnia , quantumvis egre-

gia ac splendidissima , despicit. à qui-
bus plane cæli clarissimis oris atque illu-
stri plaga , cùm cæteros omnes , tum te
rogat, Illustrissime Princeps, ne suam fe-
licitatem tuis lachrymis turbes, non ma-
gisque doleas eum te amisisse, quām ha-
buisse læteris, eiūsq; obitum non minus
æquo animo feras, quām ipse olim uxori-
ris charissimæ atque obsequentiissimæ
mortem , trium lectissimarum filiarum
funera , ac tandem duorum filiorum re-
giis omnibus virtutibus ornatissimorum
occasum tulerit. Illudque tibi eius desi-
deriū leniat , ac mitius efficiat, quod ipsi
quoque excessum ex hac vita minus mo-
lestum effecit, quod viderit Henricum fi-
lium in regni solio sibi superstite, in quo
cùm subiecti populi , tum omnes huic
Regiæ familie aliqua necessitudine cō-
iuncti, non secus, ac in ipso, possent con-
quiescere. Hunc igitur tanquam spiran-
tem imaginem , ac viuum parentis simu-
lacrum intuere, in quo amicissimi Regis
iaetoram consoleris. In huius enim a-
nimo paternæ virtutes adeò altè radices
fixerunt, vt longè feliores ac vberio-
res fructus, quām in ipso parente (licet
illi vberrimi fuerint ac felicissimi) sint
producturæ. & mcherclè crediderint cer-

IN FUNERE

ta deorum immortalium prouidentia,
& arcana quadam fatorum dispensatio-
ne factum esse, ut hic aureus maximè pa-
rentis partus, ex omnibus ornatissimis
Regis Francisci filiis, solus maximo ge-
nitori superfuerit: quod viderint eam
Henrici Regis futuram virtutem, ut que-
dam aurei seculi ac priscae probitatis spe-
cies, ipso Rege, in vniuerso eius Imperio
debeat reuiuiscere, eumq; iis animi, lau-
dis, gloriae, fortitudinis illustrem futurū
luminibus, ut ab ipso uno omnium re-
xum egregiarum Principes omnes exem-
pla defumant, eiisque præclara tum di-
cta, tum facta & præsens ætas, & omnis
sit miratura posteritas. Nam si anteà, pa-
rente vitam hanc adhuc viuente, hic ferè
semper in bellorum discriminib; exi-
mia prudentia ac mira fortitudine versa-
tus est: tum verò in pace talia prudentis
ingenij signa, magnique animi indicia
dedit, qualia non à iuuene, sed à viro be-
nè maturo solent expectari: nemini du-
biū esse debet, ipsum nunc, cuius ani-
mo parentis ac omnium egregiorū prin-
cipum gloria, quasi fax quædam inest,
quæ illum, perinde ac Themistoclē Mil-
tiadis trophæa, ad res egregias dies no-
ctesque accendat, in funera hac fortunæ

157

amplioris dignitate Imperio parem animum habiturum: acceptumque honoris ac laudis patrimonium, non tutaturum modò, sed mirum etiam in modum aucturum: talèmque tandem se præstatum, qualem Imperij magnitudo, & concitata eius virtutis expectatio pollicetur.

IN FVNERE

SIGISMUNDI IAGELLO-
nis Poloniae Regis, Stanislai Orichouij
Rhuteni Oratio.

REx noster mortuus est, si tamen ille mori potuit, quem sua præstans atque regia virtus, immortalem ante obitum reddiderat: quam ille cum constanter in omni vita coleret, quid tandem est, cur hunc mortuum dicamus esse potius, quam hoc mortali corpore exutum, ad illam immortalem vitam abiisse, ad quā sibi iter sobriè, iustè, ac piè vivēdo paraverat? Abiit ergo hinc: nos flenteis ac dolenteis reliquit in hoc squalore ac sordibus, quibus obsuti, in funere ipsius comparemus. nobis cum illo perire omnia Equites: illi verò nihil, præter hoc mortale corpus, decessit: pro quo tamen ipso, cumulatur nunc ipsius acta vita æterni-

IN FVNERE SIGISMUNDI
tate, atq; immortalitate sempiterna. No-
stra autem hæc mors verius, quām vita,
illius à nobis discessu quām afflcta, ex-
inanitāque sit, testes sunt mōtor hic ve-
ster, ac vestræ piæ lachrymæ, quibus de-
flemus non interitum Regis nostri, qui
nullus illi est, sed orbitatem nostram. A-
misimus enim, Equites, non Dominum:

nihil enim ille minus nobis fuit: sed iu-
stissimum Regem, atque indulgentissi-
mum Patrem. qui cùm vnum & *quadra-
ginta annos regnans non dedit iusti ac-
rit.
**quadra-*
ginta an-
nos regna-
rit. moderati Imperij? aut quod monimen-
tū post se non reliquit in hoc regno, hu-
manitatis, mansuetudinis, atque benefi-
centiæ erga vos singularis? Quocunque
te animo atque oculis conuerteris, ple-
na omnia exemplorum illus sapientiæ,
iustitiæ, fortitudinis, temperantiæ ac vir-
tutum omnium reliquarum reperies. siue
Ecclesiā Dei videoas, quam ille integrum
atque incorruptam in Polonia præstítit:
siue ipsam Rēpub. quam ille, tanquam
bonus pater vnicam filiam in sinu suo
complexus, tam domi quām foris, tam
pace quām bello, fouit, auxit, ac omni-
bus ornamentiis cumulauit. in qua qui-
dem Rep. talem se ille Regem gessit, vt &

omnes ante se Reges facilè vinceret, & cæteris post se spem imitandi adimeret. Cedat huic omnes Reges: soli etiā scientiam regnandi concedant. Non Cyrus ille, non Agesilaus partem laudis e qualem ac gloriæ cum hoc petant, qui non tam rebus ipsis, quam scribentium ingenii magni fuerunt. de iis enim non ad veritatem historix, ut videtur, sed ad imitationis exemplum Græci homines multa sicut scripsérunt. At hic noster Sigismundus Regum Rex, non solum benè viuendo ac sapienter regnando, Cyrus atque Agesilaum superauit, aut si quid in Regū genere maius hisce fuit, sed etiā illorum ipsorum scripta, qui de illis Regibus eloquentissimè copiosissimèque scripserunt. Melius hic vixit, quam illi dixerunt: melius regnauit, quam præceperunt. Ita Sigismundus Rex noster non si stum neque stylo adumbratum, sed viuū exemplum, atque rebus ipsis expressum, cæteris regibus à Deo fuit propositum, ut in hoc Rege, ceu in quodam illustri monumento, essent repositæ omnes regiæ virtutes, unde sumi posset, quo humanū genus servari, quo regna administrari, quo iura, mores, instituta, leges in hominum vita sanctè ac quietè possint retineri. Quidz

IN FUNERE SIGISMUNDI

solisne Regibus ille exemplum viuendi
fuit? minime vero, Equites. Nemo enim
etiam sortis infime reperietur, qui ad be-
nè beatèque viuendum, ex hoc Rege
exemplum non possit sibi sumere. siue e-
nim religionē ipsam species, quem ana-
choritam sanctimonia vitæ non vicit? si-
ue etiam has virtutes vitæ cōmunis con-
sideres, nempe patientiam, obsequium,
modestiam, ac temperantiam: quis non
dico in summo imperio Rex, sed homo
ipse priuatus, quem angusta res coërcet,
hac ista commēdatione Sigismundo par-
fuit? Pauci, Equites, & haud scio an ali-
quis omnino fuerit. Ita ille summam vi-
tæ absoluit, ut sapientia Reges, priuatos
vero moderatione vitæ antecelleret, ta-
lēmque se in omni vita priuatim ac pu-
blicè præberet, ut id nulla orationis co-
pia, ut par est, explicari possit, ne illius
quidem Xenophontis Græci, cuius ore
musas tum loquutas ferunt, cum Cyrum
illum suum atque Agesilaum verbis ma-
gnos faceret. At ne me quis ad Græcorū
morem, temporis ac luctus vestri causa
magna hæc facere existimet, ostendam
Equites, talem Regem nos amisisse, qua-
lis in Polonia ante Sigismundum nemo,
extra Poloniā vero pauci omnino apud

omnes gentes fuerunt, siue bona ipsius propria species: siue quæ illi natura aut fortuna largita fuit, consideres, ut meritò mors huius optimi Regis dolorem huic Senatui, mœrorē Equestri ordini, squalorem Poloniæ, luctum ac gemitum omnibus attulerit: & vt hæc ex iusto dolore profecta esse, ac amore intimo omnes intelligent, breuiter mihi dicendum est, quod genus viri fuerit, qui in regnando mores, quæ fides erga illum & voluntas vestra. Ut ilis erit & grata hæc oratio non solum nobis in malis nostris, sed etiam his, qui cum laude viuere, aut gloriose regnare concupuerint. Sic enim de Sigismundo Rege loquar, ut nihil nisi singulare, nisi regium, nisi diuinum, de hoc Rege à me sitis audituri: idque quod dicam, non facultate orationis meæ, à qua longissimè absum, illustrabo, sed rebus ipsius gestis atque exéplis, cùm sua sponte clarissimis, tum verò vobis notissimis. Non abutar enim conscientia vestra, Equites: falsam enim gratiam ab illo mortuo quid inire studeam, quæ tota morte ipsius sublata est? Sola illius virtus maneat immortalis, de qua sine inuidia audiendum est: vt illius clarissimi viri recordatione ac desiderio vota faciamus, quo

IN FVNERE SIGISMUNDI

Deus noster similes Sigismundo regnare in Polonia velit, si non omnes, (nam id sperare ferè iam fas non est) at saltem aliquos. hoc nos certè animo esse in hoc exequiarum munere conuenit, ut Deus non huic tantùm mortuo, sed etiā si ipsi Poloniæ regno, nobisque sit propius, nostrisque res afflictas, atque in desperationem propemodùm adductas, benignus adspiciat. me etiam ut attente audiatis, et si rogādi non estis, mōtor enim hic vester vos satis attentos facit, tamen ut consuetudinem seruem, rogo.

Fuladis-
laus, qua-
tuor, non
quinque,
syllabarū
est.

Sigismundus Rex, auum habuit Vvaledislaum Iagellonē, qui ex Lithuania gente in Polonia regnauit primus: virum omnibus tam bellicis, quam religionis laudibus cumulatum. qui cùm octo & quadraginta annos in Polonia regnasset, multa trophæa de hostibus omnis generis constituit, inter quos Germanos memorabili pugna ad Dumbrounum in Prussia deuicit: &, quod nulli vñquam regum, * neque nationum de Germanis licuit, hic solus est inuentus, qui, cæsis in acie vno die Germanorum quinquaginta millibus, Germanos à Polonis posse vinci docuerit. Prætereo alias victorias atque triumphos ipsius varios

*aut na-
tionum.

atque infinitos, quod illi nunc nihil ad nos, & si ad nos, nihil ad hoc tempus, de quibus tamē erudit homines multa scripserunt. Hoc tamen dicam, id quod à patribus traditum meminisse debetis, magnum hunc & excellentem regem, ac admirabili regnandi sapientia in Polonia fuisse, qui non satis se functum officio ac munere regio putabat, si tantum res humanas administraret, nisi etiam res diuinias summo studio curaret. Itaque Lithuaniae sine Deo gentem ac impiam antehac, ad ouile Christi primus adduxit, in Ecclesiāmque dicauit. deinde, cùm literas ipse nullas sciret, tamen hic omne literarum genus, ac musas ipsas tam Latinas, quam Græcas, in Poloniam introduxit, nullum regnum esse ratus absque literis, nihilque sancti: ac iusti, neque honesti ibi posse esse, ubi philosophiæ non versaretur nomē: quod illa ex agrestibus ciuiles, ex immanibus mites, ex barbaris doctos, ex hominibus postremò deos ipsos faceret. Huic ergo tā excellēti siue arti, siue virtuti, siue diuinitati potius cui-dam, Vladislaus Iagello domicilium in ea vrbe collocauit, quę caput ipsius regni fuit. Cracoviæ enim gymnasium eondidit, q̄ omni virtutis, ingenij ac doctrinæ

IN FVNERE SIGISMUNDI
laude ad hanc diem floret, vt inde, tan-
quam ex equo Troiano, innumerabiles
viri prodierint sapientia & doctrina pre-
stantes. In hoc enim gymnasio Iagello-
nis opera, non seposita aliqua philoso-
phiæ seu sapientiæ pars tractatur, sed to-
ta ipsa, omnibus suis partibus perfecta
atque absoluta. Suinma hæc laus est, E-
quites, ingens Iagellonis gloria, immor-
tale etiani in vos, liberosque vestros me-
ritum huius optimi & diuini Regis, quo
ille tanquam luce quadam atque splen-
dore mirifico, obruit omnes victorias,
laudesque non solùm suas, sed etiā alio-
rum, qui Sarmatiam illam feram & in-
domitam, hac ista humanitate literarum
expoliuit: vt, cùm ferocius gente Polona
antea fuerit nihil, nunc contrà beneficio
doctrinæ hac eadem nihil videatur esse
mansuetius, neque humanius Hanc er-
go humanitatē, quam in templis, quam
in foro, quā in regno ac in moribus no-
stris versari videtis, Iagelloni Regi om-
nē debemus: qui accersitis in Poloniam
literis, adhibitisque earum doctoribus,
nos ab agresti vita ad ciuilem vocauit,
nobisque persuasit, humanitate & do-
ctrina nihil esse melius: contrà verò, feri-
tate ac iahumanitate nihil esse homine
indignius:

161

indignius: qua vna re atque sola immortale in gloriam ille est adeptus. Nam vincere bello Germanos, magnum quidem illi fuit: sed quod victoriæ non bonorum virorum sunt tantum, sed interdum etiā malorum, idēo vera carent laude: at curare, ut piè, castè, ac religiosè viuatur ab his, quibus præfis, solius est (mihi credite) hominis pij, casti, atque religiosi. Iam verò, nisi diuino aliquo animi motu Iagello Rex maiora concipiisset, & nisi fuisset * natura philosophia in huius *natua. viri mente quædam, quomodò ille aut de literis ipsis, aut de illorum doctoribus, ac de gymnasio condendo cogitare potuisset, præsertim cum literam ipse legeret nullam? Quàm autem chara fuerit Deo Opt. Max. hæc Iagellonis mens atque voluntas, inde apparet, quod ipsius genus lōgè latèque regnare, non in Sarmatia solum, sed in Hungaria, Bohemia, Sclesia atque Moravia longævū ac gloriosum voluit? vt Iagellana progenies, singulari Dei beneficio edita in hanc lucem esse videatur ad retinendos homines in hac ciuili societate, ad erudiēdam vitam illorum communem, ad constituta regna, ad vnienda imperia, denique ad proferendos fines humanitatis

IN FVNERE SIGISMUNDI

atq; religionis. Iam videtis, Equites, quæ
vestra est sapiētia, è quo fonte profluxer-
it Sigismūdus Rex ad hominum vitam
gubernandam, atque conseruandā, quām
puro, quām sancto, quāmque replete o-
mni militiæ atque sapientiæ laude im-
mortali. Sed antequām de Sigismundo
dicam, audite per quos viros hæc auita
virtus ad Sigismundum peruererit. Ia-
gellone è viuis sublato, Vuladislaus eius
filius maior natu, huius autē Sigismundi
patruus, regnum paternum suscepit:
dignissimus filius illo patre, ac succe-
sor, in tuendo paterno regno omnium
acertimus: qui extrema pueritia à Polo-
nis Rex est factus: ineunte verò adoles-
centia, Rex est ab Hungaris absens ex-
petitus, bello Turcico maximo atque a-
ccerrimis hostibus. Tanta opinio de illo
animos omnium peruaerat, vt in illius
indole salus omnium gentium reposita
putaretur, ita, vt & Polonis dare salutem,
& Hungaros liberare periculis posse vi-
deretur. Tanta virtus huius Regis fuit,
tantus ad virtutem impetus, vt præter æ-
tatem, periculosissimis temporibus, ma-
ximis vndiq; septus hostibus, duo regna
maxima Sarmatiæ atq; Hungariæ, suin-
ma atque incredibili virtute conseruari.

Scythes in Russiam irruentes sæpè vicit,
Valachos Polonis adiunxit, Amuratem
ipsum spe atq; cupiditate Hungariæ im-
minentem cum vniuersa Asia, ex Hunga-
ria vi cùm fugatimque expulit atq; eie-
cit. Cui quidē Regi, veluti Aaronē quen-
dam, sanctissimum atque fortissimum
virum Ioannem Capistranum de familia
Francisci, Eugenius quartus in societatē
Turcici belli miserat: quo ille administrō
atque comite, non solum Hungariā, sed
omnes Christianorum prouincias ab æ-
terno interitu conseruauit. Nam quan-
diu vita incolumis Vuladislao fuit, tan-
diu Turcarum genus minūs potens, ac
minūs formidabile prouinciis nostris
fuit. Illo verò Varnēsi prælio victo, quod
ille virtuti ac rebus secundis cōfisus, im-
pari militum manu cum Amurate con-
flixerat, tantum Turcarum tyrāni posteā
sunt adepti, quantum nunquam eo viuo
optare sunt ausi. in quo tamen prælio
enituit illa Iagellonis excellens atque
inuicta in hoc Rege virtus: cùm enim
inclinaret iam victoria, spēisque in sola
restaret fuga, & cùm cæteri exceptis Po-
lonis fugerent omnes, ille veluti Cæsar
alter, sui oblītus, in confertissimas ho-
stium cohortes, opem latus suis, cum

IN FVNERE SIGISMUNDI
magna hostium strage se immisit: & cum
quidam vi ex prælio renocare iuuenem
conarentur, ferox monitoribus respon-
dit, non esse sui sanguinis, vincere velle,
& fugere. O generosam mentem, & ma-
gno Rege dignam. Non ego te eo præ-
lio perire drcam Vuladislae, neque im-
matutam mortem hoc loco deflebo tuā.
Viuis enim rerum gestarum gloria, &
quandiu hic sol terras adspiciet, viues.
Nam quod tibi aut puerilis ætas nega-
vit, aut immatura mors ademit. id tu
suppleuisti virtute tibi: quam ad hanc
diem, non Hungari solūm, pro quibus
sanguinem fudisti, neque Poloni, quo-
rum cuni patribus illo in prælio occu-
buisti, sed illi ipsi Turcæ, gentesque om-
nes baibaræ à te deuictæ, venerantur, fa-
talēmque tuum sanguinem, ad delēdum
Othomanicum nomen, sibi esse arbit-
rantur. Sed me longius prouexit, Equi-
tes, recordatio heus Reg's cum grato
quodam desiderio coniuncta, & quod
hoc intuens corpus, de illis quoque re-
cordor, qui ex eodem sanguine erat cre-
ti, unde & hoc erat iupitum. Nunc er-
go relinquam patuum Sigismundi tan-
tum etiam inuictissimus regem. & ad pa-
rem ipsius uarii vogis oblitus est mea-

dendos descēdam. Vos quæso, quod ad-
huc fecistis, me diligenter audiatis. Vula-
dislao Varnensi prælio extincto, Casimi-
rus frater, huius autem Sigismundi pa-
ter, regnum suscepit fraternalm, atque
paternū, & quinque & quadraginta an-
nos in Polonia regnauit: quo in spatio
res ille tantas gessit, ut, si de singulis mihi
dicendum sit, abuteret tempore & auri-
bus vestris, Equites. ipse etiam me igno-
rare viderer, si ad res magnas huius ex-
cellentis Regis orationem nequaquam
parem adhiberem, præsertim cùm ad
ipsum Sigismundum tota properet ora-
tio. Hic tamen Casimirus quantus rex
fuerit, inde sciri potest, quod contra po-
tentissimos Reges atque summos Impe-
ratores, non solum suæ etatis, qua ille re-
gnauit, sed omnis ante illum memorix,
Poloniæ regnum incredibili virtute de-
fendit. Nam cum Matthia rege Hunga-
riæ fortissimo atque bellicosissimo, bel-
lum in Sclesia acerrimum gessit, & Ste-
phanū Valachiarū Palatinum, bellatorem
inclytum, parēre Polonorum imperio
coëgit, & Mahometem Turcarū tyran-
num ex Valachia expulit, pacemque pe-
tere compulit. Prussiam maximo bello
perdomuit: Moscouiā deuicit: Seythiam

IN FVNERE SIGISMUNDI

sæpè repressit: pacem, ocium ac tranquilitatem, armis atq; legibus in suo regno diligenter custodivit quibus ille rebus cùm esset apud omnes clarissimus, facile obtinuit, vt externis etiam auxiliis regnum Poloniæ muniret, quod sciret regna, nisi finitimarum opibus ac benevolentia iuuarentur, si ma non esse. Itaque quod armis atque bello ass'equi non potuit, vt pax illi cum Germanis de Piußia esset, id vxore ex Germanis ducta est aſsequutus. Nam de domo Austriæ clarissima, atque totius Germaniæ potentissima, eaque imperiali, vxorem duxit Elisabetam, huius istius Sigismundi matrem, filiam autem Alberti Ducis, qui idem Romanis, Hungarlis, atque Bohemis rex fuit.* cuius nuptiæ, cùm essent plenæ dignitatis, plenæ concordiæ, ac regiæ cuiusdam maiestatis, ita tamen fœcunditate atque prole beatæ fuerunt, vt vix è veteri Regum memoria ullius nuptiæ cum his Casimiri conferri queant. nati enim sunt inde filij sex, omnes patri superstites. quorum, serie quadam mirabili atque diuina, Vuladislaus natu maior, in Hungaria regnauit viuo patre, Ioannes Albertus autem in Polonia patri successor: illi Alexander, huic verò Sigismundus

* Quo.

hic Rex. restabant duo, quod illis credo
meliora regna hisce terrenis debebantur,
Casimirus & Fridericus: quorum alter in
diuos relatus est, alter verò urbis Romæ
Cardinalis fuit. filias quoque septem nu-
mero, ex hoc eodem matrimonio suscep-
tas, omnes Germanis principibus in
matrimonium dedit. atque ita genere ac
sanguine suo cunctam Germaniam Ca-
simirus complexit, ut pauci sint ex om-
nibus Germanis principibus, qui con-
sanguinei non sint Polonis. Felix Casi-
mirus hac ista Deo grata, ac tam illustri
apud omneis gentes sobole, ex quo tot
ac tanti orbis terræ conseruatores pro-
diērunt: qui, feliciorne in suscipiendis li-
beris, an diligentior in educandis fue-
rit, non facile dixerim. Nam ut filias
prætermittam, quæ summa pudicitia &
digna illo loco ac genere cura, à matre
sanctissima atque diligentissima fœmina
educabantur: filij certe ea disciplina fue-
runt instituti, ut non Regis filij, sed pri-
uati cuiusdam viderentur esse. Nullus
in iis educandis regius sumptus, luxus
nullus, sed summa moderatio in vietu,
amicitu, atque cultu adhibita fuit. Nô-
rat siquidem ille sapientissimus Rex, at-
que idem pater optimus, fundamentum

IN FUNERE SIGISMUNDI

esse omnis reliquæ vitæ cum priuatæ,
tum publicæ institutionem ipsam, edu-
cationemque puerilem. Hinc enim pe-
tuntur primùm rudimenta illa ad laudem
& ad gloriam disposita, nempe quid ho-
nestum, quid turpe, quid iustum, quid in-
iustum, quid expertendum, quid fugien-
dum sit, quid Deo, quid parentibus, quid
amicis, quid ciuibus, quid legibus, quid
ipsi donique Reip. debeas: quæ nisi tu in-
eunte ætate, in angusta ac severa vita co-
gnoueris, inutilis homo, perniciosus Rex
tuis futurus sis necesse est. Quid enim
per Deos immortales ab eo expectes, qui
sine ullis honestis præceptis, ex puella-
rum cœtu emersus, à cantu, à tibia, à lu-
xu, à tripudiis, à vino, à somno, à stupro,
ad summum imperium accesserit? Iacta-
bit se, mihi crede, illius intemperantia in
illa copia insolentiis, neque quomodo
prosit, sed quomodo obsit rebus com-
munibus, cogitabit. Nam cum voluptas
ipsa per se virtuti sit inimica, tum vero si
ad illam potestas aliqua maior, aut im-
perium accedat, in furore agitur, de sta-
tūque omni mente exturbat humanam.
Ex hac tali ratione illæ humani generis
pestes prodiere partim crudeles, partim
vero effeminati tyranni. Hinc enim Bu-

165

sitis atque Phalaris illi veteres, hinc Ne-
rones isti recentiores ac crudeles tyran-
ni: hinc etiam effeminati Sardanapali
sunt orti. quorum vitam si inspicias, faci-
lē reperies in euntem ætatem illorū non
parsimoniæ neque disciplinæ radicibus,
sed ipsius voluptatis atque licentiæ ille-
cebris nixam fuisse. Horum exemplis ad-
monitus Casimirus Rex, nihil priùs ha-
bebat, quām ut illam primam filiorum
suorum ætatem certis legibus pudoris,
verecundiæ, modestiæ, atque ipsius reli-
gionis adstringeret, certò sibi persuadēs,
taleis filios suos in regnando futuros,
qualis illorum educatio præcederet: &
meritò quidem: institutio enim puerilis
Regum ipsorum, primum proculdubio,
medium, atque postremū illis in regnan-
do est. Hinc enim omnis ornatus vitæ,
Regibus est petendus: hinc contra for-
tunæ tela præsidium sumendum: hinc
consilium, hinc authoritas ac gravitas
petenda: denique, id quod caput est, quid
sit Regem esse, quid deceat illum, quod
officium Regis, qui vultus, incessus, vi-
etus, habitus: hæc sola recta institutio
Regi demonstrat. Non capit hæc, mihi
credite, angusta ac nulla bona institutio-
ne erecta mens, sed vacillat ac titubat in

IN FVNERE SIGISMUNDI
omni Regio officio ac munere. Qui e-
nim Rex hæc puer non didicit, is vitam
miseram, desertam, contemptam, infamem,
ac obtrectationibus expositā agat
necessè est. His ergo malis, atque his in-
commodis omnibus ab initio Casimirus
statuit occurrere, præpostorē se facturum
ratus, si regnum ipsum filiis post se relin-
queret, filios autem ipsos, quibus illud
seruaret, negligenter. quare, ne videretur
(ut dicitur) plus curare calceū, quam pe-
dem: summa ope requisiuit, cuīnam in-
stituendos filios suos traderet. Erat illis
temporibus vir doctus & bonus Ioánes
Longus, Olugos à Polonis vocitatus: cu-
ius vita probata, ac inculpati mores cùm
illius commendarent doctrinam, facile
Casimiro fuit persuasum, qui hunc filiis
suis doctorem accersiērit: ut ex eius viri
præceptis atque institutis, veluti ex fonte
quodam, atque totius honestatis radice,
flueret illa regia disciplina, quam docti
homines summam esse rerum omnium
voluerunt: quę mentem, linguā, ac ratio-
nē futurorum Regum, ad Reip. gubernationem
cum summa laude dirigeret,
sic Casimirus non aliquem externū, aut
alienigenam, ac ignotę virtutis homi-
nē, filiis suis præceptorem delegerat, sed

Sarmatam ac Polonum, eundemque spe-
cieræ doctrinæ ac integerimæ vitæ vi-
rum. Ita ille non in externa institutione,
neque in peregrina adolescere mentem
liberorum suorum voluit, sed in Polona
atque domestica. Nec iniuria. Ut enim
semina, si in peregrinam mandentur ter-
ram, amittunt vim suam, sæpèque in di-
uersum genus abeunt: sic puerorum inge-
nia, institutione degenerant à patria vir-
tute, ut ex duro Scytha mollis fiat Arabs,
ex Latino Græcus, ex Polono Ital⁹. Qua-
re Casimirus, cùm se sciret genuisse Re-
ges, non Italos, non Græcos, neque Indos,
sed solis Polonis: cavit diligenter, ne
quis primā illam indolem, nisi Polonus,
fingeret. Adhibuit itaque Ioannem Lon-
gum, ut Polona institutione, Polonus
ipse bonos Reges Polonis eo diligen-
tiùs efficeret, quanto in illorum insti-
tutione salutem non solum regni, sed suā
etiam inclusam esse videret. Hoc ergo
munere Longus nō minùs difficiili, quam
operoso suscepto, statī ab initio amouit
ē conspectu illius teneræ ætatis pestem
ac perniciem iuuentutis libidines om-
nes, & illarum authores. Non erant au-
diti in Longi ludo versus impudici,
non cantus, neque symphonia turpis,

IN FVNERE SIGISMUNDI

quæ aculeis nequitiæ incendunt ad vitiū
iuuenum menteis. nunquam ibi sunt visi
tur piloqui, nunquam ebriosi, nunquam
mimi, nunquam amore ac vino & men-
dacio corrupti histriones. denique, nun-
quām illa diis irata, quā Itali appellant,
mascara in ludo illo fuit: nihilque earum
rerū omnium, quarum imitatione atque
consuetudine in vitium labitur iuuenilis
ætas, talisq; fit quales sunt ij, quorū con-
uictu lætatur. cum claudio enim, vt dici-
tur, claudus eris. Quare aures illorū Re-
gum ab auditu, oculos à conspectu ta-
lium flagitorum diligenter fidelis ma-
gister continebat. Libri apud illum à
Regibus illis pro mascarī tractabantur:
viri boni ac moderati, pro histriōnibus
cum Regibus illis versabantur. parsimo-
nia vitæ, morum repræhensio malorum,
irrisio, virgæ mediusfidiūs ipsæ, at-
que plagæ, administræ illius institutio-
nis erant, atque comites. meminique me
audire de nostris senibus, Casimirum di-
cere solitum, nullum se acroama audire
suauius, quām eiulantem, ac virga cæsum
ab illo magistro filium. ô Regem Sparta
dignum, qui in illis lachrymis, ac in illius
vitæ angustiis fundamenta benè ac sa-
pienter regnandi filii suis reposita esse

arbitrabatur. Itaque cùm magnarum rerum cupiditate, monitore Ioanne Longo, incenderetur assidue præclara illa ad virtutem indoles, videtis quos fructus maturitate sua posteà tulerit. Quid enim aliud causæ putatis esse, quòd omnes vicinæ gentes atque nationes, ad Casimiri domum, quasi ad philosophi scholam concurrerent, vnde non solùm Reges regnandi, sed etiam magistros benè vivendi peterent? Nulla fuit alia, Equites, nisi ipsius institutionis opinio. Hac enim impulsi sunt Hungari, vt ab illo Vladislauum Regem sibi peterent. hac eadem Bohemi adducti Ioannem Albertum expetierunt, ita Alexandrum Lithuaniae, ita Sigismundum Sclesij. ô felicem tali prole Casimirum: ô ter, quatérq; beatam Poloniæ, quæ tantæ indolis primùm, deinde virtutis pàrens atque alterix extitit: quæ quanta fuerit, testes sunt omnes gètes atque terrarum oræ ultimæ, quæ ab hac ista virtute aut setuate, aut deuicit, aut cum Poloniæ regno sunt coniunctæ. Nec mirum; nam etiam fuit hæc virius naturā Imperio aptus: ad quam clum accessisset usus, confirmatio nō loquax, ad tamā laudē dignitatem percutit. & cùm omnes isti optimi,

IN FUNERE SIGISMUNDI
atq; omni laude dignissimi fratres, flo-
rēt ingenij gloria: sic tamen inter hos Si-
gismundus excelluit, ut tantum ipse vin-
ceret omnium testimonio fratres quan-
tum illi vincebant reliquos omnes. Nam
quæ vestra opinio, quāta etiam spes om-
nium de hoc isto iuuene fuerit, testes sunt
comitia illa Casimiro mortuo Petroko-
uiæ habita, vbi cùm de Rege deligendo
deliberaretis, hūc natu minimum, fratribus
maioribus Ioanni Alberto, ac ipsi
Alexandro, anteferre ad imperium vo-
luistis: & nisi partim Elisabet mater, par-
tim verò Sigismundi ipsius continen-
tia, fratri maiori concedentis, obstitisset,
ante tulissetis. Vos hoc loco appello hu-
ius regni robur atque firmamentum
Thencilici, quæ iudicia de hoc isto Rege
tum fecistis? quanta contentione ani-
morum atque armorum vestrorum hunc
Regem sufficere patri voluistis? Quid
tanto motu rerum spectastis aliud, nisi
speciem quandam atque opinionem ex-
cellentis virtutis, quæ cùm ipsa summa
esset in Sigismundi fratribus, in hoc ta-
men ita excelleret, ut, quantum ætate
superaretur à fratribus, tantum ille splé-
dore virtutis ac nominis sui, fratres ipso
superaret? quod autem ille se cum non

extulerit, & quod à præsenti iam regno ac oblato abstinuerit, nōnne hanc abstinentiæ illius laudem, cuius regno anteponendā putabimus? Nisi enim insedis-
set in huius viri mente constans ac æqua-
bilis ratio quædam vitæ, nunquàm ille,
mihi credite, abstinuisset ab eo, quod illi
tū summa voluntate ac incredibili vestræ
conspiratione datum oblatumque fuit.
Nam nō volitare cupiditate gloriæ, non
inflammari ambitione ad rapiēda regna,
præsertim cùm Rex esse possis, hoc om-
nium difficilimum opus est, Equites:
hoc solius sapientis, ac huius hominis
est propriū: qui tamen hoc ipsum, quod
fratribus ante se concesserat, quām cu-
mulate postea à vobis sit adeptus, res
ipsa docuit. Mortuo enim Ioanne Al-
berto, deinde Alexandro fratribus, vni-
uersi hunc ex Sclesia ad regnum paternū
vocauistis, in summo ipsius regni discri-
mine, summōque periculo. ita in eo so-
lo restare spem regni atque salutis vestræ
tum putastis. quo quidem regno suscep-
pto, ita illud vnum & quadraginta an-
nos administrauit, vt omnibus opibus
florētissimum vobis post se reliquerit. In
quo quidem regno, qualem se Regem il-
le gesserit, quibū sye artibus illud admini-

IN FVNERE SIGISMUNDI

strarit, res ipsa iam poscere videtur, ut dicā: fuit enim hoc secundum è tribus, quæ de hoc ipso Rege dicenda ab initio proposuimus. Utinam, Equites, ea in nobis esset orationis facultas, qua, ut par est, dicendo explicare possemus, quinam huius regis in regnando mores, quæ artes, qui modus fuerit. Nunc verò cum virtuti Sigismundi Regis non tantum mea, quæ nulla est, sed nullius omnino possit par oratio inueniri: date mihi hanc veniam, ut non tam orationem à me ipsam, quâni rerum ipsarum, quas is gessit, cōmemorationem expectetis: quaiū recordatione ac memoria, & hoc mœstum illius funus celebremus, & aliis prescribamus, quales Reges in regnādo esse cōueniat. Ego enī sic existimō, in sumo Rege quatuor has res inesse oportere, sapientiā, iustitiā, fortitudinē, atq[ue] clementiā. Quis igitur hoc homine sapiētior Rex vñquam fuit? qui mox suscepto regno, non vnam aliquam partē, regni, sed omneis illius partes animo complexus est: quæ cum laborare viderentur; præsentem medicinam omnibus summo cum præsidio attulit. Nam cum Poloniæ regnum maximis bellis, quæ pater ac fratres ante illum gesserant, exinanitum, ac omni consilio & auxilio

auxilio destitutum accepisset, ineundam sibi ante omnia rationem putauit, quo & auxiliis iuuare, & consiliis firmare, & opibus reficere regnum posset. Multa illi ad ea expedienda, quæ animo conceperat, obstabant: inopia primùm ærarij assiduis bellis exhausti: deinde desertum ab amicis regnum. Nullo enim tempore Poloniæ regnum maiori motu rerum fuit, quam eo, quo à Sigismundo est suscepsum. hinc enim influebat tota in Russiam Scythia: hinc bello affecta imminebat Valachia: hinc Asia, Turca duce, minabatur nobis tota. cum Germanis etiam non satis certa nobis propter Prussiam pax fuit. Hic Sigismundus solus in medio relictus, ac magnis vndique periculis circumventus, ostendit patriæ illud speratum lumen animi, ingenij, consilijque sui. Omnes enim finitimos partim societate sibi adiunxit, partim fœdere reconciliauit, partim vero bello deuicit. Nam Valachiam, insperata victoria de Ioanne Alberto elatam, fregit ac domuit. Scythiam quoque multis præliis secundis deuictam, ad extremum tandem munificentia liberalitateque sua in fide habuit: perfecitq; ut Scythæ genus hominū

IN FVNERE SIGISMUNDI
ferum ac indomitum, liberalitatem ipsius
potius, quam arma experientur: quem
illi honorem, ante Sigismundum, nulli Re-
gum, ne illi quidem Alexandro domito-
ri Asiæ habuerunt. cum Turcarum etiam
tyranno, cum ab omnibus derelictus,
solus periculosisimum bellum gereret,
fœdus ad extremum fecit, magis ex suo-
rum tempore, quam ut id utile rebus
comunibus arbitraretur. de quo quidem
fœdere dicam alio loco, Equites: & ita
dicam, ut hoc ipsum fœdus, quod non
nulli repræhendunt, magna necessitate
factum fuisse ostēdam. Nunc dico, in his
fœderibus atque bellis Sigismundum a-
liud spectasse nihil, quam pacem & ocium
suorum: videlicet Polonia tot iactata
casibus, tot afflita cladibus, tot deni-
que oppressa malis, requiesceret ali-
quando, & se ex diuturno labore, pace
ac quiete reficeret: quæ eò miseriaram
iam venerat, ut neque priuatis, neque pu-
blicis opibus posset contra vim hostium
subsistere. Ita enim Iagello Germanico
bello, & Vuladislaus Turcico, & Cas-
imirus Prutenico atque Hungarico, &
Ioānes Albert⁹ Valachico Poloniā attri-
uerat, ut in media victoria victa esse pro-
pemodū ipsa Polonia videretur. Qua-

re cùm spes restituendi regni nusquam,
nisi in pace, Sigismundo restaret: propterea
haec ipsam pacem omnibus bellis,
fœderibus societatibus atque affinitati-
bus quæsiuit. Nam sorores, quas habe-
bat, in Germaniam nuptū dedit: qua af-
finitate ille Germaniam cum Polonia nō
solùm coniunxit, sed etiam Germano-
rum opibus illam contra omnem vim
muniuit. nobilissimis enim ac potentissi-
mis ex ea gente illas collocauit: qua
sanè re perfecit, ut illi primò omnium
Poloniæ Regum pax cum Germanis fir-
ma esset. Nam quod is cum Prutenis bel-
lum gessit, priuatum illud bellum Pru-
tenorum fuit, nulla publica iphius Ger-
maniæ autoritate suscepit. & ne quid
fortè, quod ad pacem spectaret, præter-
mittere videretur, cùm iam Scythes li-
beralitate, Valachos ditione, Moscos
victoria, Germanos affinitate sibi ac
suis obligatos haberet: restabant Hun-
gari, quos etsi illis temporibus Vuladis-
laus frater cum Polonis coniungebat, ta-
men Sigismundus longius prospiciens
animo, Hungaros in perpetuum Polo-
nis volebat deuinctos esse. Itaq; cū Sce-
pusia domus princeps in Hungaria esset,
Stephanusque Transiluanus Palatinus,

IN FVNERE SIGISMUNDI

terum post Regem, primus in Hungaria potirerur, eius filiam Barbaram in matrimonium duxit, consentiente Senatu, ac approbantibus bonis omnibus. Læta hoc matrimonio Polonia fuit, nō tam, quod societatem illi nouam attulerat, quam quod talem Reginam ex Hungaria accepterat, quæ ob sanctissimos mores, castissimam vitam, ac ob admirabilem pudoris atque verecundiæ famam, Hester fuit vulgo appellata. Sed hæc voluptas huius lætitiae non diurna Polonis fuit: nam Barbara anno quarto, postquam in Poloniâ venerat, vita est functa, magno cum mœrore ipsius Regis, dolore autem omniū vestrum incredibili. quæ tamen ipsa moriens, reliquit vobis pignus initæ societatis cum Hungaris: filiam enim ex ea Hedwigim Sigismundus suscepserat: qua Ioachimo Marchioni Brandenburgensi in matrimonium data, pacem Polonis cum Marchia fecit. Ita ille hisce artibus in omneis partes intentus, pace parta, Poloniam assiduis bellis afflictam, exinanitam, atque proiectam crexit, refecit, ac planè denudò constituit. Quanta hæc fuerit illius sapiëtia, ex aliis quoque potestis suspicari, Equites. Alij enim pace bella querunt: hic verò nihil

bellis nisi pacem quæsiuit. Alij regna suscipiunt, ut finitimos bello vexent: hic regnum absque finitimorum benevolentia infirmū esse duxit. Alij fœdera ineunt, ut ad euertendam pacem spatium habeant: hic omnia fœdera, quæ cum Turcis, cum Scythis, cum Moscīs, cum Valachis habuit, pace terminauit. Quis hunc Regem non ad euertendos homines, sed ad seruandos, non ad bello inter se committēdos, sed ad pace coniungendos, natum fuisse neget? cùm enim pacem omni regno suo compararet, non tantūm suis, sed etiam aliis gentibus atque nationibus pacis author fuit. & quod inter omnes constat, pacem mutuam Christianis piouinciis stabiliorem nunquām fuisse, quām Sigismundo rege fuerit. sic ille non tantūm quid sibi soli vtile esset, speatabat: sed complectebatur ad suam & ad cōmunem omniū salutē omnes finitimos reges atq; nationes. Pacis enim author omnib⁹ fuit: ad pacē inuitabat, hortabatur, ac monebat omnes. Valuissētque vtinam illius diuina vox atque sententia apud Ferdinandū ac Ioānēm Reges: staret nunc, mihi credite, Hungaria: neque Turcis per illā ad nos, ac ad omnes pateret via. Verūm cùm illi Reges belli, quām

*Pacis en-
comia.*

** deficit.*

IN FVNERE SIGISMUNDI
pacis, essent cupidores, Sigismūdūmque
nō audirent, ab Hungaria ambo excide-
rūt: cuius motu atq; casu ea, quoque que
dudum antē habebāt, cum magno com-
munium rerum detramento, partim af-
flixerunt, partim amiserunt: & meritò
quidem: pace enim de medio sublata,
quid vtrique salui esse potuit? Pax enim
est parens atque fons omnium rerū bo-
narū, Equites. sine hac nihil hominibus
iucundum in vita, nihil stabile potest es-
se: quam qui oderunt, feri & indomiti, ac
crudeles tyranni sunt habiti. Contrà ve-
rò, qui huius patroni atque authores fue-
runt, soli homines, soli sapiētes, ac gene-
ris humani conseruatores sunt dicti: &
iure quidem: pace enim vivunt leges, ex-
coluntur mores, tractantur artes. victus
postremò ipse, ad vitam degendam ne-
cessarius, ipsius pacis est fructus. quo etiā
fit, vt difficilius sit pacificum Regem es-
se, quām bellicosum. Quāto enim quisq;
ratione magis * deficitur, tanto est fero-
cior, & ad bellandum proclivior. at pacis
author atque custos nemo potest esse, ni-
si idem vir sapiens fuerit. Eqdē enim par-
tes sunt pacis, quæ sunt ipsius sapientis.
Nam pacis hic finis est, vt in ea conue-
niēter naturæ ac legibus vivatur. qui finis

idem profecto est & ipsius sapientis. Hoc enim solum ille curat, ne quid à natura ac legibus aberret. Quare nihil tam cum sapientia pugnat, ut videtis, quam odium, discordię, ac bellum. Hinc enim existunt regnum mutationes, hominumque ipsorum ac legum interitus quæ conseruare ac constabilire est ipsius sapientis. Quod in Hungaria ne esset, tanquam ex aliqua specula denunciabat Sigismundus Ferdinando atque Ioanni tempestatem futuram. quam cùm illi non prospicerent animo, demonstrantemque Sigismundum non audirent, repente illa tempestas inuoluit ac corripuit omnia. Hungariamque sine legibus, sine iudiciis, sine rege, sine fide, exposuit direptionibus & incendiis. At Sigismundus interea cùm conscientia consiliorum suorum niteretur, nunquam facere, agere ac moliri omnia destitit, quo, si minus pacem inter illos Reges conciliaret, regnum tamen suum ab illorum contentione abduceret. Quia in re tanta sapientia tantaque moderatione fuit, ut in summa illorum contentione, utrique charus esset, utriq; socius atq; amicus. cū quibus ut pacē & amicitiam firmaret, alteri, hoc est, Ioanni,

IN FVNERE

filiam suam Elisabetam, è secunda vxore
hac ista grauissima atque clarissima Bona
Sforcia, de qua dicam alio loco, in matri-
monium dedit. alterius verò filiam huic
Augusto Regi nostro , filio autem suo
charissimo atque vnico , que in nobis ex
eadem Regina reliquit, collocauerat: quæ
nuper magno omnium cum dolore ac
mœrore deceſſit. ita ille , non arma tan-
tam opesque omnes suas , sed etiam san-
guinem ipsum , genūsque suum vniuer-
sum in pacis rationes conferebat: sanguine
néque suo quām plurimas genteis atque
nationes, sibi regnōque suo obſtrictas eſ-
ſe volebat. & cū bellicosissimis natio-
nibus, victoriosissimisque populis p̄t̄aſ-
ſet, tamen hanc tantam copiam, non bel-
lorum opes ac neruos , sed pacis instru-
menta eſſe putabat. Quæ pax, inquam, in
regno constituta, quanta bona effecit,
quas artes excitauerit, quas opes huic re-
gno tam priuatim, quām publicè p̄cepere-
rit, attendite, Equites: mentesque vestras
paulisper ab hoc mœrore vistro , ad res
vestras abducite: quarum status, ante Si-
gismundū , qui fuerit hæc vestra p̄t̄ſens
testatur copia: quam si conferre volueri-
tis cum opibus illis vestris prioribus , in-
opia summa atque egestas illæ videbun-

tur esse præ hisce, quæ nunc sunt. An vos illas opes putabitis esse Equite Polono dignas? quæ tam modicæ fuerunt, ac penè nullæ, ut legibus etiam vestris cautum fuerit, ne triginta marcas dos Equitis filiæ superaret. Non moderationis, mihi credite, sed postremæ inopiæ hæc ista lex fuit: cuius cùm nos (ita me dijam ē) subpuderet, legem hanc dotalement tulimus, ut id quod inopia fiebat, lege fieri putaretur. cùm interim bene se illis res haberet, qui locupletes videri volebant, si illorum sanctius ærarium ipsas triginta marcas haberet. Neque verò hæc inopia tantum in ordine Equestri fuit, sed ipsi etiam medius fidijs Senatores, ne plus cētum marcis dotis nomine filiæ nubenti darent, lege, hoc est, egestate, prohibebātur. Sed quid ego dote m huius inopiæ signum fuisse commemoro? cùm capita occisorum Equitum, tanquam pecudum non ipsius interfectoris capite ac sanguine, sed precio accentum in marcis, contra omnia diuina ac humana iura, soluerentur: ut non multa, non pœna, non supplicio, sed tam vili ære capita vestra æstimarentur, cædésque expiarentur. Ex hac causa, ac tam infami, tamque impia æstimatione appareat, egestas illa regni quanta

IN FVNERE SIGIS.

fuerit : quæ tanta fuisse videtur , vt animam quis pro capite facilius daret , quæm hanc pecuniam solueret : quam utique illis temporibus grandem fuisse constat , quæ nunc authore Sigismundo nulla est . Quid vero illa macula atque labes nominis ac generis vestri , parum ne indicat , quæ minops à pecunia fuerit hoc regnum . Nam si quis fur pecuniam furto à quopiam vestrum abstulerit , capite plectitur atque suspendio : si quis piam autem eum , cuius hæc pecunia fuerit , occidet , pecunia occisi caput soluit . ô commemorandas leges , & dignas , quæ in hac Rep. versentur : quibus nos , tanquam pecudes , precio ac mercede sicanis & interfectoribus addicti sumus : quam vos non legem , sed perniciem atque pestem vestram , primo quoque tempore de medio tollite , Equites , si salui esse , & boni viri haberi vultis de quo quidem ipso erit fortasse nobis apud vos aliud dicendi locus . Nunc vos iam perspicitis , quanta hæc inopia fuerit , cui omnes leges diuinæ ac humanæ in Polonia cesserant . Quid in priuatissime tantum rebus hæc tanta inopia fuit ? immo vero multo etiam maior in publicis . Recordamini enim per Deos immortales , illas angu-

stias ærarij, amissive vestigalia, bona, villas, vrbes, atque prouincias regias pecunia obligatas priuatis hominibus : tum demum statuetis, quantū Sigismundo Regi debeatis, qui hęc omnia redemit, recuperauir, ac libera Reip. restituit: quarum rerum inopia erat factum, vt homines historici literis mandarent, Polono Rege miserius esse nihil, & ita profecto res est, si tempora illa respicias, quibus illi scripserunt. An vobis tum regnum hoc diues fuisse videbatur, cùm subsidia belli ac ornamenta pacis, mendicato pene Reges vestri quærerent? cùm pignoribus, obligationibus, ac mutuationibus, non solum bella administrarent, sed etiam domi viuerent? cum ita exinanitum erat ærarium, diminuta vestigalia, omnes villæ, possessiones, salinæ, prouinciae pignori oppositæ, ac à regio vsu auersæ, vt Rex ipse ncruis prorsus careret, qui bus Remp. gereret? Quis vnquam non dico Rex, sed priuatus homo, aliquid se possum ad usus necessarios non habuit? soli ex omnibus Reges vestri sunt inuenti, sine ullo sanctiore ærario. Nihil fingo, Equites: memoria in medio est, res ipsa. Legite priuilegia bonorū obligatorū: facile reperietis eò inopię redactos fuisse il

IN FVNERE SIGISM.

Ios superiores Reges, vt, si non dico bellum aliquod ab illis esset getendum, aut filia elocanda, sed equus ipse emendus, non prius haberent, quam aliquid adderent ad priuilegij summam. Quare cum maximus nodus in Rep sit inopia rei pecuniariæ, sxpè fiebat. vt perniciosa consilia Reges nostri inirent auferendorum è templis vasorum, ac nouorum imperrandorum vobis tubitorum, res etiam ipsas ad summam Reip pertinentes, inchoatas atque affectas, cum magno ipsis Reip. detimento intermitteban. Difficile enim est efficere aliquid magni cum egeas: quod pecuniae neui sint omni benegerendarum rerum. Ex his tantis, tam diuturnis, tam postremis difficultibus, angustisque, quibus omnes res priuatæ atque publicæ premebantur, Sigismundus Rex summa sapientia atque incredibili celeritate hoc regnum expetivit. comparatis ei in pecuniis, vndique collectis Ioānis Boner opera, viri præclari atque industrij, salinas primūm, deinde præfecturas, postremò villas, vrbes, possessiones omnes redemit: æréque grandi persoluto vectigalia constituit: fructus prouinciarum auxit: ærarium collapsum antea atque effusum, ingenii pecunia cu-

mulum atque refertum , vobis reīque
vestræ publicæ reliquit . Quid verò hoc
eodem Principe atque duce , res vestræ
priuatæ , ex illa Reip. nocte à Sigismundo
productæ , quanta luce & quo splendore
nunc fulgeant , quis poterit , ut par est , di-
cere ? Agri medius fidius , ipsi , syluæ item
ac nemora , ruráque ac coloniæ vestræ ,
quæ in pacis sinu à Sigismundo colloca-
tæ , medio (ut sic dicam) ocij gremio nunc
continentur : gestire mihi videntur , atque
huic authori , parentiac conseruatori suo
gratias agere , quæ situ antea scalebant o-
mnia : nunc verò hac noua luce opum &
copiæ ab hoc illustrata , fulgent , mouen-
tur , seséque ad summam vtilitatem ve-
stram , reīque publicæ dignitatem efferūt .
Eos enim fructus iam vobis submini-
strant , ut hos nullum bellum , quanuis a-
trox atque diuturnum , exhaustire possit .
Mandate hoc memoriæ , Equites : spero
multa vos , liberōsq; vestros ac maiora
indies bona visuros : in hisque semper ita
existimabis , sine Sigismundo Rege ni-
hil horum vos fuisse visuros . Nam ante
illum quid sperare potuimus , in illis præ-
sertim tantis angustiis ? cùm mentes ani-
miique vestri debilitarentur inopia , ipsa-
que egestas nobis ad omnia , quæ concu-

IN FVNERE SIGISM.

pieramus, magna atq; præclara, obstatet,
quæ nunc sublata de medio atque remo-
ta, res nostras secundas ornauit, aduersis
præsidium attulit: bello subsidia, paci-
verò ornamenta suppeditauit. auctæ iam
sunt vestræ dotes, quarum modus non
in lege vt anteà, sed in voluntate vestra
pendet: viluit aurum, cuius vsus nimius
iam fastidium vobis parit. argentum e-
tiam ipsum, non ptiuatorum hominum
videtur esse, sed illorum Regum superio-
rum. Nihil de ære ipso loquar, quod au-
to argentoque vestro obrutum, vix iam
comparet. Ita Sigismundus, quasi alter
ex Hierosolymis Salomon, non copiam
auri atque argenti, sed vtilitatem Polo-
nis attulit. & quod imprimis laudatur
in Salomone Rege, quod ille diurna

3. Reg. 10 pace aurum atque argentum lapide vi-
lius Hierosolymis reddiderat, hac certè
laude Sigismundus non solum illi par,
sed etiam superior fuit. Salomonem e-
nim illa copia dementauerat, ac à Deo

3. Reg. 11. suo patrio auerterat, hic verò in vberri-
mis copiis, religiosissimus: in summis ve-
rò opibus, temperantissimus ad extre-
mum fuit, nihilque ad ultimum spiritum
curauit magis, quam vt ipsius regnum in
pace vigeret ingenii, valeret doctrinis,

ac omni humanitatis & religionis laude
floreret. Quando, Equites, hoc regnum,
quando vberius ingeniis, aut cultius vn-
quam doctrinis fuit? nunquam Equites
omnia se simul hoc Rege in Polonia pro-
fuderunt, pax, opes, literæ. Ratum fuit
anteà, ac penè inauditum in Polonia Græ-
carum literarum nomen, quæ ita erant
hominibus nostris incognitæ, vt id, quod
quis non intelligeret, Græcum esse di-
ceret. Iam verò Latina ipsa oratio quam
absonta fuerit atque barbara, Biga & Ba-
raletus sunt testes, boni quidem illi vi-
xi, sed tamen inepti magistri ac rustici.
Conferte nunc cum his ea, quæ & ipsi
didicistis, & in quibus liberi exercentur
vestri: non barbariam, sed Græciam:
non Sarmatiam, sed Italiam dicetis fa-
ctam esse Poloniam. Ut iam non Musæ
Græcæ, neque Latinæ, sed vibes mediùs
fidius ipsæ, Roma atque Athenæ, hono-
re, præmio, ac favore Sigismundi in uitatę
commigrasse in Poloniam videantur. Ita
mens, sonus, ac subtilitas utriusque ora-
tionis nō externa, sed veinacula: nō pere-
grina, sed domestica, in ore nostroru[m] ho-
minum versari mihi videtur circūspicite,
Equites, quā vndiq; circūferātur versus
optimi: audite quibus laudibus solutæ ac
iūctæ orationis suauissimihui⁹ Regis à po-

IN FVNERE SIGISM.

lonis celebretur memoria. Nihil dico de me, cuius oratio, quantula cunque est, aut si quæ omnino est, huius Regis beneficio creuit. Voluimus quidem & nos de hoc Rege aliquid dignum ex hoc loco vestris afferre auribus: sed tamen id assequi, tarditate, ut par fuit, non potuimus: studio tamen certè & volūtate proximi illis sumus, qui literas suas arteis que optimas huic Regi acceptas ferunt: & qui hunc quasi quandam mortalem Deū, alto cœlo demissum, mirantur: ac harum ipsarum literarum operarum, quas illius beneficio didicerunt, cupiunt eum esse immortalē. Viues ergò ô diuine Rex laudibus carminib[us]que nostris. nōsque è cœlo benignus adspicies, tuoque numine ac munere hæc bona propria nobis velis esse, quæ hinc abiens reliquisti. Commœuit lachrymas, fletūsq[ue] interpellauit orationem meam.

Sed tamen, quod institueram dicere, par hic pacis artibus Salomoni Regi fuit constantia verò recti propositi, longè illo superior: quod vt æquabiliter in omni vita tueretur, diffisus ingenio, quæsivit in suo regno sōcios tantarum rerum tuendarū optimos ac probatissimos. Habuit enim ex delectis viris summa authoritate

te Senatum, ita ut hoc constet, in Polonia simili splendore * consilium nullius Regis vñquam fuisse. tria autem p̄cipue in diligendis Senatoribus spectare solebat: genus primo ipsum, quod major authoritas apud homines nescio quomodo spectatæ nobilitatis sit, quam incognitæ: deinde, sapientia p̄stantes: postremo, sententia & lingua liberos. Quod si quando in his legendis remissior fuit, in his magistratibus mandatis certè fuit, quibus summa non continetur regni, & in quibus homines non gerunt Remp. sed gerere discunt. In summis autem regni magistratibus, quām diligens fuerit, vt non repetam vñsera, testes sunt hæc lumina regni. Recensete viros hos, & illorum familias, non vt illos laudemus, sed vt in illis diligendis iudicium ac sapientiam Sigismundi incredibilem admireremur. adest Princeps regni Tharnouia domus: quid ex hac eadem domo maius? quid rebus gestis clarius? quid diis, hominib[us]q[ue] charius hoc isto Ioanne Tharnouio Castellano Cracoviensi, hoc in Regno vñquam fuit? cuius tot extant victoriæ, quot sunt huius regni inimici: tot trophæa, quot deuictæ prouinciae: tot triumphi, quot ab illo sub

N FVNERE SIGISM.

iugum missi hostes , quo homine Sigismundus Rex custode peritissimo, imperatore acerrimo ac felicissimo, periculosis temporibus , maximisque hostibus, hoc regnum defendit : Scythiamque, Valachiam, ac Moscouiam deuicit: omnesque hostes vestros hoc duce , aut parere vobis , aut certe cedere coegit. Prætermitto Turciam ipsam , quam in Hungaria Ludouico Regi infestam ac inimicam, ne capta Alba Græca, omnia simul euerteret, hoc eodem Ioanne Tharouio duce prohibuit atque repressit. Quid vero hic qui hunc ordine consequitur , Petrus Cmita, Lumen atque ornamentum huius regni ? non splendore Vuisnicensis familie, non sapientia, non autoritate iustitia, nō rebus gestis à Sigismundo impetravit, vt ad hūc vñū summos magistratus huius regni deferret, Palatinatūmque Cracouiensem, Marsalcatū, (vt amicū enim verbis nostris) præfeturas item maguas ac illustres illi mandaret ? Quid hic Ioannes Latalicius Posnaniensis Palatinus? homo quidem Equestri loco ortus, tāta tam en virtute, tātaque sententiæ libertate præditus , vi pīse suis subnixus opibus , in Sigismundi scutatuī ascenderit: Quid vos decus huius

regni atque præsidium Thencisci? quæ
ornamenta? quæ insignia summæ atque
excellentissimæ virtutis vestræ , à Sigis-
mundo non estis adepti? vidistis enim Aa
dream ex vestro ortū loco, paruum qui-
dem illum corpore , sed ingenio ac elo-
quentia summum Castellatum Craco-
uiensem. Vidistis etiam Ioannem fratrē
Palatinum Sendomiriensem nuper de-
functū. Sed quid ego mortuos comme-
moro? dūm tu ipse, Ioannes Sendomiriē-
sis Palatine, coram hic præsens adsis, qui
cum ob amplissimam , & haud scio an
maximam in hoc regno familiæ tuæ di-
gnitatem , tum vero ob prudentiam sa-
pientissimo sene dignam à Sigismundo
dignus es habitus loco isto & ordine.
Iam vero quomodo te , Stanislac Laski,
præteream? cuius genus & industria, spi-
ritusque illi senatorij domi ac foris co-
giti, apud Sigismundum tibi sunt suf-
fragati, ut Siradiensis Palatinus esses.
Verecundius de te dicerē, Nicolae Brud-
zoui, si meo nunc iudicio vteter, nō alic-
no. Quāto enim tua erga me benuolētia
maiorest, tāto ego minus possem de tuo
genere, virtute, ac doctrina dicere. Nunc
verò quoniā senatū Sigismundi, nō priua-
tos amicos cōmemoro : dico Sigismun-

I N F V N E R E S I G I S M.

dum in te fuissē secutum, vt Lanciciensis
illi Palatinus essem, cūm genus ipsum vir-
tutēmque egregiam, tum verò vel impri-
mis literas, studiāque doctrinæ, quibus
instructus atque paratus, vocatu Sigis-
mundi in illius senatum veneras, vt esse-
tis cum hoc Petro Firlegio Russiæ Pala-
tino, quasi quædam in Sigismundi sena-
tu duo sidera, splendentia omni philo-
sophiæ laude atque doctrinæ. Vestræ qui
dem Senatores, successit laudi hic Ioā-
nes Conscielecius, in Nouuladislauensi
Palatinus clarissima atq; munificentissi-
ma ortus familia, cuius Maiores tātū in-
opia publica, de qua paulo ante dixi,
commouebantur, vt per grandem pecu-
niā, qua obligata bona Regia habebāt,
Regibus remitterent : * Mariburgōq;
burgōyuc. Casimiro Regi concederent: cum num-
mum nullum ex illa infinita obligatio-
ne acciperent: tanta fides Conscieleciæ gē-
tis erga vestros Reges fuit, vt in summa
sua copia inope se arbitrarentur esse, ve-
stro egeno Rege. Sed quid ago: aut quo
progredior? Incidi in numerum vestri
Senatores clarissimi, in quo difficile est
ex vobis non aliquem, nefas quenquam
præterire. Sed dabitis mihi profecto

* Marie-

hanc veniam: & quod in ipso cursu orationis tam multos prætereo, quosdam autem attingo, partim id tempori ac auribus vestris seruiens facio, partim vero, quod me vox, lingua, latera prius in dicendo deficiunt, quam, ut par est, explicerem, quid in unoquoque vestrum diligendo Sigismudus fuerit secutus. Quanta tam sit authoritas omnium vestrum cum summa benevolentia Equitum Polonorum coniuncta, cum ex his, de quibus iam diximus, sciri potest, tum vero vel maximè ex hoc isto Andræa Gorcano Comite Posnaniensi Castellano, ac superioris Poloniæ præfecto: qui adolescens ac penè puer, ita commendatione excellentis virtutis Sigismundo Regi charus fuit, ut dignus ab illo & summis honoribus haberetur, & qui patri Lucæ clarissimo viro in amplissima præfectura ordinéque succederet. Cuius ea est authoritas apud omnes, ea dignitas, is vita splendor, ut nullius opes in hoc regno maiores vñquam fuerint. in quo quidem homine illud, quod Platonii illi philosophorum Deo difficile videbatur, ut summæ pes cum summa virtute in eodem homine possent esse: ita rurisque cū summa laude excelluit. ut nihil in Po-

IN FVNERE SIGISM.

Ionia illo sit diutius, nihil etiam melius.
Nā bonarū rerū & literarum, ac ipsius do-
ctrinæ ita studiosus est, vt aliud cupere
videatur nihil: opes etiam ipsius non li-
bidinum, neque cupiditatum sunt in-
strumenta, sed humanitatis, virtutis, at-
que dignitatis singularis. Hoc homine
Equites, quoniam vehementer nitun-
tur res vestræ, salutem illi ac incolimi-
tatem, quod facitis, velle & optare de-
betis. Ex his tot & tantis ac talibus viris
apparet, qualis Rex iste fuerit. & haud
scio an aliud signū boni sit Regis. quam
ipse senatus, apud eum Regem prafer-
tim, qui non sua, sed consuetudorum
hominum causa se factum esse Regem
nouit, quemadmodum enim est in ipsis
artibus, in quibus quales ipsi artifices
sint, instrumenta illarum declarant: sic
etiam, cum ars artium omnium scientia
sit administrandi regni, nusquam ratio
ipsius Regis magis apparet, quam in ip-
so senatu, qui instrumentum quoddam
bene gerendæ ciuitatis suo Regi est: qui
si nequam, si iniustus, si helluo, si rapax
ac sceleratus fuerit, certò scito consimi-
lē quoque illi esse regem. Quid ita? quia
mens ipsa infelix, non iam regis, sed ty-
ranni, cùm spe atque cupiditate omnia

srorum ciuium deuorarit , nihil agit , a-
 liud dies atque noctes molitur , quā vt ne
 quis illi omnino ad ea obstet , quæ con-
 cupiuit . Quare tyrannus omnis veluti
 quædam immanis bellua , in formam hu-
 manam insuta , antequam sternat ciues ,
 vastet leges , ac solus deuoret omnia , se-
 natum omnem tollit funditus , si quem ha-
 bet , aut curat , ne quis in senatu illius sit
 genere , sententia , atque lingua liber . Ita
 tyrannus aut senatu caret , aut si quem ha-
 bet , ex obscurissimis quibūsq; atque ne-
 quissimis , linguaque ac mente seruis , col-
 lectum senatum habet : si tamen senatus
 dicendus est cœtus ille infelix , ex teter-
 rimis quibūsque hominibus ideo confla-
 tus , vt cum his tyrannus scortetur , poter,
 leges mutet , Rem . vexet , ac quoru[m] assen-
 tione , quasi œstro quodam , plenus per-
 turbatione atque poenitentia , agatur in
 furore atq; in amentiam : vt ita viuat sine
 fide , sine pace , sine certo foedere , ac in cō-
 cursu plorantiū atque tēpestate querela-
 rum perpetuo verletur , plenus turbaram
 atque tumultus . Cogitate hoc loco per
 deos immortales , Equites , & vestros il-
 los veteres tyrannos , & hos etiam alio-
 rum nouos : vt hæc , quæ dico magis ex
 aliorum contentione , quam ex oratio-

IN FVNER'E SIGISM.

ne mea intelligere possitis: quām æquus
Sigismundi senatus fuerit, quām iustus,
sobrios, continens, atque sanctus: vt
facilè appareat, hunc Regem, non suæ
cupiditatis gratia, sed vestræ salutis cau-
sa senatum ex his viris delectum habuiss-
e. Quem ille ordinem tanta cura coluit,
vt ab initio suscepisti regni plenum sena-
tum semper habuerit optimorum Pon-
tificum ac fortissimorum virorum, quod
sine isto adiumento atque præsidio, ne-
que ipsum se, neque regnum suum pu-
taret esse diu turnum. Quam etiam ob-
rem tanta veneratione senatus apud
illum fuit, vt Pontifices, dominos suos,
Senatores vero, sincere dilectos in lite-
ris appellaret. ò mentem non mortali
aliquo regno, sed ipsa immortalitate di-
gnam. Cum enim penes * solum regni
socios Senatores, & Pontifices domi-
nos summa esset, tamen & regni ha-
bere volebat, vt regnum cum socijs
certius administraret, & dominos sua
sponte sibi præponens, in summa pote-
state non insoleceret: & cum solus o-
mnia in regno posset, nihil tamen se-
cōsim ab senatu præter regium nomen
haberet. quod tamen ipsum summa mo-
deratione ipsius senatus temperabat, a

cuius autoritate nunquā dissensit. nunquam ille, suadente senatu pacem, bellum gessit: nunquam contrā, senatu ad bellum hortante, ille pacem fecit. Ita in consilio ipsius partes nullæ, dissensio nulla fuerunt: sed mirificus, illo gubernante atque prouidente, ad communem salutem consensus. Non senatus illi Reip. clauum in summis tempestatibus gubernanti ē manibus prēripiebat: non ille vicissim senatus quasi nautarum remigrationem impediebat. Sed cum in senatu alij venientem tempestatem denunciarent, alij pericula Reip. tanquam nauis ostenderent, alij velis atque remis incumberent: ille tanquam sapiens nauclerus, ad gubernacula Reip. immotus sedebat: singulāque momenta temporū, locorum, hominum ac periculorum expendens, eō, quō spes salutis ostendebatur, consilia suorum, cursūmque regni dirigebat. Hæc ratio senatus, hæc illius optimi atque sapientissimi Regis fuit in hac Rep. prouidentia: ut mirum iam videri nō debeat, si vna ex omnibus prouinciis atque terris, in tanto rerum omnium motu, Polonia salua atque integra steterit. Nōcasu aliquo, mihi credite, id est factū, neque fato. Rationi enim homines sub-

iecti sunt, non casibus: consiliis, nō fatis.
apud quos si quid non recte, neque ordi-
ne geritur, scito ibi non fatum, neque ea-
sum, sed rationem rectam defuisse. quæ
cùm à consiliis nostris abest, res nostræ
cadunt, stare non possunt. Quare, si vos,
regnūmque vestrū sapientia Regis ve-
stri, fide verò & autoritate senatus ad
hanc diem stetit: illos, qui iam concide-
runt, rēisque suas amiserunt: stultitia, non
casu: amentia, non fato, periisse dicemus.
Ant tu, si quam in nauim ita moratam
conscenderes, in qua aut nautæ nauclero
remoto, aut nauclerus ipse reiecto clauo
cælique ac siderum, ventorūmque ratio-
ne posthabita, vellet ipse remigare: salu-
tēmne tu ullam ibi sperares? aut, si quid
naufragij accideret, fato cuidam potius
quam illis qui permutatis officiis nauim
euerterunt, naufragium illud tribueres?
Ad eum modum, Equites, omnes prouin-
ciæ quas aut ipsi vidistis, aut de quibus
ab aliis audiuitis, perierunt: dum Rex
pro senatu ipse sibi esset, aut dum senatus
officium Regis obire vellet. prouidere e-
nim ac monere, officium est boni sena-
tus: Regis verò, gubernare ac seruare.
Quæ ratio administrandi regni atque
moderatio, cùm semper constans, æqua-

bilisque in senatu Sigismundi fuerit, mirū non est, si soli propemodum ex oīaibus gentibus, ad hanc diem integri sumus, & si hac ista felicitatis parte Polonia, cæteras omnes prouincias antecellat, quarū nulla illi hac ista parte est par: non Italia, quæ variis seditionibus Regum cum plebe, libertatem amisit: non Gallia, quæ saepius fusa atque cæsa Regem suum captiuum vidit: non Germania, quæ nunc studio nouarum rerum, de libertate omni periclitatur. non Hungaria, misera atque afflicta: quā discors à Rege senatus, puer verò Rex funditus euertit. nō iam omnes oræ atq; exteræ gētes ac nationes, se hac parte vobiscū conferāt: quas omnes aut bellū euertit, aut seditio affixit. Sola Polonia Dei summo beneficio atque huius optimi Regis sapiētia, ac consilio cōsentientis senatus, cūctis nūc floret opibus, viuit suis legibus, moribus etiā ac institutis antiquis veterē suā retinet dignitatē. nec propter aliā causam (vt iā dixi) nisi q; in ea & sapiēs ipse regnabat Rex, & Reges ipsi (hoc est, senatores) erant sapientes: qui cum omnia diligenter prospicerent animo, Rege in ipsa puppi Reipub. sedente, ac clauum dirigente, nihil fortuna neque casus in rebus nostri

valuit: quæ si quid in rebus humanis va-
lent, ibi certè valent, vbi non recto con-
filio, sed præcipiti temeritate aguntur ac
feruntur omnia. Quare soli ex omnibus
nunquā accusarunt hoc Rege fortunam
Poloni: nunquam de casu sunt questi.
Omnia enim secundum Deum & illius
prouidentiam, in Sigismundi ac illius se-
natus sapientia tā domi quām foris, tam
pace quām bello, erant nobis reposita.
Subegimus hoc Rege gentes anteā ini-
micissimas nobis, atque inuictas: nōnul-
las nobis adiunximus: eaque omnia in-
columi regno, saluis legibus, ac integra
libertate, hoc duce gessimus. domi etiam
illo authore atque principe, conuenien-
tissimè in summa benevolentia publicè
viuimus. subsidia belli ac ornamenta pa-
cis, parta ab illo reliqtāque habemus, vt
quocunque oculi nostri inciderint, nihil
desiderent ex rebus omnibus, quæ ad vi-
tam tutò ac tranquillè degendam perti-
neant. Est enim pax à Sigismundo con-
stituta nobis: sunt opes, vigent literæ, est
fortis atque sapiēs senatus. Restat etiam
hic Augustus filius spes vñica regni, at-
que tanic laudis atq; gloriæ p̄ternæ hæ-
res: qui vt ea tueatur, quæ illi pater am-
plissima reliquit, hanc istam sapientiani

patris assiduè intuebitur: res ipsius gestas
consilia item atque rationes omnes ad-
ministrādi regni sibi proponet: quæ nul-
lam rem esse declarant, in munere regio
positam, quæ sapientia Sigismundi Re-
gis non compræhendatur. Verùm hæc
ista sapiētia, quam summam fuisse in Si-
gismundo Rege, multis argumentis per-
spicitis, & si per se ipsa summa sit, (est e-
nīm oculus quidam mētis, quo à magnis
atque excellētibus vitis causæ rerum ex-
petendarum, fugiendarūmque cernūtur)
tamen hæc ista sapientia, nisi habeat iu-
stitiam in administrando regno adiun-
ctā, infirma est, rebus etiā humanis non
multum sanè proficua. Neque enim satis
est, ut causam videoas, qua stent cadāntq;
regni res, nisi etiam causis illis, aut reten-
tis, aut remotis, æquabiliter, iustè ac legi-
time in ipsa Rep. versere: utque imprimis
cures, ut in tanta varietate, rerūmque
humanarum conuersione, quām minimi
motus in Rep. existant: quod si qui acci-
derint, ut sine detrimento communi ac-
cidant. quod cùm sine maximarum re-
rum usuvario atque diuturno teneri non
possit, quis hac ista laude Sigismundo
excellentior Rex fuit? qui cùm beneficio
longissimæ ætatis, (vnum enim & octua-

IN FVNERE SIGISMVNDI
gesimum annum agens decepsit,) tum etiam prudentia singulari atque diuina,
ad eam iustitiae laudem perucenerat, ut in
sua Repub. nihil earum rerum esset om-
nium, e quibus discordiae, seditiones ac
bella ciuilia existunt, quae cum fiunt, cum
virtus exaequatur vitio: cum boni præ-
mio, mali vero sua carent poena: denique
cum non pro dignitate ac meritis cuius-
que, sed pro regnantis libidine, alij plus,
alij minus vtuntur rebus communibus.
Ex hac enim inæqualitate ac intempe-
rantia quadam, oriuntur in Repub. mor-
bi illi insanabiles, quasi in corpore sano
atque integro. Hinc enim existunt dis-
cordiae, seditiones, ac bella ciuilia, cum
ipsarum legum atque hominum interi-
tu: & meritò quidem. Quid enim in ea
Repub. salui aut diuturni futurum spe-
res, vbi vitium præcurrerit virtuti, vbi al-
gent boni, latentur improbi: vbi digni-
tas cedit pecuniæ, virtus generi, inge-
nium sociandi atque negligentiae? Po-
stremò vbi indignissimus quisque ama-
tur, colitur, ornatur, ac ad amplissima
queque promovetur, summa cum despe-
ratione bonorum. Ruant necesse est in
tali Repub. ac intereant omnia, quamvis
illa magna sint atque præclara. Non

agam pluribus, Equites: neque exemplis
vtar Græcorum ac Latinorum, & ipso-
rum etiam barbarorum, qui Respub. suas
potentes ac florentes amiserunt, dum in
illis nullus habetur virtuti honos, nul-
la pœna vitio. Ex ipso enim Sigismundo
omnium istarum rerum exempla su-
mi possunt: qui cùm sapiētia illa magna
atque incredibili inæqualitatem ipsam
videret pestem ac perniciem esse ciuita-
tis, ad eum finem dirigebat omnia, ut ne-
minem eius Reipub. cuius hic Rex fuit,
pœniteret: qua cùm æquabiliter illo Re-
ge vterentur omnes, non metuebat, ne
qui vir bonus atque fortis, contemptus
ab illo ac neglectus, aut res nouas in re-
gno moliretur, aut seditionem bellum
ciuile spectaret. quod ibi necessariò fit,
(ut iam diximus) ubi non æqualiter neq;
iuste viuitur: quare ut remoueret à suo
regno omnia hæc mala atq; incommo-
da, Remp. ipsam omnibus ex æquo uten-
dam ac fruēdam proposuerat: ita tamen,
ut ratione & boni ad illam admissi, &
mali inde pulsi esse viderentur. Neque e-
nim in Polonia improbitas atque indi-
gnitas desperatione frāgebatur unquam
magis, quam Sigismūdo Rege: cōtrā ve-
tū, virtus, probitas, atque dignitas hunc

IN FVNERE SIGISMUNDI

locū honoris & gratiæ apud Sigismundum habuit, ut cùm genus ipsum illustre in claris viris adamâsse, tamen ipsa virtute sæpè posterius clarum duxit genus: gradumque ad honores amplissimos in sua Rep. virtutem volebat esse, non genus. Dabis mihi hoc loco hanc veniam; Nicolaë Vuolsci, ut tuo potissimum exemplo me vera dicere probem. cùm enim Equestri ortus esses patre, Sigismundoque, non generis neq; opum, sed virtutis commendatione esses cognitus: hūc tibi honorem ille habuit, vt te & gynæcio clarissimæ atque pudicissimæ huius Reginæ vxoris suæ præficeret: & ad te Sandomiriensem Castellanarum cum multis prouinciis deferret. Hoc ille diuino facto suo docuit, quām iustus Rex esset, cùm tantum tuæ excellenti virtuti, fidei ac integritati tribueret, vt, quo genere ortus esses, quærendum sibi non putaret. Quid verò tu, Martine Sborovvski? parūmne es tum expertus, quām iustus hic Rex erga te fuerit, cùm tuæ spectatissimæ virtutis durior aliquando conditio esset? cùm enim virtute, constantia, ac magnitudine animi inuidiam calumniāmque superares, & salutem Reipub. libertatemque communem, tuæ oblitus,

maximo

in maximo animo defenderes: tatum apud Sigismundum ad extremum dignitate valuisti, ut tua nimia (vti quidā putabant) in causa communi libertas, tibi ad hunc honoris & dignitatis gradum non obstareret, quem nunc in Rep. tenes: quin vero etiam haec ista bona & animi & ingenij tui, in Calisiensi hoc isto Castellantu tibi sunt apud Sigismundum suffragata. Sed quid ego hos commemoro? cum externi homines ipsi, atque aliunde orti, tantum apud illum virtute valerent, ut illis non in regno tantum ipso, sed etiam in Sigismundi Senatu locus esset. Adebat enim Seuerinus Bonerus, vir, Vuisemburgo quidem profectus, ita tamen ob virtutem, ingenium, industria mque Sigismundo Regi probatus, ut nihil illi obstareret ad honores huius regni exterrnum genus. Cum enim fides ac industria ipsius in omnibus officiis ac muneribus regni amplissimis fuisset cognita, illum Sigismundus & salinatorē fecit, & praefecturas mandauit, ac in senatum introduxit, in quo ille maiestatem Reipub. vestræ cum his seruaret, qui in hoc regno e vobis sunt orti. & tamen apud Sigismundum caruit inuidia: propterea Bonerus, quod alienigena esset, ac Germanus, non

IN FVNERE SIGISMUNDI

ciuis, neque Polonus : cum illo enim Sigismundus ob virtutē ipsius prstantem ac singularem communicauit hoc regnū in quo nunc ille omnibus opibus fortunæ, ingenij, ac dignitatis summa vestra voluntate floret. Ad hunc modum Sigismundus præmiis in Rep. propositis, optimi cuiusque virtutem ad ipsam Remp. tuēdam excitabat: qua sanè ratione tantum profecit, ut nullum tempus in hac Rep. feracius fuerit virtutum omniū. Pro se enim quisque, tā pace, quām bello nitebatur, ut sub optimo Rege bonus ipse ciuis esset: & ne quis, amplissimis præmiis virtuti propositis, ipse sibi ad laudem decesset. Quare tanto studio ad virtutem & ad gloriam exarserant omnes, ut summi, medij ac infimi, ad summa contendarent. Testis enim hic est Ioannes Thaznonius, qui et si genere clarissimo sit orsus, tamen ad res maximas, pro salute huius regni gerendas, honoribus amplissimis ab hoc Rege inuitatus, tantum virtute profecit, ut nō solū nostros Imperatores omnes, sed etiā illos veteres exteriores, Scipiones, Marios, ac Maximos, hellica laude adæquaret. Quid verò hic Nicolaus * Sieniavski Beliensis Palatinus? qui præmiis à Sigismundo excitatus,

186

cum Alexádro ac Procopio fratribus, sic
rem militarem in Russia hoc Rege ad-
ministrabant, vt eorum opera Russia illa
afficta, ac anniuersario hoste penè dele-
ta, requiescat nunc, ac nouis coloniis so-
litudines suas compleat atque instauicet:
ita vt post hominum memoriam cultior
Russia nnnquam fuerit, quām est nunc
**Sieniauiorū & aliorū fortium virorum*
opera, quorum virtute ad hanc rem Rus-
sia stetit. quæ cùm assiduis hostibus esset
exposita, fortissimorum virorum præsi-
dio eam Sigismundus muniendam sibi
putabat: eiúsque prouinciae magistratus,
his potissimum mandabat, quorum ani-
mo ac virtute confidebat: veluti nuper
paulò antè, quām esset mortuus, Podo-
liæ Palatinatum ad Ioannem Mielecium
detulit virum fortē, ac genere, ingenio,
opibúsque præstantem. Prætereo alios
multos fortes ac claros viros, quorum
virtutem Sigismundus ad res maximas
iustitia sea excitavit, beneficiis auxit,
præmiis verò confirmavit. Est hæc diui-
na summi illius viri ac iustissimi laus, qui
cum amplissimo accopiosissimo Regno
potiretur, illius omnes copias atq; opes,
non suæ priuatae libidinis, neque com-
pēdij sui putauit esse, sed eius Re:p. cuiua.

IN. FVNERE SIGLS MVNDI

Rex fuit. Quare quicquid positum erat
aut in honoribus Reip. aut in vestigali-
bus ipsius Regis, eorum rerum omnium
dispensatorem ille se esse putabat, non
possessorem neque dominū. Quo etiam
siebat, ut hęc communicaret omnia cum
viris fortibus, ac de Rep. benemeritis, ita
ut cuiusque dignitas ac meritum postu-
labat: summas opes Regum esse ratus
copiam bonorum virorū atque fortium,
quorū virtus ibi iaceret semper, ubi nul-
lus ei haberetur honos. Quare cùm Si-
gismundus gratus esset erga optimi cu-
iusque virtutem, cōmóuit præmiis pro-
positis studia hominū, non solum sum-
morum, sed etiam mediocrium atque in-
fimorum. Pro se enim quisque hoc Rege
excellere in Polonia studebat. nemo erat
qui aliquid non afferret in medium, quo
Regi suo operam ac industriam proba-
ret. Artifices ipsi inediussidiūs, ac omne
genus mechanicum, commodis studiis,
artes suas diligentius hoc Rege colue-
runt, cùm viderent operias quoque suas
placere Regi. Itaq; tanta copia optimo-
rum opificum atque artificum hoc Rege
fuit, ut Phidię illi veteres atque Polycleti
& Apelles reuixisse in Polonia videren-
tur: qui pingēdi, singēdi, ac dolandi arte,

illorum veterum artificum gloriam adquarent. quorum cum multa extent in hoc regno opera pulchra atque visenda, tamen huius vnius arcis opus vincit ac superat omnia, quam ille præstatiſſimorum artificum opera à fundamentis extruxit, ac Cracouiam hoc iſto præſidio muniuit, tanto ſumptu ac opere, ut non hominū, ſed deorum immortaliū ſedes arx iſta eſſe videatur. Quid verò Basilica huic templo adiuncta, paruumne accessione ſui, huic ædi Venceslai decorē, dignitatēmque attulit? in qua & pictorū operæ, & ſculptorum ac fabrorum singularia & magnifica viſuntur. quam Basilicam ille & religioni ſummi Dei conſecravit, & omnibus ornementis (ut videtis) illuſtravit, corporiq; ſuo tabernaculum hanc eſſe voluit: in qua illud, quaſi quodā regio itinere defellum, non minus lōgo, quaṁ moleſto, poſtremūm requieteret, ac ſupremam mundi diē expeſtaret. Quanta hec Sigismundi iuſtitia fuit, quaṁ potēs, quaṁ magnifica, quaṁ clara apud Deum, quaṁ nota & probata apud homines? qui diſtribuendis & qualiter præmiis ac muneribus regni, in mutua pace ac benevolentia ſuos tenuit: & ad virtutem bonos viros, cupiditate re-

IN FUNERE SIGISMUNDI
rum optimarum incendit , ac in contra-
rio genere hominum,hoc ipso modo fir-
mabat rationes bonorum. Nihil enim a-
pud illum cōtemptius , nihil neglectius,
nihil vilius improbis fuit , vt ex hac ista
ratione , boni præmia suæ virtuti seruari
à bono Rege scirēt: mali verò , nihil præ-
ter contemptum ferrent atque pœnam.
Ita ille honores omnes solis bonis ac
fortibus viris debere se putabat : quibus
cum improbis etiam communicatis,bo-
ni in officio dolore redderentur remis-
siores, improbi verò nihilo illis ipsis ho-
noribus fierent meliores . Quare cùm
præmium & pœnam æquabilitate dispar-
tiret, seseque ipse sanctissimè gereret: vir-
tutes præmiis, vicia contrà pœnis affecit.
cuius rei etsi multa extent exempla , ta-
men haud scio an aliud sit clarius illo , &
ad sanciendam cùm in re militari, tum
in omni vita fidem accōmodatius , cùm
Raduankouium centutionem ob Orne-
tæ Prussico bello proditionem , infamia
publico iudicio notauit : militésque no-
stros huius calamitate ac ignominia do-
cuit , vt pugnare potius , quàm fugere:
mori , quàm fallere , vellent. Hisce arti-
bus Sigismundus cùm suos ciues bene
vivere , ac iuste agere docuisset , facile

illam quoque iustitiae partem, quæ legibus traditur, absolvit. cuius hæc summa apud Sigismundum fuit, ut conuenienter in hac societate nostra viueremus. ad hunc ille finem omnes leges suas retulit, quibus pax inter nos cum summa benevolentia constaret. quas leges si inspicias, tanquam in aliquo speculo omnes sensus Sigismundi ac rationes expressas videbis. Nullam in his tyrannicam mentem, nullam utilitatem ipsius propriam reperies. Vestræ libertatis, Equites, vestræ dignitatis, vestræ maiestatis sunt illæ leges: quæ in Polonia solæ regnant, ac ex æquo vobis & Sigismundo Regi vestro imperant. Neque enim solitus est Rex legib' apud vos: nō quod illi utile, id iustum vobis: non quod lubet, id illi licet. Romanæ seruitutis sunt ista carmina, quæ laudat nemo, nisi seruus sit, aut Italus: qui quidem ut certius seruiret, scholas etiam sibi (si diis placet) condidit: doctoresque legum fecit, à quibus nil nisi seruire disceret. qui doctores inquam legumistarum seruiliū, transcenſis Alpibus, venerunt etiam cum talibus præceptis ad vos: quos hīc passim iam vagari videtis, cū hoc isto diis irato supercilio, ac pessimo libertatis vestræ exemplo:

IN FVNERE SIGISMUNDI

quos vos, id quod facitis, cōtemnere debetis, Equites: & tanquam contagionem quandam, hāc istam Neronianam scholam fugere, regnōque vestro pellere: ne istæ immundæ pecudes inficiant puros iustitiæ vestræ fonteis, è quibus Sigismundus hauriebat leges vestras, quibus communiter vobiscum viueret. quarum legum ille lingua, non rex: interpres, nō author: patronus, nō dominus fuit: quas etiam ferebat authore senatu, volentibus ac iubentibus vobis. In qua sanè ratione cū summa moderatione atque æquitate animi fuisset, omnes illos veteres Solonas, Lycurgos, atq; Cretas Legumlatores vicissim mihi videtur. nā illi seorsim à populo leges ferebant: hic verò nullam absque senatus autoritate, ac scito vestro communi, legem tullit. Illorum leges libidini populari sàpè seruiebant. Sigismundi verò, nulli rei seruiunt, nisi utilitati communi ac vestræ libertati. Illorum legum nimia licentia tyrannidē in ciuitatibus pariebat, nostra verò legū disciplina, nulli rei magis, quàm tyranni-
di, est aduersa. Quid ita? quia apud leges nostras rerum & criminum, non personarum neque dignitatum, ratio est. Non quærebatur in Sigismundi iudicio, Ar-

chiepiscopus ne, an Palatinus: Episcopus, an Castellanus: nobilis, an ignobilis: peregrinus, an ciuis reus esset. sed remota dignitate omni reorum ipsorum, de re ipsa iudicium siebat: in quo nocentes poena legitima afficiebantur, innocentes verò ex lege absolvebantur. Iam, quanta ipsius Sigismundi maiestas in iudiciis publicis fuerit, quæ animi æquitas, qui modus, recordamini, Equites, & illam personam illius Regis in iudicio præsidentis vobiscum cogitate: in qua expressa facies Reip. vestræ cernebatur: status erectus ac celsus, lati ac patentes humeri, facies rotunda, rubentes genæ, oculi grandes, ac stabiles: minax supercilium, nasus ipse grypus ac aquilinus, summo Rege dignus: ut non Casimiri Regis, sed louis filius videretur iudicio præsidere. sic omnia ad imperium erant in illo Regenata, vultus, intuitus, vox, latera, silentium postremò ipsum. In iudicio nunquam audiebatur, nisi cum oportebat: minus etiam nonnunquam, quam oportebat. Nutu plura, verbis pauca conficiebat: tantaque moderatione linguæ ac continentia sermonis fait, ut illius, in summo imperio, nemo unquam verbum ullum asperius audierit. Quare

IN FVNERE SIGISMUNDI

cum tanta iustitia ac tanta moderatione
in cōtraversij diiudicandis fuisset, e quos
placatosque reos à se dimittebat, non so-
lum eos, secundum quos iudicabat, sed e-
tiam eos, quos contra statuebat: & cum
gratię causa in iudicio nihil faceret, grata
tamen erat omnium quae faciebat. Ita seuer-
itati illius, res maximè distas milcebatur
comitas, sed ita tamen, ut neque comitas
impediretur seueritate, neque seueritas
comitate leuior fieret. Hac fama admir-
abili virtutum incredibilem, cum solus
ille Rex, solus iustus, solus sapiens, non
domi tantum, sed etiam fortis videretur:
tanta veneratione propter summam iu-
stitiam apud omnes gentes fuit, ut iusti-
tiae illius fama impulsu Bohemi primū,
deinde Hungati, Ludouico Rege apud
Mohacum à Turcis interfecto, huic ul-
trò duo maxima regna offerrent: quae
ille tamen non accepit cum repræhen-
sione multorum, eorum præsertim, qui nō
perspiciunt, ac multo etiam minus intel-
ligunt, quantum ipsius regni sit opus.
Quod cum alta sapientia Sigismundus
cognitū perspectumque haberet, regna
illa remisit Hungarī ac Bohemīs: ipse
Sarmatia contetus fuit, sufficere sibi hāc
materiā ratus, in qua omnē vim ingenij.

ac virtutis sua ostenderet: tanta fuit opinio ipsius excellētis iustitiæ apud omnes, tanta etiam illius moderatio. Quid vero illud, cùm Ioannes & Ferdinādus Reges, summis inimicitiis incensi, arbitrū hunc de Hūgariæ regno ceperunt? paucumne ex eo liquet, quanta existimatione hic Rex apud omnes fuerit? quam sanctissimam esse Reges illi putabant, ita ut arbitrio illius, nō solum regna ipsa, de quibus ambigebant, sed etiam dignitatem suam regiam committerent, id iustissimum fore rati, quod à Sigismundo probatum decretumque fuisse. Prætereo alia infinita domi & foris ipsius excellentis virtutis atque iustitiæ documenta, quæ ille viuus constituit ad memoriā regni sui sempiternam. Et quoniam præcipua pars iustitiæ est pietas ipsa, paucumne hac quoque iustitiæ parte excelluit? cùm religionem illam patriam atque auitam, cæremonias item omnes sanctissimas, tanta veneratione coleret, ut nihil illis melius, nihil religiosius esset, ne in monasteriis ipsis quidem, non in his, quæ nunc sunt, sed in illis, quæ olim fuerunt. fide enim in Deum erat summa: hominem peccatorum se confitebatur esse palam: nusquam spem veniæ nisi in solo Christo habebat.

IN FVNERE SIGISMUNDI

benignus in omnes, pius, clemēs, ac munificus fuit. in Ecclesia verò, ne quid no uaretur, néve ipsius religionis vlla in fieret commutatio, tanto studio curauit, ut in minimis etiam rebus quæ vix censeas, diligentissimus fuerit. Vos hoc loco appello, sanctissimi Sacerdotes, qui mœsti nūc pro illo sacrificium facitis: ecquis vestrūm diligentior omnibus religionibus atque cæremoniis conseruandis hoc Rege fuit? Quoties ille vos admonuit, si quid à vobis non ritè factum, aut si quid de statuto sacrificio fuerat à vobis prætermissum? Candelam ipsa ceream medius fidiūs, vt maiora prætermittam, non suo loco stantem aduertebat: aut si ea sacro deesset, vos admonebat. Neque verò id ille faciebat curiosus in vestro munere, sed quod minimis hisce rebus aut sublatis, aut intermissis, religionem ipsam intermitti, ac sensim tolli putabat: de qua ne vlla diminutio fieret, non solum præmiis, sed etiam pœnis in seditiones editis prouidit. Gedanenses enim ciues res nouas atque pernicioſas non in Remp. tantūm, sed etiam in religionem molientes, supplicio affecit: summa tamē moderatione ac æquitate. paucorum enim pœna contentus fuit, ad salutem re-

liquorum. Ita ille cùm fundamentum omnis Reip. religionē ipsam sciret esse, & cùm sibi multorum exemplis ac literis suaderet, mutata religione, mutari regna: summa religione ipse fuit, & ut cæteri quoque essent, curauit. ad quam colendā ac retinendā, vt expeditior ipse esset, multis exercitationibus se comparabat. summa enim abstinentia ieunabat: dies festos celebrabat: nūquam publicè quicquam agebat, priusquam sacrificasset, sacrōque interfuisset. verbum Dei diligenter in concionibus audiebat, ac iuxta illud viuebat. sobrius in omni vita Rex fuit: nunquam ebrius est visus: nunquam vino aut amore insolens ac intemperans. Ad hunc modum ille cùm summa moderatione victus fuisset, paratus semper erat ad regium illud opus atque munus: in quo exercendo carebat furore illo, qui ex intemperantia cibi atque vini ducitur. quo remoto, summa fuit humanitate ac incredibili religione ad ultimū usque spiritum, ita, vt etiam animam ipsam agens, hunc istum Vitum monachum de Dominicī familia, sacrificantem diligenter auditet, ad singula verba passionis Christi Dei nostri, suspirando, ingemiscendo, ac flebiliiter precando, quo Deus ipse

IN FUNERE SIGISMUNDI
peccatorum ipius immemor, beneficio
autem Christi in illum, & in omnes me-
mor, clemens ac propitius, illum ad illas
beatorum sedes recipere, ad quas Iesus
Christus Dominus & Deus noster, ante
illum præcesserat, & fidem veram, & di-
gnam, cui isti ignes luceant, qui quidem
signa sunt atque notæ illius ignis inti-
mi, quo fides ipsius ardebat in Deum,
charitas autem ipsa sese effundebat in
proximum. Hoc ergo isto diuino igne
atque recondito, semel in baptismo sus-
cepto, cum ille arderet in omni vita, nul-
läque perfidia illum violaret: recte hæc
ista lumina atque ignes, incensaque fa-
ces præfertuntur nunc illi mortuo, quod
fidem Deo servarit integrum, charitatem
autem proximo ad ultimum spiritum: quæ
cum iam reddiderit Deo, ex hac turba &
colluione, tanquam ex hospitio, non tan-
quam ex domo, in illud animorum con-
cilium, cœtumque profectus est, ubi nunc
cum fidei Abrahā, Isaac, atq; Jacob accū-
bit: colloquitur cum Dauid: viuit cum Io-
sia iustissimo atque religiosissimo Re-
ge: auos suos, fratres, ac parentes, Reges
vestros recognoscit. hunc totum iam cō-
pleteatur cœlum: hunc obuiis vlnis exci-
piunt omnes beatorum animæ, ac illius

193
cōspectu lēuantur , ab Aquilonisque par-
tibus aduenisse gaudēt Regem iustitia ac
pietate insignem , socium felicitatis suæ,
atque immortalitis participem : quo ne-
mo vir melior apud non natus est, nemo
pietate præstantior: nunc ille vos ex alto
intuens , Equites, à Deo Opt. Max. pre-
catur , vt vos felices ac saluos velit esse,
vestiūmque hqc regnum conseruet ,
quod ille summa sapientia ac singulari iu-
stitia viuus rexxit, ac omnibus legib⁹ præ-
fidiisque ornauit atque instruxit : sum-
māque in illo tuendo conseruandōque
animi magnitudine, fortitudinēque fuit.
de qua ego breuiter dicam. fuit enim hoc
tertium , quod in summo Rege inesse
opertere diximus . neque enim satis est,
sapientem ac iustum domi esse Regem,
nisi etiam is regnum saluum p̄ceſtet, & ab
omni externa vi defendat. Qualis utique
Sigismundus fuerit , constat : qui quo
die Rex à vobis est factus , motus dome-
stici illum , deinde externi cum maximo
nouarum rerum metu exceperunt. Re-
cordamini enim , Equites . qui motus
ille in Lituania, qui timor fuerit, cū Mi-
chael Glinski homo eius gentis potētiſ-
simus aq̄ue seditiosissimus , mortuo A-
lexandro Rege, principatuai Lituaniæ

IN FVNERE SIGISMUNDI

peteret , ad quām illi rem cūm & animus
non deesset & copia, tamen is Sigismundi
primūm nomine , deinde conspectu
fractus , debilitatūsque arma posuit,
pacēmque supplex petijt , ac postremō
in illius fide fuit. Mansisset autem v-
tinam in sententia : nunquām tantis cla-
dibus , tantōque hominum interitu Lituaniā
cum Moschouia commisisset ,
cūm enim Michael Glinski moliri multa
occulte in Lituania nunquā desisset , à
Ioannēque* Zabresinskio marsalco Li-
tuaniæ , appetiti principatus reus fieret:
non cogitabat , quomodo se Regi pur-
garet , de quo arguebatur: sed quomodo
accusatorem suum , primo quoque tem-
pore è vita tolleret. Itaque oblitus cle-
mentiæ regiæ , quam primò statim Sigis-
mundi in Lituaniā aduentu , incredibi-
lem erat expertus : iustitiæ etiam huius
ipsis Regis immemor , in qua etiam no-
centi perfugium esse poterat : nullaque
ratione harum rerum omnium habita ,
multa nocte Ioannem* Zabressinskium
aggreditur , & quiescentem iam , ac nihil
tale cogitantem inuasit , ac domi suę ho-
minem nobilissimum occidit. magnum
ctimen , scelus ingens , vis non ferenda ,
cuius ille magnitudine perterritus , vr
scelus

I A G E L L . P O L O N . R E G I S . 193
 scelus scelere cumulaet , ad Basiliū
 Moschum profugit, illūmque ad inferē-
 dum bellum patriæ solitare cœpit: facilē-
 que sua sponte ad id iam parato Basilio
 persuasit, vt cū Maximiliano Cæsaie fœ-
 dus faceret, ab eoque futuri belli subsidiū
 contra Sigismundū peteret. Nihil pro-
 piū est factum , quām vt Maximilianus
 immemor tum nominis ac generis sui,
 omnibus suis copiis ad inferendum bel-
 lum Sigismundo Basiliū iuuaret: quod
 tanto apparatu rerum omnium à Basilio
 erat gestum, vt neque maiori cōtentione,
 neq; maioribus copiis inter Lituanos &
 Moschos vnquā certatum fuisset. Hic Si-
 gismūdus , etsi eodē tēpore aliis quoque
 bellis Scythicis , Vualachicis, atque Tur-
 cicis distractus esset : tanta tamen animi
 magnitudine in bello Moschico susci-
 piendo fuit, vt nullum aliud bellū gerere
 videretur. non terruit illum Maximiliani
 Cæsarī imperatū cum Moscho fœdus,
 non copiæ ab illo suppeditatæ gerendi
 belli, non ipsius Basiliū exercitus ante hāc
 diem inuictus. Incredibili enim celerita-
 te exercitu ex Lituania collecto , mili-
 tibus etiam ex Polonia accersitis, magno-
 animo aduersus hostem contendit , ac
 Borysthene amne superato , cum hoste

IN FVNERE SIGISMUNDI
acerrimè cōfīxit, quem memorabili pu-
gna deuicit, non in præsens tantum, sed
etiam in posterum: nam eo prælio vidē-
tur omnes vires concidisse Moschorum,
quæ ante hāc graues Lituaniæ ac inuictæ
videbantur esse: & quæ ante illam cladem
tantæ fuerunt, vt Moschi præ se cæteros
mortales omneis contemnerent. quibus
deuictis, tanta gratulatio omniū est sub-
secuta, vt etiam Romæ à Leone Decimo
supplicatio Sigismundi nomine decer-
neretur, singulari genere verborum & nu-
mero dierum. Cū enim in Leonis se-
natū Nicolaus Vuolski legatus, hic Sē-
domiriensis Castellanus, exposuisset &
genus hostium, & victoriæ modum: res
digna patribus illis est visa, publica ipsius
vrbis Romæ gratulatione, ac suppli-
catione singulari. Supplicatum itaq; fuit,
totaque vrbē dies festi, atque ludi eius
victoriæ nomine fuerant instituti, dolen-
te ac mœrente Maximiliano Cæsare, qui
captiuos etiam ipsos, per hunc istum Ni-
colaum Vuolski Leoni missos, interce-
pit, in Moschouiamque contra ius gen-
tiū remisit. His victoriis atque trium-
phis initia regni sui Sigismundus conse-
crauit, docuitq; se eum Regem esse, qui &
domi regnū legibus tenere, & foris armis

tueri posset. Neq; verò hoc bello tantum illius animi vis extitit incredibilis, sed multis etiam aliis bellis grauibus ac difficilibus. Nam cùm vix à Moschico bello respirasset, Scythiam magnis copiis, Russiam prouinciam ferro atque igne vastantem, incredibili virtute ad Vuisniovvicium superavit: illaque pugna, primus Regum omnium, Scythes docuit, pacem bello meliorem esse. Quid autem Valachia ipsa, Turcicis exercitibus contra Sigismundum munita atque instruta, cùm huic regno periculosisimè immineret, nónne ad Obertinum postremò ab hoc Rege deuicta, pœnas temeritatis suæ dedit, vestróque imperio, hoc isto Ioanne Tharnouio duce, parere est coacta? Iam verò Moschouia, cùm iterum fractas illas vires suas ac desperatas repeteret, bellumque maximum pararet, non ab hoc Sigismundo iterum deuicta bello maximo funditus corruit? Ad quod bellum gerendum Sigismundus, hunc istum Tharnouium imperatorem, ad conservandum hoc regnum natum, miserat: qui capto atque euerso Starodobo, ingenti hominū strage, Moschos in perpetuum deuicisse iam videtur. Prætereo alia bella varia atque infinita, quæ Sigismundus

IN FVNERE SIGISMUNDI

gescit, non libidine regnandi, neque studio gloriæ incensus, sed amore religionis Christianæ conseruādæ. cùm enim Poloniæ, regnum Aquilonem versus ultimum sit regnum omnium, genteis finitimas habet inimicissimas partē Christiano, partim verò Romano nomini. Quare Sigismundus cum his assiduè bellū gessit, non ut finitimarū rerum potiretur, sed ut religionē Christianam contra Scythas atque Turcas : Romanæ verò sedis nomen, contra Moschos atque Vualachos tueretur : quod hæ gentes huic sedi, hoc isto dissidio Græcorum cum Latinis, sint omnī inimicissimæ. Solus ergo Christiano-riū Regum omnium Sigismundus, nō pro augēdo, sed pro retinendo regno: nō pro sua libidine, sed pro Christiana religione bellum cum tota Asia gessit. cuius Asiæ opes cùm magnis ac insuperatis victoriis crescere in dies videret, seque præcætariis periculis illis proximum esse, sciret, Christianos autem principes mutuis bellis dissidere videret: prouidendum sibi, regnōque suo putauit. Quapropter summa ope est conatus Christianos Principes in mutuam gratiam reducere, illorū concordia ac conspiratione suas opes atque rationes contra Turcarum tyrannū

firmare, ut minus potens , minúsque formidabilis tyrannus ille vobis esset. Quapropter & Maximilianū Cesarē reconciliata iam gratia Viennam adierat : cuius etiam hortatu Vuladislaus frater Hūgariæ Rex , cum Ludouico filio , eò quoque venerat. quo in conuentu summorum Regum , ille ostendit , docuit , monuit. Turcarum opes tantas esse , ut ab uno Christiano Rege superari nō possint: in concordia ac mutua pace spem esse , si ne qua nihil esset Christianis salui . Itaq; Sigismundo authore atque duce , iacta erant Viennæ fundamenta cōmunis auxilij: quæ tamen sorte quadam , rebus nostris aduersa , non diù manserunt Nam & Maximilianus , & Vuladislaus vita functi , ambo spem Sigismundi fefellerunt. Non cessauit tamen Sigismundus agere & facere omnia , quo potentiae Turcarum occurreret. Quare auxilia vndique contrahebat : cum finitimis fœdus & amicitias iungebat , neque verò his solis contentus fuit , sed etiam cùm sciret Neapolim atque omnem illam oram Apuliæ , societate Turcici belli cum Polonia coniungi: amicitiam Italiam expetiuit , hancque Bonam reginam ex Sfortia familia clarissima , atque totius Italiam no-

IN FVNERE SIGISMUNDI
bilissima, ducem Bari, in matrimoniu accepit: ut hoc ceu quodā illustri ac sancto pignore, socium se belli ac periculorū omnium Italij profiteretur esse. Veiūm cùm hac ista spe finitimorū ac externorum auxiliorum frustrā penderet, solusq; sibi cum summo rerum suarum discrimine cum Turcarum ducibus confligeret, de regnōque suo iam planè dimicaret, fœdus ad extiemū cum Solimāno fecit. Quid verò illi aliud faciēdum fuit? solus erat: opem ferebat nemo: spes ipsa restabat nusquam. regnum porrò suum videbat omnibus Turcicis bellis ac periculis esse propositum. Quid tandem quæso est, quod quis Sigismundum huius ipsius fœderis nomine reprehendat? cùm videat vnum è duobus illi fuisse necesse, ut aut regnum suum in postremū discrimen adduceret, aut fœdus cum Turca faceret, quod tamē ille non fœdus potius, quam inducias sibi putabat das esse parandi belli. Nouerat enim ille, à Turcarum tyranno non fide, neque religione: sed occasione atque tempore fœdera ponderari. Quare etsi ille fœdus illud sanctissimum esse ducebat, tamen quod nihil huic hosti crederet, inter fœdus illud rationes suas summo studio

195

futuro bello parabat, ut si quandò illi necessariò cum Turca belligerandum esset, eò paratior instructiōrque in aciem contra illum prodiret. Meminerat, sèpius se conflixisse cum hoste summo cum periculo. Ludouicum etiam Regem, nepotem ex fratrem suum, viderat vitam & regnum profudisse, cùm incertorum auxiliorum spe bellum Turcicum mallet, quām fœdus. cuius consilia nunquām probabat, Sigismundus, summōq; studio à bello illum revocabat, ostentabat illi Rhodium atque Colim nobilissimas insulas consimili spe periisse. docebat Carolum Cæsarem impeditum esse bello Gallico atque Italico, Ferdinandum autem rusticano : Germaniam etiam totam, religionis controversia dissidentem coni memorabat : nusquām spē superesse : præstare fœdus facere, quām bellum incertum gerere. cuius fidelissimis consiliis cum Ludouicus non obediret, vitā simul cum regno amisit. Qua in re Sigismūdus, quām sapiens Rex atque fortis fuerit, ostendit : qui Remp. tanquām in alto nauim, pro ratione tempestatum, locorum & temporum dirigendam esse ducebatur, ut, quid tempus Reip. poscat, aut quid vetet, imprimis sapienti

IN FVNERE SIGISMUNDI

Regi sit prouidendum. Interea tamen Sigismundus quoad vixit, cùm bellis mutuis Christianorum arderent res, ille non quieuit, sed assiduis bellis pacē regno suo quæsivit. Nunquām quenquam bello lacerriuit, nunquām nisi laceritus bellum gessit. propterea etiam (credo) victor semper extitit: singularisque illa huic vni concessa erat gloria, quòd hic solus Regum omnium in Polonia nunquām vicitus fuit. nisi fortè quis illam acceptam calamitatē apud Socaliū bello Scythico huic adnumeret: quæ temeritate ducum, absente Rege, bello commisso, à Scythis accepta fuit. quam tamen calamitatē ille posteà infinita hostiū cede compensauit. sic ille cùm nihil temerè, nihil abiectè, neq; demissè, sed summo cōfilio, magno & inuicto animo cuncta gereret, facile fuit inuictus. Res etiā nostras, cùm armis vix posset, fœdere à Solimanno vindicauit, quas ille aut perpetua pace cum hoc hoste sanciuit, aut si belligerandum nobis erit, paratores, instructioresque aduersus Turcarum opes reddidit.

Reliquum est, vt de clementia ipsius pauca dicamus, sine qua & sapientia nihil prodest Regibus, & iustitia etiam obest, & fortitudo ipsa nocentior fit

197

suis, quam alienis, nisi ipsius clementiae moderatione temperetur. Hæc enim ferocem animum regis, ferum & indomitum contra regni hostes, emollit suis, mäsuertumque ac benignum reddit: ut hac ipsa virtute Rex hostem ab amico, peregrinum à ciue, innocentem à reo secerat: reis etiam ipsis, fragilitatis ac imprudentiae in hac eadem virtute apud Regem perfugium est. hæc ista virtus in consiliis, in iudiciis, in bellis Regum versetur necesse est, si Reges, non tyranni, illi volūt perhiberi. hic enim Regiæ Celsitudinis ornatus est: hæc illorum commendationis est summa: hæc sola atque unica ad immortalitatem illis restat via. denique ex hac ipsa excellenti & plane Regia virtute nascitur suauissima Regum ipsisorum memoria: gratumque ac iucundum illorum versatur apud suos desiderium. Vnde enim sunt vestræ istæ lachrymæ? vnde hæc est misericordia, quam nunc vos præstatis mortuo? eblandita credo hæc sunt à vobis spe villa commodorum vestrorum, & non potius expressa vestigia mœroris vestri recordatione illius optimi atque clementissimi viri, qui benignus in bonos, mitis in reos, indulges in omnes fuit? nunquā ille

I N F V N E R E S I G I S M V N D I
arrisit vitio, nunquam detraxit virtuti,
nunquam blandiens parti se dedit alicui:
sed, cùm rem ipsam sequeretur, hoc v-
num propositum illi fuit, ne qua in re
aberraret à vero: tanta æquitate ac clementia,
vt rerum ipsarum ac criminum
magnitudinem, cum rerum infirmitate
conficeret: virtutem etiam ipsam atque
innocentiam, ne approbatione insolef-
ceret, aut dissimulatione, aut leui repræ-
hensione, temperabat. Iam verò ipsas
parteis, magnis sàpè odiis incensas, sum-
ma grauitate ac æquabili erga vtranque
voluntate audiebat. Possem hoc loco ma-
gnas inimicitias clarissimorum virorum
commemorare ex Reip. causa susceptas,
nisi & vos meminisse scirem, & ipse
praterire hanc ignominiam vellem ne
commemorando notare videar authores
ipsos. Dabo hoc ergo illorum authorita-
ti: ab hisque vobiscum vnà petam, vt
communis salutis causa remittat animos
æquosque ac placatos retineant huius
istius exemplo Regis: qui, cùm Rex es-
set, possétque delinquentem coercere, æ-
quus tamen vtrique fuit: moneréque ac
hortari, interdum etiam rogare ad pacem
suos maluit, quām lege, vi aut minis im-
pellere. ferebat enī æquo animo omnes,

in liberaque Rep. non solum animū, sed etiam odium liberum esse debere duxit. Hanc libertatem ille liberorum populo-
rum cùm summam esse sciret, vt videli-
cer & amoris, & odij par sit apud ciues
ratio: ipse quoque odia multorū in Rep.
pertulit: si tamen odium est dicenda li-
bera expostulatio subditi cū Rege. Cùm
enim benignitas ipsius atque clementia
nimia, quibusdam aut etiam nonnullis in
rebus remissior videretur, reprehendi se
palāni in senatu patiebatur: sententias in
se dictas patienter ferebat, & eas equissi-
mo animo refellebat, aut illis cedebat,
& secundūm illas, quod admittebat,
corrigebat. Iam verò in comitiis ipsis,
nullius Regis in Polonia aures vobis ac
vestris legatis benignius vnquam pate-
bant. Attentè perorantes vestros legatos
audiebat: postulata vestra clemēter acci-
piebat: stultitiam multorum sāpē ac in-
temperantiam perferebat. Nunquam
ille alpero verbo, aut immodestius *emisso
misso excanduit: nunquam iracundia
exiluit: quam ille cùm omnibus virtu-
tibus continentiae: gravitatis, iustitiae
ac humanitatis, à se remouisset, facilis in
rebus cognoscēdis, in hominibus audiē-
dis adiutendisque fuit. Quanto enim

IN FUNERE SIGIS.

motu , quanta contentione illa ad Leopolim Valachico bello pro' vestrā libertate cum hoc Rege egistis? cùm quædam non legitimè fieri, quædam etiam negligi ab illo vobis viderentur: quæ tum grauitas, quæ animi equitas, qui modus, quæ patientia huius Regis , quæ vestrā libertas actionis tum fuit ? & tamen cùm iuste fortasse nonnullis irasci posset , neminem vestrū ne asperiori quidem verbo propterea appellauit ita , vt etiā illius ipsius actionis authores atque duces, maximi affecerit propterea præmis : veluti hos duos fortissimos ac coniunctissimos fratres, Petrum ac Martinum Sborouios , quorum in Rep. singularem fidem, obseruantiam verò erga se summā cùm esset expertus, vtrūque honore senatorio affecit. quorum exemplo ille ad tuendam Remp. causāmq; communem agendam multos fortes viros ac industrios ex ordine vestro excitauit , veluti hos duos summa spe ac virtute in causa cōmuni cognitos, Petrū Boratinkī Rutenū , & hūc Stanislaum Podlodovvski ex Sendomiriensi municipio Equitem: qui cum in comitiis nuper Pitrakouiae habitis, quæ postrema Sigismūdo fuerūt, grauiorem causam Reipub. suscepissent,

quām vt vtriūsque artas pati videretur :
sic tamen à Sigismundo auditи sunt , vt
etiam Stanislaum Podlouvskи de liber-
tate vestra liberius differentem , lachry-
mans audiret . & cum hic , Sigismundum
in Polonia non imperatorem , sed Re-
gem esse diceret , legibüsque illum certis
regnate oportere , summa cum libertate
orationis differeret : annuit ille ipsōque
vuln ac intuitu significauit , se quoque
non Imperatorem velle esse , sed Regem .
O virum omnium literis , sermonibus
ac monimentis celebrandū , & dignum ,
qui non dico homines , sed deos ipsos
regeret . non illius tum maiestas auertit
illi à dicente Podlodouio oculos : non
aures illi clausit Regiae potestatis con-
sciētia . Immo verò vidit , audiuit , ac sum-
mo studio audienda sibi ea putauit , quæ
liberè de Repub . à Podlodouio diceban-
tur . Dixisses hæc in Neronis senatu Pod-
lodoui ? aut alicuius Regis Itali aures
hac ista libertatis voce appetisses ? Po-
stremum illo in loco (mihi crede) con-
stitisses , ac ultima vox tibi illa fuisset .
quæ tamen ipsa grata Sigismundo fuit ,
iucunda nobis , gloria nunc est
ipsi tibi . summa hæc est clementiæ laus ,
Equites , Sigismundi Regis , & haud

IN FVNERE SIGISM.

scio an omnium maxima,in libera Rep.
liberas velle versari hominum voces, li-
beras sententias : denique liberas expo-
stulationes,monitiones,ac repræhensio-
nes ferre. Quæ qui Rex non fert,aut in
Rep. non probat,non Rex sed immanis
est tyrannus , qui vt homines liberos in
ciuitate non fert , ita neque linguas li-
beras ferre potest. nec iniuria : tyrannus
enim ipse viuit cum omnium inuidia,in-
iustè ac impiè, sine fide,sine amore , sine
vllo benevolentiae vinculo , vt merito
fidat nulli , credat nemini , nulli religio-
ni , nulli legi pareat. At Sigismundus
contra , omnium , qui vnquam fuerunt,
Rex mitissimus atque clementissimus ,
cùm meminisset liberi Populi Regem se
esse,certa religione ac certa fide regnan-
tem vobiscum:non vt cum seruis, sed cū
liberis : non cum subditis , sed cum so-
ciis atque amicis , summa benevolentia
in hac Rep.viuendum sibi esse duxit : vt
ex æquo & audiret suos , & audiretur à
suis. Quare ita ille vobiscum vixit,vt nō
tantum aures illius, sed ipsius etiam vitæ
priuatæ recessus nobis paterent . Aperta
stabant illiuscubicula,patebāt atria ,per-
via erant nobis illius penetralia. nunquā
excludedbamur , nisi cum erat necesse ,

100

Admittebamur, adstabamus, audiebamur: liberæ quæremoniæ de aliorum iniuriis apud eum nobis erant, ac qualibet de re facilis'aditus, ac penè assiduus cum illo conuictus nobis fuit: ut non solum mens, sed oculi etiam nostri liberè in vita, ac in omnibus cubiculis ipsius verarentur: in quibus nulos mores tyrannicos, nullas contra libertatem nostram machinationes, nullum regni dedecus, nullam turpitudinem, nullam denique intemperantiam cernebamus. Omnia erant in illius integerrima vita, honesta: in cubiculis verò decora, ac cum summa regia dignitate, atque vestra libertate cōiuncta. Iam vero quoties progrediebatur è thalamo, in publicūmque se ac in turbam dabat, quanta tum, dij immortales, oris illius dignitas? quæ maiestas? qui hominis illius habitus? qui incessus? qui comitatus fuit? quam aptus? quam concinnus? quam gravis? quam cultus? quamque summo Rege dignus? quibus rebus cùm in animos hominum influeret, ac mentes omnium hac tanta maiestate occuparet: non timuit venena[!], non insidias non conſpirationes vllas verebatur. propterea etiam carebat prægustatoriis: quibus: tamen ipsis interdū ad spe-

IN FVNERE SIGISM.

ciem vtebatur magis, quām ad aliquam
necessitatem. Senatorum turmis ac E-
quitum, incidentis latus claudebatur,
non dotoyporis hisce, neque seruis mer-
cenariis: indignum enim bono Rege pu-
tabat esse, metum in suo regno prē se fer-
ri armis, ac in cōetu suorum hostem vere-
ri, ac propterea ab armatis seruari. Ty-
rannorum sunt ista præsidia, Equites, &
malè cogitantum hominum de rebus
communibus. Fide Sigismundus ac be-
nevolentia vestra satis se munitum puta-
bat esse: neminem etiam ē suis metuebat,
cūm æqualiter omnes diligeret, omni-
būisque ex æquo se amabilem præberet.
Tantūque hac ista fiducia vestri profe-
cit, vt quietē primum ac tranquillēvitam
vobiscum degeret: deinde studiis vestris
incredibiles huic regno felicitates atque
opes afferret. Qua enim fide ac volunta-
te erga hunc Regē vos fueritis, testantur
multa atque præclara facinora, huic Re-
gi virtute vestra parata: qui cum talem se
Regem gereret in omni officio suo ac
munere, vt ad summam nihil à vobis in
eo desideraretur, merito tales vos quoq;
erga illum gessistis, vt ob summa atq; am-
plissima illius in vos ac Remp. vestram
beneficia, Patrem patriæ vna voce hunc
appella-

appellaretis : qui honos post conditam
Poloniā hūic soli à vobis est habitus:
& cùm eū, quē natura mortalem genuerat,
vos immortalem esse cuperetis, hunc
Sigismundum Augustum filium , pīgnus
esse voluistis fidei ac voluntatis vestræ er-
ga Sigismundum sempiternum. Nā cùm
hic Augustus admodum puer esset, soló-
que illo omnes patris spes niterentur, &
cùm id vobis per leges liberum esset, hūc
vos honorem patri habuistis , vt hunc fi-
lium ipsius,tum autem puerum,necdum
ad imperium ætate maturum , magna
tamen spe præditum , Regem viuo pa-
tre omnibus vestris suffragiis salutare-
tis, hancque incredibilem voluptatem
patri de filio daretis , vt is vestro benefi-
cio filium successorem sibi paratum vi-
deret, cui nomen Iagellanæ gentis ac fa-
miliæ amplissimæ dignitatem , regnum-
que patrium atque auitum traderet. Ma-
gna hæc vestra erga Sigismundum vo-
luntas,summum etiam studium vestrum
fuit. Hanc mentem vt retineatis , mor-
tuoque illi conseruetis, vestræ fidei , ve-
stræ constantiæ est, Equites: tum verò, vt
parem animi voluntatem retineatis in ip-
sius progeniē totā,quā reliquit , vos ille
orat atq; obtestatur.Adspicite, Equites,

IN FVNERE SIGISM.

hanc lugubrem turbam, hæc fletu deformata corpora. hic filius ipsi^o charissimus, Rexvester est: hæc vero illius est fidissima ac sanctissima coniunx: illæ autem mœstæ ac dolentes tres filiæ. Hunc cœtum atque hanc sobolem clarissimam Regis vestri colite, Equites, ac summa veneratione suminâque obseruantia habeatis. Tu etiam, Sigismunde Auguste suscipe hunc ordinem, cuius virtute pater tuus fuit invictus. Vides in quæ pericula regnum tuum incidit: quōs hostes habeas, quos etiam metuas, considera. Circunstant te vndique pericula: auxiliis destitutos nos vides esse: nusquam in finitimis, nusquam in alienis præsidiis spes esse. vndique circunfusa premit te Asia, hinc ex Hungaria imminet tibi Turcia, hinc Valachia, hinc Scythia, hinc bellum renouat Moschouia, Germania postremo ipsa referta genere ac sanguine tuo, non satis tuta tibi denunciat. Vides quam in medio relictus sis solus, ut secundum Deum, spes tibi nusquam restet, nisi in hoc ordine, ac in paterno imitatione exemplo: quod si tibi proposueris, & si dies atque noctes in eo recognoscendo fueris, i[n]uenies profecto quomodo hæc, quæ tibi amplissima pa-

I A G E L L . P O L O N I A E R E G . 202
 ter reliquit, cōserues. Nihil enim tibi po-
 terit accidere noui, quod in regnando pa-
 ter tuus non viderit, aut non fuerit exper-
 tus. tu modò sapientiæ ipsius ingrediare
 vestigiis , ad exemplūmque paternum
 mentem tuam in rebus optimis exerceas
 senatui, pareas, iustitiam colas, equus om-
 nibus , addictus nulli fias. religionem
 Christi comiter cōserues, rem militarem
 augeas, benignus in omnes, pius, ac cle-
 mens in tuos fias, & breuiter iisdem iti-
 neribus ad virtutem eas , quibus pater
 tuus peruenit. Sustines eius rei non me-
 diocrem spem. Est in te præstans vtrō-
 que genere natura : est etiam , quod a-
 dolescentia tua fert , usus rerum magna-
 rum. Omnia ora atque oculos vides.
 esse in te vnum conuersos. cùm te intue-
 mur, tum de Sigismundo patre tuo , tum
 de maioribus cogitamus. Veniunt enim
 nobis in mentem, veniunt, te intuentibus
 Lagellones illi veteres : Vuladislai item,
 Casimiri, atqut patrui tui, clari viri : quo-
 rum virtute, dignitate atque existimatio-
 ne, apud omnes gentes fuimus illustres.
 qui, si quis mortuis sensus est., memoriā
 nominis sui, dignitatē huius regni, ac o-
 mnium nostrum salutem tibi commen-
 dant: à te petunt , vt suscipias causam.

IN FVNERE SIGISM.

nostram, vtque hanc Rempu. & pro illo-
rum dignitate, & pro tua gloria, ac pro
nostra salute administres. Idem moriens
tibi mandat pater, atq; hoc in loco iacēs
à te postulat. Adest enī in profectō, adest
illa vis hic coram, qua hoc mortale vige-
bat corpus, & quæ hoc isto corpore ad
nostram, salutem vsa est. hæc inquam vis
diuina atque immortalis patris tui, hic
coram adstantis, te intuetur, tuam fidem
implorat, hæc abs te petit, vt ea omnia,
quæ in tēplis, quæ in foro, quæ in regno
hinc decedens reliquit tibi pater, virtute,
fide, atque constantia tua cōserues ac de-
fendas: vtque memor sis, te Poloniæ Re-
gem esse, in tua persona huius Reip. faciē
expressam esse: vtque ob id non publica-
tantum, sed etiam tua priuata, (si tamen
quid tui priuati hoc in regno est) vt ea in-
quam omnia ad summam ac amplissi-
mam regiam dignitatem tuam referas,
Quo si tu qua in re titubaueris, aut ab
officio tuo deflexeris, cadet hoc regnum
stare diu non poterit. Tua enim sapien-
tia illud nitatur, tua iustitia stet, tuavirtu-
te defendatur, denique tua clementia flo-
reat, necesse est. hoc magnoperè abs te
flagitat pater, hoc nos speramus, hōcq;
debitum munus abs te expectamus. Vos

etiam, Patres conscripti, quos diuina sors
quædam huic Regi fecit superstites, ma-
nente in hac custodia Reip. in qua vos ille
viius collocavit, vigilate : multæ sunt
insidiæ nobis, multæ inimicitiæ, hostes
infiniti : pericula verò tanta , quanta
post conditum hoc regnum nō fuerunt.
Nusquā salutis spes ostēditur, nisi in ve-
stra concordia. Erigite vos, per̄ deos̄ im-
mortales, ac odia , si quæ vobis in sunt,
Reipub. causa ponite , ut commune of-
ficiū senatorium , communi animo
ac voluntate defen datis. Quid enim
salui in hoc regno fore putabitis, distra-
cto in partes senatu , variatis vestris sen-
tentiis, Equitibus postremo ipsis, vestris
inimiciis diuisitatque incensis? Iam ve-
rò metus externi hostis ac imminentis
periculi , vós in mutua pace atque bene-
volenti a contineat: quæ res semper apud
optimos ac præstantissimos ciues plurim-
um potuit, vt, quo die magistratum in-
irent, eodē in gratiam redirent, turpe sibi
fore rati, cum in Rep. eadē societate cō-
iungerentur, non eadem eos fide coniū-
gi: quæ ibi esse nequit, vbi concordia est
nulla. Fecerunt hoc illi veteres sine Deo
homines Græci, Scipiones , Lepidi, Me-
telli. Vos qui certo ac vero Deo viuitis,

non facietis? præsertim cùm finem legis
vestræ, charitatem sciatis esse: quam si
ex ordine vestro tollitis, & Rép. amitte-
tis, & vosipſi peribitis. Non est enim,
quod quis speret rectis consiliis ibi lo-
cum esse, vbi charitas est nulla, & vbi in
locum huius successit odium & iracun-
dia. Ira enim viri, Apostolo teste, iusti-
tiam Dei non operatur. Quid dicam o-
dium ipsum? quod cum inueterauerit,
animi lumē extinguit, densasque menti
tenebras offundit. Veniant vobis in mé-
tem Patres conscripti, quanta odia illa
Græcorū, quanta Romanorum, quanta
etiam hæc ista recentia Hungarorum
fuerunt: quibus odiis potētissimæ natio-
nes, ac florentissima imperia corruerūt.
Senatorum(mihi credite) culpa illa fuit.
Dum enim se quisque in Rep. ostentat,
dum potentiam suam iactat, dum ope-
ram venditat, postremò dum se magnū
vult videri, calamitate communi, & fena-
tus, & plebs vna perit. Ne hoc finat Deus
Opt. Max. in cuius cura sumus, vt hoc
inlytum Regnum, hic inuictus populus
vestras discordias publico luat interitu.
Quare vincite per deos immortales ani-
mos* Patres cōscripti, ac illos retinete in
officio. pl' apud vos valeat malū publicū

* vestros.

odio priuato vestro. Date hoc Reip. Pa-
tres conscripti, date nobis, date saluti cō-
muni, date vobisipsis, coniugibus, libe-
risque vestris, quorum suppicio ac inte-
ritu expiabuntur, mihi credite, discordiæ
vestræ, nisi prouidetis. Reiicite contro-
uersias priuatarum rerum: sit Respub. se-
ges & materia vestræ gloriæ. Hanc exer-
cete per Deos immortales, Patres cōscri-
pti, quæ multis circunsepta hostibus, ac
magnis vndique cincta periculis, vobis
suplices manus tendit, vos orat atque
obtestatur, vt reconciliatis vestris ani-
mis, saluam atque incolumem illam ve-
litis esse, & certè talem, qualis Sigismund
do Rege fuit. Hoc Res ipsa publica, hoc
etiam Sigismundus à vobis ipse postulat:
qui hunc filium suum clarissimum atque
optimum respectans, vos ex alto intue-
tur, à vobisque petit, per Deum ipsum,
quem castè religiosèque in Polonia co-
luit, per Remp. quam amplissimam vo-
bis reliquit, per salutem vestram, quæ illi
vita propria charior viuenti fuit, vt cum
hoc Augusto rege, filio autem suo con-
iuncti inter vos fidelissima gratia, & reli-
gionē Dei Opt. Max. & dignitatē Reip.
& salutem omnia conseruetis. Non
est, non est tergiuersandi locus: monent

IN FVNERE SIGISMUNDI

omnia, vrgent omnia atq; instant. Quan-
tum tandem huius morte hostium ani-
mos creuisse putatis? Num Moschouia?
num Scythiam? num Turciam? atq; Va-
lachiam, parum huius morte sperare cœ-
pisse existimatis? Occasionem mihi cre-
dite, huius morte, ad occupandam Polo-
niam sibi oblatam esse nationes illæ ar-
bitrantur: quæ quidem omnes nullis vo-
biscum neque legibus, neque certo pacis
iure sunt coniunctæ. In concordia ergo
vestra ac in mutua benevolentia, spes o-
mnis sita est salutis communis atque hu-
ius Reipub. retinendæ. Quæ nunc morte
Regis sui exanimata, ac propè conuulsa
sedibus suis, ad complectendum conser-
uatorem suum gemens ac mœsta venit:
illi gratias agit mortuo, tibiq; imprimis,
summe Deus, qui hunc hominem ad ge-
nus humanum conseruandum, & ad hoc
regnum constituendum in terras miseri-
ris: cuius beneficio ad hanc diem stant
res nostræ, ac cuius opera hoc regnum flo-
ret ingeniis, valet opibus, pace ac ocio
fruitur, ac legibus optimis viuit. huius
postremò monumenta multa ac præcla-
ra, æternitate ipsa consecrata assidue in-
tuetur. Tibi nos, Sigismunde, hæc omnia
debemus, tibi hæc accepta ferimus, tua

munera sunt ista , tua summa beneficia. Per te nos illustrati sumus , per te exteris gentibus cogniti : te authore atque Du-ce, Polonum venerabantur nomen om-nes gentes, Græcæ, Latinæ , ac Barbaræ: tuis victoriis hostes nostri debilitaban-tur: tuo fœdere ac societate amici nostri lætabantur. Tu iudex Regum, tu pacifi-cator gentium , tu moderator nationum ac conseruator omnium fuisti. Tu hanc Remp. affinitatibus primò, deinde con-iugiis cum exteris nationibus coniunxi-sti. tu author legum nostrarum, tu magi-ster morum ac disciplinæ fuisti hem no-stra lux, nostrum desiderium , Sigismund-e, iaces. Ad quem nunc confugiemus? à quo opem petemus? quem hostibus no-stris opponemus ? qua pacè , quo bello, quo fœdere nitemur ? ô acerbam mihi, Equites , memoriam harum rerum om-nium : ô flebiles exequias: ô vitam infe-licem, quæ orbata es hoc isto Rege atq; patre. Tibi enim morte huius ornamen-ta sunt detracta, tibi præsidia adempta, ti-bi solatia sublata. solus hic restat tibi do-lor, mœror , ac gemitus : in quo tamen ipso luctu ac mœtore nostro, Sigismund-e Auguste Rex, ad te venimus : tibi nos penitus tradimus : tu spes nostras, patris

IN FVNERE NICOLAI
tui morte fractas, restituas: tu salutē conserues: tu libertatem nostram legibus atque armis defendas. Vos etiam, Equites, atque vos Patres conscripti, memoriam Regis vestri, piè inuiolatęque seruabitis. Plura ne dicā, tuæ me, Auguste, lachrymę impediūt, vestræque Equites, non solùm meæ: quibus mouemur, vt à Deo precemur, quo Deus huic mortuo propitius, nobis verò benignus velit esse.

IN FVNERE
NICOLAI MARCELLI
Venetiarum Principis, Hermolai Barbarense Patricij Veneti Oratio.

E quando periculum facere eloquenter? Etiæ suæ Oratores Veneti debuere, si sibi hoc tempore silendum arbitrantur? quo vniuersa ciuitas vnius principis interitu consternata, expectat aliquem, qui aut se consoletur oratione, aut dolorem iustissimum leniendo, persuadeat non illum mortuum omnino, ad cuius ornandum funus, mutata veste, squalidi & sordidati processistis. Quorum vtrunque, aut alterum si quis fuisset assecutus, fuerat à Senatu amplissimas gratias, populōque vniuerso relatutus: poteratque

nomen sibi præstantissimi oratoris sine
ulla controuersia vendicare: Si verò neu-
trum perfecisset, minorem quidem glo-
riam, certè nullum dedecus retulisset:
cùm nulla tam affluens dicendi copia,
nullum tam graue elegánsq; ingenium,
nullus demùm tantæ authoritatis vir,
eorum possit desideriis sufficere, qui ma-
ximas & innumerabiles habent dolen-
di lamentandíq; causas. Quis enim fuit
vnquam per Deum aut sanctior habitus,
ciuis aut commodior Reipub. Princeps,
quàm is, cuius decorandi funeris gratia,
magno studio frequentissimi conueni-
stis? Quis vnquam maiori hominum o-
pinione tam domi, quàm foris vixit? quis
tantum natura, virtute & fortuna præsti-
tit? quo demum iustius potuit nostra hęc
ætas cum antiquitatis gloria certare? Su-
scepi itaque funebrem hanc commen-
dationem, tametsi inuitus, ea tamen spe
fretus, quod videbam nemini paratam
esse ignominiam, qui celeberrimi & o-
ptimi Principis Nicolai Marcelli laudes,
pro dignitate amplecti dicendo non po-
tuisset. Quare vestræ pietatis erit, Patres
mœstissimi, sedato parumper dolore,
patientissimas aures accommodare ora-
tioni. Consuevistis enim pro vestrā

IN FVNERE NICOLAI

mansuetudine hoc officium præstare iis
cumulatissimè, qui de laudibus eorū ho-
minum acturi sunt, quos de yobis opti-
mè meritos esse cognoscitis.

Sanè primo loco patria, ex qua illi ori-
go fuit, laudanda foret, nisi tanta esset re-
rum ab eo gestarum vbertas & magnitu-
do, ut verear, ne, si communes istas lau-
dationes prosecutus fuero, eius laudibus
quæ innumerabiles sunt, videar fraudem
facere voluisse. Prætereà tot & tāta sunt,
quæ de huius, in qua nati sumus, ciuita-
tis gloria & splendore dicuntur, ut, siue
imperij diuturnitatem, & libertatis inco-
lumentatē admirari, siue religionis curam
& optimam disciplinā laudare velimus;
siue loci situsque raritatem, quasi nata ad
orbis imperiū ciuitas vna videatur. Sin-
gulæ res, singulas orationes exposcunt.
Erat & de gentis Marcellorum patriciæ
laudibus suo loco dicendum. Sed, ut &
hoc consultò præteream, ea potissimum
ratio efficit, ut, quemadmodum Nico-
laus solis suorum imaginibus inniti nun-
quam voluit, utpote qui conaretur vir-
tute propria, non umbra aliena, nomen
sibi & gloriam querere: ita minimè æ-
quum sit, in hoc extremo exequiarūm
honore alienas laudes intermiscere. Non

est tamen propterea patris eius grauissimi & ornatissimi virtutis, Ioannis Marcelli nomen silentio inuoluendum, quando laudes parentum neque alienae videntur esse, neque Nicolaus noster unquam nisi inter suas numerauit. Sub eo patre ita institui cœpit, ut nihil haberet ante oculos, præterquam cultum religionis: nulli rei studeret, præterquam bonis moribus: nihil peteret, præterquam decus & honestatem. His auspiciis nedum ab illicitis voluptatibus abstinebat, sed neque cognoscebat quidem, quales essent illicitæ: ita & ad auaritiam coercendam, & ad omnes animi labes repellendas institutus, (quæ plurimum illa in ætate tanquam germinare solent) patriam disciplinam, cädorem vitæ & sanctimoniam non modò conseruavit, sed etiam auxit seueritate atque constantia. Breui ergo ubi per ætatem licuit, non adiit, sed vocatus est ad Rempub. non petiit magistratus, sed ultro oblatos suscepit: non ambivit candidatus præturas, præfecturasque, sed inuitus sæpiissimè magno patricij ordinis studio est consecutus. In iis autem ita munera ciuitatis omnia semper* adibat, ut commissa sibi negotia publica, singulari adhibita diligentia &

IN FVNERE NICOLAI

summa celeritate conficeret. æquitate
verò tanta pensiculabat omnia, ut op-
nioni de illo incredibili in dies aliquid
accederet, quod ad admirationem vñque
peruenit. Adeò non humanum, sed diui-
num in eo homine confilium habebatur.
Ingressus honorum illi fuere minores
vrbani magistratus : ex quibus tantum
gloriæ breui retulit, quantum * si quis in
tota vita retulisset. Poterat hoc initio
tanquam ex honesto titulo ac illustri
quodam ad omnes dignitatis gradus e-
uchi. Iam igitur cœperat Marcelli no-
men ciuitates egredi, & perinde ac non
posset amplius angustis finibus contine-
ri, exiērat in ora hominum externorum:
vnde iam ab his Prætor, ab illis præfectus
ingenti studio, & votis etiam suscepis,
desiderabatur. Quod beneficium ne diu
frustrà expectaretur, placuit à minori-
bus Præturis incipere. Ita enim commo-
dissimè, salua dignitate, poterat per gra-
dus eorum satisfieri voluntati, à quibus
id semper optabatur. Creatus ergo Fel-
tensis Prætor, putauit ineundum esse
magistratum : quamuis Præturam orna-
tiorem, si expectare sequentia comitia
voluisset, videretur consequuturus. Quia
tamen ad communem utilitatem omnes

* quis.

suas cogitationes referebat, non existimauit interesse, utri magis prouinciae prius consultum esset. Reuersus in patriam, defuncto magistratu, sine ulla feremota Taruicio practicitur. Libenter adiit & hanc administrationem: quia in ea urbe Ioannes pater praeturam gesserat. Postea Brixiensibus, inde Veronensibus, postremò Foroiuliensibus datus est Praetor. Eas urbes, Patres grauissimi, tata cum gratia & autoritate gubernauit, ut nunquam sine plurimis lachrymis à prouincialibus dimissus sit: contrà, imperio functus, nūquam maiore gaudio quisquam vlnis & humeris ciuium in patriam reportatus: & mediusfidius haud iniuria. Quis enim fuit vñquam, qui tantum utilitatis attulerit subditis? Nam, ne dicam, id quod omnes intelligūt, nihil vñquam egisse aut dixisse Nicolaum præstantissimo ciue indignum, neminem potentia conculcasse, nemine cōtumeliis lacefisse: principio flagitiosis hominibus acerrimus hostis semper & fuit, & habitus est: & quascunq; prouincias adiisset, non ante discessit, quām urbe & agro perlustrato vniuerso, purgatissimam malis hominibus redderet. Simultates verò ita vndique compressit, ita lites maximas.

IN FVNERE NICOLAI

composuit aut diremit, vt capitales anteà inimicitias & odia desperatae concordiae, ad pacem tranquillitatēmque reuocauerit. Iniurios & licentiosos ciues, ab impotentia semper deterruit aut monendo, aut comminando, vt & popularium quies salua esset, & libertas sociorum defensa: iura postremò vniuscuiusque neque sublata, neque imminuta. In iure dicendo audiēdis aduocatis patientissimus erat: & dignitatem nihilominus retinebat, vt neque contemni imperium, neque formidari pateretur. & quamuis facilem in adeundo se præberet, ita modum adhibebat, vt æquus tamen iudex omnibus videretur. Nam meherclè neque die, neque noctu ostium vlli præcludebatur. Prouincialium tamen neminem ad interiorem familiaritatem admittebat. Observabat & illud diligentissimè Nicolaus, ne quis reiiceretur ab eo loco, ubi ius dicebat: imò & potentiores quosdam & improbos, pro tribunali sæpiissimè castigauit, quia ordinem postulantium sua autoritate aut petulantia cōfunderent, interrumperentque. Multarum exactione m tanta moderatione faciebat, vt non solùm necessitatē soluendi prorogaret, sed etiam remitteret semper

iis, qui inopia premetentur: nam & plu-
rimos, qui ob debitam pecuniam in vi-
culis tenebantur, suo aëte liberauit. An-
nonæ quoque & rerum necessariarū ca-
ritati tantam adhibuit diligētiam, vt ne-
que pretia quæstuariorum minuerentur,
neque vrbes vnquam aut opulentiores,
aut affluentiores visæ sint. Erat verò in
Nicolao nostro præcipua illa obserua-
tio, ne vllis hospitiis prouinciam onera-
ret. Quòd si quando vsu veniebat, vt es-
set opus visere oppida, circuire agros,
nedum xeniis modum adiiciebat, sed
muneribus omnibus abstinebat, præter-
quam eduliis: ea, ne inhumanus & agre-
stis videretur, libenter *quædam accipie- *quidem
bat, sed premium statim æstimatione ha-
rum rerum solui imperabat. Tecta præ-
tereà & ædificia tam publica, quam pri-
uata, si aut antiqua, aut refectionem de-
siderare videbantur, prout cuiusque vi-
res, aut aëris Reip. permittebant, præpo-
sitis operum curatoribus, celeriter sarciri
instaurarique faciebat. Ex iis rebus breui-
tantam est gloriam consecutus, vt, cùm
acceptior senatui & bonis omnibus ne-
mo esset, Procurator ædis diui Marci non
minore letitia, quam consensu crearetur.
& dignitate suscepta, cuius id est officiū,

IN FUNERE NICOLAI

ut pecuniæ Testamento legatæ, rectè legatariis distribuantur: non antè putauit periculum esse in rebus alienis distribuēdis faciendum, quām id ex suarum distributione didicisset. Pauperibus ergo bonorum suorum portionē maximam, factis rite donationibus, erogauit. Ô rem memoria immortali dignam, ô exemplum sine exemplo memorabile. Quòd si hæc ita sunt, quām sapiens, quām sincerum fuit illud vestrum, Patres optimi, de Nicolao iudicium, cùm totius Reip. summam, eius curæ fideique commisstis? Quémnam potiùs in suprema totius imperij vestri arce collocatum oportuit, quām eum, cuius quotidie integritatem ac fidem conspiciebamus, sapientiam experiebamur, liberalitatem sentiebamus? à quo ad religionem, ad māsuetudinem, ad honestatē instituebamur? Habet, habet benignitate Deūm aptos huic imperio successores, habuitque & habitura semper est ciuitas nostra. Non verebor tamen dicere palām: ex tanto tāmque celebri numero hominum præstantissimorum, sanctiorem nostra ætas aut clementiōtem vidiisse meminit neminem. Afferre possum vndique testes probitatis religionisq; optimi Principis, nisi & res esset

suapte natura perspicua, & suspecta alio-
qui testimonia videretur. Nam quoquo-
uersus circunfero oculos, neminem vi-
deo, qui non sit à Nicolao Principe aut
obligatus officio, aut aliquo beneficio
affectus. Ut enim omittam, quantum
publica authoritate omne hominum ge-
nus iuuerit, sustentauerit, defenderit, stu-
dueritque, ne diues inopem impugnaret,
aut inops in diuitem insoleceret: néve
diues diuiti, inops inopi inferret iniu-
xiām: ne aduenæ incolas turbarent, aut
incolæ aduenas malè tractarēt: quæ om-
nia sunt æqui Principis & diuini opera:
ut omittam hæc inquam, quæ publica fi-
de & maiestate tum compressit, tum ex-
tinxit, connumerare possem infinita pri-
uatæ liberalitatis exempla: quæ ne exi-
rent, quandoque etiam cōminabundus
obtestabatur: solāmque taciturnitatem
pro collato cuique beneficio postulabat:
hæc priuatim, illa publicè. In senatū non
dico frequentissimus, sed primus venie-
bat: abibat postremus. deductus domū,
nihil nihil nisi de Rep. cogitabat, ubi &
labores suos inueniebat: nam pecunia-
rum publicarū curam, vos, Patres, præter
morē & instituta maiorum, soli Nicolao
cōmiseratis. Eas tanta fide, tanta diligen-

IN FVNERE NICOLAI

tia administravit, ut aëraria alioqui iustis de causis exhaustissima, haec tenus nunquam exhaustiri potuisse videantur. Summo mane auditoria aperiebantur. summo mane ingressus, accuratissimè & diutissimè omnes audiebat. Erat & in expediendis negotiis assiduus, in consulendis mansuetissimus, qui à dissentientibus minimè læderetur. Nunquam tanta libertas proferendi sententias, nunquam tanta commoditas deliberandi, nunquam tantus ordo postulandi. Nunc ubi sunt ista? ô fragilis & cæca conditio hominum. cum ad istud eueritus es dignitatis culmen, Nicolaë Princeps rarissime, urbes, populi, nationes plausu & latititia effundebantur: nunc te erepto, ciues in luctu & lachrymis relinquuntur. Quò, quò nunc se egeni & calamitosi homines conseruent? Vbi, ubi es, qui alebas pauperes? Vbi, ubi es, qui causas suscipiebas pupillorum? Vbi, ubi es, qui viduarum iura defendebas? Te, te omnis Italia lamentatur. te boni, te religiosi, te amici conqueruntur. Nemo, nemo est, qui non censet tecum fortitudinem, tecum patientiam, tecum moderationem, tecum æquitatem, tecum clementiam, tecum liberalitatem, extintas esse. ô stulta & inanis

sors rerum humanarum. quò euauisti
 pater? quò raptus es Dux optime? Hucci-
 ne cogitationes nostræ ceciderunt? hac
 spē mīter populus ex te fructus colliget?
 vt nos antè desereres, quām te tam bono
 Duce, tam facili Principe, tam commo-
 do gubernatore frui inciperemus? ô im-
 pia & crudelis morbi vis, itāne nobis ad-
 uersa fuisti? itāne momento citius san-
 ctissimum Principem de medio sustuli-
 sti? Dereliquit ille nos in planētu, & in
 honestiorē locum demigravit. Scimus,
 scimus illi cælum multo antè tempore
 fuisse destinatum. sed cur tam miserè no-
 bis dij vltores fecistis? Qui tantum deli-
 quimus, vt nobis illum tam repente eri-
 peretis? Quid agimus? quid cruciamur, si
 nos neque lachrymæ quidem consolari
 possunt? amissimus, amissimus eum, quem
 semper priuatim & publicè desideraturi
 sumus, amissimus eum, in quo Respub. re-
 cumbebat, tanquam in tutissimo & cer-
 tissimo præsidio. Sed iam tempus est, O-
 primates reuocare animum, putatéque
 nihil ad Nicolaum, qui nūc cum superis
 diuersatur, istas lachrymas pertinere. Il-
 lud potiùs cogitate, quomodo dignum
 tanto taliq; Principe successorem habe-
 re. Resp. possit. Ita enim & Reip. optimè

I N F V N E R E L E O N A R D I
consultum erit , & Nicolao , qui adhuc
mortuus curā gerit ciuitatis, gratias ma-
ximas estis habituri. Vos quoque memi-
neritis, fratrem vestrum nihil minus
quam extimuisse, quam mortem : quam
si magno & fortī animo, ut nouit orbis,
suscepit : existimare debetis illum mole-
stè laturum , si vos mortem eius dolere
plus velitis, quam ipse timuerit.

I N F V N E R E
L E O N A R D I L A V R E D A -
*m Venetiarum Principis, Andree
Naugeri, Patricij Veneti,
Oratio.*

Credo ego, si quis eorū , quæ à nobis
geruntur , mortuis sensus est , Leo-
nardum Lauredanum, cùm ornatissimas
has , quas illi celebratis , exequias , hanc
pompam funeris , hunc nobilissimū con-
fessum vestrum , hunc vniuersæ ciuitatis
mætorem videt : quòd ex his omnibus
quamplurimorum illius in Remp. meri-
torum memores sitis , cognoscit : & lib-
entissimo hæc animo accipere , & non
parùm benevolentia & pietate hæc in sc
vestra lætari : Neque tamen , si quis rectè
consideret , illa te illum magis gaudere,

quām his laudibus, hac virtutum suarum
prædicatione existimandum est. Ut enim
reliqui honores omnes, quibus vos mor-
tuos Principes vestros ornare consue-
stis, & quos nunc huic cumulatissimos
redditis, & maximi sint, & pro amplitu-
dine imperij ac Reipub. vestræ dignita-
te constituti: opulentiam tamen quan-
dam potius, ac Reip. splendorem præ se
ferre videntur, quām vt illi, cui tribuun-
tur, quicquam afferant, quod illius dici
iure possit. Laudationes hæ propriæ il-
lius sunt, qui laudatur: neque quicquam
ex his sibi aliis vendicat: ac per aliquot
illi dies in vulgi ore sunt, paulatim dein-
de è memoria excidunt, & breui tempo-
re contabescunt: atque, vt diutissimè du-
rent, memoriam certè hominum qui eos
viderint, non excedunt. Hæ, si quis rectè
eas scripserit, in dies augescunt, neque
ullo tempore conficiuntur, sed ex eo po-
tius vires sumunt, atque omnem su-
perare posteritatem contendunt. atque
illi, & eo tantùm in loco, in quo exhibiti
sint, atque ab iis tantùm, qui affuerint,
spectari queunt. Hæ totum orbem per-
agrantr: hæ se omnibus passim ostendunt,
atque eodem etiam tempore diuer-
sissimis in locis esse possunt. Non imme-

IN FVNERE LEONARDI

ritò igitur, ut quisq; est optimus, ita maximè laude ducitur: nec vehementius vilium in bonis omnibus desiderium est, quam gloriæ. Difficilem quandam & laboriosam vitæ rationem suscipiunt, qui virtutis via nisi constituerunt: nulli illis non vel vltro suscipiendi labores, nulla non pericula subeunda: omnes contemnendæ voluptates, acerba spē omnia perpetiēda sunt: neque tamen tam agresti ac fero animo quisquam habendus est, ut credendum sit, iis illum, quæ natu-
ræ aspera atque inimica sunt, delectari. Quid ergo est? Vna laudis spes ac gloriæ, pericula & labores leuat, voluptatum illecebras negligit, acerbitates mitigat. Hæc ut umbra virtutem sequitur: atque ea merces est, quam vnam illa molestiarum omantium exposcit: hæc tam acres bonorum animis stimulos admouet, ut non solum, qui vitæ eam commodis anterrent, inuenti sint: sed multi, & hi maximi ac fortissimi viri, morte vltiò subiérint, ut immortalem sui memoriam relinquerent. Hoc pacto se vitam, quæ breuis admodum data nobis est, longissimè proferre posse, atque æternam propè efficere arbitrati sunt. Quæ cùm cognoscerent maiores nostri, hanc bonis à na-

213

tura insitam cupiditatem gloriae, non solum alere, sed augere etiam, si fieri vlla ratione posset, Reip. utile existimatur: atque ut in omnibus Reip. partibus alia multa diuinitus, sic ad ceteros hos honores, qui defunctis Principibus constituti sunt, laudationes addi, & eorum celebrati virtutes voluerunt. His enim, non solum qui recte Reip. præfuerint, quæ meriti sunt, laudis præmia cōsequuntur: sed reliqui etiam, qui idem subituri munus sunt, ad recte agendum accēduntur, cùm recte factorum gloriam non secum mori, sed ita memorie mandari vident, ut tum maximè diuturnioris illam vitæ initiū sumere, affirmare possimus. Vnum fortasse sit, quod hoc tempore, in vestra hac pietate, in hoc tam grato in Principem vestrum officio, desiderari possit: quod non is illi laudator contigit, qui dicendo illius assequi virtutes queat: qui idoneus sit, quæ plurima ille semper æternitate digna gessit, ita scriptis manda-re, ut ad posteros peruentura, & in omne æuum celeberrimū illi nomen proroga-tura videantur. Sed ne ob hoc quidem, si quis id diligenter perpendat, quicquam est, quod queri possit Vos, quantū in vo-bis est, omnia quæ à gratis animis expe-

IN FUNERE LEONARDI

Etari possunt, præstatis: funus amplissimum
pro eius in vos meritis, & Reip. opibus
ducitis: adestitis ad id honestandum fre-
quentes, Patres optimi: adest vniuersus
populus: nemo omnium est, qui non il-
lum, ut optimum Reip. parentem, raptū
fleat: qui non illū, quamuis tradidissima
senectute consumptum, ut primis tamen
annis acerbissimè ereptum conqueratur.
Ad hæc, eum ego pro conçione laudare
iussus sum. Nihil, quod officij vestri esset
relictum à vobis est. à me est, si qua in re
minus illius meritis satisfactū esse existi-
mari debet. Ego verò eas præclari huius
Principis virtutes esse animaduerito, ut
nullius vñquam tanta dicendi vis, tanta
ingenij facultas fuerit, quā parē illis ce-
lebrandis putē. Quamobrē non mihi id
vitio vertendū est, si eas assequi non pos-
sum: sed eo ille admirabilior haberi de-
bet, quo illius laudes, nō mea solūm, quæ
minor etiā q̄ mediocris est, sed & omni
eloquētia maiores sunt. Neq; verò ob id
sileri de illis decet: malè enim se res *ha-
beat, si, quō plura ac maiora in quopiam
ornamenta sunt, quod difficile sit illa o-
ratione cōplete, eo de illo minus dica-
tur, atque eo præmio, quod vñū maximè
virtus exoptat, ob virtutem maximè de-

*babet.

fraudetur. Enī tā igitur, quantum à me fieri poterit, eo munere, quod mihi iniūctum est, recte defungi: cui rūm ego profectò satisfecisse existimandus sum, cùm illa, quæ à me dici poterunt, pio ea, quæ in me est, dicendi facultate explicaro.

Primum omnium, quoniam de eo mihi Principe verba facienda sunt, in quo vno, quæ in hominibus laudari solent, cumulatissimè omnia inuenta sint: non id mihi solum considerandum est, quid à me dici, sed multo magis, quid eorum, quæ plurima suppetunt, omitti oporteat. Si enim ea quæ dici possent, persequi omnia voluero: neque id, quod mihi ad dicendū temporis datum est, sufficiat, neque aures fortasse vestræ pati possint. De pulcherrima igitur hac vrbe, præclarissima hac Rep. maximi imperij sede, libertatis domicilio, totius Italiæ, atque adeò terrarum omnium tutissima quadam arce, & ipsius Principis, & nostrum omnium patria cōmuni, nihil est, quod hoc tempore dicendum putem. Quanquam enim non parui ad gloriam refert, qua quisque in ciuitate sit natus, & ipse etiam præclarissimus imperator Themistocles, si Seriphius natus esset, nunquam se nobilē futurum fuisse confessus sit: multò tamen

IN FVNERE LEONARDI

ego ea magis laude digna arbitror, quæ
in homine ipso sunt, quam hæc externa,
& quæ fortunæ arbitrio dispensantur.
Quamobrem de ipso etiā Leonardi ge-
nere, quod & multo etiam vobis, quam
mihi est notius, non est, quod à me multa
expectetis. Sed ne de tam illustri tamen
familia omnino nihil audiatur, hoc vñū
dicam: uti Romæ è Curionū genere plu-
res quondam dicendi facultate, è Scœuo-
larum, iuris scientiam præstiterunt: ita
Lauredanā familiam fato quodam huic
Reip. datam, quæ seminarium quasi
quoddā summorum esset imperatorum.
Omnes propè huius Reip. opes, omnis
dignitas, quæ maxima est, maritimis re-
bus crevit. Multa mari maiores nostri
egregia facinora sæpè gesserunt: multa
hoc tempore quotidie à præclaris Impe-
ratoribus vestris, cùm res exigit, gerun-
tur: atque ea semper nostrorum in hac
re virtus apparuit, vt non sine causa iam
tot annos maris imperium Veneto no-
mini concessum sit. Sed si quis omnia re-
cordari, aut ex annalibus querere vo-
luerit, plures propè ex vna Lauredano-
rum familia Imperatores rem præclaram
gessisse, quam ex reliquis omnibus,
inueniet: vt mibi diuina quadam men-

245

L A V R E D A N I V E N E T . P . R . 115
te nomen huic familię inditum videatur,
quę omni bello superior, victorię semper
lauream repositaret. Neque verò ex hoc
genere ego quenquam nominabo: ne de
Hieronymo quidem Leonardi patre, &
viro optimo, & sapientissimo senatore,
quicquam dicetur. Vnus mihi sit Leonar-
dus satis, ad cuius vnius laudes celebra-
das, omnes orationis meæ vires, quan-
tæcunque hæ sunt, conferantur. Qui cùm
præclarissima domi exempla haberet, ac
maiorum sibi suorum virtutem, non so-
lùm quam imitaretur, sed etiam quam
superaret, proposuisset: ita id cōsecutus
erit, vt in eam familiam, quæ nullo pa-
cto fieri illustrior putabatur, multum
tamen luiminis intulerit. Ac mihi qui-
dem s̄æpenunierō cogitanti, quām multa
ab iis, qui præclaris è maiorib⁹ orti sunt,
expectari soleant: quāmque illis, si vel
minimum quid deliquerint, nihil ignos-
catur: dubium visum est, melius ne ac cō-
ducibilius homini sit, non ex ignobilibus
quidē viris nasci, sed ex iis tamen, qui nō
ita magni fuerint, vt eorum nobis ge-
sta oneri futura sint, & eam fontasse
expectationem excitatura, quæ nullo pa-
cto sustinerti à nobis possit. & profectò
ita se rem habere comperio, quanquam

IN FUNERE LEONARDI

hoc admodum tutum sit: nam & facilior errato est venia, & si nihil feceris, nō exigitur: si quid egregiè feceris, id, cùm non vt debitum præstes, gratius ac magnæ tibi laudi est: longè tamen maiores res ab illis geri, quos & expectatio hominum, & parentum virtus excitet. Hæret enim eorum animis, quasi fax quædam, assidue cogitatio, quæ noctes diésque illos ad egregium aliquid agendum inflammet, quo maioribus suis digni reperiantur, ac patrimonium gloriæ sibi ab illis relictum, & tueri & augere possint. Hoc (vt alios omittam) in Principe hoc nostro facilimè cognosci potuit. Nihile erat, quod ab hoc homines non expectarent: sic maiorum ille suorum virtutibus excitatus est, vt omnium tamen expectationem vicerit: tātum gloriæ à maioribus suis acceperat, vt difficilimè eam tueri posse crederetur: sic illam auxit: vt non eos solūm, sed omnes, qui unquam fuerunt, Principes superarit. At vero antequam de iis, quæ ab eo in Principatum gesta sunt, loquar: totus ex ordine egregij huius viri cursus, quo ad altissimum dignitatis gradum ascendit, proponendus vobis est: & vt quæque ab eo gesta sunt, ita quæque dicenda, ita ne in-

216

L A V R E D A N I V E N E T . P R . 216
cunabula quidē ipsa tanti Principis prætermittamus. Cū puer esset, egregia quædam pulchritudo, & probitate & præclara ingenij adiuncta indole, sic in illo elucebat, vt, cùm multū ab his illa ornamēti acciperet, non minūs tamen illius hæc es-
sent commendatione gratiora . Primam
hanc ille ætatem in literarum studiis exe-
git, ac (quod mirū omnibus videri pos-
sit) tantum puerili illa institutione, quæ
vix primis percipiendis rudimentis sa-
tis est, profecit, vt nunquam posteà sit
literarum expers habitus. Ut primū
verò è pueris excessit, simul ea, quæ se
priùs ostenderant, augelli videbantur:
simul prudentia ac virtutes omnes pul-
lulare, atque admirabili quodam pro-
uentu se efferre cœperunt, cùmque ille,
iam, quæ maiorum suorum virtus fuisset,
quid ab se illis deberi crederetur, consi-
deraret: ac non multò pòst, cùm tempus
esset, capessendā sibi Remp. constituisset:
non in umbra atq; ocio intereà dilitescē-
dum, neque quid agendum esset, è libellis
quibusdam ediscendum, sed in solem at-
que aciem sibi prodeundum censuit . Ac
maiorum quidem ille nostrorum morē,
atque institutum id secutus est, quo ego
vno seruato, nostram Remp. maximè

IN FUNERE LEONARDI

auctam, intermissò, non paùm debilitatem puto. Existimarent maiores nostri, eos, qui ad Remp. administrandam admittuntur, omnium rerum peritos esse oportere: facilimè enim in scopulos intrudi Remp. posse, si imperito commissa sit. Adolescentes idèò ac iuvenes sic institui, ut, cùm ad Remp. accedunt, gnari sint rerū, quæ necessariæ sunt, summo pere utile & tutum esse crediderunt. Præterea, ut maximæ Reip. diuitiæ, cùm vñus posceret, præsto esse possent, omni studio sibi perficiendum esse opinati sunt: has enim non pacis solùm ornamenta, sed cùm nōnunquam bella vel in uitis etiam suscipienda sint, nervos illos esse, quibus maximè Reip. vires sustententur. Ad hæc cùm admirabilem & munitissimum hunc huius virbis situm intuerentur, quò nulli exercitus, nulla vis, nulli hostes, omni aditu mari intercluso, peruenire possint: tuin demùm & hanc se inexpugnabilem reddituros, & rem Venetam maximè auctam ira arbitrati sunt, si mare, quo solo adiri potest, validis clasibus possiderent. Hæc tria illi cùm sibi efficienda proposuissent, admirabili quadam sapientia uno omnia instituto allecuti sunt. Constituerunt enim, ut complu-

281

L A V R E D A N I V E N E T . P R . 217
complures quotannis onerariæ triremes,
quæ mercaturam exercebant, ad omnes
nostræ maris oras, & extra hoc etiâ quæ-
dam nauigarent: atque in his patricios
ire adolescentes voluerunt. Ex hoc id ef-
fectū est, vt, cùm illæ omneis propè ma-
ritimas Asiæ vrbes, omne interius Africæ
littus, Hispanias, Gallias, omnem propè
Europam, omneis quæ circa eā sunt, in-
sulas adirebant: qui in his essent, diuersa Re-
xūp. genera, diuersa imperia intuerentur,
multarū nationū atque hominum mores
cognoscerent: ac per hæc prudentiores
facti, cùm exacta in his iuuentute ad
Remp. accederent, eam sapientissimè ad-
ministrarent. Atque ego quidem neque
negare ullo pacto possum, neq; si possim,
negem, multa in libris inueniri, multa sa-
pientissimorum hominum præcepta me-
moriæ tradita, quibus & hac & omni alia
in re, quæ homini agenda sit, instrui pos-
simus: sed vt hoc non negem, sic id con-
stantissimè affirmare ausim, multos sine
vllis literis, ipso rerum usu eductos, sa-
pientissimos ac regendæ Reip. scientif-
fimos extitisse. Prudentia enim ea nimi-
xum est, quæ in omnibus, quæ à nobis ge-
runtur, rebus dominatur. Ea quanquam
multa à literis habet adiumenta, eo ta-

IN FVNERE LEONARDI

men habet, quod, quæ multi viderūt, quæ
experti sunt, ea memoriæ prodita legere,
& legendō institui ac doceri possumus:
quæ si adiumento esse nobis fatemur, quā-
to id magis referre credēdum est, si quis,
quæ alij legunt, videat: quæ scripta in li-
bris sunt, in his ille versetur: neque cuius-
quam scriptis, quæ plerunque falsa sunt,
sed ipsis rebus, quæ nulla ratione inuer-
ti possunt, erudiatur? Prudentissimos
Homerus Vlyssem & Nestorem, atque
omnibus in rebus sapientissimos fingit,
neque tamen aut ocio, aut literis dedi-
tos vñquam comperimus. Dum multo-
rum ille hominum & vrbes & mores, vi-
det, prudentiam illam assecutus est: Hic
trium seculorum spatio, plurima tum vi-
dendo, tum audiendo, atque ipse etiam
gerendo, maximum rerum omniū usum
adeptus, ac sapiētissimus existimatus est.
Quæ cùm maioribus nota essent, præcla-
rè, quod à nobis dictum est, instituerunt:
sed & id etiam in instituto illo assecuti sunt,
vt mirū in modum Reip. opes cresce-
rent: præter portoria enim, quæ maximū
è plurimis, quæ & importātur & exportā-
tur, rebus Reip. emolumētum afferunt:
auctio assidua mercatuta priuatorum di-
vitiis, in hac p̄fserītū administrandæ

Reip ratione, augeri publicas necesse est.
Fiebat id etiam assiduis his nauigationibus, vt multi maritimæ rei peritissimi euaderent: atque hi, quoties instruendæ classes essent, eam Reip. operam nauarēt, vt non sine causa per tot annos Venetum nomen cunctis gentibus mari formidolosum fuerit: ac non solùm his propugnaculis semper vbs se nostra tutata sit, sed & longissimè imperij sui fines protulerit. Dolerem, Patres optimi, institutum hoc aboleri: quereret iuuētutem nostram non iam his artibus niti, quibus hæc creuit. Resp. sed aliis captam studiis, vrbanae se inertiae atque ocio penitus dedidisse: nisi sperarem, ac plane iam videarem, omnia iam à vobis, quæ proximi huius belli motu concussa ac labefactata erant, firmari: neque quicquam prætermitti, quod vobis aut ad utilitatem, aut ad dignitatem Reip. necessarium videatur. Sed vt vnde digressus sum, redeam: totam Leonardus iuuentutem non iner tem, non ociosam, sed in laboribus, assiduis in diuersissimas regiones nauigationibus, perdiscendo rerum omnium vsu egit: multas prouincias atque vrbes adjicit: multa diuersiorū populoīū imperia perspexit: multatim gentium mores atque

IN FVNERE LEONARDI

instituta percepit. Quo factum est, vt nō
solūm mercatura opes, quem diligenter
& cum dignitate exercuit, sed & pruden-
tiam quoque, quæ illi à natura maxi-

* hæc tātū ma data erat, mirum in modum * tamen
hæc cognoscendo auxerit. Neq; verò hæc
sola in illo conspiciebatur, sed & reliquis
ita virtutibus abūdabat, vt mirum nemini
videri debeat, cùm in Africa negocia-
retur, id quod diuulgatum est, Ægyptium
illi quendam senem diuinantem dixisse,
& felicissimum, & suæ ciuitatis Principē
futurum. Evidem non nego, potuisse
senem illum cælesti quodam affatu cō-
moueri, & ea , quæ futura essent, huic
præsertim, qui diis semper charissimus
fuisse existimandus est, diuino monitu
nunciasse: sed hoc contendō, sine vlla id
etiam diuinatione, ex ipsis huius virtu-
tibus prædicti facilè potuisse. Non im-
merito igitur , vt primūm domum ve-
nit, atque animum ad regendam Remp.
appulit , omnes honorum gradus ade-
ptus est: neque quicquam in Repub. no-
stra tam amplum fuit, quo nō ille dignis-
simus iudicaretur. Plutes ille magistratus
tum in vrbe, tū extra vrbum , aliis multis
in locis gessit: atq; eos ita gessit, vt gessit,
vt cùm summa omnia sibi homines, ob

egregiā quāndam, quæ de illo in omniū animis insederat, opinionem, cùm magistratum inibat, pollicerentut: magistratu defunctus, non modò, quæ sibi illi promiserāt, sed multo plura, quām quisquam aut optare, aut sibi ipse fingere ausus esset, præstisſe videretur. Dicenda illi in urbanis magistratibus de Rep. sententia sæpè erat. Hic verò prudentia illa admirabilis campum, quò excurseret, ac se ostenderet, naēta, omnium oculos in se trahebat. cùm multa ille præterita meminisset: præsentia omnia exactissimè perpenderet, ac rerum inter se nexus & consequentiam quasi quandam diligenter consideraret, nemo futura acriùs coniectabatur, nemo coniectura minùs fallebatur. Ea verò verboium grauitate, ea dignitate orationis vtebatur, ut, cùm nullis id ille illecebris, nullo artificio aucuparetur, nemo tamen vehementius, in quam veller, partem audientium animos impelleret: in nullius sententiam frequentiora senatus consulta fierent. Atque id ille eò etiam faciliùs asséquebatur, quod egregius illius quidā in Remp. amor erat omnibus perspectissimus. Nemo erat, qui nesciret, nulla illum priuata re, nullis suis commodis vñquam

IN FUNERE LEONARDI

moueri, non amicitiis peruersti, non inimiciis perturbari, nihil in gratiam cuiusquam loqui, nihildies nocte&c; aliud cogitare, quam quemadmodum Reip. prodesse posset: nihil dicere, quod non Reip. utile arbitraretur. Hæc cum de illo homines sentirent, mirum si maxima eius verbis authoritas inerat, si semper est senatus Princeps habitus? Agè vero in iure tum in vrbe, tum extra urbem dicundo qualis fuit? Evidem difficilimum esse arbitror, sine multorum offensione ita iustitiae precepta seruare, ut nihil ab illis recedatur. Ac multi quidem ita tristes, ita acerbi in iudicando sunt, ut vel tranque partem etiam, nemo fortasse est, qui non eorum saltem animos, quos contra statuit, offendat. hic, cum nulla gratia, nullis opibus, nulla vi, nullis precibus permoueri vñquam potuerit, quin grauissimus & seuerissimus iustitiae custos esset, ita tamen illam iustitiae asperitatem clementia & comitate quadam condire est solitus, ut ne ij quidem, quos contra pronunciabat, cur illi inimici esse possent, inuenirent. Magna hæc ingenij vis: virtutes eas, quæ diuersissimæ atque aduersæ propè inter se esse creduntur, ita coniungere, ut non alteri solùm

altera non officiat, sed & magno etiam
sit ornamento. Quid? in cæteris qualis in-
uentus est? abstinentia singulari, sum-
ma in rebus omnibus temperantia. Ita
faciles ad eum aditus patebant, ut neque
tempore, neque loco vñquam ullo quis-
quam exclusus sit, quin & eum adire, &
quæ vellet, liberè loqui posset. Iam po-
pulos, qui eius curæ commissi erant, non
ille ut dominus, sed ut bonus parens, re-
gebat. Amabat omnes, equus erat omni-
bus: sed bonos tamen & amore & in-
dulgentia quadā præcipua prosequeba-
tur. Ex his siebat, ut hæ felicissimæ ciui-
tates esse, quibus ille præterat, putaretur.
His ille gradibus, hac via nixus, in ampli-
simā hāc huius Principatus arcē asscedit.
Cum enim eius iā latè nomen increbuif-
set, virtutes omnibus notæ essent, Augu-
stino Barbadico Principe defuncto, in ei-
ius locum suffectus est. Percussa sunt à
me multa breuiter, quæ multo profecto
& latius & ornatius erat explicāda: omis-
sa etiā nō pauca. Neq; enim invlla hic vi-
tæ parte non omni laude, omni admirati-
one dignus fuit. Sed rapuit me ad
se citius fortasse quam decuit, ipsius
Principatus splendor. hic suo lumine
quasi tenebras reliquis rebus offudit. de

IN FVNERE LEONAR.

quo cùm mihi multa dicenda essent, ac ne longitudine orationis meæ vobis molestus essem, vereret: satius visum est, eorum, quæ minora certè sunt, quædam relinquere, quàm ex maioribus his quicquam prætermittere: quanquam ne de his quidem est, quod sperem à me omnia dici posse: longè enim inferiores ingenij mei vires sunt. sed tamen, si illa omnia persequi voluissèm, multo pauciora de his verba facere coactus essem. Nūc nulla re interpellabor, quo minus ea quæ à me dici poterunt, explicentur. Maior quædam res, ac longè difficilius, quam homines opinantur, negocium est, vnū quempiam aut regnum, aut huiusmodi imperium aliquod administrare. Non enim solum, quæ in priuatis hominibus probari solent, ea in hoc, qui cæteris præstest, requiruntur: sed & multo hunc rebus omnibus præstantiorem esse conuenit: & cùm in illis vel magna pleiūque virtus virtute aliqua obtegantur, hic, quod eius ita omnibus proposita vita est, ut nec latere, nec obtegi quicquam possit, ac vel minima eius culpa maximè obscurarivitutes queant: nihil protinus unquam delinquat necesse est. Quod cum præstare permagnum est, tum longè id maximū,

vnū esse, cuius consilio omnia gubernentur: qui non sui solum, sed & omniū qui sub imperio eius sunt, curam gerat: eorum commodis cōsulat, incommodis medeatur, saluti prouideat: qui & præsentia rectē disponat, & ea etiam, quæ futura sunt, multo antē præuideat. Ac, cùm cùm hæ difficultates iis omnibus, quibus aliquid sit imperium administrandum, propositæ esse videantur: tum & has, & multo his maiores subeat necesse est, qui nostræ Reip. Dux perficitur. Atque huius ego rei ostendendæ causa, dum altius quædam repeto, ne me quæso oblitum instituti mei putetis. nihil loquar, quod non ad rem pertineat: nihil, quod non & nostro huic Principi, & vobis omnibus laudi sit. Tanta prudentia Maiores nostri, tanta ac tam singulari in rebus omnibus sapiētia fuerunt, ut eos potius nunquam satis admirari, quam pro meritis laudare possimus. Hos ego quanquam in omnibus tum dictis, tum factis diuinos quosdam viros inuenio: nihil tamen ab his præclarius, quam hanc huius Reipu. administrationem, aut excogitatum, aut constitutum arbitror. Tres regendarum ciuitatum rationes sunt: Vnius, Optimatum, populi dominatus. Vnius imperiū

IN FVNERE LEONAR.

si quis id rectè gerat , cæteris præfertur .
secùdo loco optimatū postrema omniū
pularis administratio existimatur . quod
sæpissimè is tamen , qui omnia vnu s
potest , pro libidine plurima , nihil iure
agit : atque eò cæca quadam cupiditate
fertur , vt omnia vnu possidere , nihil
cuiusquam esse proprium velit : quod-
que extremum ciuitatibus exitium esse
consuevit , suis ipse ciuibus , quorum v-
tilitati præcipue consulere deberet , in-
fensissimus hostis est : & quod populi
dominatio velut mare quoddam , ita
multis sæpè ventis , atque adeò auris o-
mnibus agitatur , vt nihil illa sit com-
motius : ac tanti plerunque in ea fluctus
excitantur , vt in ciuitatem etiam redundent ,
atque eam sæpè demergant . Ob
hæc optimatum potentia , quanquam
& suis ipsa vitiis non careat , maximè ta-
men tuta , atque omnium optima exi-
stimata est . Hæc cum maiores animad-
uerterent , quod in vnaquaque optimum
visum est , transferentes , ac vitia
omnia quantum fieri poterat , amputan-
tes , hanc Reip. formam constituerunt:
quæ quidem ita ex omnibus mista est , vt ,
cum optimatum quidem illa gubernatio
esse maximè videatur , cæterarum

222

L A V R E D A N I V E N E T . P R . 2 2 2
tamen etiam administrationē quodammodo expers nō sit. Comitia, quibus magistratus creantur, quod maxima in his ciuium multitudo est, atque eō omnes conuenimus, quanquam nullo pacto huc quisquam ē populo adspirare possit atq; vnius sint nobilitatis omnia, speciem tamen quandam popularis gubernationis p̄rā se ferunt. Vnius dominatio in eo, qui Dux creatur, conspicitur: cetera omnia optimatū administrationi conueniūt. At q; vnuquidem ex omnibus eligi, qui toti p̄rā esset Reip. cū ob alia multa, tū ob id maximē constituerunt, quod videbant id in hac Rep. quod in omni & optimatum & populi imperio fit. fieri necesse esse, ut annui scilicet magistratus, aut aliquo certe non longo tempore definiti, crearentur. In eo vero id esse incommodi, q; cūm ij plerūnq; qui ea, quæ in Rep. agenda, ac quo omnia dirigenda consilia essent, tenerent, peracto magistratus tempore priuati fierent: noui vero, ac rerū, quæ gererentur ignari, succederent p̄termitti multa, ac magno affici Rép. detrimento necesse erat. Ob hæc illi vnu aliquem Reip. p̄fici vtile esse opinati sunt, qui ad Reip. gubernacula assiduus sedeat: * ceteri munus quisque munus ^{*ceterorum}

IN FUNERE LEONAR.

suum exequatur : ille omnia disponat
& quæ visa fuerint, imperet: atque eò cur-
sum dirigat, ubi maximè & salutem & uti-
litatem Reip. esse cognoscat. Neque vero
quemadmodum in rege suo Lacedemo-
niorum Respublica, successione hoc fieri
sed ex iis, qui in Rep. versati essent, atque
egregij in Remp. animi, ac virtutum om-
nium signa multa dedissent, sapientissi-
mum eligi voluerunt. Huic autem, ne im-
perandi dulcedine transuersus aliquando
rapi posset, ita suas dixerunt leges, ut cū
in summa reium omnium potestate sit,
non minus tamen, quam nostrum quili-
bet, legibus teneatur. Maximo igitur cō-
silio, & alta quadam sui mente p̄æditus
necessè est, qui in nostra Rep. Princeps cō-
stitutus, quæ ab eo debentur, præstare ac
rectè exequi voluerit. Ac cæteris quidem
omnibus, qui ciuitatibus soli imperant, si
eas rectè administratur sint, multi &
magni suscipiendi labores sunt, sed quod
pro sua illi voluntate, omni præscripto
liberi, multa gerere possunt, minus id dif-
ficile haberi debet, nostræ Reip. Principi
simul omnia, quæ illis, onera incubunt:
simul seuerissimis legibus obtemperan-
dum est. Quod si quis hoc, quod omniū
difficilimum est, rectè gesserit, nonne

immortales illi laudes & diuini honores debentur? Quis igitur nostrū hunc Principem satis pro meritis vnquam laudauerit? qui talis in diuersissimis his rebus inuentus est, vt recte Principatum administrando, iis, qui in imperio sunt, quēad modū administrari imperia debeāt: legib⁹ parendo, priuatis quemadmodū legibus parendum sit, proposuisse exemplum videatur. Quæ vt ab omnibus cognosci possint, quemadmodum per xx. hic annos Remp. administrat, quem se Principem ostenderit, quo cœpimus ordine persequemur. Qua tempestate Princeps is vester creatus est, quanquam ne id quidem prætermittendum est, maximo illum consensu, atq; eodem die, quo ferrari suffragia cœpta sunt, quod raro admodum fieri consuevit, creatum esse: neque paruum hoc testimonium illius virtutū haberi debet, in refertissima sapiētissimorum ciuium Rep. ne diū quidem dubitatum esse, quisnam præferri omnibus deberet. sed qua tempestate is Princeps creatus est, bellum nos cum Baizeto Turcarum Rege aliquot iam annos aceritimum gerebamus: & cùm iam Benedicti Pisaurij clarissimi ac fortissimi viri ductu, meliore loco res esse nostræ cœpissent,

IN FUNERE LEON.

ac plerisque hostium oppidis eius consilio ac militum virtute captis, repressus aliquantum illorum furor videretur, & iam satis ostensum, non eos nos esse, qui illatas vlcisci iniurias nequiremus, non multo post de pace agi cœptum est: qua tandem, diu re ultro citroque agitata, maxima cum dignitate vestra constituta, per plures vobis annos omnia secunda euenerie. Vos pacatissimo in ocio, amplissimo in imperio maxima cū dignitate agitabatis. Princeps ipse inter ea, cum nullæ essent in Rep. tempestates, quæ magnum admodum gubernatoris laborem poscerent: non minoris tamen esse artis Remp. in pace administrare, ostēdebat. Hic, ne idem mihi sèpius dicendū sit egregiæ illæ animi dotes, de quibus ante dixi: quæ iam tot annos, quibus ille in Repub. versatus fuerat, omnibus perspectæ erant, eadem tanto etiam tum in eo maiores videbantur, quanto iis, qui ad aliquam regendæ Reipub. partem admittuntur, præstatæ totius Reipub. Principem oportet. Per hæc tempora, cum alia ille multa præclarè gessit, tum id maximè, quod, cùm eiulmodi esse omnes Resp. & inter cæteras nostram hanc præcipue arbitraretur, ut nihil illis magis ca-

vendum, quam bellum, esset: nihil magis,
quam pacem, experendum duceret: hac
foueri eas atque ali, neque subita aliqua
vi, sed ipso tempore atque occasionibus,
quæ plurimæ in dies accidunt, augeri o-
portere: & cum vos hoc illi assentiremi-
ni, ita id præsttit, ut cum multa illis tem-
poribus, tum ab Italib[us], tum ab externis
regibus, tota Italia bella gesta, multa va-
riis in locis prælia plurimo sanguine cō-
missa, atque omnibus odiis certatum sit,
nemo tamen Venetis hostis fuerit: sed
cùm æquè ab omnibus colerentur, ut ar-
bitri illi quidam poñius ad componendas
inter eos res adhiberentur. Atque hac
quidem ille ita pace fruebatur, ut cum
eam omni ratione perpetuo conseruan-
dam putaret, animaduerteret tamen, ea
nonnunquam tempora incidere, quibus
vel necessario bellum gerendum sit. Ita-
que, ut periti gubernatores solent, qui
quanquam omnia obseruaturi signa sint,
omnem in eo curam collocaturi, ut tran-
quillo mari navigent, neque sœuentibus
se ventis commitant: quod in momento ta-
men plerūque tempestas incidit, iam
tum cùm in portu sunt, omnia præ-
parant, quæ tolerandæ tempestati ne-
cessaria esse videantur: sic ille iam tum

IN FUNERE LEONAR.

in pace, quæ bello, si quod incidet, oportuna essent, considerabat. Quia in re, cum nihil eorum, quæ agenda essent, prætermitteret: tum præcipue æterio ac publicis opibus prospiciendum censuit. Cum vero ob ingentes, multis, quæ gesseratis, bellis factas impensas, maximo alieno ære virgeri Rem p. ac tantum deberi ciuibus videret, ut vel eo, quod illis, dum plenè aliquando satisficeret, quotannis pendebatur, prope omnia vectigalia ac Rep. redditus absungi necessæ esset: omni cura inuigiandum, ut id ratione aliqua dissolui posset, existimauit. Eo dissoluto, tā latè patere imperium vestrum, tam optimas, tam fertiles regiones sub ditione vestra esse cernebat, ut facilimum factu esset, minus vobis diuitias exaggerari ac tantum non multo tempore in ætatiū auri congeri, quantum nullis vñquam bellis, nullis sumptibus exhaustiri posset. Hanc vos eius sententiam cum secuti essetis, ita toto ille animo in eam rem incubuit, eam, ut id fieri posset, rationem inuenit, ut breui tempore, tanta res, & qua nulla vñquam Reip. utilior ex cogitata est confici posse, ac porpe iam confecta esse videretur. Sed repens id, quod præter omnia expectationem bellum subito

subito exortum est , vt alia nobis multa
detrimenta intulit , ita huic etiam rei
fuit impedimento. Secuta sunt tempora;
quæ si ex ipsa rerum natura euelli ullo
paecto possent , non ego p̄t̄clarissimi
huius virti ac vestrum omnium laudem ,
quam maximam proximo hoc bello a-
depti estis, tanti faciendam ducerem , vt
non id mihi votis omnibus exoptan-
dum existimarem. simul enim & mole-
stiae ac calamitates omnes , quibus his
temporibus resp.affecta est, extraheren-
tur. Sed quoniam fieri id non potest,
non mihi ego , si eorum vobis memo-
riam renouaro , vulnus , quod iam ob-
ductum est, refricaturus, sed gloriam po-
tius vestram prolaturus, atque hominum
sermonibus propositurus videor. Ac quo
ego magis cogito , & res eas, quæ euenerē
mecum ipse considero : eo magis fatō
nescio quo , cui nullis hominum consi-
lliis , nulla vi resisti posset , arma in nos
illa concitata, ac tantam subito belli mo-
lem extitisse comperio. Quid enim maio-
res vestri, quid vos vnquam aliud egistis?
quis vestrarum cogitationum omnium
alius vnquam terminus fuit ? quid sibi a-
liud vestra vnquam vota postularunt, nisi
vt in pace atque ocio esse, ac vestra tran-

IN FVNERE LEONAR.

quillè perfrui Rep. possetis? Cùm multas
vos ciuitates, multa regna, ob nimiā im-
perandi cupiditatem concidisse, eámque
ipsam nō longissimè prolatis finibus, sed
moderatione animi terminari posse co-
gnosceretis, satis magnas vobis opes, sa-
tis amplum esse imperium putabatis. Id
vero cùm sola pace diuturnum ac perpe-
tuum fieri posse videretis, omnia vestra
studia, omnes cogitationes pacis erant.
hac iam ab initio altam ac auctam vestrā
Remp. nōratis: hac illam in posterum o-
mnem temporum æternitatem superatu-
ram sperabatis. atque i deò nemini vos
vnquam vltro iniurij fuistis: neminē bel-
lo laceendum, sed vobis tantum ac so-
ciis vestris illatas iniurias propulsandas
censuistis. At verò officio cum omnibus
semper certauistis: iuita fœdera sanctissi-
mè obseruauistis: fidem constantissimè
coluistis. Quibus rebus cùm fieri id de-
beret, vt omnium maximè ab omni iniu-
ria tuti essetis, neque quisquam nou bene
uolus vobis esset: repentino tamen quo-
dam impetu prope omnes totius Europæ
nationes ad vostanquam omnium com-
munes hostes extinguendos, confluxe-
runt. Multa ego hic mihi iustissimas ob-
causas silenda arbitror: vnum hoc tamen

dicam: si vlla vnquam ratione fidem aliqua in re non obstinatissimè seruandam esse persuaderi vobis potuisset, facilimè hanc à vobis euitari procellam potuisse. sed vos ne totius quidem orbis imperiū ranti faciendū, neq; vllam tam extimescendam vim, vllum tam formidabile peri culum esse iudicauistis, vt à fide dimoueri, atque ab officio discedere deberetis. Hoc vos animo cum pervos etiam esstis, quippe qui in obseruātissima officiorum omnium Rep. nati, atque educati estis: multum tamen ad id constantissimus vos Princeps vester & oratione animauit & authoritate confirmauit. Maximam igitur simul ille, simul vos omnes gloriam consecuti estis: sed magnas, neque eas tamen culpæ vlliū, sed innocentia & laudis pœnas dedistis. Cum multi huius Reip. splendorem, assueti ipsi tenebris, ferre non possent, atq; extinctum cupecent: alij, qui Italiam ipsi oppressores ac prædones essent, æquabile hoc imperiū hanc per tot annos conseruatam libertatem & odio prosequerentur, & timerent, ne vestro aliquando exemplo, ac totius Italiam diù extincta libertas reuiuisceret: nonnulli, florentissimi atque opulentissimi imperij diripiendi cupiditate

IN FVNERE LEONAR.

tenerentur : factum est, vt & in vos omnes inter se illi coniurarent, & coniunctissimi, vobis Reges, ac vestræ semper Reip. amantissimi, ita fictis i.nproborum delationibus à vobis distraherentur , vt arma etiam sibi in hanc Remp. sumenda esse iudicarent. Hic vero cùm vos subita atque inexpectata re oppressi , vestras , hic copias , quæcunque tum repente contrahi potuerunt, opponere cogeremini : accepta illa calamitas est , de qua me quæso, Patres optimi, silere patiamini : eiusmodi enim fuit , vt sine acerbissimo animi sensu, neque à medici, neque audiri à vobis possit. Hac clade nunciata, quod tantum animi robur , tanta vis , tanta firmitas esse potuit, quam non tanto incommodo labefactari ac concidere necesse fuerit? & certè (vt verum fateamur) trepidatum aliquantum à multis est : multorum animi perturbati sunt: ciuitas diù paci ac prosperis semper assueta , tanta & tam repentina rerum omnium mutatio ne non commoueri non potuit. Sed admirabilis quædam vestri Principis fortitudo, & suis ipsa viribus inconcussa permansit, & eā vocē emisit, ea grauitate vestri vos decoris ac dignitatis admonuit, vt erectis omnium animis, nemo vñquam

in tolerandis aduersis firmior, quam vos
vniuersi fuistis, inuentus sit. Sed non hec
solū eo tempore in vobis virtus enituit.
permultæ se aliæ, quæ antè latuerant, ut
quanque difficilima illa tempora exige-
bant, ostenderunt, cùm tantam in vos
procellam illam, nullo vestro merito su-
bito extitisse videretis, neque facto se-
mel periculo, sustinere eius vim potuis-
setis, vel alicui deorum immortalium
in vos iræ, vel maioribus quibusdam vi-
ribus cedendum esse statuistis, neque
quicquam, quod ad leniendos hostium
animos accommodatum esse videretur,
prætermisisti. quanta hæc animi mode-
ratio haberidebet? sed cū sequores in dies
illi, ac ferociores fierent, iidem vos, cùm
iam moderatione vestra & deos, si qui i-
rati vobis erant, pacatos, & causam ve-
stram omnibus iam probatam iudicare
tis bellum vobis acerrimè, atque omni a-
nimorum contentione gerendū esse de-
creuistis. & id vero ita gessisti, ut cum
nihil iā vobis hostes, quod aut agere, aut
sperare possetis, reliquum esse existima-
rent, tum vos recuperata vi Patauio, his
& illā & Taurisum præsidius firmaueritis
ut his quasi frenis quibusdam hostiū fu-
tori injectis, cum toto hoc bello in has

IN FVNERE LEONAR.

illi vrbes propè quotannis irruerent, omnis semper eorum audacia compressa, omnes impetus alio detorti, atque infraeti sint. Sed nihil profecto eorum, quæ à vobis gesta sunt, mihi æquè memorandum videtur, ac prima illa, recepta recens Patauio, tolerata in ea vībe oppugnatio. Cetum hostium millia ferociissimis ac pugnacissimis è nationibus, maximo cum tumultu, derepente tanquā procellaque dam, ad eam occupandam vrbe m irruerunt. Vobis quidem, & egregij Imperatores vestri, & selecti, qui aderant, milites satis ad eos reprimendos esse videbantur. sed trecentis tamen ego patriciis illis viris, quos, tumultu illo trepidè nunciato, eò mittendos censuistis, opportunissimā vobis vrbum potissimum conseruatam puto. atque in iis quidem omnibus, quæ à medicuntur, cum maxima vobis omnibus, tum verò præcipua quædam yestro Principi laus debetur. Ille enim rebus omnibus præerat: ille omnium vobis consiliorum author erat. Sed nulla tamen ille in re, quam hac, quæ à me postremò dicta est, maiori laude dignus existimandus est. Recordamini, Patres optimi, cū vos de patriciis illis Patauium mittendis hortaretur, quæ verba locutus sit. quatuor

sibi esse filios dixit : omnes & moribus
 (nisi patrius se amor fallat) & virtutibus
 ornatissimos, sibi certè iucundissimos: co-
 rum tum in omne se discrimen duos pa-
 triæ offerre, nec recusare & reliquos, & sc
 etiam (si id res poscat) pro salute Reip. de-
 vouere. Quæ cum maxima omnium ac-
 clamatione excepta essent, egregia illa
 nobilium iuuenum manus, hoc exemplo
 commoda ad auxilium patriæ ferendum
 Patauium profecta est. hic verò , cum
 & ipsi illi Principis filij , & reliqui patri-
 cij iuuenes vbiique adessent , nulli non
 se periculo obiicerent , omnes vltò la-
 bores subirent : tanta militum vestro-
 rum animis alacritas , tantus hostium
 contemptus innatus est, ut innumeratas il-
 las copias : illam vndique circunfusam
 multitudinem , non solum ad eā , quam
 ipsi tueretur, expugnandam vibē , sed ne
 ad congregendū quidem secum acie, pa-
 rem iudicaret. Itaque cùm plures ibi dies
 hostes consumpsissent, suósque omnes
 conatus frustra esse cernerent: ab incepto
 desistere, & abire turpiter coactisunt. ma-
 gna hoc facinore apud omnes gentes
 huic Reip. parta est gloria: magna Vene-
 to nomini authoritas accessit: magna ve-
 rò à nobis omnibus nostro Principi, qui

IN FUNERE LEON.

huius facinoris author fuit, gratiæ haberi debent. Neque vero hac vna in re præclarri huius viri autoritate cōpulsi, multum Reipub. profuistis: sed cùm plurimis graui hoc bello sumptibus iā exhau-stum ærarium esset, & impendi tamen in exercitus nostros multa necesse esset: credo equidem & egregio vos in patriā amore adductos, priuatas in Rempub. opes contulisse, non parum ad id vos tamen assiduæ etiam nostri Principis co-hortationes, excitarunt. Quoties ille in senatu, quoties in comitiis, vltra etiam-ætatis vires, magna contentione, gra-vissima hac de re verba habuit? Fa-cetum est igitur, vt, cùm penitus iam acci-sas Venetorum res, neque ullum iam ab his diutius exercitum sustentari posse o-mnes crederent, tum vero tanta ac tam immensa subito opum vis extiterit, vt mare potius huic ciuitati, quo interlui-rur, quam vllas vnquam Reip. diuitias deesse posse, facilimè omnibus persua-sum sit. Sed ne id quidē à me sileri decet, quod, nescio an iis omnibus, quæ à me haec tenus dicta sunt, anteferēdū sit; quod cum multos diuturni iam belli tæderet, multorum animi aduersis iis, quæ (vt in tam longo bello fieri necesse est) plerāq;

acciderant, infraicti essent: hic ea semper in sententia perseverauit, quam vos secuti, & maximam admirabilis cuiusdam constantiae laudem adepti estis, & in pristinā tandem imperij amplitudinem Remp. restituistis. Multe quotidie pacis cōditiones vobis proponebantur: ac cum de his s̄epius ageretur, atque in eas nonnulli imbecillitate quadam animi nimium pacis cupidi, nō magna Reip. dignitatis ratione habita, descensuri viderentur, cūm pr̄ter senectutem, quę grauissimus per se ipsa morbus est, aduersa etiam valetudine laboraret, ad hanc tamen ille dissuadendam nec satis fidam, nec decoram pacem, pr̄sto semper fuit: semper ea, quę Reip. dignitas posceret, locutus est. Admiratur Romanarum rerum scriptores Appium illum Cæcum, cūm illi ad cætitatem grauis etiam senectus accederet, cum de Pyrrhi pace senatus conceleretur ad eam se tamen impediendam deferri iussisse: nos de hoc silebimus? qui in summa itidē senectute impeditiore etiā morbo quā haberit cęcitas debeat, penè cōfēctus, nō semel, vt Appius, sed & hāc ad rē s̄epius affuit, & aliis omnibus, quę de Repub. agerentur, rebus, toto hoc decennio semper interfuit. Profecto nihil

IN FUNERE LEONAR.

est patriæ charitate præstantius. ea vna omnem illius morbi vim repellebat, omnes senectutis molestias abstergebat. hic verò, cùm ille magnam quandam animi vim ostenderet, nihil cuiquam prius, nihil potius Reip. dignitate esse debere diceret: pericula & labores omnes, mortem ipsam denique bono cuilibet potius subcundam, quam ullam vñquam pati Reip. turpitudinis maculam inspergi: turpi pace suscepta, nulla vñquam redeleri hanc labem posse: fortunam Reip. mutari posse, rerum omnium continuas mutationes esse: sperandum ex iis, quæ pertuleramus, aduersis esse, iamiam adesse, ut nostræ res in melius verterentur nunquam Reip. ad tolerandum bellum defuturas opes: Deos etiam immortales ciuitati, quæ tam piè eos semper coluisse, non defuturos: cauerent modo, ne ignominię notam aliquam Reip. inurentes, deorum ab se animos, qui illam tutarentur, auerterent. Hæc cum ille commemoraret, vos ei, Patres optimi, semper assensi, bellū potius cum dignitate Reip. vobis gerendum, quam turpi pace quietendum statuistis. Neque verò est, quod huius vos sententiæ pœnitere possit, nam non longo intericto tempore, opulca-

230
tissimus ac potentissimus Galloium Rex
qui semper antea coniunctissimus huic
Reipub. fuerat, ac multas vobiscum ne-
cessitudinis causas habebat, cum falsis se-
maleuolorum sermonibus ab amicitia
vestra, quam fidissimam sibi semper ex-
pertus esset, avulsum videret, occultis
in se illorum odiis ac fraudibus cognitis,
id vobiscum fœdus iniit, ut quod inter-
cesserat dissidium, reintegratio amoris
quædam (quod nonnunquam fieri con-
suevit) fuisse videretur. Is ita exercitu pa-
ratissimo, ita omni vobis auxilio preſto
fuit, ut tantis viribus additis, quæ violen-
ta vobis illa proximi belli tempeſtas ab-
ſtulerat, ea prope omnia intra paucos
dies in potestate vestram redacta sint.
Tum vero, cum ſatisfactum iam dignita-
tiveſtræ iudicaretis, atque æqua iam tan-
dē vobis pax offerretur: nullis vos sum-
ptibus, nulli rei parcendum eſſe, dum ea
fieret, censuistis. Quam cum item ad rem
conficiendam omnem operam amicissi-
mus vobis rex, omne studiū contulifſer:
factū est, ut ſub induciarū nomine, pax
ſit vobis firmiffima constituta. Sed quo-
niā cōmemorandis iis, quæ cum omniū
veſtrūm laude coniuncta eſſe, & ad Rép.
pertinere viſa ſunt, longior fortalite

IN FUNERE LEONARDI

fui, quām ut plurima à me hoc tempore
dici possint: multa, quæ mihi ipse dicen-
da proposueram, prætermitti necesse est.
sed & satis ex iis tamen, quæ dicta sunt,
qualis hic fuerit, quām diuinus quidam
vir haberi debeat, cognosci potest. Quā
enim è præclarissimarum illi virtutum
cœtu, quæ aut solæ, aut certè maximè in
homine laudādæ sunt, defuisse dicemus?
profectò si quis eum iam inde ab adoles-
centia penitus inspicere, tum quæ ab il-
lo, & in prouincialibus, & in vrbaniis
magistratibus gesta sint, quemadmo-
dum denique principatum adeptus, tum
tranquillis, tum omnium, quæ nobis vn-
quam inciderunt, difficilimis tempori-
bus, Rempub. administrarit, considerare
voluerit: nihil in hoc, eorum, quæ in ma-
gnis ac præclaris viris admirari consue-
uimus, desideratum esse cognoscet. Sed
ne eorum quidem, quæ aut à natura, aut
à fortuna hominibus dari solent, quic-
quam illi admodum defuit. quæ quan-
quam nulla ratione cum animi bonis, de
quibus iam abundè diximus, conferen-
da sunt: eiusmodi tamen sunt, ut nec so-
lam ad beatè viuendum virtutem suffi-
cere, nec sine his felicitatem illam, quam
omnes appetunt, consequi quenquam

231
posse, præclarissimi etiam ac sapientissimi homines existimarint. Ego quidem, quāquām nihil à diis immortalibus humano generi virtute maius aut præstans datum arbitror: non parūm tamen ex his etiam eorum in nos benevolentiam declarari puto. Quod si ita existimandum est, quis vnquām diis immortalibus charior Leonardo fuit? quis eorum muneribus ornatior? præclarissima in ciuitate, maximè nobili atque illustri ortus genere, & egregia quadam forma fuit: & honestè partis ciuitatis abundauit, & ita prosperos rerum omnium successus habuit, ita semper illius virtutes fortuna comitata est, ut nihil vñquam optarit, quod non sit cumulatissimè consecutus. omnes in optimè cōstituta Rep. bonorum gradus adeptus, atque illius demū Princeps creatus, in eius administratione ad extremam vsque senectutem vixit. Accessit ad hæc, quod & rarum admodum, & difficilimum haberi solet, ut & plures liberos, & egregiæ omnes probitatis procrearet: è quibus, cùm primariis ciuitatis viris in matrimonium filias collocasset, & Hieronymio item è filiis uxorem despondisset, quod magnæ cuiusdā felicitatis esse creditur, & nepotos

IN FVNERE LEONARDI

& neptes, & ex his & pronepotes & pro-neptes videntur. Sed ut hoc felicissime illi contigit, ita id non licuit, ut omnes sibi superstites filios relinqueret. Nam ultima iam in senectute constitutus, cum ad id usque tempus incolumes omnes fuissent, importuna morbi vi, altero abhinc anno Bernardum amisit: quo ingenio? qua comitate? quātā spei iuuenem? Non leuius ego huius morte illatum patriæ, quām patri vulnus puto. Quis hic vir? qualis senator? quantus in Rep. administranda fuisset? sed iniqua illum fortuna nobis inuidit. At quanto id tibi, optime ac miserrime omnium iuuenis, felicius cecidisset, si, cùm ad tuendam Pataium cum *Aloysio fratre, & invicto illo nostræ iuuentutis flore profectus, gloria pro patria arma ferres, ac nulla tibi in re parceres, omni te discrimini opponeres: tum hostiū tibi telis occumbere, ac speciosissimam pro patria mortem obire, licuisset? Acerbissima hac præstantissimi iuuenis morte, cùm nemo tota in ciuiteate esset, qui non ingemisceret, qua eam constantia pater tulit? Eadem, qua tot antea patriæ calamitates tulerat. Non magis hac fortunæ iniuria deiectus, quām secundis unquam ullis rebus, quā plurimæ

illi acciderant, sublatus est: ut mihi dij immortales extremum hoc illius, quem paulò pōst in suas sedes, vbi veram vitam viueret, ac perpetuo secū æuo fru- retur, vocaturi erant, virtutis periculum fecisse videantur. atque hoc quidem illi è filiis incommodum illatum est. Quantas verò & quām magnas ex his eum volu- ptates percepisse arbitramini? quantas fortasse nemini vñquam contigisse cre- dendum sit. Quasi rarum ac solum pro- pè quoddam felicitatis exemplum, Me- tellus celebratur: quòd, cùm quatuor illi essent filij, eorum vnum Prætorem, tres Consules, atque ex his vnum Censorem, duos triumpho insignes vidit. Magnum profectò Metelli patris gaudium fuisse arbitrandum est, cùm ea filios, quæ am- plissima in ciuitate essent, consecutos in- tueretur. Neq; tamen tam ego illum lxa- tacum puto, quod hos ad eos delatos ho- nores videbat, qui, quanquam maximi, quod in populi tamen manu sunt, māda- ri plerunque etiā indignis solerent, quām quod eiulnodi esse illos cognoscerebat, ut digni essent, quibus summa omnia tri- buerentur. Hoc verum demùm gaudium est, eas in filiis virtutes adspicer, ut nul- lus noa illis honos debeat: quæ si ita

IN FVNERE LEONARDI

sunt, ne hac quidem in re, vt alia omnia
prætermittantur, minor nostro Principi,
quàm Metello, felicitas contigit. Cùm e-
nìm quatuor itidem huic essent filij, cui
tot vñquam virtutibus æquè omnes or-
natos intueri concessum est? Sed & iis e-
tiam, quæ merebātur, dignitatis præmiis
honestatos, & nullis non honoribus au-
tos vidisset, si nostri Principis filiis, viuo
patre, magistratus petere per leges lice-
ret: & sibi tamen id ille polliceri potuit,
fore, vt cùm ipse excessisset, nullum esset
in hac Repub. virtutis præmium, quod
illis, cùm id à vobis peterent, negari pos-
set: & viuens etiam Laurentium filium,
ne hoc sibi vnum defuisse queri posset,
cùm ea tempora incidissent, vt is legibus
solueretur, in proximum post se dignita-
tis gradum sublatum vidit. Cùm verò o-
ptatissimum esse parentibus soleat, quàm
similimos sibi nasci filios, cui hoc vñ-
quam benignius, quàm nostro Principi
concessum est? Atque ego non de hac
tantùm corporis, sed multò de illa ma-
gis, quæ in animo conspicitur, similitu-
dine loquor. Qua in re ita & inter se, &
patri similes huic filij contigerunt, vt fa-
cilimum fuerit in omni virtutum ac mo-
rum optimorum genere, & in patre filios,
& ih

299

L A V R E D A N I V E N E T . P R . 233
& in filiis patrem, & in fratribus etiā frā-
tres agnoscere. quæ quamuis ita sint, nes-
cio quo pacto tamen magis omni in re
in Laurentio conspici imago patris po-
test: quem quidem ego cūm intueor, Pa-
tres optimi, non video cur Leonardum
nobis ipsum erectum queri possimus. En-
cadem oris lineamēta adspicere, eandem
verborum grauitatem audire, iisdem o-
mnibus virtutibus frui licet. Hanc ille e-
gregiā & animi, & corporis sui effigiem
nobis reliquit, multò certè iis omnibus
anteferendam, quas plurimas Romani
sibi quondā Imperatores ad propagan-
dam sui memoriam, vbique gētium col-
locarunt. Ob hanc ego quidem etiā cau-
sam, minus illi molestam fuisse mortem
puto, quod, cūm ipse patrię eriperetur, &
in cæteris tamē filiis similitudinem sui ima-
ginem, & in Laurentio ipsum quasi se si-
bi superstitem relinqui Reip. conspicie-
bat. Sed cūm tam multa deorum immor-
talium benignitate nostro Principi con-
tigerint, vt nihil propè optari à quo
quam possit, quod non ad hunc abun-
dē delatum sit: vna fortasse valetudo
non benignissimē ei concessā esse videti
queat. Nam neque in iuuentute magnis
quibusdam corporis viribus, & infima-

IN FUNERE LEONARDI

atque affecta morbis senectute fuit. Sed
qua illi in parte naturæ munus defuit,
in hac sibi ipse (quod multo est præcla-
rius) animi virtute præstò fuit. Nam eam
temperantiam adhibuit, ita omnes sem-
per, quæ corpori officerent, voluptates
neglexit, ut in hac imbecillitate tamen
ad nonagesimum propè usque annum,
quod ne robustissimis quidem sæpè ac-
cidit, vitam produxerit. Maior profectò
ex hac illi virtute laus debetur, quam si
illi vel ipsum illud Milonis Crotoniatæ
robur à natura contigisset. Atque in hac
quidem re, Patres optimi, magnū quid-
dam est, quod nostro à nobis omnibus
Principi debeatur. Ab eo enim tempore,
quo proximo hoc maximè sanguine bel-
lo, grauiissimo penè morbo oppressus est:
quicquid ad pristinam illam prorogadæ
vitæ diligentiam addidit, quæcunque, ut
viueret, passus est, quæcunque fecit, ea
omnia singulari illius quodam in Remp.
amore facta esse, existimandum est: neq;
vlla in re magis quam chara illi esset pa-
tria, cognosci potuit. Quid enim? deside-
rio hæc illum viuendi fecisse arbitrami-
di? quid erat, cur tantopere in vita diu-
tiùs esse velle? Tot iam annos vixerat, ut
(quod in omni re fieri consueuit) satietà-

tem iam tum illum vitæ quandam cepisse credendum sit. Eum ex recentibus patriæ incommodis dolorem acceperat, ut ægerrimè illius se superesse calamitati passus sit. Cùm omnes etiam tum filios incolumes haberet, atque omnia propè adhuc illi secunda in priuatis rebus fuisse: magis erat ut vereretur, ne viuendo quicquam, quod nollet, adspiceret, quām ut latius quippiam sperandum esset. At hæc, quæ illi iam eius vitæ cupiditas esse poterat, quæ eò iam venerat, ut nihil aliud quām grauiores quotidie morbos, & assiduos ex his dolores ac cruciatus expectare posset? Quò hæc ergo tam diligens tuendæ vitæ cura? quò hæc viuendi cupiditas? cùm videret, si media ipse in tempestate ereptus, tantis in fluctibus Rempub. reliquisset, fore, ut vel eo uno, quod diu in substituendo gubernatore occupata futura erat, multa illi inferri detrimenta possent: omnia sibi perpetiēda esse censuit, ut, dum eam in tranquillo sifteret, cùm sibi iam satis vixisset, patriæ certè, cui nō minus viuendū esse cognosceret, vitā proficeret. Non minores huic igitur gratiæ à nobis habendæ sunt, quod patriæ utilitate permotus, in vita esse sustinuerit, q̄ ab aliis quondam ciuitatibus.

IN FVNERE LEONARDI

iis sunt habitæ, qui vitam pro patria rediderūt. Eorum enim nonnulli ne morte quidem illa quicquam profuerunt. Hic tantum vita profuit, ut eius potissimum consilio, quod nulla illi vñquam ætas debilitauit, sed semper auctius factum est, & plurima proximo hoc bello præclarè à vobis gesta, & in tuto demum Remp. collocatam putem. Quod si aliqua in morte etiam felicitas esse existimanda est, quæ certè est, quis in hac illo felicior vñquam fuit? cui quidē eo ipso, quo optauerat, tēpore, erepta iam è belli fluctibus Repub. & ea firmissima in pace constituta, mori contigit. Quin id etiam credendum est, nullo illum cum dolore decessisse. neque enim eundem in omni morte doloris sensum esse existimādum est. Nam cum omnia, quæ natura fiunt, cum voluptate fiant, ac, quoniam nati mortales sumus, certus quidam terminus, quo moriendum nobis sit, natura sit constitutus: mortem illam, quæ natura contingit, ut non contendam cum voluptate esse, sine dolore certè est. sit illa acerba pueris, sit amara iis, qui in iuventute sunt, quos è vita, tanquam immatura ex arboribus poma, vi quadam auelli necesse est. Sencs certè, quibus iam sua

maturitas aduenit, quod sensim his sine
senſu vita surripitur, paulatim deficiunt,
ac sine ylo dolore, sua quasi sponte ex-
tinguntur. Quæ cum ita ſint, nunc demū
eft, cum peracto iam totius vitæ cursu, &
beatum hunc, & feliciflimum fuſſe affir-
mare poſſimus.

Quamobrē, ut ad id iam veniam, quod
mihi poſtremum faciendum eft, & ad le-
niendum hunc, quem in vobis omnibus
intueror, mœrorem aliquid à me dicatur:
non video, Patres optimi, cur illius mor-
tem, qui omnes vitæ actus feliciflímè
peregerit, tam moleſtè vobis ferendam
putetis. Non infinitum nobis quoddam
viuendi curriculum propositum eft, ſed
ſuis & carceribus & metis terminatū. ac
fortaffe medio quempiam è cursu abripi
dolendum ſit, quod quis omni fortiflímè
decurso ſpatio, & ad metas peruererit, &
promissa virtutii præmia consecutus ſit, ſi
illi amici haberi volumus, lætari certè
debemus. At ei, qui rectè ac cum virtute
vixerit, pro imbecilli hac mortalitate,
immortalem ac feliciflímam à ſuperis
poſt mortē vitam dari, cum omnes ſem-
per omni tempore homines crediderūt,
tum nos præcipue, quibus à Deo Opt.
Max, verum ad cælum iter oſtenuſum eft,

IN FUNERE LEONARDI

sine vlla dubitatione affirmare debemus: quòd si hoc illi contingere potuisset, vt nunc morti eruptus, reliquo omni tēpore nunquam moreretur, non tamen vos hoc illi optare debuissetis. Quid enim? misera illa inter tot hominum calamitas immortalitas, cum felici hac inter deos & bonis omnibus refertissima, quā ad eum est, immortalitate conferri possit? Tantum abest, vt id existimem, vt si illa etiam nobis non sit proposita, magis tamen optandum arbitrer, ex assidua hac humanæ vitæ iactatione aliquando eripi, quā vel perpetuò in ea versari. Quare omni iam dolore abiepto, illum potius imitari, & quæ ille consecutus est, à diis vobis immortalibus optare debetis. Sed hæc in vniuersum omnibus dicta sint. Vobis verò, præclarissimi optimi Principis filij, quæ à me consolatio adhiberi potest? priuari patre nemini non graue est: tali patre priuari, talibus ac tam piis, quales vos estis, filiis grauissimum. neque fieri ullo pacto potest, neque id natura concedit, vt non maximo dolore afficiamini. Sed profectò, si ipsa hæc eadem, & quo patre natu, & quales vos sitis, considerare volueritis, omnem à vobis doloris impetum

294

L A V R E D A N I V E N E T . F R . 236
fortissimè reiicietis. Quàm forti pater a-
nimo Bernardi filij mortē tulit? Qua cō-
stantia tot longè illi filij morte graui-
ores patriæ calamitates? At paternam hanc
virtutem vos præcipue præstare conue-
nit. & hi verò vos estis , hæ iam in vobis
visæ virtutes sunt, ut animi fortitudinem,
quæ maximè viros decet , vobis deesse
turpissimum futurum sit. quam ne in vo-
bis desiderare videar, omittēda mihi hæc
omnis orationis pars videtur , & vos po-
tius ad tam egregium imitādum patrem
cohortādi . Sed & eam etiam orationem
vestra mihi virtus eripuit. Quid enim vos
incitem ? qui ità in cursu estis, vt nō illius
modò vestigiis insistatis, sed & omnibus
iam eum virtutibus æquaueritis, & si vlla
id fieri ratione potest , etiam superaturi
esse videamini. Quamobrem vos quidē,
quo cœpistis, peigite: & quę in vobis sunt
præstate:cætera, quæ patri concessa sunt,
pro virtutibus vobis vestris à diis im-
mortalibus euenient.

I N F V N E R E

M. A N T O N I I T R I V I S A-
ni, Venetiarum Principis, Oratio
Bernardini Lauredani Andreæ
F. Patricij Veneti.
Gg iiij

IN magna calamitate , Patres amplissimi, quām modō ex morte M. Antho-
nij Triuisani, prēstantissimi Principis nostri, accepimus, atque omnino in cōmu-
ni totius huius nostræ ciuitatis mōrere, vix resistere doloris magnitudini me
posse sperarem, nisi me summa vestra vir-
tus, quæ ne in maximis quidem vnquam
huius Reip. difficultatibus frangi aut de-
bilitari potuit, præcipue cōfirmaret. Ete-
nim cùm illius nos viri præsidio spolia-
zos esse considero, cuius singulari sapien-
tia nitebamur , & in cuius vita, velut in
parentis optimi sinu, iucundissimè re-
quiescebamus, sic angor animo atq; per-
turbor, vt neque mente, neque lingua,
neque oratione satis possim pro huius
loci dignitate consistere. At verò , cùm
eundem à Deo Opt. Max. euocatū , tar-
dissima senectute, atque optabili potiùs,
quām deflendo mortis genere ex hac vi-
ta excessisse, venit in mentem, quanquam
omnino à tristitia atque ab acerbitate a-
nimus non deducitur, in ipso tamen me-
dio dolore leuatur aliquantum atque re-
ficitur. Sed me tamen nescio quo modo
res illa omnium , vt dixi , maxime con-
solatur, quod vos , in communī totius
huius ciuitatis luctu , magno atq; erecto

237

animo ad Remp. ipsam complectendam esse intelligo: quibus superstribus, non modò à fortuna, sed ne ab ipso quidem (propè dixerim) fato vulnus infligi vllū huic vrbi, aut omnino huic imperio potest: & quæ vestra est sapientia, ita animatos esse vos sentio, vt in fatali calamitate squallorem fletumque, pietatis potius, quam doloris, & officij magis, quam mœroris, esse iudicetis. Quanquam ne vos quidem dubitare certò scio, Patres amplissimi, quin, si cuiusquam vnquam aliâs funus ac mors, veris fuit ac iustis lachrymis huic ordini decoranda, M. Antonij Triuisani virtus ea fuerit, vt eius obitus iustissimis tristitiaæ notis, ad perpetuam excellentis eius integratatis memoriam, honestandus sit. Quo quidem in officio vos ita hodierno die versamini, vt non tam de ipsa Rep. laborare, quæ summo Principe orbata, suis tamē legibus atque institutis satis firma est, quam tanti viri iacturam videamini deplorare. Etenim quid ad animorum vestrorum intimos angores aperiēdos est prætermissum? vos vultu, vos lachrymis, vos sordibus testimonium summæ vestræ mœstitiaæ datis. Adebat senatus, adebat populus: squalent plerique, lugent omnes: fletum astem

IN FVNERE M. ANTONII

corum tristissimus hic huius præstantissimi templi habitus comitatur: cuius etiā parietes & tecta ipsa, M. Antonij morte queri propè ac lamentari videntur. Quod reliquum est, vt eius laudes ornata oratione vetere instituto commemorentur, id à me hoc tempore postulatur. Quo mihi difficilior ad dicendum proposita ratio est, quod, cùm ab eloquentia longissimè absim, excellentem M. Antonij virtutem extollere, ceterosque ad gloriā honestissimo illius exemplo accedere, cùmque ipse consolationis indigeam, vobis * aberrationem à dolore querere iussus sum. Quod officium cùm illi à me debitum est, quem & affinitate coniunctum habuit, & benevolentiae suæ testimonio decorauit, tum verò propter eorum mandatum etiam necessarium, quibus, quo minùs hoc onus susciperem, iustum villam excusationem afferre non potui. Quamobrem vestræ erit humanitatis, Patres amplissimi, quoniam animatum melius me, quāq[ue] paratum, ad hoc onus intelligitis accessisse, curare atque efficere, vt, quod minùs à me propter ingenij mei imbecillitatē potuit prouidēri, id ipsi vestra benignitate, atque indulgentia corrigatis. Quod si, vt spero, fe-

cetitis, tum me oneris huius magnitudine opprimi minimè patiar, verùm contētis animi viribus, illud quoad potero, feram. Sin, quod vix metuere possum, à vobis deserar, sic tamē habetote, me in tāta difficultate maluisse expectationi de me vestræ, si quam modò excitaueram, minūs respondere, quām aut in eæ erga M. Antonium pietati, aut illorum, quibus ego multūm soleo tribuere, voluntati parūm cumulatè satisfecisse.

Qui nobis igitur laudandi præcepta veteres eruditissimi homines reliquerūt, quique demūm mortem alicuius accurata oratione ornarunt, eam ferè rationem huiusc rei suscipiendæ nobis tradidisse videntur, vti, cuius laudes explicaturi essemus, eas potissimum à patriæ & à familiæ commendatione repeteremus.

Quam rationem mihi in hoc M. Antonio collaudando prætermittendam esse putavi, non vt à summorum virorum, quos maximè sequi debeo, præceptis & consuetudine vlo modo recederem, sed quod patriam quidem huius laudare sine summa cōmunis assentationis suspicione, ac nisi longiori oratione non possem : familiam autem cuiusque qui extollat, is maiorum potius laudes, qui

IN FUNERE M. ANTONII
tantam gloriam nobilitatis reliquerint,
quām illius ipsius, qui acceperit, expone-
re videatur. Neque tamen omnino mihi
prētereundū illud esse duco, quin in hu-
iis laudationis quasi vestibulo ponam:
M. Antonium Triuisanum, quod ad cu-
iusque dignitatem illustrandam maximē
pertinet, ortum esse Venetiis, vībe, si gē-
tis originem replices, ea vetustate, vt an-
tiquissima sit: si ciuitatis, ita libera, vt eū-
dem ipsa & originis suæ natalem diem
colat, & libertatis: si Reip. maiestatem
species, ea imperij gloria, cui ne parem
quidem cuiquam alij in terris dij im-
mortales neque nostra, neque veterum
seculorum memoria, tribuerunt. Nam
quid ipsam, quemadmodum oratores
cæteri solent, florem Italiæ, ornamentum
Europæ, orbis terrarum theatrum am-
plissimum nominē? aut quid admirabilē
situs eius opportunitatem? Quid publi-
corum operum magnificentiam, priua-
torum ædificiorum ornatū commemo-
rem, quorum ea ratiō est, vt hæc vna vrbis
in terris ad decus, ad voluptatem, ad æ-
ternitatem condita videatur? Quid por-
rò iustitiæ, fidei, religionis, atque omniā
denique bonarum artium studium præ-
dicem, quibus rebus non minorem ipsa

fibi, quām libertatis & imperij diurna conseruatione, gloriam comparauit? Sūt hæc quidem magna, Patres amplissimi, ac nescio, an dicam maxima, sed ea partim ita omnium gentium vocibus ac literis celebrata, vt, ea si hoc tēpore singulatim attingam, vestrarum aurium patientia non sine maxima repræhensione abutar: partim ita huic M. Antonio cum multis aliis communia, vt exiguam ipse sibi ex hac re dignitatis suæ partem, quæ est amplissima, vendicare videatur. Neque vero de Triuisanorum gente multa mihi verba facienda esse existimo, quòd eius nobilitas cùm publicis literarum monumētis sit consignata, tum apud omnes homines ità testata, vt ne longioris quidem meæ commemorationis indigeat: præsettum verò, cùm (vt cæteros omittam) & Nicolai Triuisani, eius qui Procuratiōnem Marciam gessit, splendidissima virtus, & Angeli, Pauli F. maritima imperia, & Melchioris, qui ter classi nostræ imperatorio nomine præfuit, clarissima ad immortalitatem monumenta satis ostendat, nullum esse in hac ciuitate honoris ac dignitatis gradum, cùm ad gloriam posteritatis, tum ad commendationem nobilitatis insignem, ad quem domus a-

IN FUNERE M. ANTONII

liqua ascenderem suorum maximè virtute
atque industria possit, quò Triuisanorum
familia facilimè nō ascenderit. Vnus ad-
huc tantùm, isque altissimus, relinqu vi-
debatur ad summam eius amplitudinem
Principatus ipsius gradus : quem cùm
modò M. hic Antonius incredibili sua
integritate atque prudentia ceperit, sin-
gulari & sanctitate & sapientia admi-
nistrarit, honestissima nunc denique &
gloriosissima morte confecerit, eam de-
mùm in hanc gentem gloriam intulit,
vt nulla tam deserta ora, nulla tam incul-
ta regio, nulla tam barbara gens hodiè in
terrīs existat, quò non Triuisanæ familiæ
fama, amplissimi huius Principis memo-
ria, finibus nostri imperij non contenta,
peruaserit. Sed quoniam is est M. Anto-
nius, qui non maiorum potius, quam suę
ipse virtutis splendore, ac magnitudine
ornetur, non mihi videtur esse faciendū,
vt ad eos memoriam illustrandam ad-
modùm multa à me ex domesticis ima-
ginibus, atque ex vetere familiæ gloria
colligantur. Quarè vt ad ipsum, de quo
mihi copiosius vberiusque dicendum est
possim oratione aliquanto celerius per-
uenire, facite vos, Patres amplissimi, vt
hic Zachariam Triuisanum, M. Antonij.

auum, virum cùm ingenij laude, tū Reip. administratione clatissimum , ipsi taciti recordemini. tum enim denique, quanta hunc maiorum suorū gloria ad amplitudinē incitarit, intelligetis . Nam patris quidem ipsius Dominici triuifani, quem virum non Venetiarū solùm , sed totius etiam Italiæ ac terrarum omnium, consilio , authoritate , atque existimatione principem possumus nominare, ea virtutis magnitudo fuit, vt, si M. Antonio alia omnia splendoris ornamenta deessent, hoc vnum ei futurum fuerit ad nominis & famæ celebritatē amplissimum , quod ab eo parente creatus, educatus, eruditus- que fuerit, qui nō huius memorię solùm, sed etiam præteriorum seculorum homines sapientia & magnitudine animi superarit. Quo mihi grauius ad dicendū onus imponitur, qui neque tacitus tantas huius viri laudes, propter singularia eius in hanc Remp. beneficia, præterire, neque easdem propter illarum magnitudinem sat̄is possum pro dignitate ornare. Unde autem incipiam? quod initium sumam, Patres amplissimi? ea est enim curationū, magistratuū, legationū ratio, quas uestro hic maximè beneficio gessit, cōfecit, obi- uit, vt, qui de his verba factur⁹ sit, meritò

IN FUNERE M. ANTONII

non tam de earum magnitudine videatur, quam de multitudine laborare. Me autem hui⁹ totius rationis fortasse ignarum, nescio quo modo legationum ipsarum grauissima ratio præcipue afficit. Et enim ita mihi persuasi, non in hac solūm sed in omni etiam alia benè constituta Rep. grauius munus nullum prudenti & forti senatori posse legatione ipsa mandari. Siquidem qui publico ciuitatis nomine legetur, is non iam particulā Reip. sed totam ipsam Remp. suis propè humeris sustinere, nec priuatam solūm senatoris autoritatem secum ferre, sed totius senatus grauitatem, imperij maiestatem, ac vniuersæ Reip. propè faciem videatur: neque verò solūm aut industriā aut diligētiam afferre debeat, sed fidem, eloquentiam, splendorem, sapientiam, atque animi magnitudinem tātam, quam tam ne tota quidem Resp. administranda desideret. Eiusmodi igitur (ut dixi) legationes, vestra delectus sententia, Dominicus Triuisanus tam multas obiuit, ut plures ipse confecerit, quam alij exceptāint, tam varias, ut remotissimas nationes ac ferociissimas gentes ipse sēpiùs legationis nomine adierit, quam alij aut consequendi quæstus, aut obeundi negotiij

gocij studio propinquas has oras atque
mitissimas peragravit: tam graues, ut
nulla res huic Reip. accidere vel pace vel
bello tam magna, aut tam periculosa po-
tuerit, quæ non huius prudentiae & fidei,
adiecta repente legationis autoritate,
cōmissa sit. Nā si officij causa, vt sēpē fit,
decernēda legatio fuit, vt aut gratulatio-
ne aut gratiarū actione, aut alia eiusmo-
di congressione opus esset, quē alium nisi
dominicum Triuisanum misistis? Age e-
nīm: fuit Friderico imperatori, & Maxi-
miliano eius filio, Romanorum Regi
declarato, senatus nomine de eiusmodi
appellatione Regia gratulandum. Do-
minicus gratulatus est. Fuit item Iulius
II. Pont. Max. designatus, Romæ eiusdē
officij causa conuenientibus. conuenit
Dominicus. Fuit Ludouico, potentissimo
Gallorum Regi, de regno Neapolitano
sūb imperium suū subacto, iterūque
de recepta, quæ ab eo defecerat, Genua,
itemque filio eius Francisco de re bene
ad Carmignanum gesta, gratulatio ve-
stra significanda. nōne significauit Do-
minicus? Fecit denique Ioannis Lusita-
niæ Regis singularis erga ciues nostros
liberalitas, quos Columbus junior, ne-
quissimus p̄edo, spoliatos ac multis vñ-

I N F V N E R E M . A N T O N I I

neribus debilitatos, in littus Regis abiecerat, ut Regi, qui eos tecto exceptos vestibus ac viatico cumulasset, gratiae coram essent amplissimis verbis agendæ.

Quis demum alias egit, quam Dominicus? Atque hec quidem sunt officiosarum legationum, quas ipse magna comitate obiuit, clarissima documenta. Iam vero eas, in quibus Reip. salus agebatur, quanta alacritate suscepit, diligentia tractavit, grauitate confecerit, fide renunciabit, accipite. Quid enim grauius agi potuit, quam quod ab ipso cum eodem, quem modò nominaui, Julio Pont. Max. pro Rep. aetum est? Etenim cum is contra vos Christianorum omnium regum arma solicitasset, ciuesque vestros in vincula conieciisset, & ciuitati ipsi sacris interdixisset: tum dominicus Triulianus ad eum legatus ita egit, ut & interdictum huic ciuitati acerbissimum rescindendū, & ciues è vinculis eximendos, placato ipso pontifice, primo quoque tempore procurarit. Quid porro magnificentius effici potuit, quam cum aut ad Carolum VIII. Gallorum Regem maximum, qui à Ludouico Mediolani imperium obtinente, & ab Alexandro pontifice Maximo in Italiam accessitus, ut Ferdinando Regi

bellum inferret, maximis copiis Pado
traiecto, primo aduentu multa oppida
cepereat, ipse conseruandæ dubiis in re-
bus regiæ erga hanc Remp. beneuolen-
tiæ causa est profectus: aut cùm ad fero-
cissimum Turcarum Regem, de grauissi-
mo nostro magistratu Byzantij retinen-
do, est missus? Nam cùm Hieronymus
Marcellus, spectata virtute vir, qui Byzā-
tij tum magistratum magnum atque ho-
norificum, ex fœdere & societate consti-
tutum, vetere instituto gerebat, in suspi-
cionem Regi venisset, sua consilia facta-
que huic senatui nunciâsse, ob eamque
causam iratus ei Rex imperâsse, vt con-
festim ex vrbe excederet, quod se decre-
uisse diceret, nullum in posterum eius-
modi* magistratum Byzantij esse: dele-
ctus est Dominicus Triuisanus, qui inci-
tatum Regis animū senatū nomine mi-
tigaret. atque is quidē, quanquam affecta
ætate erat, & plurima eaq; honorifcen-
tissima senatū de se iudicia habebat, ta-
mē periculose iter, ac rem ex omni par-
te difficilem, magno animo aggressus, ad
Regem summa celeritate contendit, at-
que exposita senatū voluntate, causam
ità egit, vt Regis animū, quāquam valde
alienum, ad vestrā subitō voluntatē, arbi-

IN FUNERE M. ANTONII

triūmque traduxerit, atque idem, qui antē fuerat Byzantij magistratus, ut in posterum esset, effecerit. Quid præterea opportuniū agi potuit, quam cùm, vobis ex semestribus induciis pace iungi perpetua cum omnib⁹ Christianis Regibus cupientibus, ipse maximo è senatorum numero lectus, qui Reges Hispaniarum ad pacem diuturnam componendā adhortaretur, pacem vobis ab illis omnium optatissimam atque iucundissimam reportauit? Nam quod ab eodem legato cū Ægyptio Rege transactum est, tanta profectō animi magnitudine est cōfectum, ut maiore confici non pōuerit. Siquidē cùm, à Campsonis Ægypti, Siriaqne Sulthanī ministris nauiculatoribus nostris iniuriösius tractatis, Venetis ciuib⁹, qui tum in Ægypto negociabantur eoque præsertim, qui Alexandriæ maiorum instituto ius dicebat, in vincyla conieccis, & eorum bonis pecunias quo dicoptis decrevissetis; ut Memphis ad Regem legatos mittetur etiam ex nis, qui imaginari essent, qui res, quæ mercatu-ri rationem attingerent, ministeriorum regiorum iniuria lypas eslegent, & ciuiū causam apud Sulthanum Reip. nomine tueretur. tum Dominicus usque in Ægy

ptum mandato vestro profectus , ità vel eloquentia, vel prudentia, vel authoritate , quibus eo tempore maximè florebat inter omnes, effecit , vt non modò Regē ab insita acerbitate abduxerit , sed summo etiam ab illo habitus in honore , veteri renouato fœdere , datisque & acceptis amplissimis munieribus,cum literis à Rege ad senatum de ipso, deque toto negocio honorificentissimè scriptis , in patriam se retulerit. Qua in re cùm aliorum omnium,tum C. illius Popilij legati, qui quondam Antiochum Syriæ Regem , ad quem à senatu Romano missus erat, responsum dare cunctantem virgula circunscriptis, gloriam superauit. Ille enim, summa populi Romani potentia fatus, acerbiore: hic, quod nō tantis esset reip. viribus fultus, mitiore, quod voluit, oratione est consecutus. Itaque quanto incruenta cruentæ victoria est præferenda , tanto hæc illi legationi videtur anteponenda . Reliqua prudens omitto. Neque enim aliis quisquam in hac rep. sæpiùs hoc ipso legationis munere , vestro est potissimum beneficio funditus. Quod ipsum eam habet vim , vt non præstantissimum de eo solùm senatus iudicium declarare, sed virtutis etiam: il-

IN FUNERE M. ANTONII

Ius præstantiam facile possit ostendere.
Etenim magistratum scimèl vnum vni
mādari, nobilitatis: iterū atque iterū,
non nisi expertæ perspectæ quo virtutis
est argumētum. Venio nunc ad reliquos
eius honorum gradus, quos ipse splendi-
dissimos in hac ciuitate honestissimis
potissimum vestris sentētiis est adeptus.
Cui enim vñquam alij anteā vniuersæ
nostræ classis imperium aut maiore stu-
dio, aut grauiore cum Reip. emolumen-
to, quam Dominico Triuifano, mandatū
est? Testis est grauis illa tempestas, qua
cūm Solimanus Turcarum Rex poten-
tissimus, ducentis armatorum millibus &
classe ingenti, rhodiis bellum inferret, ac
vestris fructuosissimis insulis Cretæ Cy-
prœque iam iam immineret, vosque, quæ
vestra est sapientia, quia, quæ accidere
poterant, nè acciderent, metuendum esse
putabatis, maximis classibus & firmissi-
mis exercitibus insulas has ab acertimo
Turcarum impetu defendendas esse de-
creuissetis: neminem alium nisi Domini-
nicum Triuifanum, summæ rerum & toti
rei maritimæ præfecistis. atque is quidē
eo tempore, nisi vestro iussu coactus se à
pugna continuisset, qui fœdus violandū
veteri exemplo non putauistis, ornatissi-

mam profecto Regis classem , ac maximas copias metu nominis sui percussas, saperâisset ac deleuisset. Neque verò prætereunda est illius etiam temporis singularis eius erga hanc ciuitatem beneficētia, qui maximam mercedem, quę in singulos menses veteribus legibus Imperatoribus nostris constituta est , respuit, eāmque Reip. condonauit. Ex quo iudicare potestis, quę auri, quę argenti in eo viro cupiditas fuerit , cùm iustam etiam ac debitam suis laboribus pecuniam tantam repudiârit. Quę virtus eo in illo admirabilior fuit, quo maioribus ipse rei familiaris angustiis premebatur : quas ipse eo semper animo tulit , vt ex iis maior ad illum laus, quām ad alios ex maxima opulentia redundârit . Quid dicam, qua sapientia & moderatione animi Fauentiam ciuitatem, quę dubiis suis in rebus vestram opem implorauerat , eò à vobis missus administrauerit ? aut qua fortitudine Cremonam, quę Melchioris Triuisani imperio vestra erat, gubernarit aut quo studio , & qua æquitate urbano-rum magistratum præstantissimū quenque, & maximè Procurationem marciam & ceperit, & gesserit ? quantam denique eloquentiam, fidem, industriam tum in

IN FVNERE M. ANTONII

sententiis in senatu dicendis, tum in omni senatoria administratione adhibuerit? Evidem sic sentio, Patres amplissimi, cum ea huius viri erga hanc Remp. merita extiterint, ut eam domi fotisque saepius afflictam erexerit, diffidetem rebus suis confirmarit, grauissimis fessam bellis, pace demum honestissima recrearit, omnia nos ei & singularia in perpetuum laudis ornamenta debere: verum nihil aliud esse, de quo maiores ei gratiae sint habenda, quam quod, cum alios filios multos, tum præsertim hunc M. Antonium effigiem morum, integratatis & prudentiae suæ reliquerit, qui, quam ille domus suæ amplitudinem inchoauerat, ultimo hoc atque excuso Principatus honore perfecerit: ut non magis sibi, quam tali parente ortus sit, quam patri, quod talem filium procrearit, lætandum fuisse videatur. cuius virtuti mater etiam ipsa plurimum attulisse adiumenti putatur, honestissimi & sapietissimi viri Petri Marcelli, Marcij Procuratoris, amita, & Nicolai clarissimi Principis neptis, omni summae modestiae summae probitatis, summae castitoniæ laude ornatiissima. à qua ipse cum reliquis fratribus nata minoribus ita educatus est, ut præfæ in iis omni-

bus innocentiae, maternae item notae non
obscurissimae noscerentur. de quibus ne
plura dicam, M. huius Antonij, cuius
causa haec suscepta laudatio est, amplitu-
do ac dignitas efficit, ut meritò, quia ma-
ior in illos ab ipso fratre, quam ab eo-
rum rebus gestis, gloria proficiscitur,
quo citius ad illorum dignitatis fontem
M. Antonium, qui me ad se iandudum
vocat, perueniam, facta mihi illorum
omnia, quanquam inuitis eorum fortas-
se Manibus, silentio mihi putem esse
prætereunda. Ego me, Patres amplissimi,
ad eum laudandum accedere facile in-
telligo, cuius multæ magnæque virtu-
tes non modo à me, in quo nulla vis in-
genij, nulla dicendi facultas inest, sed ne
ab eloquentissimo quidem alio quo-
quam fatigè copiosè narrari, nedum pro
dignitate augeri possint. Quamobrem
vestræ erit humanitatis, ut si me diffici
aliquo orationis in loco laborare sen-
seritis, summa vestra, qua adhuc vñ
estis, audiendi benignitate leuetis. Quod
ipsum ut eo libentiū faciatis, polliceor
me de hoc M. Antonio ita esse dictum,
ut summatim integerimam prudentissi-
mi hominis vitam priuis penè usque
ab eius incunabulis agnoscatis. Nam &

IN FUNERE M. ANTONII

primis illius ætatis temporibus eam hic spem de se dedit , vt in eo tanquam in herbis non fallacibus , quæ probitatis maturitas & quantæ sapientiæ fruges essent futuræ, facile appareret. Etenim siue quod ita natus , vel potius à Deo factus esset, primùm sanctissimis pudoris atque modestiæ legibus adeò se adstrinxit , vt in ætate maximè lubrica atque flexibili, certissimus & constantissimus officij ac pudicitiæ custos esset : deinde verò inge-
nio & industria sic puerilem ætatem præcurrit , vt prudentiæ etiam , quam summi philosophi in adolescentia desperarunt, iam tum in puerò notæ vel clari-
ssimæ cernerentur . Ut autem ex pueris excessit , adeò ætatem illam temperantiæ & continentiæ munimento sepserit, vt tur-
piores voluptates, quas ipsa per se natura profundit , quæque in communibus ho-
minum sensibus sunt infixæ , constan-
tissimo animo aspernaretur, ita vt, quod vix credibile visum iri puto , his præser-
tim motibus atque temporibus , eas ne gustasse quidem vnquam in omni vita,
& integrum se perpetuò , castumque ser-
uasse ab omnibus iudicatus sit. Quæ vo-
luptates etsi vitio iuuentuti penitus ver-
tendæ non sunt, propterea quod illi ætati.

concessu omniū dantur, quia itā illi insitę
sunt, vt ex ipſa euelli non possint, niſi
proſrus ex hominum vita adolescentiā
euellatur: tamen quos adolescentes non
adolescentiæ vis à virtute potest detor-
quere, iij quo magis ſupra hominem, eo
minus intra deorum conditionem poſiti
eſſe videntur. His igitur inſtructus praxi-
diis, cùm ſe vt patris bonorum, itā gloriæ
quoque heredē eſſe oportete intelligeret
cūmque de futuræ vitæ ſuę genere ſecum
diū multūmque, tanquam in umbra, pru-
dentissimè cogitasset, tandem in aciem
atque in ſolem ſibi eſſe prodeundum pu-
tauit. Et quoniam non tam veterum li-
bros ſtudioſe legendo, quam multarum
gentium mores (vt dixit poëta ſummus)
& inſtituta cognoscēdo, uſum rerum ge-
rendarum comparari intelligebat, domi-
nicum ipsum parrem admodūm adoles-
cens, priuūm ad Ludouicum Gallorū,
deinde ad Campſonem Ægyptiorum
Regem legatum profiſcentem eſt pro-
fequutus. Quibus in itineribus plurimas,
easque nobiliſſimas vibes inſpexit, mul-
ta potentium populorum inſtituta co-
gnouit, incredibilem denique ſibi propè
maximarum rerum uſum atque ſcientiā
vindicauit. Quo factum eſt, vt poſte à do-

IN FUNERE M. ANTONII
mum se recipiens, facile & quales suos o-
mnes, qui tum Venetæ iuuentutis ferè
Principes erant, singulari consilio & mi-
nimè vulgari in gerendis & iudicādis re-
bus prudentia superaret: & meritò. Quid
enim difficile ei fuit in omni virtutis ra-
tione proficere, parente præsertim tanto,
authore, contubernali, atque magistro,
ad cuius imitationem & similitudinem
ipse sapientissimè se ab ineunte ætate
formauerat? Qui contubernij mos cum
apud patres nostros fuerit ad pruden-
tiā, usumque rerum adipiscendum
munitissimus, nescio cur eundem nos
hōc tempore tacita nostra antiquari
desidia patiamur. Nam eæ quidem duæ
peregrinationes, incredibile est; quantū
ad animum, mentemque juvenilem eius
senili quasi prudentia confirmandam at-
tulerint: Quam prudentiā adeò incredibi-
li illa sua vitæ integritate, & motū bo-
nitatē condierat, ut, utrum melior esset,
an prudentior, diiudicari interim haud
facilè posset. Etenim cum Deo cultum
iam inde ab illo tempore tribuebat, ut
à duobus sanctissimis illius mandatis
sanctissimè atq; castissimè retinēdis, nū-
quam animum declinaret, quibus mone-
mur, p̄imum, ut scipium, omnium pa-

rentem, toto animo & tota nostra mente
colam⁹, tū ut ipsi inter nos fraterna cha-
ritate amemus. O egregia atque præcla-
ra sapientiæ rudimenta illa, quæ pientissi-
mo ab ipso timore Dei proficiuntur:
rectissimam autem priscorum hominū
in tuenda pietate consuetudinem, quæ
hodierno die, quod facile, constat, in
paucis inuenitur. Fit enim multis in ur-
bibus, vt plerique homines honoris
gratia illi quidem ciuium aucupentur, ve-
rum quæ non sanctitatis potius, vt quon-
dam, opinione, quam aut egregia di-
cendi facultate, aut forensi exercitatio-
ne, aut blanda singulorum salutatione
quæsita sit. cum autem veterem illum
sanctissimum morem M. hic Antonius
imitaretur¹, itaque animatus ad capes-
sendam Rempub. accessisset, quis est qui
miretur eum in tota comitiorum ratio-
ne adeò floruisse, vt, quos demum ho-
nores petierit, eos facilimè cepit, quos
autem cepit, eosdem rectissimè atque
sapientissimè administrarit? Nam pri-
mum quidem urbanos omnes imagi-
stratus, præsertim verò amplissimi
quémque eocitiuum studio est adeptus,
vt, qui nūc maximis natu etiā denegātur,
ei adolescenti liberalissimè deferrentur.

IN FVNERE M. ANTONII

ea verò cum omnium admiratione sic
administrauit, vt, quam virtutis atq; pru-
dentiæ suę, cum magistratum iniret, opi-
nionem omnibus excitasset, eandem
cùm abiret, multo etiam grauiorem cer-
tiorémque relinquet. Præclarè etenim
in priuatorum controversiis iudicandis
æquitatem, in sententiis in senatu dicen-
dis Reip. dignitatem, in tota ipsa Marcia
Procuratione* sanctissima administran-
da, piorum maxinè hominum volunta-
tem, ac pauperum egestatem semper spe-
ctauit: neque aut gratia, aut precibus,
aut vlla mentis permotione adduci vn-
quam potuit, vt quicquam faceret aut
senticeret, nisi quod lex atque religio ipsa
præscriberet. Quid: Cretam verò Cy-
prumque maximas insulas nostras, in
quibus suminū ipse magistratū admini-
strauit, non aliter atque * vrbem fecerat,
gubernauit? Non certè. Immo verò in iis
tam iustè, tam sanctè, tamque abstinenter
se gessit, vt, quemadmodū quondā Asia
Q. Scæuolæ, sic nunc Creta Cyprusque
stent M. Antonij Triuisani institutis
præclarissimis obseruandis. Quæ cū lau-
data sunt omnia, tū illud imprimis con-
stanti hominū fama concelebratum est,
quod impiorū hominū impotētiam, qui

*sanctissi-
mè.

*in vrbe
*vrbē, gu-
bernauit?

fœdis & atrocibus verbis Deum, diuōsq;
omnes quotidie per contemptum in se-
carentur, seueris legibus & pœnis adeo
refrenauit, vt hoc etiam tempore, ne illi
delinquant, vetere illa M. Antonij seueri-
tate potissimum deterreri videātur. Qui-
bus de causis effectum est, vt Cretenses
Cypriique nomen ipsum clarissimū M.
Antonij, & dū apud eos fuit, gratissimis
semper animis prosecuti sint, & postquā
decessit, priuatis & publicis ad immorta-
litatis memoriam monumētis plurimis
exornarint. Hac tanta famæ celebritate
cum iam domū reuersus M. Antonius, in
ipsius Reip. diuturna administratione cō-
senuisset, & grauissimis in rebus plurimis
virtute ac sapientia sua singulari omni-
bus ciuibus cumulatè satisfecisset, inci-
dit tempus illud, quo Frāciscus Donatus,
Princeps sanctissimus & prudētissimus,
mortuus est. Itaq; cùm de sufficiendo in
rati viri locū alio ageretur, visus est M.
Antonius cùm paternæ memoriae causa,
tum propriæ virtutis gratia, qui Franci-
co succederet, esse dignissimus. Quam-
obrē delatus est ei, vt scitis, huius poten-
tissimæ Reip. Principatus: delatus est au-
tem ei non modo non petenti, sed etiam
q̄ futuris seculis omnibus admiratio-

IN FVNERE M. ANTONII

ni futurum maximè puto , inuito & re-
pugnanti: non quod & nostra & veterum
memoria , & in hac , & in aliis ciuitati-
bus non multi munera sæpè publica re-
cusarint, sed quod eorum magistratum
aut temporum ea ratio fuerit , vt , si cum
his conferantur, repudiandi fuisse maxi-
mè videantur. Sæpè oblatum Romæ Cō-
sulatum, recusatū esse accepimus. Fateor.
At annuus magistratus, at difficilimo &
periculosissimo Reip. tēpore, at imbecilla
ad bellicos labores valetudine est recusa-
tus. Venetiarū autē Principatū, honore
perpetuum aspernari, idque pacata Rep.
firma corpore , summa animi modera-
tione , tam nouum ac inusitatum est, vt,
quemadmodum nulla id seculorum me-
moria auditum aut traditum est, sicne vl-
la quidem vnquam inobscuratura aut
præsentiu hominū, aut futuroru esse obli-
vio videatur. Quo in magistratu et sicele-
ri, quæ consecuta est, morte, quantū à sa-
ta sapientiæ magnitudine expectabatur,
præstare cumulatè non potuit: ea tamen
certè præstitit, quæ cū superiori vitæ, san-
ctissimè atque honestissimè actæ, cōsen-
tanea essent, tum tanti magistratus maie-
stati atque officio conueniret. Nā incre-
dibile illud suum religionis colendæ stu-
dium,

dium, non modo maximi huius honoris accessione non imminuit, verum etiam, quod augeri in eo anteā posse non videbatur, mirabiliter auxit, imprimis autem diuina ipsa charitatis præcepta, quæ optimo cuique potissimum debent esse proposita, castissimè coluit, ita ut antea alios hoc demum tempore semetipsum in eo studio superaret. cuius rei testimonio innumerabiles esse pauperes possunt, quo-ruin summam inopiaū opibus ipse suis quanquam tenuibus, sustentauit: infinitè virgines nubiles, quas ipse pecunia sua quia, vnde dos daretur, non erat, libera- lissimè collocauit. Publica vero munera obiuit ea magnificentia atque splendo-re, quem huic Reipub. & tanti Imperij maiestati congruere iampridem ipse di- dicerat: ea diligentia, ut, quanquam ex- trema senectute & incommoda maxime valetudine erat, semper tamen in senatu venerit, quotidie collegium frequentarit nunquam non solennia comitia obierit iudiciorum ac tribunalium orbem, at- que adeò forum ipsum, certis diebus to- tū ita oculis perlustrauerit, ut res ipsa fo- tensis, quæ longo intervallo magna ex parte labefactata corrucrat, tandem maxi- mo ipso authore agente, facilimè resti-

IN FUNERE M. ANTONII

tuta si : postremò ea pietate obiuit, quæ
ab optimo viro & studiosissimo Rei.ci-
ue, simul & Deo & patriæ suæ iucundissi-
mæ tribui vel plurima potuit: cuius san-
ctissimos deum sensus respiciens im-
mortalis ac præpotens Deus, quid de in-
tegritate hominis sentiret, supremo il-
lius dic apertissimè demonstrauit, cùm
eum in ipsa rei diuinæ cum patribus au-
diendæ meditatione vehementius se,
quām solebat, etiam intendentem, in-
tegrum, valentemque subito maximo
eum omnium mœrore nobis eripuit.
Quas ob res, Patres amplissimi, ego hūc
M. Antonium non solum cum summis
viris omnibus, qui & in nostra & in a-
liorū Rep. floruerū, comparandū, sed iis
longè etiam anteponendum existimo.
Nam alios fortasse vel rerum gestarum
magnitudine, vel bellicæ rei cognitione
vel dicendi certè facultate clariores mu-
tos inueniemus, at tantā, tamē tamq; per-
petuam & constantem vitæ sanctitatem
& castimoniam, in nemine certè reperie-
imus. Itaque quanto difficilius est scribi ip-
si, quām aliis, perpetuo posse imperare,
tanto noua hæc M. Antonij est, quām
illa vetus aliorum, laus illustrior. Quam
laudem qui contemnunt, intelligere non

videntur, vnius eiusdemque priuati quodam Nasicæ, qui in urbe Romana vir optimus à senatu iudicatus fuit, famam nomenque pluris, quam splendidissimos triumphos & clarissima trophæorum insignia omnium aliorum fuisset. Atque ille tamen castissimis manibus suis deorum matrem Idæam, Pessinunte Romā aduectā, tantū excepit, cum M. ipse Antonius sanctissimis propè Dei ipsius manibus, quantum ex mortis eius miraculo coniicere possumus, in cælestem translatus esse patriam videatur.

Quæ cum ita sint, Patres amplissimi, quid est cur quisquam nostrum lachrymis & floru potius, quam iucunda virtutis eius recordatione gratāq; beneficiorum commemoratione, cohonestare funus eius præstantissimum atque clarissimum velit? Nam si dolori cedendū est, satis adhuc lachrymarum effusum est, & iusti doloris acerbitas & his sordibus, & hac hodierna vestitus fœditate notata est. Sin autem, quod prudentissimæ esse ciuitatis existimo, rationi obtemperandum est: quid est, cur non mens nostra potius ad tantæ virtutis imitationem conuertitur? quod quidem cum ceteros, tum imprimis propinquos eius horror

IN FVNERE M. ANTONII

vt faciant: quibus domesticæ laudis memoriam , acerrimum video appetendæ gloriæ relictum est& incitamentum : idque eo etiam magis , quod ipse sic mortuus est, vt hæc ei mors, sicut ostendi, op̄tabilis potius, quam formidabilis fuerit. Mortuus est enim in patria , quam vehementissimè semper coluit atque dilexit: atque ita mortuus est, vt non miseri, diuturnique morbi grauitate confectus sit, sed leni horæ languore coagmentatio ipsa corporis dissolui sine sensu cum quadam quasi naturæ voluptate visa sit. Ea verò ætate est mortuus, quam nemo propter vel corporis deformitatem , insuauem , vel imbecillitatem , inutilem vel mentis infirmitatem , despiciendam esse iudicauisset, & in qua , quæ bona omnium maxima mortalibus contingere possunt, ipse cumulatissimè diuino beneficio est consecutus. Iucundum est enim hominum iudicio , in clara ciuitate nobili genere nasci: in clarissima , nobilissimo natus est. multo iucundius, potenti in Rep. magnos posse honores aliquod adipisci in potentissima cū omnes, alios, tum præstantissimum ipsum atque clarissimum Principatum adeptus est. Iogè omnium iucundissimum, ex vita ita de-

cedere, ut antè, quid ingenio, quid consilio, quid virtute consequi possis, ciuibus ostenderis tuis: Cumulatissimè ostendit. Quis igitur vberiori illius felicitati locus relinquebatur: aut quo feliori fato extreum edere spiritum poterat, quam quem modo in suauissimæ ipsius Reip. propè gremio, in complexu patrum clarissimorum, sacras ipsas antè Dei aras, præsenti ipsi quasi Deo constantissimo animo reddidit? & lugebimus nūc illum casum? quē inter omnes ille nactus est optatissimum? quid est aliud hoc facere, quam præsentem, qua nunc fruitur, beatitudinem indignissimè ferre? quod quoniam nullo modo faciendum est, propterea cēso, iam non fletu & lachrymis amplius animos esse abiiciendos, verū firmissimis atq; aptissimis esse rationibus erigendos: propinquorum, quod domesticum in perpetuum habituri sint singularis cuiusdā bonitatis atq; virtutis exemplū: ciuiū, quod, si se ad eius similitudinē conformarint, certissimum similis euētus habeat documentum: omnium denique, quod ex his corporis vinculis, tanquam ex carcere, quemadmodū nostū vnumquémq; necesse est, in cælū adoptatissimā libertatē, quæ est optimo cuīque

IN FVNERE FRANC.

à Deo parata, latissimo amo euolauerit.

IN FVNERE

FRANCISCI VENERII

Venetiarum Principis, Oratio

Bernardini Lauredani Andreae

F. Patricij Veneti.

Humanum genus, Patres amplissimi,
omnibus aliis in rebus calamitosum
ac miserum, hac vna in re felix atq; bea-
tum prudentissimorum hominum iudicio e-
xistimatur, q; à Deo Opt. Max. fatali cor-
porum interitu, ac necessaria morte multa-
cum est. Factum est enim, vt, quēadmodū
nauis sauvissimis diu iactata fluctibus, tu-
to tandem in portu conquiescit, sic vita
nostra maximis vexata atque oppressa la-
boribus, in morte omnes suas molestias
dolorēisque deponeret. Hæc autem mors
cūm per se satis magnam beatitudinem
affert, quod ea solicitudines nostræ om-
nes ac miseriæ terminantur, tum eo etiā
esse fortunatior videtur, quo aut sanctio-
rē vitā honestiorēq; expleuerit, aut certè
sanctius, honestiusque obita sit. Itaq;
sapienissimè veteres hoc etiā homines v-
surparūt, neminē nisi mortuum, verè aut es-
se aut appellari beatum posse. Intellexe-
runt enim, propter fortunæ levitatem &
terrū humanarum inconstantiam, nihil

in vita stabile, nihil certum, lubrica atque incerta omnia esse: mortem autem vnam, præsertim quæ vitam integerimā atque honestissimā clauderet, perfectam felicitatem ipsam hominis demonstrare. Quamobrem si quis est, qui cum Francisco Venerio præstantissimo Principe nostro, cuius mortui solennes nunc exequias celebramus, malè actum hoc tempore existimet, quod ex hac vita decesserit, vehementer errat: neque enim intelligit felicitatem illam, quam vix adumbratam atque inchoatam in vita viderat, perfectā eum atq; expressam necessario ipso corporis interitu esse adeptum, præsertim verò, cùm vitæ eius antè actæ mors ita consenserit, ut beatam vitam mors beatissima consecuta sit. Beatam enim nostram vitam cùm multis aliis ex rebus effici, Patres amplissimi, opinamur, tum maximam felicitatis nostræ partem ex generis nobilitate, liberali educatione, virtute denique & virtutis insignibus atque ornamentis duci existimamus: quarum rerum omnium decore Franciscus Venerius ita ornatus fuit, ut qui splendidissimè, idem etiam beatissimè vixisse videri possit. Quod ut ita esse omnes intelligent, et si rogādi non estis,

IN FVNERE FRANCISCI

tamen ut consuetudinem seruem, peto
ut diligenter & attentè, ut cœpistis, audia-
tis, dum ego non ambitione aut gratia
aliqua, verum eorum, quorum voluntati
nihil denegare honestè possum, inslu ad-
ductus, præstantissimi huius Principis
honestam vitam, egregios mores, præ-
claras in republica actiones expono. Vn-
de autē generis eius explicandi primor-
dia ducam, Patres Amplissimi? aut vnde
præclara nobilitatis eius initia traham,
paternāne, an materna familia? Est enim
vtraque gens summis ad perpetuam in
hac ciuitate gloriam virtutis atque egre-
giæ erga hanc Remp. benevolentia insi-
gnita monumētis. Ipse autem hoc etiam
nomine cœteris gentilibus suis antecel-
lit, quod ex duorum clarissimorum hu-
ius Reip. Principum, Antonij Venerij &
Leonardi Lauredanij, qui in iis familiis
omni virtute & dignitate ornatissimi
fuerunt, sanguine ortus est. Itaque, si in
alio quoquam vox illa valuit, quę bonos
ex bonis, fortes ex fortibus nasci nos ad-
monet, in hoc certè valere iustissimè de-
bet, qui suinmam maiorum suorum am-
plitudinem non modò noniminuit,
sed etiā (quod inter omnes constat) quām
maximè amplificauit. Quid enim nunc

præclara cùm aliorum, tum Aloysij pro-
ui eius Marcij Procuratoris facta, aut
Francisci aui, aut Marini fratri, qui tan-
ta integritate fuit, vt, quæ experti à cæte-
ris summo studio solet, ea se ipse Marcia
procuratoria dignitate antè abdicarit,
aut Ioannis patris excellentem probita-
tem, atque innocentiam singularem ex-
ponam? Maria quidem certè mater eius
lectissima fœmina, cùm multa alia habet
ad summam laudem prudentiæ & casti-
tatis grauissima testimonia, tum illud
ynum ad incredibilem sui nominis cla-
ritatē amplissimum, quòd duorum sum-
morum Principum, illius filia, huius ma-
ter extiterit. Itaq; si Corneliae illi quon-
dam à Romanis, vt ex eorum historiis
cognouimus, tantum eo nomine tribu-
tum est, quòd Africano magno viro na-
ta, duos Gracchos summos iis tempori-
bus oratores procreasset, quāto hæc no-
stra præstantior, quæ non Gracchos duo
portenta Ro. Reip. sed Franciscum Ve-
nerium optimum huius Reip. parentem
generauit? Nam quid de Andrea & Petri
fratribus eius dicam? quorum in altero
tantam moderationem, quanta maxima
in homine intelligi potest, fuiss'c perspe-
xisti? alter autē, qui nunc præsens adest,

I N F V N E R E F R A N C I S C I

eam virtutem, constantiam, pietatē præ
se fecit, ut ad propriam laudē n: hil aliun-
de, quām ex se quartere videatur: aut cur
sorores horum omnium mulieres san-
ctissimas atque optimas nominem, quæ
honestissimis nuptiis in nobilissimas &
locupletissimas familias Vendraminā &
Foscara transcūtes, illam ex se progeniē
propagāiūt, quę facile omni virtutis ge-
neie superiorum Principum, qui in iis
familias floruerunt, laudem & gloriam
adēquaret: sed quid ago? aut cur Francisc-
cum Venerium, qui nunquam generis
amplitudine sese extulit, semper virtute,
vnde solida quæri à sapiente gloria
solet, gloriatus est, ita laudo, vt ad eius
commendationem quidquam ex dome-
sticis eius imaginibus, atque ex vetere
laude familia repetam: Non faciam igi-
tur: neque à propinquis, aut ab affinibus
eius summa dignitate præditis, ad hunc
exornandum quidquam hauriam. om-
nem ex ingenio, studio, sapientia, probi-
tate ipsius laudationis rationem petam.
illa enim communis, hæc propria: illa
naturæ, hæc industrię est: illam etiam ha-
bent, qui pueri in ea familia decesserunt:
hac soli digni sunt, qui per omnes se æ-
tatis gradus honestissimè integerrimèq;;

vt hic ipse, gesserunt, qui cùm ab incunte
ætate se in honestissima & copiosissima
familia natum esse intelligeret, non ge-
neris splendore, nec diuinitatum magni-
tudine elatus, in ocio atque desidia sibi
elanguescendum putauit, verùm cùm ta-
les parentes atque maiores, ac cùm tan-
tum demum exemplorum domi ad vir-
tutem haberet, omnibus neutrīs contem-
dit, vt & ipse sui honestissimum monu-
mentum aliquod relinquēret, quo se ma-
ioribus suis dignum esse ostenderet. Ita-
que cùm plerique in summis præsertim
opibus, & affluentī rerum copia educati,
liberam vitæ rationem ingressi, impetu
quodam animi naturali ad nescio quæ
inania ætatis illius oblectamenta ducan-
tur, hic cùm iis omnibus rebus omni ex
parte abundaret, quæ allicere ceteros so-
lent, in cupiditate tamen continebatur.
vnius enim virtutis adipiscendæ studio
inflammatus, gloriæ etiam ipsius, cuius
cupiditas vix in eam etatem cadere vide-
tur posse, dulcedine quadam vel maximè
commouebatur. Quamobrem totum il-
lud lubricum ætatis spatium in literis &
doctrinis iis, quibus puerilis ætas imbui
ad humanitatem solet, collocauit: in
quibus breuiter ei contigit, vt & ingenij

IN FVNERE FRANCISCI
præstantia, & assiduitate quotidiana lō-
giūs progrederetur, quām vt generosi
condiscipuli æquales eius, quos omnes
facile superabat, æquo ferre animo pos-
sent. His tam præclaris iactis adolescen-
tiæ fundamentis, quæ vna omnium ad
amplitudinem in Rep. comparendā esse
firmissima existimantur, cùm ipse iam
animo maiora ac grauiora conciperet,
ac diu secum, multūmq; reputasset, qua
potissimum ratione Reip. & patriæ suæ
prodesse posset, ita statuit denique cæte-
ra omnia fluxa, incerta, fugacia esse, in
vna modò virtute atque eruditione con-
sequenda, omnem sibi esse operam col-
locandam. Itaque cùm se ad eam toto
pectore contulisset, audiendo, legendō,
meditando, eam breui de se opinionem
præbuit, vt liberalium artium omnium
peritissimus haberetur. Quo studio tan-
tum ad moderationem animi, tantum ad
prudentiam, tantum ad eloquentiam
ipsam profecit, vt eum ab his initiis ad
summam amplitudinem peruenisse ne-
mini, videri mirabile debeat. Nam cùm
philosophię partem illam, quę rationem
benè viuēdi continet, totam penitus co-
gnouisset, hinc siebat, vt neque in illa æ-
tatis insolentissima parte modestiā eius,

nec in tanta opum affluentia continentiam, neque in reliquis officiis colendis diligētiā vlo tempore desiderares. Ad rectum enim cūm esset primū natura, deinde institutione formatus, nihil nisi rectum, nihil nisi laudabile aut gerebat, aut loquebatur, aut sentiebat, vt ne locū quidem aut prudentibus amicis admonendi, aut inuidis obtrēstatoribus reprehendendi relinqueret, sed singulari quadam in parentes pietate, eximio erga amicos studio, incredibili erga omnes humanitate efficiebat, vt eodem tempore omnibus æquè probatus atque iucundus esset. Iam verò in rebus diiudicandis prudentiam, in explicandis eloquentiam tantam sibi comparārat, vt consilium insuadendo eius admirareris, dicēdi facultatem acverbōrum copiam non requireres. Eam enim rationem in dicendo sequebatur, vt firmis rationibus potius & argumētis, quam fucata & compta oratione, pugnaret: quod ilud grauitatem habere, hoc inanc quoddam studiuin iudicate censeret. Nolite enim putare, Patres amplissimi, liberaliū harum artium studiis humana ingenia ad agendum habetiora fieri, quæ veterum prudētissimorum hominum sententia vel plurimum

IN FVNERE FRANCISCI

excitentur. Sunt enim in nobis, quod sapientissimis illorum monumentis continetur, præclara quædam ad omnem virtutem à natura insita semina, quæ quidem, quanquam per se fructum edere vberimum possunt, tamen multo & cito & copiosius, si quædam quasi magistra disciplina præcesserit, ferunt: ut hæc constans sapientum hominum opinio fuerit, tum denique ciuitates optimè administratum iri, si aut qui Remp. gubernarent, se doctrinarum studio dedidissent, aut doctissimi homines ad Remp. accessissent. His ergo ille artibus, quæ non modò ad summū ætatis illius commendationem, sed ad egregiam etiam ingentis futuræ spem gloriæ pertinebant, tantam benevolentiam, tantam gratiam, tanta erga se omnium studia excitauit, ut, cùm paulopòst ad Remp. se contulisset, amplissimum quenq; honoris ac dignitatis gradum facilimè consecutus sit. Meritò. Etenim eximiis eius, de quibus diximus, virtutibus, quas vos nunquā in obscuro humilique loco latere, sed in omnium aspectu & luce versari semper voluistis, excellens eius quædam integritas. atque innocentia virtù adiungebatur, quæ yna in hac Repub. tantam vim

semper obtinuit, ut ciues ciuibus vehe-
mentius, quam vlla alia ratio commen-
darit: Egregiè. Cur enim aut ingenium
potissimum, aut eloquentiam cupiamus
in eo, cui partem aliquam Reip. commit-
tamus, quæ, recta ipsa mentis ratione de-
serta, facile ad perniciem traduci totius
Reip possint? Neq; enim, si veterū euol-
uantur annales, per vlos alios preclaras
antiquas ciuitates, quam per desertos il-
los quidem, sed improbos, homines esse
euersas ac labefactatas reperiemus. Quid
Athenas clarissimum quondam Græciæ
lumen, quid Carthaginem toti ferè Afri-
cæ atque Hispaniæ imperatorem, quid de-
niique Romam ipsam totius ferè orbis
terrarium dominam perculit aliud, nisi
eorū, qui dicendo valuerunt, improbitas
& audacia? In magistratibus autem ipfis
administrandis, qui latissimus proposi-
tus est optimo cuique virtutis suæ decla-
randæ campus, ita se gessit, ut eo prestanti-
ssimorum duorum Principum, à quibus
genus ducebat, virtutē cum propria qua-
dam eius ipsius integritate coniunctam,
facile omnes agnoscerent, ut quæ iam
antè diurna philosophorū tractatio-
ne didicerat, ea, quoad res postularet, in
ipso gerendo magistratu cōsumeret, neq;

IN FUNERE FRANCISCI

cos imitaretur, qui in libera ciuitate nati,
ita se in literis & in honestissimis artium
studiis abdiderunt, vt tamen ex iis nihil
in lucem & adspectum proferre, nihil ad
ciuium suorum salutem & commodum
haurire possint, non intelligentes, eum,
qui ad Remp. accedat, ita se comparare
oportere, vt, quemadmodum fax vna in
portu cōstituta, multis quæ in alto ia&tē-
tur, nauibus splendore suo opitulatur, sic
ipse ciuibus suis omni virtutis genere
praelucens, auxilium ferat. Cūm autem
multi sint in hac Repub. magistratus, qui
omnes gradatim more majorum, suffra-
giis studiisque ciilibus capiuntur, quo-
rum alij ad Remp. ipsam administran-
dam, alij ad priuatorum controveſias
diadicandas pertinēt, atque ex his *aliis
ciuibus nostris ius in vībe, *aliis sociis in
prouincia * dicatur: in hoc viro cūm il-
lud egregium fuit, quòd præstatiſſimum
quenque magistratum facile cepit, tum
verò omnibus literis ac vocibus prædi-
candum, quòd eos sanctissimè, pruden-
tissimè & diligentissimè gessit. Etenim
iugibernanda Rep. nihil vñquam, nisi
Reip. incolumitatem & dignitatem spe-
ctauit, neque partem aliquam eius, sed
vt sapiētes medici solent, totum corpus
curauit.

*alij
*alij
*dicantur.

curauit. Si frequentissimo Senatu de maximis rebus consilium dandum fuit, præclarè & egregiè sensit: si de Rep. sententia dicenda, audacter & fortiter dixit: si lex suadenda, vel dissuadenda, summa contentione semper egit. In priuatis autem litibus iudicandis, semper in consilio egregiam æquitatem ac conscientiam habuit, quod eius se Deum testem ac iudicem habere existimaret: nulla re optimi eius iudicij religio & veritas adulterari, nō gratia inflecti, non precibus permoueri, non potentia infringi potuit. Ex quo illud consequebatur, quod vnicuique magistratum adepto, summopere procurandum veteres censuerūt, ut non magistratus maiestate, sed virtutis magnitudine, sui admirationem inculeret, atque ut, ubi magistratu abiisset, eodem propè, atque tunc, cum in magistratu erat, honore coleretur. Multa prætereo consultò in magistratibus urbanis & prudenter ab eo dicta, & sapientius acta, ut ad illustriora eius prouincialia munera veniam, ad quæ exponenda me iamendum tacitè vestra expectatio vocat. Et enim quo maior quedam res est, foris, quam domi, magistratus administrare, quod ibi, quam hic, sit ad libidinē & flar.

IN FVNERE FRANCISCI
gitium licētia liberior, eo magis in pro-
uinciali, quām in urbano munere, eius
ipsius innocētia singularis & eximia vir-
***Foriulij** tus eluxit. Fuit igitur ***Fori Julij**, fuit Pa-
***Foriulij.** tauij, fuit Brixiae, fuit Veronæ summa cū
potestate. Quæ administratio quantam
afferre dignitatem possit, vnuſquisque,
qui prouinciæ Foroiuliensis magnitudi-
nem, vrbīū Patauij, Brixiae & Veronę an-
tiquitatē & amplitudinē cognoscat, faci-
lē intelligere potest. His igitur in locis
quid aliud cū egist̄ cēsetis, quām vt co-
rum, quibus ipſe p̄cesset, cōmodis vtili-
tatiq; seruiret, cōdémque quos sibi hæc
Resp. cōmisisset, ita tueretur, vt esse quā
beatissimos vlleret? Nā vt de Foroiulien-
si administratione primū dicam, quæ
propter inueteratas eorū inter se homi-
num iniuricrias plurimū semper diffi-
cultatis habuit, hic ita saluti eius prouin-
cię studuit, vt nihil aliud diligentius pro-
uiderit, quām vt pacē & ocīū toti ei prouin-
ciæ compararet: quod et si vel propter
partiū studium, vel propter graues iniu-
cias, vel denique propter elata eorū ho-
minū ingenia in perpetuū p̄stante non
potuit: tauta tamen sapiētia ac modera-
tione fuit, vt satisconceret, nunquam alias
pacem firmitorē ei prouinciat, quām dum

ipse ei præfuit, affuisse, atque in implacabili eorum inter se hominū odio ipsum tamen bonis iucundissimū, malis formidolosissimū fuisse. Atque hac quidē arte sedatæ discordiæ, cædes repressæ, latrocinia depulsa, prouincia tota sequimis ante iactata seditionū procellis, summa cū huius Reip. gloria cōposita & constituta est. Iam verò Pataviū, Brixiam & Veronā præclarissimas vrbes nostras, qua prudētia, æquitate, humanitatē, innocentia rexerit? Nullum fuit malum, quod ille non multo antē prouiderit: nulla difficultas, quam non idem consilio & ratione depulerit: ita ciuium concordia in iis oppidis, & annonæ copia, quæ duo bona, optimæ cuiq; ciuitati iucundissima, prudētissimo cuīque Reetori imprimis præstanta sunt, summa diligētia procurata, abundè affuerunt. Seueritatem autem in iure dicendo eam adhibuit: primū, quæ non gratia variaretur, sed conseruaretur & quabilis, deinde, quæ tanta cum comitate coniuncta esset, ut non maiore pœnæ metum malis incuteret, quām bonis spē præmiorū ex eorū recte factis ostenderet. Cūmque hoc quidē maximè custodiendum sit, Patres, amplissimi, ab iis, qui in prouincia ius dicit, ut expedita sit vni-

IN FUNERE FRANCISCI

cuique ad poscendum ius suum & libera
facultas, ne in tanta potestate vlla alia po-
testas ab iis, quibus præsint, quod non si-
ne cōmuni infamia fiat, desideretur: hic
hac virtute, & natura, & doctrina institu-
tus, ita excelluit, vt neminē vñquā à suo
limine absterruerit, omnibus faciles ad
se semper aditus esse voluerit, libertæ de-
nique infimo etiam cuique apud illum
querimoniæ fuerint. Iam de continentia
pluta non dicam: neque enim incredibile
visum iri existimo, cū qui doctrina per-
fectam ipsam per se naturam ad excel-
lentis ciuusdam speciem integritatis ex-
coluisse, qui magistratibus urbanis om-
nibus maxima abstinentiæ suæ argumen-
ta dedisset, eundem in prouincia etiam
ita se continuisse, vt non manus solùm,
sed etiam oculos & aures, in quas sicutè
sæpè quæstus causa insusurrari solet, ea
diligentia ab omni flagitiij genere cohi-
buerit, vt non solùm à peccato, sed etiam
à suspicione peccati in omni sua vita ab-
horruerit. Itaque idem apud socios ve-
stros ita fuit, vt ipsi non eum, quem au-
dierat, non eum, quem vos miseratis, sed
tanquā virtutum omnium, quæ in eo re-
quiuntur, qui aliis præsit, dominū & re-
gem, aut earum virtutū expressam in co-

imaginem se intueri atque adspicere sibi
viderentur. Quid de legationibus eius,
aut legum custodia dicam? Honestissi-
mum semper atque amplissimum habitum
est, Patres amplissimi, in hac Rep. lega-
tionis ipsius munus: & meritò. Nam qui
legatus mittitur, is unus totius Reip. ma-
iestatē secum deferre, totius senatus re-
præsentare authoritatem videtur: atque
id munus incredibili quadam & graui-
tate, & virtute eget, & eloquentia, & asli-
duitate. quo in genere hic ita se gessit a-
pud Paulum iij. Pont. Max. ut in tractan-
da huius Reipub. causa, & in vestris ex-
quendis mandatis nemo unquam aut di-
lignantiam, aut facultatem dicendi in eo
desiderarit, splēdorem autem & magni-
ficentiam, in qua maxima etiam huius
Reip. dignitas posita est, omnes admira-
ti sint. Paulo quidem certè ita probatus
fuit, ut (quod fuit in eo viro diuinum ac
singulare iudicium, ac prudentia tania,
quanta vix compræhēdi in homine pos-
set) eum iam tum Roma decedentem, iis
(quod inter omnes constat) vocibus pro-
secutus sit, ut breui Venetiarū fore Prin-
cipem dixerit. Insidebat videlicet in eius
viri mente vel humana quædam ex vit-
tute & sapientia eius ducta ad futuram

IN FUNERE FRANCISCI

ipsius prospiciendam magnitudinem diuinatio, vel certè diuina quædam, ut in Pont. Max. de rebus humanis prædictio, qua prisci illi quondam Hebræorum sanctissimi Pontifices maximè valuisse dicuntur, ad quos ita vulgo, ut ad oraculum, de dubiis atque incertis ciuitatis casibus, ab hominibus adibatur. Quod autem ad leges attinet, illud satis constat, cùm multis aliis rebus hanc Remp. tum maximè legibus & iure maiorum, & disciplina vetere contineri. His autem legibus conferuandis cùm aliis ailio tempore à vobis præpositi sint, tum paulo antè cùm Francisco Donato præstantissimo Principe mortuo, labentem maiorum disciplinam restituere cuperetis, tres viros, quibus legum & iudiciorum & fori custodia cōmissa esset, summa cum potestate sine prouocatione fecistis. Cùmque magistratui illi autoritatem ex personarum dignitate quæretis, principes ciuitatis creastis, atque inter eos summo iis temporibus omnium consensu Franciscus hic Venerius electus est, cui muneri ipse ita præfuit, ut non magis legum ipsarum, quibus præfectus erat, quam eorum conservatoris autoritate Respub. teneretur: nec ma-

gis homines legum, quam magistratus eius seueritate deterriti, in officio permanerent. Exposui vobis breuiter, Patres amplissimi, quibus hic quasi gradibus ad tantā in hac Rep. dignitatē ascenderit, ac quemadmodum vestris magistratibus iustè, integrēque gerendis, adiutū sibi ad summū huiuscē ciuitatis principatū patefecerit: nunc, quemadmodū eum ipsum Principatum adeptus sit, aperriam. Multa enim vestra sunt de hoc homine iudicia, eaq; præclara atq; honesta, quæ ipse vel in præcipua laudum suarum parte numerare meritò possit. Verùm ut verissimè dicam, nullum aut amplius, aut splendidius, aut magnificientius reperiri potest, quam quod vestris suffagiis maximum huius Reip. Principatū ita adeptus est, quo modo pauci in hac ciuitate eiusmodi honorem sunt consecuti. Etenim si etatem queramus, vixdum quinto & sexagesimo anno creatus est: si dignitatem, quod maxima esset ille quidē auctoritate, sed nondum Procuratoria decoratus: si studiū ciuiū, quod tanto omnium consensu factus sit, ut multis aliis nobilissimis & clarissimis viris petētibus sit prælatus. Itaque si tantū Princeps ipse factus esset, hoc ipsum tamen aut ad

præsentem, aut ad futuram ipsius & familiæ eius amplitudinem magnum, immò verò maximum ducerem: quo tamen honore, iam inde ab huius vrbis initio ad hæc usque tempora, plurimi affecti sunt: at verò integerima ætate Procuratoriæ dignitatis expertem, Principem factū esse, (quod huic vni post hominum memoriam fortasse contigit) id adeò ratum est, ut unum omnium maximum propterea atque amplissimum esse videatur. Non enim aut senectuti, cuius maxima per se maiestas sæpè ornatur, nec Procuratoriæ authoritatí, qui proximus ad Principatū gradus esse solet, sed virtuti, ingenio, pietati honorē illū amplissimum omnibus suffragiis detulisti. Quamobrē cùm ob alias res hūc excellere exteris puto, tum quod unus, ac nescio an primus altissimū hunc locū summis antè difficultatibus vndique vallatū, propria sapientia aperuerit, virtutique in posterū patefecerit. Quod si tantam laudem adeptus est in Principatu capiendo, quantam eundē consecutum esse putatis in gerendo? Non abutat vestra patiētia, Patres amplissimi, in iis rebus cū memoria, quæ vobis, qui omnibus eius actis interfueritis, notissimæ sunt: neq; enim af-

ferre quidquam tam nouum atque inau-
ditū possum, quod non vobis cognitum
sit atque perspectum, in eius præsertim
Principatu, qui quantus fuit, in ista luce,
in vestris oculis, in vestro conspectu in-
credibili est cū dignitate versatus. Si qua
attigero, admonendi, non docendi vos
causa, brevissimè fecero, vt neque angu-
stiis orationis meæ quidquam laudibus
tanti Principis adimam, neq; longitudi-
ne vestras prudentissimas aures obtun-
dam. Sed per Deum immortalē, quid est
aliud, quod tam à Principe Venetiarum
desideretur, quām summa quædam in iis
muneribus obeundis, quæ Principi mo-
re maiorū conueniunt, diligentia: id est,
vt comitia, collegium, Senatum sua præ-
sentia & sua maiestate honestet, vt certis
diebus forum, iudicia, tribunalia perlu-
stret, omnes magistratus, iudices, curato-
res in officio cōtineat, lites dirimat, adi-
tum ad ius suum poscendum omnibus
patefaciat, nec tenuiores propter imbe-
cillitatem circunueniti, aut locupletio-
res inuidia opprimenti patiatur, atque uno
verbo, ne partem Reip. sed totam ipsam
Rempub. autoritate ac studio tueatur.
Quis porrò extitit, qui illius in hoc terū
genere obeundo eximiam etiam seduli-

IN FUNERE FRANCISCI

tatem quandam non maximè admiratus
fit? Iam verò sapientiam, constantiā, gra-
uitatem quis in eo vñquam desiderauit?
aut quis eloquentiā eius vel in Rep. de-
fendenda, vel in externorum Principum
legatis accipiendis, vel in responsis pro
Reip. dignitate reddendis vlo tempore
requisiuit? aut quis genique cundem in
summa vñquā potestate vel gratiæ ami-
corum, vel benevolentię propinquorum
quidquam, non iustitiæ & æquitati de-
disse omnia animaduertit? cur ita? reli-
gione enim, quæ omnis virtutis & sapiē-
tiæ fundamentum est, ea præditus fuit, vt
cætera illi cum aliis cōmunia esse, huius
propria ipsius esse possessio videretur.
Itaque in exigendis pecuniis publicis,
quod munus Principis esse maximè cō-
stat, tantam diligētiā ac tantam coini-
tatem adhibuit, vt Reip. ne magis, an ci-
uium, qui deberent, rationibus vtilitatī-
que seruiret, non facile intelligeres. An
expectatis vt hoc loco conuiuorum, aut
epularum lautissimas pompas, lectos,
abacos, preciosam vestem, multaque id
genus cōmendem? At ea omnia, et si tātæ
Reip. Principi maximè conueniunt, ta-
men virtutū eius splēdore ita obscuran-
tur, multitudine ita obruuntur, vt in eo

locum ad laudandum vix habeant. Hoꝝ tantūm vno verbo cōpletear, quanquam huic Reip. datum est, vt & sapientia veſtra, & diuina erga vos benevolentia, eximiōque quodam huius Reip. fato nemo ferē ad hanc administrandam Prin- ceps aduocatus sit, niſi qui ſit omni vir- tutum genere p̄f̄stātissimus: hoc tamen verē dīci ac p̄d̄dicari poſſe, multos ad- huc multis virtutib⁹ p̄d̄ditos, huic Reip. p̄efuisſe: qui pluribus, neminem, aut cer- tē paucos extitisse. alij enim valuēre con- ſilio, dicendi facultate nulla p̄d̄iti fue- runt. optimē alij ſenſerunt, ad exequen- da verō ea, quae rectissima mente agita- bant, momenta nulla à natura habuerūt, alij in urbanis magistratibus floruerunt, prouinciali verō laude proſſus caruerūt. Qui autem * domi, foris integritate, in- duſtria, conſilio, ingeniōque p̄f̄ſte- * Cō domi,
Cō. rint, pauci adhuc huic Reipub. p̄fue- runt. Sinite me humanam hoc loco ini- becillitatem, Patres amplissimi, atque inconstantem rerum nostrarum ſatum in ſummi vjri obitu. deplorare, quarum ea ratio eſt, vt quo meliores feliciorēſq; ſint, eo fragiliores ac minūs diuturnæ eſ- ſe consueuerint, nihilq; ſit, in quo minūs noſtris votis fortuna, quām in earum

IN FVNERE FRANCISCI

terum , quæ hominibus optabiles ac iu-
cundæ sint , diuturna possessione respon-
deat : vt verum illud esse hac vna maximè
re appareat , quod sapientissimorum vi-
torum monumentis est traditum , exi-
guam à nobis in hac vita beatitudinis
particulam posse percipi , veram ac per-
petuam felicitatē duntaxat post mortem
sperandam , atque pro explorata esse ha-
bendam . Quis hominum existimatione
paulò antè beatior nostro hoc Principe
habebatur , qui in summa familia natus ,
honestissimis attribus eruditus , amplissi-
mis honoribus perfunctus , ætate inte-
gra , valenti corpore , maximum in hac
Rep. locum ità obtinuisse , vt , quæ erat
ciuium omnium & spes , & voluntas , fa-
cilè per plurimos annos præfutius huic
Reip. videretur ? Mortuus tamen , & qui-
dem intra biennium mortuus est . vt a-
liquam etiam huius spatij partem in diu-
turni morbi dolore preferendo consum-
pscerit : quem tamen ille tanta constantia
tolerauit , vt hoc ei traditum fuisse à na-
tura videatur , vt ad cæteras virtutes
summæ etiam in eo fortitudinis insigne
ad posteritatem exemplum ederetur :
Non enim soam ille aliquandò , sed
Reip. semper , cui inseruire moibò in-

grauescente non posset , vicem doluit:
nullam quisquam vnquam eius de se, sed
de tota ciuitate , cui ipse præfectus esset,
querelam audiuit , vt etiam , quod inter
omnes constar , medicos quotidiè ad
omne artis periculum in suo capite facie-
dum , ne morbi sui diuturnitate detri-
menti aliquid Resp. caperet , hortaretur.
Quamobrem meritò vestra laudanda est
erga tantum Principem pietas , quam
hodierno die in funere eius celebrando,
& laudatione eiusdem audienda incre-
dibile ostendistis, cum & frequentissimè
conuenistis, & me dicentem attentissimè
audistis. Neque enim aut tanta virtus a-
lio iudicio , aut tanta iactura alio mero-
re, aut tanta erga vos merita alio officio,
quam hodierno isto vestro compensari
debuerunt, qui, cum omni vertute presta-
ret, ac semper de Rep. rectissimè sensisset,
Forum julium Patauium, Brixiam, Vero-
nam , vestras præstantissimas prouincias
atque urbes , sanctissimè diligentissimè
que rexisset, in omni senatoria actione
fidem, in decernendo prudentiam, in ge-
rendo magnitudinem animi , in summa
potestate modestiam adhibuissest , lega-
tiones vestras honorificè atque è Rep.
obisset, legum sanctissimus & seuerissi-

IN FUNERE FRANCISCI
mus custos extitisset: postremò Principa-
tu summa innocētia gesto , honestissimè
ex hac vita ità cessit, ut desiderium sui in-
credibile omnibus reliquerit . Ego vero
cùm vos valdè laudo , Patres amplissimi,
quod tanta pietate tanti Principis funus
ornatis,tum verò præsenti etiam mœrori
vestro maximè ignosco . Quis enim in
tantæ virtutis recordatione, ac tantorum
erga hanc Remp:meritorum commemo-
ratione , vel sapientissimus non magnopè
moueatur? Aut quis est tam nūhil aut
de se, aut de Rep:cogitans , qui tantam
Principis iacturam audire aut sine lachry-
mis, aut certè sine dolore possit ? cui⁹ do-
loris acerbitate cùm alios omnes,tum te
inprimis, Petre frater, vósque Ioannes &
Aloysii, fratris filij , cæterosque natura illi
& necessituðine coniunctissimos, confici
ex vultu oculisqne vestris intelligo. Cred-
do autē alios alias, eaque iustas, sui mœ-
rotis habere causas: te Petre , quod non
fratrem , (quod ipsum tamen est maxi-
mum) sed amore fratri , suauitate & qua-
lem, pietate filium, perdidieris: vos fratris
fororūmque *filios, quod eo, qui paterno
studio vos semper coluerit , omni bene-
uolentiæ testimonio decorauerit, omni-
bus officiis prosecutus sit, orbati sicutis: vos

* filij.

*reliquos, quòd eum, qui gentem vestrā * reliquā illustrauerit, familias vestrās ornauerit, amiseritis. sed quòd grauius omnes iustiās que doletis, eō ipse præ vobis afflictiore conditione sum, qui ad leniēdū vestrū dolorem vocor. Quanquam autem in hoc genere orationis vix me versari rectè posse sentio, quod ab iis, quos consolari cupio, consolandus ipse sim, tamen ne muneri meo videat defuisse, aliquid dicam. Quid est enim per Deum immortalem, quod huius Principis obitu commoueamini, ac non ei potius gratulemini? huic enim, quæ potuit, virtus, ornamenta, in hac Rep. dare, omnia dedit, quæ adimere natura, ademit: corpus enim mortale eripuit, gloriam sanctissimè actæ vitæ, quæ nulla vñquam extingui morte poterit, non eripuit. Quæ autem spes erat, quæ illum ad videndum diutiùs inuitaret? ut honore amplissimos gereret? ut virtutis suæ specimen Reip. relinqueret? ut extrema ætate in ocio cum dignitate viueret? quid horū fuit, q̄ non prius, quām cito cupiērit, consecutus sit? Ergo, cūm mortuus sit, ut omnes necesse est, eāq; adept⁹ sit, quę paucis nec sperare licit⁹ est, pfecto ipsi⁹ causa dolēdū nō videtur: quid si ne Reip. quidem? est enim optimo

* enim virtus ornamenta, quæ potuit in hac Rep. dare.

IN FVNERE

Reip. statu mortuus, quē & illi⁹ & vestra
sapientia confirmārat: eos studiorum
suorum æmulos & imitatores reliquit
fratrem, propinquos, affines cùm summa
virtute præditos, tum huius semper Reip.
studiosissimos, multosque, qui adsunt, a-
lios, quibus nihil aliud ad summam di-
gnitatem deesse, nisi Principatūs insignia
videntur, ut eam, ne calamitatem quidem
villam accepturam esse hac florente disci-
plina verendum sit: ea vestra pruden-
tia est, ut, quem proximè ad optimi Prin-
cipis speciem accedere intelligetis, eum
his tantis rebus præfecturos esse* creden-
dum sit. Quamobrem in fatali casu eo
omnes animo esse oportere censeo, ut
propinqui aucta domestica gloria, patres
optimo tradito ad Remp. administran-
dam exemplo delectati, mœrorem om-
nem abiificant, atque optimè de Rep. spe-
rent. reliquis omnibus (nobiles adolescē-
tes dico) vtile & honestum documentum
ad ineundam maximorum honorum
viam, & solidam parandam gloriam, da-
tam esse huius Principis vitam video, ad
cuius similitudinem se ipsos fingere ac
formare oportet, ut iisdem, quibus ille,
artibus, quasi quibusdam gradibus, patrū-
iporum suffragiis facile se, florenti etiā
ætate,

265

PISAV. CLAS. VEN. IMP. 265
ætate, ad eandem gloriam peruenire posse intelligant,* ut, quantò præstantissimæ * quātum.
Francisci Venerij virtuti laudis hodier-
no die tributum est, tantum suæ aliquan-
dò iure optimo tributum iri confidant.

IN FUNERE

BENEDICTI PISAVRI,
*Clasis Venetæ Imperatoris, ac duis
Marcs Procuratoris : Gabrielis
Mauri Particij Veneti Oratio.*

S I omnes ità natura comparati sumus,
Leonarde Lauredane Princeps clarissime, patriæque Pater clemētissime, Ora-
tores Excellentissimi, Senatores grauissimi, vt auditō cuiusquā viri boni interitu,
non possimus non contrahi animo, do-
lereque plurimū: quid nobis faciūdum
existimemus in tā acerbo, tamque Reip.
incommodo Benedicti Pisauri fortissimi
viri & summi Imperatoris obitu? Amisit
enim hæc ciuitas virum, in quo summa
erant omnia, & in quo grauissimis & pe-
ticulosissimis Reip. temporibus omnis
salutis nostræ spes tutissimè collocata
fuit. amisit nostra Resp. ciuē optimū, Se-
natorē grauissimum, Imperatorē cla-
rissimum, & hostib⁹ foimidabilem. ami-

IN FVNERE BENEDICTI

fit nostrum Imperiū tutelam certissimam
& ingens propugnaculum. Quām quieto
erāquillōque animo , hoc fortissimo Im-
peratore maritimo bello prēposito , de-
gēbamus? quām securi,eodem pro patria
vigilante,dormiebamus? Quocircā ma-
ximam spem rerum nostrarum in huius
vīti virtute atq; authoritate collocauerā-
mus,vt in totissimo quodam portu nobis
iam nauigare videremur,sed ô vanas ho-
minum spes: ô fallacia vota : ô inaneis
nostras cogitationes,ô ineuitabilem hu-
mane naturę necessitatem . Eccē, cuius
vitam quām longissimam optabamus,
quām vniuersus senatus,sua gesta & consi-
hi referentem, auditurum se propediem
sperabat, cui partiam, de qua tam bene-
meritus erat, revisenti tota ciuitas lāta-
bunda obuiam sese effundere parabat:
hunc heu pietas ante pedes exanimen-
cerimus: hunc, proh dolor, cadauer effe-
ctum iutuemur. ô infaustum diem, quā te
Benedicte optime, amissimus: ô luctuo-
sam diem, qua nunciū tuæ mortis acer-
bissimum accepimus: ô lachrymabilem
iterūm atque iterūm lucem hanc, qua te
vita functum vidimus: ô quanta & quām
gravis in te vno patriæ nostræ iactura fa-
cta est. Sed quò feror demens? lenitus

P I S A V . C L A S . V E N E T . I M P . 266
 accessor, nō exasperaturus doloris acer-
 bitatem. Quocirca considerandum no-
 bis maturius est, quid mali Benedicto
 Pisauto, viro innocentissimo, mors ipsa
 afferre potuerit; quo nobis dolendum
 censemus. Nám si nostra causa ingemis-
 cere ae flere velimus, quod firmissimum
 præsidium atque ornementum amplissi-
 mū, illius interitu, nobis sublatum sit:
 ignavi proculdubio ac prorsus nullius
 virtutis videamur. est enim magni animi
 ita aduersam suam fortunam sustinere,
 vt nō deiiciatur, non opprimatur, sed re-
 cetus semper firmusq; maneat: Quod si
 ad Benedictum virum optimum a: que
 integerrimum, vita functum, animū re-
 feram⁹, nihil profecto est, quo illius mors
 dolēda videri possit, quippe quæ morta-
 litati eius finem, & initium dedit immor-
 talitati. Sed ego illud cōsolandi genus, &
 dolentibus præsentissimi remedij, &
 audientibus summae utilitatis esse iudico,
 vt defuncti vita, innocenter, præclare,
 omnīq; cū laude acta, recēseat. Quā ob-
 rem benē à maioribus institutū est, vt de
 clarorū virorū laudibus funebres oratio-
 nes haberentur: quem ego morem secu-
 tus, vt Pericles Atheniensis, cītatis suæ
 Princeps, militū bello interfectorū stre-

IN FVNIB R E B E N E D I C T I
uitatem luculenta oratione prosecutus
est, ita ipse vel multo instius de clarissimi
Imperatoris nostri innocentia, tempe-
rancia, fide, facilitate, ingenio, humanita-
te, ceterisque virtutibus breuiter dicam.

Silentio igitur consultò præteribo ci-
uitatem hanc, in qua ille natus est: cu-
ius quidam amplitudini atque splen-
dori par oratio inueniri non potest. præ-
teribo nobilissimam Pisaurorum fami-
liam, ex qua innumerabiles clarissimi
viri prodiere: Lucas Diui Marci Procu-
rator, vir nunquam satls laudatus: ut An-
gelus, qui Adriaticæ classi præpositus, a-
pud Mitylenen strenue pro patria pu-
gnando occubuit: ut Nicolaus Benedicti
nostrí frater germanus, qui post Remp.
domi forisque sèpè optimè administra-
tam, ob singularem prudentiam, egregiam-
que virtutem, ad Ferrariense bellum
quod cum tota Italia gessimus, Senatus
decreto missus, pacem nobis cum digni-
tate & amplificatione imperij peperit.
Tacebitur & Marcus alter frater germa-
nus, quem summo ingenio & singulari
prudentia præditum, videndum terris fa-
ta dedere, non fruendum. Tacebitur &
clarissima Thronetū familia, ex qua hic
nostræ maternum genus ducit: nam &

marmora illa, quæ videtis nobili epigra-
mate inciso, ornamenta virtutum, quæ
in multis eius familiae extitere, in uno
declarant. Prætermittentur etiam à nobis
tenerioris ætatis actiones: non quod
multa & præclara dici non possint, sed
tum quia illa futuræ potius, quam perfe-
ctæ virtutis indicia sunt, tum quia proue-
ctoris ætatis facta, anteactæ vitæ facilè
testimonium perhibebunt, virtute per
gradus & quasi numeros cuncte. Cùm igi-
tur tertio ab hinc anno Græcia bello
Turcarum arderet, & Methone ciuitas
vestra, quæ in Peloponneso posita est,
maximis copiis terra marique à poten-
tissimo Rege oppugnaretur, audito supe-
rioris Imperatoris nostri obitu, omnium
suffragiis Benedicto Pisauro ingens &
periculosum bellum decernitur: qui di-
uino quodam consilio ad id bellum ad-
ministrandum huic Vrbi datus fuisse vi-
detur, in quo quidem bello quantum om-
nes heroicas virtutes expresserit, breui-
ter consideremus. Suscepto Imperio III.
Calend. Augusti, cùm in sequenti die hinc
soluisset, pridiè Idus Zacynthum perue-
nit, hanc tam celeritatem & tam incre-
dibilem cursum non vis quodam noua
ventorū, non in ultimi robur remigum

IN FVNERE BENEDICTI
præstiterè: sed quodd illa , quæ cæteros re-
morari solēt, præde cupiditas, libido, igna-
via, hunc ab instituto cursu minimè auo-
care poterant . Pridiè autem illius diei,
quo Imperator hic noster Zacynthum
appulit, Methone capta fuerat: & Coro-
ne ac Pylos, propinqua oppida , audita
Methones expugnatione, nec adhuc co-
gnito tā egregij Imperatoris aduētu, de-
ditionem fecerant . Hac clade accepta,
nostrorum animi deiecti ac consternati,
hostium, victoria elati, nostri trepidare,
hostes parare etiam alia loca vestra eo-
dem belli impetu occupare, classis vestra
variis locis dimisa: ac separata , hostilis
in unum collecta . Rebus ità afflictis , &
hoc tristi nuncio accepto , inuictus Im-
perator vester tum maximè animos con-
cipit , & suos erigit atque confimat,
classem summa festinatione colligit,
hosti victori intrepidè oceursurus. is for-
tissimi Imperatoris aduentu cognito,
se se cum tota classe domum recipere
constituit . Hic vester intrepidus Impe-
rator cum sexaginta nauibus (tot enim
collegerat) ducentas & quinquaginta
naues hostiles omnib⁹ rebus ornatasq;
in Hellesponti angustias persecutus est,
sexagiuta captis . Hic considerate, quoſo,

& cognoscite vestri fortissimi Imperatoris laborem in negociis, fortitudinem in periculis, industriam in agendo, celeritatem in conficiendo, consilium in prouidendo. Hinc etiam animaduertite, quanta fuerit authoritate cum apud seos, tum apud hostes, quod suos tanta belli offensione trepidantes in spem erexerit, hostes vero victoria exultantes in fugam vertent. Haec virtutes tantæ ac tam præclaræ sunt, & in paucis admodum multis retro temporibus repertæ fuere. Sed ne commemorandis Imperatoris nostri rebus gestis longior inter scientes sim, taceo multarum insularum ac locorum hostilium depopulationem, Cephalleniae expugnationem à superioribus Imperatoribus bis siuista tentatam, Pyli,* quem Luncum vocant, & Æginæ recuperationem, Naupliam obsidione liberatam, classem hostilem ex Aoo flumine, hunc Voiuissa vocitato, egredinon semel conantem, repressam. Taceo Richum pyratam immanissimum & quivestris ciuiibus ac sociis multa & magna damna intulerat, captum, ac viuum combustū, ut quod in multos fecerat, ipse patet. Nō cōmemoro etiā Leucademijā insulam, quam sanctam Mauram appell-

IN FVNERE BENEDIC.

Iant, intra paucos dies vi captam. Illud
consilium fortissimum non silebo, cum
noster intrepidissimus Imperator, classe
apud Cephaleniam demissa, ipse cum
octo triremibus, re per exploratores co-
gnita, Ambracium sinum, quem Arctam
vocant, ingressus per angustissimum
ostium, in quo praesidium omni tormento-
rum ac missilium genere ornatum, po-
situm est, summa cum celeritate, bellico
apparatu, qui in terra erat, incenso, unde-
cim triremes ornatissimas, custodibus
partim occisis, partim fugatis, ipse cum
suis incolumis eduxit: tantam fortitudi-
nem ac virtutem hostes mirati obstupe-
re, triremes suas sub suis oculis abduci
ceterentes. Quam magnificè vero de Im-
peratore vestro Hispanus & Gallicus
summi & clarissimi Imperatores & sen-
serint, & locuti fuerint, vos ipsi testes es-
tis, qui etiam eius autoritatem vestris
iudicis amplificastis: Nam & Diui Mar-
ci procuratorem cunctis suffragiis absen-
tem creastis, & Hieronymum filium om-
ni virtutum genere ornatum, annum
agentem trigesimum primum, in Senato-
rium ordinem assumpsistis, ac postremò
Britanicis triremibus praefecistis. Iam
vero quanta innocencia ac temperan-

269

PISAVRI, CLASSIS VENET. PR. 269
tia fuerit , hinc cognoscite : quod pecuniam ex ærario depromptam ad bellum administrandum, in quæstu non habuit : quod decimam omnis prædæ, quæ iure optimo Imperatori debetur, diuidēdam inter nautas semper cōcessit: quod nullam vñquam iniuriam vestris sociis atque amicis afferri passus est. Iustitia verò tanta fuit, vt eum & boni omnes colerent, & mali vehementer formidarent : qua potissimum ratione omnes suos in officio continuit, ac Imperio parentes reddidit. in qua quidem obedientia Reip. salus versari videbatur. Sed quid de prudentia eius & humanitate dicam? qui ita suos continuerit , externos ita tractauerit, vt cum Gallis & Hispanis, circa omnem militum ac nautarum mutuæ iniuriæ illationem, socia arma cōiunxerit? Quid dicam, quām faciles fuerint ad eum priuatorum aditus ? quām liberæ querimoniae de aliorum iniuriis ? Dies profecto deficeret, si omnia persequivelllem. Nouissimè vero facta per senatum potestate redeundi in patriam, alui profugio correptus, intra quadraginta dies animā immortali Deo reddidit Sed fuerat illi in votis non in patria sepeliri , vt nunc, sed pro patria pugnando mori, quo

IN FVNERE

Sibi sepulcrum immortale in hominum
memoria pararet. quo tamen non est ca-
ritius: siquidem amplissimas & innume-
rables eius virtutes ac res praeclae ge-
stas, nulla vñquam ætas cõtice scer. Quo-
ties, dum se moibz superari sentiret, si-
milis eum cogitato subiit, quæ & Æ-
neam, apud Vigiliū. tempestate depræ-
hensum, dicentem: O tertiæ quaterque
beati, Quis ante ora paucum Troiae sub
mœnibus altis Contigit oppere.

Reliquum est, clementissime Princeps,
Patres humanissimi, ut memoriam tanti
viri, quem ob singulas eius virtutes, quæ
mihi erant exploratissimæ, semper colui,
loco filij ab eo redamatus, vobis toto
corde commendem. Igitur si triennij la-
boi Benediti Pisauri Imperatoris vestri
si vigilia, si curæ pio vobis ac imperio ve-
stio suscepitæ, si denique vita extra pa-
tuâ pro patria effusa, apud vestios gratissi-
mos animos aliquid possunt, ut certè
plurimum possunt: Hic Ionymum filium
& nepotes Petium & Franciscum, quos
ille filiorum loco semper habuit, omnes
probos ac paternæ virtutis amulos susci-
pite, quæso, tuemini, defendite, promo-
uete, honoribus augete: quo cæteri ciues
vestri eodem exemplo incitati atque in-

270

CAROLI ZENI. PATRIC. VEN. PR. 270
Bammati, pro gloria Imperij vestii retinenda & amplificanda, vitam exponere non dubitent.

IN FVNERE
C A R O L I Z E N I P A T R I C Y
stricū Veneti, procuratoris
S. Marti,
Leonardi Iustiniani Patricij
Veneti Oratio.

MAximum & amplissimum munus, Illustissime Princeps, hodierno die ad me delatum video, qui dignitati ac magnitudini rerum, de quibus dicitur us sum, omne ingenium & eloquentiam imparem esse cognosco. Nō enim video, ubi latius, ubi sublimius mea potuisse versari oratio; quā si de clarissimo & ornatis simo viro Caiolo Zenodicerem: cuius intentus ē florentissima modō rostra resp. verum etiam totus terrarum orbis singulare quoddam decus ac ornamentum amilis. Fuit enim natura, virtute, gloria tam excellens, ut etiam hoc uno artis nostra potuerit in omni genere laudis cū antiquitate certare. Quęnam igitur tam affluens elegansque dicendi copia? quęcata ingenij vis aut maiestas, in hoc tam

IN FUNERE CAROLI

communi omnium luctu atque iactura,
satis dignè sufficiat? cùmin tanto præstā-
tissimorum hominum concursu atque
frequentia, neminem esse videam qui nō
sit tanti viri desiderio, huiusque funeris
acerbitate vehemēter affectus. Quę quā-
quam ita sint, humanissime Princeps,
iniquum tamen esse ducebam, si ego, qui
ciues optimos omni semper laudationis
officio prosequendos esse putarem, hoc
tam egregium honestūmque laudandi
munus recusarem, ab his præsertim ad
me delatum, quorum ego benevolentia
& authoritatem meo de me iudicio præ-
ferendam esse arbitrarer. Dolebam præ-
tereà Patres amplissimi, & indignum es-
se censebam, nobilissimorum funerum
laudes, in hac potissimum vrbe, tanto hu-
manitatis & eloquentiæ studio affluent,
ab externis hominibus usurpari: cùm
id & maximis, & optimis ciuibus, quos
omne patriæ officium explere decet, pris-
ca laudabilique consuetudine concedi
soleret. Egoverò cùm nec ingenium, nec
eloquentiam, nec ætatem deniq; meam,
parem huic loco authoritatem præstare
posse confidam: omnem spem meam at-
que consilium, humanissime Princeps,
int locauit. Soles enim pro innata tibi

mansuetudine, cùm de laude ciuiū tuorum agitor, & eorū maximè qui de Rep. benemeriti sunt, aures tuas incredibili quadam attentione præstare. Vósque, patres optimi: qui huius funeris decorandi causa tanto studio, tam inusitata frequētia conuenistis, omissō dolore, aures iam vestras accōmmodate his laudibus, quas de vita, de ingenio, de virtute, de gloria huius præstantissimi viri ciuis nostri dicēti sumus.

Quæ cùm, quanta sint, mecum considerarem, verererque ne maximarum rerum vbertas orationis modum excederet: statu ea tantū, quæ vestra expectatio-ne aut funeris huius amplitudine digna essent, breuiter oratione complecti. Non dicam vtique de huius, in qua natus est, ciuitatis gloria & splendore: quæ rerum à se gestarum magnitudine, incomparabili diuturnitate, liberalitate, præstā-tia ciuium, & nouitate quadam ac situs opportunitate, vix illa laude dignè ornari posset. Non dicam de antiqua, patriciā-que familia sua, quæ tot egregios ciues edidit, ut non satis constituerim, plus ne illa huic ciuitati, an hæc ciuitas illi splen-doris attulerit. Non dicam de iustissimo & fortissimo viro, Petro Zeno eius patre:

IN FUNERE CAROLI

quo nescio an quisquam eorum, quos vni-
quam aut vidimus, aut audiuimus, aut le-
gimus, glorioius mortem obierit. qui
classis Imperator aduersus Morbatia-
num Christianę religionis crudelissimū
hostem, vna pro Deo immortali, pro pa-
tria, pro sociis, pro amicis pro sua deniq;
dignitate tuenda, acerrimè dimicando
ad Smyrnam cecidit, ut vna morte omne
gloriosum facinus, uno facinore omnē
gloriosam mortem pariter sit cōplexus.
Non dīcam denique de liberis, non de
necessariis, non de amicis: qui quales ir-
cum fuerint, ex eorum lachrymis &
mōrōre cognoscite. Sunt alia hismaiora
Caroli nostri ornamenta. Qui enim, vt à
vita incipiā, non iure mitteret præclaram
omnis ætatis suæ institutionem, qua nil
aliud protulit, quām aditus ad summam
gloriam quæsiſſe viſis est? Primam enim
pueritiae ſuę partem, mortuo patre, lite-
ris etudiendam ornandamque putauit: à
quibus, quicquid ocij & intermissionis
dabatur, non ad ignaviam aut luxum,
ſed ad corporis armorū inq; exercitatio-
nem, aliqd etiam operę musicę ac fidi-
bus accommodauit, ut Principem Græ-
cię Themistoclem, cui forte in omni
gloria par fuisset, in hac laudatissima par-

te superasset. O liberali institutionem
& præclaræ vitæ fundamenta: quibus A-
thenæ illæ omnium artium inuentrices,
neque plura, neque meliora potuerunt
excoigitare. Itaque ut primum è Iudo at-
que his puerilibus erudimentis excessit;
ut illustrem aliquando ocij sui fructum
ex negocio vendicaret, in militem con-
festim profectus est: in qua cùm ingenio
viribus, fortitudine cæteris facile præ-
stisset, ad Pontificem Maximum expe-
ctatus, adolescens concessit: à quo di-
gnitatem quandam apud Patras, ætate
sua lôgè ampliorem, est assecutus: Pul-
cherrimum profecto iudiciū, Maximo
Pontifice dignum: qui cum adolescētem
moribus & disciplina egregiè prædi-
tum cognouisset, non viuitatem annis,
sed annos virtute metiendos esse puta-
uit, Patras ergo traiiciens, cum diffici-
mas pacis & belli res tum cōsilio, tū ope-
re & imperio administriasset, in varias de-
inde terrarum regiones enauigauit, tum
orbis visendi studio, quod plerofq; sum-
mos & viros & philosophos fecisse legi-
mus, tū etiā ut naualis rei disciplinā, qua
potissimū hæc ciuitas tātū imperiū ade-
praest, lôga exercitatione teneret. His ar-
tibus præditus, cùm in patriam insumma-

IN FVNERE CAROLI

terum ac temporum difficultate evenisset,
apud patricium ordinem & Senatum
amplissimis honoribus & magistra-
tibus continuo donatus est. In quibus
tantum fortitudinis atque constantie
tantum consilij ac prudentiae declarauit,
ut expectationem omnium , quae de eo
maxima erat , clarissimis rebus terra ma-
trique gestis facilè superarit. Quarum cū
maxima famæ celebritas esset, pietique
illum potentissimi Reges desiderabant:
aliqui vero apud se etiam habuerunt, his
tamen annis , quibus nostra Resp. cum
tranquillitate & ocio , tum præstantissi-
morum ciuium copia, qua plurimum sem-
per excelluit, fruebatur. Quid demum is
graui iam ætate confectus, cùm à Rep.
cui omnem fermè vitæ suæ cursum & a-
gendo & consulendo præstiterat, in ocium
se contulisset, quid inquam suo ingenio,
sua virtute , sua gloria dignius aut facere
aut excogitare potuerat , quam senium
suum innumeris laboribus, longa vigilia
crebra navigatione, assidua militia variis
fortunæ casibus ac periculis iam defessum
se auissimis & honestissimis literarum stu-
diis confoucre? sic Solonem, Catonem,
Lucullum , multosque clariissimos viros
senectutem suâ solitos laxare legimus.

In his

In his tamen studiis hic noster ita mode-
ste versatus est, ut cū nullā iucundiorē vo-
luptatem haberet in vita, nunquam tamē
neque patriæ, neque amicis priuato cō-
filio defuerit. Quonam igitur pacto o-
mni suę vitę aut prudētius, aut pulchrius
potuisset consulere? qui cum probe ocū
ad n̄egocia retulisset, ita perfecte vtraq;
complexus est, ut ex eis & maximas vir-
tutes, & amplissimam fuerit gloriam cō-
secutus. Quid honestius ex ocio Socra-
tes? quid ex negocio clarius Alexander
quæsiſſe potuerit? Hæc itaque cùm ma-
xima sint, Patres amplissimi, existimo za-
mēab his, qui p̄eſtantissimum hunc ho-
nem cognouerunt, haud minus diui-
num illud ingenium laudari: d̄z quo cum
hoc mihi loco dicendum sit, lætor im-
primis, humanissime Princeps, quod a-
pud te dico, qui id cogitatione potius,
quām verbis æquari posse intelligis. Scis
enim quanta ingenij celeritate viguerit,
quantā in perspiciendis rebus facilitatē
habuerit: qui non addiscere, sed reminisci
non appr̄ehendere, sed tenuisse omnia
visus est. an fortè poterat ingenium il-
lad rerū sublimitate superari? an varietate
cōfundī? an multitudine obrui? dicā pro-
fecto, Illustrissime princeps, dicā, quod

IN FVNERE C A R O L I

te sentire non dubito , neminem facile
potuisse aut in rebus altis sublimius , aut
in diuersis perfectius , aut in multis co-
piosius dicere atque ornatius. Legimus
plerisque summos viros eximia animi
magnitudine floruisse, sed eam tamen &
numero rerum , & proprietate quadam
fuisse finitam: qui non in omnibus, sed in
quibusdam tantum artibus excellere po-
tuerunt. hunc autem prius nescio ad
quem primum ingenij usum natura ge-
nuerit , cum singulis in rebus non versa-
tus, sed genitus esse videretur. nihil mi-
nus ex ea ingenij facilitate, studij ac vigi-
liarum in cognoscendis rebus adhibuit.
At quantum cæteri auri ludis, aut specta-
culis , aut eiusmodi voluptatibus ad cor-
poris animique requiem temporis con-
cedere solent, totum id Carolus ad rela-
xandos publicos labores , iucundissimis
literatum studiis conferebat. Maximus
enim fuit in eo colendi studij ardor , &
vehemens optimatū artiū. multos ille e-
ruditissimos ac summos viros hospitali-
tate donauit : multos præterea singulari
quadā cognitione ac amicitia dignos fe-
cit. quo enim (ut alios omittam) studio ,
qua humanitate Antonium Maxanum
eloquentissimum & integrum hominem

ac diuinarum artium eruditissimum coluit? quanto amore ac vsu Guarinū nostrum, Græcæ ac Latinæ linguæ peritissimum , complexus est? non Lysander Antiochum,non Athenodorum Cato,non Lucullus Antiochum maiori consuetudine ac humanitatis officio prosecuti sunt. Videlit sanè vir sapiens , quantum ad gloriam atque laudem hæc literarum ornamenta conducat. qui cùm philosophiam potissimum & eloquentiæ studium, tñm ad benè beatéque viuendum, tum etiam ad publicam hominū vtilitatem conferre intellexisset,non quantùm occupatissimo viro,& in quotidiana maximarum rerum varietate versato , sed quantum aut philosopho , aut oratori par fuerat, in his est artibus asssecutus. Quid enim enim sublimem philosophiæ cognitionē extollam ? quid illū dicendi vsum & rationē? Testis es tu, illustrissime Princeps, vñsq; conscripti Patres, qui sæpè cùm in Senatū rogati conuenissetis, suauissimā, illam vocē, grauissimasq; sententias maxima semper cū admiratione audiuitis. Testis est Rom.curia quæ hūc ipsū quartuor & decē annos natū ; oratorē sumo studio laudauit. Testis est Italia,testis est Græcia,testis est Britannia : in quibus sa-

IN FVNERE CAROLI

pè cùm grauissimas altissimásque causas
perorasset , singularem semper dicendi
palmam omnium doctissimorum homi-
num iudicio est consecutus. Quid illam
rei militaris disciplinam laudem ? Nullū
est tam nouum , tam inauditum bello-
rum genus, quod illi tum nostra, tum e-
tiam aliarum gentium fortuna ignotum
fuerit. Quid diuitias & humanas leges
commemorem? quid patrias consuetudi-
nes? quid iura gentium ? quid varias ho-
minum, naturas? quid situm orbis ? quid
ipsam propè omnium rerum ac artium
cognitionem? quæ omnia Carolus ipse
ita egregiè tenuit, ut vix credibile, sit, aut
in multis hominibus vna ètate , aut in
multis ètatibus ab uno homine colligi
potuisse. Quo vero pacto hęc sine singu-
lari ac penè diuina memoria fieri poter-
ant? Lucullum maxima rerum recorda-
tione viguisse legimus , maiori tamen
verborum Hortensium. Hic verò cùm mi-
ro quodam modo in his excelleret , nec
multitudine impleri , nec eius memoria
temporis diuturnitate exhaustiri poterat.
Itaque cum eius ingenium tanta celerita-
te, facilitate, amplitudine, tanto studio &
industria , tot denique rerum ac artium
cognitione ornatū esset: hoc tamen am-

pliori laude dignum arbitror, quod hæc ipsa non nisi ad virtutem accommodanda esse existimauit. Ita enim, dum viueret sentiebat, sine virtute nil esse in vita magnoperè expetendum: contra verò, propter virtutem extremos cruciatus, dolores, pericula, & ipsam denique mortem forti animo esse toletandam. Cur ita? quia cùm de animorum immortalitate gloriösè religiosèque sentiret, nemini auditum in cælum patere posse arbitrabatur, nisi ei, qui virtutem imptimis constantissimè coluissest. Quæ cùm non solum nostræ, sed priscorum quoque philosophorum religione consentanea sint: quo in loco constitutum esse credimus eum, qui tot tantisque virtutibus prædictus atque ornamenti*, è vita discessit? quas equidem, si sicut à me institutum erat, singulas recensere contendam, scio profecto hanc vocem meam, ipsumque diē mediis in laudibus defuturum. Quare, humanissime Princeps, in dicendo mihi modus habēdus est, ut tanti viri virtutes penitus laudatione non careant, & ego hac tua benigna facilitate audiendi longius non abutar. Atque ut à publicis rebus initium sumam, penultimum Linguisticum bellum omnium perniciosissi-

IN FVNERE CAROLI

mū, quæ vñquam hēc ciuitas nostra ges-
sit, innumerās huius virti virtutes effere
potest. Nam cùm in armis semper aut le-
gatus, aut imperator terra marique fuisset?
quod fuit illud in dubiis rebus con-
filiū? quantus in difficultate labor? quæ
in periculis fortitudo? quæ celeritas in
conficiendo? quæ industria in exploran-
do? quæ tolerātia in agendo? Maximas
in eobello opes effudit: vulnera suscepit,
oculum amissit: hostes profligavit: inte-
stinos mercenariorum militū tumultus
solus ipse compressit. Scipionis exēplo,
cùm litora vestrā vndique hostilium
armorū fragore sonarent, in Ligu-
rum fines cuī classe inuectus, plurima
diripuit, incendit, atque vastauit. quod
bellū illud. ante * bellum nemo non dico fecerat,
sed nec excogitauerat quidem Barchi-
nonæ vero illius vulgatissimæ nauis
oppugnationem prætereo, multāsq; res
cō bello clarissimè gestas: quas hic Caro-
lus ad Ieuandas nostras calamitates, quas
sine omni perturbatione audire vos pos-
se arbitror, iustè, fortiter, cōstantérq; de-
clarauit. Vidisti hēc omnia, fortissimè
Pricenps, qui in his ipse periculis summa
cū laude quotidie versabar. Viderunt
hēc plurimi: viderunt patres clarissimi,

quorum opera & consilio ingentem ille
Reip. respirationem atque victoriam at-
tulit: viderunt hæc hostes ipsi, qui nescio
huius ne ornatissimi viri virtutes maiori
odio, an admiratione, dignas faciant. Sed
quid ego antiqua commemooro? enses ve-
stri adhuc hostili cruento rubent ex ea vi-
ctoria, quam postremo ex nauali cum
Liguribus pugna gloriofissimè retulisti
cum id quoque bellum eius imperio, pru-
dentia, virtute suscepimus, administratū,
atque confectum fuerit: ubi tantum ubi
riores illas clarissimāsque virtutes supe-
rauit, quantum ex ætate & quotidiana ar-
morum & maximarum rerum exercita-
tione sibi vendicasse par fuit. Video hīc
egregiæ illius virtutis testes, plurēsque
nobilissimos ciues nostros, qui in ea ex-
peditione fuerunt: imprimis iustissimū
& optimum virum Leonardum Mocen-
cū fratre tuū, * quicū legatus cū aliquot *qui legat.*
triremibus haud mediocitē in ea pugna
laudē est assecutus. Taceo reliquas am-
plissimas Venetorū ætate sua victorias:
quibus quātū in omēti * sua virtus, prēse- * *virt scim*
tiāq; piastiterit, hoc loco prætereo: Nā
id sicuti nobis, ita * vniuersa penē Italia * *vniuersa*
celebraū est. Ampliorē autē dicēdi locū *penē Italie*
eius laudes desiderare videntur. Quod

IN FUNERE CAROLI

si Caroli virtutes singulatim numerare
potius, quām collectas breuiter attinge-
re instituisse, qua ego verborum copia,
quōve splendore orationis res illas com-
plecti possem, quas decem annis apud
Mediolani Ducem summa sua cum lau-
de, atque omniū admiratione gessisse cō-
stat? nam & Prætor, & socius, & legatus
quantū auctoritate, consilio, ingenio va-
luerit, perspicuum est omnibus, ac præ-
tor plerūnque in prouincias cum venis-
set, in his est tam castè tam integrè, tam
fortiter, strenuèque versatus, vt ipsius
Ducis grauissimi viri sententia qui sum-
mę rerum præficeretur, dignus habere-
tur. Neque verò minorem sibi gloriam
vendicauit virtute propria, quām militū
adūmēto. cùm enim rebus tota citeriori
Gallia à se clarissimè gestis, omnes fermè
eius artatis imperatores superasset, sibi tñ
ipse cessisse visus est, cùm in Cumanas Al-
pes profectus, cùm parua admodū mili-
tum manu, ferocissimā & vi & armis an-
tē in domitam multitudinem, comitare,
eloquentia, consilio sibicōciliauit. Quot
ibi militū legiones antea trucidatæ fue-
runt? quot exercitus deleti? quot duces
cæsi? non ferro, non viribus, non acierum
conflictu, gēs ea cùm animorum imma-

nitate, tum difficultate locorum debellari poterat, sed novo quodam & inusitato bellandi genere, authoritate, humanitate, clementia, affabilitate, comitate, eloquentia: quibus Carolus inuictas urbes, agrestes animos vicit, domuit, atque subegit. ut qui maximis imperatoribus prudentia & fortitudine perfuisset, his quoq; artibus Cine^x illi præstantissimo & eloquentissimo viro non succumberet. O decus ætatis nostræ, & clarissimum seculi nostri lumen, quid tibi inter tot & tanta aut naturæ, aut studij, aut fortunæ ornameuta datum erat quod non ad communem hominum salutem tibi datum esse arbitrareris? Quod ad rerum gerendarum adiumenta^x sibi certas concessit, haud magis sibi ipsi, quam suæ gloria ac hominum commodis, vivere sese putabat. Septuagintum uatus annum, cum in Cyprum traieceris, quod rerum ante gestatum, quod ibi virtutis suæ argumentum non expressit? Nam ut ea omittam, quæ ad mores hominum, ac eius regni dignitatem amplitudinemque tuendam instituit, quantam est eo bello laudem assecutus, quod à Rege, sc Duce, cum Liguribus actum est? cum enim hominum insultu res Cypriæ in maximum

IN FVNERE CAROLI

discrimen venissent, Carolus & copiis, & bellorum machinis longè inferior, fortissimos hostes convertit in fugam, & regnum ac Regem ipsum summo periculo liberavit. Digna certè senectus, quam talis adolescentia præcessisset. Multa enim apud Pattas militari & publica virtute adolescens gessit: quæ sicuti æterna sunt memoria digna, ita & hac temporis angustia longè ampliora sunt. Quod si quis forte putaret, eum aut trepidum militem, aut parum fortem imperatore fuisse nudatum Carolum nostrum adspiciat: cum difficile sit cognitu, plurāne membra, an vulnera in corpore suo haberit. Habeo præterea multa, serenissime Princeps, quæ, si aut tempus, aut dignitas sua postularet, in medium afferre possem, nec ea imperatoria aut militaria sed priuata etiam domesticaque virtute confecta. Quis enim, ut ex eis hoc vnu attingam, eius fidem, animi magnitudinem, liberalitatem non magnificiat, cū adolescens adhuc, Patrensi illa opulentissima dignitate sponte se abdicasset, ut cū Apulo milite, duello de vita certaret? nō enim maximus labor fidē, nō periculū, nō fortitudinē nō expectata paupertas liberalitatē suā extīguere potuit. Qua vero

humanitate, qua clemētia in ciues, in necessarios, in amicos fuisse credemus, qui Apulū istum, iure belli sibi captiuum datum cōfestim libertate donarit: Hęc certe vel ipsam C.ęsaris clementiam, tantis laudibus celebratam , viciſſe pro certo affirmari potest , cum ille ciues suos, & eos pr̄stantissimos quidem viros , & optimè de Rep. meritos , non libertati, sed patriæ restituisset. Quo nouo , quo inusitato genere laudandi, hanc singularem virtutem complectemur , qua extēnum hostem , nec eum certe probum hominem , aut nostra de Rep. benemeritum , & vita & libertate donauit : Plena est profecto nostrorum hominum memoria earum virtutum , quas Carolus priuatus exercuit fortitudine , patientia, moderatione, constātia, equitate, clementia, grauitate, cōſilio, liberalitate. Quæ in hoc vno & perfecte , & copiosè viguerunt. Itaq; quos Triuiphos, humaniſſime Princeps, * suis victoriis? quas coronas suis vulnerib⁹? quas statuas suis virtutibus decerneimus ? Sed hęc prisca virū insignia ac monumenta exoleuerunt. Iā nullū eius vita, ingenio, virtute dignū fructum putabimus, nisi gloriam ipsam atque laudem , qua nihil homini pul.

IN FUNERE CAROLI

ehrius in hoc mortalium cursu potest
excogitari. Quòd si gloriā existima-
mus celebrem eām, quæ ab hominum o-
pinione, & à publicis virtutum meritis e-
manauit, nihil video huic viro ad sum-
mam gloriā defuisse, cùm is in amplis-
sima Venetorū Rep. omnes fermè, quas
poterat, dignitates antè habuerit, quām
voluerit, antè tenuerit, quām quēsiērit: ut
de imperiis & magistratibus taceā, quos
ille sæpè domi & foris, pace & bello, ter-
ra mariq; gessit. quod fuit illud, ac quan-
tum patricij ordinis de illo iudiciū, cùm
ædem Sancti Marci, quem maximè ex
superis optimum semper patronum hæc
ciuitas sensit, eius curæ fideique commi-
sit? cùm ex eo loco tu Illustrissime Prin-
ceps, in hac suprema totius imperij arce
fueris collocatus. id autem cùm illi do-
mi, & paulò ante eius senectutem obri-
gerit, eiusmodi fortè adolescentia maxi-
mis honoribus caruit. bellū atrox, quod
Patrensis populus cum finitimiis gessit,
hic quartum & vigesimum vitæ annum
agens, suo ductu & auspiciis administra-
uit. Quanta verò apud Ioannem* Galea-
zium, Mediolani Ducem, ingenij sui mo-
numenta reposuisset, non satis habuisse
credidit, nisi hunc ipsum in summorum

Principum numero collocatum vidisset.
Regem verò Cyprium vsqueadè hunc
ipsum probâsse scimus, vt, quanti is Re-
gni sui incolumitatem atque salutē, tan-
ti profectò eum æstimarit. Fortunam ve-
rò quis ignorat id * sibi gloriæ tribuisse, *ii.
quod paucis vnquam cōcessit? quæ cùm
principiè bellicis in rebus varietatem so-
leat atque inconstantiam declarare, nul-
lum tam Carolo, cùm ille sxpè conflixis-
set, aut aduersum, aut non felicem pugnæ
exitum apportauit. Quænam amplior
gloriæ maiestas? qui clarior splendor huic
viro adiungi poterat? qui in amplissima
Venetorum Rep. qui apud potentissimos
Reges & populos, qui apud deniq; for-
tunam ipsam domi & foris, terra & ma-
ri, tantum gloriæ, tantum laudis habuit,
vt eius vitam laudent omnes, ingenium
mirantur, virtutes summa celebrazione
colât. Facit hoc, Patres amplissimi, vt no-
stram iacturam ac eius interitum minus
molesto animo perferamus, qui vitam
omni genere laudis accumulatam, primo
& octuagesimo ætatis anno dimisit. quo
numero, cùm in se omnium prorsus per-
fectionem collectam teneat, eos qui per-
functi erant, diuinitatem quandam asse-
cutos putauit antiquitas.

IN FVNERE ZACHARIAS

Quæ cùm ita sint, Illustrissime Prin-
ceps, iam lachrymas atque mœtorem,
quibus hoc celebratissimum funus de-
coratum est, dimitendum esse censeo.
neque tam mœstos esse oportet eius dis-
cessu, quām lætos ea præsentia, qua olim,
dū viueret, fruebamur. Nam posteri ho-
mines, ad quos celebritas tantarū rerum
defluxerit, beatos nos appellabunt, qui
hunc diuinum hominē his nostris ocu-
lis intueri potuimus. Imprimis verò tu
Petre optime, emissis lachrymis, id so-
lèm videas, quomodo paternā gloriam
hæreditario tibi relictam iure possideas.
Nos autem, Patres amplissimi, quibus
Caroli nostri nomen, eiūisque virtutum
imago relicta est, summo studio & vigi-
lantia niti decet, ut eius nomen laudibus
nostris celebratum, æternum immorta-
lèque faciamus: & diuinam tantarum
virtutum imaginem, non statuis tantūm
aut picturis, sed imitatione quoque ac
opere declaremus.

IN FVNERE
ZACHARIAE BARBARI,
Patricij Veneti, Equitis, & Procu-
ratoris S. Marci, M. Antonij
Sabellici Oratio.

Nihil est, Serenissime Princeps, Patres & viri amplissimi, quod ego aut saepius, aut intentius sim solitus à Deo Opt. Max. precari, quām si quid ingenij in me est, si qua dicendi facultas, si quis cultus, copiāve sermonis, si quis deinceps meorum nunc est studiorum usus, aut deinceps esse poterit, hunc ipsum ita mihi omni tempore, loco, occasione disponere liceat, vestrisque laudibus & ornamentis accommodare, ut pro publica & priuata amplissimi ordinis vestri in me beneficētia, non in te tantū, Augustine Princeps optimie, & in hos viros Patrios, qui hodie tecum rem Venetam tam feliciter, quām sapienter administrant, grato sim animo existimandus, sed grata etiam piāque in eos memoria, qui ex hac vita decesserunt: quando & illi pari studio & pietate contenderūt, ut pulcherrimum hoc & felicissimū Imperiū, quām opulentissimū à se vobis per manus traderetur. Essem ego veiē ingratus, ne impius dicam, si hoc studio & voluntate in eos essem, qui utiliter hodie in yestra Repub. versantur, si illorum memoriam, qui tantum decus, tantas opes, sua virtute quæsuerunt, & qui quæsitas tueri & augere perseverarunt, nullo pietatis

IN FUNERE ZACHARIA

prosequeretur officio, patereturque nefario
silētio talium virorum memoriam obli-
terari: præsertim quum nulla gens in ter-
ris, nullus populus, nulla ciuitas, post di-
uinos honores statasque sacerdotum cœré-
monias, tanta defunctos veneratione ac
pietate prosequatur, quām vestra hæc,
quam illi instituerunt, institutam vobis
reliquerunt. Huc accedit, quod & vetus
est, & à multis gentibus receptum, ut iis,
qui de patria, de vniuersa Repub. de suis
ciuibus benè meriti essent, non solū
magnificè funerarentur, sed pro concio-
ne etiam vitæ anteactæ amplum illis te-
stimonium redderetur, publiceque lau-
darentur. Quod cùm ita sit, satis scio me
ex hodierno officio, si non ingenij (nam
id quām sit in me tenue, iejunum & in-
firmum, obscurè nunquam præ me tuli)

*laudē, at *at gratitudinis laudem & pietatis haud
gratitudi- dubiè reportaturum: quod Patricij viri,
nis saltem quod equitis splendidissimi senatoris o-
& pietas- ptimi, de Repub. de vniuersa ciuitate be-
nemeriti memoriam laudaturus, cele-
berrimum hunc locum conscedi. Id ego
ut studiosius ficerem, nihil æquè me ac
vestra hortata est pietas, Princeps & Pa-
tres optimi: qui ciuem hunc dignum
vènsuistis, que in tam celebri frequentia,
tanto

281
tāto funeris apparatu nouo penè exemplū extolleretis. Cæterū vellem ego, quando ad hoc veni, ut de præstantissimi ciuis laudibus dicerem, tātum mihi temporis ad id dari, ut per omnes ipsius vitæ laudes liberè nostra euagari posset oratio. Quod si de ingenij præstātia, de consilio, comitate, temperantia, cæterisque animi virtutibus, si de corporis cultu, senatoriāq; maiestate, si de maiorū splendore & amplitudine, aliisque vitæ ornamentiis ordine dicere liceret: tam ampla & redundans agenti mihi sese aperiret materia, tam varia, tam multiplex, ut non vnde sumendum mihi esset principium, aut qua sequendum, prospici oporteret, sed instituti sermonis exitus solicite requirendus. Verūm quia non adeò multa complecti in tanta temporis datur angustia, dabo ipse operam, ut nullius rei magis hodie, quam breuitatis, rationem videar habuisse: haud sanè tam multa illa studio secutus, quæ cæteri in funebri solent laudatione. Nam ne Peripateticos quidē sequar, qui hoc, quod in vita laudabile ducimus, nō solūm à bonis animis & naturæ hauriunt, sed ab iis etiam, quæ in fortunę potestate esse dicuntur. Quod si per ocium liceat in Zachariæ Equitis

IN FVNERE ZACHARIAE

splendidissimi memoria celebranda, ex sententia rem tam tractare, vel clarissimum Barbaræ familie stemma tam diu me in suis laudibus explicandis detinet, ut non posset ad vltiora peruenire. Sed quid ego stemma dixi, quum vel solus defuncti pater satis dicentem fatigare possit, si ad hoc venissem, ut de cius laudibus dicerem?

Etenim quis vestrum est, Princeps & patres optimi, qui non aut fama acceperit, aut in huius vrbis annalibus & historiis aliquando legerit, quam eminens Græca & Latina facundia fuerit Franciscus Barbarus huius Zachariæ pater, quo consilio in toga, qua in bello authoritate? Nullius credo tam procul ab urbe peregrinantur aures, qui non aliquando audiérunt, quanta is olim prudentia, fortitudine, solertia Brixiam urbem clarissimam Prætor, longa obsidione cinctam, defenderit: quam in uiecto animo uno eodemque tempore famem, hostem, pestilentiam tulerit. Proditum memorie est, quandiu obsidio illa tenuit, tenuit autem unū & amplius annum, nunquam illum nisi in apeito esitasse, neq; interim aliud panem, quam hordeaceū aut fufurium, in eius mensa conspectum, quæ hominis

282

frugalitas & in modicis constantia, effe-
xit, vt, quæ de Menenij, Curijs, Cincinna-
ti victu, déque eorum patientia, qui ad
Casilinum diu assidentem Pœnum tulè-
re, memoriæ sunt tradita, minore admira-
tione audiantur. Nec dicam, quibus il-
le artibus sit sàpè hostem ludificatus,
quo successu singulos appellando, hor-
rando, sublevando, ciuitatem sanè side-
lem & constantem, multo fideliorum
constantiorémque vestro reddidit im-
perio. fuitque talis ille. Agè verò & ipsa
defuncti mater quanta? quali fuit indo-
le? quanta virtute fœmina? digna, quæ
Lauredanum patrem virum clarissimum
habuerit, eum dico, qui in Ligustica ora,
circa Siciliam, circa Padum, toto supero
inferóque mari, penè plura vno Genuen-
si bello pro Veneto nomine gessit, quām
omnibus bellis eotū quisquam, qui rem
Venetam foris administratūt: digna, quæ
Iacobum fratrē, paternæ virtutis æmulū,
qui pari successu rerūmque gestarū glo-
ria vestræ aliquādo præfuit classi: digna,
quæ fuerit iunioris Lauredani amita, qui
his paucis annis Othomanicas opes, in
ora Macedoniae ad Scodram, nō pertulit
solūm, sed lōga etiā obsidione fregit. qui
deinde vestræ classis Imperator factus,

IN FVNERE ZACHARIÆ

incredibile dictu est, quām fortiter Naupactum defenderit, Lemnum seruauerit, Zacynthum subegredit. digna demū mulier, quæ Procuratoris mater fuerit, filia, & soror: rarum in Veneta vrbe felicitatis exemplum, nec multum ab eo Lacedæmoniæ Lampidus ac Pherenices diuersum: quarū hæc trium olympionicarum, illa trium Regum, & illorum quidē potentissimorum, pernecessaria fuisse dicitur. Sed hęc eo tendūt, vt vel solis parentū laudibus satis supérq; mihi fuerit immorandum, si omnia cōplete voluissim: vbi & illud una ostendere potuissim, verissimum esse, quod Euripides scribit, ex bonis bonos procreari. Nam cùm tales fuerint, qui eum genuerunt, non potuit, non optimus esse is, cuius hodie funus maxima cùm senatus, tum populi & vniuersæ ciuitatis frequētia celebratis: quāquam in omni genere laudis vir ille tātus extitit, vt non modò, non defuerit suis maioribus, sed lōgè superfuerit. Etenim quadragesimo ab hinc anno Reip. admotus, penè plures prouincias obiit, vt Phocion ille Atheniensis, quām ab eo tēpore annos vixerit. & vt silentio prētereā domesticos honores, quos incredibili totius ordinis favore penè priūs quā per

283

æstatē liceret, decurrit, vt præturas & externas legationes, & in his vnam ad Fridericum Imperatorem, vnde sibi & familię clarissima insignia reportauit: nullus est in Italia populus, nulla libera ciuitas, nullus quidem Princeps, ad quem non ille fuerit oratoris functus munere. quo factum est, vt non pax, non bellū, non induciæ, non fœdus, non societas vlla sit publicè inita, cuius non aut domi confiliarius fuerit, aut foris arbiter. homo ad negocium, non ad ocium natus: ad virtutem, vt Aristoni placuit, non ad desidiam & voluptatē. Senator grauis, & in dicendo vehemens ac circunspectus, & ad hominum animos in vtranq; partē versandos, suprà quām dici possit, accōmodatus. Honestatis amicus, turpitudinis hostis: frugi, parcus, industrius, domesticęq; disciplinæ exactor diligens: vtilis patriæ, iucundus amicis, comis hospitibus. & vt breuiter dicam, ad omnium gratiā promerendam diuino quodam ac præstanti naturæ beneficio cōparatus. dignus qui patre summo esset procreatus, qui matre fœmina insigni virtute, summōque loco nata, qui vxorem clarissimo Principe ortam duxerit, qui tres ex ea filios suscepserit præstati ingenio viros, qui in luctu

IN FUNERE ZACHARIÆ

Hic sunt: de quibus superuacaneum arbitror hoc tempore quicquam recensere. Satis sunt vobis noti. in gremio ciuitatis orti sunt, in luce educati, publicè instituti. Vos illos à pueris amâstis, fouistis, ornâstis, vestróque suffragio extulistis. Vestræ sapientiæ est, non meum, de iis iudicare. Sed ille, quantuscunq; fuit, (fuit enim, vt scitis, vir per omnia egregius) fatali necessitate periit. Homo quidem erat, eaque lege natus, vt ex humanis aliquando decederet. Debemur morti nos nostrâque: nec est mortalis, quem non dolor & interitus attingat. Verùm tum periit, quum illi ac sapientissimo cuíque mors fuit optabilis: vxore, liberis, nepotibus, atque omnibus, qui illi in vita charissimi fuerunt, superstribus: incolumi patria, qua nihil fuit ei charius: incolumi ciuitate, Rep. opibus & imperio florente: te Principe & Reip. moderatore, Augustine Dux felicissime, qui tua sapientia, consilio, innocéntia, saluberrimóq; genio tuo cōsecutus es, vt tam hodie te Principes Venetæ floreāt, quam à prima huius urbis origine ad hunc diem maximè floruerūt. Abiit itaque ille latus, omnib; cuius & solitudine solutus, optimam secum spem ferens, publicè & priuatæ feli-

citatis ad vestros maiores nūcius: & iam ex ipso piorum cœtu, cui eorum animæ, qui bene de Rep. meriti sunt, conciliari creduntur, ad hæc, quæ sibi hodierna die tam honorificentissimo funere tribuntur, conuersus, agit tibi gratias, pientissime Princeps, agit vobis viri patricij, agit vniuersæ ciuitati, quæ se tam celebri pompa extulit, eximio hoc exequiarum splendore, numero so clero, longoque flammarum ordine, clamat, fatetur, testatur perpetui amoris sui, studij, officij, obseruatiæ in Remp. in ciues, in amicos, yberrium se hodie fructum percepisse, cumulatissimam sibi gratiam relatam.

Vna duntaxat cura adhuc hæret animo, quæ (si quis nostrarum rerum apud eos, qui vita defuncti sunt, superest sensus) optimum quenque patrem, præcipuaque in filios charitate, comitetur necessè est. Hac ille cura, incredibilique in suos pietate districtus, ex eadem illa piorum sede supplices ad vos manus intendit, multo fletu, multisque lachrymis tibi, clementissime Princeps, vobis viri patricij, amatissimā cōiugē, filios suauissimos, natus, nepotes, atque vniuersam domum suppliciter commendat. Hanc suo præsidio, fauore, cōfilio spoliata, vestre fidei

I N F V N E R E F R A N C I S C I

tradit, in vestreque clementiae sinu collo-
cat: precatur, obtestatur per patris sui ve-
tus in Remp. studium, per Lauredani au-
fidem, si quid ipse egit aliquandò, quod
vobis, quod patrię, quod vniuersae ciuita-
ti fuerit gratum, commodum, & hono-
rificum, ne dulcissimos filios, ne tantas
necessitudines iacere patiamini: sed pu-
blica & priuata claritate fauoreque com-
plexos, piè tueamini. quod vnum cùm à
vestra clementia senserit impetratum, &
tibi, Princeps optime, longa feliciaque
vitæ tempora precabitur, huic vrbi inco-
lumentatem, imperio diuturnitatem, &
perpetuum rerum omniū successum, vni-
uersis ciuibus felicitatem, vestri beneficij
memor inter maiorum manes felici-
ter quieturus.

I N F V N E R E
F R A N C I S C I F A S C O L I,
Magni Venetiarum Cancellarij,
Io. Baptista Rhamnusij Oratio.

ET si multo id mihi magis erat optā-
dum, Leonarde Lauredane princeps,
vnuo Francisco Fascolo multorum eius
in me officiorum atque amoris, quo me
prosequebatur, gratiam aliquam referre

posse: nullo tamen pacto committendū arbitror, ut mortuo etiam non omnia, quæ à me expectari possunt, quantum in me est, præstentur. ac, si existimarem tallem hunc virum, tot virtutibus, tot egregiis animi dotibus præditum, posse à me satis pro meritis eius laudari, audacter dicerem, nullam à me maiorem referri illi gratiam potuisse. Quid enim maius, quam quod boni semper viii non diuitiis solūm, non voluptatibus, non cæteris rebus, quæ mortales appetunt, sed ipsi etiā saepe numerò vitæ prætulerunt? Neque id iniuria. Laus enim vna est, quæ verum sit virtutis præmium: quæ breue hoc admodum humanæ vitæ spatium cò proferat, ut per eam propè immortalitatem consequamur. Hac absentes noscimur, ignoti diligimur, mortui viuimus. Sed quoniam tenues admodum & longè im pares illius laudibus, & studij & ingenij mei vires sunt: tantum abest, ut id audeā dicere, ut mihi satis ducam, non ingratū haberi. Ac tua quidem, Francisci Faseole, in me merita, nulla vñquam ex animo meo vis, nulla ætas euellet, nulla vñquam delebit obliuio. tibi semper pro his, quā meritus es, pietatem remetiar: tuum semper nomen colam. hoc si satis est, hoc

IN FVNERE FRANCISCI

est gratum esse, non vercor, ne quis me in
hoc, quod possum, gratiot inueniri pos-
sit. In laudibus vero tuis celebrandis is-
ero, qui potero: tu, si minùs satisfecero,
ignoscere, atque ita existimare debebis,
in referenda tibi hac in re gratia non vo-
luntatem mihi defuisse, sed facultatem.
Sed iam ad ea, quæ dicenda sunt, ve-
niamus.

Ego, si de eo verba facerem, qui non
tam multis & maiorum suorum, & suis
ipsius laudibus ita abundaret, ut mihi ex
his multa potius amputanda sint, quām
nouum quippiam assumendum: profe-
ctò id mihi proponerem, in quo nulli
oratio deesse possit. patram illius lauda-
rem, originem nostræ huius Reip. repe-
terem, veram veterum Italorum sobolē à
sanguinentium barbarorū impetu se subtra-
xisse, atque in hæc loca delatam, ad hoc
usque tempus incorruptam perseuerâsse
ostenderem, præclara instituta, æquabi-
les leges, tutissimum ac pulcherrimum
vrbis situm, rerum omnium copiam, res
denique & terra & mari geitas, dicerem.
quæ in hoc si velim persequi, aut longior
sim quām necesse est, aut propriæ huius,
multaque & egregia laudes prætermittendæ. Quamobrem de cius etiam gene-

re pauca tantum quædam perstringam:
nam nihil omnino dicere de tot egregiis
ac tam illustribus viris nullo pastore pos-
sum. Offerunt se mihi quidem multi, sed
totum me tamen ad se rapit excellens
Matthæi virtus. is bello illo, quod acerri-
mum cum Genuensibus maiores vestri
gesserunt, ea gessit, eam operam Reip.
nauavit, ut nihil, quod aut à fortissimo
viro, aut ab optimo ciue desiderari pos-
set, prætermiserit. Neque verò minor An-
tonius eius filius haberi debet: qui ea au-
thoritate fuit, ut, cum inter vos & Pata-
uinos (cum nondum sub imperium ve-
strum concessissent) definibus esset con-
trouersia, arbiter constitutus, pacatissi-
mè rem omnem compasuerit. Age verò
(ut alios multos præteream) duo Franci-
ci ipsius patrui, Aloisius & Angelus,
præteriri debent? at Aloisius Constanti-
nopolis pro patria mortem obiit: Ange-
lus, qui Feltensis Episcopus fuit, hac
fuit eloquentia, ut à Paulo secundo Pon-
tifice maximo ad Daciæ ac Poloniæ Re-
ges missus, quos ad bellū in Turcas fusi-
piendū hortaretur, ita eos ad id agendū,
quod optabat, impulerit, ut Romanum po-
steā reuersus, amplissima sit à Pontifice
ipso præmia consecutus. Iā ipse Andreas

IN FUNERE FRANCISCI

pater qualis fuit? is verò ad maiorum
virtutes ornamenta etiam literarum ad-
didit: in quibus ità floruit, ut eo tempore,
quo literæ propè euanuerat, primus in il-
las tenebras lumen quoddam intulisse
visus sit. Neque id Christophorum Mau-
rum sapiētissimum Principem fugit, qui
cum in classe secum habuit: neque verò
patres vestros, qui inter primos hos, qui
à secretis Senatūs sunt, adsciuerunt. quo
ille munere & egregiè semper functus
est, & multūm Reip. profuit: sed nulla in
magis, quam quod Franciscum filium
genuit. Ac verum id profectò est, quod
quidam arbitrantur, non in iuuencis so-
lūm atque equis, cæterisque animanti-
bus patrum ac generis virtutem esse, sed
in hominibus etiam multo magis. & cer-
tè si quis in hanc Faseolorum familiam
intueatur, magnam atque adeò maximā
generis vim esse cognoscet. Pauci à me
quidem commemorati sunt, multi præ-
teriti. si quis omnes consideret, nemo ex
hac familia non egregius, nemo non in
aliqua re magnus inuenietur, sed nullus
tamen Andrea, Ftancisci patre, maior.
At quanto is reliquis omnibus præstigit,
tanto ipse à Francisco filio superatus est.
cuius de laudibus cùm mihi iam dicea-

dum sit, ità multa mihi vno tēpore omni ex parte offeruntur, vt, quò me vertam, quod principium sumam, nesciam. Sed ità certè agam, qui illius vitæ progressus fuit, is à me ordo in eius etiam laudibus, quam breuissimè potero, celebrandis seruabitur. Cùm primùm igitur, vt indè incipiam, ex ephebis excessit, Patauium ad capiendum animi cultum à patre missus, eam inter æquales probitatem præ se ferebat, id ingenij lumen in eo elucebat, vt breui & omnibus præstiterit, & iam tum ex eo puerō, qui posteà vir futurus esset, facile homines coniectarentur. Hic ille, cùm & iuris scientiam, & cæteras libero homine dignas artes magno ardore didicisset, atque in rectis literarū studiis primam illam ætatem exégisset, talis domum reuersus est, vt, cùm maximum quiddam de eo homines conceperint, expectationem tamen ille de se omnium facilimè superârit. cùm videret inter omnes eas artes. quæ præclarissimæ habentur, multum dignitatis, per dicendi facultatem hominibus comparari, in forum ad agendas causas se contulit: id ille ingenij sui theatrum constituit, quò omnes neruos contendetur, omnes vires expromiceret. hîc vero illius nō sciē-

IN FUNERE BENEDICTI

tia solum quædam iuris , sine qua nihil agi in foro potest , quæ in hoc singularis fuit , sed & eloquentia quædam admirabilis ita breui efflorere cœpit , ut elingue ac murum forum ante illum fuisse videretur . Hic primus argutiolas ac cauillationes illas leguleorum , quæ iam subsellia omnia ptopè occupârant , ad amplum quoddam ac magnificum dicendi genus transtulit : atque illam veterum oratorum eloquentiam , quæ iam diu obsoleuerat , ita imitatus est , ut magni vndiquè ad eum audiendum concursus fierent . Mirabantur in eo homines cum non vulgarem & reconditam rerum omnium cognitionem , tum verò excellens ac nouum dicendi genus , incredibilem memoriam , formæ , vocis , actionis denique rotius maximam cum venustare quadam dignitatem : quibus rebus ita is excelluit , ut pauci admodum in singulis , nemo æquè in omnibus par illi vnquam inuentus sit . Multos ille in hac gloria annos floruit : multorum innocentiam tutatus est : multorum calamitates subleuauit : neque tamē vnquam ullius potius quæstus , quam officij ratione habuit . cum in foro (liceat id mihi sine ullius offensione atq; inuidia dicere) pro-

268
pē dominaretur, ea tamē facilitate fuit, vt
neminē à patrocinio suo vnquām exclu-
deret: atq; eò facultatē sibi illā à diis datā
arbitraretur, quō pluribus præficio esse
deberet. Itaque ea itā vsus est, vt multos
semper iuuerit, neminē vnquām læserit.
Hac vitę ratione cùm & multorū sibi be-
neficio suo amicitias adiunxit, inimi-
cū verò suo merito haberet neminē: non
solū id consecutus est, vt celeberrimū
eius in foro nomē esset, sed vt vos etiam
maximo illum consensu, Aloisio Darda-
no magno Cancellario vita functo, ma-
gnum Cancellarium crearetis. qui hono-
ris gradus talis est, vt, cùm à Principe dis-
cesseris, neminem illi anteponas. Neque
id verò immeritò fecistis, neque est, cur
huius vos rei quicquam pœnitentia
in ea dignitate geslit, vt exemplum pro-
posuisse omnibꝫ videatur, quales esse de-
beant, qui illā adepti sint. publica quæ illi
incumbebant, munera diligentissimè ad-
ministravit. nihil patria antiquius, nihil
charius habuit. nunquām illi cōsilio, nū-
quām opera defuit. inciderunt aduersa
hæc tempora, quibus certè iam diis iuuā-
tibus perfuncti sumus. Ad multa in illis
difficultatibus cohortandi ciues erant.
eloquēria illa admirabili, quę in foro diū

IN FVNERE FRANCISCI
versata fuerat, curia etiam ipsa nō caruit.
Nūquām ea cùm opūs esset, neq; in sena-
tu neq; in comitiis patriæ commodis de-
fuit. Iā verò qua iustitia fuit? qua clemē-
tia? ni mirū in hoc id verū esse vidimus,
clementiā nō aduersari iustitiæ, sed illius
potiū condimentum esse. In priuata ve-
rò vita quām comis, quām vrbani⁹, quām
beneficus, quām amicis cōmodus, quām
in omnes liberalis fuit? nemo vnquām
omnibus his virtutibus ornatior inuen-
tus est. Nō iniuria igitur tota illius mor-
te mœsta est ciuitas. vos maximo cum
dolore pompam funeris comitamini: ne-
que solido recuperati iam imperij gau-
dio perfrui potestis. Proh dij immortales
quę est hæc hominum conditio? nimis
felices vobis visi sumus, si recentem hanc
post tot annorum incommoda lætitiam
nulla admixta acerbitate perceperissemus.
Neque tamen, si rectè considerauerimus,
dolendum nobis huius morte est. omni-
bus ille in rebus haberri felicissimus de-
bet. in nobilissima patria, è præclaro ge-
nere ort⁹ est, ingenio singulari fuit, sum-
ma gloria floruit, honores in patria ma-
ximos adeptus est, virtutibus omnibus
abundauit, quod demum verè est felicis-
simum esse. Cùm ea lēge natus eslet, vt
mori

mori illi aliquandò necessè esset, tunc est mortuus , cùm patriam è sàeuissimis eruptam tempestatibus, iam in tuto colloccatam videret. quam rem ego illi pro eius in Remp. animo tam iucundam fuisse arbitror, vt omnes mortis molestias hac vna re leuatas putem. Accedit ad hæc, quòd ea ætate est mortuus, que neque senectutis expers appellari possit, neque eorum, quos secum sera illa senectus fert morborum particeps sit: an creditis extremam illam ætatem, qua & sensus omnes hebetantur , & quasi animus ipse ac mens senescit, & morbi omnes in nos irruunt , quicquam omnino homini voluptatis afferre? Ego quidem tantum abest vt id credam , vt benignè cum illis aetum putem , qui illa morte incômoda deuitârint, ac præsertim si hi fuerint, qui cū virtute vixerint. Hi enim non solùm illis molestiis, quas diximus , liberantur , sed eò transferuntur', vbi veris omnibus voluptatibus cum diis ipsis perfruantur.

Quæ quum ità sint, eius profectò hominis sortem, qui & felicissimè vixerit, & felicissimè mortuus sit, non est quod dolamus. Nostra etiam causa dolere non debemus. cùm enim nihil in hac vita mæcipio nobis à diis datum sit, sed vsu om-

I N F V N E R E

nia: integrati simus, si, cùm iij, qui dederint,
repetunt, conqueramur. Tu igitur Prin-
ceps, vos patres optimi, diis potius im-
mortali bus gratias agite, quòd tali vos
viro perfaci concesserint, quàm accusate,
quòd eripuerint. Vos vero, qui à secretis
Reip. estis, qui eadem, qua ille, via nitimi-
ni, vitam potius ac virtutes illius imitari,
quàm deficere mortem debetis.

I N F V N E R E

G V I D I V B A L D I F E R E-
try, Vrbini Ducis, Odaxij Oratio.

Ex Petri Bembi ad Nicolaum Teupo-
lum, de Guido Vbaldo Feretrio, dèque
Elisabeta Gonzagia Vrbini Ducibus,
libro.

VTINAM, Proceres, de Guido Vbaldo
Vrbini Duce nuper vita functo ver-
ba facturus, quantum mihi doloris illius
intempestiva mors attulit, tantum ego
eloquentiæ in eius funere celebrando
afferre possem. Nam, quoniam pro-
pter eius viri cùm innumerabiles incre-
dibilisque virtutes, tum magna erga
me metita, nullum p:cep: genus est mœ-
tioris atque molestiæ cum ea, quam ex

hoc interitu atque ex hac iactura capio,
conferendum , si mihi parem quoquè in
dicendo copiam animi acerbitati ha-
bere contigisset , non plus quidem vos
facultatem nunc , quam voluntatem er-
ga illum meam , essetis desideraturi.

Yolo autem , vehementerque opto , vt,
qui in me viuens omnia ornamenta con-
tulit , in eius mortui vita laudib[us]que re-
cessendis tantum præstare operæ valeā,
vt , si minus idonei , saltem pij atque
omnino memores ad referendam gra-
tiam habeamur. Sed cùm ego neque in-
genio , quod mihi quidem minus etiam
quam mediocre est , neque arte aut stu-
dio dicendi , quibus in rebus non mul-
tum sanè temporis impedi , neque usu
& exercitatione valeam præter cæteros ,
dolor autem mē vnum præter cæteros
conficiat: non expectationi modò vestræ
de mea facultate ; si modo vestra aliqua
est expectatio , propterea quoniam hunc
in locum summa certaque facultas af-
ferri debuerat , sed huic ipsi etiam meæ
erga illum voluntati parum me factu-
rum satis vercor interdum , Proceres , &
pertimesco , impedior enim singultu , ne-
q; vocē & verba proferre ipse me lachry-
mæ sinūt , cū ætumnas meas solitudinēq;

cousidero. amisī enim in eo viro non solum parentem, vt Metaurenses: aut herū, vt familiares: aut imperatorem, vt milites: aut patronum, vt omnes boni: aut beneuolum atque amicum, vt multi amiserunt: sed cum his omnibus eum etiam amisī, quem ego propè meo in gremio. educaui, bonarum artium studiis imbui. ille autem me non iam tanquām educatōrē alumnus, aut tanquām magistrum discipulus: sed quasi filius patrem amauit, fuit, opibus auxit, dignitatibus honestauit: quique cùm fuerit ineuatis ætatis meæ spes, confirmatæ ornamentum & columen, huius planè iam deuexæ certè requies atque solatium fuit. Ad hæc accedit publici mali quasi facies quedam & forma plena mœsticie, plena acerbitas: ciuium fletus, municipiorum dolor, legationum cuni subiectorum populosum, tum Italicarum ac propè vndique missarum desiderij ac mortoris magna incredibilisque attestatio atque conquestrus: militum præterea languor & destitutio: necessariorum quærimoniae, tuusque, Francisce Maria fili, luctus & ægritudo, coniugis etiam miseræ desolatio, cuius mihi video r squalorem, gemitus, singultus, voces, lachrymas in auribus &

ante oculos habere : tum omnium ætatum , omnium ordinum atræ ac sordidatæ vestes, forum mutum & obscurum, castra orbata , cælo quasi vndiquè tacta domus ædésque regiæ, mœriæ atque prostrata vrbs: templi deniquè huius aræ atque parietes , quos quidem ille inuisere frequenter solebat, eius nunc intra se bustū cadaueris imaginēque contuentes, cuius anteà regiæ ac decoræ frontis maiestate atque mansuetudine, oculorūque propè cælestiū splendore exhilarabātur, lugere mihi quidē videtur vicē suā, ægregi; ferre, quod nō vnā cōstrati æquatique solo cōciderint. Ità neq; mecū ipse quicquā nisi acerbū cogitās, & extrā nihil adspiciēs, nisi miserū, nisi luctuosum, à dolore mētem , à fletu oculos abducere qui possim , non reperio : nedūm satis mihi cōparatam esse videam, Proceres , de illo viro nunc quidem apud vos dicendi tractandique facultatem. Nam vbi animus mœret, oculi lugēt, omnis sensus in molestia ægritudinēque versatur , ratione ac memoria persequi rem magnā aliquā atque arduā nemo sanè multūm potest. Arduū autē & perdifficile est, ei⁹ hominis laudes oratione cōplete, qui omni genere laudis maximè floruit: & cni⁹ vniusvir-

tutibus pares omnium hominū virtutes
nostra secula non habuerunt, iis referen-
dis omnibus idoneū vnum hominē exi-
stere: eundem autē maximis plurimisq;
causis doloris perturbatum impediuum-
que posse dicere, vix est ullo modo cre-
dendum. Itaque timeo, Proceres, nē id
me muneris suscepisse in hoc tempore,
audacia vobis potius, quam obsequium,
temeritas, quam pietas appellanda esse
censendaq; videatur. Sed quid agerē? quō
me verterē? aut quā afferrem excusationē
iis, qui me, ut hanc prouinciam susciperem,
cūm iubere iure suo possent, multis pre-
cibus rogauerunt? ingenium mei, cæte-
rūque eius generis mediocritate
me tegetē? at ciudem ingenij fontibus
irrigatum alumni mei ingenium, aie-
bant incredibilem cūm doctrinam, tum
certè eloquentiam, haufisse. Dolore
me meo impediri dicerem? at neminem
esse affirmabant, qui non itidēm ange-
retur? neminem, qui dolore non impe-
diretur suo. Commoueri perturbarique
me aliorum lachrymis atque hac ipsa
retum omnium offensione contendere
at quærebant, quis posset hæc ea-
dē adspicere sine animi sui perturbatio-
ne atque molestia. Itaque nihil adduce-

re poterā, quod nō ab iis statim refellere-
tur, in méque redundaret. Nā illud etiam
addebant, eius hominis vitæ explicatio-
nē nulli iustiūs demandari, quām ei, quo
partim authore, partim focio, spectatore
quidē certè, omnis ea peracta vita esset,
qua de esset recensendum. Quod cùm
mihi præter cæteros contigisset, non cō-
mitterem, vt, qui illum vita fruentem,
omni studio, omnibus officiis semper es-
sem prosequutus, mortuo si deessem, id
omne, quod anteā egissem, fortunæ illius
videret & felicitati, non meritis aut be-
nevolentiæ tribuisse. Quamobrem susce-
pi munus, Proceres, magnum profectò
atque arduū, more maiorum hodierno
die omnium, qui multis antehac seculis
fuerunt, longè maximum atque elarissi-
mum virum laudandi: idque non obeun-
di fiducia, sed pudore recusandi suscepī,
neque tā perueniendi, quò vocabar, spe,
quām progrediendi, quantū possem, vo-
luntate. Mālo autem, cùm eorum studiis,
qui hoc à me contenderunt, obtempera-
uero, suo ipsi de me iudicio detrahāt, quā
si id nō fecero, meæ erga se vel beneuo-
lentiæ vel pietati. Itaq; rē aggrediar magni
nominis, magni exēpli, gloriæ, nouitatis,
admiratioñi que plenissimam. in quo ea

Qo iiij

IN FVNERE GVIDI

me res consolatur, quod, cùm i multa pro-
pè incredibilia sim dicturus, vobis tamē
esse dubium minimè poterit, me verissi-
ma dicere, propterea quod ea dicam, quæ
ipsi cognouistis, vidistis. quibus interfui-
stis, quia úmque sane r̄erum quo maiora
quæque sunt, eo se nobis atque omnibus
hominibus notiora, Proceres, exploratio-
ráque præbuerunt. Itaque nihil cōmemo-
rabo, quod non idem multorum & viuē-
tium, & præsentium memoria teste com-
mendetur. Atque vobis quidem esse gra-
tissimum debebit, quæ ipsa, quæque
diuersis tēporibus de homine præstātissi-
mo, déque vestro Duce vel vidistis ipsi,
vel audiuistis, ea collecta uno tempore
cognoscere: quibus è rebus etiā quilibet
ab üdē capere omniū exēpla virtutū pos-
sit, vel ad aliorū cōparationē atque me-
moriam, vel ad usum sui. Sed priùs quām
dicere incipio, te mi Alumne semper qui-
dem mihi charissime, nunc autem etiam
beatissime, te inquam rogo, quacunque
de cæli regione nos intuens tibi sacra
fieri, tibi iusta celebrari vides, mihi nunc
persanctè adsis tantisper, dum de te apud
hosce ago, magnámque tuā illā eloquē-
tiæ vim, quam tamen, cùm nobiscū essemus,
parcē ac religiosè exercebas, mihi adspic-

res : vt id ego benè dicendo tuo munere
consequar, quod es ipse benè agendo be-
néque sentiendo, deorum immortalium
beneficio consequutus. Quod quo faci-
liùs fieri possit, si modò fieri vlla ratione
potest, ad ea , quæ breuiter sum dicturus,
quæso, Proceres, diligenter attendite.

Est in Appennini iugo his vicinus locis
mons præcelsus: quo in summo propè e-
quata agri planities, fertile sanè solum &
aquas perennes habet , ac èsque miram
& iocundam salubritatem. Totus autem
vndique ità circuncisus atque directus
est, vt adiri uno aut altero ex loco singu-
lis ab hominibus possit, aliudè pluribús
ve nō possit. Itaque parua manu si defen-
datur, omnes omnium imperatorū exer-
citus, tormenta , artes eum montem ex-
pugnare omnibus annis nō queant. Huic
monti Feretrius nomen est, credo vti Io-
ui quondam nomen Feretrio fuit , quo-
niā pacē hominibus afferebat, ità hunc
montem primò fuisse appellatum pro-
pterea , quod Imperatores electissimos
tulit, à quibus posteà pax atque pacis or-
namenta maxima hisce vrbibus regibús
que contigerunt. Nam illa hinc familia
oriunda est Feretria peruetus , ex qua in-
numeri Principes extiterunt , qui cum

IN FVNERE GVIDI

omni laude maximè celebres , tum bello
clarissimi , vniuersam Italiam rerum à se
gestarum gloria monumentisque refer-
serunt . Horum omnes annales , omnes
historiæ nomina continent : facinora ,
virtutes , gesta bello ac pace imperia ,
partas manu victorias atque trium-
phos memoriæ posteritatis tradunt : vt ,
qui velit , facilè possit inspicere , quot
quantisque imperatoribus tercentum
iam annos amplius gens Feretria floue-
rit . Hisce maioribus ortus Guidus Vbal-
dus Dux auum habuit Guidum Antoniū
Feretrium , Vrbini Ducem , celebris glorię
multique nominis virum . Nam neque
bello ferè quisquam maior apud Italos
homines ea tempestate illo fuit , qua ta-
men multi clari atque illustres militari-
bus disciplinis viri , multi magni Impe-
ratores extiterunt : neque domi quen-
quam vllę gentes Principem aquę , atque
hunc sui ciues populique , coluerūt : quod
tamen illi etiam apud Martinum v. Pon-
tificem Maximum valuit plurimūm , ho-
minem , cùm in sacerdotio vniuerso , cui
præterat , tum in regenda Rep. diligentissi-
mum , & propè ad subleuandā Romani
nominis iacentem iam prostratamque
dignitatem natum : cui quidem sum-

moperè charus fuit. viri enim ille mores
virtutēsque cùm adamauisset. nihil non
ei tribuit. Nam quod summum esse im-
perium in Pontificis maximi regno tum
potestatēque censematur: eo illum ma-
gna Italix , magna bonorum omnium
gratulatione donauit. Ducēmque Spole-
ti creauit. Est autem ea piouincia perce-
lebris , agios fertiles & amœnos tra-
etus habens , oppidaque plurima popu-
lisque refertissima . Itaque apud suos
charus , apud Romanos homines ma-
gnis, apud omnes certè summa beneuo-
lentia, summo cultu, summis honoribus
semper . Veìum hunc tantum ac tam
præclarum hominem , aliquanto minus
magnum filij maxima atque perfecta
virtus facit. Ità, qui aliorum comparatio-
ne omnium excellere facile poterat, eum
genuit, qui cùm omnibus reliquis homi-
nibus , tum patre etiam longè maior at-
que illustrior fuit. quæ tamen illi res cer-
tè bis voluptati fuit. Nam & vinci à filio
iucundissimum est : quasi quis à * seipso * seipse.
vincatur, sēque superset: & filiū genuisse
multo se p̄stantiorē , maximè optādū.
Vivit enim in filio pater. Itaque maiorē
se in illo cùm intuetur, gaudet, filiique
nomē atque gloriā, suā ipsius atque pro-

IN FVNERE GVIDI

priam dicit. Sed magna me hæsitatio
Proceres , tenet. valde enim mihi diffici-
lis atque lubrica dicendi ratio proponi-
tur. Nam si meritis Fridericum Ducem
laudibus,huius de quo dixi , filium, eius
autem, de quo dictussum, patrem, pro-
sequi ornareque voluero : propterea, ne
vos, qualem is parentem haberí , nescia-
tis:nihil hodie aliud agam , nihil planè
cogitem necesse est: illud etiam meher-
cule, ne me dies prius, quàm rerum sylua
seriésque dicendarum deserat, est veren-
dum: si tacuero, Guidum Vbaldum à no-
bis magno veróque genere laudis iri de-
fraudatum video . Quid enim omnino
laudabilius , quàm patrem habuisse am-
plissimum virum , omniúmque homi-
num memoria celebrationéque clarissi-
mum? Nam quemadmodum in equis di-
gnitatem soboli afferunt parentum ani-
mi, aut firma latera , aut pernicietas , pul-
chritudo,in arboribus autem ex plerun-
que laudantur , quæ optimis ex semini-
bus coaluerunt: ita etiam in hominibus
claris esse parentibus genitum, semper
pulcherrimum atq; honestissimum fuit.
Quamobrem si filium , quibus ex rebus
par est, laudabo, de patre hodie , non de
filio dixerò: si vero, patre præterito, ho-

die de filio dicam tamen profecto eum,
quē maximē laudandum suscepi, multo
sanē minus quā possum, quāmq; debo,
collaudauero. ita vel huic mæ laudatio-
ni id quod est potissimum atque maxi-
mum, detrahendum est, vel ipsa in alium
diem reiicienda. In altero ne minus quā
oportet, vel diligens vel fortasse gratus
in altero, ne etiam intempestiuus moro-
susque videor, effugere caueréque non
possum. Veruntamen ut in re ambigua
atque perangusta, confugiam ad illud,
propterea quod is non multis ante nos
annis fuit, eiusvitæ scilicet rerūmque ge-
starum memoriam adhuc vigere, adbuc
in mentibus hominum eius prudentiā,
iusticiam, temperantiam sanctitatem, a-
nimi magnitudinem liberalitatēmque,
versari. Illud etiam certo scio, adesse
hoc in cœtu multos, qui illum nouerint
ac viderint: aliquos qui eo Imperatore
meruerint, manum cum hostibus con-
seruerint, victoriis interfuerint, quas ille
plures est consecutus, quam alij Impera-
tores nō sperare modo audeant, sed pla-
nè etiam optare. Itaque nemo ferè igno-
rat illum omnibus ab Italicis Regibus
maximis propositis præmiis, vocatum
maxima imperia gessisse, parua manu in-

IN FVNERE GVIDI

gente s hostiū copias sēpē fudisse, viciisse
semper, viētū nunquam fuisse, quæ capi
expugnarique nulla vi, nullis artibus po-
terant, oppida expugnauisse, munitissima
omnia ei cessisse, conclusa patuisse, situ a-
spera nō restitisse. Illud autē planè scimus
omnes, eū regni sui fines sāpius lateque
promouisse, regnū ipsum vrbibus, vrbes
arcib⁹s munitissimis auxisse, ædibus tē-
plisque cōdecorauisse, sibi suisque domū
illam ipsam hac in vrbe, quam incolimus
ea materia, ea arte sumptūq; construxis-
se, vt, tametsi ea situ ad ædificandum i-
niquissimo difficilimōque sit, eque pul-
chra tamen vlo in loco toto orbe terra-
rum non visatur. Iam bibliotheca illa ce-
lebri, quam is maximis sumptibus com-
paravit, cum Latinorum, tum Græcorū,
tum Hetruscorum, tum etiam Hebræo-
rum lingua perscriptis in omni discipli-
narum genere libris monumentisque re-
fertissima, omnes, qui volumus, utimur.
Quæ cūm ita sint, aliāque his similia, vel
etiam maiora, latissimē enim eius viri bo-
narn̄ artium, studiorum, morum, virtu-
tum, dictorum, factorum hic quasi cam-
pus patet: minūs molestē ferò me tempo-
ris angustia reiectum atque repulsum, iis
de rebus non posse dicere, quas vel om-

V B A L D . F E R E T R . V R S . D V C . 296
nes, vel magna ex parte vos quidem, Pro-
ceres, memoria cogitationeque retinetis.
Tali itaque patre genitus noster Dux,
qualem vos aut vidistis, aut certe cognos-
uistis, mihi quidem explicare ocium non
est: orbis autem ipse terrarum pro me &
loquitur de illo nūc, & semper loquetur:
matrem habuit Baptistam Sfortiam, Ale-
xandri Sfortiae maximi clarissimique vi-
tri filiam, ac Francisci Sforiae illius fratri
in quo illa ætas habuit, quem cōferre cū
omnibus omniū ætatū eximiis Impera-
toribus propemodum auderet. Ipsa verò
Baptista eo ingenio, iis moribus, iis etiā
bonis artibus, ea virtute continentia atque
prudentia fuit, vt non plus illi pater aut
familia, qua nulla quidem Italicarum aut
maior, aut splendidior est habita, quam
certe illa utriusque ornamenti atque glo-
riæ addiderit. Atque vereor, ne qui inter-
dum existimaturi sint, si, quæ de illa pos-
sum, omnia dixero, ea me inuenire atque
singere: ita de fœminis non sāpè dicūtur
petrari etiam credūtur de viris. tum im-
morati diutius nolo in eius fœminæ vir-
tutibus quasi præteriens repetendis, quā
pro dignitate laudare vix propriā atque
longa oratione quenquam posse satis
commodè existimo. Itaq;, vt breuissimè,

IN FVNERE GVIDI

Proceres, dicam, quemadmodum omnes eæ virtutes, quæ quidem inueniri tū omnibus in hominibus potuissent, in eius viro collectæ collocatæque conspiciebantur: sic mehercule quicquid ea tempestate bonarum artium, optimorum elegantissimorumque studiorum arque morum cunctis in mulieribus fuit, id sanè omne in hanc vnam natura quasi confluuerat atque profuderat. Quamobrem si quis Deus Guido Vbaldo dum viuet, omnes homines ante oculos posuisset, eique pollicitus fuisset, quos sibi is omni ex illo numero delegisset, eos illi parentes futuros: quem alium patrem potius, quam Fridericum Feretrium, aut quam potius matrem aliam, quam Baptistam Sfortiam sibi sumeret, is medius fidius non habuisset: sed qui sibi lege naturæ contigerunt, eos etiam optione proposita retinuisse. Sed iam ad ipsum, de quo agimus, veniamus. de quo quidem Proceres, etiam si nihil aliud audiretis, existimare tamen deberetis, mirum atq; diuinū hominem ipsum fuisse, ad quem quidem procreandum longè prestantissimus omnium virorum vir, longè lectissima omnium fœminarum fœmina quasi deorum immortalium voluntate conuenis-

conuenissent, eiisque parentes extitissent. Non enim temerè neque fortuitò tam præclaram, tam insolitam, tam nunquam anteà propè auditā viri vxorisq; societatē initam coalitāmque* est credendum. ad-* esse.
 este tamen, Proceres, atque animum & mentem adhibete, vt videatis, hæc parentum tam admirabilis præparatio quò tetenderit. Cum deBaptista vxore Fridericus Dux octo filias, marem nullum suscepisset, seque iam virilem stirpem, tantis opibus quæ succederet, relieturū ingrauescens annis homo desperauisset: mulier anxia, quod sæpè antea fecerat, ad preces cōuertitur: vota præterea diis immortalibus facit lachrimans, filium marem si dent, se libenter vita cessuram, modo 'vir sui simile ex sese adspicere semel possit, populisque relinquere, ne bono cum regno stirps tam egregia intereat. Hæc ubi est precata, somnus eam occupat. tum per quietem in altissimæ arboris culmine ipsa sibi videtur auem Phœnicem parere miræ pulchritudinis: quæ sex atque triginta totos dies ei arbori cùm incubuisset, cælum volatu peteret, tactoque solis globo, alis flamma combureretur, neque amplius appareret. Hæc illa viro cùm enuiciauisset, fit prægnans:

IN FUNERE GVDI

parit tempore puerum pulcherrimi sua-
uissimique otis : ipsa paucis post mensi-
bus moritur: puer Guidi Ubaldi nomen
impositum gentile scilicet atque auitum
est. Eo nato, nihil patre Friderico latius,
nihil hilarius fuit. Itaq; emutiri puerum
summa diligentia iubet : omnem tamen
educatorum diligentiam mira infantis
natura , ingeniolique vis anteuerterunt.
Nam linguam quidem flectere, proferre
voculas , verbis verba necesse , antea di-
dicit, quam ab aliis , prope dixerim , su-
mi cibus aut potus ediscatur , Prima ve-
rò literarum rudimenta ea æstatula hau-
sit, qua vix cæteri solent loqui . Nemo
porro totidem annorū non ab illo puer
omnibus in rebus præteritus est , nemo
non longissimè relictus. Itaque puerili-
bus illis in studiis iam non pueriliter se-
sè gerere , speique multo plus alere, quā
illa ætas daret, videbatur . Iadole autem
atque facie ea fuit ut iurares illos Vene-
ris pueros Amores, quos poëtæ aiunt ma-
tri præstò esse atque aduldere, alias otis
formam, genarum , oculorū non habere.
hęc cū ita sè haberēt, ego Patauio vocor:
à patre mihi puer bonis mōribus , bonis
aītibus erudiendus informandusque tra-
ditur : mihi eius cura omnis alendi inſti-

tuendique mandatur. Quæ sanè res mea quidem primo vehementer commouit. intelligebam enim, pueros Regios qui institueret, ei, quasi Hydram Herculeam domandam suscipere, sic esse elaborandum : ita hercle vel properea quoniam inter omnes rerum declicias alerentur, vel quia non omnino, uti cæteri, tuto libereq; increparentur interdum etiā propter assentatorum turbas, quibus abundantarent, emergerent ex illis vndique vitia, insurgerentque multo saepius: quam virtutes, quæ nō tam quidem refecarentur facile, quam etiā multipliciter pullularēt. Verum docere cum incipio, nihil eorum, quæ in aliis esse pueris assolent, video in nostro, non deliciarum villas illecebras, non pronus ad licentiam mores, non adiutam impunitate audaciam, non denique arrogantis fortunæ ullum in pueri animo impressum vestigijū in spicio, nō etiam molestiā satietatēmque discendi, aut commorandi cum se natu maioribus tecidium: nihil sanè horū, Proceres, in illo fuit : grata potius expetendaque omnia. nū me colere, mihi credere, ad me respice, me imitari : nunquam se à studiis literarum abducere, nisi iussus, nisi aliorum studiorū gratiā vel equitādi, vel armis la-

dendi: et quales non despicere: malle au-
tem eorum consuetudinem, à quibus dis-
cere aliquid semper posset: nulliusque rei
æque magnam curam habere, quam , ne
quis dies elaberetur, quo se die nihil ad-
didicisse , nihilo præstantiorem factum
posset recordari. Sed voluntatis hæc, illa
vero ingenij: mira quidem cùm alacritas
tum celeritas in percipiendo: in retinen-
do nullus labor, labor autem? immo ad-
mirabilis quedam incredibilisque natu-
ræ vis atque præstantia. Itaque illud vere
possum dicere, Proceres', nullam ei præ-
ceptionem meam difficultem ad perci-
piendum visam, ne longam quidem vn-
quam ad ediscendum, breuiorem' autem
quam vellet , quāmque ipse posse asse-
qui se consideret, sæpiissimè: qua de re etiā
mecum conquerebatur. Ita quedifficilius
mihi veniebat in mentem, quid ego illū
docerem , quam quid ille disceret , sta-
tuere: sæpiusque, quantum deceret ei me
ad discendum proponere , quam ipse
quantum aggredi aut vellet aut posset,
quærebam. quam obrem multa ei nos dū
proponimus, ille omnia consequitur, eò
res venit, vt is non plurimum propem-
sium, spatio, quam alij annorum, ita Latini-
nas literas puer calleret, vt patrias cæteri

linguas atque suas, ita Græcas, ut nostrorum hominum doctissimi iuvenes Latinas planè atque Romanas solent. neq; sanè ille Græcorum tantum literas perceperat, vsurāmque ipsam legendi atque intelligendi, sed ipsas etiam vocum inflexiones, intensiones, remissiones, posituras, multum à nostris alienas atque varias, teneritatem denique illam Atticam, & linguæ illorum quoddam quasi lenocinium didicerat, hauserat, expresserat * æquè atque ipsi, vtebatur. Itaque ille ego non magister iam studiorum, sed adiutor non doctor, sed socius: non interpres, sed testis aderam, vel vt verius dicam, admirator. Quæ perspiciens mecumque reputans, timui fateor sæpissimè Proceres, id quod dicitur, præcoccia ingenia celeriter emori: ne præsaga pueri mens atque præscia diu se nobiscum non fnturum illos tanquam flores effunderet, quos, si sibi esset viuendum, reseruare in aliud tempus debuisset. Itaque angebar animo atque is mihi ne eriperetur, singulis horis tacitus pertimescebam: maluissimè que illum minus ingenij aliquanto ad ca studia, minus etiam afferre alacritatis: vt plus vitæ alere pollicerique, quam quod ipse arbitrabar, videretur. quod

quidē iis quoq; accidere solebat, quibus ille magistris ad rei militaris capessendas rationes vtebatur. Nā e quitare, hastā galēam, scutum, loricam gestare, vibrare ensem, modo pedītem modo equitem agere, modo Italos, modo Parthos imitari ita breui tēpore didicerat, vt illi ipsi, quibus se is ad discendum trādiderat, cū quidem nihil aliud in vita egissent, tamē dicerent non habere iam sc, quod eū ulterius docerent. Neque ille hæc tantummodo leuia, bene vt armis, optimè vt equis vteretur: sed etiam grauioris sēpè pugnæ speciem cum æqualibus sibi pueris, cumque suis militibus exercuit. Nā & caphracto equiti concurrebat, & magnis itineribus aliquo in armis, quasi bellum gereret, contendebat. in tentoriis autē vel etiā sub diō pernoctare, vim frigorū atq; hyemis perpeti. castris locū capere, eadē vallo cingere, è quibus modo hostes propulsaret, modō quę ipse adoriretur, exercitum instruere, singula denique imperatoris officia obire ipse quoqu modo poterat, puer quidē atq; tener voluit: quasi turpe esset, imperatoris filium quacūq; extate esset, nō esse imperatore. Itaq;, Proceres, duas illas maximas præstatiissimās q; artes rei militaris atq; litera-

V B A L . F E R . V R B I . D V C I S . 300
rem nostre Dux, quām in ipsis propē cu-
nis, quasi binas nutrices adamārit , com-
plexus sit, tenuerit : iam videtis. Ego e-
nīm sic existimō , cūm dignitatē , tum
utilitatē , quantā esse maximāe nullis a-
liis ex rebus possunt, duabus his artibus
disciplinīsque contineri. Nam in altera
pacis & quietis fundamēta insunt omnia,
in altera ornamenta illa, ut regno, ut pa-
tria, ut laribus, ut liberis, ut amicis, ut de-
nique rebus cæteris omnibus, quibus ob-
lēctamur & iuuamur , nobis perfrui li-
ceat , perficitur : hac, ut iis benē & cum
dignitate perfruamur, comparatur. Nam
armis quidem vim repellere, vlcisci iniu-
rias, inimicos profligare, socios amicōs-
que defendere, tueri fines , propagare
imperium sanē possumus : quibus ex re-
bus quām magnāe sēpē utilitates, quanta
gloriæ monumenta pariantur , quis est
qui non sentiat ? literarum autem præsi-
dio leges condimus , iura conscribimus,
morum præcepta tradimus , oratorem
componimus, qui ciuium animos impel-
lat, quò lubet, reuocet, vnde vult : huma-
narū diuinatūmq; rerū scientiā acquiri-
mus: quāe homines multis ante nos secu-
lis nati senserint, gesserint, quomodò vi-
xerint, scimus: nostras verò aut nostrorū

res præclarè gestas obliuioni eripimus:
posteris cognoscendas celebrandasque
mandamus? quibus quidem officiorum
generibus quid profectò vel prodesse
magis hominum vitæ, vel plus afferre
splendoris potest? Hæc ille igitur non tam
quidem meis aut aliorum monitis, quām
per se, vel potius diuinitus sentiens, ita
hisce artibus sese puerum tradidit, quem
admodum audiuistis: ita vero adolescen-
tem atque iuuenem, ut mox audietis, di-
cerem virum: nam eam ætatem etiam at-
tigit, sed eius aut nullos fructus, aut om-
nino tenues modicósque percepit, fato-
rū credo iniuria, si fas dicere, ne fœcun-
dam nos atque propriam eam nostram
felicitatem haberemus. De re igitur mi-
litari priùs: cuius illud mihi imprimis
occurrit mirum, quod tamen ei planè
puero contigit. nam, cùm decem esset
annos natus eo tempore, quo est pater
eius Fridericus Dux mortuus, eam de se
iam tum spem excitauerat, ita hominum
animos sui expectatione impleuerat, ut
ij, quorum erat tum pater maximorum
exercituū imperator, Neapolitanorum
Rex, Mediolanensium dux, Florentino-
rumque Resp. eosdem illos tam amplos
exercitus, tam magna imperia, tam in-

numeratas copias, ei pueru tuendas regen-
dásque transmittenent, rerum suarū sum-
mam ei virtuti, quā inspicere ipsam non-
dum poterant, odorē nascentis & quan-
dam quasi fragrantiam se percepisse opi-
nabantur, fidei constantiaeque commit-
terent. Itaque ille imperator anteā, quam
miles: veteranus, quām tirunculus, vir
propemodum, quām adolescens fuit.
Nam qua ætate alij plerunque Regum
pueri nucibus ludere vel plostellis solēt,
noster pilum aut iaculum proiiciebat:
qua fabellas illi de nutrībus audiunt,
hic de castris tubarum sonitum, armo-
rum strepitum, equorum hominūque
cōcursum hauriebat: qua illi altores ob-
seruant suos, huius os atque frontem co-
hortes legionēsque respiciebant, iussis
nutuique præstolabantur. Quamobrem
iis initiiis sic adoleuit, ut nullam profectō
militaris disciplinæ partem non diligen-
ter obiērit: nulla in bellica ratione atque
munere non diu ac multum exercitatus,
occalluerit magna cum laude atq; glo-
ria. Itaque adolescens Innocentio octa-
uo Pontifici Max. primò quidem contra
Ferdinandi Neapolitanorum Regis au-
daciam incredibili adiumcēto atque præ-
sidio fuit: posteā verò innumeratas Piceni

IN FUNERE GVIDI

*excitatas vrbes,*excitatis factionum atque *adūr-
*adūtas. tis ducibus,nouas res moliētes coērcuit
magno bello magnis seditionibus im-
plicitas.pacauit : desciscentes,aliōq; ver-
sas,restituit,Innocentio deinde mortuo,
Florentinorum exercitibus vixdum iu-
uenis cùm præcesset, opulentissimam bel-
licosissimāmque vibem Pisas,& cùm re-
bus omnibus ad repellendos hostiū im-
petus,tum animo atque iratū seminibus
instruētissimam, obsidione ita pressit , vt
deorū voluntate potius,quām ullo ipso-
rū consilio aut virtute,imminenti excepta
exitio calamitatēque videretur.Marruci-
norum idem mox plura oppida, Marso-
rum,Præcutinorū,Vestinorū à fide regia
quæ defecerant,recuperavit,Regibúsque
reddidit:cùm illum ipsi,atque Alexander
Pont. Max. quocum ij fœdus percusse-
rant, suis ductandis copiis præfecissent.
Nam quæ cum Venetis deinceps gessit,
quantum pro illa Repub. periculi adiit,
quantum laboris, nec explicari vna ora-
tione potest,nec uno die,quibus quidem
in bellis omnibus & imperatore ita ges-
sit, vt sibi nec in eligendo consilium, nec
in imperando prudentia,nec in obeundo
alacritas, nec in exercendo labor, nec in
consiendo industria contentio ne de-

esset. Magno in angustis rebus animo,
incredibilique temperantia in secundis,
summa in utrisque constantia liberalita-
tēque vtebatur. At verò militem, cùm o-
pus esset, sic præstítit, sic omnino expers
timoris fuit, vt in eo certè bello, quod
cum Alexandro Pont. Max. contra alte-
ram Romanoru[m] factionem gessit, iis,
qui cum illo essent, aliquando cedenti-
bus, solus cum centenis hostibus dimi-
cauerit potius, quàm committeret, vt
se quispiam terga vñquam vertentem vi-
deret. In Flaminia[re] autem finibus Ferdinando minori, qui Rex posteà Neapolitanorum fuit, contra Caroli Gallorum Regis castra cùm adesset, & tormentorum, quibus quidem exercendis ea pluri-
mūn natio valet, pilæ ferreæ ex vallo ho-
stium creberrimæ infensissimæ que tor-
querentur: reliqui se præfeci milités-
que cùm retraxissent, ij verò, qui circum
ipsum erant, stipatores eius corporis pas-
sim caderent, hostes autem vrgerent, ne-
que esset dubium, ipse etiam si cessisset,
vniuersum suorum exercitum terga da-
turum, omniaque iri perdiuum vnius
ipsius conuersione viderentur: ipse de lo-
co se nunquam mouit. Itaque vel occisis
reliquis, vel cedētibus, solus magno ani-

IN FVNERE GVIDI

mo restitit : solus inter multa hominum
millia repertus sanè est , cui mori esset
quàm timere , facilius . Prætereo hoc loca
prudens sciensque , Proceres , multa : nec
enim vel expeditiones eius singulas , vel
bellorum omnia genera recēse : nedum
eius præclarè res gestas egregiaque faci-
nora cuncta commemorem : quæ cum
innumera quidem sunt , tum sunt omnia
intra primum iuuētutis limen sanè con-
fecta . Quo tempore , quemadmodum de
Achille ait Homerus , quem omniū Grē-
corum pulcherrimum atque formosissi-
mum dixit esse , cùm sic etiam Duce no-
stro nemo ferè Italorum pulchrior , ne-
mo speciosior haberetur , omnes eæ a-
ctiones , omnia munera quæ obibat , dul-
ci frontis ac decoro adspectu & formæ
tanquam luminibus illustrabantur , red-
debat türque conspectiora . Itaque cùm
erant illa ipsa per se magna atque gra-
ta , quæ tractaret : tum quia iis candor at-
que hilaritas oculorum , vultusque for-
ma ac species , totiusque corporis mira
quædam dignitas maiestasque accede-
bat . Dij boni , quàm ille mihi unus ex ve-
stro cœtu potius , quàm ex nostroru tur-
ba Regum quispiam atque Principū sæ-
pè est visus , sæpè dignus , qui à vobis cum

totius orbis terre imperio, tum certe immortalitate donaretur. Itaque illi ipsi, quos contra ferebatur, quibusque succensebat, irasci tamen ei minimè poterant, minimè in illum duri quicquam infensive cogitare, non mehercule magis, quam in ipsos deos: à quibus quidē tametsi acerbi aliquid accidisse interdum nobis existimatius, nemo tamen ita effera-tus est atque impius, ut irasci, vel vlcisci se de illis velle in animum inducat suū, saltem cum cœlum sideraque suspicimus. Eodem propè modo simul atque nostri Ducis faciem quis oculosque respiciebat, nihil in illum queri poterat, omnes ei ex animo uno intuitu iræ atque offendæ excidebant. Quod si contigebat iis, quibus ille se iratum ostendebat, quibus minabatur: quo in illum tandem animo eos fuisse credimus, quos amabat, quos honorificè appellabat, quos laudabat, quibus agebat gratias, quibus se debere fatebatur? Itaque, ut paucis explicem atque amplectar, quod sentio, cum scientiam rei militaris, tum virtutem, tum auctoritatem, quantæ quidem in viro esse, vel in sene etiam vix solēt, demum si novo mihi verbo ferè vti apud vos licet, etiam amabilitatem, nam ea quoque res

IN FVNERE GVIDI

plutimūm valet, iuuenis, vel potius adoleſcens noster Dux habuit, felicitatē non habuit, eo præſertim tempore, quo eſſe illi maximo vſui potuit, maximēque ea opus fuit. Sed libet mihi vobiscum nostram fortem Proceres, lamētari: libet de humanis conditionibus, déque naturæ legibus cōqueri, duris illis quidē ſapè, vt ſunt, ad ferendū, vt videntur, etiam iniuſiſſimis. Nam illa ipsa nostri Ducis tam grata, tam liberalis, tam excellens, tā eximia pulchritudo: illa ad bellica munera obeunda indefeffa nauitas atq; vis, quæ virtutibus reliquis suffragatur, eſtque earum adiutrix omnium & tāquam admīnistra: non multum ſanè diuynā cum illo fuerunt, non diu illi fœdere inito ſeruatōque adſtiterūt: vt fe ostendere tantummodò voluisse videretur, permanere no luiffe: quo magis poste à nos, illo etiā viuo, earum defiderio cōficeremur. Laborare enim pedum doloribus vno ille atq; vigesimo ætatis anno ſanè cœpit: qui quidem morbus, cùm etate atque tēpore vires & tanquam animos allumpſiſſer, ita demum inualuit, vt in illo neque oris & vultus species proceritásq; membrorum, neque ſtenuitas illa corporis priſtina multūm agnoscetur, cruciatu &c.
*neq; proceritas.

macie maiestas illa eximia formæ, agilitas virésque in membro tū, captæ atque cōfēctæ tabescerent: ipse, cūm bene sibi es-
set, gestaretur: cāterūm in lecto iaceret.
O inanes cogitationes nostras & spes. Ô
studia curāsque hominum tenues atque
miseras. Ô fallacia bona, citōque pereun-
tia: & laborum nostrorum flōtes antè,
quām fructus patiant, exarescētes & ca-
ducos. Quid illo homine ad omnes bel-
lorū rationes maius, quid vñquam præ-
clarius, quid admirabilius extitisset, si ad-
uersa illi valetudo maximas eas excel-
lētēsq; dotes, & deorum immortalium
dona egregia non inuidisset? si is ad sene-
cūtem vñque integer, quod innumeris
imperatoribus contigit, peruenisset? qui
adolescens, qui puer tot imperia gesserit,
tot bella confecerit, vt multorū impera-
torum omnes ætates æquauerit, supera-
uerit, qualem illum tandem virum, qua-
leū seneū præstitutum se fuisse credi par-
est, eos annos si illæsus confecisset: si ad
admirandum illud atque diuinum inge-
niū, animi magnitudinē, fortitudinem,
multarū quoq; rerum inoffensa experiē-
tia multos annos vberes solidosque con-
quisita: consilioiūmque maturitas cana-
atq; grauis accessisset? Sed mihi quidē ca-

gitanti, ita esse in humanis rebus à natu-
ra comparatum videri solet, vt quæ me-
diocria sunt, ea ad excellētem statum at-
que formam sæpè sine offensione perue-
niant: quæ verò iam excellentia sunt ipsa
per se atque eximia, iis ulteriùs progredi,
vt absolutissima sint, minimè omnium
liceat. Quamobrem egregiæ res, magnæ,
præclaræ, visuntur quidē permultæ mul-
tis in locis atque urbibus: perfectæ verò
ex omni parte atque summæ, & quibus
nihil addi posse videatur, propè nullæ.
Itaque aiūt Scipionis illius Africani ma-
ioris filium, cùm quidem ad patris mili-
tarem disciplinam animique magnitu-
dinem, doctrinæ etiam studia literarūm-
que multarum vberiorem elegātiā ad-
iunxisset, essetq[ue] spes, illum patre præ-
stantiorem ampliorēmque futuriū: cor-
poris imbecillitate adolescentem admo-
dum impeditum, rem militarem posteā
exercere non potuisse. qui quidem in eo
longè minor nostro profecto Duce fuit,
quod is manum fortunæ iniiciens, qua se
in re nauanda corporis imbecillitas im-
pediebat, solertia eam industriaque con-
sequebatur. bellis enim intererat vel la-
borans. Itaque sedere in equo cùm non
poterat, sella vel lecticavtebatur. nunquā

illi morbus mentem, nunquam rerū gestarum memoriā, qua supra omnes homines mira atque tenacissima est usus, nunquam rei militaris scientiā, nunquam authoritatem ita abstulit, quin etiam captus pedibus, maximis cū imperiis semper esset. Itaque Iulius secundus Pōtifex Max. homo cūm omniū rerum scientia, tum cognoscēdis perpendendisque hominibus planē mirus, cūm primūm rerū imperio est potitus, suis eum copiis exercitibūisque præfecit: omnibus eo in bellis vel ipso, vel per vicarium est usus, quoad is illum atque nos mortiēs tristes mōrentesque reliquit. Sed quoniā de re militari diximus, de doctrinæ eius studiis rationibūisque deinceps dicemus. Qua in re propterea quod nos adiutores illi fumus, vereor, Proceres, ne aliquibus ea, quæ dicentur, maiora interdum à nobis multo, longēque præstabiliora, re quām finit, verbis fieri orationēque videantur: ita sum magna incredibiliāque prop̄ dicturus. Verūm ego illos ipsos alumni mei mānes, optimos atque sanctissimos testor, quos quidē hīc adesse atq; attendere, quæ dicuntur, existimo, nihil me fiturū esse, nihil veris additurū, nihil verborum suco cōpturum, sed frontē vobies.

IN FVNERE EYIDI

ipsam rerum nudā incontāmque ostensurum. Dux sunt igitur, ut mihi quidem videri solet, in studiis literarum disciplinæ Regibus Imperatorib[us]que præter alias expetendæ. Oratoria siue ars, siue facultas, historiarūmque cognitio. nam & eloquentia cum in populo, tum in castris maximas olim sæpè res difficilimâsque confecit, & in posterum conficit, & rerum ab aliis gestarum exemplis abundare, quibus in tuis rebus uti possis, & bello & pace profuit certè, proderitque semper plurimùm. Harum utrunque disciplinarum noster Dux miro studio ab incunte ætate est complexus, earūmque legēdis cùm Latinis, tum Græcis authib[us] sese dedit magna inexpletâque diligentia. annis autem accendentibus ita utrisque profecit, ita se penitus in eorum penetralia immisit, ut quòd ulterius posset progredi, iam propè nihil haberet. Nam eloquentiam est adeptus non illam quidem, qua in fuso utinur, acrē, acerbam, iracundam, contentionis, ardoris, inimicitarum, laterum laborum plenam: sed illam pacatam, sedatam, grauem, hilarem etiam interdum, & cùm dulcem, tum respersam salibus, verecundam tamen sepiùs & venustam, simplicem sem-

per, non minio, non cincinnis comptam mundam vero, & ipsa quasi negligentia gratiorem, quamque vere regiam atque imperatoriam possis dicere. Itaque sibi cum laudandus esset quis vel bonus ciuis, vel strenuus miles, vel alius aliquis quoquomodo, ita eum laudabat, ut, cum ipse multa cum gratia, tum benevolentiae causa diceret, orationi tamen neque fides, neque grauitas vñquā decesset: tantumque cæteri laudato tribuendum esse ducerent, quantum ei laudator ipse tribuisset: ille autem, qui laudaretur, non omnibus ab hominibus mallet, quam ab uno illo se se laudari. In vituperando autem natura parcus, voluntate abstinent, facultate magnus atque instructus cum esset, ad eam dicendi rationem ita raro accedebat, ut scires inuitū accedere: cum accederet, ita illam ferè semper placide comiterque exercebat, ut appareret, non omnes cum suas vires explicare voluisse. Verum omnino magnis Ducibus non ita sæpè cuenit, ut laudent: minus sæpè, ut vituperent quempiam: atque utrunlibet cum agunt, parcè id grauissimisque verbis agunt: ne videantur magis quam deceat, in altero, amore & benevolentia: in altero, odio & simultatibus duci.

Accusatio autē atque defensio nunquam
in illos ferē cadunt, quippe quibus nulli
iudices accendēdi, nulli demulcēdi sunt:
suis illis animus iudex est: is audit, is de-
cernit: eo absoluimur, eo cōdemnamur.
Suo autem quisque animo tacens loqui-
tur, silens persuadet. Itaque nihil iudicia-
li oratorizē artis generi cum Regibus.
Propria eorum autem atque peculiariis
est deliberatio, propterea quod ad eos o-
mnia omnes deferunt, ciues, prouincia-
les, inunicipia, milites, clientes, socij, vi-
cini. Habent autem cōsiliarios ipsi suos,
qui assistunt, quibuscum agendum sit
^{*an.} aliquid, aut non agendum, disserūt. tum
cum aliis sēpē Regibus, sēpē cum Le-
gationibus multa querunt, multa disput-
ant: quilibet alios adducere in senten-
tiā conatur suam. Ibi ars, ibi ingenium
valet. Hoc in genere, Proceres, omni si
quis vñquā magnus atq; summus fuit: si
quis ea, quæ ipse cogitaret, sentiret, quæ
optaret, quæ timeret, in aliorum mentes
atque animos ita trastulit, vt impressa,
non tradita: innata, non insita, propria,
non aliena viderentur, si quis inquam:
lenis, dulcis, blandus, si quis item grauis,
seuerus, prudens, nullum verbum temere
proferens: tum si cū in opus esset, calidus,

307

V B A L . F E R . V R B I . D V C I S . 307
si ludens, si percontator, denique si elo-
quens, si facundus vñquam fuit, is pro-
fectò noster Dux fuit: is propè vnum om-
nium oratorum omnem vim, omnes il-
lecebras, omnes (vt ita dicam) Veneres
est consequutus. nihil addo, Proceres, ni-
hil fingo. Audiuitis eum ipsi sèpè: eius
verba atque voces auribus vestris hausis-
tis. Quæ vos, quæ multi Reges, quæ Ve-
netorum Senatus, quæ Iulus Pontifex
Max. scit, nouit, laudauit, admiratus est,
ea loquitur. Atque hæc quidem eius viri
tam præclara, tamque regia eloquentia,
eo etiam admirabilius fuit, quod quæ
ipse in medium pro re nata atque tem-
pore afferebat, ea si optimi oratores at-
que clarissimi diu culta elaboratæque ad-
duxissent, non fuissent meliora: quæ verò
secum ipse antè commentabatur, quod
erat ferè nunquam, sed si quando medi-
tatus ad dicendum accedebat magna ali-
qua in re atque causa, eam sic tractabat,
vt, cùm omnibus artis præceptis institu-
tisque uteretur, nullum tamen discipli-
næ aut scholæ, nullum industriæ vesti-
gium appareret. Sed iam ad historiarum
cognitionem træsumus, alteram earum
artium, quas maximè Regibus diximus
Imperatorib[us]que conuenite. quæ qui-

IN FUNERE GVIDI

dem certè ars ipsa quoque bifariam spe-
ctari solet : duobus enim quasi terminis
cōtinetur , rerum scilicet atque locorum
descriptione . Harum partiū alteram lato
nomine historiam , alteram cosmogra-
phiam dixit illa bonarum artium studio-
rumque omnium inventrix & magistra
Græcia , magnisque utrancque atque pro-
priis authoribus fulciit . quod poste à no-
stri homines æmulati , idem fecerunt . His
igitur in singulis quanum noster Dux
excelluerit , quæso , Proceres , cognoscite .
Dico enim & quidem magna voce pro-
nuncio , quicquid utquam gestū à quo-
quam est , quicquid perpetratum , quod
quidem literis mandatum sit vel Græcis
vel omnino nostris , siue ex Hebræorum
historia illa quidem perantiqua , * pérque
veteri , siue ex his historiis , quarū tes ge-
stæ post fuere , veteres tamen ipse quoq;
sunt , ut Persarum Regum , ut Ægyptio-
rum , ut Lydorū , ut Armeniorum , ut Græ-
corū , ut Romanorum , aliorūmque inter
hos populorum , siue omnino ex recenti
atque noua : ea omnia Ducē nostrū lege-
re audiréque voluisse , semel vel lecta , vel
audita in promptu poste à semper anté-
que oculos habuisse ita , ut nihil unquam
eorum exciderit . Quasi enim ille omnes

in animo res insculpta haberet, nullę gé-
tiū cōmotiones, nullę exercituū compa-
rationes, nullæ classes, nullū bellū, nulla
pugna nulla oppidi obfessio, nullū egre-
gium facinus, nulla illustrior nex, tum
nullæ morborum eluuiōnes, aut fames
aliqua durior, aut præclaræ disciplinæ,
scholę, leges, cæremonię, sacrorum ritus,
nullum denique neque factum, neque
dictum paulò excellens inerat in litera-
rum monumentis, quod non in eius me-
moriæ septo contineatur. Evidem mi-
hi ipse videor mira nimium, Proceres, &
fidem exuperantia dicere, sed quid a-
gam? tacēamne ea, quę verissima esse cer-
tò scio, quæ vos fortasse sèpè, ipse mil-
lies sum expertus, vt cum alumni mei o-
ptimè de me meriti, tum certè vestri Du-
cīs videar diuinis virtutibus inuidisse? an
proferam explicemque omnia? vr, qui
hæc non viderunt, nec antè audierunt,
mendacio me putent vel referre illi velle
gratiam, qui mearum fortunarum au-
thorem omnium, vel à vobis initę, qui
vestrum Principem sic laudem? Sed me
præstat vera dicentem quicquid lubet,
quām ea silentē, ingratū atq; immemo-
rem videri. Itaque illud iterū atq; sèpius
repeto, memoriam nostro Ductantam

fuisse, ut ea pro cera atque codicibus vte-
setur. Quasi enim in illam transcriberen-
tur eisdem literarum monumētis ea, quæ
legeret, aut eisdem verbis, quæ audiret,
sic ordine posteā positūque permane-
bant, neque temporis vlo spatio lōgin-
quitatē ve delebantur. Ita ille cùm veller
aliquid recordari, ad suæ se memoriæ
quasi commentarium referebat: tum id
tanquam relegeret, sic reminiscebatur.
Sarmadas quidam in Græcia fuisse olim
traditur ea memoria vir, ut quæ quis vo-
lumina confecisset, ea ipse more legentis
repræsentaret. magna profectò res, at-
que perdifficilis: neque enim sine longa
exercitatione atque vsu effici tantus ha-
bitus atque scientia potest. Verūm om-
nino nihil cum nostri Ducas sensu me-
moriæ felicitatē conferenda. Nam
Græculus ea quæ legerat, tum, cùm lege-
rat, fortasse recordabatur: paulò * sub
posteā eadem si petiisses, profectò siluis-
set. arte enim memoriæ illa, quæ ab iis,
qui de ea re scripserunt, est tradita, cre-
do iuuabatur. Quæ verò arte atque via
quis conficit, tantisper, dum illa calet lo-
corum dispositio, qua, qui id agūt, vtun-
tur, remanent: refrigerato negocio, euo-
lant. Itaque illi pauca eorum vltra reti-

ment, pauca comminiscuntur. Noster autem nihil locis vtebatur, nihil arte conficiebat, suus sibi memorix quasi ager satius frugum sine ullo cultu ferebat. tum larga deorum immortalium dona atque munera, nullis hominum laboribus, nullis artis praesidiis adiumentisque indigebant. Vidi ego saepè, Proceres, cum is longas paginas recitaret non modò integris sensibus, sed singulis etiam verbis, eorum scriptorum, quorum ipse libros cum perlegisset, eos posteà in manibus decem aut quindecim *tot annos non *per annos habuerat, neque ullam interea earum paginarum mente vnquam syllabam reculerat. Itaque, ut rem breviter explicem, omnes actiones, omnia tempora, omnia clarorum virorum, omnia illustrium fœminarum nomina, quacunque in arte disciplinâque excelluissent, ita hærebant in eius memoria, ita is eorum, quæcunque audiuerat aut viderat, recordabatur, ut ipsum vnum dices vel omnes omnium gentium annales conscripsisse, vel omnibus seculis vixisse. Hæc de reiū historia. De regionum sede autem & locorum illud possum dicere, quod non provinciarū, non urbium, non oppidorum, non penè vicorum, nō item maris ullius;

non sinus, non insularum, littorum, portuum, non montium, non lacuum, non fluminum, non ipsorum etiam fontium ullum is nomen nesciebat, vel quod prius fuisset, vel quod esset nunc: non situs, non salubritates, non quo vietu quæque regio, quibus moribus, quibus artibus uteretur, quibus excelleret rebus, alia quantum ab alia distaret. Itaque hercule nemivi sui fundi ratio fuit, quam illi orbis terrarum status atque conditio, notior. Quid hoc maius aut admirabilius dici potest? neque enim verbraut laudis causa augendæ vt oris similitudine, Proceres, cum dico, nemini suum fundum notiore, quam illi orbem ipsum terrarum fuisse. Latine me scitote, non laudatoriè, loqui. Quare etiam planius dico: non antiquis, non recentibus locorū scriptoribus egebamus ullis, ubi is erat: ille nobis unus omnes omnium scriptorum libros, omnes tabulas exhibebat. quanquam is quidem suarum opum dissimilator magis, quam ostentator fuit. Nemo enim illo minus multa scire videri voluit, nemo minus aliis sese præstare. Itaque nihil unquam ferè, nisi peteres, nisi etiam lacesceres, explicabat. repetebat autē secum ipse saxe multa modo tacitus, modo leviter succi-

340

VBAL. PER. VRBI. DVCIS. 310
dens, carminaque præsertim. Nā & poëtas puer legerat, edidiceratque magno studio, & per bonis mitum in modum semper est delectatus. Præter hæc, è philosophiæ fontibus multa etiam hauserat, eaque præcipue, quæ de moribus disputatione. Disciplinam autem illam, quam iure meritóque sacram dicimus, vniuersam perceperat, cum antiquorem, tum nouā. Itaque nihil habetur in ea obscuri, nihil ambigui, nihil tñstati, quod ipsum lateret: tamen et si eiusmodi multa insunt in eius scientiæ scriptoribus. Medicinæ quoque præcepta ita tenuit, ut illi ipsi artis magistri, quorū opera vtebatur, nihil ferè prospicerent, quod ipsum lateret, ei sèpè etiam ex iphius consilio mederentur. sed hanc artem non antea attigit, quām eum imbecillæ valetudines morbique inuaserunt. Itaque in lecto illam, non in scholis philosophorum, didicit. Quid verò, Proceres, nihil ne in Duce nostro, præter illas duas artes, maximas quidem atque latissimas, rei militaris & doctrinæ, quas conmemorauimus, magnum atque præclaruvi fuit? quarum artium alteram tum, cùn coaleceret, coactus est propè vniuersam abiicere: alteram, cùm forere eius studia inciperet, lente remis-

seque exercere. Fuere certe, fuere inquā plurima: quod quidem etiā si taceret, vos tamen, Proceres, qua prudentia estis, ipsi per vos cognosceretis. omnes enim prope virtutes facile intelligitis uno meherculē doctrinæ studio vel acquiri ipsas, vel omnino perfici. Nam quemadmodūm veri ignoratio, vitiorum fons & radix omnium atque malorum est, ita necessitatem est à veri cognitione atque scientia, quæ doctrinæ studiis maximè comparatur, deriuari coalesceretque virtutes: quantum quidem semina tametsi à natura ipsa quis possidet, nisi tamen is adhibeat operam studiaque literarum, bonam ad frugem ipsa nunquam ferè perueniunt, nunquam fructus vberes atque magnos ferunt. Quāobrē noster Dux cum illarū terū cognitionem, quas dixi, referre acceptam debet literarum & doctrinæ studiis: tum vel maximè reliquarum aut omnino, aut magna ex parte virtutum comparationem ac perpolationem: quibus profectò recensendis neque mea, neque alicuius oratio esse satis, Proceres, potest: sed ea tantummodo persequar, quæ cùm mihi prōptiora dictu sunt, tum vobis etiā re atque experientia notiora. Estis enim propè ipsi testes, in eo singu-

lis, quod cuiusque est , tribuendo atque partiendo , neminē illo vñquām minūs vel amorem vel odiū admisissē , neminē magis omnē cùm libidinis aut auaritiae , tū omnium cupiditatū notā ab se amo- uisse, longēque reieccisse. Nam cùm & na- tura sua propensus in æquitatem esset, &c. puer de me illū Theognidis poëtæ versi- culum audiuisset, quo is ait , omnes vir- tutes in vna iustitia contineri , nihil illi posteà ea re maius , nihil antiquius fuit. erga suos, erga exterros, domi, peregrinè, in foro, in castris, ea puer, ea adolescens , ea iuuenis, ea vir incredibili tenore est usus: vt non solū ab eo quisquam nihil præ- ter æquum atque fas impetraturum se consideret, sed iam ne peteret quidem: discordiarum autem , controuersiarum, inimicitiarum suarum eo arbitro etiam alieni vterentur. Ad illum enim, tanquām ad Areopagitarum tribunal Græcia, plu- zimi , qui eum nunquām viderant , suis de rebus atque causis eius iudicio vt trā- sigerent, accedebant, in eiisque sententia illi etiam, quos contra statuisset, cōquies- cebant . Quæ cùm ita essent, neminem tamen ab eo vñquām vel pœna mulctatum, qui non plus peccauerit, quām in il- lū animaduersum sit, vel præmio affectū

IN FVNERE GVIDI

audiuim⁹, in quē nō ipsa merces amplior ei⁹ officio fuerit. Itaque iustitię duas illas virtutes cùm in omnibus iis, qui statuunt aliquid atque iudicant, tum in Regibus & Principibus multò maximè quærendas laudandāsque adiunxerat, clementiā & liberalitatē. Sed clemētię atque māsuetudinis nobis cùm s̄epissimè à aliās, tuam eo sane tempore verissimum ac pulcherrimum testimonium reliquit, quo Cæsar Borgia Valētinus, omnis humani diuinique iuris cōtēptor atque pertuibator, qui ei regnum per amicitiæ simulationē cōtra fas, contra fidem datam, optime etiam de se merito, perque vim malis artibus abstulerat, eius saluti atque vitæ s̄epenumero insidias fecerat, cùm is ex magno imperio atque fortunis deic̄etus, in Iulij Pontif. Max. potestatem atque custodiam venisset autem Dux ab eodem Pontifice per literas atque nuncios Romanam accitus, hospitio amantissimè honorificentissimeque suscep̄tus, plurimis maximisque tractandis rebus p̄ficeretur, consiliis omnibus interesset, Romanis etiam exercitibus eius imperio atque fidei traditis, esset illi quasi quodā fato vindicandi se de C̄esare facultas quam amplissima oblata: nihil

corū in illū egit, quē quidem ipsum face-
re æquissimū atque iustissimum fuit. sed
cūm eius ille genibus aduolutus, suorum
scelerum atque perfidie deprecatus veniā
esset, homini supplici atque miserrimo
pepercit. Itaque qui in eius fortunas at-
que sanguinem omnia tentauerat, multa
perfecerat, ut vidistis, eiusdem de liberta-
te atque salute tum cūm sumere pœnas
posset, nihil imminuit. existimabat enim,
idque dicere frequenter solebat, non tam
pulchrū esse vlcisci iniurias, quām obli-
uisci: illud sibi omnium hominum, per-
paucorum hoc, corundémque non nisi
magni animi virorū suorumque facto-
rum conscientia frerorū atque intentium
videri. Liberalitatis autem quid ego exé-
pla eius persequar, quē cognari, quē ne-
cessarij, quem familiares, quem alieni,
quem omnes deniq̄e homines in omni
ætate omniū liberalissimum munificēti-
fimumque sunt experti? quique longè
magis, cūm donaret aliquid, quām alij,
cūm donantur, gaudebat? qui nihil se ha-
bere, nisi q̄ à se haberēt homines, nulla re-
frui, nisi qua cæteri à se donati fruciētur,
existimabat? Memini, proceres atq; adeò
adeiā, cūm ille admodū puer, de suaveste
tria sagula egregiæ materiæ atq; operæ, to

uidē æquævis sibi pueris suis hospitibus
donauisset, eū ab Octauiano patruo re-
prehēsū, qui dicebat, si sic faceret, sua ip-
sum veste nihil usurum, respondere: At
qui possum aliter tam multis sagulis uti?
ipse enim plus uno non induor. Pulchra
mehercule vox, cōque puero digna, qui
quidem esset in talē virum, qualem nunc
amissum lugemus, euasurus. Itaque in il-
lo cuinam harum duarum virtutum, de
quibus dixi, deferri primæ debeantur,
liberalitatis an clementiæ, iudicio conse-
qui difficultimum quidem puto. Innocen-
tia verò ac continentia, in tantis opibus,
tam amplo in imperio atque regno quā-
ta is fuerit, nolite commoueri velle, Pro-
ceres: vosmetipſi vobiscum recordami-
ni. Solent alij plerunque Reges fortuna
ſepissimè abuti: felicitatēmque suam in-
eo positam putant, si æquè potentia, at-
que libidine, pollēt: quicquid concipiue-
runt, etiam consequi expetunt. Itaque
nihil castum, nihil sincerum, nihil ſan-
ctum, nihil tutum ab illis est: luxu, licen-
tia, libidinibus, flagitiis, rapinis, stupris
corrupta depravataque sunt omnia. Sibi
autem chariores illos habent, illi apud
ipſos ampliore loco sunt, qui ad explen-
das eorum libidines plus curæ adhibeunt,
plus

plus laboris: quo sit, ut plena domos habeat audacissimorum perditissimorumque hominum, qui neque fas, neque pius, neque prudens, neque rectum quicquam nouerunt. Longe aliter, Proceres, noster Dux: casta mens, castus animus, pietas, pudor, religio semper cum illo esse: nihil sibi ipse concedere, quod quidem cum omnes leges, tum certe omnes homines non concessissent: suas libidines acrius quam aliorum cohబere: imperare autem sibi ipsum posse, id verò longe maximum pulcherrimumque sancte regnum existimare: voluptatem sine honestate nullam esse ducere, tum nihil proprium Regis esse, praeter gloriam & laborem: aliis putare sese natum plus, quam sibi. Itaque maiorem ex ea re voluptatem capiebat, cum benefacere vni aut alteri poterat, quam si omnes in se homines omnia beneficia contulissent. Qua in re illud etiam mirum profemodum fuit, quod, cum is aliorum in se beneficiorum memoriam animo semper repeteret, nunquam obliteraret, suorum in alios ita non retinebat: siue id magnitudine animi, siue liberalitate faceret, siue omnino promerendi sibi semper nouos homines voluntate, ut quasi sensum memoriarum non haberet: nihil eo-

IN FVNERE GVIDI

rum, quæ cuiquam benefecerat, recordari prossus vñquam atque respicere vide-
setur. Neque verò, qui circum illum erat,
non probi, non frugi, non continentes,
non bonis moribus, non integritate præ-
diti. Neque sanè aliter res se habere po-
terat, quandò is suam illos beneuolen-
tiā ipsorum virtutibus, non sua libidi-
ne, metiebatur. Itaque iis internunciis li-
beræ afflictorum querimoniæ de alio-
rum iniuriis audiebantur, iniuste oppres-
si atque miseri subleuabantur: perditæ
flagitiosique puniebantur: temerè impe-
rata remittebantur: ablata restituebantur
incolumitati omnium atque saluti, paci, o-
cio, libertati per eosdem consulebantur.
Quamobrem illæ se vrbes beatissimas
existimabant, apud quas ille diutissimè
commorabatur. Sed quid ego tam pauca
de illius cohorte atque comitatu dico?
qui nunquam sive multis aliquo genere
laudis excellentibus clarissimisque vise-
batur viris? qui semper cum bello strenuo,
eosdemque ingenuos, & suarum
ciuitatum principes iuuenes, tum ve-
maxime cultu literatum clara præstan-
tiaque ingenia secum habebat, siue ma-
thematis in disciplinis, siue philoso-
phiae, siue reliquis in studijs leuioribus,

pangendisque carminibus præsertim: quibus cùm & natura & certè iudicio plurimùm delectabatur, tum eorum magistros semper fecit plurimi, semper apud se esse voluit: iis in castris, itineribus, domi, peregrinè, iis in mensa quotidianò que in conuictu familiarissimè vtebatur: cùm iis dies ac noctes, dum sibi per negotia liceret, consumebat. Itaque neque superiorem Africanum Ennio, neque minorem illum & C. Lælium Terentio magis delectatos accepimus, quam noster Dux his delectatus poëtis, eos charos habuit. Quos ego, Proceres, quoniam hîc eorum aliquos adspicere potestis, idcirco nihil nomino, nihil appello: satis per se ipsi vobis cogniti perspectivesunt. Ptolemaeum Philadelphum, Regem Ægyptiorum, aiunt poëtarum ità studia coluisse, septem ut illos celebres Græciæ poëtas secum uno tempore habuerit, qui quidē, Pleias, propter numerum sunt vocati. Illius credo exemplo guidus: Wbal dus dux sine multis poetis nunquam fuit. Quoniam verò nō poëticis solum studiis, sed (quemadmodum dixi) aliarū etiam bonarū artium disciplinis doctos homines adamauit, nihil unquam fuit eius comitatu amabilius, nihil splendidius. non.

IN FUNERE QVIDI

Pleiades modò stellæ , Proceres, sed vniuersi propè cæli species, eius in domo quasi radiare videbatur . Itaque audiui sàpè multos , qui dicerent , cùm Hispaniarum Regem, tum quidem Galliarum, tot tantarumque urbium, tot populorum dominos, apud se tot præclaros homines tam illustria ingeniorum lumina ac planè sidera non habere . Sed neque fide is minor , quàm temperantia , Proceres, fuit : de qua nemo vnquam questus est; nemo eam desiderauit. non illius autem modò gentes , aut socij , aut fœderati, verùm etiam ipsi hostes ei semper plurimum tribuerunt, sanctissimamque iudicauerunt. Itaque inter Iulium Pont. Maximū atque Venetos expostulationum iniuriarūque semina maximis de causis cùm iaetarentur, utrique illo disceptatore sunt vsi., utrique in eius fide conquierunt. Nunquam verò ita sancte quisquam iusurandum aliquod celebre , aut deorum immortalium testimonio initum ac percussum fœdus, ut ille uno verbo datā ab se fidē, coluit. Ageverò, utrum existimatis, Proceres, facilitatē illi minùs defuisse, an humanitatē, an etiā sermonis suavitatē? Porrò cùm ita faciles ad eum aditus essent , ita is omnibus hominibus

omnibus horis pateret, ut neminē patrē familiās commodiorem domus villa ha-
buerit, quām eo Duce cūm eius populi,
tum exteræ etiam nationes vterentur: itā
autem humanum se præberet, vt cūm
fortuna multos, dignitate plures, virtute
omnes Reges superaret, humanitate ne
ab infimo quidem vlo superaretur: co-
mitatē certē sermonis, suavitatēque ver-
borum itā eas virtutes quasi condiebat,
vt non hominem aliquem viderentur
conuenisse, qui illum adibant, sed planè
quendam propitium atque beneficium
hominibus Deū. Inerat enim in illo co-
mitati adiuncta semper grauitas quēdam
regia, quæ quicquid ageret, quicquid di-
ceret, ad dignitatem componebat, admis-
cebātque leuiotibus etiam in rebus illud
quod summis viris maximē conuenit,
decorum. Verūm hæc omnia ab uno
prudentiæ fonte quasi riui emanabant:
quæ sic in illo scaturiebat, vt nunquām
exaresceret: sic fluebat, vt in omnes par-
tes diffunderetur. Nam cūm non solūm
vitia vitas hominum actionēsque per-
turbent, sed ipsæ etiā virtutes vel inten-
sione nimia vel remissione sæpe decipiāt:
etenim quæ iustitia dicitur, eam si seuerē-
nimūm exequare, acerbitas appellari

IN FUNERE GVIDI

poterit: quæ cleméntia est, dissolutè si vta-
 re, ea ignauia verius atq; mollities erit:
 adhibéda sanè prudéria est, quæ aduocet
 atq; retineat ea, quæ recipiēda sūt, se gre-
 get repellatq; cōtraria. Hac igitur prudé-
 tia noster Dux sic abundauit, vt nō ea so-
 lùm ad vitada fugiendâmque vitia, vteret-
 tur, sed in exercendis etiam bonis artibus
 sæpè tempori, sæpè rebus, sæpè perso-
 nis aliâs magis, minùs aliâs, honestati
 quidē semper, dignitati, gloriæ quantum
 posset maximè, inferuirerit. Itaq; illis vir-
 tutib⁹ eius animus redūdauit, quas dico:
 quarum vſu atque functione omniū illa
 etiam humanarum diuinarūmque rerum
 magistra sapientia cōparatur: quæ quidē
 quanti facienda sit, illa nostri Ducis vox
 præclarè docere nos potest. Nam cùm in
 cū quondam sermonē incidissent ij., qui
 cū illo erant, vt ipsum esse beatissimū di-
 ceiret, qui tot vībibus, tot populis impe-
 raret, tā magnificis ædib⁹s, tā ampla su-
 pellecili vteretur, *negaret ille se ppter-
 èa beatū, q̄oniam auferri sibi illa possent
 omnia vel uno die, instaret ali⁹, inferuer-
 q; Quid tu autē, Guido Vbalde, inquiens,
 cum in tanta rerū affluentia vertere, pu-
 tatisne posse unquam fieri. vt ad pauperia,
 tē deuenias, indigēsque illarū rei, qua-

*neganti-
guue eſe.

rum nos indigemus? Ego verò, inquit ille, si venceat sapientia. Quo uno mēheicule verbo mihi quidem videtur se sapientissimum ostendisse, qui sum regnū suāsq; fortunas omneis se sapientia cōmutaturum esse, fieri si posset, pīx se tulit. Et enim imperiis atque diuitiis cum fortuna, tum sāpē casus dominatur: parua interdum offensione, veluti grandine totius anni fruges, sic totius vitæ omnes medius fidius commoditates auferuntur. In sapientiam nihil juris habet fortuna: nullam eius partem casus possidet, illa tecum semper est, vt cūunque te secundæ res fugiant: semper præsto est: nunquam illa te, nisi tu illam deseris. Itaque cūm prudentia, tū certè sapientia noster Dux usus, & præterita reminiscebatur, & præsentibus consulebat, & prospiciebat futura, quæque non nescire homines possumus, omnia propè callebat, siue ad homines ea attinerent, siue ad deos. Multa prætereo consultò. neque enim possum eius virti benefacta vel dicta omnia brevi tempore, Proceres, percēdere. Vos tamē ex stimare debetis, illū cæteris in rebus atq; vitæ suæ reliquis partibus, sui dissimilem non fuisse. His igitur atq; aliis virtutibus effectum, Proceres, est, ut difficile di-

IN FVNERE CVIDI

Etū sit, quām illum sui populi dilexerint,
quām ægrē illo caruerint: cūmcarendum
fuit, quanta eundem benevolentiae testi-
ficatione reuocauerint, quām se, quām
fortunas suas, quam libertatem, quam
pro illo sēpē suam vitam in discrimen
obtulerint, quām nihil vnquam perpeti
recusauerint, dum illo saluo incolumiq;
fruerentur, Itaque nemo mihi vnus pro
aliquo vnquam tantum laboris subiisse
visus est,* vt pro illo vniuersi. Nam cūm
idem Cæsar Borgia, qui profecto cum
fortuna dulci ebrius, tum parentis con-
silis & potentia, quibus nitebatur, fretus
nihil non audebat, nihil intentatum
relinquebat, dum ipse Italīæ imperio,
pulsis deiectisque Regibus, potiretur,
Ducem quoque nostrum illustri perfida
dia de regno patrio, déque auitis sedi-
bus expulisset: populi, quibus quidem
sumendi arma tempus datum non est,
hostem enim simulato cum Camer-
tium Regulo, cūmque Florentinis bel-
lo, ūde data, venientem intra suos fi-
nes tanquam amicum maximis cum ex-
ercitibus receperant repentinocasu per-
culsi atque perterriti, id quod vnum po-
terat, aperte mœrebant, palānique lamē-
tabantur: nullis neque minis noui præ-

potentisque domini, neque pollicitationibus, neque quidem immunitatibus atque muneribus adduci vñquam potuerunt, Guidum Vbaldum votis omnibus ut ne peterent, vt ne seruire illi, quam imperare aliis sese malle, profiterentur. que vero in regnorum euisionibus ferè semper Regibusque mutandis eueniunt, ut permulti, ut est hominum genus sāpē occij quietisque inimicum, tanquam vnius cibi, sic vnius regni continuatione satientur, appetant quodcunque oblatum est, plerique etiam veteri sub imperio vel acceptis iniuriis, vel calamitate aliqua affecti, sperent sibi apud nouum dominum fore aut vindicandi aut subleuandi se locum: Itaque illi sese dedunt, ad illum cogitationes omnes conuentūt suas, illum percolunt, illi obsequuntur. Horum tum, Proceres, nihil fuit. nemo enim ex vlla vrbe honestus ciuis, nemo ex municipio aut oppidulo aliquo vel pago tenuis vir, nemo ex agris rusticus toto hoc in imperio atque hisce regionibus ea tempestate ad Cæsarem se non inuitus cotulit, nemo nō illū perhorruit, evitauit, fugit, & ne oculis cerneret, quasi tetram aliquam immanemque beluam, diligētiā & cautionem adhibuit. Itaq; Guidi

IN FVNERE GVIDI

Vbaldi desiderium paucos menses populi ægrè cum pertulissent, perferret autem non possent diutius, Cœsaris exercitibus omnia occupantibus, ferrum illis, ignem, cedē, direptionē, proscriptionē, vastitatē, si quicquā molirētur, denunciantibus: tamēn à Cœsare vna omnes semel iterūmque descivērunt, Valentianos arcium præfecto strucidauerunt: magistratus in vincula coniecerunt: legatos interemerunt: cohortes legionēsque fuderunt: nominis propè Borgiani memoriam cū vestigio imperij non modò ex urbibus omnibus, verum etiam ex monumentis singulis deleuerunt: Guido Vbaldo regnum deincepsque ipsos restituerunt. Vnde hāc tantam, tamque miram erga illum benevolentiā, tā immensum amorē hisce gentibus fuisse, Proceres, existimatis? Non enim ille eos magnavi aliqua thesauri, aut præmiis quibusdam ingentibus inusitatisque singulos afficiebat: non ludorum quotidie genere aliquo detinebat, nūquam viso: nō exquisitis vllis epulis, aut tibiarū insolitarum deliniebat sonis. sed, quibus artibus in principes viros confari odia populorum solent, eas ille artes non exercebat, eam nulli se obnoxium fecerat, nulla detinebatur. Non libido va-

quam illum ad constuprandas suorū ci-
uium yxores aut virgines, non auaritia
ad premendas vestigalibus ciuitates, nō
impietas ad negligendam deorum im-
mortalium religionem, nō crudelitas ad
sumendaī iniuste pœnā ab aliquo, Pro-
ceres, impulit: nō à propulsandis iniuriis
inertia, nō à vindicandis timiditas, nō ad
honestate luxus, non denique à labore
vnquam animi villa mollities deuocauit.
Postremo, quod cæteri tanti æstiment, e-
ripere se interdum populis aliquoque
abdere, vbi totos dies sine testibus volu-
ptati atque deliciis vacent. id ille ne cogi-
tandum quidem sibi esse vnquam iudi-
cavit: palam omnia atque in propatulo
agebat. Itaque illum omnes non tanquā
vnnum ex Feretria familia procreatū, sed
tanquam eodem, quo quisque erat, patre
natū genitūmque intuebantur, quamob-
rem minus misum est, si vel cū fortuna-
rum suarum omnium discrimine cætere
ijlo non potuerunt. à quo enim se habere
vt fortunis suis ita, vt vellent, vterentur,
existimabāt, eas fortunas omnibus per-
culis obiiceat, vt ei suæ fortunæ restitue-
rentur, non dubitauerunt: séque omnes
emori satius esse duxerūt, q̄ per quē ipsi
inter suos bene honesteque vixerā, cum

perpeti finē dignitate alienis opibus vi-
tam ducere in alieno solo. Sed hæc po-
puli in calamitate Principis egerūt. Quid
ipse autem, Proceres, qua magnitudine
animi, qua fortitudine eam calamitatem
pertulit? quām non ægerrimè, non de-
missè, quām etiam pacatè toto illo in e-
xilio fuit? ut hon plus ei fortuna de eius
dignitate, quām is fortunæ videretur de
iphius iure detraxisse: quę cùm illum om-
nibus propè calamitatibus affecisset, nul-
lum tamen calamitatis in illo signum,
nullum vestigium appareret. Quærite de
Venetis, qui illum profugum, exulem,
inopem, deiectum de rebus omnibus, ho-
spitio, vrbe, opibus, autoritate, benevolen-
tiāq; iuuerunt: interrogate patres il-
los atque Senatum: qua enim grauitate
sunt, nihil inficiabuntur: reperietis ita il-
lum apud ipsos fuisse, ita se gessisse, nihil
ut de maiestate, nihil de sermone regio-
nā conditione vultu, nihil de imperatorio animo
nihil de moribus, nihil denique de pristi-
na conditione videretur mutauisse, præ-
ter solum tametsi omnem illam exiliij ca-
lamitatē vxor eius optima sanctissimāq;
fœmina, sua præstanti pietate aut omni-
no, aut magna ex parte leuauit. quod e-
nim illa exilium, quam calamitatē, quos

labores, quas ærumnas mulier cùm pulcherrima, tum supra fidem viri pudoris-que amantissima, non leuaret? magni p̄fserit animi, incredibilisque prudentiæ, & cui meherculè ingenium, præterne mu-
lierum captum dicam, ánne etiam virorū contigit? è cælo quidem illi atque diuinū est. Itaque in summo illo rerum fortuna-
rūmque suatum omnium discrimine tri-
stissimisquet temporibus, noster Dux ma-
gnum sane solatium charissimam prudē-
tissimāmque coniugem, fugæ, viarum,
curarum, laborum, cogitationū omniū
comitem atque sociam habuit. Atq; mi-
hi quidem totius nostri Ducis vitæ cur-
sum memoria repetenti, singulāsque ani-
mo felicitatis eius partes intuenti, nulla
maior, nulla vberior videri solet, quām
quod ea illi vxor obtigit, de qua quidem
cùm pudicitiæ, tum virtutum reliquarum
omnium omnes, quæ nunc sunt, quæque
in posterum futuræ sunt mulieres exem-
pla sumere abunde poterunt, ipsas virtu-
tes æquare non poterunt. Nam cùm illa
iam omnes nostri seculi præclaras atque
illustres fœminas, omnium virtutum ge-
nere, omnium hominum sententia, lon-
gissime superauit, tum ipsarum quidem
vniuersi mulierum sexūs atque generis

IN FVNERE GVIDI

præstantiam prætergressa longius est,
quām quod ullius mulieris ad virtutem
curlus posse assequi ullis inquam seculis
videatur.dicerem hac de re aliqua ,Pro-
ceres, ex multis , vel etiam ex innume-
rabilibus , quæ quidem possunt dici:
sed neque incipere potest quis , quin idē
multa persequatur : & vos ea non igno-
ratis.sic enim viuit illa, vel potius sic vixit.
nam ut nunc se res habet , ita se macerat,
lacerat, conficit, ut ea vita qualibet habe-
ri morte durior atque misericor queat:
sic igitur illa inquam vixit, ut non ad ve-
stras solum , Proceres. sed ad omniū etiā
hominū aures,eius virtutū vox atque fa-
ma peruenierit.Verum hoc tantū tamque
eximum vxoris bonum,cum viri tanta-
rum rerum gestarum,tantarum virtutum
bono coniunctum,hoc tam ratum , tam
excellens coniugium,Proceres, ut videtis
illud mali subsequutum est, quod iij libe-
ros ex se non genuerunt. Vixi sunt for-
tasse superi , quæ accessio in hac familia
virtutum semper in postremos fuit, iij si
filios habuissent.ne illi nimium proxime
ad eorum conditionem accederent:itaq;
minus magnum interuallum inter se at-
que nos , quam ab ipsis positum statu-
tumque sit,celinqueretur,nisi forte,quō-

320

V B A L D . F E R E T . V R B I . D V C . 320
niām vlt̄erius progrediendi locus non e-
rat, sobolem ex iis esse nullam potius,
quām non pr̄stantiorem voluerunt, in-
terirēque tam pr̄clarām stirpem, quām
vel regredi, vel etiam cōsistere maluerūt.
Atque utinam, postquam ita statuerunt
Dij, vt noster Dux sine liberis interiret,
ipsum diu nobiscum esse suissent, diu in
vita longāuūmque reliquissent, vt hoc
nostrum iobolis ex illo desiderium, fruē-
di ipso longinqua diuturnāque condi-
tione leuaretur: quoderat quidem cōquis-
simum, vt cuius ipsius fueramus veris i-
maginibus & stirpe carituri, eius vultum
ditissimē adspiceremus, amoris bene-
uolentia consuetudinis fructum, quam
multorum fieri annorum per naturā le-
gem posset, perciperemus. Quodsi neque
sobole ex nostro Duce vilem, neque lon-
gam ipsius usurā nobis fuerant iidem ip-
si superi cælit̄esque cōcessuri, sed iuuē-
florentēmque rapere atque intēcipere il-
lum volebant: effecissent saltē, vt, quo mi-
nus, quoad viueret, exercere sese posset,
omnibus mēbris captus ac debilis, cor-
porisque impeditus implicitusq; dolori-
bus nō fuisset. sed, quos ipsos per paucos
nobiscū futurus erat annos, eos prospe-
ra valetudine integrq; cōfecisset: quicq;

IN FUNERE GVIDI

interca studia, quásque artes sequi atque
colere in animo habebat suo, iis se dede-
re, eas tractare, ad eam sibi cōparatio-
nem vires & neroos intendere licuissēt.
Nunc autem, ô indignam vitę sortem at-
que miseram cum petbreue illi annorū
ætatisque curriculum dederunt: sex enim
atque triginta natus annos miser interiit:
tum eius ipsius breuissimæ ætatis magnā
meliorémque partē ita deformauerunt,
vt ei nullum propè vitę vsum viderentur,
præter aurę atque lucis, reliquise. Itaque
ille infelix neque liberos ex sese genitos
vlos vidit, dulcedinémque illam filiorū,
quæ quanta sit, ij nouerunt, qui parentes
sunt, cæteri ne cogitare quidem possunt,
nulla ex parte est expertus: neque, quan-
tum poterat, vixit, aut saltem quantum
iure vitę debebat: sed medio in cursu, vel
etiam citra cursum mediū est extinctus.
Demum quoque, vt nullius duræ condi-
tionis expers esset, id tam modicū tamq;
breue temporis spatiū, quod vixit, sic
profecto vixit, vt multo etiam minus se-
se viuere sibi maximè optandum fuerit:
ita porro eius temporis plurimam partē
quasi mortuus inter viuos fuit. Proh Dij
immortales, dicerem crudeles atque du-
ros, nisi me mei Ducis mira pietas con-
stantiāque

stantiāque retineret : qui ne mediis illis.
quidem in cruciatibus, quibus est confe-
sus, vocem vllam vnquam cōtra vos aut
planè, gemitum edidit. Sed proh Dij cū
immortales, tū sēpē mortalibus cōmodi
atq; benefici parum, itāne huius op̄imi-
sanctissimiq; viri summa probitas, sum-
mus pudor, summa c̄qui atq; boni obser-
uantia, summa innocentia, summa fi-
des, summa denique illa erga vos ipsos
religio, obsequium, cultus pietatisque me-
ruerunt, vt cūm illum sibi omnes esse pa-
trem optimum atque charissimum dice-
sēt, ille tamē ex se liberos adspicere nun-
quam posset? nunquā dulce patris nomē
ex ore filiorum auribus hauriret suis? vt
cūm eius cura & labore multæ gētes be-
ne felicitēque viuerēt, ipse cū iusto vitæ
spatio, tū omni prop̄e viuendi spe atque
dulcedine careret, ita denique vitā duce-
ret, vt mortuis quām viuis similior vici-
niōrq; videretur? hōcne præmiū, hoc in-
quā præmiū iustitiae pietatisque cultori-
bus rependitur? hanc mercedē esse labo-
rum statuitis iis, qui omnes suas cogita-
tiones, omnem curam, omne studium ad
communem honorū vtilitatē conferūt,
vt, cūm ipsi aliis quietem pepererint, bel-
lū sibi cū aduersa valetudine durū atque

IN FUNERE GVIDI

miserum quoad vixerint, sit gerendum?
Itaque ille quoniam sua virtute perfecit,
ut omnium optimus & haberetur & es-
set, vos ut omniū ærumnosissimus & esset,
& haberetur, vestra iniuria perfecisti: cui
quidem nihil tam proprium aut tam diu-
turnum in vita, quam dolor atq; crucia-
tus fuerit. Sed continebo ipse me, neque
in vos asperius quicquam, Cælites, atque
temerè dixero. nihil enim à vobis mali
vnquam ad nos: forte illud omne atque
fortuna prouenit. Atque ille quidem non
tam nostro sensu atque sententia, quam
vestra etiam existimatione atq; iudicio,
multò optimus atque maximus fuit. Ve-
stra enim immortalia superi numina, ei
viri interitum significationibus plurimis
atq; clarissimis concelebrauerūt: vos ipsi
nobis antè, quam mortem obiret, homi-
nem esse interitum longè omniū ma-
ximum atque præstantissimum denuncia-
vistis. Nam & hoc ipso anno eius thala-
mus, cùm ipse in eo esset, tactus de cælo
est: & paulo ante à, quā è vita exiret, terre-
motus horribiles in regni finibus cre-
bros fuisse nūciatum est: & ex altissimo-
rum montium cacuminibus miræ ingen-
tēsq; ab incolis voces multis in locis ex-
auditæ sunt: & noctu supra templum hoc

atque urbem logissimis ardere tractibus
sereno caelo maximos clarissimosque i-
gnes plati mortales cōspexerūt: ædes
veiò, vbi nūc humatum eius cadauer est,
medio die à sacerdotibus aperire fese vi-
sa, vano illos metu atque pauore perter-
ruit. Hoc vestrum Dij immortales testi-
monium, vestra hæc vox ac penè oratio
fuit. quanquam ea quidem signa non tā
vlliis nostri Ducis iacturæ prænuncia,
quām nostrę multo maximæ, multoque
luctuosissimæ fuerunt: non ad illum, sed
ad nos pertinebat. ipfi enim te amisimus
Guide Vbalde: tu nihil amisisti, qui mul-
tò ante mortuus es, quam è vita excede-
res, antē te ipse quām interires, reliquisti:
immo autem qui te quidem nunquā re-
liquisti: te enim ipse, hoc est, hominis re-
ctum sensum semper habuisti. Ipfi itaq;
miseri, qui te caremus: tu felix, quam ni-
hil unquam fecisti, quod te facere nō æ-
quissimū fuerit: qui patriæ, qui tuorū ci-
uium incommoda longè plus cauisti,
quā tua: qui omnia tibi pericula, omnes
esse experiundos & subeundos labores,
ut illi ocio ac libertate frueretur, existi-
mauisti: qui te virtuti, nō desidiæ, digni-
tati, non voluptati, qui laudi, qui gloriæ,
qui æternitati, nō somno aut deficiis, aut

vitæ huius breuissimis inanibūisque o-
blectamentis tradidisti: qui semper co-
gitasti corpus virorū fortium & bono-
rum ac magnorum hominum esse cadu-
cum atque mortale, animi verò præstan-
tiam, quæq; ex animi præclaris motibus
nascitur, gloriam sempiternam: qui deni-
que te cùm omni tēpore, tū certè extre-
mo ita gessisti, ut neque morbi atrocitas
aut tēdium, neque in tā viridi ætate mors
adueniens perficere vñquam potuerit, ve-
timoris signum aliquod, aut ægri omni-
no animi proderes: vltro verò, imperter-
ritèque abeuntis, vitāque constanter ce-
dantis plurima semper indicia notæque
apparerent. Atque illam ipsam, quidē mi-
Alumne, optimæ atque sanctissimæ tuæ
vitæ breuitatem, vt iā səpius idem repe-
tam, si quis rectè æstimabit, tibi summæ
laudi ac prope immortali gloriæ vertat:
necessæ est. Quantò enim maius est, mul-
tas res præclaras atque permagnas breu-
tēporis spatio, quā longissimo, confecis-
se, tanto tu magis quidem laudandus es
omniū ore gentium atq; seculorum, qui
iūuenis eas virtutes, eas bonas arteis fuc-
tis assequutus, quas omnes simul nulli, a-
liquas vel nulli vel omnino pauci diutis-
simè viuendi beneficio consequi profe-

Et potuerunt. Nam si quispiam, quos tu
 in lecto annos vi morborum coactus cō-
 sumpseris, eos à reliqua tua vita segreg-
 bit, sciungérque ab iis, qui tibi esse v̄sui
 potuerūt: si item Borgianas cùm insidiās
 tum aggressiones, tuam atque tuorū fu-
 gam, errores, exiliū, discrimina, miserias
 illas atque acerbas cogitationes reputa-
 bit: alia vero ex parte idē si colliget, quot
 imperia gesseris, quot bella cōficeris,
 quā cumulate, quā perfecte omnē rei mi-
 litaris disciplinam percallueris, post hæc
 si cogitabit, quantum in studiis literarū
 continetur, tantundem te propemodum
 perlegisse, earum verò artiū in multis ex-
 celluisse, quarū exvnus cuiusque sciētia
 multi homines celebre ac magnum sibi
 nomen acquisiuerunt, postremò si æsti-
 mabit te regendis populis occupatum,
 pauca horarum momenta iis in studiis
 potuisse consumere, quibus quidē ij, qui
 excellere cupiunt, omnē suā ætatē impē-
 dūt, omnes noctes ad ea cōferūt, omnes
 dies: hæc inquā omnia si quispiā cōside-
 rabit, verè te ille, mi Alumne, vel multum
 supra hominū fuisse conditionē existi-
 mabit, vel infra deorū parū. Itaq; quan-
 tū tibi de huius vitæ v̄su cùm aduersa for-
 tunā, tum incommodæ valetudines de-

IN FVNERE GVIDI
traxerunt , tantum addent homines ad
tui nominis gloriam , celebritatem , me-
moriāmque sempiternam . Quanquam
non hac quidem tua vita dicenda est ,
quam in his corporis membroīumque
compagibus viuimus : illa inquam , illa
potius vita tua est , quę omniū populoīū
animos tui benevolentia in posterum
peruagabitur , quam omnis memoria re-
petet , omnia secula intuebuntur , quam
sibi iure commendatam ipsa æternitas
alet , secundumque retinebit . Quamobrem
non est , cur te parum vixisse doleamus .
Quandiu enim gētes erunt , tandiu viues
ipse in earū mentibus atque sermonibus
tādiu homines tui memoriā summa cum
tua gloria retinebunt : erūntq; permulti
multis in terris semper , qui te dicēt à per-
enni contestatāque virtute maiortū per-
illustri celebrique familia , patētibus ma-
xiinis atque clarissimis genitū , pene pue-
rū optimum militem , optimū imperato-
rem fuisse , cōsilio ingenio , animi magni-
tudine , virtute supia omnes nostri æui
homines excelluisse , eundem & Latini
sermonis & quidē Græci peritiam atque
vsum , veluti natū in iis atque alitū , abū-
de cumulatēq; habuisse , & ratione dicēdi
semper , quę volueris , cōfecisse , & quę ge-

sta vñquā sunt, tū à quibus aut quando
 gesta sunt, tāquā omnia ipse gesseris, me-
 moria tenuisse, & orbē ipsum terræ, quasi
 tuā domū, ita cogitatione cōprehensum
 habuisse. Itaque omniū rerū, omniū rē-
 pōrū, omnium hominū, omnium loco-
 rū cōditionē mirabiliter tibi vni explora-
 tā patuisse: nihil te sacrarū literarū latuif-
 se, nihil nostrarū, hoc est, poëtarū & phi-
 losophiæ: te iustissimū, te clementissimū,
 te munificentissimum extitisse, incredibi-
 li continentia, innocentia, religione, pie-
 tate, fide, cōstantia præditū, humanitate,
 grauitate, prudentia, sapiētiāque prēstā-
 tem, aliorum in te iniuriatum æquè, at-
 que tuorum in alios beneficiorum, sem-
 per oblitum: nunquam in secundis rebus
 elatum, nunquam in aduersis fractum
 fuisse: non fortunam, non morbos, non
 mortē deniq; ipsam potuisse facere, quin
 eundem vultum, eundem animum lem-
 per habueris: itaque hæc cùm homines
 repetent, illam te auem Phœnicem dicēt
 fuisse quam tua mater per quietē vidit:
 eum scilicet virum, cui parem non est in-
 uenire, cuiusque mortuo ac sepulto cor-
 pore, animi facinora atq; virtutes, ignea
 cæli plaga, hoc est, ipsa immortalitas
 excepit.

Hæc inquam atque alia , Proceres, de
nostro Duce posteri omnes memoria re-
petent, cumq; repetent, nos miserrimos
dicent fuisse, qui eo tum caruimus, cùm
quidem maximè inciperemus frui. Nam
per deos immortales quid est, quod nos
amplius delectare possit illo amissō , à
quo nobis omnia honesta & iucunda
cecederunt? Quid est, cuius nomine vi-
ta nobis grata esse debeat eo mortuo, cui
nihil erat gratum, nisi quod nobis vel vo-
luptatem* afferret ipfis aliquā, vel digni-
tatem? Amisimus, Proceres, amisimus o-
mnem causam non solum oblectationis
sed omnino etiam consolationis, qui Du-
cem nostrum, qui opimum Principem,
qui bonorum parentem omnium, qui no-
stratum fortunarum authorem, libertatis
propugnatorem, ocij, quietis, salutis-
que patronum amisimus. Nam quæ no-
stra deinceps vita erit, amore, benevolē-
tia, sapientissimis consiliis, amantissimis
cōgressibus, vultu, ore, oculis, consuetu-
dine, sermone illius uauissimo iucundis-
simoque sublato? Atq; vos quidem, Pro-
ceres quantum præsidij, quantū ornamē-
tia misistis, videinini propè ostēdere, qui
mœrore omnes atque dolore confecti
in lachrymis & sordibus & squalore ver-

* afferret

samini. Me quidem certè valde pœnitet
viuere, atque utinam illum ego potius
meæ vitæ superstitem, quod erat quidem
æquius, quam ille me suæ reliquisset. satis
enim diu atque feliciter vixisse, si meo
interitu eius interitum anteuerterem.
Nunc viuo, ut quos ego postremos meæ
vitæ annos, firmioribus aluni mei annis
*substantatos, mihi dulcissimos futuros
existimabam, eos ipsos desiderio illius
luctu, ærumna, solitudine, orbitate mea
experiar acerbissimos. An ego, me miser-
rum, potero aut non cogitare aliquando
de illo, aut vnquam sine multis lachrymis
cogitare? qui mihi suavitate propè æ-
qualis, propè frater, obsequio filius, a-
more & beneficiis quasi parens optimus
atque mitissimus fuit? quem puerum
ipse iuuenis in sinu meo atque hisce
vlnis alui, adolescentem vir bonis ar-
tibus institui, sumque iuuenem domi,
foris omnibus pacis, omnibus belli
muneribus obeundis, omnibus in terris
prosequutus, eundem admirari virum,
eiusdem, me adiutore partis, virtutibus
frui mihi seni non licebit? quo nitebar,
cuius in spe acquiescebam, cui præsenti
meas cogitationes omnes imparciebam,
is mihi creptus ex oculis vi fatorum est:

*substanta-
tos.

IN FVNERE GVIDI

ego ferus ac ferreus vitā adhuc retineo? Quam cur Cæsar is gladiis non dedi? cur meo sanguine infesta illius tela, lateri meo atque iugulo sèpius admota, non imbui potius, quām eum, cui me viuum ex tot periculis conservaueram, ne mea mors dolore illum afficeret, mortuum adspicerem, vt mea vita sempiterno lu-
stui dederetur? aut cur non tum cessi, non emigraui, non me huic calamitati præ-
cipui, cùm me magna vis febrium ita prostrauerat atque confecerat, vt ille ip-
se meus alumnus mihi suas lachrymas,
quasi donavltima inferiasque largiretur?
Memini enim, memini illius temporis,
cuius vt nunquam obliuiscar, multa eius
pietate factum est, cùm is mihi labo-
ranti dies atque noctes assideret, confe-
ctum iam ac planè moribundum spe vité
consolaretur: quam ego cùm reiicerem,
per suas me lachrymas, quas quidē plu-
rimas effundebat, animo ne deficerem,
obtestabatur. O vigilias tuas, mi alumne
tunc dulces, nunc acerbæ: ô dies obscu-
ros: ô noctes insomnes atque miseræ:
ô curam meæ salutis officiosam, sed ina-
nem: siquidem me viuere voluisti, vt, cū
ego te vellem viuere, me non audires: me
in vita seneni retinuisti, vt ipse te iuuæ-

nem non possem retinere. O tuas lachrymas nimium fructuosas, quas ego adspiciens, tibi obtemperavi, atque vixi, ut tu meas lachrymas quidem adspiceret, neque mihi tamen obtemperares: itaque meæ inutiles atque infelices fuerunt. Cur tu autem me incassum flere sivisti si ego te non sivi miser? cur meæ lachrymæ apud te nihil valuerunt, si tuæ lachrymæ apud me plurimum valuerunt? Repeto, repeto meam abs te pietatem: reddé tu mihi illam, quam debes, restitue, reuiuiscé, & si mori aliquem necessè est, senile hoc pro te atque miserū caput deuoueo. Sed quid ego hæc nequicquam queror? me miserum, ille non reuixerit, ego non moriar, sed ad omnes acerbitates ærumnásque sustentabor. Itaque finis iam sit querendi: atque utinam mihi esset etiam viuendi. Esset autem, neque paterer, ut illo mortuo me quis adspicere auras ducentem posset, nisi tua me Franciscæ Maria fili cùm egregia indoles, tum singularis pietas, cupientem mori de cursu revocasset: quarum nobis altera patii te tuo fore persimilé pollicetur, altera iam exhibuit. Itaq; q̄ celū etiā nūc adspicio, q̄ respiro, q̄ senilem hanc vitam atque hosce viuacio-

IN FUNERE GVIDI

ges canos, quām vellem, produco, mihi
exte vno proficiscitur. Quis enim, qui
te intueatur, alloquatur, audiat, cūm te
per ætatem cōfirmaueris, non illū ipsum
patrem tuum in te reuicturum putet? si
verò quo amore, qua charitate eidem
patri tuo & sæpè corporis vexato dolo-
ribus, & demum morienti affueris, &
nunc quidem tuas in illum mortuum la-
chrymas, tua officia plena curæ, plena
pietatis, plena memoriarum videat, non iam
te illius veros mores expressisse dicat,
nobisque præstitisse? Itaque cùm sæpè
multa tuus pater prudenter sapienterque
in vita, tum nihil magis vñquam prouidit,
quām cùm te sororis suæ filium sibi
adoptauit: ut, quoniam se breui moritu-
rum sciebat, nobis te relinquere, quasi
imaginem atque simulacrum sui, qui po-
pulos ipsius morte prostratos, spe tuę in-
dolis erigeres, nos afflictos mœrentes-
que subleuares: quod quidem planè iam
facis. quamobrem si aliquis sensus inest
mortuis, credo illum, quo amore, qua in
suos pietate semper fuit, vehemēter lēta-
ri non tam quidē, quod illi mortuo tan-
tos honores tribuas, quanti certè viro
Principi habeti maximi atque amplissi-
mi potuerunt, quām quod omnium hu-

ius regni, cuius te ille hæredem reliquit,
vrbium, municipiorum, omnium harum
gentium oculi eadem acie, qua illum in-
tuebantur, te nunc respiciunt, quæ suæ
spes, suas opes omnes in te uno sitas at-
que repositas putant. Quod cùm ita sit,
magna tibi adhibenda cura est, ne falsa-
is lætitia perfruatur, qui te verissimis læ-
titii semper frui voluit. Magnum tibi o-
nus, magnam prouinciam summus erga
te patris tui amor imposuit, qui te tanto
regendo imperio ditionisque præfecit.
longè verò maiorem ipsius virtus, quam
tu vtinam superare possis atque vincere,
æquanda tibi certè est, ne videare, cuius
regni hæreditatem adeptus sis, eius vir-
tutes assequi atque indipisci non potuiss-
se. Simul & illud accedit, quod, quoniam
is vir maximi cùm iudicij tum consilij
semper est habitus, nihil est tam magnū
atque arduum, quod abs te non sperare
modo homines audeant, sed planè etiam
ipsi sibi polliceri, & suo quasi iure abs te
repetere propterea, quod aiūt sibi te illū
adoptatum, hæredemque institutum
non fuisse, nisi te tales futurū, qui susti-
nere eius gloriam posses, sibi certum ex-
ploratumque fuisset. Hanc te opinione
hominum confirmare sanè oportet cùm

IN FVNERE BARTHOL.

illius causa, ut rectè ipsum semper sensisse appareat, tū tua, ut tum maximè, cùm de te bene senserit, ratione videatur id fecisse. Postremò etiam cogitare debes, ne immemor beneficij videare, quemadmodum ipse tantorum in te promeritorum gratiam illi debitam referas. Hanc autem nullo pacto referre maiore potes, quām si ita te gesseris, vt ei gratia omnibus ab hominibus, quod is te sibi filium instituerit, hæredémq; reliquerit, habeatur. Quod cùm illius erit sanctissimis amantissimisque tui manib; ad quietem iucundissimum, tum tibi ad gloriam immortalitatem longè amplissimum: quam tu spectare atque respicere omnibus in rebus semper debes, omnibus cogitationibus dies atque noctes colere, ut nō soli tui æui homines, sed omnes etiam posteri, quod de patre tuo futurum iam vides, tuum nomen sint tuamque memoriam celebraturi.

IN FVNERE

BARTHOLOMÆI LIVIA-

ni, Veneti Exercitus Imperatoris:

Andrea Naugeri Patricij

Veneti Oratio.

Si, quantum in me doloris est, tantum
 esset ingenij, sperarem profectò pa-
 rem me Bartholomæi Liuiani laudibus
 orationem habiturum: cum verò inge-
 nium vel minus etiam quam mediocre
 sit, tacitus autem mentem dolor oppri-
 mat, ut is vel maximi cuiusq; ingenij vi-
 res possit iufringere: si quidem flendum
 sit, nullus me magis idoneus: si præclarissi-
 mæ maximi huius Imperatoris laudes
 celebrandæ, nullus minus reperiri potest.
 Sunt illæ quidem tam illustres, ut om-
 nium oculos in se trahant, ut nemo sit,
 qui eas non videat. quoties tamen mihi
 in mentem venit, quam alieno hic tem-
 pore nobis ereptus sit, concidit animus:
 quæcunque dicere institui, è memoria o-
 mnia dilabūtur. dolere solum iuuat. do-
 leo meo, doleo ipsius, doleo Reipub. no-
 stræ, doleo bonorum omniū, qui ubique
 sunt, nomine. Meo, quod illum, qui me
 vincè amabat, quē egovelut instar quod-
 dā antiquitatis admirabat, tum cum mi-
 nimè id timerem, amisi. ipsius, non quod
 mortem obiērit, (ea enim conditione
 natus erat, ut aliquando moreretur) sed
 quod, cum vnu maximè expeteret, vnum
 à diis immortalibus votis omnibus o-
 praret, ut Reipub. nostræ in eum gradum

IN FUNERE BARTHOL.

restituere imperium posset, ex quo proximis bellis collapsum erat: cum iam propè esset ut id perficeret, subita morte interceptus, voti cōpos fieri non potuerit. Reip. nostræ nomine doleo: quod, cum illa hoc gubernante, è maximis ac turbulentissimis tempestatibus sēpè seruata, portum iam adspiceret, ærepto malo quodam fato gubernatore, medio in cursu sit relicta. Substituistis vos quidem Patres optimi, fortissimum ac sapientissimum virum, quo ad gubernaculum sedente, omni timore vacui esse debetis: interruptus tamen est cursus ille, secundus ille flatus deseruit: multæ possunt in insido hoc mari existere tempestates, quæ, si non submergere, at periturae tamen res nostras queant. Iam verò tantum in illo bonis omnibus præsidium semper fuit, ut hoc uno amissio, omnia mihi iam amissæ videantur. Hæc ipse cum mecum cogito, communemque hanc iacturam ante oculos mihi propono: ita succumbit dolori animus, ita auocatur ab instituto suo mens, ut, quo me vertam, quod principium sumam, nesciam. In vos quidem uniuersos cum intucor, tristem mihi quandam ipsius mœroris faciem videre videor: doletis omnes, mœsti estis omnes:

omnes: sed quo magis doletis, hoc diligenterius funus ducitis: honores mortuo, quos potestis, redditis: frequentes ad me audiendum coitiis: ita vos ad ea, quæ debetis, præstanta dolor adiuuat: mihi ad ea, quæ debeo, maximo est impedimento. Cohibebo eum igitur, nec committam, ut minus ego gratus in meo obeundo munere, quam vos in vestro estis, fuisse videar.

Solent omnes, qui quempiam laudant quasi præscripto quodam, patriâ, genus, educationē illius laudare: neque, id cum faciunt, sine certa ratione faciunt. Ut enim plantæ, cum bono è genere lectæ, feraci solo depactæ, frequenti adiutæ cultura sunt, tum demum vberes fructus ferunt: sic in hominibus cæterisque animalibus genus, patria, educatio, multum refert. Quod quanquam ita sit, aliam tamen ego quandam in Imperatore hoc nostro rationem sequar. Omnia quæ vere alicuius dici non possunt, prætermittam: animi virtutes: quæ illius, in quo insunt, verè esse dicuntur, eas dicam. Neque id à me tamen eo fieri arbitramini, quò is ignobili patria ortus, obscurō genere natus, malè educatus sit: sed & maiora sunt ea, quæ mihi proposui, & hæc

I N F V N E R E B A R T H O L.

si persequat, longior sim, quām aures vestræ pati possint. Quid enim? Romā laudem? at ea, si breuitati consuluero, multis laudibus defraudanda: si omnia explicare voluero, vel perpetua multorum scripta repetenda, de Liuiorum genere dicam? vnus Salinator totum diem exposceret. Possenti equidem de Francisco Bartholomæi iphius patre, fortissimo & clarissimo suæ ætatis viro, dicere: sed nolo ex hoc riuulo in id flumen laudem deriuare, ex quoq; in eius etiam maiores laus maxima redundat. At pueritia sub Napolianis Vrsini disciplina acta, sub Virginij adolescentia, commemoranda: ad maiora festino. Ego cùm agrum fœcundum video, etiam si, vt cultus sit, nescio, neque agricultoræ laborem conspicio, ex ipso tamen fructu benè cultum iudicor. Vos item cùm maximarum virtutū prouentum, qui verè animi fructus est, videbitis, benè cultum animum existimare debetis. His ergo omnibus iam relictis, ad ea, quæ mihi dicenda proposui, veniamus. Sæpè ego mecum (quod & vestrum cuilibet s̄xpenumerò cuenite arbitror) ea, quæ de veteribus memoriarē mandata sunt, repetere soleo: cùm magnos illorum temporum vitos ante oculos mihi

proposui, præclaros quidē multos, multos omni laude dignos inuenio: sed vnuſ est C. Cæſar, quem admirer. ac fuit, cūm multa, quæ de eo dicerentur, ficta eſſe arbitrareſ, neque tot tam diuersorum generum virtutes, cadere in vnum hominem posſe cenſerem. Hanc mihi Bartholomæus Liuianus incredulitatē ademit. Cæſarem ille omnibus, quicunque vñquam fuerunt, imperatoribus anteponebat: Cæſarem maximē imitabatur: felicitatem aſſequi eius non potuit, {neque enim hoc in nobis eſt} virtutes ita aſſecutus eſt, vt nemo vñquam illi ſimilior fuerit. ac ne mihi hoc loco ea, quæ de Cæſare ſcripta ſunt, ſint repetenda, quæ in hoc fuerunt, dicam: vos ea, quæ legiſtis, taciti ſubiicitis. Primò quidem, quoniam de Imperatore loquimur, imperatoriæ omnes virtutes ita ſummæ in hoc fuerūt, vt in nullo magis. Cōſilium in Imperatore ſummum eſſe decet: niſi enim, quæ agēdæ ſunt, priùs consuluerit, caſu quaſi quodam reſ eius omnes ferantur, neceſſe eſt. neque hoc tamen ſatis: cūm recte quippiant consultum eſt, tūm industria etiam quędam ac celeritas ad id peficiendū requiritur. Quantus in ambobus his fuerit Imperator noſter, è multis præclatissimiſ.

IN FUNERE BARTHOL.

rebus eius gestis licet cognoscere. sed ego omnia non persequar: pauca quædam perstringam. Bello illo, quod inter Gallos atque Hispanos super Neapolitano regno acerrimū fuit, eoque prælio quod ad Lyrim gestum est, Hispanis affuit. longè superiores numero Galli erant: obiecerant se tamen illis Hispani, quo transitu fluminis prohiberet. sed cum hostium quotidie vites crescerent, nemo propè in toto exercitu erat, qui non ab incepto desistere, & munito se loco continere tutius arbitraretur. Vnus hic id sensit,

*Magnus
Consalus.
*secutus est

quod solus nostra ætate ob res gestas

*Magnus dictus, tunc Hispanorum Imperator, & *secutus Consalus est, & ei, ut perficeret, commisit. Itaque ille pontem in Lyri paucissimis diebus, semota quadam parte, tam secretò, ut id Galli nunquam resciérint, conficit. maximo silentio exercitum traducit: hostes viribus suis confidentes, ac nihil tale suspicantes, de improviso adortus, in fugam vertit. Tanta cædes facta, ut, qui è prælio superfuerint, ditionem facere coacti sint. Hoc ob facinus, ab egregio illo ac maximo Imperatore ita laudatus est, ut multa etiam præmia & ab illo, & ab Rege postea ipso consecutus sit. Sed

quid ego ea, quæ pro aliis gesserit, con-
quiro? nōnne maxima sunt ea, quæ pluri-
ma pro nostra Repub. nostros ante oculos,
his bellis proximis facinora edidit?
Germanico bello, cùm omnes in nos
aditus effera illa gens tentaret, omni ex
parte in nostros fines irrumpere cona-
retur: eos Cadubriensi cruento illo præ-
lio non solum compescuit, sed & multa
eorum oppida vi cepit, atque eo tandem
rededit, vt potius, quemadmodum sua-
tuerentur, quām vt aliena inuaderent,
cogitarent. Atque ipsum illud prælium
quomodo gestum est? Occupato Cadu-
brio, perfracta iam alpium claustra, iam
patefactum in nos iter Germanis omni-
bus credebatur. & profectò, nisi admirabilis
quædam viri huius virtus ipso in-
tempore subuenisset, turbulētissima tum-
procella illa res nostræ omnes procu-
buissent. magnæ, quæ iam aderant co-
piæ, in dies augebantur: tota in nos se-
effusura Germania videbatur. quid hic
interea? cum longissimè abesse putare-
tur, ducto magnis itineribus per aspe-
ra quædam loca atque oppleta niuibus
exercitu, quā ne feris quidem vnquam
aditus patuisset, ita dereumentē & à tergo,
& ab omni parte se hostibus ostendit, ita

IN FVNERE BARTHOL.

annem inclusis fugæ spem interceptit, ut
subita illi atque inexpectata re perterriti,
nec quid agerent satis scirent, & ad
vnum omnes, ne nuncio quidem cladis
relichto, cæsi sint. Sapiens hoc ac salutare
nobis consilium fuit incredibilis cele-

9. bel. Gal. ritas: cum in omnibus hæc rebus, tum
8. & 4. in bellicis multum valet: hac omnibus
bel. Gal. 8. Cæsar præstirit: plura hac, quam mili-
tum multitudine bella confecit. hac no-
ster Imperator nulli secundus inuentus
est: hac magnis vos sxijs periculis li-
berauit. ac ne à Germanis discedam, oc-
cupauerant proximo illi anno amœnissi-
mam illam, ac vobis opportunissimam
Foriulij regionem: suburbano vos vo-
stro carebatis: possidebant hostes. ma-
gnæ equitum, magnæ peditum manus
ad portum Naonis coactæ erant. obsi-
debat Opsopium alias exercitus: quod
solum oppidum Hieronymi Sauorgna-
ni fortissimi atque amantissimi Reipu-
blicæ huius viri, virtute defendebatur.
Magni inteterant, priusquam id expu-
gnaretur, & hostium vires coitent iis, qui
ad portum Naonis erant, occursere. quin
id ageretur, impedimento Hispani erant:
qui, cum ad Ateste oppidum castra ha-
berent, Patauij Imperatorem vestrum

morari cogebat: neque is se inde cōmouere sine magno rerum vestraru periculo posse videbatur. Sed persæpe euenit, vt ea facilius fiant, quæ factu difficilima putantur. cōsilium Imperator audaciæ plenum capit: omnē spem in celeritate ponit: cū expedita militum manu portum Naonis pergit: improvisos hostes occupat: alios cædit, alios capit: urbem recipit: nihil cōmoratur: magnis itineribus Opsopium ire contendit. nescio quomodo elapsus de hac cæde rumor pauloantè, quām nostri adessent, Germanos, qui oppidum obsidebant, in fugam vertit. ità illi è nostrorum manibus erepti sunt, Opsopium obsidione liberatum, Imperator Patauiū reuertit. Hispanis, eum discessisse, hostes profigâsse, rediisse, simul omnia nunciata sunt: ità nihil in nos moliti potuerunt. Multa cogor præterire, nè nimius sim: sed hoc nullo pacto prætereundum est, quod eodem anno in Hispanos paucis mensibus post id, quod commemorauimus facinus, gessit. Totis illis æstiuis Pataui egreditus, castra munitis locis habuerat: & cū eo amplius, ob militū paucitatem, nō posset, satis à se fieri arbitratus erat, si hostem præda ac populationibus prohibuisset. His hoc pacto ductis, cū ad

IN FVNERE BARTH.

Rhodigium iam Hispani, & propinquæ circum loca in hyberna concessissent, & hîc se tutissimos, tum obiectu Athesis arbitrarentur, tum quod nostros maximè despiciebant, ut qui nunquàm tota cestate nisi ad tumultuaria bella castris progressi essent: occasionem sibi oblatam Imperator noster ad egregium aliquid patrandum ratus, magno itinere tota nocte confecto, ignaris hostibus, flumen supererat, securos ac nil tale suspicantes de improviso aggreditur. Rhodigio, nullis resistentibus, potitur: partim obtruncat, partim capit. sic callidissimam illam gentem fecellit. Quòd nisi militum lassitudo, quam longo ac præcipiti ex itinere contraxerant, fuisset impedimento, omnibus, qui vicinis erant in oppidis, deletis, iam tum ab Hispanorum iugo nostras has regiones liberâsset. Multa præter hæc proferre possem, sed historiam non scribo: virtutes maximi huius Imperatoris mihi strictim percurrendas sumpsi. ac iam satis ostendisse videor, neque in deliberando consilium, neque in agendo industriam in eo vñquàm desideratam. Sed cùm hæc in Imperatore necessaria sunt, tum id etiā opus est, ne in gerendis negociis ylli se labori subtrahat,

LIVIA. VEN. EXERC IMP. 333
ne pericula declinet, sed his potius se nō-nunquam offerat. Mirum est, quām is semper labores omnes non solūm non subterfugerit, sed & vltro appetierit. Corpore quidem paruo fuit, sed itā tamen à natura compacto, ut laborum omnium esset tolerantissimum. Hoc ille, quod à natura habuerat, sic confirmārat, sic exercitatione auxerat, ut vñus esset, cui labor omnis voluptas esse videretur. Non illū hyemis, non æstatis vis, non pluuiæ, non venti, non nives, ab incepto vnquam villo retardarunt: iuxta omnia patiebatur, labores omnes primus subibat, postremus ab illis desistebat, vel gregarij militis opera nonnunquām, cùm id res posceret, fungebatur. Hac re fiebat, ut nemo in toto esset exercitu, qui, cùm imperatorem ipsum nulla in re sibi parcentem videret, non vltra vires etiam omnia toleraret. Audite, audite, præclaram imperatoris vestri super hac re vocem. cùm s̄xp̄ omnibus iam fatigatis solus indefessus persisteret, admirantibus iis, qui aderant, dicere solebat: non perindē ac militem (ut maior etiā cius sit labor) imperatorem fatigari: ad militem nihil ex labore aliud, quām lassitudinem peruenire: imperatoris labore magna ex parte

I N F V N E R E B A R T H O.

leuari spe gloriæ , quæ consecutura indè videretur. O vocem magoi indicem ani- mi, eximiæ testem virtutis, quæ solā glo- riā dignum se p̄x̄mūm arbitratur, cætera omnia puraret contemnenda. At verò in periculis subeundis , qua fortitu- dine semper fuit? in hoc quidem multo- rum repræhensiones s̄p̄p̄e perpessus est, qui audaciùs se periculis obiicere illum dicerent, quām deceret imperatorem, cu- ius consilio potius quām manu res geri debeat. sed næ illi parum , quo se is tem- pore periculis obiecerit, considerârunt. Non eo inficiās , imperatoris consilium, militum manum, in bello exposci, sed in- cidunt tempora , cùm vel maximè impe- rator ipse in hostes irruere, primūm se il- lis opponere debeat, cùm scilicet laborat exercitus , cum superiores sunt hostes.

1. bel. Ca!. Nōnne id aliquandò Cæsar? nōnne alij
19. & 2. s̄p̄p̄e maximi viri fecerunt? at is s̄pius
bel. gal. 13. quām alij, s̄pius enim aduersa laborauit
fortuna. An (vt alia præteream) in Abduē-
si illa clade , cum omnes in fugam turpi-
ter versi essent , capiendo tum consilij
tempus erat? consilio scilicet inhiberi fu-
ga poterat? & consilium tamen egregium
id dici potest, quo usus est, & multis s̄-
p̄e profuit. in perdita iam re extremum

tentauit remedium. expertus est , an qui aliter sisti non possent , cùm solum illum , aut cum paucis pugnantem viderent, pudore adducti, in hostem reuerterentur. Nihil profecit, rictus, vulneribus multis affectus , captus est. at nec medici quidem, cùm desperatæ iam salutis ægros curant , & periculosa adhibent remedia, semper proficiunt, at arti tamen suæ obtemperant, neque reprehendi debent. anceps sit consilium necessè est, quo profligatis iam rebus succurritur : & nonnunquam tamen benè cedit . Quid proximè ? cùm conseito iam prælio , ac confecto propè , Regi superuenisset , acerrimè Heluetij incumberent, labarent Galli, ità dubia esset victoria, ut inclinata propè Gallorum res esset, nondùm exercitus noster , ipse tantùm cum iis qui adsunt , suis atque aliis admodùm perpaucis adesset, nonne audax & periculosum facinus aggressus est? cum paucis illis in confertissimos Heluetios irrupit. id tempus exigebat. at irruptio illa Gallos restituit, Heluetios in fugam vertit, victoriam demùm Regi faciliorem fecit. Non est cuiusquam præstare quid eueniat , sed cùm nihil eorum, quæ rectè æstimanti facienda esse

IN FVNIRE BARTH.

videantur, prætermissum est, quicunque sequatur euentus, laudari is, qui id egerit, debet. Aduersam illa sæpe fortunam perpessus est: nunquàm sibi ipse defuit: omnia tetauit, omnia expert⁹ est: nūquàm sine vulnere discessit, nōnūquā etiā in hostiū potestatē venit. Laudari debet, quod intentatum nihil reliquerit: vacare culpa debet, quod successu caruerit audacia.

Sed non in hac solūm re fortitudo omnis consistit. magnum quidem est, res arduas præsenti animo aggredi, periculis se obiectare, mortem non timere. sed alia quædam est etiam fortitudo, ex qua hæc ipsa, quasi è radice quadam pullulat. humana contemnere, casus omnes despicer, nulli homini, nulli fortunæ succumbere, altiorem animum habere, quàm ut obrui iis, qui in hac vita sunt, fluctibus possit, id demùm est verè fortem esse.

Hoc qui consecutus sit, mirum si pericula, si mortem non timeat. Fuit hæc in imperatore hoc nostro virtus eximia. humana omnia semper despexit. fortunæ iactus ita exceptit, vt animo semper esset erectior. nūquàm vicitus est, quin validior tanquàm hydra quædam, in hostem resurgeret: vt mihi qui aduersam etiam forunam vicerit, nunquàm vicitus fuisse vi-

deatur. Dicet aliquis, spe quadam sustentatus est: nunquam ita est vinctus, ut se in hostem resumptum vires non sperarit. Funesto illo prælio, quod ad Abduam gessimus, captus est, sine villa excundi spe custodiæ traditus, ibi per quadriennium fuit. Quid interea languori se dedit? magnum illum animum querelarum sordibus inquinavit? nihil minus. Videte qua tranquillitate fuerit rerum suarum commentaria, aliquot de re militari libros, unum de instruendo exercitu, conscripsit. O fortitudinem animi singularem, quod alij nullis curis perturbati, pacatissimo in ocio, iucundissimis in secessibus, omnibus deliciis inuitati, vix faciunt, hic qui nageret, non carcer, non mille animum pertentantes curæ, non qui illum, ne quid scriberet, prohibebant custodes impedimento esse potuerunt. Multa scripserunt de hac virtute philosophi omnes, verbis illi, hic vitæ exéplis eam ostendit. Nec verò cæteris omnibus minus abundauit. Bellicæ, quas hactenùs diximus, virtutes, speciosæ illæ quidem auditu sunt, nec sine illis magnus existere Imperator potest, sed & aliæ tamen sunt, quæ & maximo illi oruamento sint, & quanuis media in acie non versentur, ne-

IN FVNERE BARTH.

cessariæ tamen admodùm videantur. ac
primùm, quāta imperatorem iustitia esse
debet? hęc matervirtutum omniū est, hęc
regula. sinè hac ne latronū quidē cōetus
perdurare possit. summa in hoc fuit. Duo
omnino sunt, quæ iusticiā magnopere im-
pedire soleāt, odium atq; amor. qui odio
adducti, nihil iniusti egerint, perpauci
admodūm: qui amore, multo reperti sunt
pauciores. acriores enim in bonis viris a-
moris, quām odij, stimuli sunt. Neminē
hoc ego vñquām amicorū amātorē no-
ui, neminē, qui suos omnes magis dilexe-
rit. eousquē tum amore prouehebatur, vt
cūm sua omnia exposita amicis essent,
nulli rei, nulli labori, vt illis obsequere-
tur, parceret, inter iustitiæ tamen fines
permanēdū sibi esse iudicaret. Magna iu-
stitiæ pars est pietas. vt ab omni supersti-
tione, sic ab omni impietate longissimè
abfuit. re potiūs, quām ostētatione vlla,
deos coluit. In patētis is semper fuit, vt,
cūm puer adhuc esset, nunquām tamen
cessāndum duxerit, dum Franciscum pa-
trē à Paulo Pont. Max. in custodia iandili
habitum, liberāvit. Cūm verò iij etiam,
qui animos nostros rectis excolunt dis-
ciplinis: iij, qui nos instruunt, parentum
loco sunt habendi, qua pietate Napolio-

LIVRA. VEN. EXERC. IMP. 336
 nē Vrsinū, sub quo pueritiā egit, semper
 prosecutus est? Audiui ego sæpiùs huius
 de illo sermones: ut optimum virum, ut
 maximū Imperatorē laudabat, cum ipsa
 antiquitate compaiabat: tam libēter, tam
 copiosè de eius virtutibus verba faciebat
 ut multis, qui aderant, nimius etiam nō-
 nunquām videretur. Fide, quæ fundamē-
 tum iustitiae dicitur, quā fuerit, si apud a- 1. Offi. 9.
 lios verba facerem, mihi vel in primis di-
 cendum esse censerem: apud vos, qui
 eam experti estis, qui aliis testes esse de-
 betis. hoc vnum dicam. multos vos qui-
 dem habuistis egregios Imperatores: qui
 tot virtutibus floruerit, fortasse nullum,
 tali fide omnino nullum habuistis. non
 amici illam, non hostes vñquām deside-
 rārunt. Iam eius liberalitas oratione mea
 ut cognoscatur, non indiget. Tot mihi
 huius esse possunt testes, quot eam ex-
 perti sunt. Omnibus patebat, nulli fons
 iste claudebatur. id vere summa esse dice-
 bat, quod alicui donasset, id fortunæ in-
 iuriis non subiacere, eo se cæteris ditionē
 esse ardentissimè desiderare. Multa tū in
 priuata, tum in imperatoria vita sunt, que
 ab gerendis negotiis interpellent, sed
 maiore nihil vi, quam voluptates. appo-
 luit illas sensib⁹ nostris quasi titillationes

IN FVNERE BARTHO.

quasdam natura.his cùm indulgemus,
cùm frena laxius remittimus, ab omni a-
lia nos abstrahunt cogitatione. Hinc da-
ta temperantia est, quæ eis moderetur.
hæc habenas regit, hæc in gyrum eas ra-
tionis cogit, ac nobis obsequentes facit.
hæc in Imperatore nostro singularis fuit.
Venatione tum,cùm in ocio esset, pluri-
mùm delectatus est,atque ea quidem va-
riè.Cùm robustiore esset corpore,in agre-
stes sues ferri, vrsos aggredi,in difficili-
mis quibusque exerceri consuevit. Mox
ingrauescente iam ætate, leporum vena-
tiones , falconum aucupia secutus est.
His delectatus,cæteras omnes, quæ cor-
pori atque animo officiunt voluptates,
quātùm potuit,aspernatus est:nunquam
in earum potestate fuit. Epulabatur ille
quidem lautissimè , plurimi semper cum
illo discumbebant,affluebant epulæ om-
ne genus,nihil ad regium apparatus de-
erat:id scilicet splendoris opinabatur.ip-
se in hac abundantia uno semper cibi ge-
nere,& eo viliori , vescebatur.hinc robu-
stū illud & nullisniorbis obnoxium,hinc
laborum omnium patiens corpus , hinc
modico satiabatur somno , hinc nun-
quam hebeti mente erat. Agè verò , quæ
clemētia, quæ humanitas in illo fuit? in
nullo

nullo vñquā maior. Atque hic mihi cuel-
lenda q̄ædā è multorum animis opinio
est, quæ è quorundam aut maleuolorum,
aut res non rectè perpendentium sermo-
nibus inhæserat. crudelitas clementissi-
mo Imperatori obiiciebatur, quod mul-
tos sæpè milites morte mulctaret. difficil-
les ad eum esse aditus dicebātur, quod ira
percitus semper esset. de crudelitate pri-
mùm loquat. Ego, cùm veteres illos Ro-
manos, cum militarem eorum disciplinā
considero, hac vna video cæteris eo gen-
tibus præstisſe, hac vna eò peruenisse, vt
iide m imperij, qui terrarum, fines essent.
non calliditate Pœnos, non Germanos
vi corporis superabant. disciplina vna e-
rat, quæ invictos redderet. hanc ità tue-
bantur Imperatores, ità seruabāt milites,
vt, qui paululùm modò in ea deliquisset,
nulla ei esset pœna recusāda. ob hāc Mā-
lius ille Torquatus filium iussit interimi,
& quod admirabilius est, filius ipse, qui
ad mortem ducebatur, cùm exercitum
pro se in patrem seditionem parantem
conspexisset, compescuit, affirmauitque
neminem tanti esse, vt ob illum corrum-
pi disciplina deberet. disciplinam ille
scilicet, qua patriæ vitam sustentari cre-
debat, vitæ anteponebat lux. Quid Ap-

IN FVNERE BARTH. I

pius Claudio? quid L. Paulus? nōnne ex
iis, qui loco cesserant, decimum quen-
que securi percussit? nōnne idem mitis-
simus principum Augustus? nōnne alij
Imperatores multi fecerunt? De Manlio
non loquor, reliqui omnes seueri sem-
per, & boni disciplinæ custodes, nun-
quām crudeles sunt habiti. crudeles ha-
biti essent, si paucorum quorundam sa-
lutem patriæ ante posuissent. ignari sci-
licet veteres illi ac crudeles omnes, nos
sapientes ac mites, qui imperatores no-
stros, cùm non decimum quenque, vt il-
li, sed vnum aut alterum ex toto exerci-
tu, militaribus præceptis non obtempe-
rantem, pœna afficiunt, crudeles arbitra-
mūr. Mirum igitur, si nos exteræ natio-
nes omnes contemnunt, nobis omnes
insultant. Iam in nostros fines, non vt ad
bellum aliquod periculosum, sed vt ad
prædam expositam veniunt. Pudet, pudet
inquam dicere, omnem illam, quæ pro-
pria Italorum esse dicebatur, virtutem a-
misimus. quòd si disciplinam illam vete-
rem sequeremur, si imperatores, qui re-
stituere eam iam lapsam cōpiunt, non
crudeles, sed fortitudinis ac velæ virtutis
reuocatores crederemus: non audaciūs
illi in nos irruerent, quām nos illos re-

pelleremus. semper hic vel in hostes ipsos fuit mitissimus. præter eos, qui in ipso belli furore cecidissent, nemine vñquam interemit. si è militibus quempiam aliquando supplicio affecit, deliquerat ille, militares leges contempserat. quod vos, si vestræ hæ urbanæ leges non seruentur, & facitis , & ni faciatis , omnia pessum eant: id in castris, vbi, si non adsit imperatorum metus, vis dominetur necesse est, fieri non licet? Solitus est Lacedæmoniorum dux Clearchus dicere, imperatorem à militibus magis, quam hostem, metui debere. rectè quidem ille, sed ego, hostem metuat miles, nolim, imperatore velim. Sed de his iam satis , pauca de iracundia dicam . Irascebatur ille quidem nonnunquam vehementius. hoc cum naturæ, quæ eiusmodi erat, ut facile iræ fluctibus effervesceret, tum voluntatis etiā erat. volebat ille irasci, ut aiebat, quod cum se neque corporis proceritate, neque formæ dignitate quadam à natura honestatū videret, si facilis ac mitis semper fuisset, nè contéptui esset, verebatur. iracundia armari se quasi aculeis quibusdā dicebat. sed ut hæc non probetur ratio atque iracundiorē illum quam deceret. fuisse cōcedā: quid vñquā ira perturbatus

IN FVNERE BARTHO.

fecit, quod sedato etiam animo non fecisset? Acrioribus usus est verbis. at æquac boni terminos nunquam prætergressus est, nunquam in bonos viros exarsit, magnam semper & iustum itæ causam habuit. si ea caruisset, non ille quidem melior fuisset vir, sed omnibus fortasse gravior. Atqui cum ea defebuerat, quam affabilis, quam comis erat? nihil eius consuetudine iucundius, nihil sermonibus urbanius inueniri poterat. Ingenio vero (ut ad id iam veniamus) tam acri fuit ut, cum literis paululum admodum vacasset, tam apte, tam acutè, tam cum omnium liberalium attium peritis, quod saepius facere consueverat, de his ipsis, quæ illorum artibus continentur, rebus loqueretur, ut omnia de illis scripta cœliuisse; omnia excusisse videretur. Quia in re multum eloquentia etiam quadam admirabili adiuuabatur. Huius tantum ex eius ore flumen profluebat, ut omnes secum, quod vellet, raperet. Audistis vos eū saepè, Patres conscripti, & ita audistis, ut cum plurimam eius oratione delectaremini, animos tamen vestros impelli, atque in illius sententiam non iniuitos trahi sentiretis. Fuit hæc Reip. nostræ perspicillum, utilis eloquentia, cum a-

pud vos, tum verò apud milites maximè: si ad pugnā cohortādi erāt, nemo acriùs incitabat: si aliqua de re castigandi, nemo grauiùs, nemo scueriùs repræhendebat: si cōsolandi, nemo lenius egris animis medebatur. Multa iam à me de maximi huius viri laudibus dicta sunt, neque id tamen, quòd maximè ad rem attinēt, quantum militaris disciplinæ sciētiam habuerit, vlo modo prætermittendum est. Flosuit hæc quodam tempore maximè disciplina, tunc scilicet, cùm veteres illam Romani coluerunt. Multi tunc in ea viri excellentes & clari extiterunt: neque id mirum, omne studium, omnem operam in ea omnes collocabant: eam nō solum quod & opes & honores pareret, sequebantur: sed cum variis quotidiè vexarentur bellis, neque vlla perfrui quiete possent, necessitate etiam quadam ad illam compellebantur. Postquam verò omnibus deuictis,* pax Italiæ parta, bella aut *pace. nulla, aut longè à domo gerebantur, exarescere ac collabi paulatim cœpit. Hispaniæ, Galliæ, Pannoniæ, extremæ cæteræ Imperij prouinciæ, suis quæque legionibus custodiebantur. hæ cum in iisdem locis diutius permanerent, in exter nos mores paulatim mutatae, in his, quæ

I N F V N E R E B A R T H O.

cuique obuenierat, regionibus, ad hoc usque tempus perseverarunt. disciplinam, assiduis bellis exercitae, non ex toto amiserunt. In Italia, in qua vel nullae relietæ legiones, vel, si quæ relietæ, longa pace molite, ocio se atq; inertiæ tradiderunt, omnis penitus euanuit. atq; eò tandem vere est, ut paulò supra nostrā ætatē, quoties bella Italis gerenda essent, cōducendus è Germania, aut Pannonia miles esset, Itali vel tubarum sonum atque armorum splendorum reformidarent. Nostra demum ætate excitari aliquantulum sopita illa virtus cœpit: sed pauci tamen, qui antiquam illam disciplinam scirent, inuenti sunt. Imperator noster quām exactè illam caluerit, vel ex hoc considerate. Cūm primum Imperator est vester factus, ità corruptum exercitum accepit, vt ad alia omnia potius, quām ad gerendum bellū idoneus videretur. fecit id, quod in Afīica Q. Metellus Iugurthino bello fecit, arctioribus legum vinculis adstringendo, continuis laboribus fatigando, ordini assuefaciendo, grauissimam iis, qui locum desererent pœnam proponendo, ità breui cortexit, vt eo & res vestras acerrimè tutatus sit, & egregia multa facinora ediderit, & hostibus, quibus anteā contēptui

240

LIVIA. VEN. EXERC. IMP. 340
erat, formidabilem reddiderit. Affui ego
nuper, cùm per eas iter faceret regiones,
in quibus, cùm ob non satis perspectos
incolentium animos, tum ob propinquos
hostes multa timenda essent: tam cautè
incedebatur, ità ordinem seruabant om-
nes, ità ab agmine discedebat nemo, ità
vel calones ipsi sub suis signis ibant, ut e-
go & Reip. nostræ maximè gratularer, &
disciplinam iam antiquam illam restitu-
tā arbitrarer. Iam verò in reliquis artis
huius partibus, expugnandis defenden-
disque viribus quantus fuit? Nolo nunc
vobis, ut septimo ab hinc anno, Carmō-
tium, Noriciam, Tergeste, Postoniam,
munitissimas vrbes, in ditionem vestram
redegerit, commemorare: nemo est, qui
nesciat. Hoc vnum dicam: iam Brixia, iā
Verona potiti essetis, si saeuissima id
nobis mors non inuidisset. scio quid lo-
quar: coniectura non fallor. nihil illi in-
uium, nihil satis munitum esse poterat:
omnes aditus, omnes expugnationum
modos, omnes astus nōrat. Idem si aliqua
defendenda vrbs esset, ità omnibus ho-
stiū conatibus ire obuiam sciebat, ut ni-
hil in eum tentari posse videretur, quòd
non irritum fieret. testis mihi sit celeber-
tima illa Braccani oppugnatio: quam

IN FUNERE BARTHO.

itā tolerauit, vt, cum vībs vndique innumeris Alexandri Pontificis maximi copiis, qui Vrsinum nomen delere instituerat, premeretur, hic cum quingentis tantum propugnatoribus resisteret, non solum eam tutatus sit, sed & facta sāpius eruptione, multos trucidārit, tormenta oppugnatoria non pauca abduxerit, ab obsidione desistere demum coēgerit. Sed quid ego aliundē testes voco? fatis amplum mihi testimonium præbere vrbs vna Patauium potest. nōnne hēc ab Hispanorum ac Teutonum impetu conservata, his deindē ab illo aggeribus, his turribus, his fossis munita, vt vna omnes omnium vndique gentium exercitus, omnem vim, contemnere, ac nostræ non solum Reip. sed totius etiam Italizæ propugnaculum quoddam validissimum dici possit? nōnne id docet, nihil in hac esse bellorum scientia, quod huius ingenii subterfugerit? tormentis quidem illis bellicis, quibus nos itā antiquitatem superamus, vt his iam solis propè bella omnia conficiantur, vrbes certè nulla remagis aut expugnentur, aut defendantur non solum optimè vti, sed & ea qualia esse, qua ratione fieri deberent, tam exactè nōiat, vt eorum etiam artifices multa

nonnunquam ab eo docerentur. Ex his tot ac tantis, quas de vno commemorauimus, virtutibus maximam apud suos, maximam apud hostes autoritatem cōsecutus est. Atque in secūda quidem fortuna, maximi ab hostibus fieri & vsitatum, & non magnum est. hic, cum tertio ab hinc anno infeliciter in Hispanos ad Vincentiam pugnatum esset, & se post incommodum illud, Patauium recepisset tantæ tamen apud hostes existimationis fuit, ut hoc vno vrbem vobis illam conseruatam pu:em. en creditis longitudine itineris, viarum asperitate, timore aliquo noui exercitūs, quòd vrbem scirent munitionissimam, hostes retardatos? Nihil horum fuit. non longè aberant, faciles undequaquè accessus erant, omnes vestras vires in eo, quem ipsi fuderant, exercitu, positas sciebant: vrb̄s ipsa nondum iis, quibus nunc est, munitionibus erat instructa. Quid igitur eos deterruit? vñus Imperator vester, vñus inquam Imperator vester vobis eo tempore vrbem illam, qua spiritum ducitis, conseruavit. Tanti illum faciebant, ut cgrē se victoriā consecutos crederent, vrbem vero, in qua ille esset, expugnare penitus desperarent. Considerate iam ea, quæ à nobis hacte-

IN FVNERE BARTH.

n^o dicta sunt: nihil huic, quod ad optimū virum, nihil, quod ad summum Imperatorem constituendum opūs fit, defuisse inuenietis. Vna defuit fortuna. hæc cum illo acerbissimum semper bellum gessit. Voluit scilicet id verum esse ostendere, quod de ea dici solet, aduersam sæpè cōfilio esse. Nunquām hic non optimè consuluit, nunquām iis, quæ ad perficiēdū id, quod cōsultum est, pertinent, caruit: bono sæpè successu caruit. At hoc quidem præstare potest nemo. maiores fortunæ accessione virtutes eius fieri non potuissent, illustriores potuissent. nullius unquam res gestæ Imperatoris, si consilio fortuna subscripsisset, admirabiliores fuissent. Multis se illa magnis atque egregiis huius consiliis opposuit, multas cogitationes ab eo, quod destinarat, sæpè diuertit. atque , vt alia omnia præteream, quis extremo ex hoc actu, cuius maxima , vt quis felix dicatur, ratio habenda' est, non fortunæ in illum iniuriam cognoscat? plurimos toto hoc septennio, cùm in misera illa captivitate, tū postea aduerso hoc ac diffcili Reip. nostræ tempore, labores pertulerat, cessisse iam tempestas omnis, atque inducta quædam tranquillitas videbatur : parta

Regi socio atque amico vestro de Heluetiis victoria, Hispanis referre pedem coactis, nihil erat , quod à vobis ille quod à Rege sperare nō posset: iam de illius vos, de suorū ille militum præmiis cogitabat: cùm eccè malo quodam fato, non ferro, tormentorum ictu ullo, sed quod miserrimum est mortis genus, vi morbi extintus est. O importunam sortem, ô inuida nonnunquam fata , quantum aberat , ut Verona ac Brixia receptis , quod vel solo eius aduentu fieri posse credebatur , nos rebus iam per eum nostris in tuto collacatis, omnibus eum honoribus, omnibus laudibus prosequeremur: ille gloria quadam immortali frueretur. multo tum illi minus acerba fuisset mors . quanquam eam hac animi fortitudine tolerauit, qua alia aduersa multa solitus est perfere. unicum, & eum nondum bimum puerum, tres adolescentulas, & egregiæ indolis filias , præclatissimam ac sui amantissimam vxorem relinquebat , relinquebat hos omnes , qui hic adsunt, hos à paruulis ipse disciplina instruxerat militari , hos ut filios diligebat , horum opera in multis bellis usus fuerat , neque unquam non fortissimos , ac sui amantissimos viros noras;

IN PVNERE BARTHOL.

relinquebat demum hanc nondum in
tuto colocatam Remp. non negare se di-
xit, ob hæc omnia sibi mortem acerbam
esse: consolari se tamen, quod neq; orba
filiorum ætas, neque vidua ac sine præsi-
dio futura vxor videretur, vos omnes nō
vt tutores solum, sed vt bonos parentes
illos amplexuros, hanc protecturos pro
comperto habere: amplissimum hoc pa-
trimonium, summissimū præsidium esse
quod verò his suis ea quæ à se mereren-
tur, præmia reddere non potuisset, id fer-
re ægrius: eam tamen in vobis pruden-
tiā semper nouisse, vt speraret vos eo-
rum virtutem non paru facturos, neque
vlo sumptui parsuros, vt hoc fortissi-
morum iuuenum robur, has vires, Rei-
pub. vestræ, cui magno usui esse possunt,
consetuetis. Ultimum illud, quod, cùm
adhuc nostra eius operā desideraret resp.
tum moreretur, id sibi esse grauissimū:
sui quidem nullam curam habere, sexagimū
iam annū complesse, satis vixisse,
post mortem non dubitate sibi æternā
inter deos scdem paratam, vnde hæc hu-
mana despiciens, veram illam ac bonis
omnibus affluentem vitam degat. Hæc
cùm dixisset, iis omnibus, quæ à religio-
ne præcipiuntur, peractis, ita tranquillè

decessit, ut non aliam in vitam, sed ali-
am in domum commigrare videretur: o-
pinione ego illum sua frustratum non
arbitror. inter deos sedet, pace fruitar
tranquillissima, iam felix dici potest: sed
illius infelix domus, hęc medo lore con-
ficit, hęc maximę perturbat, minus infe-
lix puer, quod, cūm nihil adhuc percipi-
piat, quo patre sit priuatus, nescit: an eo
fortasse etiam magis infelix, quo mi-
nus infelicitatem suam* sentit? Infelices
certe filiae, quod & id iam cognoscunt, &
ea ætate sunt, quæ nullas ad resistēdū do-
lori vires habeat. infelicissima vxor, quæ *sensit
& filiarum lachrymis affligitur, & quo
felicior prius esse omnibus videbatur,
hoc acrius dolet. Soli vos, Patres optimi,
his omnibus vulneribus mederi potestis.
amplexamini totam domum: nullum,
quod pios viros deceat, officium præter-
mittite. sic & illi (siquis mortuis eorum,
quæ hic fiunt, sensus est) pergratam fa-
cietis, cūm sua se spe frustratum non vi-
debit, & vos vestrum munus implebitis,
ac gratia bōibus iudicabimini: Debetis
hoc vos illi multas ob causas; sed ob hāc
maxime, quod ob Remp. vestram obiisse
mortem dici potest. dum enim nulla sibi
pro illa in re parcit, dum eos etiam, qui

IN FVNERE BARTH.

tolerari nequeunt, libentissimè labores
subit, nullam de salute sua cutam gerit:
in eum morbum incidit, quo extictus
est. Quæ itaque suscipiendorum labo-
rum, eadem mortis causa dici debet.
Ei igitur qui pro vobis mortuus est, red-
dite, quæ debetis. vitam illi non potestis:
iis, quibus maximo emolumento erat,
reddite. id ità demùm à vobis fiet, si
filij mortuum patrem non cognòrint,
vxor viri præsidium non desiderarit, ip-
sius ij, qui adsunt familiares, quæ ab
eo sperabant, à vobis fuerint consecuti.

Extremum id à me fortasse nunc ex-
pectetur: ut hunc, quem ex egregij hu-
ius Imperatoris morte mætorem in
omnibus video, verbis coner mitiga-
re. Qui ego id possum, qui ab aliis
sim consolandus? sed abiicienda tamen
hæc omnis animi mollities: sumenda
illa virtus, qua hic plurimùm polluit:
ferenda sunt leuiter omnia. omnibus
est aduersis casibus resistendum. Vos
quidem, qui eum semper secuti estis,
qui eius semper virtutum spectatores
fuistis, hoc vel imprimis decet. turpe
est vobis, qui nulos vnquam hostes,
nulla tela, nulla mortis pericula refor-
midâstis, nunc dolori manus dare. Indui-

LIVIANI VEN. EXERC. IMP. 344
te illam animi fortitudinem, quæ fortissi-
mis, & quales vos estis, viris conuenit.
An si vel paucis vobis in confertissimos
sit hostes irrūpendum, in instructissimas
mille acies incurrendum, iubente id Im-
peratore vestro recusetis? Noui ego vos,
noui animorum vestrorum fortitudinē,
noui amorem, quo illū prosequebami-
ni: ne morte quidem proposita absterre-
mini. nunc, cum idem ille Imperator ve-
ster iubeat, ne diutius doleratis, morem
nō geretis? iubere autē id illū, si quis totā
ab eo actam vitam consideret, si vos pre-
cepta ea, quæ quotidiè auribus vestrīs in-
culcabat, recordari velit, ita nulli dubiū
esse debet, vt hoc vno dolore vestro vel
maximè eius quietem perturbari putem.
ferrei profecto fuissetis, neque humani
quicquam in vobis fuisset, si hac tanta ca-
lamitate accepta, non ingemuissetis. Sed
iam dolori indultum satis: nunc omnē
cius vim in hostem conuertite, ite, Reip,
subuenite: eum, quem debetis imitamini
nolite committere, vt Imperatoris morte
languidiorem militum virtutem factam,
hostes gaudeant, nos tristemur: ad hoc
vos dolor incitet, ad hoc impellat. Vos
vero reliqui omnes, qui adestis ciues,
& horum, & aliorum, qui vobis adsunt,

virtute confisi, de Rep. nihil dubitate, &
 omnem, quem ob hāc causam concepe-
 ratis, dolorem deponite. illius etiam cau-
 sa non est, quod doleatis. bene cum il-
 lo actum est: ex misera hac vita in æter-
 nam illam sublatus, bonis omnibus frui-
 tur. Neque verò, cùm rectè cōsidero, cu-
 iusquam mihi deflenda mors videtur.
 tantūmque abest, vt eum, qui ex hac vita
 celerius commigrarit, infelicem iudicem
 vt eo etiam feliciorem putem, si quis sæ-
 ua quadam in mari existente tempestate,
 multis simul soluentibus, quam celeri-
 mè omni ventorum vi, omni pelagi im-
 petu superato, in portum, quo cursum
 dixerat, prouehatur: nōnne is felicissi-
 me iter suum confecisse dicendus? reli-
 qui, quo diutius conimorentur, eo infe-
 liores habendi sunt? Ita profecto
 se res habet. Simile ego quoddam in
 vita hac nostra reperio: nihil illa aliud est
 quām in procelloso quodam mari nauigatio.
 ægritudines, * mollitiæ, calamita-
 tes, aduersa alia, quasi huius vitæ tempe-
 states dici possunt: portus ipse, quo cur-
 sus omnibus dirigendus, mois est. Cur i-
 gitur qui in hunc portum ex illis flucti-
 bus celerimè nauigarit, non eo habet
 felicior debeat, quo citius tot malis eie-
 ptus, ix

*modestia

345

FRAN. RVB. AP. VEN. REMP. OR. RE. 345
ptus, in tranquillo constiterit? Non pro-
batur hoc ita vobis fortasse, ut felices es-
se cupiatis. non probetur sanè, at eos ta-
men, qui eo peruerterint, nō luctu prose-
quamini, sed felices ducite: ac, si de vobis
bene promeriti sint, nō lachrymis, sed di-
uinis honoribus colite.

IN FVNERE
FRANCISCI RVBRII
Apud Venetam Remp. Oratoris
Regij,
Victoris Fausti Oratio.

VEllē, si fieri posset, Illustrissime Prin-
ceps, clarissimi ac ornatissimi Patres,
ut, quantum mihi ad dicendum studij,
quantumque voluntatis ad ea præstāda,
quæ de me hodie tanta funeris celebri-
tate requiri sentio, tum amplissimi con-
fessus vestri maiestas, tum coronæ istius
quam attente adeò ad audiendum stare
videtis, frequentia dignitásque iniecit,
tantum etiam facultatis in præsentia sup-
peteret, aut certè alicunde meæ tenuitati
adiungeretur. Sed quoniam vsu venit
plerunque, ut non continuo, quantum
quisque contendat, tantum etiam possit:
reliquum omnino, atque item paresse ar-
bitror, ut sicubi, fortasse parum ego tante

IN FUNERE FRANC.

concioni sufficere videbor, non nihil tam
en adiumenti à vobis ac vestra bonita-
te, vestráque humanitate recipiam: atque
ita vos, qui munerihuic ad honestissimos
semper homines deferti solito, me parem
esse censuistis, vestram deme opinione m
vestrumque iudicium, interim benignè
audiendo, approbetis. Cùm enim &
Francisci Rubri Oratoris * Regij, condi-
tionem, quem à me hodierno die, more
maiorum, laudari voluistis, * & loci hu-
ius, in quem ascendi, grauitatem intueor:
id genus omnia mihi vndeque occurrit,
meoque ante oculos obuersantur, vt
non dubitem, quin non modo non in-
genij mei paritas, & exilis admodum
ac imbecilia oratio, magnitudini eorum
satisfacere queat parésque oneri vires af-
ferre, sed nec vberima quāuis eloquen-
tissimorum hominum dicendi copia, si-
ne aliqua prudentissimarum atque adeo
elegantissimarum, quæ vestræ sunt, auriū
offensione, singula percensere numeran-
do, nedum quicquam exornare dicendo,
posse videatur. Et certè omnia quæ huic
amplissimo viro natura, aut fortuna, ad
ornamentum ac dignitatem cōmodum
que aliquod largita est, eadem mihi ad
ascendū maximas difficultates hodie af-

*Regij,
quem
*conditio-
nem, &

ferunt. Nā, si vel patriā duntaxat respicio
 eam omniū penē Christiani nominis no
 bilissimā video: si genus, id cū paucis illu
 stre atque egregiū enitet. si vitæ institutū
 & quæ hominis propria sunt, cōsidero: rā
 longè lateq[ue] virtutū eius amplitudinō
 patere intelligo, vt prope ad vltimos il
 los humanæ fortis fines pertinere facilē
 iudicem. Præterea, quæ in eo suprema
 fortunæ benignitas apparuit, vt nulla
 diuturnioris morbi vi, ac velut longiori
 egrotationis obsidione quadam victus,
 sed repente propemodum improviso pe
 ne incursu oppressus, obierit, vt multos
 illi dolotes spatijs breuitate detraxit, ita
 mihi omnem fere, quantum in ea fuit, ad
 commentandum industriam abstulit, di
 ligentiāmque temporis angustiis inter
 ceptam seclusit. Quare feci, quod in re
 pentinis præliis Imperatores facere con
 sueuerunt, vbi hostes aut ex insidiis erū
 punt, aut à tergo laterib[us]ve inexpectati
 celeriter aduolant. ij enim, tametsi om
 nem ex occasione aciem instruunt, suos
 tamen protinus, quām angustissimē pos
 sunt, in vnū cogunt. ita ego statim cū
 primo huius obitus nuncio iuſlūque
 vestro me in breuem quēdam velut orbē
 collegi, orationēmque mēam in pauca

IN FUNERE FRANCISCI

conieci, vnde, quoniam postea signum
veluti qnoddam huc adeundi iam iam
expe&anti mihi, locum (vt ita dicam) aut
ordines mutare non licuit, iisdem, qui-
bus ab initio constiteram, ceu vestigiis
insistens, satis esse hodie arbitrabor,
quædam quasi capita maximarum huius
viri laudum attingere: quum etiam in-
terim minutissima quæque persequi, in
quibus tamen nonnunquam virtus ipsa
& officium emicat, hominis alienigenæ
conditio, nobis fama tantum nota, pro-
hibeat: & quia, vt nemo ignorat, non
parui admodum refert, quo quisque lo-
co sit natus, propterea quod primo lucis
intuitu, primoque illo haustu spiritus de
suo cælo virtutum semina quædam con-
trahere, simulque ad laudis & gloriæ stu-
dium celebritate maiorum ac fama qui-
libet excitari videtur, à patriæ nobilitate
commemoranda initium faciam.

At, quanquam situ ac feracitate, & iis
omnibus, quæ regionū optimarū pro-
pria sunt, Gallia nulli terrarum cedit, eius
tamē maximū decus atq; ornamētū in vi-
ris, quos omni fermè virtutū genere præ-
ditos procreet, positum esse animaduer-
to. Neque enim proceræ ac directæ in
quincuncem arbores, viridariaque &

RVB. APVD VEN. REIMP. OR. REG. 347
amœni fontes , atque umbracula , aut
molibus exclusum mare , flumina pon-
tibus iuncta , turreisque ac mœnia ipsa
magnificentissimè constructa vibes po-
tius videntur ornare , quam hominum
fortitudo ac probitas : quippe ut aues
conditionis & naturæ suæ argumentum
nidificandi opificio præbent , ita etiam
in oppidis ac regionibus amplissima que
que ædificia nihil nisi hominū præstatiā
indicat. Mitto autē primos Galliarū co-
lonos pariter atque indigenas , multò
antē rem Romanam magnitudine im-
perij nobiles , & quæ infiniti prope-
modum rerum scriptores de gestis eo-
rum per varias temporum successiones
memoriæ prodiderunt. De iis tantum lo-
quar , quæ nostra potissimum ætate
vigeant , & quæ peragrata superioribus
annis maiori ex parte Gallia , possum
etiam ipse testari. ac ut ab infimis orsus ,
ad altiora paulatim ascendam , tanta est
in iis terris agricolarum industria , tan-
taque opificum solertia , vt aduerso quā-
tunuis cælo , & anni tempestate iniqua
nusquam ferè tamen lautius viuatur . vi-
lissimaque sit semper annona : vestimen-
torum verò ac domesticæ supellectilis
copia , nullibi maior trans alpes elegan-

IN FUNERE FRANC.

ciōrque reperiatur. Qui autem mercatu-
zam exercent , atque in emporiis & foro
consistunt, aut aliter negoziando viuunt,
urbanāmque multitudinem explent, fidē
ac promissā vel maximis emolumentis
violare turpissimum purant , atque non
solum inter se, verum etiam cum reliquis
quoque nationibus hilares & iucundi,
humanissimique ac maximè hospitales
existunt : vt pote qui more quodam
patrio, non dolis, non fraude, sed pluri-
mum virtute ac rerum dignitate nitan-
tur. At honestioris ordinis hominū quū
duo sint genera, qui literis aut etiam vna
religionī colendę vacant, sic sese totos ad
ea studia conferunt , vt , quum theolo-
giam sibi multos antehac annos ferē-
niuersam Parrhisij vendicarint, nunc etiā
in' omni literarum genere , tum multitu-
dine tum excellentia hominū , & Græcē
& Latinē doctissimorum, cum Italia bo-
narum semper literarum altrice conten-
dant. Qui militiæ student , tantam in e-
questrem artem , quæ nobilibus digna
semper & vbique habita est, à teneris an-
nis operam impendunt , vt grauissimam
quanuis armaturam perinde tractet , vt,
quicūq; ipsos adspiciat, ferrū illud nō ex-
trinsecus additū , sed quasi vna cum eis

natū, vt cum piscibus squamas, aut cum
 avibus plumas, existimet. proindeque ob
 antiquam militaris disciplinæ ac bellicæ
 artis gloriam, tantum spiritus concipiūt,
 tantumque in præliis audent, vt Gallum
 equitem auersum vlli vnquam hostium
 videre non liceat. Iam Regia dignitas
 (quoniam ex capite reliqua etiam mem-
 bra qualia sint, facile dñoscuntur) eius-
 modi est, vt, quemadmodum à Græcis o-
 lim Petratum, ita Gallorum à nobis hac
 tempestate per excellentiam quandam
 Rex possit vocari. non maiori profecto
 cum veneratione alibi numina colun-
 tur, quām Rex ille suis in terris suspici-
 tur. nec ab re tamen, aut parua de causa.
 siquidem primum tantis opibus pollet,
 tōtque ac tanta, quibus suos aut alienos
 item de se benē mērentes donare queat,
 possidet, vt facilius aliquando, qui pe-
 tant, quām quid det ipse, deficiant. dein-
 de, tanta munificentia, liberalitatēque
 uti consueuit, vt non solum infinita pro-
 pedium templo ornatisimis cœnobiis
 adiuncta, largisque prouentibus locu-
 pletata, verū etiam penè innumerabi-
 les literatorum hominum scholæ ac pu-
 blica pauperum domicilia non in Gallia
 modò, sed & alibi quoque, vt Romæ, ne-

IN FVNERE FRANCISCI

quid longius aut ex ignotis petatur, diuī
Michaēlis c̄des & hospitium, quod nunc
sancti Spiritus, vocant, in eius testimo-
nium vīlāntur: tot etiam Gallorum Re-
gum donaria partim voto, partim ex ma-
nubiis toto orbe terrarum, quā Christia-
na quandōque religio patuit, ad omnia
penē delubra propendeant, tōtque ab
eis Christi nomine passim erogata olim
fūisse constet, vt, si reuiuiscant illi, suā-
que repeatant, periculum sit, ne multorum
patrimonia soluendo esse non possint.
Tot præterea Christiani nominis capti-
ui, quotannis Gallica pecunia missis in
Africam, atque item aliò ad Saracenos
legatis, ex veteri consuetudine ac insti-
tuto nunc quoque redimātur, vt tantam
liberalitatem, tantāmque magnanimita-
tem humanum ingenīū vix capere pos-
se videatur: quum plerunque ex hostico
multi Cantabri & Lacetani, Ligurēsve,
aut alij, ad suos incolumes remittantur:
tot insuper Gallicis in regionibus im-
mensa propē nemora lapideis septis cir-
cundata, partim amœnissimē cōsita, par-
tim omnīs generis bestiarū copia refer-
ta, tot instructissimæ villæ difficii non-
nunquam loci natura sumptibus euicta
positæ, castellisque munitæ tot v̄bes aut

in maius restitutæ, aut etiam ad situs opportunity fundatæ, ad omnia fermè itinerum diuerticula reperiantur, tot deniq; alia operosissima ædificia, cuiusmodi sunt inter minima latissimæ illæ scalæ ad multa millia graduum marmore importato extructæ, quæ Khōtomagi ab oppido ad phanum vsque pulcherrimum in montis cacumine posatum pertingunt, varia extent specie vetustatis, ut nemo non ad pascendam plebeculam, ea omnia Regum beneficentia quadam potissimum instituta fuisse cognoscat. Domesticam verò magnificentiam Regis illius, & cohortis vniuersæ splendorem, ij certè nequeunt satis mirari, qui & alios quoque regios apparatus alibi peregrinando viderunt. Plura medius fidiūs ille hominum millia suis sumptibus alere solet, quam quot ea sint, quibus non nulli ex aliis præsint. quin etiam, quod sanè maximum est liberalitatis atque humanitatis indicium, nemovnquam repertus esse dicitur, cuius fidem aut diligentiam laborém ve sua causa susceptum, qui quidem paulo insignior fuisset, irremuneratum Rex ille reliquerit. Si quis autem antiquitatis memoriam parumper animo complectatur, pauca admodum totis li-

IN FVNERE FRANCISCI
terarum monumentis inueniet, quorum
dignitati Gallica arma concedant. Nam
quid ego Bellouesum Mediolani funda-
torem, & circumpadanae huius regionis
coloniarum authorem, aut Brennū, tan-
tum non totius quandōque orbis terra-
runi dominorem, commemorarem? quan-
do post Clodouicum, qui primus Chri-
stianam religionem suscepit, tot in Sar-
racenos terra marīq; Gallorum Regum
expeditiones legātur, ut nemini dubium
fiat, quin, nisi aliquando ea natio restitiss-
set, breui vniuersum Christianum no-
men interire potuerit. vnde tantus adhuc
etiam ex Gallicis armis Christianæ reli-
gionis hostium mentibus terror insedit,
vt, quum non multos ab hinc annos Ca-
rolus Octauus per Apuliam iter faceret,
omnem Macedoniae simul & Episi atq;
item Græciae oram defensoribus nuda-
tam Turcæ reliquerint. nempe, vt alios
pientissimos Reges omittam, Pipini &
Carolorū, Martelli præcipue, ac Magni,
Ludouicique in Christianam rempubli-
cam ea sunt merita, vt Christianissimi
appellationem sibi omnis posteritas iure
optimo vendicārit. Tam autem longē
latēque rerum ab eis gestarum fama per-
crebruit, vt cunctos simul Christianos

cis mare positos, hodie etiam Francos
Asia omnis atque Oriens totus appelle.
At verò, quantæ pietatis, quantæque be-
nignitatis ac magnificentiæ fuit, legibus
cavere, ut ne cuíquam penitus non Chri-
stiano locus esset in Gallia, Christianus
autem nemo omnium seruus existeret?
quod si quis tamen aliunde perductus, in
eius fines aliquando venisset, statim illi
vindiciæ secundum libertatem darentur?
Multa quidem hac in parte præteream
necessè est, dum non modo incredibilis
penè magnitudo eorum, dicendi facul-
tatem obruit, sensumque interim obtun-
dit, sed & memoriam quoq; nimia mul-
titudo frustratur. Verùm id iam à quo a-
nimo patiar, quod scilicet omnia id ge-
nus esse intelligo, ut etiam singula seor-
sum constituta, qualibet proiussus admi-
ratione maiora esse videantur: ac proin-
de non aliter, quām lumina rariūs ali-
quanto disposita, longè melius eluces-
cant. Quid enim, quòd, quum apud alias
gentes paucorum siue consilio, siue te-
meritate, aut etiam fœminæ alicuius nu-
bentis arbitrio, alij atque alij Reges
externi plerunq; succedant, in Gallia sic sa-
pientissimè omnia legibus adstricta sunt
iam inde à Pharamūdo Rege Francorū

IN FVNERE FRANCISCI

primo, vt idiotæ omnes ac mulierculæ etiam, quisnam sibi Rex futurus sit, facile nouerint? quæ res profectò id efficit, vt primùm nulæ factiones, studiorum varietate obortæ, vulgi dissidium faciant, nulla seditio, principum & populi consensum labefactare, ocium ac tranquillitatem affligere, quietem cōuellere, summumque illud gentium omnium in bello præsidium, in pace ornamentum, quo vel vno multitudinis cuiusque salus continetur, parendi voluntatem possit auferre: deinde, quum nec virtutis remuneratorem, nec improbitatis ultorem sibi defuturum videat, nemo ullum fortunæ casum pro Regia dignitate subire dubitet, atque item exteræ nationes, quæ aliqua prudentia valeant, sibiique rectè cōsulant, Regum eorum amicitiam, ut pote perpetuò duraturā, & quæ nulla vñquam successione perturbatumiri possit, ceteris anteponant. Et quanquam præsentibus magis mouemur, & quæ adsunt, melius cognoscere possumus, attamen quū prisca nouis ac recentibus vetera diligentius confero, Franciscum Regem, qui hodie viuit, magno vobis cùm necessitudinis & benevolentiae vinculo coniunctus, totius propemodum antiquitatis

RVB. A PVD VE. REMP. ORA. REG. 351
instar esse reperio. Neque enim in eo
quisquam Caroli vires , non Claudij aut
Philippi speciem formæque dignitatem,
non Theodorici consilium, non Vgonis
ingétem spiritus vim, non Ludouici ma-
gnanimitatem pietatémve desideret. iu-
stitiam verò eius ac temperantiam Gal-
lia omnis prædicat. fidē vosmetipſi pro-
bè cognoscitis, cámque constanter adeò
mutua, vt ita dicam, opera custoditis. In-
uictum autem robur , animique præsen-
tiam ac fortitudinē, & (quod extrellum
natura homini præsidium dedit) in peri-
culis audaciam , non solum hostes ino-
pinato irruentes audacter resistēdo auer-
si atque deuicti, sed etiam feræ aliquot
imperterritō quodam ipsius vigore ex-
tinctæ declarant. Rursus clementiā, mo-
derationémque ac benignitatem inge-
nij, cùm alia multa , tum id potissimum
testatur, quod superioribus annis, quem
Heluetios ferocissimam gentē uno præ-
lio debellâsset, neque quicquam amplius
impedimenti restaret, quo minus totam
Italiā, si libuisset , peruaderet , tantum
abfuit , vt se alieni cupidum ostenderet,
vt eos etiam , quorum arma in se haud
dubiè mota esse cernebat, blandè tamen
appellare , atque in amicitiam recipere

IN FVNERE FRANCISCI

non grauaretur. cui si aspera Christianæ
Reip. fata maiorem authoritatē non
denegāssent, fortasse in præsentia de suo
potiūs agro, quām de Pannoniis finibus
immanillima illa Turcarum barbaries
cogitaret. Itaque de Frācisci Rubrij lau-
dibus, vt breui multa complectar, quem-
admodum loci huius & vestra grauitas
postulat, id tantūm dicere satis esse cen-
seō, quod à tanto Regi in consilium iam-
pridem adscitus sit, ac simul patriæ sux,
Mediolanique senatos factus, quę digni-
tas non nisi probatæ virtutis hominibus
in Gallia contingere confueuit: deinde,
quòd Archiducem (vt vocant) *Burgun-
diæ, regius magna cum authoritate Ora-
tor adiērit, post Heluetios ad Galeratē
oppidum tumultuantes, mox summum
Pontificem, postremò Venetum Sena-
tum communis fortunæ socium atque
participem: cuius sapientiam nullus est
tam longinquus populus, tamque recon-
dita natio, quæ non miretur. Nimirum
vulgaris quædam laus non est, principi-
bus viris placere. quippe ratiō admodum
principem iterūm fallere quispiam po-
test: quandoquidem, vt vulgo dicitur,
magistratus & prouinciæ suæ admini-
stratio, vniuerscuiusq; ingenium indicat, &c

*Austria

quæ in priuatis alioqui diu latère potuissent, publico statim ceu lumine illato, mirificè detegit. Si igitur hic tanto Regi ob integratatem præcipue fidemque singularem tantopere placuit, non me hercule video, quid excogitari à quoquam possit hac, tam ampliter summa quæque in se complexa, ornatissimi huius virtu laude præstantius: nisi quis forte rerum adeò ignarus sit, ut putet Regem illum, qui tot hominum milibus præsit, ignobilem aliquem dubiæque virtutis, cuius vita in obscurò ad eam diē posita latuisset, tanti facere, tantisq; honoribus prosequi, ac tanto muneri obeundō, quātum Oratoris est, destinare voluisse. Haud equidē vereor, ne, si vel vnum hoc duntaxat dixerim, Franciscum Rubriū Frāciscū Regum omnīū maximi, consiliorū participem atque administrum, summis de rebus ab eo Venetias, hoc est, in eam ciuitatem, quæ sapientiæ domiciliū, sedēsque prudentiæ semper sit habita, & cuius amicitiam is magno sibi præsidio esse intelligeret, fuisse legatum, quasi Datim alterum Athenas à Dario, quisquam illum à me parūm aut frigidè laudatum obiliat, ac propterea longas aliquas narrationes, Rhetorum pigmentis distinctas,

IN FUNERE FRANCISCI

aut quasdam quasi laudum variis è fontibus ductarum corriuationes; in meo sermone desideret, quasi verò numeranda potius, quām ponderanda sint, quæ unaquaque in re dici debeant. Ut enim Athenis Phocio sententiā dicere ac concessionari solebat, qui solus Demosthenis vim sua grauitate sēpius infringere potuit, ea demum optima est dicendi forma, quæ, si causa patiatur, paucis multa comprehendat, quemadmodum in *nummis iij præciosissimi habetur, quibus materiae dignitas, metallique præstatio, non magnitudinis ratio authoritatem conciliat: contraque vilissimi; qui plurimum loci occupent. quocirca si nemo non aureum vnuin decem aëreis anteponat, sat is utique esse potest, vnam, quæ maxima putetur, ex omnibus amplissimi huius viri laudibus dicere, ac eo etiam magis, quod videlicet eiusmodi sit, ut nulla commendatio virtutis alicuius, aut officij queat reperiri, quin eam ipsa, ut vera solidaque laus apprimè contineat. Quid nanque ex illa vndique absoluti hominis quasi summa detrahi potest, quin, si id oratori desit, tota eius officij ratio subvertatur? Principio enim, qui oratores ad exteris nationes mittantur, ea corporis

poris habitudine ac forma esse debent,
vt, si minùs specie antecellant, staturāve
cæteris prætent, ac certè nihil in se nec
distortum, nec debile, aut diminutum
habere videantur:tum, quod longinquis
in regionibus ciuitatis cuiusque ac po-
puli exemplar veluti quoddam ex uno
tantum eius oratore spectatur, ridiculī-
que sèpè vulgo fiunt, ac dignitatē amit-
tunt, quos natura potius quam casus ali-
quis deformārit? Contrà autem, multi
plurimūm sibi gratię sola venustate con-
ciliārunt, ut frigoris & caloris vim iux-
ta pati, inediāmque ac sitim tolerare, &
reliqua itinerum aut nauigationum in-
commoda ferre valeant:nobilitatem alii-
quam vel à maioribus acceptam tuean-
tur, vel à se partam retineant necesse est:
quoniam principes omnes, mediocriter
etiam sapientes, non ita temerè se illis cre-
dunt, suaque arcana committunt, quos
nullo antea acta vitæ pudore impeditos,
ab officio atque honestate recessuros fa-
cile suspicantur:nullis vitiis, & præscitum
insignioribus, notari conuenit, sed con-
trà potius literis & bonarum ac libera-
lium artium, si fieri possit, omnium co-
gnitione ornari:partim, ne sibi metipsi a-
pud suos autoritatem tollat, fidemque

IN FUNERE FRANCISCI

minuant: partim, ne illis, quibuscum negocientur, odio sint, aut certè ludibrio. Tanta autem ab eis dicendi facultas exigitur, ut non solum commode, quicquid velint, eloqui possint, verum etiam sese totos sermonemque suū ita componant, ut cum senioribus senes, cum junioribus vero interdum iuvenes, non infra suam grauitatem esse videantur: idque perinde, ut tamen ex æquo summa eloquentia cum eo, quod nullis præceptis traditur, tacendi artificio, id est, opportuna taciturnitate, contendat. Prudentia quoque tanta, ut nihil amori aut benevolentiae cuiusquam, nihil odio aut iracundiae tribuant, sed omnia ubique ad sui principis suique negotij utilitatē callidè referant. Tanta denique diligentia, tantaque solertia, ut æquè ac in vigilia quadam positi, cunctis quæ accidunt, subinde aures atque oculos adhibere, nihilque improvisum omnino, aut non diu meditatum in animo habere studeant. quæ omnia si in hoc fuisse cumulatissima vel ex eo potest cognosci, quod à summo Rege maximis de rebus ad amplissimum senatum allegatus sit, nihil est sanè, cur ego, hac firmissima laude diffusus, ad alias quasi configere videar. Huc etiā accedit, quod

si tanti Princepis maiestate , atq; istis au-
ribus abuti velim , dum quippiam vel o-
ciosum, vel omnino redundas longa ni-
mis oratione persequar , quantum in eo
erroris admittatur , aut non agnoscere
stulti, aut negligere furiosi esse videatur.
Etenim , quid attinet in excellenti spe-
ctataque virtute, progressus & incremen-
ta respicere? & , quæ iam maxima esse vi-
deamus , vnde aut quo pacto aucta sint,
quærere? profectò si nunc Franciscum
Frācisci huius patrem, lectissimū virum,
itēmque Tangilem de Castello auurcu-
lum, magnum olim apud Armoricos (vt
vocant) magistrum, & Ruscinonis præfe-
ctum, atque ob egregiam fidem animiq;
robur eximum, Regis sodalitate, quæ di-
ui Michaëlis dicitur, dignatum, suis lau-
dibus ornare, ac eorum benefacta singu-
latim recensere instituam , atque etiam,
si, quanta cum diligentia & omnium spe-
hic, Tolosæ, aut Bononiae, aut Ticini, aut
demum Patauij vtriusque iuris scientiæ
operam dederit, ac propterea, quum es-
set iam eius peritissimus, quāta cum lau-
de in Senatum Parrisiensem lectus sit,
velim commemorare: perinde erit, ac si
pulchrum aliquod pomū, ex optima pri-
mū arbore , deinde in horto quopiam

IN FVNERE FRANCISCI
egregiè culto natum , demonstrare con-
tendam : aut si picturam aliquam singu-
larem , non nisi ab excellenti artifice
optimis coloribus , penicillis item facta
esse , coner ostendere : quum præsertim a-
pud eos verba facta , qui comitatem eius ,
animique candore , annū iam & amplius ,
quotidie perspexerint , prudentiam vero
ac dexteritatem , his temporum difficul-
tibus experti probârint , & denique , o-
mnium eius virtutum aliis testimonium
præbere amplissimum queant , ac etiam
nemo ferè hac tota in vrbe reperiatur , a-
liquo aut ingenij aut virtutis indicio no-
tus , qui eius bonitatem facilitatēmq; te-
stari non possit . Ut enim ex præsenti seru
statu qualia futura sint , quæ consequan-
tur , non quilibet statim , sed prudentissi-
mus quisque tantum recte solet coni-
cete : sic , quæ antecesserint , qualia fuerint ,
præsentium intuitu , ipsum etiam vulgus
hominū conjectura facile colligit . Qua-
propter , eo iam veniam , meāmque ora-
tionem conuertam , vt vos à mœrore ,
quem ob amicissimi hominis mortem
merito concepistis , reuocem . quanquam
tot simul sapientissimos viros , tantæque
prudentiae principem admonere , nec mihi
sumo , nec alterius cuiusquam esse cen-

seo. Etsi enim hic vobis charissimus vel ea imprimis de causa & esse potuit, & certè fuit, quòd Francisci Regis memoriā, quem tanto studio colitis, identidem nominis similitudine, ceu quadam imagine renouaret, dolēdūmque in tam graui vulnere, nemo potest negare: videris tamen ipsi, mortales omnes ea lege nasci, ut satis aliquando concedant Quæ res, ut omnibus tandem multarū ærumnarum, multarūmq; miseriārū finis manifestò est, ita bonis virtutēque præditis, qualis hic fuit, veræ ac perpetuò duraturæ felicitatis initiū esse creditur. & quoniā nihil in humanis omni ex parte beatum reperiri posse dicatur, vnaquaque in re damna cum retinentis ac cōmodis interim susceptis, compensari debere intellegitis. Atque ideò, licet Franciscus Rubrius parum admodum vltia quadragesimum ætatis annū vixerit, tamen quòd Regis quasi personam sustinens, amplissimis istis exequiis, & aliis item honoribus hodie à vobis, hoc est, à tot (absit dīcto inuidia) Regibus, cumulatissimè ornatur: reliquum eius vitæ spatiū, quod quidem in incerto esset futurum, certissima tanti honoris celebritate, qui finis vita optimus sit, scitis esse pensandū, pro-

IN FUNERE

pterea, quū ille, apud Venetos in Armoricas, quæ ciuitates Oceanum tangunt, & hodie Britonum nomine veniunt, nobilissima ex familia, per mille trecentos ab hinc annos tota Gallia diffusa, atque etiā in Italiam propagata, Actimellij ortus sit, operam datis, ut itidem apud Venetos Italiae quām honestissimè funeretur, in dubio videlicet relicturi, vtrūm ille, si hæc videat, aut aliquo sensu percipiat, Venetus Armoricus ob vitæ initiū, an Italicus ob finem, tantamque magnifici adeò funeris pompam, velit deinceps appellari. Quum enim omnes in hāc lucem non aliter ferē, quām in theatrū histriones, breui scilicet tēporis spatio ad suum quisque actum peragendum, à sapientissimo certè nescio quo velut chorago introducamur, ac rursus etiam, citius tardiusve, prout quisque suas partes peregerit, in æternum quoddā silentium educamur: ut nihil honore, qui virtutem atque honestatem necessariò cōsequi solet, optabilius aut maius homini potest accidere, ita nihil prohibet, quin eam potissimum sibi patriam iure suo quilibet dicat, ubi honestissimo functus munere, plurimum honoris, plurimumque laudis & gloriæ sit assecutus.

Pergite igitur Veneti, Venelum orna-
re, ac reliquū funeris ducite, vestræ cha-
ritatis, tantique istius officij testem, dum
vixerit, Ægidium, defuncti ipsius fratre,
illustrem virum, & in Britonibus Präsi-
dem, atque item vniuersum Galliæ re-
gnum perpetuò habituri, deosque insu-
per immortales, qui vos ab omnibus in-
commodis immunes, ut hactenus sèpè
fecerunt, pro vestra pietate seruabunt.

I N · E V N E R E

B E N E D I C T E R V G I I , A L-
fonſij Neapolitanorum Regis apud Ve-
netam Remp. Oratoris, M. Antonij
Sabellici Oratio.

A Equum fuit, & maximè optabile,
Princeps, & patres optimi, ut Cla-
riſſimus vir Benedictus Rugius, quem
Alfonſus Rex inclytus his paucis men-
ſibus oratorem ad vos misit, quemad-
modum publico & priuato studio fuerat
exceptus, comiter in cutia appellatus,
vbique benignè cultus, ita hodie, suæ le-
gationis munere feliciter functus, inco-
lumis ad suos remearet: vt, quantuscun-
que honor à vobis illi tribuendus erat,
viuo potius quam defuncto tribueretur.

Etenim dignus erat, qui amplissimis hinc honoribus ornatus dimitteretur, dignus, qui ob egregias animi dotes longiorem vitam sortitus esset, diutiúsque humanis rebus interfuisset, ac tādiu, quoad Regiæ maiestati, cui meritò gratissimus, fuit, vniuerso regno, patriæ & necessariis omnibus vtilis esse potuit: potuisset sanè viuens semper, nunquam enim non virtus vtiliter operatur. verū quia homo erat, & àque conditione in lucem editus, vt fatali aliquando pareret necessitati, preclarè ac feliciter cum eo actum existimo, laudóque eius forunam, quod amplissimis honoribus functus, in amplissima ciuitate, clarissimóque orbis emporio, non solum mori, sed exquisitissima etiā exequiarum pompa funerari contigerit. cui ne non omnia affuisse viderentur, ac cumulatissimè præstata esse, quæcunque ad clarissimum funus celebrandum adhiberi potuerunt, publicum decretum tulistis, Princeps & patres optimi, vt more maiorum pro cōcione defuncti memoria laudaretur: vbi non solum veræ laudis illi testimonium redderetur, sed certa orationis seriè, velut in tabula quadam, vetustóque gentis stemmate omnia eius vitæ ornamenta intueremini. quod mi-

nus ut ritè defuncto solueretur, non tam
mea sponte, quàm vestrā authoritatē
& Imperium secutus, hunc celebrem ho-
die locum concendi, inclyte Princeps, &
patres optimi. Quod cùm ita sit, vberri-
mum sānē fructū ex omni labore & in-
dustria meorum studiorum ad me hodie
peruenisse crederem, si in hoc præstantis-
simorum hominum cœtu, confessuque
celeberrimo tantum sermone præstare
possem, quantum vos ipsi arbitramini,
qui me huic muneri, ad nobilissimos &
honestissimos semper deferri solito, pa-
rem iudicāstis. Cæterū, quia neque id
datur, neque ipse, qui ex hoc loco orna-
tissimo dicturus veni, iam plures dies ad-
uersa valetudine conflctatus, non modò
corporis, sed ne mentis quidem sim satis
compos, dabo operam, vt, si non copia
orationis, non ornatu, non sententiarum
& verborum pondere vestræ responde-
bo expectationi, breuitate orationis sal-
tem & nouitate satisfaciam.

Et, ne longius hic euagetur sermo, au-
dite, Princeps & patres optimi, qualis vit
Rugius fuerit, cuius hodie funus ampli-
simis & propemodum inauditis honori-
bus celebratis, quàm non immerito duo-
bus excellentissimis Regibus fuerit gra-

IN FUNERE BENEDICTI.

tus , & per amicos Reges vobis publicè
& priuatim non iniucundas. Et quia o-
mnis laudandi ratio non nisi ex bono
proficiuntur , nihilque laudabile statui-
mus, quod non idem sit & bonum, si que
non una philosophorum de eo sententia:
consultò prætermittam multiplicem illa-
san peripateticorum de bono partitio-
nem. illi enim quæ in fortunæ potestate
esse creduntur, quia cæco quodam teme-
rariōq; motu huc atque illuc variè trans-
feruntur, bona appellate non dubitârūt
quibus cùm breuitatis causa , tum quia
longè aliter cæteris sapientiæ sectatori-
bus persuasum video , tantum abest ut
hodie accedam , ut ne in laude quidem
sim defuncto positurus , quod Salernum
illi fuerit patria , vrbs alioqui nobilissi-
ma , in amœnissima Italiæ parte sita , &
rei medicæ studiis multa olim fama ce-
lebris. Omittam quòd claris in ea vrbe
parentibus ortus est, patre, viro eius ciui-
tatis & nobilitate generis , & opum af-
fluentia lōgè Principe, matre, & si exteri-
ni generis, Romani tamen sanguinis, il-
lustrique loco nata : quippe , quæ ob fa-
miliæ claritatem, Martini Romani Pon-
tifici authoritate clarissimo sit connubio
locata. omittā quod ipsius maiores tre-

centesimo ab hinc anno, amplissimis, &
qui maximi in ea vrbe sunt, magistrati-
bus benè gestis insignes sunt, & penè
principatu illustres. transeō familiæ di-
uitias, affinitates, clientelas: transeō cæ-
tera vitæ ornamenta, quæ vulgus pro ho-
nis arctissimè complectitur, probat, mi-
ratur, suspicit. quid liberalis ipsius facies?
quid heroïca illa corporis dignitas? quid
memoria? ingenij promptitudo? quæ o-
mnia et si vnicuique necessaria esse vi-
dentur, ei tamen qui Oratoris personam
sustineat, multo magis. Nam qui Lega-
tionis munere funguntur, ea corporis
statura esse debent, ut, si minus specie an-
tecellant, staturâve cæteris præstant, at
certè nihil in se nec distortum, nec debi-
le, aut diminutum habeant: tum quod
longinquis in regionibus, civitatis, cu-
jusque ac populi exemplar veluti quod-
dâ ex eius tantū Oratore spectatur: tum
ut omnia itinerum ac nauigationū incô-
moda, omnē frigoris & caloris vim iux-
ta pati, & alia id genus multa possint per-
ferre. Quid? quod ad sexagesimum usq;
vitæ annum inoffensa vixit valetudine,
non magis naturæ beneficio parta, quam
perpetua victus temperantia seruata &
aucta, quæ licet commodo sit mortali-

I N F V N E R E B E N E D I C.

bus, sit & ornamento , verum quia eiusmodi est, ut iis, qui habeant , vel morbo, vel hominum iniuria facile auferri possunt, non secus ac illa, quæ extra laudem posui, sunt à vobis accipienda:nec in bonis, vt philosophorum plerique fecerunt aliquo modo habenda. Quare agite , & quæ animi virtutes in hoc homine fuerint, fuerunt enim plurimæ, iuréque laudari possunt , mecum considerate. quæ non modo abundè illi affuerunt , sed si quid horum superuacuum esse potest, superfuerunt etiam. Hæc sunt, quæ sequuntur , idcirco vt arbitror bona appellata, quia eum , in quo posita sunt , omnino meliorem faciant : vel certè ob id bona nuncupata, quia eorum sit stabilis, firma & mansura possessio. Et, vt tota hæc laudandi ratio à liberalium artium cultu sumat exordium: primum omnium fuit illud in puerō non solum probabile , sed præcipua etiam admiratione dignum, quod tanta indole , tantaque facilitate prima hausit literarum rudimenta , vt iij, quibus illius institutio fuit à principio credita , incertum habuerint , esset ne illud discere in rā puerili ætate, an, vt Plato persuasum habuit , reminisci . Hinc, quod satis constat, festinatus ille literarū

profectus extitit, hinc præcox eruditio-
nis seges: quæ in causa fuit, ut ex omnib⁹
equalib⁹ nemo fuerit præceptoricharior,
nemo commendatior, nemo, cuius na-
centi laudi omnes studiosius fauerent.

Attigit mox in ipso cæterarum discipli-
narum vestibulo musicen, immò diligen-
ter & accuratè percepit natura illa om-
nium bonarum artium capax. audiērat,
credo, eam disciplinam non tantūm vitæ
utilem, sed omnium in literis studiorum
esse antiquissimam, & ut r̄ imagenes scri-
psit, arctissimam cum cælo habere co-
gnationem. Secuta sunt deinceps diuina-
rum literarum studia: post hęc nostratia,
quę nomen sibi ab humanitate vendicāt.
cū quibus ille in primo profectu musicē
(vt dixi) copulauit. Cæterum, tantum san-
ctioribus studiis homo ad virtutem na-
tus, breui profecit, vt rerum diuinarum
desiderio accensus, omnia hęc, quę cete-
ri mortales in terris mirantur, laudant,
exoptant, aspernatus, vnum illud semper
in ore haberet, Irrequietum est cor meū
Deus, donec veniat, & requiescat in te.
Ex hoc beatissimo fonte, cœlestiique sca-
turigine fluxit aliis frequens virtutum
cœtus: per quem tantum cæteris homini-
bus innocentia & pietate præstare est

IN PVNERE BENEDIC.

ereditus, quantum ipsi reliquis animantibus sermone & ratione præstant. Hinc spectata illa in secundis modestia, æquitas in aduersis, in subditos clementia, charitas in propinquos, beneficentia in hospites, studium & amor in cæteros. Hinc demum contemptus ille mortis, ad extremum vitæ diem custoditus. Nemo ad hæc, si vera sunt quæ de eo homine prædicantur, bonis artibus libentiùs fauit, pauperibus subuenit, afflictos erexit, prostratos subleuavit. Nemo castiùs sacra coluit, nemo religionem ardentiùs adamauit. &, quod omnium maximum in eo fuit, maximèque memorabile, nullum sciens volens vel læsit vñquam: tanta fuit innocencia, tanta in omnes iustitia & æquitate. O virum verè egregium. veréque excellentem: dignum, quem tantus extulerit Senatus, tot clarissimi Oratores, tam frequens eruditorum hominum cœtus, tanta nobilitas in clarissima Christiani domini vrbe non tantum funerârit, sed exquisitissimis & propè æternis honoribus immortalitati consecrârit. Sed regiæ maiestati fortasse id datum dixerit aliquis: immo & Benedicti virtuti: quippe quæ nulli gentium, quod omnium alia-

rum bona sit venia dictum , gratiō fuit,
nulli cōmēdātior honoratiorque , quām
Venetæ. His ille gradibūs , Princeps , &
Patres optīmi, hoc vitæ instituto, Ferdī-
nando Regi à principio insinuatus , bre-
vi tempore tantum fide, diligentia & ob-
sequio meritus est , ut Rex ille, omnium
qui nostra tempestate fuerunt, sapientis-
simus, eximiam virtutem in nouo homi-
ne complexus, non solūm ad sua secreta
admiserit , sed & secretorum omnium
magisterium & præfecturam vlt̄o de-
tulerit : munus quidem amplum & exi-
mum , & quod aliquis , si virtute non
queat , ambitione & malis artibus velit
sibi quæsitum . At Rugius non modò nō
ambiuit , sed vlt̄o oblatum constantet
repudiauit, non ingenio, non viribus dif-
fusus , non quod tanto oneri se impa-
rem arbitraretur, sed nē ab innocentia &
iustitiæ cultu aberraret Vitare itaque vo-
luit non negocium , sed scapulum, haud
ignarus ratū innocētiæ locū hominibus
in summa administratione relinqui. Agè
verò, qua ille animi magnitudine, quo cō-
rēptu amplissima est sacerdotia asperna-
t⁹: Basiliū credo, & ceteros sūma religio-
ne ritos imitatus, qui nihil horum habue-
rūt, nihil habere voluerunt, satis gnari,

IN FUNERE BENEDI.

plerisque mortalium amplum sacerdotium non tam honori fuisset, quam oneri: materiamque illam in multis esse peri-
clitandi potius, quam locupletandi. Sed profecto sic se res habet, ut dicitur, fugiē-
tem sequitur laus, fugit sequentem: quo
Rugius huiusmodi honores , aut tutius
spernere , aut verecundiū auersari, co-
plures illi maioresque Regis optimi ac
sapientissimi indulgentia ac iudicio in-
gerebantur . Etenim nō una deinceps le-
gatione functus est , Florentiae , Medio-
lani , in Germania , & utraque Hispania:
vnde tantum laudis & gratiæ reportauit,
ut difficile dictu sit. gratior ne ad suos
rediērit, an honoratior. Postremò Vene-
tias missus ad eum Senatum , quem tanti
Rex ille semper fecit , in eam ciuitatem
quæ sapientiæ domiciliū sedesque semper
est habita:quam Deus immortalis, se po-
pularem egit , non minùs dico quam si
mediis esset Venetiis natus . Laudare ge-
nium Vrbis, mirari situm, publicas & pri-
uatas opes colere , urbana officia & mo-
res imitari, templa inuisere, omnia publi-
ca & priuata opera , sacra & profana ita
suspicere, ita admirari , tanquam omnia
maiora augustioraque opinione sua oc-
currerent oculis . Erat ille per hæc om-
nibus

nibus æquè gratus , indigenam crederes,
non aduenam:ciuem , non peregrinum:
cùm Alfonsus Rex, qui eum miserat, pri-
stina credo eius merita, ut arbitror , secu-
tus , Hydruntinum simul designauit An-
tistitem , simul aut certè non multò post,
Alexander Pont. Max. in Alfonsi gratiā
Cardinalem destinauit. His successibus
facilè erat, quis nō videt , ad humanitatis
fastigium peruenturus, nisi mors impro-
ba reliquum vitæ cursum nihilo maiore
iniuria, quām inuidia, interrupisset. Dira
mors: dira quidem & crudelis , humanis-
que rebus semper infesta : meritò oderūt
te , quicunque in honoribus & diuitiis
omne vitæ studium collocārunt : meritò
proscindunt, accusant , detestantur , qui
ex rerum humanarum æstimatione pen-
dunt. Sic Macedo ille Alexander iuuenis
sic Marius senex de extremo vitæ tem-
pore questi sunt: ille, quia medios magna
rum rerum ac propè æternos actus fre-
gisses: hic , quia ad exitum perduci nou-
passa es sed aliorum sint huiusmodi que-
relæ. Rugius verò noster ab ineunte æate
didicit mortem contemnere , nihil ; nisi
quod alcum, sublime & perpetuum esset,
mirari, satis diù cum vixisse ratus, qui re-
ctè vixerit , nec ullius sapientis vitam nō

IN FVNERE BENEDICTI

longam esse, quæ, et si breuis sit tempore,
fama & celebritate perpetua futura sit
& æterna.

Nunc quoque, si quis eorum, quæ h̄ic
fiunt, est apud defunctos sensus, sc̄ felicē
ille ac beatum putat, quod Hieronymo
fratre suo viro clarissimo, quōd regio mi-
nistro à secretis, quod tota domo fami-
liaque spectante tantus sibi sit honos fu-
neris exhibitus, quantum ne viuens qui-
dem ausus esset à Deo opt. Max. precari.
&, ut grato fuit ille semper animo, gratā-
que memoria, huc man⁹, huc oculos, huc
vocē tollit. Agit quām maximas gratias
Augustino Principi Serenissimo, qui ho-
norificentissimi huius decreti non solūm
fuit patribus auctor, sed pientissimi etiā
muneris exactor. Agit & huic amplissi-
mo senatui, agit toti civitati, vniuersō-
que nomini Veneto, quōd tanto hodier-
na luce se honore extuleritis, tanta fune-
ris pompa, tam præclara, ut nulla maior,
pulchrior, præstantior nō modō non re-
quiri, sed ne excogitari quidem potuerit:
fareturque plūs sibi hodiè datum, quām
si statuam aliquam, monumentūm ve-
l pideum sibi Veneti ante aureā ædē aliō-
ve publico loco statuissent. Conficit hæc
tempus, ut cætera hominum opera, velut:

Cicero preclarè scribit. Quod in ipsa pietate locatū est, id stabile, id mansum & æternum putatur. & quia dies (ut dicitur) de die iudicat, supremus de omnibus, satis se felicē egisse vitam arbitratur, cui tam feliciter mori contigerit, & tanto honore funerali, atque diem hunc omnium sibi pulcherrimum illuxisse, qui ut vltimus vitae fuit, ita honoratissimus, quo præclara huius funeralis pōpa, totius sit vitae cursus illustratus: suoque nomini indelebilis memoria parta. Quod cùm ita sit, à Deo opt. Max. precatur, vt, si pietas in defunctos, si cultus, si iustitia superis curae est, Augustinū Principē serenissimū, vniuersum Senatum, omnes ordines ciuitatis, pro publica & priuata vestra in se pietate perpetuò tueri velit, optatisque successibus & incrementis Venetum nomen augere: vt, quantum hodiè ciuitas hæc omnibus, aliis pietate præstat & beneficentia, tantum omnibus gentibus senio, dignitate antecellat & impetratio.

IN EVNERE

MAXIMILIANI IMPER.

Oratio.

Vdalrici Zafy Legum Doctoris,
Habita Anno M. D. XIX.
VLL. Idus Feb.

Verat sancè in primis dignum, genero-
si, nobiles, egregij, prudentes, & præ-
stantissimi viri, ut acerbum & lamentabi-
lem istum occasum illustriss. & inuestiss.
Cæsaris & Principis nostri MAXIMI-
LIANI, quem omnes, vt par est, do-
lentissimè ferimus, funebri oratione sum-
mi oratores, differendique arte clarissimai
viri prosequerentur: quando tanta sit re-
tum dicendarum copia, quæ non nisi à
summis ingenii tractari pro dignitate
poterat, vt sic seni mihi, mediocris alio-
qui doctrinæ homini, vacare non iniuria
licuisset. Sed quandòid à me muneris
non tam postulatum, quām iniunctum
est, (quauis parum felici euentura res
cesserit, vt qui superioribus annis sere-
nissimæ reginæ Blancæ Mariæ, nunc illu-
strissimo nostro principi eius marito fu-
nebria iusta persolnere sim coactus) ob-
strepere tamen nec potui, nec debebam:
patrū enim iussis quomodò refragarer?
Itaque compresso paulisper dolore, in
publicum lugubris tamē & mœstus pro-
deo, onus impositum vel qualicunque
sermone obiturus. Nec enim id agō, vt
quas ter maximus princeps laudes meri-
tus est, assequi pergam: adeò totamea o-
ratio capita certè & velutī fastigia rerum

complectetur: quæ dum breuibus absoluero, (nec enim angustiæ temporis, & vel maximè doloris acerbitas prolixum esse sinent) precor & obsecro, benignas sitis & aures & mentes adhibituri. Sed quò me vertam? quid primum vel dicam, vel præteriero? luctu omnia completere dolor iubet, è diuerso dicendi series ordinem postulat. Sed quis insumi ordo possit ea in re, in qua omnia sunt acerba, tristia, cōfusa, cōtorta, fletu, luctu, lamētis lacrymis referta? An ignoramus, affetā mente, sicuti sibi ipsi non consistit, ita variare omnia, alternare, miscere consueuisse? Cæterū ut priores partes diuo nostro Principi tribuamus, partim amor, partim qualiscunque ordo efflagitat.

Qua in re non videbor absurdè facturus, si generis nobilitatem præmisero, quæ profectò, si ullis vñquam summis virtutis splendida fuit, diuo nostro Principi splendidissima iure censeri debebit. Nemo enim est qui nesciat, ab Illustriss. Austriæ archiducibus diuum nostrum Cæsarem esse progenitum: quæ præcelsa domus, siue in Herculem, vt nonnulli, siue in Priamum, vt alij volunt, sanguinis lineam referas, vetustissima est heroum prosata origine: quæ & ab ipso heroico

IN FVNERE

seculo per plurimas etatum successiones
integerrimos, iustissimos, & omnino optimos principes, quod laudatissimum
puto, produxerit: qui pro fide Christi af-
serenda sanguinem admirabilem constan-
tia effuderint, id quod pulcherrima co-
rum arma demonstrant: qui sanctitate
virtutem diuos relati sunt, & qui suorum
saluti & commodis ita consuluerunt, ut
beatum se quisque existimaret, qui sub
saluberrimas tantorum principum alas
confugere, eorumque vel manu subiici,
vel fcedere iungi patuisset. Ab his princi-
pibus, à selectissimis illis virtutum cul-
toribus, diui nostri MAXIMILIANI
natales processisse, non potest non esse
amplissimo praeconio dignum. Quid en-
im praeclarus fuerit, quam summa ge-
neris nobilitas, summis coniuncta virtu-
tibus? Iam mirari cessabimus, qui fieri po-
tuerit, ut tot innumeræ virtutum dotes
in nostro principe reluxerint: quæ enim
in nobilissimis maioribus suis ornamé-
ta per partes diffulerunt, ea collecta,
& quadam generosi sanguinis propaga-
ta serie, in diuum nostrum Principem
se tota infuderunt, ut ita princeps ge-
nuina illa virtutum semina propria il-
lustrate animi rectitudine, insignibus fa-

Etis proficere quodam naturæ impulsu
contenderit. Hinc eximia illa in Chri-
sti religionem, Principis nostri deuotio
& pietas, cuius rei summa semper o-
ratio, summa authoritas fuit, quam &
intenſissimo ardore proferre desidera-
bat, incessata vigilantia conabatur. Erat
in Christianæ fidei augmentum ita fer-
uidus, ut per omnes vitæ suæ dies nihil
tam mente versaret, quam quo pacto
pacatis inter se principum simultatibus,
inimici Christi Turcæ profligarentur,
suóque ecclesia ornatui restitueretur.
Quapropter diuina in laudatissimum
principem clementia euenisce non dubi-
tatur, quod sub eo, in eius præsentia, sa-
croſancta saluatoris nostri toga, que tre-
centis & amplius annis Treuerilatuit, re-
perta potius quam inuēta fuerit, ut sicut
hominis industrie, sed diuinæ dignationi
hoc grande donum acceptum referatur.
Denique qua in S. sedem Apostolicam
veneratione diuus Princeps noster fuerit
ex eo non obscurè comprobatur, quod
Summus Pontifex non solum præ cæ-
teris, tanquam verum Ecclesiæ assertio-
rem vnicè obſeruauit, sed insuper coro-
nam Imperij, quod nullis antè Impera-
toribus contigit, Angustam, quo loco ce-

Ieberimus erat principum conuentus ; honestissima legatione demisit , pompa- que ceremoniarum exquisitissima Imperatorem coronauit . Quod si de iustitia dicere perrexero , iam in immensum nostra se oratio effundet . Ea enim virtus cum vltro latè pateat , & præsertim diui Cæsa- ris actus omnifariam sit amplexa , necesse fuerit ut qui eam recensere velit , omnē quoque Cæsaris vitam percenseat : quod cum non sit nostri instituti , multa preclara transienda mihi esse video . Vno tamē hoc argumento iustissimum fuisse liquido apparebit . Cum enim vniuersi esset orbis Princeps , atque ita solutus legibus , tanti tamen constituit ei esse iusto , vt ad exemplum optimi principis Theodosij , & legibus ipse se subiiceret , vt contra legis æquitatem nihil vñquam sciens indulgeret . Vidimus nosipsi , cum nonnulli ex principalib⁹ rescriptis aduersus se extortis , grauari sese & premi quererentur , diuum Principem , vel contra propria diplomata accuratis etiā cautionibus munita , iustitiam administrari iussisse : qua dexteritate ne in Traiano quidem , quamlibet laudato principe , quicquam prædicari possit illustrius . Doctrina porro di uis nosī ei Princeps eminenti ornabatur .

565

MAXIMILIANI IMP. AVG. 365
vt qui ingenio esset acutissimo , ad om-
nemque scientiam prompto. memoria e-
rat incredibili:nam & historias probatio-
res in numerato habebat,& per iuris Ci-
uilis capita, si quando necesse erat, erudi-
tè decurrebat:cum doctis viris varia cer-
tabat eruditione:proponebat quæstiones
& tam scitè philosophabatur,sive mora-
lia sive naturalia occurrisserent, vt in nul-
lo non literarum genere versatum esse
faterere. Hinc egregius ille in literatos
fauor emersit.hinc præstantia in viros do-
ctos collata præmia,quos tanti fecit , vt
eos etiam quibus vel umbra , vel opinio
doctrinæ fuerat, manu adiuuaret. Quæ
res non mediocrem causam dedisse exi-
stimatur,vt nostra Germania explosa bar-
barie,quæ ducentis & amplius annis fœ-
da tyrannide patriam inuaserat & op-
presserat, disciplinæ cultiores propè om-
nes pulchre introducerentur.feliciterque
increaserent,& magnum in modum am-
plificarentur.non hic dico variarum lin-
guarum peritiam , quas Princeps noster
ita habuit cognitas , vt aduenientibus
plurimarum nationum, complurium re-
gnorum legatis,sive Latinè agerent, sive
Gallicè,Hispanè,vel Italicè, suam cuius-
que linguam,quod in Mithridate admi-

satur antiquitas, intelligeret, & sine interprete responderet. Quid dicam, qua integritate, qua prudētia, quo indefecto vigore vastā illam Romani Imperij mollem sustinuerit? Ad hoc omnis * sua intentio dirigebatur, ut pubblicè & priuatim omnibus prodeisset, omniū commodis intēderet, oppressos subleuaret, coēceret rebelles, bonos iuuaret, omnibūsq; sua iura & æquarēt, & æquo libramine distribueret. Erat tamen ad omnem moderationem ita compositus, vt nec à rectitudinis scopo deerraret, nec culpata seueritate effruesceret, sed omnia suavi quadam comitate temperaret, vt adeò non imperator, non Dominus, sed patronus, sed pater patriæ per latos Imperij fines nominaretur. In tuos verò provinciales domui Austricæ subiectos, qua fuerit clementia, qua benignitate, qua māsuetudine, qua fide, fletu magis quam verbis ullis prædicari conueniet. Quod enim officij genus humanissimus Princeps nobis non impartiuit? quod non maximum nostri amore præstissem? Vestram ô nobiles dignitatem quo studio defenderit, protulerit, auxerit, fortunata illa vestri ordinis conditio pronanciat. Vos autem, vos ô vires Friburgenses, qua

MAXIMILIANI IMP. AVG. 366.
memorabili beneficentia , quo syncero
fauore prosecutus fuerit; nemo quā vos-
ipsi prædicare vel possit verius , vel cupi-
dius velit. Ciues suos fidelissimos nomi-
nare solebat , quoties de vobis loque-
retur , & si qui malè fortè fauentes a-
quam subfundere frigidam , mentem ip-
sius auertere aggrederentur, cōstanti gra-
uitate compescuit: vt interim præteream
amplissimōs Romani Imperij conuen-
tus, quos pro euidēti vestra utilitate, pro
vestra immortalifama in hac ciuitate ce-
lebrauit: vt obmittam ciuilia vestra statu-
ta, ad Reipub. augmentum nō sine labo-
re meo coiposita, qua animi prompti-
tudine instaurari, suppleri, erigi. & cōfir-
mari curauerit. Nec minori affectu fami-
geratam nostram vniuersitatē fauen-
tissimus Princeps souēdam suscepit, quā
& singulati semper gratia affecit, libera-
liq; munificentia honestauit. Sic omnes
suarū prouinciarū subditos ingenti be-
nevolentia, solidissima fide, & paterna o-
mnino dilectione cōplexus est, eorū pro-
fectibus, cōmodis, quieti, & omnibus om-
nino fortunis vigilatissimè prospexit, o-
perosissimè cōsuluit, omnē prouinciatū
statū ita cōposuit, vt & optimatū dignita-
tē nō minueret, & populares à potentium

IN FUNERE

violentis concussionibus tueretur, omnemque eis securitatem compararet, id quod non solum homines, sed ipsa etiam oppida & terræ, ipsa etiam pax placidissima protestaretur. Hinc factum est, ut quoties in hæc nostra, aliave prouinciarum loca, desideratissimus Princeps aduenire nunciaretur, effusi omnis sexus, omnis ætas, paruuli, iuvenes, senes, pendere ex domibus, ex perigulis, ex protectis, ex suggrundis, vias, compita, diuerticula completere, ut benignissimum Principem conspicerent, communemque omnium parentem vel gestu & nutu salutarent. Erat omnium par lætitia quando iucundissimo suo aduentu omnium salus aduenerat. Et hæc in Toga. In bellicis vero rebus quantus fuerit, hic supercedemus, quando ea res modica conclidi oratione non potest, sed iustum viderur opus exigere. Tametsi nemo ignorare possit, rei militaris peritia, castrensiū laborum tolerantia, amore in milites, robore, fortitudine, audentia, interrito in hostes congressu, glorio sis victoriis insignem fuisse, & ita insignem, ut vix ullos dare vel fortissimos principes possis, quos Cæsar noster vel non anteierit, vel æquarit certè. Has prærogatas, has illu-

364

MAXIMILIANI IMP. AVG. 367
stres aliasque immensas Principis nostri
dotes qui memoria repetierit, quomodo
non fatebitur honestissimum fuisse, ut in
extremam usque senectam vir tantus Chri-
stiano orbi praefuisse? Sed o diram fato-
rum seriem, o inexorabiles Parcas, o im-
mitem mortalium sortem, moritur virtu-
tum decus, illa lucerna recti, quæ optimis
semper exemplis præluxerat, extinguitur
descensit è viuis prouinciarum defensor,
unicum Romani imperij columen con-
cudit. Heu nos miseris, heu nos infeli-
ces: te viuente diue MAXIMILIANE,
in altissimam sedimus tranquillitate, à te
pependimus, à te constitimus, tu propu-
gnator noster, tu asylum nostrum, tu u-
nus eras nostræ salutis seruator: nunc
lamentamini tuo occasu in dubium sta-
tum, in incertam, in calamitosam condi-
tionem omnia abuertuntur. Nunc ut e-
mortuum corpus, quod sanguine, quod
spiritu, quod anima orbatum est, proie-
cti iacemus: inimicorumque nostrorum
insidiis, insultibus, predis, incursionibus
que exponimur. Quis à planctu se tem-
peret? quis à fletu, à lachrymis & veris &
spirantibus abstinere possit? Amisimus
Principem fidelissimum, Principem quem
olim posteritas admiratura potius sit,

IN FUNERE

quām alium vñquam similem habitor. Sed video præstantissimi viri esse quo respiremus, quo animum colligamus: nec enim tam videmur desolati, quin meliora sperare liecat , quando illustrissimus noster Princeps nō totus abierit, sed bonam sui partē, ornatissimos duos nepotes C A R O L V M post se & F E R D I N A N D V M , duo virtutum decora reliquerit, utrōsque potentissimos reges, in quorū fidē & synceritatē, spes, fata, successus nostros collocare tutò & possimus & debemus. Denique si meminerimus cōmunē naturæ legē, quæ nobis iniūcta est, siquidē necesse sit vniuersa quæ orta sunt, rursum occidere, & ita necesse, ut pro Senecæ sententia is qui moritur, nullo à nobis differat , nisi quod eò processit, quo nos sequi oporteat , quando suus cuique terminus est defixus, quē trāsire, quem egredi nemo possit: si præterea hāc qua voluimur, mortale vitā expēditionis, quæ misera est, quæ caduca , quæ fragilis est, quæ vel momento durat, quæ pluribus est casibus obnoxia, ut quæ nihil sit aliud quām libertatis carcer, tentationū sentina, altrix cupiditatū, carnificina honesti, officina ægritudinū, omnīsq; infortunij diuersoriū. Q. uę si reuoluam⁹, credo:

MAXIMILIANI IMP. AVG. 368
à luctu abstinebimus, scientes frustra de-
plangi, quod reparari nō potest: & simul
existimantes, uō infeliciter agi cū his qui
virtutibus ornati, bonis referti operibus,
mortē obiērint, ut potè q̄ calamitosam
hanc vitam effugerint, & spe bonæ ope-
rationis aliti, finem optatum attigerint.
Diuus noster M A X I M I L I A N U S sexaginta iam annos & amplius multa cum
laude vixit. Juuentam honestam exercuit
laboribus, virilem ætatem illustribus fa-
ctis adornauit, senium optimis munivit
consiliis, filios & filias pulcherrimam so-
bolem sustulit, quos & amplissimis illu-
stres regnis vidit, vicissim aduersa com-
plutia passus est: nouit quibus ærumnis
vita mortal is agitaretur: & ita utriamque
fortunam expertus, pari animi magnitu-
dine utrāq; sub iugū misit: nā nec peri-
culis ullis cessit, nec succubuit, nec illa fe-
licitate intumuit. Hoc felici progressu,
laudatissimus Princeps ad constitutā o-
mnibus metam decurrit: & cum gliscēte
iam valetudine corporis viribus destitue-
retur, infracto tamen animi vigore per-
stitt, imminentēisque sibi mortem in-
tētitus expectauit, quam & diuino, ut
creditur, oraculo præmonitus, prædi-
xit: testamento omnia quæ prouiden-

da fuerant, deliberatè cauit: sacro sancta ecclesiæ sacramenta, salutis nostræ viaticum deuotissime suscepit, religiosis aliis que honestæ vitæ conspicuis viris septus cum omnem seculi curam abiecisset, de contemnenda morte, de vita miseria, de æterna beatitudine, de Dei beneficiis pulchrè differuit, sicque viam sanctissimè finiuit: & ut in vita fuerat tomi modestia placidus, ita in mortis pugna, summa decedentis tranquillitas cernebatur. Si igitur virtus animi, si obseruatio recti, religionis, iusti, equitatis cultus, si fides, si integritas, si quæcum pietate aguntur, beatam preciosamque mortem efficiunt, nihil est quod dubitemus, quin selecta illa anima corporis nexum feliciter reliquerit, & ad cælestes sedes sempiternis frumenta gaudiis, recta euolauerit. Cohibemus igitur viri præstantissimi, cohibemus lachrymas, cessemus à gemitu, mentem à luctu abstineamus, quin & felici animæ congratulemur, ne vel nostra doluisse causa, vel eius felicitati inuidisse videamus. Dulcissimus noster princeps etsi fato ad momentum occubuerit, viuit tamè, viuit in cælis æterna Dei visione beatus, viuetque apud posteros rerū gestarum gloria. Siquidem præclarissimarum virtutum

BLANCAE MAR. CONIVG. CAES. 369
virtutum memoria , nullo vñquam tem-
pore intermoritura, celebrabitur. D I X I.

ORATIO FVNEBRI S
In Funere Illustrissima In Blance
Marie Coniugis
Cesareae
Zazjo Authore dicente.

S I P R A E S E N T E M hanc opinionem
S viri præstantissimi, mea sponte ingre-
derer , iure à vobis me accusari posse
non negarem , vt qui mediocri sim eru-
ditione tenuis , & pro ea quæ nunc est,
prouecta ætate, nec ingenij satis viribus
valeam , nec succurrat memoria. At por-
ro quando non vltro „sed superiorum
iussis parendi necessitate hanc dicen-
di prouinciam suscepi , est quo mihi
sit danda venia : siquidem cum obediens-
tia meam inertiam , quām cum renixu
contumaciam exhibere malui. Rogo
itaque & obsecro , hoc, quodcunque sit
oratiunculæ , & qui & boni faciatis , & si
quid incultum , impolitumve dixerim,
partim exigitati meæ , partim tempo-
rum angustiæ & breuitati acceptum fe-
ratis. Sed ad rem ipsam accedamus.
Quanuis non ignorem maiorum nostro-

O R A T I O F V N E B R I S

rum moribus receptum , vt viri dunt
taxat , non etiam fœminæ , pro concio-
ne laudarentur : at quando mulieres
in Romanorum necessitatibus , detra-
ctis à suo corpore aureis ornamentis ,
Reipublic . subuenerunt , parem cum
viris , vt ipsæ quoque postuma orna-
rentur oratione , honorem meruerunt.
Quem morem cùm mulierum virtus
introduxerit , in serenissimæ Impera-
tricis nostræ obitu cur non seruaueri-
mus ? Cuius siue generis splendorem ,
siue admirabiles diuinásque virtutes me-
moria complectamur , copia dicendi
non potest non exhiberi uberrima . Na-
taliū suorum splendorem ex hoc col-
ligimus , quod nobilissima ipsam , du-
calique Sfortiadum familia descendisse
constat . Magnum illum & rerum ge-
starum gloria decoratissimum princi-
pem Franciscum Sfortiam Mediolanen-
sium ducem auum habuit . Habuit &
patrem virum optimum Galeatum , qui
& ipse eius dominij dux erat . Matre
porro , quam re & affectu Bonam no-
minaluerunt , admodum illustri ornaba-
tur , quæ & ipsos Francorum reges san-
guinis necessitudine contingebat . Quid
fratrem nomenauero , summæ speci ado-

*Laudes à
natalium
splendore.*

BLANC. MAR. CONIVG. CAESAR. 370
 Iescentem, & qui, nisi fata ei vitam inuidissent, nulli maiorum suorum inferior futurus sperabatur? Quid patruos? quorū alter Ascanius Romanæ sedis purputatis insertus, Cardineo præfulgebat honore: alter Ludouicus & ipse princeps, qui nisi se fortuna vertisset, felicissimus, & inter Italiæ regulos primus iudicari potuit. rā ceo cæteros præclaros viros, qui tāquam ex equo Troiano illustres Græci, ita ex hac generosissima familia emerserunt. His tam præcellentibus stemmatis, sua quoque pulchritudinis dona natura adiecit: insigni enim formæ venustate princeps nostra, totisque & corporis & membrorum elegantia mirifice enituit, ut sicut nomine, ita & veritate rei Blanca Maria, i. pulchra diceretur, quæ insigues & generis & naturæ dotes nimirū meruē re, ut ipsa orbis terrarū dño, Diuo Maximiliano principi inuictissimo, matrimonij nexu iūgi digna haberetur: quo excel fiorem illustriorēmq; maritum non solū sperare, sed ne optare quidem potuit: maritum inquam, qui & pace & bello nulli clarissimorum prisca ætate Imperatorum concesserit. In pace quippe Romanum Imperium admirabili sua prudenter, iustitia solertissima, vigiliis inde-

*Blanca
Maria.*

IN FVNERE ILLVST.

fessis ita gubernat, ut nec vlli labori parcat, & nec somno, quieti, cibo, aut vlli voluptati indulgeat, dum in publicum prospicit. Bello vero tanta gerit se animi acrimonia, tanta rerum militarium experientia, tam invicto labore, ut quoties manu conferendum fuerit, hostes ipsos infestissimos profligarit, ingentes fuderit exercitus, atque ita plurimis victoriis incomparabilem famam, gloriam immortalem sit consecutus. Huius tanti Imperatoris tam præclarum connubium quanuis nostram principem felicissimam redderet, diuina tamen illa virago hoc

religione illustri culmine non contenta, suis etiam se fecit virtutibus monstrabilem. In Deum enim, in sanctos, in nostram Christianam religionem impensissime ferebatur. Inter suos vero quanuis comitate, mansuetudine, modestia perquam humana se præstaret, hoc tamen institutum quadam velut clementi grauitate ita temperabat, ut & mansuetudinem colerent, & maiestatem in ea venerarentur. Castitatis

castitate denique & continentiae, omnisque matronalis verecundiæ tam tenax erat custos, & continencia. ut verbum impudicum coram ea ne nutui quidem significati, nedum proloqui fas esset: ut quæ cum ea conuenissent nobis

Ies puellæ, non tam ist regali gynæcio,
 quam in schola pudicitia versari diceretur. Et ut semel finiam, nihil non fecit,
 nihil non omisit, quod fieri vel omitti
 à laudatissima fœmina reuerendissimam
 que matrona potuerit: ut iustè illud
 Prophetæ ad Cæsarem nostrum accom-
 modari possit: Adstitisse reginam à
 dextris suis in vestitu deaurato, circun-
 datam varietate. Hanc tantam princi-
 pem cùm is ipse diuus Cesar, quoniam
 multis Imperij & bellis & negotiis im-
 plicitusdiu nō viderat, inuisere destina-
 set, ecce tibi tristis adfertur nuncius, luce
 defunctam, naturæ soluisse. O duram fa-
 torum acerbitatem. O inexorabilem Par-
 carum seriem. Siccine fatalia abrumpi
 fila debuere, ut in medio velut progresu
 floris detrucaretur amoenitas, & opt. ma-
 ximus Cesar sua talami consorte, quo
 minimè tempore expectauit, priuaretur
 Profecto si flendum est cum flentibus, si
 Lazarum Salvator noster fleuisse legitur, Ioan. II.
 si quoque duodecim tabularum leges fu-
 nebrem luctū recipiunt, meritissimo fieri
 existimare, pro eo qui integerimus
 in amantissimum nostrum principem no-
 bis amor est, ut & nos vehementer lugere-
 mus, & lachrymas vberim profundere-

Psal. 44.

ORATIO FVNEBRI

mus. Sed quando meminisse possumus,
ea nos lege natos esse, vt aliquando mo-
riamur: pallida enim mors & quo pulsat
pede pauperum , tabernas , regumque
turres : vt & nobis quoque dura ista , sed
tamen terenda via sit, operæ erit precium
si luctum morabimur. Nouimus enim
quā fallax, incerta, vana, & instabilis no-
stra sit vita mortalís, quæ instar rapidissí-
mi fluminis, instar armentati iaculi, & si-
cū sagittæ ex manu potentis, ita ad mor-
tem decurrit, impellitur, excutitur. Quod
adeò verum est, vt pro Euripidis senten-
tia, nemo viuens de crastino sit securus.
Hoc est quod vitam nostram Sophocles
simulacro, pulueri, & umbræ comparauit.
Hoc denique est, quod Varro vir doctissimus eleganter (vt omnia) hominem bul-
lam nominare consueuit. Sicut enim in
aquis agitatis bullulae & velut tubercula
erumpunt, sed mox euaneantur: ita quo
momento nascimur, mortis casibus su-
mus expositi : vt meritò Augustinus du-
bitarit, hoc quod viuimus æuum, morta-
lémne vitam, an vitaleni mortem appellaret: & Plinius, hominem aut non nasci,
optimum esse dixerit, aut natum quām
ocyslimè aboleri. Adeo natura non tam
parentē, quā seueram se nobis nouercam

exhibuit. Accedit ad hæc incōmoda, in - *Rerum hu-*
 certa qua voluimus, rerum conditio. Aut manarum
 enim ægriviumus, aut ~~fanj.~~ Ægros impe~~st~~atus in-
 riosa, ne dicam periculosa medicoruni certus.
 iussa constringunt, sub quorum manu
 (ut Plato voluit) viue~~re~~ misēcum est.
 Cæterum sanos mille vincula circumue-
 niunt: hunc superciliosæ superbiæ fa-
 stus, alios cretata ambitio, quosdam in-
 uidiæ liuor, impura Venus multos ne-
 ëtit & colligat: & in summa, quot sen-
 suum affectionibus, quas passiones vo-
 cant, homo comprimitur, tot laqueis
 miserè catenatur. Atque adeo vndique
 nobis angustæ sunt, & ut cum Propheta *Dani. 13.*
 loquar, tot nos laquei præaenerunt, in *Psal. 17.*
 medio tot laqueorū ingredimur, ut Di-*Ecd. 9.*
 uus Antonius mundū totū plenū laqueis
 esse quondā exclamauerit. Grandis error
 mortalium, qui eminentiam lenocinantis
 vitę felicitatem mirantur, & velut seruos
 velut mancipia, tot grauibus se vinculis
 obiiciunt: cùm tamen nescire nō possint
 sicut libertas est res inæstimabilis, ita ser-
 uitutem esse miserrimam. Plebs olim Ro-
 mana ære alieno oppressa, cùm à cre-
 ditoribus graui nexu stringeretur, in
 montem sacrum pro consequenda liber-
 tate confugit. Nos ad quē fugimus mon-

ORATIO FUNEBRIS

Psal. 67. tem, ut tot vinculis, tot laqueis liberemur
nempe ad montem domini pingue at-
Psalm. 14. que coagulatum: cuius tamen cōscendē-
di nulla nobis patebit facultas, nisi ingre-
diamur sine macula, operemur iustitiae,
& aliquando à grauissimo vinculorum
catenarūmque pondere colla exutia-
mus. Id quod in hac pura anima, cuius
hodie funebreis pompas celebramus, e-
venisse sperandum est. Neque enim ma-
la mors esse potest, quām bona vita prē-
cessit: ut iam non solum à luctu cessandū,
sed etiam ei gaudendum sit, quam toe
liberatam malis hoc glorioſo monte po-
tiri, gestire lætitia, & ſuo creatori gratifi-
cari piè credimus, quod ipsa erepta ſit de
laqueo venantium. Quod ſi in via adhuc
& carcere preſſa detineatur, non quidem
luctu mōre amus, non ſitu deficiamus,
ſed redēptorem humani generis Deum
pro eius ſalute, praecibus, eleemosynis,
aliisque piis operibus deuore compre-
mūr. **DIXI.**

ORATIO FUNEBRIS

Pro D. Carolo V. Roman. Im-
perator. Auguſtiff.

Georgij Eder v. I. D.

SI cui villa vel maxima laude plena, vel
ſumma admiratione digna, homini

343

PRO D. CAR. V. ROM. IMP. AVG 373
verè grato, iusta dicēdi vñquā cōtigit oc-
casio, ego certè cā mihi nō tā Scholę hu-
ius celeberrimæ, quā totius Christianæ
Reip. nomine causam nactus esse videor
quę Deo imprimis grata, vobis P. C. ho-
norifica, posteritatis verò memoria non
indigna sit futura: & in qua nemini neq;
ad exornandū rationes, neq; ad persuau-
dēdū argumēta, deesse possint. Siue enim
maximis magnanimi Ducis d. Caroli V.
Ro. Imperatoris Augustissimi, ac pene di-
uinis vestrā in Rép. meritis, siue de vestra
in illū ipsū Principē maximū summa pie-
tate, verba faciā: tāta se vndiq; offert ex-
ornādæ hui⁹ rei copia, vt vnde potissimū
exordiar, satis intelligere nō queā: adeo,
vt hēc ipsa copia, ex qua alij præsidū a-
ctionū suarū exigere solent, inihī in di-
uersum planē inopiam dicendi parere vi-
deatur. Accedit huc, q̄ ignorē ac valde e-
tiā dubitē, an ne animos vestros ex diu-
turnitate fortè factos nonnihil pacatio-
res, orationis vehementia & doloris pri-
stini quadā quasi refractione ad luctum
iterū cōmunem excitare: an verò rei ip-
sius indignitate nimiū anteā cōtristatos,
cōsolatione potius aliqua lenire debeam
atque recreare. Quę quidem cogitatio
etiam difficulter mihi & duram reddic

ORATIO FVNEBRI

hanc dicendi rationem. Alterum enim hominem authoritate , alterum consilio pollentem : vtrunque certè summum requirit oratorem . Quorum cùm nihil in me , neque loci huius celebritate , neque concessus tanti reuerentia , neque suscepit ipsius rei magnitudine iudicem dignum : precandum mihi sanè fuerat , ut vel alius his omnibus melius instructus , has sibi de Imperatorio funere perorandi partes sumpsisset , qui pro dignitate eas & agere & tueri potuisset : aut mihi homini ad res magnas peragendas admodum imbecilli , tam diu vel Demosthenis vel Ciceronis supereter eloquentia , dum commune totius orbis in hunc Cæsarem desiderium , pro magnitudine , pro veritate , pro æquitate tantæ rei iuste vobis queam explicare . Sed certè ut his maximè omnibus abundarem , sentio tamen hunc animum meum , ex indignissima Caroli Cæsaris nostri morte ita esse perturbatum , vt nec quod ipse sentiam , præ dolore cōmodè satis possim declarare . Perturbat enim me , & vehementer perturbat tam acerba fortunæ nostræ mutatio , tam tristis rerum omnium facies , vultus item cuiusque vestrum mœtore turbatus , ve-

stitus lugubris, suspiria ab imo & exulcerato pectori deducta, manus desperantium ferè modo complicatae, & oculi tato Cæsaris desiderio in cælum erecti: atque ita me hęc omnia perturbant, vt etiam dubitem, an ullus mihi consolandi locus possit esse relictus. Video etiam vos ipsos non tantum desiderio angi, sed illo quoque confici dolore, qui totam Remp. Christianam exagitare videatur: atque dum hęc ita video, facile item intelligo, meam de hoc ipso tristissimo Caroli nostri fato sententiam, magna hic attentione expectari: ac eodem iure quasi id porro desiderari, vt aurib⁹ vestris summis aliis disciplinis, & maximè historiarum cognitione singulariūb⁹ verissimè imbutis, non nisi rara, selecta, & digna admiratione aliqua proferantur. Quia in re eius tam ingenio quam meroze impeditus, neq; animo, neq; oratione tā iusta voluntati vestræ satis facere queam: quando tamen id rerum humanarum sic voluit inconstantia, vt in me infelicem Rectorē hęc alea dolorisque iustissimi plena dicēdi ratio ceciderit, atque nō rei tantum ipsius æquitas, sed cōsuetudinis Ecclesiasticæ moneat nos religio, vt D. Catolo Imperatori meritissimo, ultima -

O R A T I O F V N E B R I S

hæc officia, quæ i v s t a Christiana vo-
cat pietas, quā deuotissimè exhibeamus:
patiar tandem, etsi inuitus patiar, hæc mi-
hi lugendi acerbissimam imponi neces-
sitatem. Si enim iusta sunt hæc, quamuis
non difficultia modò, verùm etiam indi-
gna videantur & amara, quia tamen iu-
sta, ah iusta dici volunt, iusta ego semper,
quantumuis acerba, exequenda tamen
iudico. Nam & Ægyptios & Gr̄ecos pa-
riter atque Romanos, id idem maxima
semper religione egisse accipimus, vt
Reges & Principes suos etiam mortuos,
cùm lugere, tum laudes eorum ex publi-
cis concionibus celeberrima pompa re-
citare, eosque in cælum usque efferre so-
lerent. A quibus si nos Christianos aut
pietate vinci, aut gratitudine patiamur
superari, turpissimum id nobis apud bo-
nos & prudentes omnes futurum esse,
vos ipsi P.C. pro vestra prudentia facile
iudicabitis.

Vt autem causam huius luctus pro-
piùs pernoscatis, iniquissimè mihi, aut
profectò piè parum de rebus humanis
iudicare videntur, qui D. Catoli mortem
ideò minus lugendam esse putant, quod
pacatam reliquerit Remp. & quod sum-
ma imperij Romani iam illi delata sit,

qui partam sua industria salutem , cùm
tueri tum augere & possit rectè , & piè ve-
lit , vt vel hoc nomine sors ista minùs vi-
deatur deploranda . Quasi verò vtilitate
magis , quàm virtute , quàm pietate , quàm
gratitudine homines Christianos moue-
ri deceat . Ast quæ Deum immortalē fue-
rit iniquitas , intelligere te , quid à quo-
que acceperis : quid autem vicissim ei de-
beas , nec velle quidē aliqua tantūm gra-
titudinis significatione declarare , nedum
persoluere ? Aut quæ , rogo , clementia est ,
causæ mutationem , quam plerunque ef-
fectus sequitur mutatio , leuiorem iudi-
care , quàm id , quod ex ea aut fortunij se-
quitur , aut infelicitatis ? Quàm inhū-
manum autem id esse putabimus , si quis
ita præsentium rerum cupiditate afficia-
tur , vt neque futuros casus pertimescere ,
neque bona amissa possit deplorare ? Du-
rus profectò est , quem non ad lachry-
mas vsque permouear , eum nobis Prin-
cipem , quem paulò antè totus propè
mundus vt caput reuereri , ac vt Domi-
num timere sit solitus : vnius inuidę mor-
tis tyrannide , tam subitò , tam insperatò ,
tam indignè esse sublatum . Ingratus est ,
qui tanta Cæsar is huius Augustissimi in
Rempublicam merita , quanta vix cogi-

ORATIO FUNEBRIS

ratione cōplete licet, nō agnoscere velit.
Crudelis est, qui videtur sibi Principe tam
pío, tam iusto, tam clementi, tam augu-
sto, sine dolore, sine lachrymis, sine de-
siderio posse in Rep. carere. Impius est,
qui à Religione Christiana tam est alien-
nus, ut non intelligat Imperatorum obi-
tus, grauissimas plerunque sequi Impe-
riorum mutationes: Nam certè ut fato
dantur potestates, ita non sine fato prin-
cipes viri è Republica tolluntur. Testa-
tur id non obscurè sacræ scripturæ au-
thoritas, fidem facit experientia, ac stul-
torum Magister probat euentus. Quin
ipsa cœlestia quoque ligna Principum se-
pè conditiones exprimere vidi mus, at-
que non semel sumus experti, & sidera,
& elementa manifesta edidisse indicia,
quibus Imperatorum rebus vel secun-
dis, vel aduersis aut gaudere, aut dolere,
ac in vtranuis partem vehementer com-
mori viderentur. Usque adeò plurimum
semper interest, quem & qualem habeam-
mus in Republica Christiana Imperato-
rem, quam tueatur is religionem, quas
habeat virtutes, quibus & quantis pol-
leat viribus & artibus imperandi. Quæ
cùm in D. Carolo omnia excellentissi-
ma fuerint atque diuina, timendum sanè

est, ne vt ex summa eius Imperij perfun-
cti felicitate, non conseruata tantum,
sed vltra fidem humanam aucta sit huc-
usque Respub. ita ex eius ab hoc & Im-
perio & vita discessu, magnam fortunæ
nostræ partem amiserimus. Nam et si Di-
vus quoque Ferdinandus Imperator no-
ster Augustissimus, cui Cæsari fratri ex-
optatissimè, cuius vices iam multis annis
felicissimè peregit, neque voluntate, ne-
que viribus, neque felicitate cedat, neque
virtutibus: ac filios vterque reliquerit ta-
les, qui in vita vtriusque ad regiam usque
dignitatem sint euecti, quibus totus hic
orbis nihil habet illustrius, quos nemo
nec viribus, nec virtutib⁹ superare queat:
quia tamen & ipsi eidem fortunæ vicissi-
tudini sunt obnoxij, & fluxæ semper sunt
res humanæ, peccata verò & scelera im-
purissimi huius seculi tam grauia, tam
perficta sunt & intolerabilia: facile no-
bis hoc vnicum & extremum quoq; so-
latium, quod Deus clementer auertat,
vel vniico momento eripi posset: adeò
vt ex spe paucorum hominum, qui & ipsi
sunt mortales, omnis totius Christianæ
Reipub. & salus pendeat & dignitas: qui-
bus sublatis, quod iterum diuina prohi-
beat clementia, & religio, & pax, & iu-

ORATIO FUNEBRIS

stitia, & pietas, atque res adeo publica ipsa, vñam etiam sit ruitura. Atque sic causam luctus huius non iustum modò, sed per necessariam quoque & ineuitabilem penè cognoscitis. Rerum verò ab ipso Carolo Quinto gestarum magnitudo tanta est atque tam diuina, quæ oratione compræhēdi non queant, & quas ego hoc in loco præterire, ac historiographorum diligentia & fidei relinquere, quam parciūs de iis dicere, maluerim. Quibus autem virtutibus hic heros magnanimus præ cæteris Imperatoribus, quos Romana vñquam viderit Respublica, prædictus fuerit, quanta in Rempublicam contulerit beneficia, & quam innumeris felicitatis gradibus fuerit absolutus, etsi illa quoque longè sint maiora, quam quæ vel ingenio vel stylo satis possint exornari, nulla tamen ratione aut honestè taceri, aut absque manifesta inuidia possunt præteriri.

Magna sanè fuit in hoc Duce felicitas, maxima vtilitas, summa verò virtutum omnium dignitas ei quasi innata fuisse depræhenditur. Felicitas inquam, quam non ab inconstantissimæ fortunæ hausit ludibriis, sed ex benignitate Dei, ex bonitate naturæ, & ex singulari sua industria

377

PRO D. CARO. V. R. O. IMP. AVG.
industria fuerat consecutus. Nam quis
primum non intelligat, hunc Imperato-
rem de cælo nobis in hanc Remp. in qua
ipse summi Imperatoris Dei vices gere-
ret, singulari cōfilio fuisse demissum? At-
que huius rei imprimis certissimum ar-
gumentum illud esse potest, quod vatici-
nio quodam Germanico, centum & vi-
gintinouem annis antequam nasceretur,
ita huic orbi Christiano fuerit promis-
sus, ut & nomen eius, & anni Imperij sui
exprimeretur: Et quod eodem hoc anno
vita decesserit, quo sibi ex illo vaticinio
fuerat præfixum: reliquis etiam quæ de
Imperio eius in eo cōtinebātur oraculo,
maximè si (ut decet) mysticè quædam in-
telligas, omnibus felicissimè absolutis.
Ita planè, vti Diuo etiam Maximiliano,
ab Astronomo quodam longè antè fue-
rat prædictum, cum patri suo Fridérico
Austriaco Cæsari, in Imperio successurū
esse. Deinde si parentum atque adeò to-
tius Augustissimæ Austriacæ familiae di-
gnitatem intuearis & originem, quam
ab Hercule & Priamo hucusq; sine om-
ni macula perpetuò deducere dicuntur: si
generis nobilitatem, si Imperiorum po-
tentiam, si rerum gestarum gloriam, si
nominis perpendas immortalitatem, ex

ORATIO FVNEBRI

omnibus Roin. Imperatoribus vix reperias aliquem , qui iure quidem cum hoc Cæsare comparati debeat. Nascitur hic heros Illustrissimus Germaniæ vrbe celeberrima Gandauiensi,& non sine omni singulari , iubileo nascitur anno : ex Patre Philippo Hispaniarum Rege potentissimo, ipse quoque Rex : ab Auo & atauis Cæsaribus,Cæsar : ex matre Ioanna Regina ac ipsis quoque Parentibus & atauis vsque maternis Regibus atque Reginis,& Rex & Princeps prodit in hāc lucem potentissimus. Filium ipse relinquit Regem, filiam Reginam , ac generum quoque Regem: Fratrem Imperatorem designatum, atq; sorores omnes vidit Reginas. Ab auo paterno Rom. Imperium, ab auia Maria Illustrissimū Burgundiæ ducatum acquisivit: A patre Regnum Hispaniæ, à matre Arragoniæ, Siciliæ & tandem Neapolitanum adeptus est regnū: Et, quod vix vlli diuinius contigit credo,hic Rex unus,mox viginti-octo regnorum amplissimorum felicissimus fit moderator atque Dominus potentissimus. Quæ certè omnia non maximam tantum ostendunt Imperatoris. huins Augustissimi potentiam , sed sumnam etiam Maiestatem, cōversationem.

378

PRO D. CARO. V. RO. IMP. AVG. 378
verò cælestem, atque diuinam planè tot
Regum, tot Imperatorum, tot regnorū,
tot atque tantarum virium coniunctio-
nem abundè declarat. Atque hanc felici-
tatem natura sibi non tantùm fauere, sed
augere etiam conabatur. Vultus eius ad-
spectu reuerendus erat, & grauitate sus-
piciendus, blanda quadam lenitare atque
verecundia perfusus. In toto verò corpo-
re tanta clucebat dignitas, quę facile eius
animi cùm eximiam magnitudinē, tum
singularem ad res maximas gerendas te-
staretur promptitudinem. Sed & nomi-
nis ipsius, quod à fortitudine atque ma-
gnanimitate gerebat, ratio, vel inde ma-
iorem Reip. ex eius Imperio felicitatem
accessuram polliceri credebatur, quod
eius nominis Carolum Magnum Impe-
rium Rōm. virtutibus suis primūm in
Germaniam introduxisse, Carolum au-
tem Quartum pulcherrimis in constitu-
tionibus, quas Auream vocant Bullam,
corroboiāsse, constaret. Natalis ei etiam
dies faustissima semper fuit & auspica-
ta: Ea enim Imperij Rōm. coronam ade-
ptus, eadēque cælesti prorsus victoria
contra Galliæ regem fuerat potitus. Et
quo manifestiūs singularem Dei pru-
dentiam cognoscamus, sunt qui dicant,

ORATIO FUNEBRIS

Caroli Cæsaris Germani coronationem
in eum incidiisse diem , quo & Solyma-
nus crudelissimus Turcarum tyrannus,
in certissimam totius Christianæ Rei-
publicæ perniciem fuerit coronatus : vt
vel sic nobis certò certius constare pos-
set, Deum optimū Max. illius summam
pietatem huius tyrānicæ crudelitati tum
statim, cùm se contra Remp. armare cœ-
pisset, opponere , atque sic impios cona-
tus eius omnes , diuina Caroli Cæsaris
potentia , funditus reprimere voluisse.
Has autem cùm naturæ, tum diuinæ cu-
iujdam bonitatis præclarissimas dotes,
prudentissimus Princeps à præceptorib-
us suis , quos summos semper habuit,
optimè educatus , ita sua auxit industria
& ornauit virtute, vt anno ætatis suæ de-
cimonono, ad summam Romani Imperij
Maiestatem constantissimo totius or-
bis consensu fuerit electus. Quo nihil
Reip. Christianæ augustius: neque opta-
bilius toti populo quidquam contingere
poterat, in ea maximè rerum omniū per-
turbatione, qua Imperium hoc alij , non
virtutibus, sed largitionibus, non consi-
lio, sed fraude , non viribus , sed corru-
ptionibus affectabant : non vt augerent,
sed minuerent vires Germanicæ: non vt

Imperij fines extenderent, sed suos alienis viribus corroboraret: non ut his præsidiis opem Reipub. adferrent, sed iis ad impetrandam Imperij successionē contra ipsam Rempub. abuterentur: atque sic nobis ipsa Germana libertas iam tum penè diminuta crederetur. Quæ res etsi Carolo non vulgarem inuidiam & inimicitias peperisset capitales, vsque adeò tamen nihil ei obstatre potuerunt, ut omnium vires superaret potentia, insidias auerteret consilio, & impetus violentos rei militaris compesceret peritia: ita ut omnes sibi inimicos atque hostes, tam superiores quam æquales, à summo ad infimum vsque & subditos & supplices reddiderit. Ex quibus omnibus non maxima tantum felicitas, sed Diuina etiam Maiestas & authoritas summa, quibus hic Cæsar celeberrimus semper fuit, facile aestimari potest.

Porro ut summi huius Principis amplissima in Rempub. merita, ea hinc breuitate perstringam, quæ & tempori conueniat, & quæ gratitudinis tantum memoriam aliquam testetur, nunquam Reip. neque viribus, neque pecuniis ad priuatum cōmodum est vsus. Opes, gloriam, potentiam, ac omnes felicitatis suæ. the-

O R A T I O F V N E B R I S

sauros, quos tum successione, tum virtute paratos habebat, tanta liberalitate ad tuendam augendāmque Remp. conuertit, ut magnitudine, dignitate, honore atque diuiniis sēpē omnibus neglectis, nihil aliud vñquam nisi populi salutē quærere studebat. Honores personāmq; Principis talem in Repub. gerebat, quæ ornementum non accipere, sed dare ipsi dignitati videretur. Benevolentiam suam erga fideles Imperij subditos ita declarabat, ut non animis solūm, sed & oculis hominum seruire cuperet. Ea promptitudine supplicantium desideriis occurrerbat, ut neque in auxilio periculum, nec in periculo auxilium vñquam denegaret. Tam constanti tenebatur Reip. desiderio, ut pro ea liberè & fortiter in discrimen venire, & vel libertatem patere viatoris, vel mortem exponere victo perpetuò paratus esset. Nihil tā graue in Rep. credebat, quod non aut virtute superare, aut consilio regere posset. Nunquam illi in rebus etiam grauissimis voluisse tantum satis laudabile videbatur: non antē neque vi neque meru à cœptis pro Rep. laboribus aut abstrahi aut deterreri potuit, quam se eam ab omnibus periculis liberam reddidisse intelligeret. Nec est

cur nos plus aliquis huic Cæsari laudis
tribuere suspicetur, quam ipse suis virtu-
tibus sit meritus. Recertè ipsa amorem
suū, quem in hāc Rēp. geret, declarauit
summū, rebūisque suis fortissimè pro ea
gestis, omni laude cōprobauit maiorem.
Mortuo eius auo paterno Maximiliano
Imperatore, eò nō calamitatis solūm, sed
desperationis etiā res Romanæ rediērār,
ut ipsa Resp. omni ope, auxilio, & ipsa
penè spe destituta crederetur. Occupaue-
rat iam crudelissimus Christiani nominis
aduersarius Tūcarūn tyrannus maximā
Aphricæ partē: Asiam vndique inuaserat,
& Europæ similem fortunam minitabā-
tur nobilissimæ Gentis Hungaricæ op-
pressiones infinitæ. Germania ipsa paulò
pōst Rusticorum furiosis fluctuabatur
motibus: quos tandem calamitosa sem-
per Principum bella sequebantur intesti-
na. Quæ quidem rerum omnium pertur-
batio tam grauis & acerba, cùm ipsi tur-
carum Imperatori non leuem sic tumultu-
uantis Germaniæ potiundæ spem pre-
buisset: tanto eam exercitu huc Vien-
nam vsque adducto, adgressus erat, quo
nec ampliorem nec instruictiorē nemio in
hac Rep. cognouerat vñq: nec vllæ vires
humanæ videbātur tā magnæ, quæ aut tā

anno. 1525

ORATIO FUNEBRIS

propinquam Reip. Christianæ cladem auertere, aut tantæ potentiaz resistere possent. Ast ubi hic Carolus Imperator fortissimus, & Imperij authoritate & Reip. arbitrio, ex diuina prouidētia potiri cœpit: ea prudentia horum periculorū magnitudinem moderatus, tam insigni pietate ad ea propulsanda commotus, tanta fortitudine Remp. est aggressus: ut non solùm nihil his omnibus sit deterritus, sed quo grauiora incumberent pericula, eo animosior contrā semper redderetur. Primum sibi & seruitute & voto subiugavit eum, qui ob spretā repugnandi ambitionem libidinem & summi Principū Electorum Senatus iudicium alta mente repositum, suaz voluntati solus semper reniti videbatur: exercitu illius copiosissimo, ad extremum usque profligato. Similem eius fortitudinem atque fortunam etiam Roma illa totius mundi caput & regina, quæ non nisi propriis armis anteā facile vnquam vinci poterat, ob violatā Cæsari fidem, non sine perpetua memoria fuit experta. In Africā postea rātū ducit exercitū, quātus ibi visus nō erat, quo nō solùm Tyrannicis Turci conatibus de Germania deuastanda fortissimo animo semper obstitit, sed admi-

381

PRO. D. C A R. V. R O . I M P . A V G . 381.
randis etiam atque diuinis potitus est vi-
ctoriis. Inter quas non infima æstimari
debet illa, qua Tunetano & regno & Re-
ge capto, vno die sex milia Christianorū
hominum, quibus omni momento cru-
delissimè moriendum erat, ex impij Tyr-
āni faucibus eripuerit, eorumq; animas
ab ipsa quoque morte vindicauerit. Nec
illud etiam diuina caret potentia, quod
tanto cum exercitu, qui toti mundo tre-
mendus erat, ipsius Herculis columnas,
quæ felicitas tot seculis præteritis nem-
ini contingere poterat, non attigerit mo-
dò, sed hanc metam Plùs Ultrà extende-
re fuerit ausu, atque sic aliis in posterū
etiam omnem huius laudis æstimationē
præripuisse iudicari queat. Id omnes au-
tem vires humanas exceedere videri po-
test, eum gentibus antea tam diù inco-
gnitis, quæ nec Deum nouerant, neque
leges vllas viderant, sed ipsa barbarie &
impietate suffocata, carnibus vesceban-
tur humanis, iura dedisse, ac mundi hu-
iust limites triplo ampliores quàm an-
teà cogniti fuissent, admiranda felici-
tate constituisse, atque extendisse poten-
tia: quod etiā inimici eius, si quos tā pius
Princeps iure habere potuit, velint nolint
fateri tamē coguntur. Quibus rebus,

ORATIO FVNEBRE

maxima fortitudine & ex animi sententia sic peractis, omnes tandem Germanię motus, qui eo absente irruperat, summa dexteritate ita composuit, eam sibi ex rerum gestarum magnitudine comparauit authoritatem, ut eum etiam illi quos anteà habuerat inimicos, & reuerteri & diligere viderentur. Maiestatem suam tanta retinuit moderatione, ut totus orbis & quidquid usquam viueret, nomine Caroli Quinti tantum audito, protinus ad reuerentiam & obedientiam commoueretur. Sed quid infinita prosequi pergo? cur externas querimus victorias? an nō admiranda stupendaq; fuit illa victoria, qua hāc clarissimā urbem, tutissimum totius Germaniae portum Viennam, à crudelissimis iniicij Mahumetici tyranni latrociniis, quibus eam tum invaserat, potentissimo ducentorum milium hominum exercitu, felicissime liberavit, atque sua tantum præsentia, ita hostem à mœniis, à finibus, à regno & & Rep. propulsauit, ut eo viuente, nihil tale amplius in hanc Remp. cogitare, nedūm tentare aut adgredi auderet. Intelligo quosdam hic coram adesse, qui ab ipso Imperatore Carolo, cùm huc

PRO CAR.V.R.O.M.IMP.AVG. 382
 pro vobis aduolâset , eius hanc diuinam
 audiuerint vocem : se curaturum, ne hæc
 ciuitas eo viuente vnquam periclitare-
 tur . Atque hæc licet paucissima tantum
 sint velutì capita eorum beneficiorum,
 quibus diuinus hic Heros , vostram vs-
 que ornauit Rem publicam , talia tamen
 sunt , quæ omnem laudem iuperent hu-
 manam : pro quibus cum illi plurimum
 tota debeat Respublica , Vienna certè
 omnem suam vitam atque salutem ei so-
 li deber e fatebitur.

Q U A N T A A V T E M virtute omnia
 ab eo sint acta , qua fide , qua fortitudi-
 ne , qua clementia : & quanta pietate om-
 nem vitam suam transigerit , id verò
 perpetua memoria & immortalitate di-
 gnum iudicati debet . Magnum P. C. pe-
 lagus ingressus sum heroicarum pror-
 sus virtutum : non hominis , sed numi-
 nis cuiusdam diuini : non Principis , sed
 Imperatoris : non vulgaris , sed illius
 Imperatoris virtutes præ oculis habe-
 mus , quo neque prudentiorem , ne-
 que animosiorum ullo seculo fuisse
 constet . Variæ celebrantur veterum
 Imperatorum virtutes , quibus aliis præ
 alio prædictis fuisse commendatur : & ex
 quibus hic consilij , alias fortitudinis , a-

ORATIO PVNEBRIS

lius continentiae aut similis virtutis aestimationem sit consecutus. In quo autem omnia virtutum dona ita fuerint coniuncta, haud facilè vnum nominare liceat: nec aliquem reperiri existimo, cuius laudes Austriacorum Cæsarum virtutes superare possint. Absolutissimum habemus in hoc Cæsare Carolo virtutum penè omnium exemplum: cui virtutes ipsæ innatae, & in quo sibi domicilium quasi constituisse videantur. Ita, ut facile omnes tum singulari virtutum laude, tum diuina prorsus rerum gestarum gloria, quam longissimè antecelleret. Superabat Numam religione, Æneam pietate, Regulum fide, Rhadamanthum iudicio Solonem prudentia, Lycurgum consilio, Augustum æquitate & iustitia, Catonem grauitate, Annibalem stratagemate, Alexandrum magnanimitate, Cleanthum labore, Apollonium temperantia, Traianum bonitate, atque omnes omni virtutum nobilitate superabat. Clementia certè, quæ maximè Imperatores decet, ei inerat tanta, ut nunquam bella, contra Christianos maximè susciperet, nisi coactus: nec unquam vel in armatos saueret, vel in victos insoleceret. Captum Galliæ Regem, non ut hostem tractauit, sed ut

360

PRO D.C.A.R.V.R.O. I.M.P. A.V.G. 383
amicum c. r. a. consolatus est: quem etiam
honestis conditionibus amittam, non
regno tantum restituit, sed quô arctius
sibi eius amorem adiungeret, propriam
sororem illius connubio iungi clemen-
tissimè adsensit: ac tantam ei fidem adhi-
buit, ut non multò pôst, paruo cum mili-
te, per medium Galliæ regnum liberissimè
& non sine admiratione omnium profi-
cisceretur. Summo etiam Pontifici eam
exhibuit clementiam, ex qua facilè intel-
ligere poterat, præter eius voluntatem
factum esse, quidquid illi ex præmemo-
rata victoria accidisset aduersi, & quasi
cum illius fortunæ pœniteret. Ex cæteris
omnibus, qui grauissimè in eum delique-
rant, nemo ei tantoper aduersatus est
vnquam, cui non illæsa semper dignitate
atque iustitia, summam præstiterit beni-
gnitatem: quem non maximis iterum
beneficiis auctum, perpetuo sibi clemen-
tiæ vinculo deuincitet, subiiceretque: Et
quotusquisque horum quæso est, quem
non facti sui vehementissimè pœnitue-
rit? aut qui non potius mori, quam tanti
Imperatoris Maiestatem aduersam ha-
bere, vel gratiam eius negligere voluerit?
Quare effecit sane Imperator Clemen-
tissimus, ut rebus Imperij tam insigni

ORATIO FVNEBRI

moderatione ad summa dignitatem
euectis, motibus vero tam exteris quam
intestinis omnibus repressis, atque ipsa
etiam Resp. Christiana in summam trā-
quillitatem restituta, P A T R I A E P A-
T E R, Patriæ liberator, Patriæ triumpha-
tor, & Reip. Augustus, ab omnibus & di-
ci cœperit & haberet. Ex qua tamen laude
quæ alios plerunque titillare, ac ad ty-
rannidem sœpè exagitare consuevit, mo-
deratissimus hic Princeps nihil vñquam
insolentior est factus, sed omnem vir-
tutum suarum rerumque gestarum glo-
riam, sibi Deo, cuius eas gesserat poten-
tia, perpetuo tribuebat. Ut autem nihil
in vita cogitauit vñquam, quod non ve-
hementer vel ad Reip. commodum sin-
gulare, vel excellentem publicæ tran-
quillitatis pertineret commoditatem: ita
ei iam senio confecto, & non laboribus
tantum, sed valetudine etiam aduersa,
qua perpeiuò laborabat, exhausto, cum
ex diuino proculdubio afflatu, diem
quasi obitū sui præsentiret, hæc diuina
tandem subit cogitatio: Senem diu viue-
re non posse: Ambitiosæ autem & sacræ
dominandi libidinis vim, ingeniorumque
humanorum corruptionē esse tantā,
quæ facilè fratri tum Rom. Regi, sibi tam

PRO D. C A R. V. R O. I M P. A V G. 384
ex totius Imperij consensu, quam ex pa-
blico populi decreto in Repub. successu-
ro, vel obstaculum, vel imperium obiice-
re possent. Quare ne huic Reipub. eò etiā
mortuo, vel minimum accideret, quod
tranquillitatem suis ei virtutibus restitu-
tam, aut offendere aut turbare posset, at-
que sic etiā certissimo argumēto in om-
nē posteritatē comprobaret: se nihil un-
quam ex mala regnandi libidine egisse,
sed hoc potius studuisse: ut non sibi, sed
toti populo Christiano: nō praesenti, sed
futuro etiam seculo quæriteret salutem:
Sibi autem turpevideri, cum, qui tot cele-
berrimis & inauditis claruerit victoriis,
proprias cupiditates non eadem constā-
tia vincere posse: Imperium statri suo a-
mantissimo, Ferdinando Imperatori no-
stro Augustissimo, Filio autem charissi-
mo magnanimo Anglorum Regi, Patri
& animo & viribus similimo, hæredita-
ria regna omnia, ea resignauit alacritate,
ac si nunquam sua, sed aliena, & suæ tan-
tum custodiæ ab illis ipsis demadata fuis-
serat. Atque hoc unicum tale est, tāque di-
uinū spectatissimæ moderationis & con-
tinentiæ exemplum, quele anteā nunquā
in Rep. Christiana, neque competitū, ne-
que auditum fuerat. Nam etsi nō despat,

ORATIO FUNEBRIS .

qui diadema antequam vita perfungeretur, abiecerint: longè tamen id alia ratione factum esse , ex illorum propriis constat monumentis. Illi enim plerique omnes Imperium aut turpitudine aliqua maculatum, aut infortunio præsidiis populi Romani destitutum: vel ex fastidio, vel ex ignaua desperatione, deserere potius quam restituere videbantur. Hic vero Carolus noster, non Imperium , non regna, nec onera tantum, sed Maiestatem etiam & honores , quos summa cum dignitate retinere poterat, liberè exuit , & omnes totius mundi illecebras fortissimo animo contempsit. Quarum cupiditate multorum Imperatorum animi ita sœpè turpiter capti fuerunt, ut nec à paricidiis, quibus præter modum olim contaminata erat ista dignitas, possent abstinerre. Nam & fraterno primi maduerunt sanguine muri . Hac vesana tegnandi libidine etiam superbissimus Machumeta Solymannus eo ductus est impietatis , vt filium suum proprium , quem sibi Imperio successorum timebat, ante faciem suam crudelissime trucidari permitteret. Non sic pius Imperator , non sic'victoriosissimus triumphator noster, sed ita dilexit filium, vt quidquid usquam haberet vi- rium,

385

PRO D. C A R. V. R O. I M P. A V G. 385
rium, id totum in illum effunderet. Fratrem, quem ut patrem perpetuo venerabatur, dignum iudicauit, quem Imperatoria Maiestate ornaret, ac suprema totius orbis illustraret potestate. Tanto autem ardore Christianam prosecutus est Rēp. vt ab ea omnibus dignitatibus exutus, in exilium potius discedere maluerit, quam ut eam dubio mortis suæ eventu vel in minimū discrimē, aut solicitudinē adducere vellet. Mortis etiam violentia, quam multi, vt summum malum pertimescere solent, vsque ad nihil deterritus est, vt ei exul, solus, omni propè humano auxilio destitutus, ab amicis quos charissimos habebat, & iis quibus toties salutem suo periculo restituerat, derelictus, fortissimo animo occurreret. Quam ubi iam adesse intelligeret, mox una iuani Christi Saluatoris nostri imaginē crucifixi, altera candelam arripit accensam, atque tanta deuotione & humilitate hanc animam supremo suo Imperatori & authori ipsi reddidit Deo, vt cælum eius pietate moueri, & terra concuti constantia videretur. O stupendam Dei bonitatem: O diuinas Caroli Cesaris victorias: O nos verò homines infelices. Vide te P. C. videte quæso æquissimi viri,

ORATIO FUNEBRIS

quām mirabili Dei cōfilio Optimus hic
Cæsar de cælo huic Reip. sit datus, quāta
eā retinuerit fortitudine, & quām diuinis
auctam muneribus vobis iterūm resti-
tuerit. Cogitate, obsecro, quanta spe ex
hoc fato Christiana ceciderit Ecclesia, &
quām singulari ornamento ipsa Resp.
sit destituta. Nihil quidem huic Impera-
tori accedit mali, sed immortalitatis pro-
culdubio gloriā est cōsecut⁹. Venit Caro-
lus, vidit Carolus, vicit Carolus: venit in
Rēp. sibi multis seculis antē designatā, vi-
dit perturbatā, vicit reluctātem, & trium-
phantem reliquit. Ea autem pietate &
animi constantia D. Ferdinandus frattis
iam secutus est vestigia, ut nihil in eo ne-
que virtutis, neque felicitatis præ alio, iu-
re quidem possit desiderari. Tanta deni-
que filiorum viriusque magnitudo est &
pietas, quę non parūm nos possint con-
solari, atque perpetuam Reip. tranquilli-
tatem hanc futuram non temere policeā-
tur. Sed inconstansissima est humanarum
rerum conditio, magna etiam fortunæ
vis, quę nunquam nos ludere desinit, nec
serè unquam sola contenta est calamita-
te. Atque utinām hæc ipsa quoque cala-
mitas non maius nobis minitetur infor-
tunium. Amisimus enim, & heu indigna-

386

PRO D. C A R. V. R O. I M P. A V G. ; 86
amisimus eum è Rep. nostra Principem,
qui pietate sua singulari facile omnem
deorum indignationem mitigate, & alienas
à Rep. vires, sua tantùm virtute pro-
pulsare posset. Patriæ amisimus patrem,
& Reip. liberatorem amisimus, atque tā
felicem amisimus Imperatorem, quo vi-
uente, nihil nobis vñquam vel* aduersari
vel tristis poterat cōtingere. Verū enim
uerò , cùm summa sit rerum irrecupera-
bilium felicitas obliuio , atque hoc præ-
cipuum sit animi benè cōstituti officium
neque secundis efferti , neque deiici ni-
mūm aduersis: quod proximum est, deū
optimum & ter maximum quām humi-
limē rogabimus, vt Imperatorem, Reges,
& Principes nostros Christianissimos, in
ea virtute & potentia, quibus ipsam Rēp.
iamdudū sunt ingressi , in posterum
quoque ad suam gloriam & Ecclesiæ sa-
lutem, incolumes usque tueri: atque nos
etiam respicere , & perpetua in pace cle-
mentissimē velit conseruare. D I X I.

* aduersari

A D I N V I C T I S S I M U M

Principem Diuinique Maximilianum

Cesarem opt. Max. Oratio, Habi-

ta Vniuersitatis Friburgensis

Nomine, Z. isto dicente.

QVanquam Illustriss. inuictiss. & generosiss. Princeps, Imperator Augustus, nos qui ad tuam sereniss. Maiestatem excipiendam, à tuæ Maiestatis gymnasio Friburgen. missi sumus, plane fateamur nostrarum nō esse nec viriū, nec ingenij, id muneris apud tanti numinis fulgorem verbis quālibet politis consequi: Quæ enim humana mens ex æquo veneretur principem immortalib⁹ præconiorum titulis decorandum? principem cuius imperium Oceano, cuius fama astris terminatur? Verum enim uero quod nostrę supereſt exiguitati, tuā augustā maiestatē, quāta maxima veneratione, quanta obediētiss. subiectione possum⁹, excipimus, & ingenua, ut addecet, humilimè adpronati consalutamus: felicem fortunatumque hunc diem arbitrati, quo post tot annorum curricula, post tot bellicos sudores, tuam Maiestatem sanam iterūm & incolumem videre licuit. Utinam vel Ciceronis nobis vel Demosthenis suppetaret facundia, quo illos ardentissimos in te, desideratiss. Princeps, nostrorum animalium affectus, paratissima propensissimaque vota, studia, obligamina, ex debito explicaremus. Quippe qui à tua maiestate, eiusque illustrissimis progenitorib⁹

origine, priuilegiis, prouentibus fundati,
decorati, provisi, sola ea tam honesta tā-
torūmque principum digna liberalitate
alimur & propagamur. Quod si nulla
huiusmodi munificentia impelleremur,
tuorū tamen eminentissimorum nataliū,
rerūmque preclarissimè gestarum admi-
rabilem splendorem, quo totus propè or-
bis in prædicatiōnem tui rapitur, memo-
ria repetētes, in maximarū laudum coag-
menta iure optimo prouocaremur. De
clarissimis tuis natalibus, quos tamē nō-
nulli ab Hercule, alij à Priamo deduxerūt
ideo in præsentia non dicimus, quod ea
res & nō sit nostri instituti, & ab idoneis
authoribus amplissimè pertractetur. Cæ-
terū , quod in te maius & eminentius
fuerit, propria tu virtute, rerūque gesta-
rū gloria, M A X I M I L I A N E , ità cele-
braris, vt in multa præconiorum quæ no-
bis offertur sylua, sicut se principiū vtrō
exhibit, ità finem inuenire difficilimum
sit. Quum enim & paci & bello sua sint
tempora , & præclaros principes pace li-
beralitas deceat & clementia, bello labo-
rū tolerātia & fortitudo, vtrobiq; tua ma-
iestas, M A X I M I L I A N E , ità excellit, vt
in ambiguo sit, alterutrum sit præstātius.
Clemētiam ingens tua protestatur beni-

gnitas, qui benefacere omnibus, parcere
delinquentibus consueisti. Natiua hæc
domus Austriae virtus est, ut eius princi-
pes humanitate potius mites & placidi,
quam seueritudinis rigore austeri videa-
tur: quod cum in aliis tuis maioribus con-
spicuum fuit, tum in te ita egregie pollet,
ut quicunque familiarius tuae maiestati
consuevere, etiam si minoris notæ homi-
nes fuerint, patrem te quam dominum
potius experiantur. At verò liberalitas
vel exuberans in te spectatur: nam &
nemo unquam honestus tuae maiestati-
tis curiam secutus, non opulentissi-
mis, est muneribus ditatus. Quot e-
nimir militares, quot nobiles tua libe-
ralitate confouentur? quot denique, si
ceteros taceam, literati viri tua sunt
beneficentia sustentati & prouidentur?
Testis nostra Vniuersitas, testis Vien-
na, quæ ambo gymnasia in tua vnius
munificentia conquiescunt. Testes in-
numeri & oratores & poëtæ, qui tua
sunt liberalissima erogatione decora-
ti. Et in summa, tua hæc insignis li-
beralitas, ex hostibus amicos, ex alic-
nis tuos, ex infidis fidos facit, omi-
nésque passim & peregrinos & dome-
sticos ad te amandum allicit & inui-

tat . Mittimus quod in te literatum expeditissima eruditio , & quod in aliis principibus desideratur , variarum doctrinarum profundissima investigatio reluceat . At in pace illa . Bello vero tanta insigniris claritudine , ut quicquid vel maximum de te prædicauerimus , minus illud à laude tua esse censeatur . Non enarramus hic , quo invicto labore primos tuæ iuuentæ annos militari pulvere exercueris : frigora , æstus , cæteraque incommoda , quanta animi perseverantia pertuleris : non somnum , non quietem , non cibum , non potum tibi indulseris , dum optimi ducis numeros vel omnes explete . Non enarramus quanto animo tot periculosa , tot horrifica bella inter primos non solum adiéris , sed & vexilla anteieris , potentissimos inferioris Germaniæ populos iam tum rebelles subdideris & subiugaueris : non inquam plurima id genus spectatissima , facinora refemimus , quandò multa præterire necessitas cogit . Hoc dicimus , in oculis omnium versari , quot nouissimè tua sereniss. maiestas memorabiles desudauerit victorias . Inviictam tuam vim nonnulli inter primos Germaniæ prin-

cipes, quos non nominamus, superioribus annis sensere, quorum potentia cum iam usque ad formidinem late pateret, tua sunt manu in ordinem redacti. Sen-

*A victoria sere & ferociss. Bohemi, quorum vel sola
in Bohe- nomina quum prisca ætate tanto essent
mos. terrori, ut copiosissimi exercitus ab ipsis
necdùm conspectis in fugam verteren-
tur: tu tamen simulatque eos aduentan-
tes accepisti, tuo exercitu non expectato,
parua accepta militum manu, in quibus
& nōnulli Principes, Comitesque, & no-
biles interfuisse traduntur: ipso inopi-
natos & nihil tale verentes, animo maxi-
mo aggressus es: & cohortatis ad pugnā,
ad res fortiter agendas militibus, in pri-
ma acie versatus, fortissima tua manu,
tuo illo victoriosissimo ense ita in hostes
ferebaris, ut quanuis resistere primò ani-
mosissimè viderentur, tuo tamen intole-
ribili impetu pars cæsi, pars in fugā versi,
adecò sunt profligati, ut in verba tua tru-
culentissimi hostes vniuersi, quotquot à
bello supererant, iuuare cogerentur. Et
nisi tuo pientissimo clementissimò que
animo aliud sedisset, sub iugum velut
coronata & iam venalia mancipia mitti
potuissent. Ut meritò id, quod C. Iulium,
cùm Pharnacem fugâsset, dixisse legi-*

mus, tua de se Maiestas usurpasset, Veni, *AVenetis*
Vidi, Vici. De Venetis denique hostibus repressis.
quid dixerimus? quidum se dominos ter-
ra marique iandiū iactitarent, & quos
post Fridericum primum nullus vel im-
peratorum vel Principum ne attentauit
quidem, tua eos maiestas breui tempore
ità contudit & fregit, vt si modò perse-
ueraretur, non magno negocio in ordi-
nem redigi speremus. Hæc tanta, tam
præstantia, aliaque plurima clarissima tua
facinora, tuæ denique diuinæ virtutes,
quæ in te velut concentu quodam relu-
cent, & quas mirum est humanam natu-
ram capere potuisse, toti te orbi iam pla-
nè admirabilem effecerunt, atque ita ef-
fecerunt, vt Christiani passim orbis re-
ges & principes, in fœdus amicitiamque
tuam coniungi desiderent, & iungantur:
neque id iniuria, siquidem cum vix alij
vnquam principi tot excellentes tum a-
nimi, tum naturæ dotes contigisse credā-
tur, tanto in te celebriora, tanto magis
conspicua sunt, quo rariora illa in cœ-
teris apparuere. Et vt uno verbo dicamus
Romani orbis Imperium tibi satè deobe-
re non potest, quod cum habeat princi-
pem, quem priscis vel maximis impera-
toribus rerum magnitudine vel antefer-

Epilogus.

re, nedum comparare possit. Sed quorsum
 haec? neque enim vel muneris nostri,
 vel praesentis est conditionis, in tuis
 laudibus, quod maximè desiderare-
 mus, latius immorari: nec etiam immen-
 sissima ist haec nostra sufferret exiguitas:
 vnde finem facimus:& quod ad nostram
 rem attinet, tuæ serenissimæ Maiestati
 nos eiisque subiectissimā Acedemiam,
 totius Vniuersitatis nomine, obedientis-
 simè, commendamus, atque sub tua ve-
 lut diuini numinis umbracula configi-
 mus, & submittitur: obnixissimè & hu-
 milimè petentes, tua maiestas, Diue Cæ-
 sar, solita nos gratiæ benignitate defea-
 dat, ab hostilibus incursibus, quibus tan-
 diù nibil tale meriti affligimur & at-
 terimur, subleuet, liberet, & tueatur, vt
 qui in tua vnius gratosissima protecção
 ne quiescamus & foueamur. Tandem
 inuictissime Maximiliane Princeps om-
 nium desideratiss. Deum Opt. Max. ro-
 gamus, vt tuus augustiss. splendor pro
 Reipub. Christianæ incremento in vlti-
 mam usque senectam felix viuat, in
 dies magis ac magis fortunetur & flo-
 reat. DIXI.

Obedien-
 tiā defert
 re cōm.

T R I V M P H V S, D. F E R-
denando I. Roma. Imperatori inuictiss.

P.P. Augustissimo Archigymnasi
Vienensis nomine, pro felici-
bus Imperij auspiciis Re-
nunciatus.

Quemadmodum nihil est non di-
 m in toto orbe terrarum , (quem
 veteres Philosophi numine deorum im-
 mortalium regi sapietissime iudicarunt)
 sed in ipsa rerum humanarum natura,
 politico magistratu dignius , nihil re-
 gia potestate antiquius , nihil Roman.
 Principe maius nec augustius usquam,
 Inclytissime, & inuictiss. Cæsar : ita non
 est siue robur , siue vinculum summi
 huius Magistratus & Imperij , aut sic-
 mius, aut sanctius ullum, quam A M O R
 ciuium & O B S E Q V I V M plebis:
 nec quidquam pulchrius esse potest,
 quam viuere , ut illo ait , optantibus
 cunctis . Amor inquam , quo parere,
 quo diligere , quo Principem hunc &
 Monarcham unum , vt numen cælestis
 vt solem in terris , vt vicarium volentis
 Dei huic mundo diuinitus datum, popu-
 lus Christianus agnosceret velit. Porro
 si quid in rebus humanis est, quo certius

TRIUMPHVS, D. FERD.

quis amorem suum declarare possit, hoc certè maximum videri debet: si ita Principis sui rebus vel secundis vel aduersis afficiatur, ut suis: aut potius, si huius salutē vt cōmunem utilitatem, priuatiscavis omnibus anteponat. Sic prudentissimus antiquissimæ illius & optimæ Reip. S.P. Q.R. Principibus suis non solum in primo huius laudis ac dignitatis aditu, publicè congratulandū statuit, sed pro rebus imperij successu præclarè gestis, publicos honores & Triumphos, ac etiam post mortem communes luctus, statuas, & perpetua monumenta decernere solebat. Sic olim vt optimi illius Principis memoria nobis in mente inveniat, D. Cæsar Octavius Augustus nō in vita tantum communī congratulantiū voce pATER PATERIAE salutatus fuit, sed mortuo etiam celeberrima templa, tam Romæ quam per alias vrbes præclarissimas, consecrata sunt animaduerterunt hoc omnes Christianæ Reip. quotquot iam sunt Reges, Principes & proceres Illustrissimi, qui cum Augustiss. T. Maiestati constantissimo omnium Electorum, Principum, atque adeò totius orbis consensu, summam Imperij Ro. vltro delatam intellexisset: tanto protinus ornatu, tanta

alacritate', tanta promptitudine, quasi
pro nomine, pro honore, pro M. tua Au-
gustissima summa contentione certatu-
ri, quotidie confluunt. Intelligunt hoc
idem fidelissimi Imperij totius subditi,
qui sanctissima pietate, summa obediē-
tia, maxima deuotione S. T. M. turmatim
vbique occurunt, veluti sub umbram
alarum victoriosissimæ Aquilæ confu-
giunt. Quæ quidem omnia diuina sunt,
cum veræ totius orbis in te pietatis &
obseruantiaz testimonia, tum perpetuæ
firmitudinis certissima argumenta. Quid
enim aliud sibi volunt, tot Regum, tot
principum, tot ciuitatum, tot potesta-
tum præstantissimi & disertissimi ora-
tores? Quid tantus comitatus? Quid
tam celebris occursus? Quid commu-
nia vota? Quid tot præclarissimæ orationes?
Quid tam angelici, non hu-
manæ tantum vocis, sed rerum etiam
mutarum concentus iucundissimi signi-
ficant? Quam ut S. M. T. intelligat, eam
ab omnibus mortalibus nō aliter, quam
numen aliquod sibi diuinitus propositū,
venerari, ac ut P A T R I A E P A T R E M
diligi, mirari ut prudētissimū, reuereri au-
tem ut iustissimum Imperatorem: tū o-
pimo cuique planè esse persuasum, ex te

TRIUMPHVS, D. RENUNC.
vno summū ac certissimū tot mille mo-
dis afflictæ, & penè extinctæ Reip. Chri-
stianæ, præsidium parari.

Non nos fugit, prudentissime Cesar,
quām alioqui sit variū, quām lubricum,
& quām ob id S. T. M. suspectum videri
possit vulgi tumultuantis iudiciū, quod
in rebus suo more æstimandis, nouitatis
interim studio magis quā ratione duci-
tur: quām porro res ipsa adulationis su-
spicione sit plena, etiā quæ vera sunt, co-
ram liberius in os profundere: maior ta-
men est glorioſissime Imperator, virtus
illa tua toti orbi cognita, magis hęc vita
ex rebus anteā per tot annos in hoc ipso
supremo Magistratu sustinendo præcla-
rissimè gestis perspecta, quā vt tale quid
ex hac communi ipsius tecū vnā trium-
phantis Reip. congratulatione, iure quis
suspicari aut debeat aut possit. Non enim
hoc vulgi est iudicium, sed ipsius D E I ac
summæ æterni patris sapientiæ consiliū
& in reb⁹ præclaris, vox populi, vox
dei censetur. Rei dignitas, vt oēs taceā,
ipsa clamitat, testantur hoc non vana
hominum piorum, ex spiritu cælesti
iam olim de te proclamata vaticinia,
MILLE TESTISEST BONI
CIVISQUE CONCIENTIA:

nec rei ipsius veritas aliter nos vel cogitate , nedum pronunciare , patitur, quām, quod in te vno omnis totius Reipublic. Christianæ spes, salus, & auctoritas sit posita. Nam etsi paulo antè non exteris tantum bellis, sed intestinis etiā motibus , & malè fœderatis factionibus ad extremum usque defatigata Respub, violata pax , labefactata iustitia, religio penè extincta crederetur : tamen ubi tibi redditos Imperij fasces auditum est, tantam hæc res mentibus afflictis omnibus lætitiam attulit , tantum Christiani nominis Imperiūque Rom. hostibus terorem incussum , ita spem piorum omnium confirmauit , ut non solum Resp. iam tum ab interitu vindicata, sed nihili tam superesse videretur, quod amplius requirere, aut admodum desiderare deberemus , quām ut DEVS OPT. ET TER MAXI. hoc nobis gaudium faceret sempiternum. Et profecto si quid unquam Christianæ pietati salutare, toti vero Reip. laude dignum accidit: si quid est, de quo sibi Germania nostra meritò gratulari possit, id certè dignissimū est, q ab eo tempore quo Rom. Imperium ad Germanos singulari Dei consilio deuenit , Imperatores fortuna quidem & po-

tentia Rom. Principibus haud inferiores sed virtutibus & disciplinis habuerit multo cum superiores cum sanctiores.

Nam si penitus omnium historias perlustremus , ex multis vix paucos reperias , qui omni ex parte commendatione videantur digni : complures autem sacros hos fasces deprehendemus crudelitate, libidine, ignauia & scelere labefactasse : Tum si qui ex his paulo fuerint tolerabiliores , illos in hoc tantū elaborasse , vt vno aut altero virtutum genere præstare viderentur , nec interim vitiis maximis quasi peculiaribus caruisse. Ast in te vno ita omnia sunt absoluta , rā perfecta, adeo perspicua, vt nihil quod perfectissimum Imperatorem, nec quod hominem Deo proximiorē faciat, possit desiderari: ita te omni virtutū & scientiarum genere, tum vero rerum optimarum experientia clarum conspicimus & illustrem , vt cum natura , tum Philosophia , & ipsa adeò virtus , sua dona in te potissimum omnia cōtulisse videriqueant. Omnem verò cùm Romanorum , tum Germanorū Principū laudē superat, q̄ in tota E R O P A nulla familiā Austricē Principū, hoc tēpore neq; illustrior sit, neque antiquior ylla. Quam historiarū fid-

des vel ab HERCULE, vel à PRIAMO
hucusque deduxit: ex quorum sanguine,
quod vix vlli generi præclarius contigis-
se puto, tot antea fuerint Imperatores
Ro. designati. RUDOLPHVS nimirum
ille inclitissimus, ALBERTVS primus
felicissimus, ALBERTVS secundus sa-
pientissimus, FRIDERICVS pacis a-
mātissimus, MAXIMILIANVS fortissi-
mus, & germanus frater tu⁹ CAROLVS
QVINTVS victoriosissimus: penes
quos annis plus quā trecētis Imperiū Ro.
atq; Remp. ipsam felicius, quā antea vn-
quā & stetisse & floruisse cōstat. Res pro-
fecto ut rara ac pene diuina, ita perpetua
memoria digna. Vsq; adeo ab omni adu-
lationis suspicione alienū videri debet,
quicquid Augustissimæ T. Maiestati vel
laudis, vel honoris vnquam est exhibitū:
nec quidquā vel de atauis prudētiſſimis,
vel parentibus clementissimis, vel de te &
fratre tuo principibus catholicissimis po-
test dicitantum, quod non virtutes vestræ
planè Heroice longè exuperēt. Adcō ut
non iniuria dubitemus, plūsne vobis à
Rep. honoris & dignitatis, an verò per
vos imperio Ro. & plus Maiestatis & e-
molumenti sit allatum.

Sibi ergò potius, quā tibi, Cæsar Inui-
DD

TRIUMPHVS, D. FERDIN.

Etissime gratulari volunt, qui tanta celebritatelaudes noménque tuū commēdare student. Ita sanè, ut olim C O C C E I O N E R V A E gratulatum fuisse accipimus. Qui cū in curia à Senatu gratanter excep-
tus esset, solus ex omnibus Attriis Anto-
nius vir acer, eiq; amicissimus, cōditionē
imperatiū prudēter exprimēs, amplexus
eū, gratulari se ait, Senatui & populo pro
uincīisque, ipsi autē nequaquā: cui satius
erat, malos semper Principes cludere, quā
tāti oneris vim sustinentē, non molestiis
modò & periculis subiici, sed frameę etiā
tā inimicorū quàm amicorū. Nam & hi
cūm se mereri omnia presumunt, si quid-
quam non extorserint, atrociores sāpē
fiant ipsis quoque hostibus. Voluit vir
prudentissimus haud dubiè nos hoc di-
cto admonitos: ampla imperia & opes
magnas, infinitas secum trahere mole-
stias. Id quod non inscitè Valerius Maxi-
mus peracuti ingenij regem quendam
perpendisse affirmat: Qui tradicūsibi dia-
dema priusquam capiti imponeret, manu
diutius retentum adspexisse, ac tandem
in hæc verba prorupisse dicitur: O nobilē
magis quàm felicem pannū, quē si quis
penitus cognoscat, quàm multis solici-
tudinibus, miseriis atque periculis sit re-

394

I. IMPERAT' RENVN C. 394
fert', ne humi quidē iacētē tollere vellet.

Ad nos sanè quod attinet, S. T. M.
& vitam & fortunam nostram debemus
omnes, nec tibi, nec nobis, neque Rei-
publicæ tantum, sed in commune toti
mundo quam possumus maximè qui-
dem congratulandum, gaudendum ac
manibus & pedibus plaudendum esse
ducimus. Non tamen facimus tanti splé-
didos istos tot regnorum titulos, qui te
Principem alias Illustrissimum, paulo
illustriorem: non summos Imperij fas-
ces, qui te vix beatiorem reddere possūt.
Nec solum ob eximiam tibi authorita-
tem aut potentiam istam amplissimam,
cùm humana illa omnia sint & caduca-
tant opere gratulandum existimauimus:
verum quod tu Augustissime Cæsar Im-
perium hoc, ut alios honores & regios
titulos omnes, tua propria virtute & in-
dustria, incomparabili rerum optimar-
um scientia, rebus & pace & bello præ-
clarissimè gestis, maximis in Remp. inc-
risis, summa felicitate ac singulati D E I
consilio sis adeptus: quod tibi nihil vn-
quam minus ambienti, vltro sit delatum:
quod tam piè, tam quietè & pacificè o-
mnia sint peracta: quod tam grata ratā-
que habeatur diuina hęc elecťio, non.

TRIUMPHVS, D. FERDIN.

ipſis tantum Septembris, sed omnibus
Imperij statibus, ac totius orbis Christia-
ni cum principibustum ordinibus: quod
has ac tantas nobis felicitates omnes,
ex summa D E I prouidentia obtigisse
intelligimus: id vero imprimis Cæſareæ
tuæ Maiestati ex animo fauere, ac ipſi
Reip. Christianæ gaudere, nobis autem
maxime gratulari debemus. Hoc Augu-
ſtiss. T. Maiestati, filiisq; tuis dilectissimis
Principibus totius orbis Illustrissimis,
honorificentissimum, Reip. salutare, no-
bis ac posteris immortale & perpetuum
precamur.

Pro istis ac tantis beneficiis ipsa Resp.
atq; adeo totus peneterrarū orbis D E O
quidē O P T. & T E R MAX. immorta-
les gratias, Maiestati vero T. Augustissi-
mæ summos debet honores & Illustris-
simos triumphos. Non aliter quam Ro.
olim Resp. suis Imperatoribus pro rebus
tam domi quam foris feliciter peractis,
publicos triumphos magna cum laude,
ac ſep̄e etiam cum admiratione deferre
confueuit.

Sed certè si paulo æquiores habe-
mus rerum æstimatores ex his omni-
bus, qui tam glorioſe olim triumpha-
runt, v. x aliquem reperient: qui hono-

re isto æquè fuerit dignus , vt hoc ipsum non solum virtus tua singularis, sed diuina prorsus in Remp. merita, suo propè Iure à nobis requirere videantur. Quod quidem vt facile ac lubens agnoscit Gymnasium tuum Viennense, & studio & gratitudine antiquissimum : ita nos vehementer dolemus , nec id vires nec facultates nostras suppeteret , q Cæsareæ T.M aiestate præstare ex animo cupimus . Ne tamen , quod turpissimum foret , prorsus moriamur ingratiti, sed literario saltem munere, qualc idcunque sit amorem obsequium & gratitudinem testemur, ac aliquam significationem veræ congratulationis exhibamus: S.T. Maiestati Cæs. triplicem hic offerimus triumphum. Triumphum quidē vt Imperatore fortassis non indignum, ita tibi iam olim debitum , ac posteris etiam commendandum: Quorum M. Tuę primum cùm ipsa natura , tum Philosophia , pro singulari sapientiæ ac optimarum disciplinarum studio: alterum virtus pro eximia pietate & cælesti conuersatione: tertium vero ipsa Resp. pro æternis & amplissimis in eam meritis , rebūisque tā regiè ac feliciter gestis, gratitudinis loco exhibendos decreuerit.

T R I V M P H V S , D . F E R D I N .

V T E R G O philosophia nihil est diui-
nius, nihil admirabilius , neque ad sum-
mos honores , immo ad ipsam felicita-
tem consequendam efficacius quicquam
vt primum vrbes peperit , deinde dissipa-
tos homines in societatem vitæ con-
uocauit , eōsque tandem & domiciliis
& coniugiis,tum literarum & vocum cō-
munione coninxit,vt sola inuentrix le-
gum,ac magistra morum est & discipli-
næ: ita primum tibi exhibet Triumphū
C V R R V M inquam , non honore tan-
tum illustrem , sed securitate etiam fir-
mum atque tutum . Cuius principium
quasi & axis , sit antiquissima generis
tui N O B I L I T A S & P O T E N T I A in-
victissima , quæ ipsa sola quatuor susti-
net rotas : L A B O R E M in negociis ,
F O R T I T U D I N E M in periculis , I N-
D U S T R I A M in agendo, C E L E R I T A-
T E M in confiendo. Quas virtutes in te
quidem summas ostenderem , nisi iam
olim omnibus seculis tot doctissimorum
hominum monumentis itavbique inno-
tuissent, vt admiratione magis , quam fi-
de & testimonio, videantur indigere. De-
hinc quatuor exurgunt Regiæ prorsus
C O L V M N A E V I R T U S primum &
mēs quedā diuina. Quæ in te singularis

est, & toti orbi terrarū conspicua. Deinde FELICITAS, deorum societati similima: Qua tu Cæsar prudentissime tot turbulentissimos totius Imperij motus, summa semper fide atque diligentia ita composuisti, ut quod nec armis, neque potentia ullo modo comparari posse videretur, id tu mira dexteritate, prudentia & consilio, sine clade & multo sanguine felicissimè perfecesis: Tum SCIENTIA REI MILITARIS exquisitissima, quam non solùm superioribus annis apud Nouam ciuitatem xij. millia Turcarum, ex unico congressu cæsa, sed ipsius Imperij quoque rebelles ad obedientiam cœlesti victoria redacti, non sine perpetua memoria sunt experti: Ac demum authoritas illa somma, quam in te veluti numen inimicè violandum totus reveretur mūdus. SELLAM postò Majestati tux Cæs. dignissimam præbet vix ulli comparabilis illa tua rerum tam variarum & illustrium experientia. Quæ ut tibi sint perpetua magisq; iucunda, ab uno te latere FAMA, quæ classicum canat, & AMOR POPVL, qui molestias omnes & pericula Imperij mitiget, perpetuò conitantur: ab altero vero latere FIRMITUDO & SECVRITAS fortissimè

TRIUMPHVS, D. FERDIN.

affistunt. AVRIGA se hinc offert ipsa
mater omnium bonarum artium s A-
PIENTIA, per quam diuino testimo-
nio REGES RECtÈ REGNANT,
ET IUDICES IUSTÈ IUDICANT:
Quæ nihil est optabilius, nihil præstan-
tius, nihil homine dignius: quæ sola do-
cet vias, quæ ad quietem & tranquillita-
tem perducant. Hęc sua bonitate nouem
regit equos, quos totidem hincinde co-
mitantur Musæ. Clio, quæ te historia-
rum cognitione prudentissimum, MEL-
POME, Heroicis virtutibus illustris-
simum, THALIA, legum petitia excel-
lentissimum prædicat: EUTERPE cæle-
stibus his donis classicū præcinit: TE-
PSICHORE, in te vitæ commendat æ-
quabilissimam harmoniam, & concen-
trum probat morum: ERATO, Mathe-
matum, CALIOPE, humanitatis in te
complectitur studium & literarum amo-
rem propè insatiabilem: VANIJA, cæ-
lestium tibi siderum suggerit notitiam.
Quæ omnia POLYHYMNA, cùm va-
riarum linguarum cognitione, tum mira
affabilitate gratiota reddit & illustrat.
Ad hęc equos istos ut nobilissimos, ita
præstantissimos moderatur quidā quasi
præcursor vel itineris ductor & peispi-

397

cacissimus Phœbus, VOCATIO DIVINA: quæ sibi iam olim ob heroicas istas & planè diuinas virtutes atque scientias, te potissimum Imperatorem huic mundo delegisse videtur: haud aliter quam diuinus ille vates SAMVEL, i. Re. 15.

Deum sibi primùm SAVL, deinde DA-16.

VID Regem secundum cor suum, elegisse testatur. Vnde illud etiam rectissimè dici putamus: COR REGIS IN MANV DEI POSITVM ESSE. Prov. 21.

AT QVE hic te currus, Inuictissime Cæsar, rectà ducit ad alterū virtutis honorem & Triumphū, quem GLORIÆ PORTAM, Augustissimam statuimus, cui pro fundamēto & basi ponimus ista pulcherrima tua facta & res præclarissimè gestas, nullis non gentibus cognitas: quas posteritas admiratura potius, quam in ullo vñquam æquè copiosas & illustres sit habitura. IANVA quæ tibi adiutum ad hanc laudem tam præbuerint felicem, commodissimæ sunt, SOLENTIA & MODERATIO, virtutum reliquarum omnium origo & temperamentum. COLUMNAS, in quibus hæ velut in cardine versentur, ipsa sibi virtus tua efformiauit nobilissimas: FORTITUDINAM dico, quæ non sinit frangi

T R I V M P H V S D. F E R D I N.

animum fortuna, & M A G N A N I M I T A T E M , quæ in rebus quantumuis asperis vel aduersis , illæsam vsque retinet dignitatem. Quæ virtutes ipsum tandem G L O R I A E A R C V M speciosissimum exhibent, sustinent, ac tribus veluti globis seu pomis, M A G N I F I C E N T I A scilicet, H O N O R E & D I G N I T A T E , distinguunt & exornant. Quibus, vt re-ctissimè perpendit Cicero, nihil est diuinus, nec quidquam ad virtutis imitationem efficacius excogitari potest. Ex omnibus enim præmiis virtutum amplissimum est gloria: quæ vite breuitatem, posteritatis memoria consolatur: quæ efficit, vt absentes adsimus, mortuiviuamus: cuius gradibus etiam homines in cælum videantur ascendere.

R E I V E RÒ pnblicæ administratio nemini aut rectius, aut tutius committi potest, quam qui non solùm istas virtutes habeat omnes, sed qui vir sit fortis, innocens, iustus, seuerus, grauis, largus, beneficus, liberalis & mansuetus: qui primum libidines refrenet, teneat iracundiam, spernat voluptates, ac onines omnino repellat animi labes, atque tum regere incipiat, cùm ipse prauis animi cupiditatibus imperare didicerit. Quæ vir-

tutes cùm in te solidissimæ sint, ac ita prudentia tua hucusque defensa Respublica, ut nulla neque virtutis, neque summatum artium pars in te iure quidem desiderari potuerit: meritò Respub. Augustiss. T. Maiestati tertium renunciat Triumphum, summam scilicet totius orbis MONARCHIAM, conuenientissimo typo ARCE seu CASTRO quodá fortissimo & inexpugnabili expressam: quod non sine pulcherrima ratione in turtes tres magnificientissimas, & septem muros sive propugnacula tutissima, sit divisum: quibus communem omnibus aditum testudinis in modum fideliissima ac utilis ad omnia monstrat P I E T A S: cuius quidam sunt veluti gradus, pietas in Deum, in patrem, parentes, amicos & proximum, ac diligens in universum de omnibus ex æquo benè merendi studiū. Atq; tres illas T V R R E S, nihil aliud esse putamus, quam summa illa tria capita, in quibus tota Resp. cōsistere videtur, RELIGIONEM, PACEM, & ipsam sanctissimam IVSTITIAM: Pro quibus bonum Imperatorem veluti pro ara & focis ita pugnare decet, ut pro Rep. mori, ut se huic totum dare, ut sua omnia in ea ponere & quasi conseruare velit. Eatuna

TRIUMPHVS D. FERDIN.
virtutum fundamenta, quibus insepara-
bili ratione nituntur & incumbunt, sunt
TIMOR DOMINI, TEMPERA N-
TIA, FIDES: Ianuæ verò secretiores,
COGNITIO DEI, HUMILITAS,
& VERITAS habentur. Ac ut longitu-
dinem earum metiuntur, VOLVNTAS
DEI, LIBERALITAS, AEQUITAS:
ita latitudinem GRATIA DIVINA,
CLEMENTIA, BONITAS, expri-
mene videntur. Ipsiis porrò apicibus hæc
caelestia quasi oracula, BEATITUDO,
VICTORIA & SALVS POPVLI,
conspiciuntur incubare. Quæ omnibus
virtutum cultoribus, maximè illis, qui
in defensione castri huius ad finemvsque
perseuerauerint, diuina, æterna, & nullo
nec labore comparanda, nec precio aesti-
manda præmia, videantur polliceri. Se-
ptem denique muri atque propugnacula
huius arcis, siue potius ipsius Reip. quid
aliud sint, quam septem illi Græciæ Sa-
piëtes? SOLON, cui ea potissimum pla-
ceret Resp. in qua iniuriam alteri illatam,
ut sibi quisque factam vindicet: BIAS,
qui eam Remp. optimam esse iudicat, in
qua legem omnes perinde ut Tyrannum
metuant: THALEScam, quæ ciues ne-
que prædiuites, nec admodum pauperes

399

contineat: PERIANDE R, in qua, cùm
reliqua existimentur, virtute quod me-
lius, vitio autem quod deterius est, defi-
niatur: CLEOBULVS illum populum
maximè benè compositū esse putat, vbi
ciues magis infamiam, quām legem, me-
tuant: PITTA CVS, vbi malis imperare
non liceat: CHILO ei Reip. palmam tu-
lit, quæ magis leges, quām verborum au-
diat lenocinia. Atque hi ferrei aut plus
quām ahenei sunt totius Reip. Christia-
næ muri, qui nulla hostium vi, nulla for-
tunæ potentia, nec vila temporis iniuria
possunt expugnari. Errat enim, & graui-
ter & stultè & perniciosè errat, quisquis
aut tutiora, aut firmiora non modò ciui-
tatum, sed totius Reip. præsidia esse pu-
tat, quām religionē, quām pacem, quām
iustitiam: aut qui rectius ea administrari
posse existimat, quām scientia, virtute,
atque sapientia. Nam & SOCRATES
eas demum beatas fore Resp. prædixit, in
quibus aut docti regerent, aut qui rege-
rent, omne studiū in doctrina & sapien-
tia collocâssent. Quod cùm ita sit, per-
pende tu prudentissime Cæsar, quām ne-
cessarium præsidium Reipub. sint Scho-
læ: Ex quibus solis hæc omnia, veluti
Palladis ex equo, proficiuntur. Vbi non

TRIUMPHVS D. FERDIN.

tantum optima efformatur ingenia, neque nuda solum traduntur artium praecpta, sed virtutum omnium fontes apertuntur: Vbi etiam non modò quæ sit optima Respub. compositis differitur verbis, sed quibus ea rationibus regi, tueri & conseruari rectissimè poslit, re ipsa sapientissimè demonstratur. Ac ob id etiam cogita, quæso, quanti faciendum sit hoc tuum Viennense Archigymnasium, siue frequentiam quis doctissimorum hominum, siue singularem doctrinam variarum artium spectet, florentissimum: ex quo magni indies viri summa cum laude tum utilitate ad Rempublicam prodeunt, quorum studio, consilio atque prudenter, non solum haec nostra Respublica, sed totus propè mundus recte administrari, ac in posterum etiam in tuto collocari & conseruari queant. Ex quibus non obscurè patet, non igni, non aqua, non ipsis elementis tantoperè in Respub. bene constituta opus esse, atque Scholis & consiliis prudentum. Nam ut nulla Resp. salua & incolamis esse potest, vbi aut virtus, religio, pietas negligitur, aut violatur pax atque publica tranquillitas, aut iustitia & æquitas vel vi, vel fraude corrumpitur: sic ista omnia, nec ipsa Resp.

immò nec virtus, neque religio, neque adeò salus ipsa æterna, sine Scholarum præsidio, sine literis & sine doctořū hominum consilio, doctrina atque sapientia, nec assequi rectè, nec tutò tueri, neque conseruari integra possunt.

H o s E R G O Triumphos, tam celebres, tam Illustres, tam regios ac penè diuinos, tu sapientissime Cæsar non quasi à nobis aut abs homine factos, sed ab ipsa Philosophia, à virtute, à Republica pro istis tuis meritis amplissimis, pro pietate, pro victoria cælesti, iam olim ex singulari Dei consilio destinatos & decretos ita accipe, ita amplectere: non quasi tale quid in te, qui saltem vii sic bonus, vlo iure desiderare possit, sed ut his te virtutibus atque scientiis omnibus diuinitus prædictum & exornatum esse, ipsa te Philosophia commendet, pronunciet virtus, agnoscat Respub. proclamet fama, & propria cuiusque boni viri testetur conscientia. Immo quæ vis & potentia est ipsius virtutis, omnes tui (si qui ob fortunam & feliciorem rerum tua- sum exitum sunt indigni) hostes fateri cogantur, ac pleno vbique ore profiteantur, te bonum, te pius, te sanctum esse Cæsarem: quos rectius etiā iuxter bona

TRIUMPHVS D. FERDIN.

probissimum, inter pios pientissimum,
inter sanctos sanctissimum dixisse putem.

NON videmus Augustissime, felicissime & gloriosissime Cæsar, quid Cæsarea T. Ma. gloriosius, quid magnificentius, quid dignius, nobis verò quid felicius, aut quid æquè toti Reip. Christianæ salutare, vel à D E O O P T. M A X. precari, vel à fortuna contingere potuerit: quām quod tibi hac ipsa tanta dignitas, & summa totius orbis potestas, non fortuna, non casu, non ullo humano præsidio, sed comitante virtute, scientia & sapientia, ex cælestium omnium consensu ab ipso Deo, summo cælorum atque terrarum omnium Monarcha, tanta expectatione, tanta felicitate & opportunitate tanta sit collata. Quis, quæso, tam sit vecors aut imprudens, qui hanc nobis felicitatem cælitus esse datam non intelligat? qui non videat à Domino illud esse factum? qui non, regnante te, summam speret rerum omnium tranquillitatem? Magnum profectò hoc est Reipub. iam diu multūmque exagitatæ solatium, sed longè maius ac diuinius multo id est, quod tam ipsa natura, quām admirabilis Dei bonitas & clementia, Maiestati T. Cæs. filios tres dederit etiamnum superstites

404

rites, Principes Augustissimæ huius Austriae familiæ, cùm natalium splendore, tum paternis hisce virtutibus penè omnibus Illustrissimos: Vnum Bohemorum Regem D. MAXIMILIANVM, summum decus atque præsidium: alterū FERDINANDVM, fortitudinem: & CAROLVM, delicias totius orbis terrarū. Quos ita Auorum vestigiis, ita paternis studiis, labore, diligentia, & quadā quasi contentionē insigni incumbere videamus, ut spes nobis ac toti Reipublicæ non vana sit relicta: illum magnanimo Cæsari MAXIMILIANO, alterum tibi Clementissimo Imperatori, & auctoritate & felicitate atque Imperio successuros: hunc verò perfecturum tandem ea, quæ ab olim usque multis seculis antè, vel de illo Magno, vel hoc nostro victoriosissimo CAROLO, fratre tuo Germano, sapientū industria vaticinata sunt, atque sic nobis hanc lætitiam & felicitatem fore perpetuam.

TIBI ne hoc felicissime Imperator, an istis filiis tuis Principibus Augustissimis, an vero toti terrarum orbi gratulemur, prorsus ignoro, & vix me hic contineo, quin voce intentissima exclamem: O admirabilem Dei sapientiam. O te-

TRIUMPHVS D. FERDIN.

Principem Imperatorem ter quatérque beatum, qui non solum ipse pacatam & tranquillam possis reddere Rempub. sed iam tum etiam videre & intelligere, quibus eam sis relicturus, & qualem post te statum sit habitura. O nos nimium felices, quibus talis contigit Imperator, sub cuius virtute & pietate bello tutius sit viuere, quam sub aliorum insolenti fastuosa & superba potentia periclitari. Totus horreō, & vix lachrymas præ nimio gaudio continere possum, dum mihi video r̄ videre, quam tristissimam faciem, quam turbulentissimum statum Respub. nunc haberet, si Imperium illi, qui id paulo antè non dissimulanter per vim & superbiam affectarunt, obtinuissent. O quam vellem ita natura esse comparatum: Utinam D E O Opt. Max. ita sit visum, ut Maiestas T. Cæs. ad finem usque mundi huius superesse possit, quod ista nobis felicitate perpetuò frui licet. Verum quando diuinæ id sapientiæ aliter sit visum, & ineuitabilis omnibus sit moriendi necessitas, à qua lege ne Christus quidem salvator noster ipse liber esse voluerit, ac ob id nihil præclarus sit, quam tum bene de Republica mereri, dum viuere licet, ac aternā sibi ex virtute potissimum

laudem & gloriam comparare: ad tuam
 istam Inuictissime Cæsar sapientiae vir-
 tutem Imperij Maiestatem Augustissi-
 mam confugimus, hanc veluti numen
 cœlestē intuemur, hanc suspicimus & im-
 ploramus, in hac acquiescimus: huic pri-
 mūm religionem, deinde pacem & iusti-
 tiā ac sanctissimā rerum omnium æ-
 quabilitatem, tum etiam Gymnasiū hoc
 cuum Viennense celeberrimum, atque
 adeò Scholas in vniuersum omnes (quæ
 fundamenta & seminaria sunt, non præ-
 sentis tantum, sed futuræ etiam Reip. ac
 totius posteritatis) in suam fidem, pieta-
 tem atque tutelam humilimè commen-
 damus. Pro quibus Maiestatem T. Au-
 gustiss. quæ tua est prudentia & magna-
 nimitas, nullos non labores & pericula
 fortissimè suscepturnam nunquam dubi-
 tamus, atque sic omnino futurum spe-
 ramus, ut Maiestas T. Cæsarea non tan-
 tum ipsa pacatā atque tranquillā Remp.
 tueri & conseruare, sed post eris etiam
 multò quietiorem relinquere, & ex hoc
 tandem Imperio perpetuum sibi regnum
 comparare possit: Proculdubio æternum
 ibi cum Electis omnibus triumphatu-
 rus, & æquissimi illius Dei, cuius tu vi-
 ces tam strenuè hic gesseris, suauissimam

TRIUMPHVS, D. FERDIN.

Matt. 25. beatissimamque vocem auditurus: Euge serue bone & fidelis, quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam: intra in gaudiū Domini tui: gaudium inquam, quod ante secula solis virtutum cultoribus destinatum est, & quale oculus manus nec viderit, nec audierit auris, neque in cor hominis descenderit unquam.

Sequens Precatio, Rectore cum tota Academia flexis genibus procumbente recitata est.

QUOD restat vnicum, ad tuam mitissime Iesu diuinam clementiam & bonitatem singularem recurrimus: tibi primū gratias, tibi laudes, tibi triumphos pro his & tantis beneficiis perpetuos deferimus & immortales. Deinde cùm in tanta obremus omnium rerum confusione, in tanta religionis perturbatiōne, ubi tot ferè sint fides, quod non tanti im nationes, non ciuitates, non domus, non familiæ, sed quot omnino sunt capita: nec ferè satis constare possit, quid e quisque credere debeat: in tanta non enim hnicorum modò, sed Christianorum etiam tam Principum quam subditoru[m] discordia, ut nec hospes sit ab hospite turus: in tanta necessitate, in qua omnes & salutē sua desperare videantur:

summa rogamus tuam potentiam ac immensam testamur pietatem, ut qui tibi hunc Principem Augustissimum, præ cæteris omnibus vicarium in terris, nobis quasi deum, toti verò mundo caput & dominum non sine cœlesti consilio & totius orbis consensu constitueristi, eum tu O summe pater, pro incomparabili pietate tua, tam diu saluum & in columem cōserues, usque dum his malis omnibus non auxiliatrices tantum manus admoveare, sed omnibus calamitatibus finem imponere, & pacatam atque tranquillam totam Rempub. reddere possit. Ita consiliariorum suorum animos prudentia & pietate illustres, ut nihil S. M. suæ Cæs. suggerant, nihil consulant, neq; cupiant, quam quod ad T. Maiestat. diuinæ gloriam, & omnium pertineat salutem. Ita potentiam & superbiam crudelissimum nominis tui sanctissimi atque ipsius Imperij hostium perfringas, ut te omnes unicum, summū, verum, æternū Deum, & Dominum Dominantium, adorare: Iulium verò ut tuum vicarium, caput & Dominum mundi agnoscere ac reuereri cogantur: Ita filios huius Imperatoris dilectissimos, Principes totius orbis illustrissimos, in vera pietate, sapientia divina, &

TRIUMPHVS D. FERDIN.

valetudine prospera velis conseruare, ve
tuo auxilio, tua clemētia & bonitate, pa-
renti suo Principi Augustissimo, & virtute
& potentia succedere, illius conatus
sanctissimos prouehere & absoluere, ac
ipsam demum Rempub. Christianam in
perpetuam incolumentem, ad tuam po-
tissimum laudem & gloriam & salutem
omnium, collocare & conseruare queāt.
Agè pater, respice quæ petimus, suppedita
quæ non intelligimus, præsta quæ pe-
tere nec ausi, nec meriti sumus vñquam.
Tuam promoue gloriam, nostram serua
salutem: defende religionē, auge pacem,
tuere iustitiam. Viuat hic Ferdinandus,
Imperet Ferdinandus, Triumphet Fer-
dinandus: succedant sibi filij, floreat sub
his Resp. Christiana: gaudeat Austria, to-
tum gratuletur Imperium: nomen tuum
in æterna laudetur secula, & nos in te
perpetua fruamur felicitate, Amen.

DE INVICTISSIMI IMPERE-
toris Ferdinandi primi Cæsaris Au-
gusti P. F. P. P. Imperio, Car-
mina aliquot Authore Petro
à Rotis I. V. D.

Ferdando fasces fratris fastigia, fortis
Fortunaeq; fauor, faustique fita ferūt

Frustrà fœdisfragi flamma ferróque ferentur,
Feruorem frangent fortia fat a ferum.

Fœdisfragos, flamma flame àque furēte feroce,
Fräget Ferdnādus, fásque si démque feret,
Flamen felici fastigia fœdere firmans.

Ferdanndo fasces fat àque fausta fouet.

ALIVD EIVSDEM.

Fulcrum fidele, fortium fortissimus
Fit fratre fesso, Ferdinandus fascium.

Fatum ferendo fascium fastigio,

Felicitate Ferdinandum fulciet,

Fortuna faustis fausta fiet flatibus.

Frustrà feretur fraudulentus, furcifer

Fœdisfragas, flamma furore feruide:

Ferro flagrisque Ferdinandus fortior,

Fœdisfragi fractum furorem finiet,

Fidem fouebit, fásque firmum fulciet.

Fastigio fasci fauensque fulgido

Flamen, fouebit Ferdinandum filium.

ALIVD EIVSDEM.

Fascium fastigia Ferdinandus

Firma, fortuna facilis fauore,

Fratre fert fesso, facie fauenti

Fata feruntur.

Fortiter ferrum, furiisque flagrans

Flamma funestis, ferit áisque furis,

Fraude frangentis fideique fásque

Fœdera festæ,

Finietur, fœdisfragisque fallax

EPISTOLA HENRICI
Fur, feret fortis flagra Ferdinandi,
Fortium fortes frameas, feretque
Ferre a frena.
Fascium flamen, fideique fulcrum
Fulciet fasces, facietque firmus:
Filii faustè faciles futura
Fruge fuentur.

EPISTOLA HENRICI
CHRISTIANISS. FRANCO-
rum Regis, ad Rom. Impera-
torem Ferdinandum; &
Status Imperij.

HENRICVS Dei gratia Francorū Rex,
Sereniss. ac potentissimo principi Imperato-
ri semper Augusto, Fratri & consanguineo
nostro charissimo, Reuerēdissimis, Illustris-
simis, Magnificis, Spectabilibus, Prudenti-
bus sacri Romani Imperij Principibus Elec-
toribus & Principibus, Prælatis, Comi-
tibus, liberis & Imperij ciuitatibus, nostris
charis cognatis, amicis & confœderatis Au-
gustæ Vindelicorum conuentum agentibus,
Salutem plurimam dicit.

G Rauiter molestèque tulimus, vsque
Gadhus præbitam facultatē non fuis-
se, neque tutum securūmque iter patuif-
se, vt ad vos ablegaremus, qui peipetuam

403

FRANCORVM REGIS. 405
constantemq; animi nostri propensione
erga sanctissimum imperium, omnesque
eius Principes & ordines, declararet. Ne-
que sine incredibili animi dolore tam diu
eius rei occasio nobis adempta fuit, sicut
et vobis satis compertum esse arbitra-
mur. Et ne huic officio decessemus, quae
hucusque tentauerimus, atque haec nos
hac in re excusatio satis liberabit. Itaque
statim cum & iter & aditus liber patuit,
nihil prius antiquisque duximus, quam
ut ad vos ex amicis & consiliariis nostris
mitteremus BORDILORII domi-
num equitem auratum, ordinis nostri in
prouincia Campaniae (pro absentia cha-
rissimi dilectissimique consanguinei no-
stri Ducis Niuerniae) locum tenentem
nostrum generalem, & Archiepiscopum
Viennensem, e nostro sanctiore consilio,
qui has ad vos pertulerunt, quibus ne-
gocium potestatemque dedimus, ut offici-
um omne debitum veræ synceræque a-
amicitiae, pro fædere (quod iam inde vs-
que ab ultimis temporibus inter sanctissi-
mum Imperium nostrumque regnum in-
tercessit) vobis redderent & perso luerent,
& nonnulla quæ ad eam rationem perti-
nent, vobis ex nostra parte exponerent.
Vos autem serenissime ac potentissime

O R A T I O L E G A T O R V M

Imperator, frater & cōsanguinee nostet
charissime, Reuerendissimi & Illustrissi-
bi Principes ac reliqui ordines, ita obse-
cramus, vt magis ex animo facere non
possimus, vt hos audire, his credere & fi-
dem habere quicquid vobis dixerint, æ-
què velitis, vt faceretis, si ex ore nostro
oratio mitteretur: D E V M O P T.
M A X. precantes, Serenissime ac poten-
tissime Imperator semper Auguste, fra-
ter ac consanguinee semper charissime,
Reuerendissimi, Illustrissimi, Magnifici,
spectabiles, prudentes, sacri Romani Im-
perij Principes Electores & Principes,
Prælati & Comites, liberi & Imperij ci-
uitates, nostri chari cognati & amici &
confœderati, vos sanctissima sua custo-
dia tueri velit. Datum Parisiis die 1. men-
sis Ianuarij, Anno 1559.

Frater, consanguineus & amicus
Henricus.

O R A T I O L E G A T O R V M

Henrici Gallorum Regis in comitiis
apud Augustam 1559. habita.

I N V I C T I S S I M E Cesar, vósque Re-
uerendissimi & Illustrissimi Electores.
Principes, ac reliquorum ordinum & sta-

tuū sacri Romani Imperij præstantissimi & amplissimiviri, legationis nostræ testimoniū ac fidē habetis ex his, quæ nobis redditæ sunt à Christianissimo Rege, literis: dicēdi facultatē pro veteri Germanorū omniumque gentium iure & libertate nacti, legationis causas & Regis nostri postulata, paucis aperiemus. Nec enim tanquam de re noua, vel admodum difficulti apud ignotos aut dubios verba facturis, attentiores aures nobis conciliandæ sunt. Sed cùm Regis cognati & amici nomine apud amicissimos dicendū sit, de conseruanda iam inde à nascentis utriusq; gentis origine inita societate & amicitia, certò nobis persuademus, nulli vestrū non probatum iri nostram hāc orationem, præcipue dum ea complectetur, quæ ut audire iucundissimum est, ita fructum ex illis percipere, & ad Imperij Romani dignitatem maximè pertinet, & Reipub. Christianæ salutem.

POSTquam visum est amplissimo huic ordini, ut tu Cæsar iamdudum Imperij successor designatus in Caroli fratris locū, communī Electorū suffragio sufficereris, tēque sub hāc iuriscepta dignitatis indictis more maiorum conventibus, de iis inire consiliū cōpertum

O R A T I O L E G A T O R.

esset, quæ Reipub. componendæ & stabi-
liendæ statum imprimis respicerent, vi-
sum est & Hérico Galliarum Regi chri-
stianissimo, nos Legatos suos huc mitte-
re: cùm ut tibi nouo Augusto Regis co-
gnati & amici veteris nomine salutem,
fausta feliciaque omnia precaremur, (in
quo iampridè fidem nostram liberaui-
mus) tam ut vos Reuerendissimi & Illu-
strissimi Electores, Principes & status
amplissimi, omni cognitionum & fœde-
rum nexu copulatos, iisdem beneuolen-
tiæ officiis prosequeremur. Itaque quan-
dò nulla legatio à Regibus nostris pro-
fecta recenserit potest, quæ cum Germa-
niæ Imperiique Romani rationibus non
fuerit cōiuncta: cùmque R E X H E N-
R I C V S acceptam hanc à maioribus
suis legem, nou tantum lubens ample-
ctatur, sed etiam in honestissimo illo be-
nè merendi studio, & in maiorum suorū
exemplo, & se ipso etiam superādo, quo-
tidiè laboret, consilia omnia communia
fore pro cognitionis & amicitię iure sum-
moperè cupit. Nam cùm omnia ad Rei-
pub. Christianæ quietem, & Imperij Ro-
mani decus præcipue vergant, nō est cur
aliam mentem Regi amicissimo quis in-
esse putet, qui semper publiciboni & vti-

litatum vestrarum studiosissimus fuit.

E X A G I T A T A est superiorib⁹ annis domestico bello Germania tam misérè, ut magnam Christiano orbi calamitatem allatura videretur: tāta studiorum dissensio, tam obstinati in perniciem mutuā animi, tam difficilis in gratiā reditus. Ea res ut proborum omnium animos vulnerauit, qui Germaniæ benē volunt, & Reipub. Christianæ saluti benē consu-lunt: itā Reges nostros in primis tam malè habuit, ut fortunas eorum, quorum res tam afflictæ erant, diutius premi, æ quo animo non tulerint: quin etiam quod per illos honestè licuit, procuratum & effe ctum est, ut illi quos temporum iniuria concesserat, sublato grauioris periculi metu, antiquis sedibus & amicis redde-rentur.

A C C I D I T T A N D E M, ut fatalis illa bellorum lues, quæ Germaniam aliquot annis ancipiti fortuna, sed certissimo Reipub. damno affixerat, ad nos quoquè permearet. Itā potentissimi Galliarum & Hispaniarum Reges, dum iura & iniurias prosequuntur, magno armorum apparatu multos iam annos cōten-dunt, ac belli supra memoriam hominū maximi fortunam periclitantur, ac nisi

O R A T I O L E G A T O.

Deus ille generis humani author & custos, dissidentiū Regū animos, in iis quæ per Legatos vtrinque habentur de pace colloquiis, propediem reuocet ad placatiora consilia, & sacerdæcēcordiæ leges, magna rerū multarū cōmutatio, ex tā diuturno bello diuti⁹ abesse nō potest.

I N T E R E A dum euentum rei expectamus, inter has sperati boni aut mali, omnibus ex quo imminētis suspiciones gratissimū tamē est intelligere, Germaniā his malis liberatam, in tuto agere, æstum illū priorū dissidiorum effervuisse, atque sublata illa peruvicaci discordia, (quæ sola Imperium vestrū labefactabat, sola legibus, pietati, Reipublicæ interitum à stirpe allatura videbatur) nunc propensiōres vestrorū hominum animos veteris odij reliquias prorsus extinguere, controversiis omnibus magna ex parte amicè compositis, aut æquis legibus propediēm terminandis. Quæ cūm Germaniā Germanis reddant, & felices suis ciuibus Respub. dici non potest, quantum hinc lœtitiae redeat ad Regem Christianissimū qui Germaniam Romani Imperij Sedē, hoc tuo, Cæsar optime sancto in bonum publicū studio & voto hoc vestro Principes celeberrimi, omnium consensu &

suffragatione non tantum conseruatum
iri confidat, sed validissimam quoquè ad
casus omnes perferendos lubens ad-
spiciat.

SI QVID E M ex veterum testimo-
nio & monumentis pro comperto habe-
mus, Germanorum Imperium, quod nec
vi, nec scelere partum, sed à maiorib⁹ ac-
ceptum, iustitia & legibus corroboratum
est, nullam externorū armorum vim vn-
quam reformidâsse, aduersis veterum
Romanorum potentiam, quanquam re-
liquum propè orbem perdomuerant, in-
tegrum tamen permansisse, donec inie-
ctis hostium fraude dissensionum semi-
nibus, & commissis inuicem partibus, ad
uersariorum iniuriæ opportunum fieret.
Quibus tamen sublatis & conspiratibus
in bonū publicū animis, pristinā semper
recuperauit & in bello armorū gloriā, &
in pace legū securitatem. Quae cùm om-
nia vobis nunc cōtigisse summoperè la-
remur, perpetuāmque illam felicitatem
vobis optemus & precemur: ità ad eam
rē augendā & conseruandā, magnū adfe-
rimus adiumentum H E N R I C I R E-
G I S Christianissimi syncerā & cōstantē
in amicitia fidē. Quae cū nihil fictū, nihil
opertū, sed nuda oīa & veritati amica præ-

O R A T I O L E G A T O .

se ferat , sempiterna procul dubio iudi-
canda est.

M V L T A sunt, Principes Illustrissimi
& viri optimi, quæ huius amicitiæ nodos
& vincula nexuerunt : multa etiam quæ
retinere debent, & maximè possunt : Pri-
mum omnium sanguinis necessitudines,
quæ à prima nostra origine claruerunt,
& mutua genti nostræ nomina vicissim
& ornamenta cōtulerunt : Reges nostos
à Germanis originem traxisse, non tan-
tum non erubescimus, verum etiam pro-
pemodùm gloriamur: Eosdem imperij
vestri & ordinum authores facilè co-
gnoscitis. Ità quibus ortum dedistis, ma-
ximæ dignitatis ornamenta accepta re-
fertis. Secuta sunt utriusque gentis varia
studia, & par propemodùm gloria, cùm
in bellicæ rei virtute , tam in pacis con-
stantia . Præterea fœdera innumera quæ
intercesserunt: siquidem ea pacta, eas ta-
bellarum cautiones nihil moramur, dum
antiquissimas necessitudines considera-
mus, quæ ex se se subsistunt , & populo-
rum pectoribus altius infixæ , longa
temporum serie tam alcas radices egé-
runt, vt natura eas videatur inseruisse, ex
morum & voluntatum similitudine con-
scensum & societatem, quæ nullis indigeat
literarum

literarum adminiculis. Quod si utilitatum quoquè ratio habeatur, utraque gēs magnis inuicem se commerciis excuit: nulla ad omnes casus ex equo feren-
dos sese magis comparauit, nulla in ad-
uersis (ut sunt rerum humanarū varieta-
tes & vices) alterius opem præsentius sen-
sit, nulla causa alia aut utilior aut æquior
visa est, quæ aliò vertere consilia suaserit.
Superuacaneum est exempla hīc com-
memorare, quibus ultrò citróque, colla-
tis & acceptis beneficiis, benevolentiam
mutuam declarauimus: tum quod ea pe-
nè recētia in oculis omniū versentur, tū
quod voluimus amicitiae officia & fru-
ctus veluti ad cálculos reuocare: hoc sa-
tis fuerit testatum vniuerso orbi reliqui-
se: Reges nostros amicitiam vestram tum
priuatim tum publicè coluisse, nec facilè
admisissē, ut oblata benemerendi occa-
sio, sine fructu aliquandò efflueret. Inte-
reà tamen aliud nihil spectatum, quam
rei præclarè & amicè gestæ conscientia,
& posteritatis exemplum. Idem à vobis
nos etiam plerunque percepisse, non tan-
tum non inficiamur, sed etiam aperte
profitemur.

Q V A N Q V A M enim ea quæ ante
annos quatuordecim intercesserunt, pa-

LEGATO. REGIS FRAN.

rūm beneuolè à vobis consulta, fines amicitiae prætergredi nonnullis videri potuerint, malumus tū quicquid id fuit, tēporū illorū infelicitati tribuere, (quibus Germania variis dissidiis conflagrabat, bellū etiā ingens totā Europam conturbabat) quām existimare vos alienato animo quicquid duci in nos constituisse. Quippe in tāta reiū perturbatione non nihil à vobis exigi potuit, quod amicitiae rationibus quidem nō cōsentiret. Sed itā tñ lēdere, ut vulnus lētale, nec altius inflictum, sed medicabile, leui remedio curaretur. Et enim cōpertum vobis erat, vos nulla à nobis illata iniuria provocatos, sed vi nescio qua maiori compulsos, in illius voluntatem cōcessisse, qui tū rerum magna ex parte potiebatur. (nē quid amplius subiiciā, nolo enim mānes mortuorum interpellare.) illud tantūm addā, eandem malorum luem, quæ nos bello cum Carolo Cæsare implicuerat, quod & in filium deriuauit, obstitisse, quo minūs Orationes Legatos ad conuentus superiores Rex miscevit, quod nobis non incognitum esset, Legatos Regios, hostium opera, itinerum securitate excludi.

VERVM enim uero amicos interea officiosē colere. Germanos imprimis ut

IN COMIT. IMP E. ORAT. 410
principios, è re & fide nostra esse perpe-
tuò reputabamus. Atque ità nos cōpara-
bamus, vt ad æquiora tempora, qualia se-
se hodiè obtulerunt, dignam amicitiæ &
benevolentiæ significationē testaremur.

V E R V M vt aliquandò orationem
cōtrahamus, si amicorum nemo vñquam
satis habuit, si exercitus, si opes, & omnia
quæ hominibus possunt cōtingere rerum
humanarum ornamenta, amicis inferio-
ra sunt, cōsequēs est, vt nobis persuadea-
mus, vobis Regū omniū Regis Christiani-
iss. in primis amiciā charissimā fore:
Regis, inquam, qui causam vestrā à capi-
te proprio sciunctā nunquā habuit, qui
ad nouas amicitias nunquā animū adie-
cit, vt intereà à vestra discederet, qui the-
sauros apud amicos deponere vt glorio-
sum sēper existimauit, ità ærario clausos
cōprimere, quando aliter amicorū causa
postulat, flagitiosum: quo deniquè saluo
& integro, nihil de Imperij vestri digni-
tare, nihil de iure vestro decedere potest.
aut enim vobis stādū, aut illi vobiscū ca-
dēdū. Itaq; seu de auertēdis Romani im-
perij hostib⁹ cogitatis, vel de reb⁹ ad Ger-
maniæ quietem, Europæ tranquillitatem
orbis Christiani salutem consilia initis, si
quid agendū, prouidēdū, maturandū est,

habetis Regem Christianissimum, qui si quid gratia valet apud exterros, si consilio & re iuuare potest apud omnes, id omne in Remp. collaturum sanctè pollicetur, daturumque operam promittit, ut facultatem potius quam animum, in eo defuisse facilè iudicetis.

A t nè usūs remissione amicitia langescat aut torpeat, quotiēs (Illustrissimi & Clarissimi vīti) de rebus publicis consultatur, more maiorum conuentus habebitis, Oratores, Legatos multo rerum usu peritos ad vos mittere Rex Christianissimus constituit, qui mentem Regiam, & consilia in rem vestram amica, & vt confidimus, non aspernanda aperiant, si modò illis omnis offensionis securis pro veteris sanguinis necessitudine, pro amicitia ratione, pro libertate Germaniae & gentium iure, itinerum immunitas, & dicens libera accedit facultas. Quam rem etsi à vobis cōcessum iri non dubitamus, tamen Regis Christianissimi nomine postulamus & cupimus. Diximus.

Legati Regis Christianiss.

M. de Burdiglion:

C. Marcellianus Archiepiscopus Viennens.

*RESPONSVM AB IMPERE
rj statibus & Ordinibus Datum Gal-
licis Legatis 26. Aprilis, An-
no LIX. in praesentia Impera-
toris, cæterorumque princi-
pum & Statuum,*

Lectum secunda Maij.

SACRA Cæsarea Maiestas, Reue-
rendissimi, Illustrissimique, Reueren-
di, Illustres, Generosi, Spectabiles, &
Magnifici Sacri Romani Imperij Elec-
tores, Principes, cæterique Ordines, &
absentium Consiliarij atque Oratores,
mandata Christianissimi Frâcorum Re-
gis ex oratione vestra(Illustrissimi ac Re-
uerendiss. Domini) superioribus diebus
habita, ac scripto oblata, intellecerunt:
quidque Consiliariis Electorum, Prin-
cipum, cæterorumque Ordinum, Regis
Christianissimi voluntatem sciscitanti-
bus de restitutione Meten. Tullen. Ver-
dunen. Leodiensisque Episcopatum,
Principatum, & Ciuitatum, aliarumque
ab Imperio auulsarum ditionum, inex-
pectati responsi dederitis, acceperunt.

Ac quod Rex Christianissimus ad huc
Conuentum vos misit. Cæsareq; Maiesta-

R E S P O N . S T A T . I M P E .

ti gratulatū, & eisdem quibus ipsius Maiestatē benevolentiae officiis Electores, Principes, Statūsq; prosequutū: quodque lege à maioribus ita accepta, legationem hanc suā cum Germaniæ Imperiique nationibus coniunctā esse velit , illa Cæsareae Maiestati , Imperiique Ordinibus ex Regis mandato audire, pergratum fuit. Cumque erga se ipsius Regis ex hac legatione benevolentia cognoscant, vicissim eidē salutem , felicitatem , ac omnia auspicata precātur, ac parem insuper benevolentiam & amicitiam cum suæ benignæ voluntatis studio cōiunctā deferūt.

Præterea, si res ita postulārit , Cæsarea Maiestas Imperiique Ordines de rebus quæ ad cōmunē salutē ac trāquillitatem pertinere videbūtur, cum Rege Christianissimo, aliis Regibus & populis Christiani cōsilia sua cōferre non detrectabūt.

Germaniam superioribus annis domēstico bello exagitatam , fato temporiique tribuendum , adeoque obliuione delendum esse putatur. Quòd verò fatalis illa hellorum lues ad Francos permeārit , & Reges potētissimi tanto armorum appāratu cōtenderint, certè Cæsareę Maiestati, ordinib usq; Imperij sūmopere sēper doluit, vel cā maximè ob causam, quod ex

his bellorum motibus ad Germaniam & reliquum Christianum orbem nō exigua detrimenta redūdarint. Quæ enī occasio & opportunitas Christianis nationibus calamitosum bellum inferendi, exteris à fide nostra alienis præbita sit, dum ipsi inter se Reges potētissimi ciuilibus quodammodo armis conflixerunt, sensit cū bonæ partis florentissimi olim Christianissimique regni Hungariæ internecione, aliorūmq; strage & clade Resp. Christianorum. Quæ sanè sine maximo cuiusque piè & rectè sentientis animi mætore ac gemitu vix cōmemorari possunt. Ac optandum erat, depositis animorū offensionibus, Reges coniunctis viribus ab impia exterorum violentia, deflendōque interitu Christianos populos vindicare, certò & verè affirmari potest, Germanos nihil maluisse, quām pacem inter ipsos Reges dudum firmatam fuisse. Et Electores Principes ab initio conatos exorientem inter Carolum V. ac Franciscum I. bellorum flammatam extinguere. Quod literæ ad Franciscum Regem id temporiscripte, testātur. Electores quoq; Principes superiori anno in flagrati bello studiū suū ad pacem conciliandā vtriq; regi deferre cōstituisse. Qui dū qua via res

RESPONSIOS TATVVM IMP.
explicitandæ deliberarent, nunciatum Regios vtrinque Commissarios de pacificatione inter se tractare. Vnde id temporis Germania in spem amplissimam ereta, posse per ipsos Cōmissarios res absque sua opera ad quietem reduci. Quæ spes ne ipsos falleret, vehementer exoptarunt.

Cūm itaque pax firma nunc inita sit, Deo Opt. Max. gratias agunt, vtriq; Regi adeóq; omnibus Christianis nationibus gratulatur, & lætantur magnopere, pacē cunctis rebus anteferendam, tandem factam esse.

Ad hanc pacem fouendā, stabiliendam ac retinendam, quicquid Cæsarea Maiestas Imperiique Ordines poterunt diligētia sua prouidere, ac studio suo efficere, id haud quaquam ullo tempore prætermittent.

Sperant enim hac confirmata, deinceps coniunctis animis auxiliisque, quod reliquum est regnorū populorūmque Christi nomen profitentium, à crudelibus exterorum armis liberari, & amissa, pro visili recuperari posse.

Commemorata amicitię vincula, sanguinis necessitudinem, & vtrilisque gētis paria studia, Cæsarea Maiestas, Imperiique

Ordines inter Regna ac prouincias vici-
nas, ad alendā conseruandámq; amicitiā
non minimi momenti existimant, & per
ipsos quidē nō stabit , quominus cōcor-
dia inter Germaniam Franciāmque con-
sistat.

Eam orationis partē, qua Regis Chri-
stianissimierga Cæsareā Maiest. Imperiī-
que Ordines amicitia commonstratur,
& de Imperij Romani totiūsque orbis
Christiani incremētis prouehēdis, prom-
ptus Regis animus ostenditur . Cæsarea
Maiestas Imperiīq; Ordines amicē intel-
lexerunt, gratissimāq; est ipsis hæc Regis
propensa voluntas, idcirco eidem aman-
ter ac per quam officiosē gratias agunt.
Et cùm exteri Christiani nominis infes-
tissimi, Pannonia devastata , Germaniæ
excidiū meditētur, castra, arces & oppida
occupēt, villas exurēt, prædas agāt quic-
quid hominibus charū necessariūq; abi-
gāt , homines deniq; ipsos cēde , & san-
guine prius exatiati, in deplorādā ac pro-
broSAM seruitutē abtripiāt, pollicētur sibi
Cæsarea Maiestas Imperiīq; Ordnes, re-
gē eo sua cōsilia auxiliāq; collaturū, vt à
Christianis nationibus isti remoueātur,
ac penitus repellantur.

Quod ad postremū legationis vestræ

RESPONSI O STATVM IMP.
caput attinet, eandem vobis petentibus
securitatem & fidē publicam non dene-
gabunt, qua haec tenus aliorū Regū exte-
ratūq; nationum Legatis (cū quibus nō
certare tantū bencuolētię humanitatīsq;
officiis, sed & omnino in hoc genere stu-
stij paria facere, si facultas detur, maximē
cupiunt) sacri Romani Imperij cōuentus
odire cōcessum est. Neq; enim vobis du-
biū esse debet, Cæsareā maiestatē statūs
que Imperij & coniūctionis veteris & a-
micitiæ memores, facturos quæ grata pa-
riter ac cōmoda Regi vestro futura per-
spexerint, si quod Regis vestri nomine
sanctè recipitis, cōsilia sacro Romano
Imperio nō aduersa, sed ad publicā Ger-
maniæ tranquillitatē, libertatēm q; cōser-
uandā, & Imperij fines nō minuēdos, sed
amplificandos, augendos, tutādōsq; per-
tinentia, in mediū adferatis ac dirigatis.
Quā enim à necessitudinis amicitiæq; to-
ties repetito fœdere alienū, quāq; procul
ab ingenuis promissis positū, futurum sit,
si magnifica quis amicitiæ prædicatione
verbōrumque splendore, quā ipsa rerum
præstatione vti mālit, à prudentibus æsti-
mari potest.

Nec dubitant, Regem Episcopatus,
Principatus & Cigitates Meteñ. Tulleñ.

Verdunen. ac Leodien. bona partem,
aliasque ab Imperio auultas ditiones su-
perioribus annis occupatas, pro Cæsareç
Maiest. ac imperij Ordinū voto ac postu-
latis Imperio restituturum. Quod ipsum
facturum esse, cùm eius animi sit, quem-
admodum nuper de eo testati estis, nolle
cum Imperij dignitatē in aliquo labefac-
ctare aut imminuere, planè confidunt.

Quod si fuerit explicatum, Rex Chri-
stianissimus quævis amica benevolaque
à Cæs. Maiest. Imperiīq; statibus sibi pol-
liceri poterit.

Verum Illustrissimi & Reuerendiss.
Domini, quia de hac restitutione nullū
vos mandatum habere dicitis, Cæsarea
Maiest. Imperiīq; Status & Ordines por-
ro apud Regem Christianissimum, quod
res ipsa, æquitas, ac Imperij necessitas ex-
postulat, agere non prætermittent.

INDEX ORATIONVM GRA-
TVLATORIARVM AVT
funebrium, hoc in libello
contentarum.

- A**d Paulum II. Pont. Max. Oratio Bernardi Iustiniani Patricij Veneti fo. 6
Ad Xistum IIII. Pont. Max. eiusdem Bernardi Iusti. &c. 12
Ad Innocentium VIII. Pont. Max. Heitoris Flisci oratoris Genuen. 25
Ad Innocentium VIII. Pont. Max. Ioannis Camerarij Dalburgij, episcopi Vormatiens. Bauariae Ducis nomine. 34
Ad Innocentium VIII. Pont. Max. Titus Vespasiani Strozzi Ferrarie. Ducis nomine. 43
Ad Alexandrum VI. Pont. Max. Iacobis Spinola I.C. Genuenfium nomine 49
Ad Alexandrum VI. Pont. Max. Iasonis Maini I.C. Mediolanensium principis nomine. 58
Ad Alexand. VI. Pont. Max. Gentilis Episcopi Aretini, Florentinorū nomine 71
Ad Alexandrum VI. Pont. Max. Angelis Politiani, pro Senensium oratoribus 76
Ad Alexand. VI. Pont. Max. Nicolai Tygrini, pro Lucensibus 82
Ad Fridericum Imp. & Maximilianum

<i>Regem Rom. Hermolai Barbari</i>	86
<i>Ad Ludouicum Gallorum regem, Hieronymi Donati Patricij Veneti</i>	96
<i>Ad Ferdinandum Hispaniae & utriusque Sicilia regem, Marci Danduli Patricij Veneti</i>	101
<i>Ad M. Antonium Triuifanum Venetiarum principem, Cynthij Ioan. Baptiste Giraldi Ferrariensium Ducis nomine.</i>	110
<i>Ad Franciscum Venerium Venetiarum principem, Cynthij Ioan. Baptiste Giraldi, Ferrariensium Ducis nomine</i>	117
<i>In funere Innocentij VIII. Oratio Leonelli episcopi Concorden</i>	128
<i>In funere Francisci Cornelij Cardinalis, Hieronym. Nigri</i>	133
<i>In funere Francisci Gallorum regis, Cynthij Ioan. Bap. Gyraldi, ad Herculem Ferrariensium Ducem</i>	142
<i>In funere Sigismundi Jagellonis Poloniae regis Stanislai Oricouij Rhetori</i>	157
<i>In funere Nicolai Marcelli Venetiarum principis, Hermolai Barbari Patricij Veneti</i>	205
<i>In funere Leonardi Lauredani Venetiarum principis, Andrea Naugery Patricij Veneti</i>	211
<i>In funere M. Antonij Triuifani Venetiarum principis, Bernardini Lauredani, Andrea F. Patricij Veneti</i>	236

<i>In funere Francisci Venerij Venetiarum principis, Bernardini Laured. Patricij Veneti</i>	251
<i>In funere Benedicti Pisauri, classis Venetæ Imperatoris &c, Oratio Gabrielis Mauri Patricij Veneti,</i>	265
<i>In funere Caroli Zeni Patricij Veneti, procuratoris S. Marci, Leonardi Iustiniani Patricij Veneti.</i>	270
<i>In funere Zacharie Barbari Patricij Veneti, Equitis, et procuratoris S. Marci, M. Antonii Sabellici.</i>	280
<i>In funere Francisci Faseoli, magni Venetiarum Cancellarij, Ioan. Baptiste Rhamnusij oratio</i>	284
<i>In funere Guidi Ubaldi Feretrij Yrbini Ducus, Odaxy oratio</i>	289
<i>In funere Barthol. Liutiani, Veneti exercitus Imperatoris, Andrea Naugerij patricij Veneti</i>	328
<i>In funere Francisci Rubrij, apud Venetam Remp. Oratoris Regij, Victoris Fausti Oratio.</i>	345
<i>In funere Benedicti Rugij, Alfonsi Neapolitanorum Regis apud Venetam remp. Oratoris, M. Antonij Sabellici.</i>	356

APPENDIX.

<i>In funere Maximiliani Imperatoris, Oratio Vdalrici Zazij legum Doctoris</i>	362
<i>In funer Ie llustrissime Blance Marie coniu-</i>	

gis Cæsarea, Vdalries Zarū oratio	369
Oratio funebris pro D. Carolo V. Rom. Imp.	
&c. Georgij Eder V. I. D.	372
Ad invictissim. principem diuīmque Maximī liam Cæsarem &c. Oratio habita uni- versitatis Friburgensis nomine, Zazis dicente	
386	
Triumphus, D. Ferdinand I. Ro. Imp. In- victiss. P.P. August. Archigymnasi Viennæ nomine pro felicibus Imperij auspiciis renun- ciatus	390
Henrici II. Gallorum regis epistola ad Sta- tus Imperij apud Augustanum congregatos	
404	
Legatorum Flurici Gallorum regis ad Sta- tus Imperij apud Augustanum congregatos oratio	405
Responsio Statuum Imperij. Augustæ congre- gatorum, ad orationem legatorum Regis Gallorum	
	411

FINIS.

